This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Digitized by Google

Digitized by Google

15 B 48

Digitized by Google

TARJUMA-I

ALIF LAILA

BA-ZUBA'N-I-URDU'.

(DO JILD BA-HARFA'T-I-YU'ROP.)

ROMANIZED UNDER THE SUPERINTENDENCE OF

T. W. H. TOLBORT, B.C.S.,

BARRISTER-AT-LAW; DEPUTY COMMISSIONER, AMBA'LA',

AND EDITED BY

FREDERIC PINCOTT,

MEMBER OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY.

LONDON:
W. H. ALLEN & CO., 13 WATERLOO PLACE,
PALL MALL. S.W.

1882.

(All rights reserved.)

Digitized by Google

LONDON:
PRINTED BY W. H. ALLEN AND CO., 13, WATERLOO PLACE, S.W.

Digitized by Google

THE EDITOR'S PREFACE.

THE book here presented to the public is a Romanized version of a really spirited translation into Urdú of the ever fresh and ever interesting Alif-Laila, or "The Thousand and One Nights." The pleasure and intellectual profit to be derived from perusing this justly popular work need not be dwelt on here, as it has been so frequently expatiated on by more able writers. It is, however, needful to point out that what we have in this volume is an expurgated recension of the tales. The Translator has very properly suppressed the coarse expressions current in ancient and rougher times, which neither assist the story nor adorn its relation. It is a pleasing feature of social progress in India to find native authors thus raising the tone of their vernacular literature; and the plural number is designedly used in this last phrase, because the same desirable peculiarity has been noticed in many recent Indian works.

The special feature of this edition is, of course, the fact that it is printed in the Roman character. This is done to meet the requirements of those who prefer the Roman to the Arabic character, and also to facilitate the studies of those who wish to acquire an accurate knowledge of the vocalization of the Urdú language. Strange as the last sentence may appear to some, it is an incontestable fact, that the ordinary method of writing and printing in the Arabic character, by omitting the short

Digitized by Google

vowels, fails to check slovenly pronunciation. On the other hand the necessity for writing both long and short vowels in the very body of the word in the Roman character, forces upon the attention of both writer and reader the established vocalization of every word. Should anyone think that I exaggerate the value of the Roman character in this respect, the statement can easily be put to the test, by requiring two or three people to transliterate an ordinary unpointed page in the Arabic character, and then noticing the many divergences in their transcription. On the other hand, reverse the process, and give any page of this book in the Roman character to any number of people familiar with the Arabic character; and it will be found that their transcription will prove absolutely identical. Nothing but sheer inattention on the part of the writer can produce the smallest divergence. This simple and thoroughly practical test is sufficient to establish the superiority of the Roman character over that of Arabia, so far at least as preciseness and accuracy are concerned. Of course, it may be replied that in the native character there are vowel-points and other accessory marks which enable the vocalization of each word to be accurately noted; but, then, the employment of these symbols in printing raises the cost to a prohibitory price. Furthermore, the Arabic character from its very nature covers more space, involving a larger outlay in paper and printing in the production of books. Thus the lithographed edition of the *Alif Laila,* from which the present text was transliterated, although written in a small hand, with all the words jammed together in scarcely legible lines, yet covers a printing surface equal to 680 pages of the present book. This would have raised the cost of paper and printing alone to half as much again above that found sufficient with the Roman character, and would have proportionately increased the price of the book.

Digitized by Google

Having thus stated the prominent advantages of the Roman character, the Editor admits that such arguments do not commend themselves to every mind with equal force. Some will maintain that the ordinary native characters are better suited to their respective languages. This not only arises from the fact that they present distinctive characters for the varying sounds of the consonants; but for the far more important reason that the whole body of the literature of India is, and in all probability will ever remain, in what are called the native characters. And there need be no conflict between these diverse opinions; for there is ample room in the educational field of India for both the Roman and the native characters. The Roman character, from its economy and compactness, is suited to the production of cheap and elementary works, leading up to those of a more advanced nature, comprising the whole ancient literature of the country. The Roman character may be regarded as a convenient stepping-stone, leading up to something higher. This, at all events, must be the case until that very remote day arrives when the Roman character shall be universally used, and all that is valuable in the ancient literature of India shall have been edited in a Romanized form.

With regard to the method of transliteration employed, the Editor has the pleasure to announce that there is nothing whatever peculiar in it. It is the well-established and exact system known as the Jonesian, found in such practical and popular works as those by the late Duncan Forbes. The Editor is perfectly satisfied that the first thing to be done by those who wish to see the Roman character diffuse itself in the East, is to abandon any attempt to amend and improve upon this system. As long as editors of texts continue to modify and amend, and to launch new systems

Digitized by Google

of transliteration on the world, so long will the whole thing be considered tentative and experimental. The following text will, however, enable the reader to see that, the ordinary pronunciation of the words differs in many little particulars from the classical standard. There is a manifest tendency to give the sound of *fathah* to any of the short vowels; thus, *muḥabbat* becomes *maḥabbat*, *bahin* becomes *bahan*, *pahinná* becomes *pahanná*; *fathah* is, at times, needlessly inserted; thus *fajr* becomes *fajar;* and such forms as *samundar* for *samudra* are also to be met with. These deviations from classical propriety, registering real changes in pronunciation, are left, for the most part, as the native transcribers wrote them; on the other hand, irregular and inconsistent spelling has been reduced to a common standard. Thus the spelling *púchhná*, "to wipe," of the MS., has been changed to *poṅchhná*, which is the more common spelling, and which also prevents conflict with *púchhná*, "to ask." So, also, such spellings as *poṅchná*, *pauṅchná*, and *pahúṅchná*, have been reduced to the standard form *pahuṅchná*. It is not improbable that many such differences in vocalization occur through carelessness, which Romanized texts will tend to prevent.

The peculiarities of idiom found in this book are, however, of far greater moment than trifling irregularities of spelling. They will not fail to catch the attention of the student in every part of the volume; and, while frequently taxing his skill to construe the passages in which they occur, will present him with fair specimens of modern Urdú. Among these may be mentioned the frequent use of the Persian *iẓáfat* with pure Indian words, or after Indian inflexions; thus, *anjám-i-is amr ko*, "the end of this affair"; *ustádoṅ-i-in 'ulúm se*, "from masters in those sciences."

Digitized by Google

Other Persian-isms are *har chahár ṭaraf*, for *chároṅ ṭaraf*, "all around"; *be is ke ki mujh se púchhe*, "without so much as asking me," &c. Another deviation from standard Urdú, which is not peculiar to this book, is the use of the genitive as a simple base; thus, *mere par* occurs for *mujh par; mere meṅ* for *mujh meṅ*, &c. It is, also, not uncommon to find the genitive transposed in a manner reminding one of Persian; thus we meet *zín aur lagám us ke meṅ* for *us ke zín aur lagám meṅ; kisí 'aẕr mere meṅ* for *mere kisí 'aẕr meṅ; wáste sazá dene tere ke* for *tere sazá dene ke wáste*, &c. The use of the singular pronoun with plural numerals also occurs; thus, *is das roz tak* for *in das roz tak; is das roz ke dar-miyán meṅ* for *in das roz ke dar-miyán.* We also find that *aisá* becomes a mere affix in such phrases as *mujh aisá rafíq*, "a friend such as I." These divergences from standard Urdú are briefly alluded to here to forewarn the young student, and thus to remove such little difficulties from his path.

Digitized by Google

Digitized by Google

ḤIKÁYATOṄ KÍ FIHRIST.

	Ṣafḥa.
Ágház-i-dástán Shahryár aur Sháhzamán ke ḥál meṅ .	1
Ḥikáyat Gadhe, aur Bail, aur un ke Rakhwále kí . .	12
Qiṣṣa Saudágar aur Jinn ká	18
Ḥikáyat Pahle Buḍḍhe kí ki us ke sáth Harní thí . .	23
Qiṣṣa Dúsre Buḍḍhe ká, ki us ke sáth do Kutte the . .	27
Qiṣṣa Tísre Buḍḍhe ká, ki us ke sáth Khachchar thá .	31
Qiṣṣa Máhígír ká	32
Qiṣṣa Bádsháh-i-Grík, aur Ṭabíb Daubán ká . . .	37
Qiṣṣa nek Mard aur Tote ká	40
Qiṣṣá Wazír ká ki ba-sabab ghaflat ke márá gayá . .	42
Qiṣṣa zabání us Jawán ke, jo Jazíra,e Siyáh ká Bádsháh thá	53
Qiṣṣa tín Shahzáde qalandar-ṣúrat aur páṅch Bíbiyoṅ ká .	63
Qiṣṣa Mazdúr ká, ki us ne bar sabíl ikhtiṣár bayán kiyá .	76
Qiṣṣa Pahle Qalandar ká	76
Qiṣṣa Dúsre Qalandar ká	83
Qiṣṣa Ḥásid aur Maḥsúd ká	92
Qiṣṣa Tísre Qalandar ká	105
Qiṣṣa Zubída ká	127
Qiṣṣa Amína ká	136
Qiṣṣa Sindbád Jahází ká	146
Bayán Sindbád Jahází ke Pahle Safar ká	148
Bayán Sindbád Jahází ke Dúsre Safar ká	153

b

Digitized by Google

Safha.

Bayán Sindbád Jahází ke Tísre Safar ká 158
Bayán Sindbád Jahází ke Chauthe Safar ká . . . 165
Bayán Sindbád Jahází ke Páñchweñ Safar ká . . . 173
Bayán Sindbád Jahází ke Chhaṭe Safar ká . . . 178
Bayán Sindbád Jahází ke Sátweñ Safar ká . . . 184
Qiṣṣa tín Seb, aur máre jáne ek Bíbí ká dhokhe meñ . 191
Qiṣṣa us maqtúl Bíbí, aur us Jawán ká, ki us ká Shauhar thá 194
Qiṣṣa Núru-d-Dín 'Alí aur Badru-d-Dín Ḥasan ká . . 199
Qiṣṣa Darzí Káshgharí aur Kubṛe ká, jo mulázim Bádsháhí thá 236
Qiṣṣa zabání Saudágar-i-Firangí kí, jo Bádsháh-i-Káshghar ke ḥuzúr meñ kahá gayá 240
Qiṣṣa zabání Modí Bádsháh ke 251
Qiṣṣa Jawán nar-angusht burída ká 252
Qiṣṣa Ḥakím Yahúdí kí zabán se Bádsháh-i-Káshghar ke ḥuzúr meñ 262
Qiṣṣa Darzí kí zabání rú-ba-rú Bádsháh-i-Káshghar ke . 274
Qiṣṣa Jawán-i-lang ká zabání Darzí ke 275
Qiṣṣa Ḥajjám ká rú-ba-rú Darzí, aur jamá'at ke jo mihmán Saudágar ke the 289
Qiṣṣa Ḥajjám ke Pahle Bhá,í ká, jo Kubṛá tha . . . 290
Qiṣṣa Ḥajjám ke Dúsre Bhá,í ká jis ká nám Bak-Bárah thá 294
Qiṣṣa Ḥajjám ke Tísre Bhá,í ká, jis ká nám Bau-Bak aur andhá thá 299
Qiṣṣa Ḥajjám ke Chauthe Bhá,í ká, jo káná thá, aur nám us ká Alkauz thá 303
Qiṣṣa Ḥajjám ke Páñchweñ Bhá,í ká, jis ká nám Alnaschar tha 307
Qiṣṣa Ḥajjám ke Chhaṭe Bhá,í ká, jis ká nám Sháh Kabak thá, aur lab khargosh kí ṭarah us ke the . . . 316

Digitized by Google

Safḥa

Dástán Abu-l-Ḥasan-bin-Baká, Shahzáda-i-Írán, aur Shamsu-n-Nahár ma'shúqa Khalífa Hárún-Rashíd kí . 324

Qiṣṣa-i-ta'shshuq Shahzáda Qamaru-z-Zamán, bin Sháh-Zamán Bádsháh Jazíra-i-Chaildrin-Kháldán ká, sáth Badaurá námí, beṭí Gaur kí, ki Bádsháh Chín ká thá . 355

Qiṣṣa Núru-d-Dín bin Kháqán, Wazír-i-a'ẓam-i-Ḥákim-i-shahr-i-Báṅsrá, aur Kaníz-i-Párs ká 408

Qiṣṣa Bedar, Bádsháh-i-Írán, aur Jawáhar, Shahzádí mamlukat Samandál ká 439

Digitized by Google

Digitized by Google

ALIF LAILA

BA-ZUBA'N-I-URDU'.

A'GHA'Z-I-DA'STA'N SHAHRYA'R AUR SHA'HZAMA'N KE ḤA'L MEÑ.

Agle zamáne meñ salṯanat mulk i Párs kí baṛí misl Hindústán aur Chín ke thí; aur bahut jazíre dúr-dast us ḥukúmat ke táb'i the. Waháñ ká ek bádsháh bahut baṛá aur nám-war thá. Ba-sabab 'adl o inṣáf ke ra'iyat use bahut dost rakhtí thí. Us ká jáh-o-jalál, aur khazána wa lashkar be-shumár thá. Us bádsháh ke do beṭe the; baṛe ká nám, Shahryár; chhoṭe ká Sháhzamán. Donoñ sháhzáde, misl pidar-i-buzurgwár ke muttaṣif ba-jamí'i ṣifát i ḥamída aur akhláq i bur-guzída ke the.

Jab ki wuh bádsháh ján ba-ḥaqq taslím hu,á, Shahryár baṛá beṭá, sarír-árá ba-já,e us ke hokar, apne bhá,í Sháhzamán ko, ki bahut dost aur 'azíz rakhtá thá, hukúmat mulk i Tátár kí dí, aur khazána wáfir aur fauj bahut us ke ham-ráh kí.

Sháhzamán, apne baṛe bhá,í ká shukr o sipás ba-já láke rukhṣat hu,á, aur wásṯe naẓm o nasq apne mulk ke shahr Samarqand ko, ki jo us waqt meñ sab shahroñ se baṛá thá, dár-ul-mulk muqarrar karke, us meñ rahne lagá.

Jab un ke mufáraqat ko 'arṣa das baras ká guẕrá, Shahryár ko kamál ishtiyáq bhá,í ke dekhne ká hu,á, aur qaṣd kiyá ki kisí safír ko bhejkar us ko apne pás bulwá,e. Liháẕa wásṯe is kám ke apne wazír-i-a'ẕam ko muqarrar kiyá; chunánchi wazír-i-a'ẕam ba-mújib ḥukm bádsháh ke baṛe tajammul aur shán o shaukat se rawána hu,á. Jab ki wuh qaríb Samarqand ke pahuñchá, Sháhzamán yih khabar sunkar wásṯe istiqbál ke, sáth lá-o-lashkar aur baṛe jalau aur tuzuk ke, apní dár-ul-

Digitized by Google

ḥukúmat se rawána hu,á. Do tín kos par pahuñchkar wazír se muláqát kí, aur us ke dekhne se kamál khúsh hu,á. Ba'd is ke apne baṛe bhá,í Sulṭán Shahryár kí khair o 'áfiyat púchhí. Wazír ne, ba'd ba-já láne ádáb taslím ke, paighám Shahryár ká pahuñcháyá.

Sháhzamán ne, ki apne bhá,í ká niháyat muṭí'i aur farmán-bardár thá, aur siwá,e is ke kamál muḥabbat us ke sáth rakhtá thá, wazír se kahá: "Bhá,í Shahryár ne, ki tum ko mere lene ke wáste bhejá, is se mujh ko kamál khúshí hu,í, aur músjib sharaf aur i'záz ká hu,á; un ká irshád mere sar-ánkhoñ par inshá-i-Allah Ta'álá. Das din ke 'arṣe meñ ba'd taiyárí asbáb safr ke aur muqarrar karne kisí ko apní jagah par, tumháre sáth rawána us ṭaraf húñgá. Is das din ke wáste ẓarúr nahíñ ki túm taklíf shahr meñ jáne kí karo. Isí já par muqím raho, maiñ ne mihmándár-i-kháṣṣ tumháre aur tumháre lashkar ke wáste muqarrar kiye haiñ." Chunánchi fi-l-faur sab asbáb-i-ẓiyáfat wazír aur us ke lashkar ká muhaiya aur ámáda ho gayá.

Is 'arṣe meñ Sháhzamán ne sab sámán-i-safar, jo kuchh ki darkár thá, kharíd farmáke ek sardár mu'atamid ko já-nashín apná kiyá, aur shám ko daswíñ roz malika se, ki jise bahut cháhtá thá, ba-kamál soz o gudáz ke rukhṣat hu,á, aur apne naukaroñ aur muṣáhiboñ-i-kháṣṣ ko sáth le Samarqand se chalá, aur apne khaime meñ, jo nazdík khaime wazír ke istáda thá, pahuñchkar sáth wazír ke guftogú karne lagá, yaháñ tak ki ádhí rát guzar ga,í. Us waqt us ke khiyál meñ guzrá ki ek bár phir apní malika se muláqát kar á,úñ. Chunánchi tan-tanhá waháñ se maḥal meñ makhfí gayá. Malika ne, ki us ko phir áne bádshád ká hargiz khiyál na thá, ek razíl aur kamíne naukaroñ maḥal se bulwákar us ke sáth ham-ághosh so rahí thí.

Sháhzamán yá to is khiyál meñ thá, ki malika merí is muláqát ghair-mutaraqqiba ko ghanímat jánkar khúsh aur masrúr hogí, yá dafa'tan mard-i-ajnabí ko us ke sáth sote pákar niháyat mutahaiyir hu,á.

Ek ghaṛí tak ḥálat-i-sakte meñ rahá, phir ifáqe meñ áke khiyál kiyá, ki wáq'i meñ aisá amr na hogá, sháyad naẓr ne terí ghalṭí kí ho, phir khúb achchhí ṭaraḥ se dekhkar use yaqín hu,á, aur dil meñ afsos karne lagá, ki "Wáe! faẓíḥatí o ruswá,í, hanoz maiñ shahr panáh i Samarqand se báhar nahíñ niklá ki itní baṛí jur,at yih log karne lage aur murtakib aise amr kabíḥ ke hu,e." Niháyat ghaẓab meñ ákar sochá ki aisá gunáh-i-a'ẓím in siyáh-bakhtoñ ká hargiz qábil 'afú ke nahíñ, khuṣúṣan mujh aise bádsháh aẓím-ul-shán kí nisbat aisá baṛá

Digitized by Google

jurm kareñ. Ákhir ko Sháhzamán ne usí ḥálat-i-ghaẓab meñ talwár khaiñch aur khwábgáh-i-malika ke nazdík já aisá ek háth márá ki donoñ ke sir tan se judá hokar tale palang ke gir paṛe. Ba'd us ke un donoñ ke láshoñ ko khiṛkí kí ráh se khandaq meñ maḥal ke pheñk diyá. Phir waháñ se ba'd qatl karne un donoñ rúsíyáh ke fi-l-jumla taskín pákar ba-iráda-i-safr apne khaimagáh ko rawána hu,á, kisí aur se yih amr ki shab ko guẓrá thá na kahá. Dúsre din fajr ko waháñ se áge jáne ká iráda kiyá. Ba-mujarrad us ke ḥukm ke sab log taiyár hokar áge ko rawána hu,e, is safr se lashkar ke sab log to niháyat khúsh the, magar Sháhzamán har waqt be-wafá,í aur bad-kárí malika kí yád karke gham o ghuṣṣa khá kháke khún-i-jigar pítá thá, aur roz-ba-roz chihra-i-arghawání us ká is andoh se za'fráni hotá. Gharaẓ tamám ráh us kí isí ranj o alam meñ kaṭí.

Ákhir jab wuh qaríb dár-ul-riyásat i Hindústán ke pahuñchá, bádsháh Shahryár us kí khabar nazdík pahuñchne kí sunkar ma' irkán-i-daulat wásṯe istiqbál ke gayá.

Jab ki sawárí donoñ kí qaríb pahuñchí wuh donoñ bádsháh ghoṛoñ se utar ápas meñ baghal-gír hu,í, aur ek dúsre ke dekhne se kamál khúsh hokar der tak khair o 'áfiyat púchhte rahe. Phir waháñ se sawár hokar khadm aur ḥashm kas̤ír ke sáth rawána hu,e. Sulṭán Shahryár ne apne bhá,í ko us makán meñ, ki jis ko makhṣuṣ us ke wásṯe áge se banwá aur sajwá rakhá thá, aur waháñ se pá,ín bágh-i-bádsháhí naẓar átá thá, le-jákar utárá, aur wuh makán nau aḥdás̤ aisá wasí'i aur 'álíshán thá ki gunjá,ísh mihmándárí aur ẓiyáfat sháhána kí rakhtá thá.

Phir Shahryár ne Sháhzamán ko wásṯe ḥammám aur tabdíl karne posház ke farmáyá, jab ki Sháhzamán ne farághat ḥammám se pá,í wuh donoñ bhá,í barámade meñ us makán ke baiṭhke der tak báteñ piyár aur ulfat kí karte rahe, aur ahl-i-darbár donoñ bádsháhoñ ke ṣif bándhkar qaríne aur apne rutbe se khaṛe hu,e. Ba'd is ke un donoñ bádsháhoñ ne kháṣa sab qism ká báham tanáwul farmáyá. Ba'd nosh-ján karne kháṣe ke phir bát-chít meñ mashghúl hu,e.

Jab ki Shahryár ne dekhá ki rát bahut á,í, bhá,í ko wásṯe árám karne ke tanhá chhoṛkar rukhṣat hu,á.

Sháhzamán kamál gham o alam ke sáth palang par rotá hu,á já leṭ rahá; rú-ba-rú Shahryár ke apne ko ẓabṯ kiye hu,e thá. Us ke uṭhne ke ba'd wuhí be-qirárí us ko ṭárí hu,í aur dil par us ke aisá ṣadma guzartá thá jaisá ki ko,í ḥálat-i-naz'a meñ ho kisí waqt bad-kirdárí aur be-wafá,í malika ke us ke dil se bhúltí na thí. Aks̤ar áhíñ sard khaiñchá kártá rátoñ ko nínd

na átí thí. Isí gham wa guṣṣa meñ ján us kí ghultí játí thí, yaháñ tak ki rafta-rafta wuh sab áṣár ḥuzn ke uske bashre se 'iyán hone lage. Shahryár ne ba-musháhada,i is ḥal ke taṣawwur kiyá, ki kyá sabab hai jo Sháhzamán ko maiñ bá-wajúd is qadr kháṭirdárí aur piyár ke, ki ba-nisbat us ke mabẕúl hai, har waqt maghmún pátá húñ kabhí us ko khúsh-dil aur shugufta khátir nahín dekhtá; sháyad mújib is ranj o malál ká dúrí us shahr kí yá faráq malika hai ki jo us kí bíbí hai. Maiñ ne us ko bulákarke ná-ḥaqq aise ranj o alam meñ ḍálá; ab bihtar hai ki us ko saughát aur taḥá,if dekar jald yaháñ se rukhṣat Samarqand ko karúñ, tá raf'a malál us ká ho. Al-qiṣṣa us ne chízeñ nafís qímatí Hind kí kishtiyoñ meñ lagákar us ke pás bhejíñ, aur baṛe takalluf se us kí ẓiyáfat kí, aur us ke khúsh karne ke liye iqsám ṭarah ke tamáshe aur nách aur rang karwáye; magar wuh sab sámán ẓiyáfat aur tamáshe mújib ziyádatí ranj us ke kiye hu,e, aur muṭlaq khátir us kí bashshásh na hu,í. Is mábain meñ ek din Shahryár ne apne ahl-károñ se farmáyá: "Maiñ ne suná hai ki ek jangal is shahr se do din kí ráh par hai, bahut jánwar us meñ qism hiran wa-ghaira ke haiñ; qaṣad waháñ shikár khelne ká hai. Jald tum safr kí taiyárí karo, aur apne bhá,í ko bhí targhíb dí ki mere sáth chalo; tumhárá jí shikár khelne meñ lagegá, aur tumheñ farḥat háṣil hogí.

Sháhzamán ne 'uẕr násází-i-mizáj ká karke wahíñ rahne kí ijázat lí. Shahryár ne kahá, ki "Agar tumhárí marẓí yihí hai to kuchh muẓáyaqa nahíñ, yahíñ raho." Aur áp apne arkán-i-daulat ke sáth ṭaraf shikárgáh ke rawána hu,á. Sháhzamán ne andar darwáze apne kamre ke band kar liye, aur khiṛkí meñ, ki jahán se bágh bádsháh ká naẕr átá thá, já baiṭhá, tásír-i-chaman aur naghmát-i-jánwaroñ khúsh ilḥán se khafaqán dúr ho. Magar jab zisht kardárí ká bíbí ke khiyál á játá, janáb kibriyá,í meñ apní bad-qismatí par rotá. Al-gharaẓ, kabhí naqsh o nigár us makán ke dekh apne jí ko bahlátá, aur kabhí nákhan-i-gham se sína o jigar ko figár kartá. Isí ḥál meñ thá ki sar-i-shám ek-á-ek chor darwáza bádsháh Shahryár ke maḥal ká khulá, aur us darwáze se bís 'aurateñ (ki jin ke ḥalke meñ ikíswíñ malika thí, aur wuh be-takallaf ḥusan o libás se pahchání játí thí) nikalkar bágh meñ á,íñ. Un sab ko yaqín thá ki bádsháh shikár ko ga,e haiñ, makán khálí hogá.

Sháhzamán is ṭaraḥ se us khiṛkí meñ baiṭhá thá ki wuh sab ko dekhe aur use ko,í na dekhe. Kamál mushtáq hu,á ki tamáshá un bís 'auratoñ aur malika ká dekhúñ, ki kyá kartí haiñ. Khwáṣoñ ne apne daráz pairáhanoñ ko (ki jinhen

Digitized by Google

pahne hu,e maḥal se niklí thíñ) utár ḍálá, phir to un kí ṣúrat aur shakal ṣáf m'alúm hone lagí.

Sháhzamán yih ḥál dekhkar niháyat mutaḥaiyir hu,á, ki un bís meñ se ki jin ko wuh sab 'auratеñ jántá thá, das Ḥabshí the. Har ek ne pahchánkar ek ek 'aurat ká háth pakaṛ liyá; faqaṭ wuh malika be-yár rah ga,í. Us ne Masa'úd! Masa'úd! kahkar pukárá. Ek Ḥabshí niháyat qawí haikal aur khingá (ki áwáz par lagá hu,á thá) darakht se utárke us kí ṭaraf dauṛá, aur háth malika thá pakaṛ liyá. Ab ḥaiyá mán'í hai, ki un ke ḥál ko mufaṣṣil ham biyán kareñ ki un gyárah Ḥabshiyoñ ne un das 'auratoñ aur gyárawíñ malika ke sáth kiyá kiyá.

Al-qiṣṣa wuh log ádhí rát tak us bágh meñ rahe; phir usí bágh ke táláb meñ ghusl kar apne kapṛe pahin usí chor darwáze se maḥal meñ ga,e; aur Masa'úd bhí bágh kí díwár phándkar jídhar se áyá thá udhar ko chalá gayá.

Yih ḥál Sháhzamán ne dekhkar apní tasallí kí, aur dil meñ kahá, ki "Agarchi merí muṣíbat 'ajíb thí, lekin mere bhá,í kí us se ziyáda 'ajíb-tar hai. Bá-wujúd ki wuh aisá bádsháh bá-shaukat o ḥishmat hai, lekin use muḥáfaẓat is amr-i-makrúh kí na ho sakí. Ab tujh ko is qadr malúl aur andohgín is amr meñ rahná be-já hai, khúb ṣábit aur mutaḥaqqiq hu,á ki is ṭaraḥ ke makrúhát dunyá meñ akṣar hote haiñ. Gham o alam se áp ko halák karná ná-ḥaqq hai." Us waqt se us ne andoh ko chhoṛá, aur qabl is tamáshe ke ki raghbat kháne kí us ko na hotí thí ishtihá m'alúm hu,í kháṣe ko mangwákar kamál khwáhish aur raghbat se tanáwul kiyá; aur gáná bajáná gawaiyoñ ká ki us ke wáṣṭe mu'aiyan the suná. Phir to sab ṭaraḥ se us ko ṣiḥḥat kullí ḥáṣil hu,í, aur bádsháh kí khabar mu'áwadat sunkar muláqát kí niháyat khúshí aur inbisáṭ ke sáth ádáb o taslímát ba-já láyá.

Awwal naẓar meñ Shahryár ne kuchh tabaddul aur taghaiyur ko Sháhzamán ke bashre se daryáfat na karke bahut se áhú-i-nar wa-ghaira shikár kiye hu,e diye; aur kahá, ki "Afsos, tum hiranoñ ke shikár ko na chale, waháñ baṛí kaifiyat thí." Sháh-zamán ne har ek sawál Shahryár ká jawáb kamál basháshat se diyá. Shahryár jántá thá ki ab bhí Sháhzamán ko usí be-mazagí ke ḥál meñ ki jaisá chhoṛ gayá thá pá,úñgá, yaháñ ba-khiláf apne khiyál ke us ko bahut achchhá aur khúsh ḥál páyá. Kahá, "Bhá,í shukr Khudá ká ki maiñ ne tujh ko ákar itne thoṛe se 'arṣe meñ, ki chár roz se ziyáda nahíñ guẓre, ṣaḥíḥ aur khush páyá! Ab tum se ek amr qasmiya púchhtá húñ us ke batáne meñ inkár na karná." Sháhzamán ne kahá, ki "Jis amr ko áp istifsár kareñge mujh ko us ke batáne meñ

Digitized by Google

hargiz daregh na hogá." Shahryár ne kahá, "Jab tum apná mulk chhoṛke mere shahr meñ á,e the maiñ ne tum ko niháyat malúl páyá thá; aur tumháre gham ghalaṭ karne ke wáste bahut tadbíreñ kíñ, aur tamáshe dikhá,e, lekin tum usí ḥál meñ rahe. Harchand maiñ ne khiyál kiyá ki sabab ranjídagí-i-khátir ká daryáft karúñ, magar siwá,í mufáraqat malika-i-Samarqand aur judá,í shahr ke ko,í bá'is mere zihn meñ na áyá. Ab kyá sabab hai ki daf'atan tumhárá ḥál badal gayá?"

Sháhzamán yih sab báteñ sunkar aisá khámosh aur sákit rahá jaise ko,í sotá ho. Jab Shahryár ne niháyat mubálagha kiyá, Sháhzamán ne kahá, ki "Áp mere buzurg aur málik haiñ. Is ká jawáb áp ke ḥuzúr meñ 'arẓ nahíñ kar saktá ki niháyat gustákhí aur be-adabí hai." Shahryár ne kahá, ki "Mumkin nahíñ ki be-daryáft is amr ke mujh ko qarár aur árám ho."

Gharẓ jis qadar Sháhzamán us ke iẓhár meñ inkár kartá, Shahryár us ke istiksháf meñ iṣrár aur mubálagha farmátá. Ba-mujbúrí Sháhzamán ne pahle ḥál bad-kárí malika-i-Samarqand ká mufaṣṣil biyán kiyá, ki "Yih sabab merí ghamgíní aur dilgírí ká thá. Áp inṣáf farmá,eñ ki aisá amr-i-qabíḥ kyúñ na mújib-i-malál bashar ká ho!" Shahryár ne kahá, "Bhá,í tum ne 'ajíb haulnák ḥikáyat mujh se biyán kí. Khúb kiyá ki aisí bad-kirdár ko us ke yár samet qatl kiyá; ko,í is amr meñ nisbat ẓulm kí tumhárí ṭaraf na haregá. Agar tumhárí jagah maiñ hotá to ek 'aurat ke qatl karne se; merí taskín na hotí jab tak ki hazár ko qatl na kartá. Ab mujh ko sabab ranj tumháre ká ba-khúbí ṡábit hu,á. Fi-l-wáki'a yih amr bahut qabíḥ aur makrúh thá; ḥaqq ba-jánib tumháre hai, is amr se jis qadr ranj karte ba-já thá, ko,í bashar na hogá ki aise mukrúhát ba-chashm-i-khúd dekhe aur maghmúm na ho. Ab batá,o ki yih malál mere ghaibat meñ daf'a jald kyúñkar hu,á?" Us ne kahá, "Maiñ, agar us ká sabab biyán karúñ, to ḍartá húñ ki mubádá tumhárí muṣíbat merí muṣíbat se ziyáda ho." Shahryár ne farmáyá, ki "Bhá,í! tum ne aisí bát kahí ki jis ke sunne se mujhe niháyat iẓṭiráb aur be-qarárí hu,í. Khudá ke wáste jald mujh se is bát ko mufaṣṣil biyán karo, ki maiñ be-táb húñ." Sháhzamán chár ná chár is ráz ko makhfí aur poshída na kar saká; ba-tafṣíl ḥál Masa'úd aur das bíbiyoñ ká sáth Ḥabshiyoñ aur malika ke biyán kiyá, aur kahá, ki "Is sab ḥál ko maiñ ne ba-chashm-i-khud dekhá aur samjhá ki sab 'auratoñ kí khilqat meñ fisq o fajúr hai. Ko,í un ko un ḥarakát-i-zisht se báz nahíñ lá saktá, hargiz un kí 'ismat o 'ifat par ko,í shakhṣ i'timád na rakhe. Faqaṭ dekhne is ḥál se tasallí aur tashaffí ho ga,í; aur us waqt se maiñ niháyat khúsh aur tandurust húñ jaisá ki áp mujh ko muláḥaẓa farmáte hain."

Digitized by Google

Shahryár ko bá-wujúd sunne is ḥál ke apne bhá,í se yaqín na áyá; aur ghuṣṣe meñ áke kahá, ki "Kyá Malika-i-Hindústán is martabe fáḥisha hai! mujh ko hargiz tumháre kahne ká yaqín nahíñ, jab tak ki khud maiñ áp na dekhúñ. Sháyad tum ko kuchh dhoká aur shub,ha malika ká hu,á ho; yih amr niháyat 'azím hai, be-dalíl o ḥijjat ke báwar nahíñ átá." Sháhzamán ne 'arẓ kiyá, ki "Bhá,í ṣáḥib! agar tum cháhte ho ki is amr ko apní ánkh se dekho to dushwár nahíñ hai. Tum phir wáste jáne shikár ke ḥukm karo; aur ham tum isí iráda par shahr se lá,o, lashkar samet kúch karke báhar ko chaleñ, aur din bhar apne khaimoñ meñ raheñ. Rát ke waqt chupke se is makán meñ ákar baiṭheñ, yaqín hai ki is ṣúrat meñ áp bhí kal ba-chashm-i-khud yih sab ḥál ki maiñ ne dekhá hai musháhida farmáweñ." Shahryár ne yih tadbír pasand karke apne ahl-károñ ko farmáyá, ki "Kal maiñ phir shikár ko já,úñgá; khaima báhar shahr ke jis jagah istád hotá hai istáda ho." Dúsre din wuh donoñ bádsháh fajr ko apne lashkar-gáh kí ṭaraf rawána hu,e, aur waháñ pahuñchkar khaimoñ meñ tawaqquf kiyá.

Jab ki rát hu,í Shahryár ne apne wazír ko buláke farmáyá ki maiñ kisí kám ke wáste játá húñ, to merí jagah baiṭhkar mere ba'd kisí shakhṣ ko lashkar se báhar na jáne díjiyo. Phir wuh donoñ ghoṛoñ par sawár hoke poshída lashkar se shahr meñ áye, aur waháñ se Sháhzamán ke farodgáh meñ jákar so rahe, aur bahut taṛke us khiṛke meñ já baiṭhe ki jaháñ se Sháhzamán ne un Ḥabshiyoñ aur khwáṣoñ ko malika samet dekhá thá.

Hanoz áftáb ne ṭulú' na kiyá thá ki ek-á-ek chor darwáza maḥall ká khulá, us ke thoṛí der ke ba'd malika unheñ apne khwáṣoñ aur Ḥabshiyoñ ke ham-ráh ki 'aurat bane hu,e the, us darwáze se nikalkar bágh meñ á,í; aur Masa'úd ko pukárá. Shahryár ne wuh sab ḥál, ki ná-guftaní aur ná-shunídaní hai, dekhkar dil meñ kahá ki Khudáwandá yih kyá ghaẓb hai ki itne baṛe bádsháh jalíl-ul-qadr kí bíbí aisí bad-karí kare. Phir Sháhzamán se kahá, ki "Is dunyá,í ghaddár ko jo ek sá'at khúsh kartí hai, to dúsrí ghaṛí ranj o alam meñ ḍáltí hai, chhoṛ deñ; aur apne mulk aur lashkar se judá hoke ajnabí mulkoñ meñ zindagí basar kareñ, aur is be-ghairatí aur ruswá,í ko kisí se na kaheñ." Sháhzamán ko, agarchi yih amr manẓúr na thá, magar apne bhá,í ko niháyat be-qarár dekh khiláf jawáb dená munásib na jánná, kahá, "Bhá,í! maiñ tumhárá farmán-bardár húñ; áp ke farmáne ko ba-ján o dil ba-já lá,úñgá. Magar ek sharṭ se maiñ tumhárá sáth detá húñ ki tum jab kisí aur shakhṣ ko apne

Digitized by Google

se ziyáda is muṣíbat meñ mubtilá páná, to apne mulk ko phir áná." Shahryár ne farmáyá, "Mujhe yih sharṭ qabúl hai; lekin jahán meñ ko,í bashar miṣl hamáre aisá mubtilá is muṣíbat meñ na hogá." Sháhzamán ne kahá, ki "Thoṛe hí safr karne meñ áp ko is ká ḥál ba-khúbí m'alúm hogá."

Phir wuh donoñ bádsháh chupke ráh-i-ghair-mashhúr se ek simt ko rawána hu,e; aur tamám din chale rát ko darakhtoñ ke níche so rahe. Fajr ko dúsre din waháñ se áge rawána hu,e; játe játe wuh ek sabza-zár meñ, ki niháyat khúsh faẓá aur lab daryá,í shor thá, pahuñche. Dúr tak gird o pesh us marghzár ke bahut darakht baṛe baṛe aur gunján lage hu,e the. Wuh ek darakht ke níche, wásṭe dam lene aur sustáne ke baiṭh ga,e. Jab se ki malika ko Shahryár ne us ḥál-i-zisht meñ dekhá thá kahíñ árám wa ásá,ish na kí thí; us waqt sáth Sháhzamán ke báteñ karne shurú' kiyá. Thoṛí der na guzrí thí ki aisí ek áwáz-i-muhíb daryá meñ suní, ki wuh donoñ niháyat khá,if aur hirásán hu,e; aur us áwáz-i-haulnák se ek já par daryá ká pání phaṭá, aur waháñ se ek siyáh sitún ne nikalná shurú' kiyá. Is qadr buland hu,á ki jis ká sirá abar meñ jákar chup gayá. Us ko dekhkar wuh donoñ bádsháh ziyáda ḍare, aur waháñ se bhág ek darakht par, ki niháyat buland aur gunján thá, chaṛh ga,e, aur us ke shákh aur pattoñ meñ chhipkar baiṭhe. Waháñ se kyá dekhte haiñ, ki wuh kálá sitún us jagah se ki jahán phail gayá thá daryá ke kináre par áyá, aur fauran ba-shakal-i-jinn-i-khabíṣ, ki dushman ádam-zát ká hai, ho gayá. Phir de,o-siyáh baná, aur sir par ek ṣandúq sísí ká niháyat mustaḥkim, jis meñ chár qufl pítal ke bhárí bhárí lage hu,e the, rakhe hu,e, usí darakht ke níche áyá, aur us ṣandúq ko apne sir se utárkar chár kunjiyoñ se, ki us kí kamar meñ laṭaktí thí, kholá. Us meñ se ek bíbí niháyat khúb-ṣúrat 'umda poshák pahine hu,e nikalkar báhar á,í. Phir us jinn ne us bíbí ko apne pás biṭhákar us ko naẓar-i-'áshqána se dekhá aur kahá, "Ai begam! tú, ki apne ḥusan o jamál meñ ektá o be-naẓír hai, itní muddat hu,í ki tujh ko maiñ barát kí shab uṭhá láyá, aur ján o dil se farefta aur 'áshik-zár hu,á, us din se niháyat wafádár aur bá-iṣmat tujhe pátá húñ; is waqt nínd ká baṛá ghalba hai, cháhtá húñ ki ẓara tere pás so rahúñ. Yih kahke wuh jinn de,o-i-haiyat apne baṛe sir ko us ke zánú par rakhkar so rahá. Páñw us ke itne baṛe the ki daryá tak pahuñche, aur áwáz us ke kharráṭoñ kí mánind áwáz bádal ke sáre daryá meñ gúnj rahí thí.

Ná-gahán us bíbí ne sir uṭháke jo úpar ko dekhá naẓar us kí unhíñ donoñ bádsháhoñ par paṛí ki darakht par chaṛhe

Digitized by Google

hu,e the. Fauran un ko háth ke ishåre se buláyá ki chupke se níche utar á,o. Wuh us ke maṭlab ko samajhkar niháyat ḍare, aur isháre se us bíbí ko kahá ki hameñ mu'áf karo yahíñ baiṭhe rahne do. Us ne bar-khiláf un ke áhista se sir us de,o ká apní godí se uṭhá zamín par rakh diyá, aur uṭhke un ko tásallí dená shurú' kiya. "Jaldí tum donoñ darakht se utarke mere pás á,o inkár tumhárá pesh jáná muḥál hai, agar tum merá kahná na mánoge, maiñ abhí is jinn ko jagá dúñgí, wuh filfaur tum donoñ ko már ḍálegá."

Is bát ko sunkar, wuh ḍar ga,e, aur chupke se, bahut áhista darakht se utar á,e. Wuh bíbí muskurátí hu,í, donoñ ká háth pakaṛke, thoṛí dúr darakhtoñ ke níche le ga,í, aur us kám ko cháhá, ki jis ká ḥayá se bayán nahíñ ho saktá. Un donoñ bádsháhoñ ne pahle us amr se inkár kiyá; ákhir ḍaráne se us bíbí ke majbúr ho kahná us ká bárí bárí se ba-já lá,e. Ba'd farághat, bíbí ne angúṭhiyáñ donoñ bádsháhoñ se, ki apní ungliyoñ meñ pahne hu,e the, máñg líñ; aur ek chhoṭá sá ṣandúqcha, apne toshe-kháne se nikálá, aur us ṣandúqche se ek ḍorá, ki jis meñ bahut ṭaraḥ kí angúṭhiyáñ thíñ, un donoñ ko dikhláyá, aur kahá, ki "Tum jánte ho yih kyá chíz hai, aur kis wáste hai." Unhoñ ne kahá, ki "Ham nahíñ jánte, is amr se hameñ ágáh karo." Bíbí ne kahá, "Yih angúṭhiyáñ nishán haiñ un logoñ ke, ki jin ko maiñ ne misl tumháre is kám meñ sar-faráz kiyá; yih sab, do kam sau, ya'ní aṭhánawe haiñ; ab tumhárí angúṭhiyáñ miláne se, is ḍore meñ púrí sau ho jáweñgí. Bá-wujúd is ḥifáẓat aur nigahbání jinn ke maiñ ne áj tak sau bár auroñ se apná dil khúsh kiyá; yih kam-bakht jinn, ki mujh par 'áshiq hai, apne se ek dam judá nahíñ kartá; aur niháyat ghairat aur ḥamiyat se mujh ko is ṣandúq meñ bandkar, dar-miyáñ samundar ke chhipáke rahtá hai. Bá-wujúd is sab hoshiyárí aur ḥifáẓat ke, jo merá jí cháhtá hai, kartí húñ, us kí nigahbání kuchh kám nahíñ átí. Mere ḥál se tum qiyás karo, ki jab ko,í 'aurat ki bad-kár howe, us ko, na to us ká shauhar, aur na us ká yár bad-kárí se báz rakh saktá hai. Aksar ashkháṣ 'auratoñ kí pársá,í par i'tiqád rakhte haiñ, aur wuh bar-khiláf us ke bad-kár hotí haiñ." Phir us bíbí ne yih kahke un donoñ bádsháhoñ kí angúṭhiyoñ ko us ḍore meñ piro liyá, aur phir wahíñ jákar baiṭhí, aur jinn ke sir ko uṭhá, apní godí meñ rakh liyá; aur un ko isháre se kahá, "Tum ab yaháñ se chale já,o."

Wuh donoñ bádsháh, jis ráh se ki á,e the, chale ga,e; aur jab bahut dúr nikal ga,e, Sháhzamán ne apne baṛe bhá,í Shahryár se kahá, ki "Dekhá tum ne, bá-wujúd is qadr haibat aur ḥifáẓat jinn ke, kis qadr wuh bíbí chálák aur purkár hai;

Digitized by Google

misl us ke ko,í bíbí dunyá meñ nahíñ hogí. Bá-wujúd is ke, wuh jinn us kí pársá,í ká kitná mu'taqid hai! aur us kí 'uṣmat kí kaisí ta'ríf kartá thá! ab inṣáf se kahiye, ki muṣíbat is jinn kí hamárí donoñ kí muṣíbat se ziyáda hai yá nahíñ? Jis amr kí talásh meñ the, us ko páyá, ab ham ko lázim hai, ki apne mulkoñ ko phir jáweñ, aur kabhí khiyál shádí ká, kisí 'aurat ke sáth na kareñ; is wáste ki 'aurat ṣáhib-i-'uṣmat is zamáne meñ muḥál hai." Shahryár ne, ba-mújib kahne apne bhá,í ke 'amal kiyá, aur waháñ se apne shahr kí ṭaraf phirá. Tín shab ke ba'd, wuh donoñ bádsháh apne lashkar meñ pahuñche.

Bádsháh kí khabar phir áne kí sunkar, sab arkán-i-daulat, aur afsarán-i-fauj mujre ke wáste, khaima-i-sulṭání meñ ḥáẓir hu,e. Us ne muwáfiq ma'múl ke sab ká salám aur mujrá liyá, har ek se bát chít kí. Phir Shahryár ne áge jáne ká qaṣd mauqúf kiyá, apní baitu-s-sulṭanata meñ phir áyá. Malika ke maḥall meñ gayá, aur us ko bandhwáke, wazír ko farmáyá, "Isí waqt is ko tú, wáste qatl ke le-já." Wazír ne be-daryáft karne gunáh ke, ba-mújib ḥukm Bádsháh ke, us ko qatl kiyá. Phir Bádsháh ne malika kí khawáṣṣoñ ko apne háth se gardan márá, aur kahá, "Ab aisí tadbír kí jáwe, ki ba'd kat-khudá karne ke 'aurat qudrat bad-kárí kí na pá sake." Is wáste us ne yih qirár diyá, ki "Har shab ko ek 'aurat ke sáth nikáḥ kare, aur fajr ko, us ko qatl karwá ḍále." Al-gharaẓ, ba'd tajwíz aise ẓulm o ná-inṣáfí ke us ne apne bhá,í Sháhzamán ko rukhṣat kiyá, chunánchi wuh waháñ se sáth bahut taḥá,if ke, dáru-l-mulk Samarqand ko rawána hu,á.

Sulṭán Shahryár ne, ba'd rukhṣat ho jáne Sháhzamán ke, wazír-i-'azam ko ḥukm kiyá, ki "Kisí baṛe sardár kí laṛkí mere 'aqd ke wáste lá." Wazír ne ba-mújib ḥukm Bádsháhí ke, ek amír kí laṛkí lá ḥáẓir kí. Bádsháh, ba'd 'aqd ke rát bhar us ke sáth ham-bistar rahá; aur fajr ko wazír ke ḥawále kiyá, ki "Isí waqt apne háth se is 'arús ko qatl kar ḍál, phir rát ko aur ek na,í laṛkí kisí amír kí, mere wáste lá,iyo." Wazír ne us 'arús-i-shabína ko már ḍálá, aur shab ke wáste aur kisí amír kí laṛkí láyá; phir us ko bhí fajr ko ján se márá. Gharaẓ isí ṭaraḥ se ek muddat tak, ṣadhá laṛkiyáñ amíroñ kí, Bádsháh ke sáth byáhí aur már ḍálí ga,íñ. Phir naubat laṛkiyoñ shahr kí pahuñchí, aur yih khabar ẓulm kí tamám 'álam meñ muntashar hu,í; tamám shahr meñ, is ẓulm se 'ajab ṭaraḥ ká mátam aur kuhrám paṛá, ki kahíñ to bechárá báp apní laṛkí ke liye áṭh áṭh áñsú rotá thá, aur kahíñ máñ, apní pyárí náznín dukhtar ke wáste shewan aur mátam kartí thí, aur jo laṛkiyáñ kuwárí chorí chhapí, Bádsháh ke háth se bach rahí thíñ, un ke máñ

Digitized by Google

báp aur aqribá 'ajab ṭaraḥ ke khauf aur tahluke meñ mubtalá the. Ákhir unhoñ ne ba-tang hokar, jilá,e-waṭan ikhtiyár kiyá, aur us mamlukat se nikal ga,e.

Us wazír kí bhí do beṭiyáñ thíñ ná-kat-khudá; baṛí ká nám Shahrzád, aur chhoṭí ká Dunyázád. Baṛí, ba-nisbat apní chhoṭí bahin aur ham-sinnoñ ke, baṛá ḥáfiẕa aur ẕihn rakhtí thí: jis bát ko wuh suntí, yá kitáb meñ dekhtí, phir kabhí us ko na bhúltí. 'Ilm-i-ḥikmat, aur ṭabábat aur tárí̱kh meñ bhí kámil thí: aur hazároñ ash'ár ustádoñ ke, aur ẕarbu-l-maṣaleñ, yád thíñ. Ash'ár fí-l-abd yih kahtí, aur má-wará,e sab faẕl o kamál ke, ḥusn o jamál meñ bhí be-miṣl, aur 'adímu-n-naẕír thí.

Wazír us ko bahut cháhtá, aur pyár kartá thá. Ek din us ne wazír se kahá, ki "Maiñ áp ke ḥuẕúr meñ kuchh 'arẕ kiyá cháhtí húñ, merí dar-khwást qubúl ho." Wazír ne kahá, "Agar bát terí ma'qúl aur pasandída hogí, to maiñ al-batta mánúñgá, aur us se inkár na karúñgá." Shahrzád ne kahá, "Wuh bát bahut achchhí hai, agar áp ba-ghaur o ta-ammul us ko muláḥiẕa kareñ. Merá maṭlab yih hai, ki maiñ Bádsháh ko is ẕulm se báz rakhúñ, aur jo laṛkiyáñ ki us ke qatl karne se bach rahí haiñ, un ke wálidain ko, ki roz o shab khauf o hirás meñ haiñ iṭmínán aur tasallí bakhshúñ." Wazír ne kahá, "Bíbí! is amr ko tum kyúñkar báz rakh saktí ho, aur us ke mauqúf karne kí kyá tadbír tum ne sochí hai?" Shahrzád ne kahá, ki "Is amr kí tadbír tumháre háth hai, tumheñ qasam usí pyár o ulfat kí, ki jo mere sáth rakhte ho, merí shádí Bádsháh ke sáth kar do." Wazír is bát ko sunkar larazne aur Khudá ko yád karne lagá; aur kahá, ki "Ai laṛkí! terí 'aql játí rahí hai, ki mujh se aisí sakht dar-khwást kartí hai. Kyá! tujhe ma'lúm nahíñ ki Bádsháh siwá,e ek shab ke, us bíbí ko ki jis ke sáth 'aqd kartá hai, zinda nahíñ rakhtá? Samjhkar bát muñh se nikál; tú kyúñkar Bádsháh ko is amr se báz rakhegí; aisí bát be-tamízí aur be-'aqlí kí na kar." Laṛkí ne kahá, ki "Maiñ khúb is ḥál ko, ki áp ne farmáyá, jántí húñ; mana' aur malámat 'abaṣ hai; maiñ is khwáhish se báz na á,úñgí; agar ba'd kat-khudá,í miṣl aur laṛkiyoñ ke már ḍálí ga,í, to mújib merí naját ká hogá; aur agar maiñ ne Bádsháh ko us khún-rezí se báz rakhá, to baṛá iḥsán apne ahl-i-shahr ke sáth karúñgí." Wazír ne kahá, "Kisí ṭaraḥ se maiñ terí dar-khwást qubúl nahíñ kar saktá. Jis qadr ki tú is amr meñ kahegí maiñ na sunúñgá, aur tujh ko aisí balá o muṣíbat meñ dída o dánista na ḍálúñgá. Baṛe afsos kí bát hai, ki maiñ apne háth se khanjar, tere jigar meñ márúñ, kisí báp se apne pyáre

Digitized by Google

farzand ke ḥaqq meñ aisá kám na hogá: go, tú apní ján par raḥm na kare, magar mujh se yih nahíñ ho sakegá ki apne háth ko tere khún se álúda karúñ." Shahrzád ne kahá, "Ai pidar-i-buzurgwár! jis ṭaraḥ se ki ho sake, merí is dar-khwást ko manẓúr farmá." Wazír ne jawáb diyá, ki "Terá 'iṣrár is amr meñ mújib ziyádatí mere ghuṣṣe ká hotá hai. Tú kyúñ dar pai apní halákat ke hotí hai? aur kyúñ tujhe apní 'áfiyat tang á,í hai? Jo ko,í, ki kisí kám ko be-ma,ál-andeshí ke kartá hai, ákhiru-l-amr us kám meñ niháyat khajálat khaiñchtá hai. Maiñ ḍartá húñ ki terá ḥál miṣl us gadhe ke na ho; aur jo ṣadma ki us ko pahuñchá thá, kahíñ tujh ko na pahuñche. Wuh gadhá ba-árám o ásá,ish rahá kartá thá, az-ráh ná-dání ke us ne apne ta,íñ áp muṣíbat meñ ḍálá." Shahrzád ne, púchhá "Qiṣṣa gadhe ká kyúñkar hai?" Wazír ne ḥál gadhe ká kahná shurú' kiyá.

ḤIKÁYAT GADHE, AUR BAIL, AUR UN KE RAKHWÁLE KÍ.

Ek baṛá saudágar thá jallílu-l-qadr, us ke kitne ghar, aur kár-kháne gáñoñ meñ the, jin meñ anwá' o aqsám ke maweshí, us ke rahte the. Ittifáqan, wáste dekhne apne kár-khánoñ ke, ek roz gáñoñ meñ ahl-o-'iyál samet gayá. Aur iṣṭabil meñ, ki jaháñ us ká gadhá aur bail bandhá thá, jákar baiṭhá. Dekhá ki donoñ jánwar ápas meñ báteñ karte haiñ. Saudágar ki bolí har ek jánwar charand aur parand kí samajhtá thá, mutawajjih hokar un kí báteñ sunne lagá. Bail ne gadhe se kahá, ki "Tú baṛá khúsh qismat aur ṣáḥib-i-naṣíb hai; hamesha árám se rahá kartá hai, aur tujh par bahut kam miḥnat paṛtí hai; har waqt sá,ís terí ákar khabar letá hai, aur mal dal ke donoñ waqt tujhe jau khilátá, aur táza pání pilátá hai. Bá-wujúd is khidmat aur 'aẓmat ke, terá kám faqaṭ isí qadr hai, ki jab kabhí kám paṛtá hai, terá ṣáḥib tujh par sawár hoke, thoṛí dúr tak játá hai, warna bandhá ba-khúbí dána, gháñs kháyá, aur chain kiyá kartá hai. Ba-khiláf mere, ki kis qadr miḥnat o mashaqqat, mujh par paṛtí hai! Jitná tú khúsh qismat hai, usí qadr maiñ bad-naṣíb húñ. Fajr se merí píṭh par har rakhkar tamám din zamín jotá karte haiñ, aur píchhe mere harwáhá, chábuk aur áñkas se márkar háñktá hai; har ke bojh

Digitized by Google

aur ragar se merá kándhá chhil gayá hai; aur fajr se rát tak aisí sakht mihnat leke, súkhá sará bhus mere áge dál dete haiñ, ki jis ko maiñ khá nahíñ saktá. Aur rát bhar bhúká piyásá apne mút gobar meñ pará rahtá húñ. Terí khúsh-hálí aur fárighu-l-bálí par mujhe hasad átá hai."

Bail jab dard-i-dil bayán kar chuká; gadhe ne jawáb diyá, ki "Bhá,í, jo kuchh ki tú ne kahá, sab durust hai, aur haqíqat meñ tujh par aisí hí sakhtí aur musíbat guzartí hai; magar tú khud rází inhíñ shadá,id ká hai, ki jo wuh tere sáth karte haiñ, tú khud nahíñ cháhtá ki apne ta,íñ árám aur ásá,ish meñ rakhe. Yih log kabhí tere hál par rahm na kareñge, agar tú mihnat karte karte, halák bhí ho já,e; magar ek súrat meñ, wuh tujh se mihnat na leñge, aur tú bhí árám se rahá karegá." Bail ne púchhá, ki "Wuh súrat kaun sí hai?" Gadhe ne kahá, "Tú apne ta,íñ bímár baná, rát ko dána bhúsá na khá; thán par dam ba-khud pará rah." Bail ne wuh sab báteñ sunkar kahá, ki "Kal aisá hí karúñgá, tú ne yih tadbír khúb batá,í; Khudá tujh ko salámat rakhe. Dekh, tú kal maiñ apne ta,íñ kaisá bímár banátá húñ." Yih kahke wuh donoñ jánwar, khámosh ho rahe. In sab bátoñ ko, saudágar ne achchhí tarah se suná, aur yád rakhá.

Dúsre din fajr ko mazdúr ne bail ke pás ákar cháhá, ki use muwáfiq ma'múl ke, har meñ jotke wáste qalba-rání ke, khet kí taraf le já,e. Dekhá, ki rát ko khalí aur bhúsá nahíñ kháyá; zamín par pará hu,á háñp rahá hai; áñkheñ us kí band, aur pet phúlá hai. Harwáhe ne us ko bímár jánkar, har meñ na jotá, aur jákar saudágar se kahá, ki "Áj bail bímár ho gayá hai, qábil mihnat lene ke nahíñ rahá." Saudágar us kí bímárí kí khabar sunkar samjhá, ki bail ne ba-sabab ta'lím karne gadhe ke, áj apne ta,íñ bímár dálá. Harwáhe se kahá, ki "Áj tú gadhe par, har ko rakhkar usí se kám le." Harwáhe ne ba-mújib hukm apne áqá ke, gadhe ko har meñ jotkar tamám din qalba-rání kí. Gadhá, ba-sabab be-mashqí ke niháyat mánda hu,á, aur háth páñoñ us ke shall ho ga,e: aur siwá mihnat ke, már harwáhe ke háth se itní khá,í, ki shám ko phirte waqt chal nahíñ saktá thá.

Aur bail us roz bahut árám se rahá; aur jo kuchh náñde meñ thá, khúb maze se kháyá, gadhe ke haqq meñ du'á,e khair kí. Jab gadhá, thaká, mánda khet se áyá, bi-l-musháfaha us ká shukr ba-já láyá, aur kahá, "Bhá,í tumháre sabab se áj maiñ bahut achchhí tarah rahá." Gadhá, ba-sabab mándagí ke, kuchh jawáb bail ká na de saká; áte hí apne thán par gir pará, aur dil meñ sochkar apne ta,íñ malámat karne lagá; ki "Kam-bakht! tú bahut árám o ásá,ish se rahá kartá thá, tú

Digitized by Google

ne ná-ḥaqq bail ko, is t̤araḥ kí ta'lím kar, apne ta,íñ muṣíbat meñ ḍálá."

Wazír ne is qiṣṣe ko, yaháñ tak bayán karke, Shahrzád apní beṭí se kahá, ki "Ai farzand, is chain o árám meñ ná-haqq cháhtí ho, ki apne ta,íñ mis̤l gadhe ke muṣíbat aur balá meñ ḍálo." Shahrzád ne báp se kahá, "Is tams̤íl par, jo áp ne kahí, maiñ apne iráde se báz na á,úñgí, aur jab tak ki tum merí shádí Bádsháh ke sáth na kar doge, isí t̤araḥ 'arẓ kiye já,úñgí." Wazír ne kahá, ki "Tú apní haṭṭ aur ẓidd se báz nahíñ átí, á<u>kh</u>ir ko maiñ tujh ko wuhí sazá dúñgá jo us saudágar ne apní bíbí ko dí thí." Shahrzád ne wazír se púchhá, ki "Us saudágar ne kis-wás̤te apní bíbí ko sazá dí thí; maiñ mushtáq húñ ki is naql ko sunúñ. Phir us <u>gh</u>aríb gadhe par kyá guẕrá, aur bail se kyá mu'ámala húá."

Wazír ne kahá, "Dúsre din, phir wuh saudágar, ba'd farág<u>h</u>at-ta'ám, shab ko cháñdní meñ, apní bíbí samet, nazdík un donoñ jánwaroñ ke, já baiṭhá, aur suná, ki gadhá us bail se kahtá hai, "Kaho, bhá,í! kal fajr ko jab harwáhá tumháre wás̤te dána gháñs lá,egá, tab tum kyá karoge?" Bail ne kahá, "Jaisá ki tum ne mujh se kah rakhá hai, waisá hí hogá." Gadhe ne kahá, "<u>Kh</u>abardár! aisá kám na kíjiyo, wa-illá fi-l-faur tú ján se márá já,egá; is wás̤te ki kal shám ko, phirte waqt, maiñ ne suná, áqá hamárá, apne <u>kh</u>án-sámáñ se kahtá thá, 'Kal fajr ko qaṣṣáb aur chamár ko bulá láná, bail kal se bímár hai; us ko ẕabḥ kar, gosht aur chamṛá un donoñ ke háth bech ḍálná.' Yih bát kal maiñ ne suní thí, áj, dostí kí ráh se, tujh ko ágáh kiyá; ab mere nazdík tere ḥaqq meñ ṣaláḥ yih hai, ki kal fajr ko, jis waqt ki bhus aur chárá tere áge lákar ḍáleñ jaldí se uṭhkar us ko kháná, aur cháq ho jáná; to hamárá áqá tujh ko tan-darust samajhkar, qaṣd ẕabḥ karne ká na kare." Bail ne ḍarkar gadhe se kahá, ki "Bhá,í, <u>Kh</u>udá terá bhalá kare, tú ne merí ján bachá,í, ab maiñ wuhí kám karúñgá jo tú ne mujh se kahá."

Saudágar, in bátoñ ko gadhe aur bail se sunkar ṭhaṭṭhá márkar hañsá. Bíbí us ke hañsne se mutaḥaiyir hu,í, aur kahá ki "Be-mauqa' tere hañsne ká kyá sabab hai?" Us ne kahá, "Wuh bát batáne kí nahíñ; is qadr al-batta kah saktá húñ, ki gadhe aur bail kí báteñ sunkar hañsá; báqí ráz hai ki maiñ us ko kah nahíñ saktá." Bíbí ne kahá, "Tú yih ráz mujhe batá, to maiñ bhí jánwaroñ kí báteñ samjhá karúñ." Saudágar ne us ke batáne meñ inkár kiyá. Bíbí ne kahá, ki "Us ke batáne meñ tujhe kyá ta,ammul hai?" Tájir ne kahá, "Is ráz ke sikháne se maiñ jítá na rahúñgá." Wuh bolí, "Tú mujh ko bahlátá hai, aur us ke batáne meñ dare<u>gh</u> kartá

Digitized by Google

hai. Ákhir kisí aur ne bhí, tujh ko sikháyá hogá, kyá, wuh mar gayá thá, ki tú bhí mar já,egá? Yih sab kahná terá jhúṭ hai. Jis ṭaraḥ se ho, tú mujh ko is ráz ko sikhá; agar na batá,egá, to maiñ apne ta,íñ halák karúñgí."

Yih kahkar wuh 'aurat apne ghar meñ ga,í, aur darwáza koṭhṛí ká band karke baiṭhí, aur rát bhar chilláyá kí. Saudágar rát ko so rahá; dúsre din bhí us ko isí ḥál meñ dekhkar, samjháná shurú' kiyá, "Bíbí! tú kis khiyāl meñ paṛí hai, wuh amr tere síkhne ke lá,iq nahíñ." Bíbí ne kahá, "Jab tak ki tú mujhe na batá,egá, maiñ na kuchh khá,úñgí, aur na pí,úñgí, isí ṭaraḥ chillátí aur rotí rahúñgí." Shauhar ne kahá, "Agar maiñ terí be-wuqúfí par 'amal karúñ, to apní ján se háth dhowúñ." 'Aurat ne kahá, "Balá se tú jí yá mar, mujh ko yih 'ilm batá; jis se maiñ jánwaroñ kí bolí samjhá karúñ." Saudágar ne us 'aurat-i-be-wuqúf ko usí ḥál meñ pákar, apne aur us ke aqriba ko buláyá, aur kahá, ki "Tum is ná-dán 'áqibat ná-fahm ko samjhá,o, tá is amr se báz á,e, aur is khiyál meñ na paṛe." Har-chand un sab ne us ko samjháyá, magar wuh apní ẓidd se báz na á,í, aur shauhar ke marne par rází hu,í, aur apne máñ báp ká bhí kahná kisí 'unwán na máná. Chhoṭe chhoṭe bachche apní máñ ká ḥál, aur us kí be-qarárí, aur iẓṭiráb ko dekh, rone aur wáwailá karne lage. Saudágar ko ko,í tadbír ban nahíñ paṛtí thí, ki apní bíbí ko samjhá,e, aur us ko is amr ke istiksháf se báz rakhe, sakht mutaḥaiyir aur pareshán hu,á. Dil meñ apne sochá, "Agar bíbí ko yih ráz batá,úñ, to maiñ khud mar já,úñ, aur agar na batá,ún, to wuh martí hai." Isí taraddad aur pareshání meñ, ghar se nikalkar báhar darwáze ke já baiṭhá.

Saudágar ke ghar ek murgh aur pachás murghiyáñ thíñ; aur namak-ḥalál kuttá bhí us ká rafíq thá. Usí ḥálat tashwísh meñ saudágar ne dekhá, ki wuh kuttá ṭaraf murgh ke, ki murghiyoñ meñ ba-dastúr mashghúl thá, bhauñkkar, dauṛá; aur niháyat ghuṣṣe hokar, us murgh be-ḥayá ko malámat karne lagá, ki "Tú baṛá be-sharm aur namak-ḥarám hai, áj ke din, khuṣúṣ aise waqt meñ, tú in ḥarkát se báz naḥíñ rahtá." Murgh ne kutte se púchhá, "Kyá sabab hai, jo maiñ áj apne shughl aur nasháṭ se báz rahúñ?" Kutte ne kahá, "Kyá, tujh ko ma'lúm nahíñ? áj hamárá kháwind baṛe andeshe aur ẓíq meñ hai; us kí bíbí-i-ná-dán us se aise ráz ko púchhtí hai, ki jis ke batáne se wuh fauran mar já,e; aur agar nahíñ batátá, to wuh apne ta,íñ halák kartí hai? Isí sabab se us ke ghar meñ, sab zan wa mard, rote píṭte haiñ, aur ham sab bhí andohgín haiñ, siwá,e tere, ki aise waqt meñ murghiyoñ se ba-dastúr mushghúl hai."

Digitized by Google

Murgh ne jawáb diyá, ki "Hamárá ṣáḥib aḥmaq hai, faqat ek jorú rakhtá hai, so wuh bhí us ke qábú aur ikhtiyár meñ nahíñ; maiñ pachás murghiyáñ rakhtá húñ, aur wuh sab mere qábú meñ haiñ, mere ḥukm se ko,í báhar nahíñ; agar wuh apne hosh meñ áwe, aur 'aql-mandí ko kám farmáwe, to abhí is gham se naját páwe." Kutte ne púchhá, "Wuh kyá kám kare, jis se us kí bíbí is haṭṭ se báz á,e?" Murgh ne kahá, "Hamárá áqá, us ḥujre meñ, ki jis meñ us kí bíbí hai, já,e, aur us ká darwáza bandkar, ek lakṛí se use khúb máre, aur tambíh kare, is 'amal se fi-l-faur haṭṭ se báz á,egí aur tauba karegí, phir kabhí us bát ká nám na legí." Saudágar, murgh se is bát ko sunkar uṭhá, aur ek baṛí lakṛí lekar apní bíbí ke pás, ki rotí thí, gayá, aur lakṛí se píṭná shurú' kiyá, yaháñ tak ki bíbí ko siwá,e tauba karne, aur apní ẓidd se báz áne ke, kuchh ban na áyá; ghabráke apne shauhar ke qadamoñ par girí, aur kahne lagí, ki "Bas, ab na már; maiñ ne tauba kí, phir kabhí is amr meñ sawál na karúñgí." Ba-mújib is misl mashhúr ke, "Már ke áge, bhút bhágtá hai," wuh 'aurat khámosh ho rahí, aur háth báñdh, saudágar kí khushámad karne lagí. Saudágar ne us ko rú-ba-ráh pákar, ḥujre ká darwáza khol diyá. Rishta dár ṭarfain ke, us 'aurat ko khámosh pákar, khúsh hu,e, aur Khudá ká shukr ba-já lákar kahá, "Ḥaqq-ta'álá ne baṛá faẓl wa karm kiyá, ki un donoñ kí ján bachá,í." Wazír ne is ḥikáyat ko tamám karke Shahrzád se kahá, ki "Agar tú is amr se báz na á,egí, tujh ko waisí hí sazá dúñgá jaise ki saudágar ne apní bíbí ko dí thí."

Shahrzád ne jawáb diyá, "Áp ne jo kuchh ki farmáyá maiñ ne suná; lekin maiñ is ḥál ko sunkar apní dar-khwást se báz na á,úñgí. Mujh ko bhí bahut sí ḥikáyateñ aur tamsíleñ muwáfiq apne maṭlab ke ma'lúm haiñ; un ká ẕikr karná be-fá,ida hai. Agar tum ba-mújib merí dar-khwást ke 'amal meñ na lá,oge, maiñ khud be-wásṭa tumháre, bádsháh ke ḥuẓúr meñ apní ta,íñ ḥáẓir karúñgí." Ákhir wazír ne apní beṭí ke iṣrar aur mubálaghe se majbúr ho, us kí dar-khwást ko manẓúr kiyá, aur dil meñ apne niháyat malúl aur maghmúm hu,á. Bádsháh Shahryár ke ḥuẓúr meñ jákar 'arẓ kiyá, ki "Shahrzád merí baṛí laṛkí, shab-á-zinda ko, áp kí 'arús baná cháhtí hai."

Bádsháh ko wazír ke kahne se niháyat ta'ajjub hu,á, aur farmáyá, ki "Tú ne kyúñkar apne farzand ke ḥaqq meñ is amr ko tajwíz kiyá?" Wazír ne 'arẓ kiyá, ki "Us laṛkí ne, khud muṣirr hokar, dar-khwást kí hai, aur us kí kamál tamanná aur árzú hai, ki ek rát sharaf-yáb, áp kí zaujíyat kí hokar,

Digitized by Google

fajr ko qatl kí já,e." Bádsháh ne, wazír se farmáyá, ki "Tum kuchh aur khiyál na karná ki maiñ terí ri'áyat aur pás karke apne dastúr ko mauqúf karúñ; balki fajr hote hí ba-dastúr Shahrzád wáste qatl ke tere supurd hogí. Agar us ke qatl karne meñ, dard-i-farzandí se zará ta,ammul karegá, tú bhí sáth us ke qatl kiyá já,egá." Wazír ne 'arz kiyá, "Khudáwand! maiñ farmáñ-bardár hukm-i-huzúr ká húñ; go wuh merí farzand hai, aur mujh ko us ká qatl karná sakht ná-gawár hogá, lekin ba-mújib hukm-i-huzúr ke, be-ta,ammul use qatl karúñgá." Bádsháh ne wazír se is bát ko sunkar, dar-khwást us kí manzúr farmá,í, aur kahá, "Is súrat meñ muzá,iqa nahíñ, isí rát ko mahall meñ lákar, us ká 'aqd mere sáth kar de." Wazír ne bádsháh se rukhsat ho, is khabar ko Shahrzád se jákar kahá. Wuh use sunkar, bahut khush hu,í, aur apne báp kí barí shukr-guzárí karke tasallí dene lagí, ki "Tum merí shádí bádsháh se karke, ta,assuf na karo. Inshá-alláh-ta'álá! yih amr zindagí bhar, mújib tumhárí khush-núdí aur masarrat ká hogá."

Phir us ne poshák pahan, qabl is ke ki mahall bádsháhí meñ já,e, apní chhotí bahin Dunyázád ko buláke kináre le ga,í, aur kahá, ki "Bahin! maiñ tujh se ek amr meñ i'ánat aur madad cháhtí húñ. Mujhe yaqín hai, ki tú us se inkár na karegí. Merá báp bádsháh ke sáth shádí karne ko mujhe ab liye játá hai, tú is amr meñ ranjída na ho; aur jo maiñ kahúñ us ko 'amal meñ lá. Jis waqt maiñ bádsháh ke huzúr meñ házir húñgí, us se dar-khwást karúñgí ki tujhe bulwáke mere pás shádí ke kamre meñ sulwá,e, tá ki maiñ waqt-ákhir tujh se bát chít karke rukhsat húñ. Aur tú khúb yád rakh, ki jab fajr hone ko ek sá'at báqí rahe, mujhe nínd se be-dár karke, kahná, 'Bahin! agar tum jágtí ho, to ko,í hikáyat achchhí, ki jo tumheñ yád ho, kaho, tá ki merá jí lage.' Maiñ usí waqt ko,í qissa kahná shurú' karúñgí. Mujhe yaqín hai, ki sáth is híle ke, maiñ qatl hone se mahfúz rahúñ." Dunyázád ne use manzúr kiyá, aur kahá, "Bahin! tum apní khátir jama' rakho, maiñ ba-mújib talab bádsháh ke házir húñgí, aur muwáfiq tumháre farmáne ke 'amal meñ lá,úñgí."

Gharaz shab ke waqt wazír-i-a'zam Shahrzád ko bádsháh ke mahall meñ le gayá, aur ba'd 'aqd ke use bádsháh ke mahall meñ chhorkar rukhsat hu,á. Waqt khilwat ke, bádsháh ne Shahrzád se farmáyá, ki "Naqáb ko apne chihre se uthá." Phir us ke husn-i-dil-fareb ko dekhkar, maftún hu,á, aur us ko áb-dída dekhkar púchhá, "Tú rotí kyúñ hai?" Shahrzád ne 'arz kiyá, ki "Merí ek chhotí bahin hai, jis ko maiñ

Digitized by Google

bahut cháhtí húñ, aur wuh bhí mujh se niháyat málúf hai; cháhtí húñ, ki áj kí rát wuh bhí is kamre meñ ákar rahe, tá ki fajr ko ham ek dúsre ká dídár ákhirí dekheñ, aur rukhṣat kareñ. Agar áp kí marẓí aur ijázat ho, to maiñ bulwá lúñ, aur us ko piyár karke, apní tasallí karúñ." Shahryár ne use manẓúr kiyá, aur ijázat dí. Chunánchi Dunyázád ba-mújib ṭalab Shahrzád ke, bádsháh ke maḥall meñ ḥáẓir huˌí. Shahryár Shahrzád ko lekar ek baṛe únche palang par, ki us waqt ke bádsháhoñ ká yihí dastúr thá, soyá; aur Dunyázád níche palang ke ek toshak par, ki us ke wásṭe áge se bichhá rakhí thí, soˌí.

Dunyázád ek ghaṛí áge fajr hone ke jágí, jis ṭaraḥ us kí bahin ne kah rakhá thá, pukárí, "Merí achhí bájí ján, mujh ko is waqt ba-sabab ranj o alam ke, ki tumhárí ṭaraf se merí khátir meñ hai, nínd nahíñ átí; bahut be-chain húñ; agar tum jágtí ho, to koˌí qiṣṣa yá kahání achchhí yád ho kaho; to maiñ us ko tumharí zabán se is akhír waqt meñ sunúñ, aur mújib rafa' waḥshat merí ká ho."

Shahrzád ne, be is ke, ki kuchh jawáb apní bahin ko de, bádsháh ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kiyá, ki "Agar ḥuẓúr kí marẓí ho, to apní bahin kí maiñ khushí karúñ, aur muwáfiq us kí dar-khwást ká, koˌí bát kahúñ." Bádsháh ne use, ba-khushí tamám ijázat dí. Chunánchi, Shahrzád ne, apní bahin Dunyázád, aur bádsháh ko mukháṭab karke, qiṣṣa jinn aur saudágar ká is ṭaraḥ kahná shurú' kiyá.

QIṢṢA SAUDÁGAR, AUR JINN KÁ.

Shahrzád ne kahá:—Bádsháh salámat! agle zamáne meñ ek saudágar thá, bahut ṣáḥib-i-daulat, naqd aur asbáb tijárat ká be-shumár rakhtá thá. Har-chand navísande, koṭhiyáñ, ghulám, aur gumáshte, já-ba-já muqarrar the, magar áp bhí gáh-be-gáh, wásṭe tijárat ke safar kiyá kartá. Ek bár, us ko wásṭe kisí muhimm ke, safar dar-pesh huˌá; tan-i-tanhá, ghoṛe par sawár hokar chalá; aur jaháñ us ká iráda jáne ká thá koˌí chíz kháne kí qism se waháñ kam muyassir hotí thí; is wásṭe, ek khurjí meñ kuchh kulche aur chhuháre bhar liye. Phir waháñ pahuñchkar, ba'd sar-anjám-i-kám ke murája'at kí.

Chauthá roz thá, ki us ne ek roz, ba-sabab namázat-áftáb

Digitized by Google

ke, ráh apní chhoṛkar cháhá, ki kisí darak͟ht ke sá,e meñ ṭhahre aur dam le. Dúr se dekhá, ki ek chashma-i-ṣáf, níche darak͟ht chár-mag͟hz ke, jári hai. Waháñ par wuh ghoṛe se utar, aur us ko darak͟ht se báñdh, kináre chashme ke baiṭh gayá; aur kulche chhuháre thailí se nikálkar kháne lagá. Jab khá chuká, aur k͟hùb ser hu,á, tab guṭliyáñ chhuháre kí idhar udhar pheñk díñ. Phir, ba'd farág͟hat ta'ám wuẓú karke ba-ṭarz-i-Islám, nimáz paṛhne lagá. Jab nimáz paṛh chuká, do-zánú baiṭhke du'á máñgná shurú' kiyá; ná-gáh ek jinn ko dekhá, ki us kí baṛí 'umr thí, aur qadd mánind de,o ke thá; nangí talwár háth meñ liye hu,e us kí ṭaraf jhapat kar áyá, aur niháyat g͟huṣṣe se lalkárke kahá, "Idhar á ki tujh ko gardan márúñ." Saudágar-i-g͟haríb us kí shakl-i-muhíb, aur suk͟hanán-i-haibat-nák se ḍará, aur káñpkar us jinn se kahá, "K͟hudáwand! maiñ ne áp ká kyá gunáh kiyá hai, ki jis ke 'iwaẓ mujhe ján se márte ho?" Jinn ne kahá, "Tú ne mere farzand ko qatl kiyá hai; us ke qaṣáṣ meñ tujh ko mártá húñ." Saudágar ne kahá, "Kyúñkar tumháre beṭe ko márá? maiñ ne to us ko dekhá bhí nahíñ." Jinn ne kahá, "Kyá, tú nahíñ yaháñ apní ráh chhoṛkar baiṭhá, apní jholí se k͟hurme nikálkar khá,e, aur us kí guṭhliyáñ chároñ ṭaraf nahíñ pheñkíñ?" Saudágar ne kahá, ki "Yih sab sach hai; maiñ in bátoñ se inkár nahíñ kartá." Jinn ne kahá, "Jab guṭhliyáñ chhuháre kí tú chároñ ṭaraf pheñktá thá, ek guṭhlí mere beṭe kí áñkh meñ is zor se lagí ki wuh fauran mar gayá; ab tujhe us ke 'iwaẓ qatl kartá húñ." Saudágar ne kahá, "K͟hudáwand! awwal maiñ ne apní dánist meñ tumháre beṭe ko dekhkar nahíñ márá; aur agar bi-l-farẓ mujh se sahwan quṣúr hu,á ho, ummedwár húñ use mu'áf farmá,o, aur mere ḥál par raḥm karo." Jinn ne kahá, "Na to maiñ 'afú karná jántá húñ, aur na raḥm karná. Kyá, tumhárí shar' meñ k͟hún ke 'iwaẓ k͟hún karná nahíñ pahuñchtá? Maiñ tujh ko muqarrar márúñgá, jaisá ki tú ne mere beṭe ko márá hai." Yih kahke, us jinn ne saudágar ká bázú pakaṛ, zamín par pachháṛá, aur cháhtá thá, ki talwár se us ká sir káṭ ḍále. Saudágar apne jorú laṛkoñ ko yád karke rone lagá; aur K͟hudá aur Rasúl ke wásṭe jinn ko dilá,e to us ko qatl na kare. Jinn ne áh-o-nále us ke sunkar, háth apná ṭhahrá liyá, aur cháhá ki yih jab faryád-o-fig͟háñ se chup ho, to us ko máre. Tájir ne girya-o-zárí mauqúf na kí, aur barábar há,e wá,e karke royá kiyá. Jinn ne kahá, "Agar tú ba-já,e ashk ke k͟hún ro,egá to bhí be-qatl kiye tujh ko na chhoṛúñgá." Tájir ne kahá, "Afsos ki tumheñ kisí ṭaraḥ se raḥm aur tars nahíñ átá, ki ek g͟haríb be-gunáh ká zabardastí k͟hún karte ho; mere rone aur girya-o-zárí par

Digitized by Google

khiyál na karke, kyá, sach much mujhe már hí ḍáloge?" Jinn ne kahá, "Háñ, merá yihí iráda hai."

Ki itne meñ fajar ho ga,í. Shahrzád ne is qiṣṣe ko yahíñ tak kahke khámosh ho rahí, aur taṣawwur kiyá, ki "Ab waqt Bádsháh ke nimáz paṛhne ká pahuñchá, aur ba'd paṛhne nimáz ke darbár meñ já,egá." Dunyázád ne kahá, "Bahin, yih kyá achchhá qiṣṣa thá!" Shahrzád ne kahá, ki "Kyá, tumheñ pasand áyá? agar áge sunogí is se ziyáda khush hogí, aur ta'ajjub karogí. Agar áj Bádsháh ne merí ján bakhshí kí, aur kal fajar ko ijázat mujhe kahne kí dí, kal kí shab maiñ yaháñ se is qiṣṣe ko phir kahúñgí." Shahryár ne, ki wuh bhí is qiṣṣe ko sunkar bahut khush hu,á thá, apne dil meñ iráda kiyá, ki ná-tamám hone, is qiṣṣe ke, Shahrzád ko qatl na kiyá cháhiye." Us din márná us ká mauqúf kiyá, aur palang par se, wáste paṛhne nimáz fajar ke uṭhá, aur ba'd nimáz darbár meñ gayá.

Wazír-i-a'zam, ki rát bhar apní betí ke gham wa alam meñ soyá na thá, aur ba-majbúrí apní laṛkí ká jallád baná thá, fajar ko muntazir ḥukm Bádsháhí ká thá, ki wáste qatl karne Shahrzád ke, ab ḥukm hu,á cháhtá hai. Jab Bádsháh se yih ḥukm na páyá, niháyat mutaḥaiyir aur muta'ajjib hu,á.

Bádsháh us din intizám-i-mulk aur fauj meñ ba-dastúr maṣrúf aur mashghúl rahá; rát ko phir Shahrzád ke sáth apne kamre meñ jáke árám farmáyá. Ek sá'at áge fajar hone ke, Dunyázád ne phir bedár hokar kahá, "Bájí-ján, agar tum jágtí ho, to us qiṣṣe ko ṣubḥ hone tak kaho, aur tamám karo." Hanoz Shahrzád ne Bádsháh se ijázat is amr meñ nahíñ máñgí thí, ki Shahryár ne khud farmáyá, "Qiṣṣa jinn aur saudágar ká tamám kar, maiñ niháyat mushtáq us ke sunne ká húñ." Shahrzád ne fi-l-faur kahná, is ṭaraḥ se shurú' kiyá:—

Khudáwand! jab ki saudágar ne dekhá ki is jinn ke háth se kisí ṭaraḥ mafarr aur rihá,í nahíñ, jinn se kahá, "Agar maiñ tumháre nazdík wájibu-l-qatl huñ, aur tum kisí ṭaraḥ be-qatl kiye mujh ko na chhoṛoge, ummedwár húñ ki itní furṣat do ki maiñ apní bíbí aur bachchoñ ko, rukhṣat kar á,úñ, aur mál-wa-daulat apne wárisoñ ko, ki un ke nám par likh áyá húñ, taqsím kar dúñ, to ba'd mere ápas meñ na laṛeñ, jhagṛeñ: aur maiñ wa'da kartá húñ ki ba'd in sab amroñ ke, isí jagah phir áke ḥuẓúr meñ ḥáẓir húñgá, us waqt ráẓí húñ mujh ko jo cháhiye, kíjiye." Jinn ne kahá, "Agar maiñ tujh ko itní muhlat dúñ, aur tú na áwe?" Saudágar ne kahá, "Agar merí qasam par tumheñ i'timád ho, to maiñ qasam paida-kunanda-i-zamín wa ásmán kí khákar kahtá húñ, ki

Digitized by Google

apne kámoñ se farághat karke maiñ phir jald yaháñ ḥáẓir húñgá." Jinn ne kahá, "Kitní muhlat tú máñgtá hai?" Saudágar ne kahá, "Ek sál kí, jis meñ maiñ apne sab amroñ kí durustí kar sakúñ; ko,í armán mere dil meñ na rahe. Aur dil meñ iqrár kartá húñ ki isí din, ba'd guzarne ek sál ke, níche inhíñ darakhtoñ ke, apne ta,íñ tumheñ sauñp dúñgá." Jinn ne kahá, "Apne is iqrár par Khudá ko gawáh kar." Saudágar ne qasam kháke, Khudá ko gawáh kiyá. Al-gharaẓ is qaul wa iqrár par, jinn nazdík us chashme ke saudágar ko chhoṛ ghaib ho gayá.

Saudágar us muṣíbat balá,e ná-gahání se naját pákar, ghoṛe par sawár hu,á, aur apne ghar kí ráh lí. Raste meñ, kabhí to wuh sar-i-dast makhlaṣí páne se khush, aur kabhí yád karke us sakht qasam ko dilgír hotá. Isí ṭaraḥ saudágar apne ghar pahuñchá. Us kí bíbí aur aqriba kamál khush hoke, us kí muláqát ko dauṛe. Saudágar kisí ke gale na milá, aur sakht rone lagá. Wuh samjhe ki sháyad ko,í ḥádiṣa yá kuchh nuqṣán mál ká hu,á, ki jis sabab se is qadr rotá hai. Saudágar jab rone se sastáyá, ba'd us ke sastáne ke, ahl-i-khána ne istifsár kiyá aur kahá, ki "Ham to tere áne se khush hu,e, magar tú ne apne rone se ham sab ko ranj meñ ḍálá; kyá sabab hai?" Saudágar ne jawáb diyá, "Kyúñkar maiñ gham na karúñ? faqat ek baras tak merí zindagí hai." Phir us ne sab apná aur jinn ká ḥál ẓáhir kiyá. Wuh sab is qiṣṣe ko sunkar bahut ro,e, khuṣúṣan us kí bíbí píṭne aur sar ke bál nochne lagí, aur laṛke bále us ke bhí chillá chillá rone lage; wuh din to un ke rone píṭne meñ kaṭá.

Dúsre din wuh saudágar apne infiṣál muqaddamát meñ maṣrúf hu,á. Pahle sab kámoñ se us ne apná sab qarẓ adá kiyá, aur dostoñ ko tuḥfe diye, aur bahut sá mál muḥtájoñ ko khairát kiyá; lauñḍí ghulámoñ ne bhí ázádí pá,í; imlák wa amwál ko, aulád par taqsím kiyá. Wáriṣoñ ṣaghír ke liye, muḥáfiẓ aur amín muqarrar kiye, bíbí ko bhí bahut sí daulat dí.

Al-qiṣṣa, jab wuh muwáfiq fará,iẓ-alláh ke, apne mál ko taqsím kar chuká, aur ek sál bhí guzar gayá, ba-majbúrí ámáda rawánagí ká hu,á. Kafan ko apní khurjí meñ rakh liyá; aur waqt rukhṣat hone ke, ahl wa 'iyál se us ke ghar meñ baṛá mátam paṛá. Sab us ko lipaṭkar chhoṛte na the, cháhte the ki wuh sab bhí us ke sáth jáke apní ján deweñ. Ákhir us saudágar ne apne dil ko sakht karke unheñ rukhṣat kiyá, aur kahá, ki "Maiñ ráẓí ba-raẓá,e iláhí húñ, ṣabr aur shukr karo, aur samjho, ki ákhir har ek mutanaffis ko marná hai; aur marg se kisí ko chára nahíñ." Ba-har-ḥál, saudágar apne tá,iñ

Digitized by Google

un sab se chhoṛákar rawána hu,á, aur wa'de par us jagah pahuñchá; aur ghoṛe se utar kináre chashme ke, bá kamál andoh, muntaẓir jinn ká, baiṭhá. Wuh isí ḥálat mayúsí meñ thá, ki ek buḍḍhá, harní ko liye hu,e, wárid hu,á, aur ba'd salámun-'alaika ke, us ne saudágar se púchhá, "Tumhárá áná aise wairáne meñ, ki jinnát rahte haiñ, kyúñkar hu,á? Is darakhtke dekhne se, akṣar log, dhoká khákar, jánte haiñ ki yih ṭhahrne aur sastáne kí já hai; yihí samjhkar sá,e meñ á baiṭhte haiñ, aur jinnoñ ke háth se áẓiyat páte haiñ."

Saudágar ne, us mard-i-pír ko jawáb diyá, ki "Tum sach kahte ho, maiñ isí dhoke meñ paṛkar, jinn ke háth meñ mubtalá húñ." Phir apní sárí sar-guẓasht ko us se ẓáhir kiyá. Buḍḍhe ne is ḥál ko sunkar bahut ta'ajjub kiyá, aur kahá, "Yaqínan dunyá meñ is ḥál se ko,í ziyáda 'ajíb nahíñ; aur tú ne qasam Khudá,e be-zawál kí khákar, ífá kiyá; áfrín terí ṣadáqat par! Ab maiñ be-dekhe tere ḥál ke, ki jinn tere sáth kyá sulúk kartá hai, yaháñ se na já,úñgá." Yih kahke, wuh buḍḍhá nazdík saudágar ke baiṭh gayá.

Phir wuh donoñ ápas meñ báteñ karne lage. Itne meñ, ek aur buḍḍhá, ki sáth us ke do kutte-i-siyáh, raṣṣí meñ bañdhe hu,e the, waháñ par áyá, aur ba'd ṣáḥib-salámat ke, ḥál un donoñ ká púchhne lagá. Pahle buḍḍhe ne, ḥál saudágar ká us se bayán kiyá, aur kahá, ki "Maiñ bhí, wásṭe dekhne ḥál is saudágar ke, baiṭh gayá húñ."

Dúsrá buḍḍhá bhí, us amr ko, 'ajíb wa gharíb taṣawwur karke, un donoñ ke pás wuh ḥál dekhne ko ṭhahar gayá, aur baiṭhke guft-gú karne lagá. Us ne abhí dam nahíñ liyá thá, ki tísrá ek buḍḍhá, khachchar liye hu,e áyá, aur un donoñ buḍḍhoñ se púchhá, "Yih saudágar kyúñ is qadr maghmúm tumháre pás baiṭhá hai?" Un donoñ ne us saudágar ká ḥál, aur us kí dilgírí ká sabab bayán kiyá. Tísre buḍḍhe ne bhí cháhá, ki waháñ ṭhahrke dekhe, to us jinn aur saudágar ke darmiyán meñ kyá mu'ámala hotá hai; chunánchi wuh tísrá buḍḍhá bhí un tínoñ ke pás baiṭh gayá.

Hanoz us tísre ne dam nahíñ liyá thá, ki dafa'tan unhoñ ne apne sámne maidán meñ ek baṛá ghubár aur dhú,áñ dekhá, ki mánind ek sitún-i-khák ke, hawá se úpar ko uṭhá aur un ke nazdík pahuñchke; ek-bárgí naẓar se ghá,ib ho gayá, aur ṭurfatu-l-'ain meñ, ek jinn, qawí haikal, talwár nañgí liye hu,e, saudágar kí ṭaraf áyá, aur us se kahá, ki "Uṭh, tujhe maiñ qatl karúñ; jaisá ki tú ne mere beṭe ko qatl kiyá hai." Yih bát jinn kí sunkar, saudágar aur wuh tínoñ buḍḍhe káñp ga,e, aur rone lage, yaháñ tak ki un kí wáwailá se us jangal meñ ghul mach gayá.

Digitized by Google

Phir jab us buḍḍhe ne ki jis ke pás harní thí dekhá ki jinn saudágar ká háth pakaṛ ek samt ko le gayá, us ko kamál be-raḥmí se máre ḍáltá hai, wuh jinn ke qadamoñ par girá, aur ba'd pá-bosí ke kahá, "Ai Bádsháh jinnoñ ke, maiñ kuchh 'arẓ rakhtá húñ, ẕará ghuṣṣe ko mauqúf karke suno, maiñ cháhtá húñ ki apná aur is harní ká, ki jise tum dekhte ho, qiṣṣa kahúñ. Agar yih ḥál is saudágar ke qiṣṣe se 'ajíb ho to ummedwár húñ ki tísrá ḥiṣṣa gunáh is ádmí ká mu'áf ho." Jinn ne thoṛí der muta‚ammil hoke kahá, "Maiñ ne is bát ko qubúl kiyá."

ḤIKÁYAT PAHLE BUḌḌHE KÍ KI US KE SÁTH HARNÍ THÍ.

Us buḍḍhe ne kahá:—Ai Bádsháh jinn ke, ẕará dhyán se merí sar-guẕasht suno. Yih harní chachá kí beṭí aur merí zaujá hai, jab 'aqd us ke sáth hu‚á thá bára baras kí thí. Merí niháyat aṭá'at aur farmán-bardárí kartí, aur bahut mu'azzar jalílu-l-qadr jántí. Jab shádí ko tís baras guẕre aur kuchh aulád us se na hu‚í, maiñ ne wásṭe aulád ke, ki us ká niháyat árzúmand rahtá thá, ek lauñḍí mol lí. Us se ba'd intiẓár-i-bisyár ke, ek laṛká paidá hu‚á; merí bíbí niháyat ḥasad aur 'adáwat-i-makhfí, laṛke aur us kí máñ se karne lagí. Afsos! us ke ḥasad ká ḥál ba'd ek muddat ke mujhe ma'lúm hu‚á.

Jab wuh laṛká das baras ká hu‚á, ittifáqan mujh ko ek safar dar pesh hu‚á. Maiñ ne qabl apne jáne ke suparish lauñḍí aur bachche kí apní bíbí se kí, aur ba-tákíd kahá, ki "Jab tak maiñ is safar se na phir á‚úñ in donoñ kí khabardárí karná, aur achchhí ṭaraḥ se rakhná; ek sál meñ, inshá-Alláh-Ta'ála phir á‚úñgá." Aur jab se merí bíbí ne un par ḥasad karná shurú' kiyá thá, jádú bhí síkhtí thí; is muddat meñ wuh jádú ke 'ilm meñ, khúb máhir ho ga‚í. Al-qiṣṣa us kam-bakht ne, ba'd mere jáne ke, laṛke ko jádú kar bachhṛá baná ḍálá, aur ahír ko ki merá mulázim thá bulákar kahá, "Is bachhṛe ko maiñ ne mol liyá hai, apne ghar le jákar rakh, aur us ko khúb farba kar, aur lauñḍí ko bhí gá‚e banáke us ahír ke ghar bhej diyá.

Maiñ ne, jo safar se mu'áwadat kí, to bíbí se beṭe aur us kí máñ ká ḥál púchhá, ki "Wuh donoñ kaháñ haiñ?" Us

Digitized by Google

ne kahá, "Lauñḍí tumhárí mar ga,í, aur laṛke ko do mahíne se maiñ nahíñ dekhtí, ma'lúm nahíñ wuh kyá hu,á." Maiñ yih ḥál sunkar lauñḍí ke marne se, to bi-l-kul máyús hu,á, aur laṛke kí khabar ghá,ib hone kí sunkar, dil meñ ummed kí ki sháyad wuh mere háth lage. Is ko áṭh mahíne ká 'arṣa guzar gayá, ki maiñ ne us laṛke ko na páyá, na kahíñ us ká patá lagá; yaháñ tak ki din 'íd-i-qurbán ká pahuñchá. Maiñ ne cháhá ki muwáfiq sunnat Ḥazrat Ibráhím Khalílu-l-láh ke, qurbání karúñ; ahír ko bulákе kahá, ki "Ek gá,e farba, le á." Wuh rakhwálá ek gá,e láyá, ki wuh dar ḥaqíqat merí lauñḍí, aur us laṛke kí máñ thí. Maiñ ne wáste zabḥ karne ke háth páñoñ us ke báñdhe; wuh niháyat gharíbí aur 'ájizí se bolne lagí, aur us kí áñkhoñ se, áñsú járí hu,e. Yih ḥál us ká dekhke mujhe bahut riqqat á,í, aur mujh se us ke gale par chhurí na chal sakí. Tab maiñ ne apne naukar se kahá, ki "Is ko le já, aur dúsrí gá,e mere wáste lá."

Is bát se merí bíbí bahut khafá hu,í, aur mujh ko malámat karke, kahá, "Kis wáste is gá,e ko tú zabḥ nahíñ kartá: is se bihtar ko,í aur gá,e farba aur qábil qurbání ke tere naukar ke pás nahíñ." Us ke kahne sunne se phir maiñ musta'idd us ke ḥalál karne ko hokar chhurí háth meñ lí. Wuh gá,e, áge se ziyáda rone aur chilláne lagí; us waqt majbúr ho, maiñ ne chhurí apne naukar ko dekar kahá, ki "Tú hí is gá,e ko zubḥ kar, us ke chilláne aur roñe se, merá háth us par nahíñ chaltá."

Naukar ne, ki thoṛá sá be-raḥm thá, us gá,e ko le zabḥ kar ḍálá; jab us kí khál udhaṛí to us meñ siwá,e haḍḍiyoñ ke gosht mutlaq na thá; agarchi jádú ke sabab se dekhne meñ wuh niháyat farba ma'lúm hotí thí. Maiñ us rakhwále par bahut khafá hu,á, aur us gá,e mazbúḥ ko use dekar kahá, ki "Is ko tú hí le jákar apne maṣraf meñ lá, yá jise terá jí cháhe de." Phir maiñ ne us gá,e zabḥ kí hu,í kí khabar na lí, aur us ahír se kahá, "Agar tere pás ko,í bachhṛá farba ho, to jald badle is gá,e ke qurbání karne ke wáste lá." Wuh jaldí se ek bachhṛe ko, ki niháyat moṭá, táza, aur dekhne meñ khúb-ṣúrat thá, le áyá. Mujh ko bachhṛe ká ḥál bá-waṣf ki má'lúm na thá aur na jántá thá ki merá hí beṭá hai; lekin dekhte hí dil meñ us kí ṭaraf se muḥabbat paidá hu,í, aur wuh bhí mujhe dekhte kí ulfat se apní rassí toṛá dauṛkar mere qadamoñ par girá.

Is ḥál se aur ziyáda muḥabbat us kí mere dil meñ hu,í; máre ulfat ke dil meñ kahá, kyá is ko zabḥ karúñ; aur is qadr mere khún ne josh márá, ki jaise kisí ko farzand ke

Digitized by Google

dekhne se ho; maiñ is piyár aur ulfat apní se niháyat mutaraddid aur ḥairán hu,á; aur us bachhṛe kí áñkhoñ se áñsú bahne lage; is se aur ziyáda merí muḥabbat josh meñ á,í. Ákhir ko maiñ ne us naukar se kahá, "Is gosále ko le já aur muḥáfiẓat se rakh, 'iwaẓ is ke, aur jánwar qurbání ke wáste le á."

Merí bíbí ne is bát ko sunkar kahá, "Ai shauhar, aise farba táze bachhṛe ko qurbání nahíñ kartá." Maiñ ne kahá, "Yih bachhṛá mujhe achchhá ma'lúm hotá hai, dil nahíñ cháhtá ki us ko ẓabḥ karúñ, tú is amr meñ kuchh na bol, aur takrár na kar." Us sharír 'aurat ne, is amr meñ baṛá iṣrár kiyá aur ḥasad se nahíñ cháhtí thí ki merá farzand rahe, aur bár bár usí ke ḥalál karne ko kahtí; majbúr maiñ tez chhurí le, apne beṭe ká galá káṭne chalá. Us jánwar ne jab merí ṭaraf dekhá, us kí áñkhoñ se áñsú bahte hu,e dekhkar, tars aur piyár se maiñ aisá az-khud-rafta ho gayá, ki chhurí mere háth se gir paṛí. Tab bíbí se maiñ ne kahá, ki "Dúsrá bachhṛá mere pás hai, us ko ẓabḥ kartá húñ." Wuh bad-bakht, apní ẓidd aur haṭṭ usí ke ẓabḥ karne meñ kiye ga,í. Ákhir maiñ ne us ke bakne par khiyál na karke ba-ẓáhir us kí tasallí ke wáste us se iqrár kiyá ki maiñ is bachhṛe ko áyinda 'íd-i-aẓḥá meñ qurbání karúñgá. Phir wuh ahír us bachhṛe ko apne ghar le gayá.

Aur dúsre din fajar ko mujh se us ahír ne ákar tanhá,í meñ kahá, "Maiñ kuchh kahá cháhtá húñ; yaqín hai ki tum sunkar khush hoge. Merí ek laṛkí hai ki wuh jádú se kuchh wáqif hai; kal, jo maiñ us bachhṛe ko apne ghar pherkar le gayá, wuh laṛkí use dekhke muskurá,í aur ro,í; maiñ ne us se in donoñ amr-i-khiláf ká sabab púchhá; us ne jawáb diyá, ki 'Bábá-ján, yih bachhṛá, jis ko tum pher lá,e ho, hamáre áqá ká beṭá hai; maiñ use zinda dekhkar khush hu,í aur muskurá,í; aur kal ke din, ki jo is kí máñ gá,e ke qálib meñ ẓabḥ ho ga,í, use yád kar maiñ ro,í; aur in donoñ máñ beṭoñ ko, hamáre miyáñ kí bíbí ne, ba-sabab sautiyá-ḍáh ke, jádú se, gá,e bachhṛe ke qálib meñ, baná ḍálá thá.' Maiñ ne, jo yih apní beṭí se suná thá, tum se ákar ẓáhir kiyá."

Ai jinn! us waqt kí ḥálat merí ko, taṣawwur kar, ki in bátoñ ko sunkar, kis qadr gham wa alam mere dil meñ guẓrá! Us buḍḍhe ne, yaháñ tak bayán karke, jinn se kahá:—Phir maiñ us rakhwále ke sáth hu,á us kí laṛkí pás gayá ki khud in bátoñ ko us kí zabán se sunúñ. Pahle maiñ us ke ghar jákar iṣṭabil meñ jaháñ merá beṭá thá gayá. Hanoz maiñ us ke pás jáke use piyár karne nahíñ páyá thá

Digitized by Google

ki us se aisí ḥarkateñ muḥabbat kí 'amal meñ á,ín, ki jis se maiñ ne jáná, wáq'í wuh merá farzand hai.

Phir maiñ ne usí ḥál ko jo suná thá, us kí beṭí se bhí sunkar púchhá, ki "Kisí ṭaraḥ yih bachhṛá apní aṣlí shakl meñ baná saktí hai?" Us ne kahá, "Al-batta, maiñ us ko shakl-i-aṣlí meñ lá saktí húñ." Maiñ ne kahá, "Agar tú aisá kare, to maiñ apní sab milk ko tujhe bakhsh dúñ." Us laṛkí ne muskurákar jawáb diyá, "Tum hamáre áqá ho, ham farmáñ-bardár; do sharṭ se maiñ tumháre beṭe ko us kí aṣlí ṣúrat meñ baná detí húñ; ek to yih, ki tum us kí shádí mere sáth kar do; dúsrí yih, ki jo is ko bachhṛe ke qálib meñ láyá hai, us ko thoṛí sí sazá dúñ." Maiñ ne jawáb diyá, "Pahlí sharṭ ko ba-ján-o-dil maiñ ne qabúl kiyá, ki terá biyáh us ke sáth kar dúñgá, balki tum donoñ ko itná kuchh dúñgá ki kabhí phir kisí ke muḥtáj aur dast-nigar na hoge, aur is khidmat se terá baṛá iḥsán hogá. Dúsrí sharṭ meñ tujh ko ikhtiyár hai, jo sazá cháhe tú use de, aisá shakhṣ-i-múẓí, al-batta qábil sazá ke hai, magar us kí ján na máriyo." Us laṛkí ne jawáb diyá, ki "Jaisá us ne tere beṭe ke sáth kiyá hai, usí qism kí use sazá dúñgí."

Al-qiṣṣa, laṛkí ne ek piyála pání se bharkar us par kuchh paṛhá, aur mutawajjih us bachhṛe kí ṭaraf hoke, kahá, "Ai makhlúq Khudá ke, ki jo sab par qawí aur paidákarnewálá tamám 'álam ká hai, agar tú dar ḥaqíqat khalqat insání se hai, aur ba-sabab táṣír siḥr ke ab tú bachhṛá baná hu,á hai, to wásṭe us parwar-dagár aur áfrínanda ke, phir apní shakl meñ hoke, jaisá thá waisá hí ban já." Yih kahke, us ne us pání phúke hu,e ko us par chhiṛká. Yih 'amal karte hí, wuh bachhṛá ádmí kí shakl ban gayá.

Maiñ ne niháyat ba-kamál ulfat us ko apne síne se lagáyá, aur bahut khush hoke kahá, "Haqq-ta'álá ne ba-sabab is laṛkí ke tujh ko is muṣíbat se niját dí; ab tú adá,e shukr karke, us ko apní zaujíyat meñ qabúl kar, jaisá ki maiñ ne us ke sáth is amr ká iqrár kiyá hai." Mere beṭe ne is amr ko ba-dil qabúl kiyá, aur qabl biyáh hone ke, laṛkí ne jádú se merí jorú ko harní baná ḍálá.

Phir merá beṭá laṛkí ke sáth kat-khudá hu,á. Thoṛe dinoñ meñ us ká qabíla mar gayá; us ne musáfarat ikhtiyár kí. Bahut baras guzre haiñ ki maiñ ne us kí kuchh khabar nahíñ pá,í, is wásṭe us kí talásh meñ phirtá húñ. Aur kisí par mujhe i'timád na thá, ki apní jorú ko us ke pás chhoṛkar, apne beṭe kí talásh meñ játá; is liye, use apne sáth liye phirtá húñ; yih merá aur is harní ká qiṣṣa hai. Ab is ḥikáyat ko ghaur kíjiye, ki 'ajíb wa gharíb hai, yá nahíñ,

Digitized by Google

Jinn ne kahá, ki "Al-batta 'ajíb hai; main ne tísrá ḥiṣṣa gunáh is saudágar ká mu'áf kiyá.

Phir Shahrzád ne Bádsháh Shahryár se 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand, jab pahlá buḍḍhá apná qiṣṣa kah chuká, dúsre buḍḍhe ne, ki do kutte-i-siyáh apne ham-ráh liye phirtá thá, jinn se kahá, "Maiñ bhí apní sar-guẕasht aur in donoñ kuttoñ kí tumháre ḥuẓúr meñ bayán kartá húñ; agar yih agle qiṣṣe se ziyáda-tar 'ajíb wa gharíb howe, ummedwár húñ ki us ko sunkar áp tísrá ḥiṣṣa quṣúr is saudágar ká mu'áf farmá,eñ." Jinn ne kahá, "Terí sar-guẕasht, is harní ke ḥál se 'ajíb hogí, to maiñ ṣulṣ gunáh us ká mu'áf karúñgá." Chunánchi dúsre buḍḍhe ne apne ḥál ko is ṭaraḥ se kahná shurú' kiyá.

QIṢṢA DUSRE BUḌḌHE KÁ, KI US KE SÁTH DO KUTTE THE.

Dúsre buḍḍhe ne kahá:—Ai Bádsháh jinnoñ ke, yih donoñ siyáh kutte, mere sage bhá,í haiñ. Wálid ne waqt intiqál ke, ek ek hazár riyál ham tínoñ bhá,iyoñ ko diye the. Ham tínoñ ne, unhíñ riyáloñ se tijárat karná shurú' kí, aur dukánoñ par baiṭhke, asbáb kharíd wa farokht karne lage. Baṛe bhá,í ne cháhá ki aur shahroñ meñ jáke tijárat kare. Pas sab asbáb apná bechá, aur wuh asbáb, ki dúsre shahroñ meñ ba-qímat girán biktá thá, kharíd karke rawána hu,á. Us ke safar ko jab ek baras guẕrá, ek shakhṣ, faqír ṣúrat, merí dukán par áke khaṛá hu,á, aur kahá, "Khudá bhalá kare." Maiñ ne jawáb diyá, "Khudá terá bhí bhalá kare." Wuh bolá, "Kyá, tum mujhe nahíñ jánte." Tab maiñ ne use ba-ghaur dekhke pahcháná, aur gale milkar baṛá afsos kiyá, aur ma'ẕarat kí, ki "Bhá,í, maiñ kyúñkar tujh ko is ḥál se pahchántá;" aur ḥál safar ká púchhá. Us ne jawáb diyá, ki "Tum ne mujh ko is ḥál meñ dekhá, ab áge kyá púchhte ho." Phir mere iṣrár karne se, apní sab muṣíbateñ mujmalan, ki jo us ek baras ke safar meñ us par guẕríñ thíñ, kah suná,íñ, aur kahá, "Ziyáda is se kahná sunná, mújib ranj ṭarfain ká hai."

Maiñ us kí barbádí ká ḥál sunkar, apne sab kámoñ ko bhúl gayá, aur jaldí use ḥammám bhej, nahlá dhulá toshe-kháne meñ se achchhí poshák nikál pahná,í. Ba'd is ke maiñ ne

Digitized by Google

apne ḥisáb-o-kitáb ko dekhke daryáft kiyá, ki maiñ is waqt tak málik do hazár riyál ká húñ; pas ek hazár riyál us ko diye aur kahá, ki "Bhá,í-ján, apne agle nuqṣán ko bhúl já,o, aur ab is hazár riyál se apná kár-o-bár karo." Us ne bahut khush hokar riyál liye, aur az sar-i-nau kár-o-bár apná shurú' kiyá. Al-qiṣṣa, ham donoñ ba-dastúr-i-sábiq bá-ham rahne lage. Ba'd is ke, mere dúsre bhá,í ne bhí cháhá, ki misl apne baṛe bhá,í ke, tijárat aur shahroñ meñ jákar kare. Har-chand maiñ ne us ko mana' kiyá, us ne na máná; aur apní sab biẓá'at ko bechkar, wuh asbáb-i-tijárat, ki jo munásib us safar ke thá, kharíd kiyá. Aur mujh se rukhṣat hoke, ham-ráh ek qáfile ke, rawána hu,á. Ba'd ek sál ke, wuh bhí, tabáh aur apne mál-o-daulat ko kho, faqír ho, misl baṛe bhá,í ke, mere pás áyá. Maiñ ne us kí bhí dast-gírí kí; aur hazár riyál, ki is 'arṣe tak mujh ko nafa' meñ paidá hu,e the, diye. Wuh ek dukán mol leke, apná kár-o-bár usí shahr meñ phir karne lagá.

Ba'd chand roz ke, in donoñ bhá,iyoñ ne ek din ákar mujh ko targhíb dí, ki tá maiñ bhí, ham-ráh un ke, wáste tijárat ke safar karúñ. Pahle maiñ ne inkár kiyá, aur kahá, ki tumheñ safar karne se kyá ḥáṣil hu,á, ki jo mujh ko ḥáṣil hogá. Lekin wuh donoñ bár bár mujhe is ,bát meñ targhíb diyá karte the; tab unhoñ ne is ṭaraḥ targhíb dená shurú' kiyá, ki "Sháyad terí hí ḥasan-tadbír aur iqbál se, ham ḥasb-dil-khwáh, ab ke safar meñ mutamatti' hoñ." Un ko isí tamanná aur árzú meñ 'arṣa páñch baras ká guẓrá, aur niháyat iṣrár aur mubálagha is muddat meñ unhoñ ne kiyá, ba-majbúrí maiñ ráẓí hu,á, aur ámáda-i-safar hoke, kharíd-o-farokht asbáb tijárat kí karne lagá. Us waqt mujhe ma'lúm hu,á, ki unhoñ ne wuh riyál, ki jo maiñ ne un donoñ ko diye the, bi-l-kul ṣarf aur ẓá,i' kar ḍále, lekin maiñ ne unheñ kuchh malámat na kí, aur apne sarmá,e se aur, ki us waqt tak chhih hazár riyál jama' hu,e the, niṣf unheñ dekar kahá, ki "Bhá,í muqtaẓa ma,ál-andeshí ká yih hai, ki ham sab ádhe riyál tijárat meñ lagá,eñ, aur ádhe ghar meñ kahíñ gáṛ rakheñ. Khudá na khwásta, agar safar meñ, misl tumháre, kuchh hameñ nuqṣán pahuñche, to us waqt wuh ádhe riyál hamáre kám áweñ, aur us se ham apná pesha tijárat ká karke apní auqát ba-sar kareñ. Phir maiñ ne ek ek hazár riyál un ko diye, aur ek hazár khud liye, aur tín hazár ghar ke kone meñ dafan kiye. Min-ba'd, ham sab asbáb tijárat ká munásib waqt kharíd karke, jaház par ma' asbáb sawár hokar, hawá,e muwáfiq meñ rawána hu,e. Ba'd ek mahíne ke, ba-khair-o-khúbí, aise shahr meñ pahuñche,

Digitized by Google

ki hamárá asbáb bahut manfa'at se biká; chunánchi ek riyál ke das riyál nafa' mile, aur ashyá,e paidá,ishí us já kí mol lí, tá ki use apne shahr meñ jákar becheñ.

Jab ham us já par, kharíd wa farokht asbáb se, fárághat kar chuke, aur iráda sawár hone jaház ká kiyá, nágahán kináre daryá,e shor ke ek 'aurat ḥasín wa shakíl se, maiñ do-chár hu,á, magar wuh niháyat maile kuchaile kapṛe pahne hu,e thí. Us ne salám karke mere háth ko bosa diyá, aur ba-iṣrár kamál mujh se dar-khwást kí, ki us ke sáth apní shádí karúñ. Maiñ is amr ko dushwár samajhkar, us kí ṭaraf mutawijjih na hu,á; ákhir jab us ne 'ajz wa ilḥáḥ se kahá, us waqt mujh ko us kí gharíbí aur be-kasí par tars áyá, aur us kí khwáhish ko manẓúr kiyá; achchhí poshák silwákar, us ko pahanwá,í, aur ba'd 'aqd ke, apne sáth jaház par sawár kar liyá. Jab jaház waháñ se rawána hu,á, aṡná,e ráh meñ, maiñ ne us ko niháyat khush-salíqa, aur nek-ṣiffát páyá; maiñ us ko áge se ziyáda piyár karne lagá. Mere yih donoñ bhá,í, ba-sabab is ke, ziyáda ḥasad karne lage, aur mujh se makhfí dushmaní karná shurú' kiyá. Chunánchi, ek rát mujh ko aur merí bíbí ko, gháfil sotá pákar uṭhá daryá,e shor meñ ḍál diyá.

Bíbí, ki dar-ḥaqíqat parí thí, us ko pání se kuchh ẓarar na hu,á, balki mujh ko bhí dúbne se bacháyá. Pání par girte hí, mujh ko uṭháke, ek jazíre-i-khushk meñ le ga,í. Jab din hu,á, us parí ne mujh se kahá, ki "'Iwaẓ nekí ke jo tú ne mere sáth kí hai, maiñ ne terí ján bachá,í, aur maiñ jins parí se húñ, us din ki tú jaház par sawár hone lagá thá, maiñ ne tujhe jawán khúb-ṣúrat dekhkar pasand kiyá, aur cháhá, ki tere sáth shádí karúñ. Phir maiñ ne dil meñ kahá, ki terá imtiḥán karúñ, is wáṣte gharíboñ ke bhes meñ banke maile phaṭe kapṛoñ meñ tere sámne hu,í; magar tú ne apní jawáñ-mardí se, mere sáth baṛá iḥsán aur sulúk kiyá; maiñ bahut ráẓí aur khush-núd hu,í. Ab cháhtí húñ, ki us kí shukr-guzárí meñ tere sáth baṛá sulúk karúñ, lekin tere bhá,iyoñ se bahut ná-khush húñ; dil meñ hai, ki unheñ ján se már ḍálúñ."

Maiñ ne us kí báteñ sunkar, niháyat ta'ajjub kiyá, aur ḥadd se ziyáda shukr us ke iḥsánoñ ká ba-já láyá, aur minnat se kahá, "Bíbí, mere bhá,iyoñ ko tú ján se na már; agarchi un ke háth se merí ján par ṣadma pahuñcha, maiñ aisí sazá,e sakht un par gawárá nahíñ kartá, ki ján se wuh máre jáweñ." Al-qiṣṣa, jis qadr maiñ apne bhá,iyoñ kí sifárish kartá thá, usí qadr us ká ghuṣṣa ziyáda hotá thá. Ákhir us ne kahá, "Maiñ ab yaháñ se uṛkar, un kam-

Digitized by Google

bak͟htoṉ ná-sipás ko, jaház samet, samundar meṉ g͟harq kiye detí húṉ." Maiṉ ne 'arẓ kiyá, "K͟hudá ke wáste, begam, aisá g͟haẓab na karná, 'iwaẓ badí ke nekí karná achchhá hai, ẓará apne g͟huṣṣe ko kam karo. Siwá már ḍálne ke aur jo sazá cháho, un ko do." G͟haraẓ, maiṉ ne in bátoṉ se use ṭhanḍá kiyá. Maiṉ us se yihí báteṉ kar rahá thá, ki us parí ne mujh ko us jazíre se le jákar, mere ghar kí chhat par biṭhá diyá, aur áp g͟há,ib ho ga,í. Maiṉ koṭhe se utarke ghar meṉ áyá, aur koṭhṛí ke darwáze khol, un tín hazár riyál ko zamín se nikálá, aur apní dukán par baiṭhke, kár-o-bár karne lagá. Tájiroṉ ne mujh ko ákar mubárak-bád dí. Jab dukán se maiṉ apne ghar meṉ áyá, to do kále kuttoṉ ko apne ghar meṉ dekhkar niháyat mutaḥaiyir hu,á. Wuh kutte mujh ko dekhkar dum apní hilá, merí ṭaraf dauṛe, aur sar apná mere páṉwoṉ par rakhne lage. Usı ḥálat meṉ, wuh parí mere ghar meṉ á,í, aur mujh se kahá, ki "Ai shauhar, in kuttoṉ ko apne ghar meṉ dekhkar, ghabrá nahíṉ, tere yih donoṉ bhá,í haiṉ." Is bát ko sunkar g͟ham se k͟hún mere badan meṉ k͟hushk ho gayá, ghabráke maiṉ ne us parí se púchhá, ki kis ṭaraḥ se wuh donoṉ kutte ban ga,e." Us ne kahá, ki "Mere kahne se ek merí bahin hai, us ne wuh jaház, jis par tumhárá asbáb tijárat ká thá, g͟harq kar diyá; aur tere bhá,iyoṉ ko ba-'iwaẓ namak-ḥarámí ke, das baras ke wáste kuttá baná ḍálá." Yih kahke, wuh parí g͟há,ib ho ga,í.

Ab das baras púre guẓar ga,e haiṉ, aur maiṉ us ko ḍhúṉḍhtá phirtá húṉ, yaháṉ tak ki merá guẓar is ṭaraf se hu,á, aur is saudágar aur pír-mard ko, jis ke pás harní hai, yaháṉ dekhkar maiṉ ṭhahr gayá. Ai Bádsháh jinn ke, merá yih qiṣṣa, ki jis ko áp ne suná, 'ajíb hai yá nahíṉ?" Jinn ne kahá, "Al-batta, terá bhí májará niháyat 'ajíb hai." Phir us ne tísrá ḥiṣṣa jurm us saudágar ká bak͟hshá.

Jab ki wuh dúsrá buḍḍhá bhí apná ḥál kah chuká, tísre buḍḍhe ne miṣl auroṉ ke jinn se kahá, ki "Ab maiṉ apne qiṣṣe ko áp ke ḥuẓúr meṉ kahtá húṉ, agar us ko ba-nisbat aur qiṣṣoṉ ke 'ajíb-tar pá,o, to ummedwár húṉ, ki báqí tísrá ḥiṣṣa gunáh is saudágar ká bhí mu'áf farmá,o." Jinn ne mán liyá. Phir tísre buḍḍhe ne apná qiṣṣa kahná shurú' kiyá.

Digitized by Google

QIṢṢA TÍSRE BUḌḌHE KÁ, KI US KE SÁTH KHACHCHAR THÁ.

Ai Bádsháh jinnoñ ke yih khachchar merí bíbí hai. Ḥasb-i-ittifáq merá safar meñ jáná hu,á, aur ba'd ek sál ke wahán se rát ko áná hu,á. Ghar meñ kyá dekhtá húñ, ki wuh bíbí ek ghulám-i-Ḥabshí se baiṭhí hu,í ikhtilát kar rahí hai, aur ghamze aur isháre ma'shúqána karke muḥabbat ká dam bhar rahí hai. Maiñ, yih dekhkar niháyat ḥairán hu,á, cháhá ki us ko kuchh sazá dúñ; itne meñ, wuh jald, ek jhajjhar pání bhará hu,á uṭhá lá,í; aur kuchh afsún paṛhke mujh par pání chhiṛkná shurú' kiyá, yaháñ tak ki maiñ loṭ poṭ ke kuttá ban gayá. Us ne mujhe aisá dekhke, ghar se nikál diyá, aur dil meñ bahut khushí karne lagí. Maiñ ne phirte phirte pareshán ho, ek qaṣá,í kí dukán ká rasta liyá, aur haḍḍiyáñ us dukán ke áge se uṭhá uṭhá kháne lagá.

Ek din maiñ us qaṣá,í ke ghar já niklá, to dekhtá kyá húñ, ki us kí beṭí mujhe dekhte hí, parde meñ já baiṭhí, aur der tak na niklí. Qaṣá,í ne muta'ajjib hokar púchhá, ki "Tú kyoñ báhar nahíñ átí hai?" Us ne kahá, "Maiñ begáne mard ke áge kyá á,úñ?" Qaṣá,í idhar udhar dekhke bolá, "Yaháñ ko,í mard nahíñ." Beṭí ne kahá, "Ai báp, yih kuttá jo ghar meñ áyá hai, is ká ḥál tujh ko ma'lúm nahíñ? yih mard hai, aur jorú is kí baṛí jádú-garní, yih usí ke jádú se kuttá ban gayá. Agar tujh ko yaqín na áwe, to maiñ abhí phir is ko ádmí baná detí húñ." Qaṣá,í ne kahá, "Khudá ke wáste, jald is ko is balá se rihá,í de, ki fá,ide dunyá wa uqbá ke is meñ haiñ." Beṭí ne yih bát sunkar thoṛá pání liyá aur us par afsún paṛhke, mujh par chhiṛká, aur kahá, "Yih qálib chhoṛke, apne pahle qálib meñ á." Yih kahte hí us ke, maiñ ne phir jáma-i-insání pahná; wuh 'aurat, phir ba-dastúr parde meñ ga,í. Tab maiñ ne, ba'd shukr-guzárí ke, kahá, "Ai nek-bakht, tujh ko do jahán kí khushí naṣíb ho, maiñ cháhtá húñ, ki kuchh merí jorú ke wáste bhí 'ináyat ho, to wuh ná-lá,iq ki insániyat se báhar hai, fi-l-ḥaqíqat jáma-i-insániyat se báhar ho já,e." Us ne parde meñ, thoṛá pání paṛhke, ek bartan meñ apne báp ke háth mujh ko bhej diyá, aur kahá, "Is ko us par chhiṛakke, jis ṭaraḥ par ṣúrat us kí manẓúr ho, nám us ká zabán par láná, ki tú apná jáma chhoṛke, is jáme meñ á: Inshá-alláh-ta'álá, us kí ṣúrat waisí hí ho já,egí." Maiñ us pání ko khushí khushí uṭhákar ghar áyá, aur bíbí ko sotá pákar ghanímat jáná. Us pání ke ka,í

Digitized by Google

chhínṭe us par máre aur khachchar ke qálib meñ us ko le áyá.. Ai Bádsháh, jab tísre buḍḍhe ne yih qiṣṣa apná sunáyá, jinn ne muta'ajjib hoke, khachchar se púchhá, "Yih bát buḍḍhe kí ṣaḥíḥ hai?" Us ne sar hiláke batáyá, ki "Háñ, ṣaḥíḥ hai."

Al-qiṣṣa, jinn ne tísrá ḥiṣṣa báqí gunáh saudágar ko, mu'áf kar diyá, aur ba'd rihá,í ke saudágar se kahá, "Tujh ko ẓarúr hai, ki in tínoñ buḍḍhoñ ká, jin ke sabab se terí jánbakhshí hu,í, shukr kar; agar wuh sab terí madad na karte tú be-shak ján se márá játá." Yih kahke, wuh jinn ghá,ib ho gayá; aur wuh chároñ shakhṣ niháyat masrúr hu,e. Saudágar ne un tínoñ buḍḍhoñ ká ḥadd se ziyáda shukr adá kiyá; wuh tájir kí ján-bakhshí se kamál khush hokar apní apní ráh lage. Aur wuh saudágar waháñ se apne ghar meñ ákar, bíbí aur bachchoñ se milá; ek dúsre ko dekh niháyat khush hu,e; aur tamám 'umr us saudágar ne apne ahl wa 'iyál meñ ba-sar kí.

Shahrzád ne yih, qiṣṣa saudágar aur jinn ká kahke, Shahryár se 'arẓ kiyá, ki "Jo dástán maiñ áp ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kar chukí, Máhígír ke qiṣṣe se 'ajíb-tar nahíñ." Dunyázád ne Bádsháh ko, khámosh pákar, kahá, "Bahin, abhí kuchh rát to hai, Máhígír ká qiṣṣa shurú' kar, yaqín hai, ki Bádsháh us ke sunne se kuchh inkár na farmá,e." Shahryár us ke sunne par ráẓí hu,á, aur Shahrzád ne is ṭaraḥ se qiṣṣa Máhígír ká bayán karná shurú' kiyá.

QIṢṢA MÁHÍGÍR KÁ.

Khudáwand, agle zamáne meñ ek Musalmán khush-i'tiqád máhígír thá. Niháyat buḍḍhá ba-sabab 'usrat ke, baṛí miḥnat wa mashaqqat se qút apná aur apní bíbí aur tín bachchoñ ká paidá kartá. Har roz ma'múl thá, ki fajar ko uṭhkar, daryá par játá, aur chár bár jál ko ḍáltá. Ek din bahut sawere, ki hanoz cháñdní báqí thí, wuh kináre daryá,e shor ke gayá, aur jál ko daryá meñ phenká; aur waqt nikálne ke, us ko bhárí pákar taṣawwur kiyá ki is meñ bahut baṛí machhlí á,í hai, dil meñ khush hu,á; magar jab us ko báhar khaiñchá, ba-já,e machhlí ke, jál meñ gadhe kí lásh pá,í; use dekhke niháyat ná-khush hu,á.

Phir us ne jál ko, ki ba-sabab bojh gadhe ke ka,í jagah se phaṭ gayá thá, durust kar, dúsrí bár daryá meñ pheñká.

Digitized by Google

Is daf'a us meñ kíchaṛ aur miṭṭí á,í. Bahut dilgír hu,á, aur apní qismat kí shikáyat kí, ki maiñ apne ghar se, wáṣṭe talásh rozí ke, niklá thá, do bár jál meñ kuchh na áyá, aur maiñ siwá is kám ke aur ko,í pesha nahíñ kartá jis se apná qút ḥáṣil karúñ.

Phir ba'd shikáyat zamáne ke, jál ko kíchaṛ se dhokar, tísrí bár daryá meñ pheñká; is daf'a jál meñ kankar guṭhliyáñ aur najásat á,í. Use dekhke niháyat malúl aur ranjída hu,á; is 'arṣe meñ waqt ṭulú'-i-áftáb ká qaríb pahuñchá. Máhígír ne nimáz fajar kí paṛhke, janáb-kibriyá,í meñ, is ṭaraḥ se munáját kí, "Ai Khudáwand, dáná wa bíná maiñ har roz apne jál ko faqaṭ chár bár daryá meñ pheñká kartá húñ; tín daf'e pheñk chuká húñ, ab tak us meñ kuchh nahíñ áyá, ṣirf merí miḥnat za,i' hu,í, ab ek bár pheñkná aur báqí hai. Tú is daryá ko mere ḥál par aisá mihrbán kar, jaisá ki áge tú ne Ḥaẓrat Músá 'alaihi-s-salám par kiyá thá." Yih kahkar chauthí bár phir jál ko daryá meñ pheñká; use bhárí páke samjhá, ki ab kí bár muqarrar bahut machhliyáñ á,íñ haiñ. Ákhir baṛí dushwárí aur mashaqqat se khaiñchá. Is daf'a bhí siwá,e ek loṭe pítal ke aur kuchh us ke jál meñ na áyá. Loṭe ko wazní dekhkar samjhá ki ko,í chíz is meñ bharí hu,í hai. Muñh us ká dekhá, síse se mustaḥkim band, aur us par muhr hai; ba-har ḥál máhígír ne khush hoke kahá, "Agar bi-l-farẓ us meñ kuchh na niklá, usí ko bechkar, thoṛá bahut anáj mol leke, fáqa shikaní karúñgá." Phir us ne loṭe ko chároñ ṭaraf se ulaṭ-pulaṭkar dekhá, aur hiláyá, tá us meñ daryáft ho, us meñ kyá shai bharí hai. Us se muṭlaq áwáz na á,í. Muhr ko muñh par dekhkar samjhá, ki muqarrar is meñ ko,í chíz qímatí hai. Chhurí se muñh us ká ba-mushkil kholkar sar nagún kiyá. Jab us meñ se kuchh na niklá baṛá ta'ajjub kiyá, aur us loṭe ko háth se ḍál diyá: to kyá dekhtá hai, ki us loṭe ke andar se, dhú,áñ nikal rahá hai. Yih dekhke daṛ gayá, aur ka,í qadam píchhe haṭke khaṛá hu,á.

Phir wuh dhú,áñ ba-tadríj ásmán kí ṭaraf buland hoke, chároñ ṭaraf kináre daryá ke phail gayá. Máhígír dekhkar niháyat mutaḥaiyir hu,á. Jab wuh dhú,áñ bi-l-kul loṭe se nikal chuká tab wuh phir simaṭkar, mánind ek baṛe de,o, qawí haikal ke, dikhá,í dene lagá. Máhígír ne aisí shakl-i-muhíb ko dekhke, cháhá ki waháñ se bháge, magar ba-sabab khauf ke qadam us ká na uṭh saká.

Suná ki wuh jinn kahtá hai, "Ai Sulaimán 'alaihi-s-salám, baṛe paighambar Khudá ke, merá quṣúr mu'áf kar; phir kabhí maiñ ná-farmání na karúñgá, hamesha tumhárá muṭí'

Digitized by Google

wa farmán-bardár rahúñgá." Máhígír ne, jab yih kalám jinn se suná, apne dil ko qawí karke kahá, "Ai de,o, tú kyá laghw baktá hai; Sulaimán ko aṭhára sau baras se ziyáda guẕre ki wafát pá,í; ab tú apná ḥál, aur qiṣṣa bayán kar, ki kaun hai, aur kis wásṭe tujh ko is loṭe meñ qaid kiyá thá?" Jinn ne ba-naẕar hiqárat ke, us máhígír kí ṭaraf dekhkar, kahá, "Tú adab aur liḥáẕ se guft-gú nahíñ kartá mujh ko de,o bhút kahkar pukártá hai." Máhígír ne kahá, "Agar tujh ko maiñ ullú gadhá karke ta'bír kartá, to bahut munásib hotá." Jinn ne kahá, "Khabar-dár qabl is ke, ki maiñ tujhe qatl karúñ, mujh se bá-adab bát chít kar." Máhígír ne kahá, "Tú kyúñ mujhe qatl karegá? tú kyá is bát ko abhí bhúl gayá, ki maiñ ne tujh ko qaid se chhuṛáyá?" Jinn ne jawáb diyá, "Yih amr mujhe khúb yád hai; wuh tere qatl karne ká mán'i nahíñ ho saktá, magar ek iḥsán tere sáth kar saktá húñ." Máhígír ne kahá, "Wuh kyá hai?" Jinn ne kahá, "Maiñ tujhe ijázat detá húñ, jis ṭaraḥ ke qatl par tú ráẓí ho, usí ṭaraḥ se tujh ko márúñ. Máhígír bolá, "Ai ná-ḥaqq shinás, maiñ ne kaun sá aisá gunáh terá kiyá hai, jis ke sabab se tú qaṣd mere qatl ká rakhtá hai; 'iwaẓ qaid se chhuṛáne ká yihí hai?" Jinn ne kahá, "Sabab tere qatl karne ká aur hai, maiñ bayán kartá húñ, tú us ko ba-ghaur sun."

"Maiñ un jinnoñ aur dewoñ se húñ, jo munkir Khudá kí khudá,í ke haiñ; áge sab 'alam jinnát ke muqirr aur mu'tarif the, ki Sulaimán paighambar-i-Khudá ká hai, aur sab us kí aṭá'at aur farmán-bardárí meñ rahá karte the. Magar maiñ ne aur Sákir jinn ne, us kí aṭá'at nahíñ kí, us se bághí rahe. Us Bádsháh jalíllu-l-qadr ne, khafá hoke, apne wazír-i-a'ẕam Áṣaf-bin-Barkhiyá ko ḥukm kiyá, ki mujh ko giriftár karke ḥáẓir kare. Áṣaf wazír, ba-mujarrad ḥukm ke, mujhe qaid kar, apne áqá ke ḥuẓúr meñ le gayá. Sulaimán ne cháhá, ki maiñ Musalmán hokar, us kí nubúwat ká iqrár karúñ, aur táb'i us kí sharí'at ká húñ. Maiñ ne nakhwat aur ghurúr se, ímán aur bai'at us kí se inkár kiyá. Us ne wásṭe saẓá dene ke is pítal ke loṭe meñ mujh ko qaid kiyá, aur wásṭe salb karne merí quwwat ke us kúze ká muñh síse se khúb bandkar, ḍhakne par Ism-i-Áẕam Khudá kí muhr kí. Ba'd is ke, ek jinn se farmáyá, ki "Is loṭe ko samundar meñ jáke ḍál de." Chunánchi us ne mujh ko loṭe samet samundar meñ ḍál diyá.

Maiñ ne isí qaid meñ qasam khá,í, ki jo ko,í mujhe is sau baras ke andar pahle qaid se nikálegá, maiñ use aisá tawangar aur ghaní karúñgá ki zindagí bhar wuh 'aish se maza uṭhá,e,

Digitized by Google

aur marne par bahut mál wa daulat us kí aulád ke háth á,e. Ai ádamzád, wuh sau baras guzar ga,e, kisí ne mujh ko us qaid se na nikálá. Phir maiñ ne qasam khá,í, ki ab jo ko,í, is dúsrí ṣadí meñ nikále, us ko sáre khazáne rú,e zamín ke dikhlá dúñgá. Tab bhí mujhe kisí ne na nikálá. Phir maiñ ne 'ahd kiyá, ki is tísre sau baras meñ chhuṛánewále ko bahut baṛá Bádsháh kar dúñgá, aur us ke pás ḥáẓir rahke, har roz tín khwáhisheñ us kí ba-já láyá karúñgá. Us muddat meñ bhí kisí ne mujh ko is qaid shadíd se rihá,í na dí. Ákhir maiñ ne is qaid-i-sakht se niháyat jhuñjhlákar 'ahd kiyá, ab jo ko,í ki mujh ko is zindán se makhlaṣí degá, us ko maiñ niháyat sang-dilí aur be-raḥmí se qatl karúñgá; magar is qadr us ke sáth ri'áyat karúñgá, ki jis ṭaraḥ se wuh apní maut cháhegá usí ṭaraḥ se us ko márúñgá. Itní muddat ke ba'd áj tú yaháñ áyá, aur mujh ko tú ne nikálá; ab batá, kis ṭaraḥ se tujhe qatl karúñ."

Máhígír is bát ko sunkar, niháyat mutaḥaiyir hu,á; aur dil meñ sochne lagá, maiñ 'ajab bad-qismat húñ, ki bá-wujúd aise sulúk aur iḥsán ke qatl ke sazáwár hu,á. Phir jinn se sáth 'ujz wa minnat ke kahá, "Tú apní qasam ko toṛ aur mere ahl wa 'iyál par rahm kar; aur mere quṣúr se, jo tere za'm meñ hai, dar-guzar; Khudá tere gunáhoñ se dar-guzregá. Agar tú merí ján-bakhshí karegá, Ḥaqq-Ta'álá tujh ko is ká bahut baṛá ajr degá." Jinn ne kahá, "Yih ba-khair hai; kisí ṭaraḥ se maiñ tujhe zinda na chhoṛúñgá. Ab tú apní maut tajwíz kar, ki kis ṭaraḥ se tujh ko márúñ." Máhígír jinn ko apne qatl par muṣirr dekhke, bahut ḍará; aur apne máre jáne se aur bál bachchoñ kí ṭaraf se niháyat ghabráyá, ki ba'd mere kaun in kí khabar legá, aur kaun pálegá. Phir máhígír ne jinn ke ghuṣṣa ṭhanḍá karne ko kahá, "Ai Bádsháh jinnát ke, mere ḥál par raḥm kar, 'iwaẓ itne baṛe sulúk ke, ki jo maiñ ne tere sáth kiyá hai." Jinn ne jawáb diyá, "Maiñ abhí tujh se kah chuká húñ, ki yihí subík bá'iṣ tere qatl ká hu,á." Máhígír ne kahá, "Yih baṛe ta'ajjub kí bát hai, ki 'iwaẓ nekí ke badí kartá hai; aur yih maṣl mashhúr hai, jo ko,í ki nekí badoñ se kartá hai badlá us ká badí pátá hai; ab maiñ is maṣl ko yaháñ tujh par ṣádiq pátá húñ." Jinn ne kahá, "In bátoñ ko chhoṛ, aur dalíloñ aur taqríroñ se muñh moṛ; maiñ hargiz tere qatl se báz na á,úñgá; jald mujh se kah, ki kis ṭaríq se tujh ko márúñ." Máhígír ne ek híle ko apne dil meñ sochkar jinn se kahá, ki "Ab maiñ kisí ṭaraḥ se tere háth se bach nahíñ saktá; agar Khudá kí marẓí yihí hai to maiñ us par ráẓí húñ; magar maiñ jab tak apne qatl hone ká ṭaríq tajwíz karúñ, tujh ko qasam usí

Digitized by Google

Ism-i-A'ẓam kí hai ki jis ko Sulaimán ne apní muhr meñ kanda kiyá thá, mere is sawál ká jawáb de." Jinn ba-sabab aisí baṛí qasam ke, majbúr hokar káñpá, aur máhígír se kahá, "Jald us sawál ko kah, to maiñ us ká jawáb dúñ." Máhígír ne kahá, "Mujh ko baṛí ḥairání aur ta'ajjub hai, ki tú, bá-wujúd itní baṛí jisámat aur qad-o-qámat ke, kyúñkar itne chhoṭe se loṭe meñ thá." Jinn ne jawáb diyá, ki "Mujh ko qasam usí Ism-i-A'ẓam kí hai, ki maiñ us meñ thá." Máhígír ne kahá, "Mujh ko kahná terí bát ká báwar nahíñ átá, is loṭe meñ terá ek qadam bhí nahíñ samá saktá; kyúñkar apne sáre jism ke sáth us ke andar samáyá hogá." Jinn ne kahá, ki "Bá-wujúd aisí qasam ke, merí bát ko báwar nahíñ kartá?" Máhígír ne kahá, "Hargiz mujhe báwar na áwegá, jab tak ki maiñ tujh ko is loṭe ke andar, ba-chashm-i-khud na dekhúñ, aur bát karte na sunúñ."

Is bát ke sunte hí sárá jism us jinn ká dhú,áñ ho gayá, aur sáre daryá aur kináre par us ke phail gayá. Phir ek já par mujtami' hoke us loṭe ke andar samáná shurú' kiyá, aur áhista áhista sárá dhú,áñ us meñ bhar gayá. Jab ẓará báqí na rahá, us meñ se ek áwáz á,í, ki "Ab tujh ko, ai máhígír, yaqín hu,á ki maiñ bi-l-kul is loṭe ke andar húñ."

Us ne bajá,e jawáb dene ke, ḍhakná us loṭe ká uṭháke us ke muñh par rakh, aur khúb band karke bolá, "Ai jinn, ab terí bárí hai, tú mujh se 'afw máñg, aur maut ko tajwíz kar, ki tujh ko maiñ kis ṭaraḥ se márúñ; ab ẓarúr hai ki tujh ko phir is daryá meñ ḍál, aur us jagah par ek ghar, kináre daryá ke banákar rahá karúñ; tá ki jo máhígír is jagah meñ wásṭe jál dálne ke áwe, us ko maiñ khabardár karúñ, ki zinhár yaháñ par ek khabíṡ jinn hai, us ko na nikáliyo, us ne qasam khá,í hai ki apne nikálnewále ko qatl kare."

Jinn is bát ko sunkar bahut ghabráyá, aur cháhá ki kisí ṣúrat se apne ta,íñ is loṭe se phir nikále, magar us kí rihá,í us se ghair-mumkin thí, is wásṭe ki wuh muhr Sulaimán-bin-Dá,úd kí us ko nikalne se báz rakhtí thí. Ákhir be-i'ánat máhígír ke apní rihá,í dushwár samjhkar, apne ghuṣṣe ko piyá, aur bahut mulá,imat aur gharíbí se bolá, "Ai máhígír, khabardár, aisá kám na kíjiyo ki mujhe phir daryá meñ ḍáliyo; maiñ to tujh se hañstá thá, wuh báteñ tujh se ṣirf tere chheṛne aur dil lagí kí ráh se kartá thá; afsos ki tú ne wuh báteñ sach samjhíñ." Máhígír ne kahá, "Ai jinn, áge tú báhar is loṭe ke bahut baṛá sardár jinnoñ ká ma'lúm hotá thá; aur ab tú us ke andar, niháyat gharíb aur ná-chíz apne ko ẓáhir kartá hai. Ab tú ẓarúr phir is daryá

Digitized by Google

meñ pheñká já,egá, aur qiyámat tak terí rihá,í is qaid se na hogí." Jinn ne kahá, "Bará,e Khudá, merí ján par raḥm kar, aur phir daryá meñ mere pheñkne ká qaṣd na kar." Gharaẓ jinn ne bahut minnat karke cháhá ki máhígír ko apne ḥál par mihrbán kare, lekin mumkin na hu,á. A'khir kahá, ki "Tú agar mujhe is qaid se chhuṛá degá, to maiñ us kí shukr-guzárí meñ tere sáth bahut baṛá sulúk karúñgá." Máhígír ne jawáb diyá, ki "Tú baṛá makkár hai, kyúñkar terí bát par i'timád kiyá jáwe. Agar tujh ná-sipás ko chhoṛ dúñ, to dúsrí daf'a tujh ko, apne qatl karne par phir ámáda karúñ, aur tú mere sáth wuhí sulúk kare jaisá ki Bádsháh-i-Grík ne Ḥakím Daubán ke ḥaqq meñ kiyá thá; ab tú is ḥikáyat ko sun, maiñ use kahtá húñ."

QIṢṢA BA'DSHA'H-I-GRI'K, AUR ṬABI'B DAUBA'N KA'.

Shahr Raumán, mulk-i-Páris meñ, ek Bádsháh-i-Grík, marẓ-i-juẕám meñ sakht mubtalá thá. Waháñ ke ḥakímoñ ne sab ṭaraḥ kí tadbíreñ aur 'iláj us ká kiyá, magar muṭlaq mufíd aur súdmand na paṛá. Ittifáqan, ek baṛá ḥakím-i-ḥáẕiq, Daubán námí, us shahr meñ wárid hu,á. Us ne bahut 'ilm aur fann har ek qism ke ustádoñ se síkhe the, aur har ek zubán misl Grík ke, Fársí, 'Arabí, Turkí, Látiní, wa-ghaira se khúb wáqif thá. Siwá,e is ke ḥikmat-i-falsafa, aur khawáṣṣ har ek dawá, aur jaṛí-búṭí ko, khúb jántá thá. Al-qiṣṣa, ba'd pahuñchne us shahr ke, us ko ma'lúm hu,á ki sab ṭabíb aur ḥakím Bádsháh ká 'iláj kar chuke, kisí ke mu'álje se us ko ṣiḥat ḥáṣil nahíñ hu,í.

Us ne apne ḥál kí Bádsháh ko khabar kí; aur ba'd ijázat ke Bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir ho 'arẓ kiyá, ki "Maiñ ne suná hai, sab ḥakím is qalam-rau ke, áp ká 'iláj kar chuke, kisí kí dawá se ṣiḥat ḥáṣil nahíñ hu,í; agar irshád ho to maiñ be-khiláne aur málish-dawá ke, Khudá kí 'ináyat se áp ko achchhá karúñgá." Bádsháh ne ḥakím se kahá, "Agar tú is ṭaraḥ mujhe achchhá kar degá, maiñ baṛá sulúk tere sáth karúñgá." Ḥakím Daubán ne 'arẓ kiyá, ki "A'p muláḥiẕa farmá,eñge, maiñ Khudá ke faẓl wa karam se, isí ṭaraḥ achchhá karúñgá; kal se wuh tadbír shurú' hogí." Gharaẓ,

Digitized by Google

ḥakím Bádsháh se rukhṣat hokar, apne makán meñ áyá, aur usí waqt ek gend aur thapakí lakṛí kí mujawwaf banwáyá; sufúf, bárík dawá,oñ ká bhará.

Dúsre din Bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir hu,á; ádáb ba-já láyá aur 'arẓ kiyá, ki "Ap muwáfiq apne ma'múl ke ghoṛe par sawár ho, gend khelne ko gend-ghar meñ tashríf le chaleñ." Jab Bádsháh gend-ghar meñ gayá, ḥakím ne wuh gend thapakí Bádsháh ko dekar kahá, "Ap is gend aur thapakí se khúb kheleñ, yaháñ tak ki tamám badan meñ áp ke 'arq á jáwe; us waqt háth kí garmí se wuh dawá,eñ, ki in donoñ meñ bharí haiñ, áp ke sáre badan meñ siráyat kareñgí. Aur jab badan meñ khúb pasíná áwe, us waqt chaugán ko háth se ḍál, aur garm hammám meñ já, ghusl farmá,iye; khísá aur málish bhí badan par khúb ho. Phir ba'd farághat ḥammám ke so rahiye, dúsre din áp bi-l-kul achchhe ho já,eñge."

Inshá-i-Alláh-i-Ta'ála, Bádsháh us chaugán ko háth meñ le, ghoṛe ko eṛ márke, apne muṣáḥiboñ samet, gend khelne meñ mashghúl hu,á. Idhar se Bádsháh gend ko thapakí se mártá thá, udhar se wuh sab gend ko Bádsháh kí ṭaraf pheñkte. Isí ṭaraḥ se der tak gend-bází meñ mashghúl rahá, yaháñ tak ki garmí se us ke háth aur sab badan se pasíná ṭapakne lagá, aur ḥarárat dawá,oñ ne jism meñ asar kiyá. Phir Bádsháh, ba'd khelne gend ke, ḥammám meñ khúb mal-dal kar naháyá, aur jo jo ki us ḥakím ne kahá thá, muwáfiq us ke sab 'amal meñ láyá.

Dúsre din apne jism ko dekhá ki bi-l-kul juẓám se achchhá ho gayá, aur aisá badan ṣáf hai ki goyá kabhí wuh bímárí us ko hu,í na thí. Bádsháh is tadbír aur 'iláj se niháyat muta'ajjib hu,á, aur kamál khushí se poshák pahan díwán-i-'ám meñ áke takht par ijlás farmáyá. Arkán-i-daulat, wáste mubárak-bád ke, ḥáẓir hu,e. Ḥakím Daubán bhí us waqt Bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir hu,á; aur áke páya-i-takht-i-Bádsháh ko bosa diyá. Bádsháh ne use apne pás takht par biṭhákar, us majma' meñ, ki ahálí mawálí sulṭanat ke sab ḥáẓir the, bahut ta'ríf us kí irshád farmá,í.

Aur waqt kháṣe ke, faqat ḥakím Daubán ko apne sáth sharík kháne ká karke, sar-faráz farmáyá; aur is 'ináyat par, ki sharík kháne ká kiyá thá, iktifá na kiyá, balki shám ko, jab sab mujra,í aur ahl-i-darbár rukhṣat hoke chale ga,e, us ne bahut baṛí lambí qabá, pur-zar ko, ki us waqt meñ 'umda sardár pahankar Bádsháh ke ḥuẓúr meñ áyá karte the, aur do hazár riyál naqd, us ko marḥamat farmá,e. Aur har roz us kí 'izzat aur ḥurmat ziyáda kartá; aur bá-wujúd

Digitized by Google

is sab 'ináyat aur sar-farází ke, az-ráh-mazíd qadardání ke, Bádsháh ko khiyál átá, ki 'iwaẓ aisí khidmat numáyáñ ke, ḥakím ko maiñ ne kuchh nahíñ diyá, aur na 'izzat wa tauqír, lá,iq us ke kamál ke, ho sakí.

Gharaẓ, har roz Bádsháh khil'at aur in'ám sháhána se afzá,ish us ke qadr aur rutbe kí farmáyá kartá. Wazír-i-a'ẓam Bádsháh ká niháyat bad aur ḥasad-peshá thá; is qadr dád wa dihish aur 'ináyat Bádsháhí se, nisbat ḥakím ke, dil meñ bahut jalá, aur shámat-i-ḥasad se cháhá, ki kisí ṭaraḥ se us ḥakím ko Bádsháh kí naẓar se giráwe, aur Bádsháh ká dil us se be-zár kare. Is amr ko dil meñ ṭhahrá, ek din us wazír ne khilwat meñ Bádsháh se 'arẓ kiyá, ki "Ghulám ko kuchh amr ẓarúrí ḥuẓúr meñ kahná hai." Bádsháh ne ijázat dí. Tab us ne 'arẓ kiyá, ki "Bádsháh ko, aise shakhṣ-i-ajnabí par, jis ká ḥál muṭlaq ma'lúm na ho, i'timád karná, khálí khauf wa khaṭar se nahíñ, is qadar ki 'ináyát ḥuẓúr ne ḥakím Daubán ke ḥál par kí hai, hargiz qarín-i-ṣaláḥ-i-daulat ke na thí. Áp ko ma'lúm nahíñ, wuh baṛá makkár hai, cháhtá hai ki dushmanoñ ko áp ke qatl kare; maḥẓ isí wáste, darbár meñ ákar madákhilat paidá kí." Bádsháh ne jawáb diyá, ki "Wazír, tujh ko khair hai, tú aisí bát us ke ḥaqq meñ kahtá hai; aur us ko aise baṛe amr meñ muttaham kartá hai." Wazír ne 'arẓ kiyá, "Khudáwand, maiñ ne is amr ko khúb taḥqíq karke áp ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kiyá; wuh hargiz qábil i'timád ke nahíñ. Agar áp khwáb-i-ghaflat meñ hoñ, to ab hoshiyárí ko kám farmá,eñ; mukarrar, ghulám áp ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kartá hai ki ḥakím Daubán, apní waláyat Grís se yaháñ nahíñ áyá magar usí iráde par jo maiñ ne ḥuẓúr meñ ẓáhir kiyá." Bádsháh ne kahá, "Daubán aisá shakhṣ nahíñ jaisá ki tú ẓáhir kartá hai; maiñ ne us ko bahut achchhá dánishmand aur ṣáḥib-i-kamál páyá; miṣl us ke dúsrá shakhṣ ṣadáqat aur dáná,í meñ nahíñ; kyá tú ne nahíñ dekhá ki mere juẕám ko kyá achchhí tadbír se khoyá? agar is mu'álje aur tadbír ko karámát aur i'jáz kaheñ, to ba-já hai. Agar us ká iráda mere márne ká hotá, to wuh mujh ko aisí bímárí-i-sakht se kyúñ achchhá kartá; us ke ḥaqq meñ aisí bad-gumání na kiyá cháhiye. Ab maiñ 'alá-l-raghm tere ek hazár riyál mahína aur us ká muqarrar kartá húñ. Agar maiñ apne sab daulat wa mulk meñ us ko sharík karúñ, to bhí adá,e shukr us ká na ho sakegá; tú us ke itne ighráz wa akrám par kyúñ ḥasad kartá hai. Yih khiyál na kar, ki terí bad-go,í se maiñ kuchh us ke sáth bad-sulúkí karúñ. Mujh ko wuh bát khúb yád hai, jo Bádsháh Sindbád ko, us ke wazír ne qatl karne farzand se báz rakhá."

Digitized by Google

Wazír ne mushtáq hokar púchhá, "Wuh kyá bát thí, ghulám ummedwár hai ki sune."

Bádsháh-i-Grík ne farmáyá, ki:—Khush-dáman-i-Bádsháh Sindbád kí shahzáde par kuchh tuhmat rakhke bá'iṣ hu,í ki Bádsháh apne beṭe ko marwá ḍále. Aur Bádsháh be-samjhe bújhe, apní mádar-i-zan ke fareb meñ áke cháhtá thá ki shahzáda be-gunáh márá jáwe, balki qatl ká bhí ḥukm de diyá thá, us ke wazír ne 'arẓ kiyá, ki "Is ḥukm ke dene meñ jaldí na farmá,iye; aisá na ho ki ba-sabab jaldí aur ná-'áqibat-andeshí ke áp ko afsos ho, jo us nek mard ko hu,á thá." Bádsháh Sindbád ne púchhá, ki "Kyúñkar us nek mard ko afsos hu,á thá." Wazír ne qiṣṣa us nek mard ká, is ṭaraḥ se bayán kiyá.

QIṢṢA NEK MARD AUR TOTE KÁ.

Agle zamáne meñ ek shakhṣ thá baṛá nek mard; apne qabíle ko ki niháyat ḥasín thí, bahut piyár kartá thá. Agar ek ghaṛí us kí naẓar se ghá,ib hotí, to wuh be-táb ho játá. Ek bár, ba-ḥasb-i-ẓarúrat, kisí kám ke liye ek shahr ko gayá; waháñ ṭaraḥ ṭaraḥ kí chiṛiyáñ biktí thíñ. Us ne ek totá boltá hu,á mol liyá ki har ek suwál ká jawáb detá; aur siwá goyá,í ke us meñ ek waṣf aur thá, ki píchhe us shakhṣ ke jo wárdát us ke ghar meñ guzartí, us sab ko apne áqá se kah diyá kartá.

Thoṛe dinoñ ke ba'd, ittifáqan, phir us ko safar dar pesh hu,á. Us mard ne pinjrá us ká apní bíbí ke hujre meñ rakhkar tákíd kí, ki "Jab tak maiñ safar se phir na á,úñ, tú us kí khabardárí kíjiyo." Yih kahke, wuh rawána hu,á. Aur jab safar se ghar meñ phir áyá, tanhá,í meñ tote se púchhá, ki "Ba'd mere jáne ke, ghar meñ kyá aḥwál guzrá." Tote ne sab ḥál jo us ke píchhe guzrá thá ẓáhir kar diyá. Mard ne, ba-sabab ba'ẓ amroñ ke, bíbí ko chashm-numá,í kí. Bíbí ne sochá, ki sháyad mere is ráz ko kisí lauñḍí ne miyán se kahá; yih khiyál kar un ko tambíh karne lagí. Unhoñ ne qasam khá,í, ki "Ham ne tumhárá ráz miyán se nahíñ kahá." Bíbí ne lauñḍiyoñ ko be-quṣúr jánkar, qaríne se ma'lúm kiyá, ki is tote ne merí ghammází kí."

Phir wuh bíbí dar pai is amr ke hu,í ki kisí ṭaraḥ se tote ko khoṭá kiyá cháhiye, tá merá shauhar á,inda us par i'timád

Digitized by Google

na kare; aur wuh shak bhí, ki us ke dil meñ merí ṭaraf se paṛá hai, raf' ho. Wuh muntaẓir waqt kí thí, ki ko,í aisá mauqi' páke, apná badla tote se le; yaháñ tak ki us ká shauhar phir, ek roz ke wáste, báhar gayá. Us ne apní lauñḍiyoñ ko ḥukm kiyá, ki "Ek tum meñ se is tote ke pinjre ke tale tamám rát chakkí píse, aur ek us ke úpar pání ḍále, is ṭaraḥ se ki jaise meñh barastá hai; aur tísrí lauñḍí á,íne ko háth meñ le, sham' kí roshní meñ us tote ke muñh ke áge ghumá,e." Wuh lauñḍiyáñ shab ko, ba-mújib farmáne apní bíbí ke, in sab kámoñ ko ba-já lá,íñ; aur wuh is amr se apní dil-jam'í karke baiṭhí.

Dúsre din, jab us ká shauhar apne ghar áyá, ba-ṭaur-i-sábiq, tote se tanhá,í meñ púchhá, "Áj kí rát kyá mu'ámala guẓrá?" Tote ne kahá, "Khudáwand, rát bhar maiñ baṛí muṣíbat meñ rahá; tamám rát mujh par meñh barastá rahá, bijlí chamká kí, bádal garjá kiyá; us se maiñ rát bhar be-chain rahá." Shauhar ne khiyál kiyá, ki rát ko na abr thá, na bárish, jhúṭh kahtá hai, aur isí ṭaraḥ se hamesha jhúṭhí báteñ mujh se kahá kartá hai; aur jo merí bíbí ke ḥaqq meñ kahá wuh bhí sab jhúṭh aur iftirá us ká thá. Ákhir, tote par ná-khush hokar, ghuṣṣe se us ko pinjre se nikál, aur zamín par paṭakkar már ḍálá. Ba'd kitne dinoñ ke, us mard ne apne ham-sáye ke logoñ se, apní bíbí kí khiyánat suní; aur un ká kalám muṭábiq kalám-i-tote ke pákar, us ke már ḍálne se niháyat nádim hu,á.

Máhígír ne jinn se kahá:—Bádsháh-i-Grík ne is ḥikáyat ko tamám kar apne wazír se kahá, "Tú ḥasad se cháhtá hai ki ḥakím Daubán, jis ne tere sáth kuchh badí nahíñ kí, mere háth se be-quṣúr qatl ho; so maiñ, miṣl us mard ke, ná-dán aur jald-báz nahíñ, ki tote ko ná-ḥaqq aur be-quṣúr márke, pachhtáyá."

Wazír ne Bádsháh se kahá, "Khudáwand, márá jáná, tote ká be-quṣúr, aisá amr mushkil na thá ki jis ke sabab se us ká málik bahut afsos kartá; aur yih amr ki maiñ ne 'arẓ kiyá bahut baṛá hai, us ká tadáruk wájib hai. Agar ḥuẓúr kí salámatí ke wáste ek shakhṣ be-gunáh márá jáwe, to kuchh já,e afsos kí nahíñ; aur yih jurm us ká thoṛá hai ki sab log bi-l-ittifáq kahte haiñ, ki wuh jásús hai, tumháre qatl karne ke wáste áyá hai; mujhe kuchh ḥasad aur 'adá-wat us se nahíñ, jaisá ki áp ke khiyál meñ hai; balki maiñ ne, maḥẓ khair-khwáhí aur namak-ḥalálí se, is amr ko 'arẓ kiyá. Mujh ko us ke kamál aur achchhe bure hone se kám nahíñ, áp kí salámatí cháhtá húñ. Aur agar yih amr jhúṭh ho, to ghulám wuhí sazá páwe, jaise us wazír ne sazá pá,í,

Digitized by Google

aur ján se márá gayá." Bádsháh-i-Grík ne púchhá, "Us wazír ne kyá aisá kám kiyá thá ki jis ke sabab se márá gayá?" Wazír ne 'arẓ kiyá, "Agar ḥuẓúr mutawajjih hokar suneñ, to maiñ is qiṣṣe ko bayán karúñ." Bádsháh ne farmáyá, "Achchha."

QIṢṢA WAZI'R KA' KI BA-SABAB GHAFLAT KE MA'RA' GAYA'.

Agle zamáne meñ ek Bádsháh ke beṭe ko, kamál-i-shauq shikár khelne se thá; aur Bádsháh us shahzáde kí kamál-i-khátirdárí aur náz-bardárí kiyá kartá; aur jis amr meñ us kí khushí hotí, kabhí us ko mana' na kartá. Kamál-i-muḥabbat se wazír-i-a'ẓam ko tákíd kí ki "Shikár khelne ke waqt kabhí us se judá na hújiyo."

Ek din fajar ko wuh shahzáda shikár khelne ko shikár-gáh meñ gayá. Bahaliyoñ aur shikár-khiláneẃáloñ ne ek bárah-singá jangal se nikálá; shahzáde ne píchhe us ke ghoṛá dauṛáyá. Ka,í kos tak us ká píchhá kiyá, ákhir thakkar ṭhahr gayá; aur iráda kiyá, ki waháñ se shikár-gáh ko phir áwe, aur wazír se, ki us ne us ko tanhá chhoṛ diyá thá, ákar mile; lekin, ba-sabab bhúl jáne ráh ke, phir na á saká. Har-chand us ne chároñ ṭaraf phirke ráh talásh kí, kahíñ nishán ráh ká na páyá.

Ná-gáh, us ne jangal meñ ek khúb-ṣúrat bíbí ko dekhá ki ro rahí hai. Us ne apne ghoṛe ko rokkar us se púchhá, ki "Tú kaun hai, aur kyúñ baiṭhí rotí hai?" 'Aurat ne jawáb diyá, ki "Maiñ beṭí Bádsháh-i-Hind kí húñ; maiñ sawár játí thí, daf'atan, ghoṛe kí píṭh par gháfil so ga,í, aur is já par gir paṛí; ghoṛá merá bhág gayá, mujhe ma'lúm nahíñ ki wuh kidhar chalá gayá." Shahzáda us ke ḥál ko sunkar bahut kuṛhá, aur tars kháke, us ko apne áge ghoṛe par sawár kar liyá, aur waháñ se rawána hu,á.

Jab qaríb ek wairáne ke pahuñchá, us 'aurat ne baháne se qaṣd utarne ká kiyá. Shahzáde ne ghoṛe se us ko utár diyá; aur áp bhí utarkar us wairáne kí ṭaraf chalá. Magar us 'aurat ke is kalám ko sunkar niháyat muta'ajjib hu,á; ki andar chár-díwárí us makán ke já pukárkar kahne lagí, "Ai bachcho, khush ho maiñ tumháre liye ek niháyat farba jawán shikár karke lá,í húñ." Dar jawáb us ke ek áwáz

Digitized by Google

andar se á,í, ki "Ammáñ, wuh jawán kaháñ hai, jald hameñ use kháne ko de, ham bahut bhúke haiñ."

Shahzáda is guft-gú se ḍar gayá, aur samjhá ki yih 'aurat ghúl-i-bayábání hai, ki wairáne meñ musáfaroñ ko makr-o-fareb se halák karke khá jáyá kartí hai. Khauf se wuh shahzáda káñpá, aur jald apne ghoṛe par sawár hu,á. Phir makkár 'aurat ne báhar nikalkar dekhá ki shikár háth se játá rahá. Shahzáde se kahá, "Tú ḍar nahíñ; mujhe batá, tú kaun hai, aur kis ko ḍhúñḍhtá hai?" Shahzáde ne kahá, "Maiñ apní ráh ḍhúñḍhtá húñ." 'Aurat ne kahá, "Agar tú ráh bhúl gayá hai, to tú tawakkul Khudá par kar, wuh terí mushkil ásán karegá." Shahzáde ko yaqín na hu,á ki wuh 'aurat ikhláṣ se kalám ko kahtí hai, sháyad is meñ bhí kuchh fareb ho. Phir us ne apne donoñ háthoñ ko ásmán kí ṭaraf uṭhákar munáját kí, ki "Ai Khudá,e qawí, mere ḥál par raḥm kar, aur mujh ko is dushman se naját de." Is du'á ke karte hí, wuh dewní-i-ádam-khwár, wairáne kí ṭaraf phir ga,í; aur shahzáda-i-khush-naṣíb ko ráh naẓar paṛí, jis se wuh jald apne ghar ko ṣaḥíḥ wa sálim pahuñchá. Aur apne báp se, sab ḥál us khauf wa khaṭar ká, ki jis meñ ba-sabab ghaflat wazír-i-a'ẓam ke, paṛá thá bayán kiyá. Bádsháh sunkar wazír se niháyat ná-khush hu,á, aur us ko ján se halák kiyá.

Shahrzád ne kahá:—Khudáwand, wazír is ḥikáyat ko tamám kar, phir ḥakím Daubán ke ḥál kí ṭaraf mutawajjih hu,á, aur Bádsháh-i-Grík se kahá, "Maiñ ne yih taḥqíq suná hai, ki wuh jásús hai, kisí áp ke dushman ne us ko bhejá hai. Agarchi us ne bi-l-fi'l is tadbír se áp ko achhchá kiyá hai, magar ákhir ko tásír se un dawá,oñ kí áp ko aisá ẓarar pahuñchegá ki áp kí ján par á banegí."

Bádsháh-i-Grík, ki kam-'aql thá, hargiz wazír kí 'adáwat ká sabab, jo ḥakím Daubán se rakhtá thá, istikisháf na kiyá; aur wazír ke bahkáne se ṣáf-mizáj us ká ḥakím Daubán kí ṭaraf se phir gayá; aur kahne lagá, "Wazír, tú sach kahtá hai, yih ḥakím mere márne ke liye áyá hai. Kisí waqt ko,í dawá aisí mujhe súngháwegá ki jis kí táṣír se mar já,úñga; mere dil meñ bhí ab yih amr khúb muta-ḥaqqaq hu,á."

Wazír ne jab ki dekhá ki mere afsún ne táṣír kí, Bádsháh se kahá, ki "Apní muḥáfaẓat ke liye jald ḥakím Daubán ko bulwákar ḥukm qatl ká díjiye." Bádsháh ne kahá, "Achchhá; maiñ apne ḥifẓ ke wáṣṭe use abhí qatl kartá húñ." Yih kahke, ek sardár ko farmáyá, ki "Jald ḥakím Daubán ko bulwá bhej." Us amír ne, be-daryáft karne ḥál ke, jaldí se bulwá bhejá.

Digitized by Google

Jab Daubán ḥáẓir hu,á, Bádsháh ne us se kahá, "Tú jántá hai, ki maiñ ne tujh ko kyúñ bulwáyá?" Us ne 'arẓ kiyá, "Ghulám ko kuchh ma'lúm nahíñ; ḥuẓúr irshád kareñ." Bádsháh ne kahá, "Maiñ ne is liye bulwáyá hai, ki tujh ko qatl kar makr tere se naját pá,úñ." Daubán is ḥál ko sunkar, niháyat mutaḥaiyir hu,á, aur Bádsháh se 'arẓ kiyá, "Khudáwand, sabab mere qatl ká kyá hai?" Bádsháh ne kahá, "Tú jásús hai; mere márne ke wáste áyá hai. Agar tú merá qaṣd shám ko kare, to mujh ko cháhiye ki maiñ terá kám ṣubḥ ko tamám karúñ." Yih kahkar, Bádsháh ne usí afsar ko farmáyá, ki "Is ko abhí gardan már, tá is ke háth se naját pá,úñ, ki mere qatl karne ke wáste áyá hai."

Daubán, Bádsháh ke mizáj ko ek hí roz meñ is qadar phirá pákar sochá, ki logoñ ne ḥasad se Bádsháh ko bahkákar merá dushman kiyá; dil meñ pachhtáne lagá, ki afsos maiñ ne kyúñ Bádsháh ko bímárí se achchhá kiyá, aur der tak apní be-quṣúrí ká ḥál ḥuẓúr meñ Bádsháh ke bayán kartá rahá! Bádsháh ne, us ke kahne par kuchh iltifát na farmákar, dúsrí bár afsar ko us ke qatl karne ke liye farmáyá. Phir ḥakím ne Bádsháh se iltimás kiyá, ki "Khudáwand, agar mujh ko ná-ḥaqq qatl karoge, Khudá se us ká intiqám pá,oge."

Yihí qiṣṣa kahte kahte máhígír ne jinn se kahá:—Jo mu'ámala ki darmiyán Bádsháh-i-Grík, aur ḥakím Daubán ke guẓrá, wuhí mu'ámala bi-'ainihi mere aur tere darmiyáñ meñ hai. Gharaẓ, jis waqt, ki jallád, ba-mújib ḥukm Bádsháh ke, ḥakím kí áñkhoñ meñ paṭṭí báñdh cháhtá thá, ki us kí gardan máre, ahl-i-darbár ne, us ko be-quṣúr samjhkar, shafá'at kí. Bádsháh ne un sab ko jhiṛakkar aisá jawáb diyá ki phir un ko is amr meñ jur,at 'arẓ karne kí na hu,í.

Ḥakím Daubán ne jab dekhá ki maiñ be-quṣúr ján se márá hí játá húñ, 'ain us ḥál meñ ki jallád talwár naṅgí liye hu,e sar par khaṛá thá, Bádsháh se 'arẓ kiyá, "Khudáwand, ummedwár húñ, ki ghulám ko itní fursat mile, ki apne makán par jákar waṣíyat kar á,úñ, aur kitábeñ, aise shakhṣ ko ki jo lá,iq un ká ho, ḥawále kar dúñ. Min-jumla, un kitáboñ ke ek kitáb 'ajíb wa gharíb hai, wuh ḥuẓúr ke kutub-kháne meñ rahe." Bádsháh ne farmáyá, "Wuh kaisí kitáb hai jis kí tú ta'ríf kartá hai." Ḥakím ne kahá, "Us meñ bahut ráz kí báteñ haiñ, az-án-jumla ek yih amr hai, ki jab merá sir káṭá já,e, aur ḥuẓúr us kitáb ko kholkar, chhaṭe waraq ke bá,en ṣafḥe kí, tísrí saṭar ko, paṛhkar, jo suwál ki áp kareṅge, fi-l-faur sir merá jawáb us ká degá." Bádsháh is amr ko sunkar, niháyat muta'ajjib hu,á, aur dil

Digitized by Google

meñ kahá, "Aise 'ajíb wa gharíb amr ko dekhná ẓarúr hai." Us roz qatl karná ḥakím ká, mauqúf karke, ḥukm kiyá, ki "Áj is ko ḥifáẓat se pahre meñ karke, us ke ghar le já,o."

Jab ḥakím ko us ke ghar le ga,e, us ne ek hí roz meñ sab kámoñ ko anjám de, ek bahut baṛí kitáb lekar ḥuẓúr meñ Bádsháh ke ḥáẓir hu,á; aur us kitáb ko juzv-dán samet Bádsháh ko dekar 'arẓ kiyá, ki "Jab merá sir káṭá jáwe, us ko ṭasht meñ rakhkar is kitáb ke juzv-dán par rakhná; ba-mujarrad is 'amal ke khún band ho já,egá. Ba'd is ke, jo kuchh us sir se púchhoge, wuh jawáb us ká ṭhík degá." Ḥakím ne phir us waqt Bádsháh se kahá, "Khudáwand, maiñ maḥẓ be-quṣúr márá játá húñ, merá khún mu'áf kíjiye." Bádsháh ne kahá, "Ab maiñ terí bát nahíñ suntá, ba'd tere máre jáne ke, tere sir se sunúñgá."

Yih kahkar, Bádsháh ne kitáb us ke háth se le lí, aur jallád ko us kí gardan márne ke wáste ḥukm kiyá. Jallád ne ḥakím Daubán ko qatl kar, aur us ká sir káṭ ṭasht meñ rakhá, aur jab sir ko us kitáb ke ghiláf par dhará, khún bahná sir se band ho gayá. Bádsháh aur sab ḥáẓirín ne dekhkar, niháyat ta'ajjub kiyá; phir us sir ne áñkheñ khol Bádsháh se kahá, "Ab is kitáb ko kholo." Bádsháh ne kitáb ko kholkar cháhá ki chhih waraq ko ginke ulaṭe, aur dúsre ṣafḥe kí tísrí saṭar ko paṛhe; magar wuh waraq ek dúsre se is qadar chaspán the ki ba-sahúliyat un ko ulaṭ na saká. Is wáste us ne unglí meñ, ḥasb-i-dastúr, la'áb-i-dahan lagákar waraq ulaṭne lagá. Jab naubat chhaṭe waraq kí pahuñchí, Bádsháh ne us já par jaháñ ḥakím ne paṛhne ke wáste kahá thá, kuchh likhá na páyá. Tab us ne ḥakím ke sir se kahá, "Waháñ to kuchh likhá nahíñ." Sar ne jawáb diyá, ki "Aur waraqoñ ko ulaṭo." Bádsháh har dafa' unglí ko zabán se nam deke, lagá waraq gardání karne. Yaháñ tak ki zahr haláhal ne, ki jo har ek waraq meñ kitáb ke lagá hu,á thá, lab meñ siráyat kí; is wáste ki ka,í bár unglí, wáste lab lagáne ke, muñh meñ le gayá thá. Gharaẓ, lamḥa-ba-lamḥa, ḥál us ká mutaghaiyir hone lagá, baṣárat bhí us kí játí rahí; ákhir ko, be-qarár hoke takht ke níche girá.

Jab ḥakím Daubán (ya'ni us ke sir) ne dekhá ki Bádsháh ko zahr ne khúb asar kiyá, siwá,e ek lamḥe ke zinda na rahegá, pukárkar kahá, "Ai ẓálim, be-raḥm, natíja be-gunáhoñ ke qatl karne ká, tú ne dekhá; khún ná-ḥaqq rá,egán nahíñ játá." Sunte hí is kalám ke, Bádsháh tamám ho gayá, aur apní sazá ko pahuñchá.

Digitized by Google

Malika Shahrzád ne Shahryár se 'arẓ kiyá, ki:—Khudáwand, yih qiṣṣa Bádsháh-i-Grík aur ḥakím Daubán ká thá ki jo ḥuẓúr ne suná. Ab maiñ rujú' kartí húñ ṭaraf ḥál us máhígír aur jinn ke.

Jab máhígír ne is qiṣṣe ko tamám kiyá jinn se, jo loṭe meñ band thá, kahá, "Ai jinn, agar Bádsháh-i-Grík ḥakím Daubán ko na mártá, Khudá us ke ḥál par raḥm kartá. Magar, jo us kí be-kasí aur girya wa zárí par naẓar na kí, Ḥaqq-ta'ála ne us ko waisí hí sazá dí. Ai jinn, terá bhí aisá hí ḥál hai. Agar tú iráda mere qatl ká na kartá, to phir is qaid meñ na paṛtá; tú ne to qaid se nikalte hí mere qatl karne ká iráda kiyá, ab maiñ tujh ko kyúñkar is qaid se chhoṛúñ, aur tere ḥál par raḥm karúñ. Ab ẓarúr hai tujh ko is loṭe meñ band kar daryá meñ ḍál dúñ, ki tú qiyámat tak isí qaid meñ paṛá rahe, yih intiqám maiñ ne tujh se síkhá." Jinn ne kahá, "Ai mere dost, phir mujh se aisá quṣúr na hogá; samjho ki 'iwaẓ badí ke nekí karná achchhí bát hai, tú aisá mere sáth sulúk aur iḥsán kar, ki jaisá Ammá ne Atíká ke sáth kiyá." Máhígír ne púchhá, ki is ká qiṣṣa kyúñkar hai." Jinn ne kahá, "Agar tum is bát ko suná cháhte ho, mujh ko chhoṛ do, maiñ is zindán-i-tang meñ kalám nahíñ kar saktá, aur is ek qiṣṣe par kyá mauqúf hai, maiñ bahut achchhí achchhí dástáneñ, aur ḥikáyateñ tum ko suná,úñgá, jin ko tum sunkar bahut khush hoge." Máhígír he kahá, "Maiñ tere qiṣṣe sunne se báz áyá, mujhe terá i'tibár nahíñ; yihí bihtar hai ki tujhe phir daryá ke andar ḍálúñ." Jinn ne kahá, "Ai ṣaiyád, tú mujhe chhoṛ de; maiñ tujhe aisí ek bát batá,úñgá, ki tú bahut tawangar aur máldár ho já,egá." Máhígír ne kahá, "Mujh ko terí bát ká ab kisí ṭaraḥ se yaqín nahíñ; agar tú qasam Ism-i-A'ẓam kí khá,e, ki mere sáth, ba'd apní makhlaṣí ke, kuchh daghá na karke, apne wa'de ko ba-já lá,e, to al-batta chhoṛ dúñ."

Jinn ne, qasam-i-A'ẓam kí khá,í. Máhígír ne loṭe ke muñh se ḍhakne ko uṭhá liyá, aur us loṭe ke andar se dhú,áñ niklá, aur phailke be-shakl jinn ho gayá; aur loṭe ko daryá ke andar ṭhokar márke, pheñk diyá. Us kí is ḥarkat se máhígír bahut ḍará, aur kahá, "Ai jinn, tú ne yih kyá kiyá, tú apní qasam par qá,im nahíñ, us 'ahd-o-paimán ko, ki jo tú ne mere sáth kiye haiñ, wafá nahíñ karegá? Maiñ ne to tere sáth wuhí sulúk kiyá hai, jaisá ki ḥakím Daubán ne Bádsháh-i-Grík ke sáth kiyá thá."

Máhígír ke ḍarne aur khauf karne se jinn hañsá, aur kahá, "Apní kháṭir-jam' rakh, maiñ apne usí qaul-o-paimán

Digitized by Google

par húñ; ab tú apne jál ko lekar, píchhe mere chalá á." Phir wuh donoñ shahr ke andar se hokar ek pahár kí choṭí par charh ga,e, aur wahán se utarkar, ek baṛe maidán meñ ga,e, ki jis meñ un ko ek táláb, darmiyán chár tíkaroñ ke, jo chár konoñ par us ke the, nazar paṛá.

Jab wuh kináre us táláb ke pahuñche, jinn ne máhígír se kahá, "Is táláb meñ apne jál ko ḍálkar machhliyáñ pakaṛ." Wuh machhwá us táláb meñ bahut machhliyáñ dekhkar, khush hu,á, ki bahut sí machhliyáñ pakaṛúñgá; aur un machhliyoñ ko rang-ba-rang kí dekhkar, niháyat mutaḥaiyir hu,á, aur apne jál ko us meñ ḍálke khaiñchá, to ṣirf chár machhliyáñ chár rang kí, us meñ á,íñ, sufaid, surkh, zard, wa siyáh. Jinn ne kahá, "In ko le jákar, Bádsháh kí nazr guzrán, wuh tujhe itná kuchh degá, ki kabhí tere háth tamám 'umr na lagá hogá. Aur is táláb meñ ṣirf ek bár jál ḍálá kíjiyo, khabardár khiláf is ke na kariyo wa-illá khaṭá páwegá." Yih kahke, jinn ne zamín par ek ṭhokar márí, wuh zamín phaṭ ga,í, aur áp us meñ samá gayá, phir wuh zamín barábar ho ga,í.

Máhígír ne jinn ke kahne par 'amal karke, unhíñ chár machhliyoñ par kifáyat kí, dúsrí bár jál ko táláb meñ na ḍálá, aur un ko Bádsháh ke ḥuẓúr meñ le gayá.

Shahrzád ne Shahryár se kahá, ki:—Maiñ kuchh 'arẓ nahíñ kar saktí, jis qadar wuh Bádsháh un machhliyoñ ko dekhkar khush hu,á, aur wazír se kahá, "In machhliyoñ ko le jákar, us báwarchin ko, jise Bádsháh-i-Grík ne mere wáste ba-ṭaur hadiye ke bhejá thá, jákar de, mujhe yaqín hai, wuh in ko achchhí ṭaraḥ se paká,egí." Wazír ne, wuh chároñ machhliyán le jákar us parastár ko díñ, aur kahá, "In ko achchhí ṭaraḥ se pakákar, ṭaiyár kar, Bádsháh ne tujh ko wáste ṭaiyár karne ke farmáyá hai." Jab wazír un machhliyoñ ko dekar Bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir hu,á, us se chár sau ashrafiyáñ máhígír ko in'ám dilwá,íñ.

Máhígír un ashrafiyoñ ko páke itná khush hu,á ki jis ká bayán nahíñ ho saktá, aur amírána guzrán karne lagá.

Phir Shahrzád ne Shahryár se kahá:—Ab us báwarchin ká ḥál suniye, ki us par kyá waridát guzrí, ki jis ke sabab se wuh niháyat mutaraddid aur pareshán-kháṭir hu,í. Ai Shahryár, jis waqt us ne un machhliyoñ ko baná, aur ṣáf karke, roghan-josh kiye hu,e meñ wáṣṭe bhunne ke chhoṛá, aur ek ṭaraf se wuh machhliyáñ khúb bhunke surkh ho ga,íñ, tab us ne cháhá, ki un ko dúsrí ṭaraf se ulaṭe. Ba-mujarrad is 'amal ke, 'ajíb wa gharíb amr musháhada kiyá. Fauran, báwarchí-kháne kí díwár shaqq ho ga,í, aur us meñ se ek bíbí, niháyat ḥasín,

Digitized by Google

aur ṣáḥib-i-tamkanat, nikal á,í, ki libás-i-fákhira, ya'ne sáṭhan búṭe dár kí qabá, miṣl libás zanán-i-Miṣr ke, pahane hu,e thí; aur siwá,e is ke kán meñ bále, aur gale meñ baṛe baṛe motiyoñ ká málá, aur sone ke bázú-band, la'l jaṛe hu,e, aur 'aláwa is ke aur zewar qímatí se árásta; aur ek chhaṛí ás kí háth meñ liye hu,e máhí-tawe ke pás, ki us meñ wuh machhliyáñ talí játí thíñ, ákar khaṛí hu,í, aur ek machhlí ko chhaṛí se márke bolí, "Machhlí, machhlí, tú apne qaul wa paimán par hai?" Wuh machhlí kuchh na bolí. Us bíbí ne phir usí kalám ko mukarrar kahá; tab wuh chároñ machhliyáñ uṭhkar, bi-l-ittifáq, bolíñ, "Sach hai, sach hai; agar tum hameñ mánogí, to ham tumheñ máneñge, agar tum apná qarẓ do, to ham apná deñge." Ba-mujarrad kahne machhliyoñ ke wuh bíbí máhí-tawe ko ulaṭkar usí díwár ke shigáf meñ chalí ga,í; phir wuh shigáf band ho gayá, aur díwár jaisí thí waisí hí ko ga,í.

Báwarchin is ḥál-i-'ajíb ko dekhkar, mutaḥaiyir aur behosh ho ga,í. Jab afáqe meñ á,í, to niháyat mushawwash hu,í, aur un machhliyoñ ke uṭháne ko, jo garm rákh par chúlhe kí giríñ thíñ ga,í, un ko aisá, mánind jale hu,e koe,le ke siyáh páyá, ki hargiz qábil bhejne ḥuẓúr Bádsháh ke na rahíñ; wuh lagí rone, aur khiyál karne, agar is wáridát ko, jo maiñ ne ba-chashm-i-khud dekhá hai, Bádsháh ke ḥuẓúr meñ 'arẓ karúñ, to wuh káhe ko báwar karegá.

Wuh isí andeshe meñ thí ki wazír ne ákar us se púchhá, "Wuh machhliyáñ ṭaiyár haiñ?" Báwarchin ne us ḥál ko wazír se mufaṣṣal ẓáhir kiyá. Wazír sunkar niháyat muta-'ajjib hu,á, aur us ḥál ko Bádsháh se na kahke, ko,í ek ḥíla baná us se ẓáhir kiyá; aur jaldí us máhígír ko bulwá bhejá. Jab wuh ḥáẓir hu,á, us se kahá, "Jald usí ṭaraḥ kí chár machhliyáñ, jaisí tú áge láyá thá ḥáẓir kar." Máhígír ne wuh bát jo jinn ne kahí thí ẓáhir na karke, kuchh ḥíla karke kahá, "Áj waisí hí machhliyáñ ḥáẓir nahíñ kar saktá, kal ke din muqarrar lá,úñgá."

Dúsre roz máhígír us táláb par gayá, aur jál ḍálke, chár machhliyáñ unhíñ chár rang kí, ki jaisí pahle roz shikár kí thíñ, pakaṛíñ, aur jaldí se 'ain wa'de par wazír-i-aʿẓam ke rú-ba-rú le gayá. Wazír ne un ko báwarchí-kháne meñ le jákar darwáze ko band kar liyá; aur us báwarchin ko farmáyá, "Mere rú-ba-rú in ko ṭaiyár kar." Us ne un machhliyoñ ko lekar, ba'd ṣáf karne ke, mánind pahle din ke, roghan meñ ḍálá; aur waqt ulaṭne ke, phir díwár báwarchí-kháne kí shaqq ho ga,í, aur wuhí bíbí, chhaṛí ás kí háth meñ liye hu,e, díwár se ẓáhir hu,í; aur us máhí-tawe ke

Digitized by Google

nazdík ákar ek machhlí ko us chhaṛí se chhúke wuhí bát kahí jis ko áge kahá thá. Phir un sab machhliyoṅ ne apne siroṅ ko uṭhá aur dum par khaṛí hoke wuhí jawáb diyá.

Phir us 'aurat ne chhaṛí se us tawe ko ulaṭ shigáf meṅ jákar ghá,ib ho ga,í. Wazír ne us sab ḥál ko ba-chashm-i-khud dekhkar dil meṅ kahá, "Yih niháyat 'ajíb wa gharíb amr hai, Bádsháh se ẓáhir karná ẓarúr hai." Chunánchi ḥáẓir hoke is ḥál ko Bádsháh ke ḥuẓúr meṅ guzárish kiyá. Bádsháh sunke niháyat muta'ajjib hu,á, aur kamál ishtiyáq se cháhá, ki is amr ko khud bhí mu'áyana kare. Us máhígír ko bulwákar, kahá, "Ai dost, tum waisí hí chár machhliyáṅ chár rang kí mere liye phir bhí lá sakte ho?" Machhwe ne 'arẓ kiyá, "Khudáwand, ghulám tín din ke ba'd lá saktá hai." Bádsháh ne us ko tín din kí muhlat dí. Wuh machhwá tísre din us táláb par gayá, aur chár machhliyáṅ chár rang kí pakaṛ, Bádsháh ke ḥuẓúr meṅ le gayá. Bádsháh un ko dekhkar, niháyat khush hu,á, aur chár sau ashrafiyáṅ machhwe ko dilwá díṅ. Aur Bádsháh ne apne khilwat-khána-i-kháṣṣ meṅ, sab asbáb pakáne ká, mangwákar, wazír se farmáyá, "Tú in machhliyoṅ ko apne háth se bhún." Wazír ne darwáza us makán ká band karke, ba-ẓát-i-khud un machhliyoṅ ko pakáná shurú' kiyá. Jab un ko ṣáf karke máhí-tawe meṅ ḍálá, aur wuh ek jánib se surkh ho ga,íṅ, us ne un ko dúsrí ṭaraf ulaṭá. Sáth hí ulaṭne ke díwár khilwat-khána-i-Bádsháh kí shaqq ho ga,í, aur us meṅ se, ba-já,e khúb-ṣúrat bíbí ke, ek Ḥabshí ghulámon kí waẓa'-i-sabz, bhárí chhaṛí háth meṅ liye hu,e, us díwár se niklá; aur máhí-tawe ke pás ákar us chhaṛí se ek machhlí ko chhúkar baṛí ḥaibat-nák áwáz se kahá, "Ai machhliyo, machhliyo, tum apní bát par qá,im ho?" Un machhliyoṅ ne apne siroṅ ko uṭhákar kahá, "Áre, áre, ham usí qaul par ṣábit haiṅ."

Ba-mujarrad is kalám ke Ḥabshí ne tawe ko ulaṭkar, un machhliyoṅ ko mánind angároṅ ke kharab khasta kar diyá, aur ba-tabakhtur tamám, usí shigáf meṅ jákar ghá,ib ho gayá. Bádsháh ne is ḥál ko muláḥaẓa farmáke, wazír se irshád farmáyá, ki "Yih ḥál-i-'ajíb jo maiṅ ne ba-chashm-i-khud musháhada kiyá, khálí sar se nahíṅ, aur yih machhliyáṅ bhí kuchh 'alámát ma'lúm hotí haiṅ; maiṅ cháhtá húṅ, ki is ráz se wáqif ho já,úṅ." Phir us máhígír ko bulwákar púchhá, ki "Un machhliyoṅ ká maiṅ ne 'ajíb ḥál aur tamáshá dekhá; batá, tú kaháṅ se un ko pakaṛ láyá thá?" Us ne jawáb diyá, "Maiṅ un ko fuláne táláb se jo darmiyán meṅ chár paháṛiyoṅ ke wáqi' hai, jise áp yaháṅ se

Digitized by Google

dekhte haiñ, pakaṛ láyá kartá húñ." Bádsháh ne wazír se púchhá, "Tú ne us táláb ko dekhá hai?" Wazír ne 'arẓ kiyá, "Maiñ ne us táláb ko suná bhí nahíñ, dekhne ká kyá ẕikr hai! Agarchi, maiñ us paháṛ ke chároñ ṭaraf aur áge píchhe sáṭh baras se shikár ko jáyá kartá húñ, lekin maiñ ne waháñ ko,í táláb nahíñ dekhá." Phir Bádsháh ne máhígír se púchhá, "Wuh táláb yaháñ se kitní dúr hai?" Us ne jáwáb diyá, "Tín ghaṛí kí ráh par hai." Bádsháh ne is kalám ko sunkar, usí waqt ki thoṛá sá din báqí thá, apne 'amle ko farmáyá, "Jald, ṭaiyár ho." Phir wuh sawár hokar, ba-rah-numá,í-i-máhígír ke, us paháṛ par chaṛh gayá, aur jab dúsrí ṭaraf us paháṛ ke utrá to waháñ ek bahut baṛá maidán naẓar paṛá, ki kabhí kisí ne us ko na dekhá thá. Ákhir Bádsháh apní fauj samet dúsrí ṭaraf us maidán ke jákar ek táláb darmiyán chár paháṛiyoñ ke, jaisá máhígír ne bayán kiyá thá, dekhá. Pání us ká niháyat ṣáf aur shaffáf, aur us meñ chár rang kí machhliyáñ us qism kí, jin ko máhígír Bádsháh ke ḥuẓúr meñ le gayá thá, bahut sí dekhíñ.

Bádsháh kináre usí táláb ke utrá, aur niháyat ta'ajjub se un machhliyoñ ko dekhkar, apne amíroñ aur ahl-i-darbár se púchhá, "Tum ne kabhí aur bhí is táláb ko, ki is qadar nazdík shahr ke hai, dekhá thá?" Un sab ne 'arẓ kiyá, ki "Ham ne kabhí is táláb ko nahíñ dekhá, aur na us ká maẕkúr kisí se suná." Bádsháh ne farmáyá, "Jab tak maiñ is táláb aur chár rang kí machhliyoñ ká ḥal na daryáft kar lúñgá, yaháñ se na já,úñgá."

Yih kahke farmáyá, "Sab log gird is táláb ke utreñ." Aur us ká kh̲ema kináre us táláb ke istád hu,á. Jab shám hu,í, Bádsháh apne kh̲eme meñ áyá, aur wazír se bulákar farmáyá, "Maiñ is amr meñ niháyat mutaḥaiyir húñ, ki dafa'tan yih táláb kyoñkar is já par numúd hu,á; aur us Ḥabshí ká mere kh̲ilwat-kh̲áne meñ áná aur machhlíyoñ ká bolná, kis wáste thá; mújib-i-ḥairat-dar-ḥairat ká hai. Dil merá wáste daryáft karne in sab amroñ ke niháyat be-qarár hai. Is liye maiñ ne yih sochá hai, ki apne lashkar se tanhá já,úñ, aur tú kh̲eme meñ akelá rahke, mere jáne ká ḥál kisí se ẓáhir na kar. Kal ke din, fajar ko, jab sab amír wa-gh̲aira ahl-i-darbár mere mujre ko ḥáẓir hoñ, to un se kahiyo, ki 'Bádsháh kuchh 'alíl hai,' yih kahke un sab ko rukh̲ṣat kar díjiyo. Aur jab tak maiñ is jagah meñ phir na á,úñ, kh̲abardár tanhá yaháñ rahke mere kahne par 'amal kíjiyo." Wazír ne har-chand Bádsháh ko bahut samjháyá, ki is amr meñ kh̲aṭrát bahut haiñ, aur kyá 'ajab hai, ki ba'd miḥnat aur mashaqqat bahut ke bhí yih bhed áp par na khule, kyoñ

Digitized by Google

'abas apne ta,íñ aisí mihnat aur khatrát meñ ḍálte haiñ; magar Bádsháh ne us kí bát na suní; aur libás sultání ko utár, aur shikár ke kapṛe pahan, shamshír háth meñ le; shab ko aise waqt ki sárá lashkar gháfil sotá thá; tanhá kheme se nikalkar, taraf ek paháṛí ke rawána hu,á. Aur bahut ásání se us par chaṛhke dúsrí taraf utar gayá. Aur ek jánib, ki jidhar ek baṛá maidán kaf-i-dast thá, rawána hu,á. Itne meñ áftáb ne tulu' kiyá, subh kí roshní meñ us ne dúr se ek 'imárat-i-'álíshán dekhí. Bahut khush hu,á, ki waháñ ke jáne se al-batta kuchh surágh mere matlab ká lagegá. Jab nazdík us 'imárat ke pahuñchá, to us ne baṛá 'álíshán mahall aur qil'a sang-i-siyáh se baná hu,á páyá, aur níche se úpar tak us ke pattar-fúládí, bahut shaffáf, saiqal kiye hu,e aise jaṛe the ki mánind á,íne ke chamakte. Us ko dekhkar, Bádsháh ko tasallí hu,í, ki yaháñ se merá matlab muqarrar hásil hogá. Phir us ko der tak dekhá kiyá.

Ákhir us qil'e ke darwáze pás jáke khaṛá hu,á, aur agarchi use ma'lúm thá ki darwáza andar se khulá hu,á hai, lekin ihtiyátan us ne dastak dí, aur muntazir rahá ki sháyad ko,í dastak sunkar andar se áwe. Jab ko,í báhar na niklá, tab us ne khiyál kiyá, ki sháyad kisí ne nahíñ suná. Phir us ne darwáze ko zor se khaṭkhaṭáyá, to bhí kisí ne jawáb na diyá. Tab wuh niháyat mutahaiyir hu,á, aur dil meñ khiyál kiyá, baṛá afsos hai, ki aisá achchhá qil'a baná hu,á, wairán hai; aur ko,í mutanaffis us meñ nahíñ, jo báhar áke mujhe jawáb de, aur us se kuchh ahwál yaháñ ká ma'lúm ho; ab tú kab tak muntazir rahegá, be-ta,ammul us ke andar chal. Agar ko,í terá muqábala kare, to apne ta,íñ bacháná. Phir wuh andar us qil'e ke gayá, aur ḍewaṛhí meñ khaṛá hoke, ba-áwáz-i-buland kahá, "Andar ko,í shakhs hai, ki musáfar ko wáste sastáne ke jagah de." Kisí ne jawáb na diyá.

Is sukút se aur bhí us ká ta'ajjub ziyáda hu,á, aur ḍewaṛhí se andar jáke dekhá, bahut baṛá makán hai, lekin wairán; ko,í ádam na ádam-zád us meñ nazar paṛá. Phir wuh, sahn-wasí' us qil'e ká, tai karke, ek baṛe dálán meñ gayá, jis meñ qálín reshmí bichhá hu,á thá, aur chároñ taraf se wuh sab makán párcha-i-siyáh-makí se manḍhe hu,e the; aur áge darwázoñ ke, parde zar-dozí-makhmalí, sákht-i-Hind ke, ki jin meñ sunahrí, rupahlí búṭe-chikan ke, kaṛhe hu,e, laṭakte the, aur us kí bárah-darí meñ ek hauz thá; chároñ konoñ meñ jis ke, chár sher sone ke the, har ek ke muñh se fawwáre járí. Jab un ká pání farsh-i-sang-marmar par girtá thá, to hazároñ tukṛe, híre aur motiyoñ ke, dikhá,í dete: aur bích meñ us hauz ke, ek fawwára itná buland uṭhtá thá, ki qubbe

Digitized by Google

tak us bárah-darí ke pahuñchtá; aur andar se wuh qubba ba-ḥurúf 'ibárat-i-'Arabí, kanda aur munabbat kiyá hu,á thá. Aur tín ṭaraf us qil'e ke bágh thá, ki jis meñ ṭaraḥ ṭaraḥ ke phúl shigufta, aur mewoñ ke darakht, aur já-ba-já fawwáre the; aur bahut achchhí ṭaraḥ kí chízeñ khúb-ṣúrat, apne apne mauqa' se us meñ rakhí hu,íñ thíñ, ki ba-sabab us ke wuh bágh niháyat dil-chasp wa dil-afroz ma'lúm hotá thá, aur aqsám aqsám kí chiṛiyán darakhtoñ meñ khush-ilḥání se bol rahí thíñ; aur unhíñ meñ din rát rahtíñ, is wáste ki un darakhtoñ par chároñ ṭaraf se jál paṛe hu,e the. Ko,í chiṛiyá báhar nikal nahíñ saktí thí.

Bádsháh ek kamre se dúsre kamre meñ játá, aur sair kartá, aur har ek chíz nafís ko dekhkar khush hotá. Itná un makánoñ meñ phirá, ki thak gayá. Ákhir ko ek makán meñ baiṭhke, bágh kí sair karná lagá. Nágaháñ, ek áwáz, dard-nák ghamgín, us ke kán meñ paṛí aur ka,í bár us ne ba-ghaur us áwáz ko suná, ki ko,í niháyat dardmandí, aur ranj se, ḥál apní muṣíbat ká, kah rahá hai, aur shikáyat zamáne kí kartá hai. Bádsháh ne, ḥál us kí muṣíbat ká sunkar, parda ḥujre ká uṭháyá, aur dekhá ki ek jawán ḥasín, libás sháhána pahine hu,e, ek buland chíz par, ki miṣl takht ke hai, baiṭhá hu,á zár zár ro rahá, aur shikáyat apne maqsúm kí kar rahá hai. Bádsháh ne nazdík us ke jáke, ṣáḥib-salámat kí. Us ne Bádsháh se 'uẕr kiyá, ki "Ṣáḥib mujhe is amr se mu'áf aur ma'ẕúr rakhná, ki maiñ ne uṭhke tumhárí ta'ẓím na kí; maiñ majbúr húñ, tum merí be-adabí par burá na mánna." Bádsháh ne kahá, "Tumháre is ḥusn-i-akhláq se maiñ kamál khush aur mamnún hu,á, fi-l-wáqi' kuchh aisá hí sabab hogá, ki jis sabab se, tum uṭh na sake; maiñ ne tumhárá 'uẕr ba-dil qubúl kiyá, lekin tumhárá ḥál muṣíbat ká sunkar, mujhe kamál ranj hu,á. Maiñ faqaṭ tumhárí madad karne ko áyá húñ, apne dard dukh se ágáh karo, tá maiñ ḥattá-l-imkán us meñ koshish karúñ. Yaqín hai ki tum apne aḥwál ke ẓáhir karne meñ daregh na karoge. Pahle, tum aḥwál us táláb ká, ki jo is qil'e ke nazdík hai, aur us meñ machhliyáñ chár rang kí haiñ, bayán karo; aur ba'd is ke ḥál is qile' aur maḥall ká, ki kis ne ta'mír kiyá hai, aur tum tañhá is ḥál se kyoñ ho, suná,o."

Wuh jawán sunkar ba-já,e jawáb ke royá, aur kahne lagá, "Ṣáḥib, maiñ apne ḥál ko kyá bayán karúñ!" Dáman apní qabá ká úpar uṭháyá. Bádsháh ne dekhá ki wuh sar se náf tak ádmí hai, aur kamar se páñwoñ tak sang-i-siyáh baná hu,á hai.

Yih ḥál ḥairat-angez dekhkar, niháyat mutaḥaiyir hu,á, aur us jawán se kahá, "Maiñ to bahut chízeñ yaháñ kí dekhkar

Digitized by Google

mutafakkir thá, lekin tum ne is ḥál ko dikhlákar, sab se ziyáda mujh ko ḥairání aur pareshání meñ ḍálá. Khudá ke wáste jald apní sar-guzasht se ágáh karo; ma'lúm hotá hai ki wuh táláb aur machhliyáñ rang-ba-rang kí bhí, ta'alluq isí ḥál se rakhtí haiñ; ab ẓarúr mujh se is amr ko kaho. Is wáste ki jab ko,í muṣíbat-zada apní muṣíbat ko bayán kartá hai, fi-l-jumla us ko taskín ḥáṣil hotí hai." Jawán ne kahá, "Agarchi mujhe bayán karne is ḥikáyat-i-gham-andoz kí táb wa ṭáqat nahíñ, lekin ba-mújib farmáne áp ke kahtá húñ."

QIṢṢA ZABÁNÍ US JAWÁN KE, JO JAZÍRA,E SIYÁH KÁ BÁDSHÁH THÁ.

Jawán ne Sulṭán se is ṭaraḥ apná ḥál kahná shurú' kiyá:—Báp merá Mahmúd Sháh Bádsháh jazá,ir-i-siyáh ká thá, jo mashhúr ba-chahár koh haiñ; aur dár-us-salṭanata us já par thí, jis jagah wuh táláb hai. Aur is qiṣṣe ke bayán se, tum ko ḥál-i-tabdílí is mamlukat-i-wasí' ká, mufaṣṣal, ma'lúm ho já,egá. Ai Bádsháh, jab mere báp ne sattar baras kí 'umr ko pahuñchkar qaẓá kí, us kí jagah maiñ takht-nishín hu,á; aur ba-mujarrad Bádsháh hone ke, merí shádí chachá kí beṭí se hu,í. Wuh bíbí mujhe niháyat piyár kartí thí, 'alá-háza-l-qiyás, maiñ bhí use bahut cháhtá thá. Páñch baras tak mere us ke kamál muḥabbat wa ulfat rahí; ba'd is ke, us ko maiñ ne apní ṭaraf mutawajjih kam páyá, aur us piyár wa ulfat meñ bahut farq ma'lúm hone lagá.

Ek din, ba'd tanáwul chásht ke, ki wuh ḥammám meñ wáste ghusl karne ke ga,í thí, maiñ qailúle ke iráde, jákar ek kamre meñ leṭ rahá. Do khawáṣṣeñ us malika kí, wáste hiláne pañkhe ke ákar, ek saráhne aur dúsrí pá,eñtí baiṭh ga,íñ, aur wáste merí ásá,ish ke magas-rání karne lagíñ. Wuh mujhe sotá jánke, ápas meñ báteñ karne lagíñ. Maiñ bhí apne ta,íñ, bá-wujúd be-dárí ke, sotá banákar, un kí báteñ sunne lagá.

Ek ne dúsrí se kahá, "Hamárí malika baṛí be-rahm hai, ki hamáre aise náznín aur ḥasín Bádsháh ko piyár nahíñ kartí." Dúsrí khawáṣṣ ne jawáb diyá, "Tú sachh kahtí hai, ma'lúm nahíñ ki malika ise akelá chhoṛkar, hamesha rát ko kaháñ jáyá kartí hai, aur is ko is amr kí ẓará khabar nahíñ." Pahlí khawáṣṣ ne kahá, "Is gharíb ko kyúñkar us ke jáne kí khabar ho; malika, har shab us ko sabzí sharbat meñ miláke piláyá kartí hai, us ke nashe meñ, wuh aisá gháfil aur

Digitized by Google

be-hosh sotá hai ki mutlaq khabar nahíñ rahtí, aur wuh furṣat páke, jaháñ dil cháhtá hai játí hai; aur fajar ko Bádsháh kí nák meñ kisí qism kí khush-bú suñghá be-dár kartí hai."

Mihr-bán, is kalám ke sunne se, mujh ko is qadar ranj wa alam ḥáṣil hu,á, jis ká bayán nahíñ kar saktá; magar maiñ ne us waqt apne iẓṭiráb ko ẓabṭ kiyá, aur isí ṭaraḥ se baháána karke be-dár hu,á, ki goyá ḥaqíqat meñ sotá thá, aur kuchh maiñ ne un kí báteñ nahíñ suníñ. Phir wuh malika ḥammám se á,í, aur jab khháná shab ká bá-ham kháke, maiñ ne iráda árám ká kiyá, wuh malika ek piyála sharbat ká, muwáfiq ma'múl ke, mere piláne ko lá,í. Maiñ ne us piyále ko us ke háth se le, aur us kí naẓar bachá, khiṛkí se zamín par pheñk diyá; aur khálí piyála us ke ḥawále kiyá, tá wuh ma'lúm kare maiñ ne sab sharbat pí liyá.

Ba'd is ke, ham donoñ ne palang par jákar árám kiyá. Malika, mujhe sotá jánkar, palang par se uṭhí, aur us ne mantar ko ba-áwáz-i-buland paṛhá, aur merí ṭaraf muñh karke kahá, ki "Aisá gháfil so, ki be mere jagá,e kabhí na jágiyo." Phir wuh jaldí se kapṛe pahin, us kamre se báhar á,í; maiñ bhí nikalte hí us ke, uṭhá; aur jaldí jaldí kapṛe pahin, talwár háth meñ le, píchhe us ke rawána hu,á. Itná pás aur mile hu,e us ke játá thá, ki us ke páñwoñ kí áwáz mujhe suná,í detí thí; aur maiñ us ke páñwoñ ke nishán par qadam rakhtá hu,á, baṛí iḥtiyáṭ se, dabe páñwoñ játá thá, ki use mere chalne kí áhaṭ ma'lúm na ho. Wuh ka,í darwáze muqaffil ṭai karke niklí, aur wuh darwáze us ke jádú se, khud-ba-khud khulte játe the. Jab wuh ákhír darwáze par ki us ṭaraf bágh thá pahuñchí, aur us meñ se hoke andar ko chalí, maiñ us darwáze meñ lagke khaṛá ho rahá, ki mabádá, wuh mujhe kahíñ dekh le, aur waháñ se usí ko taktá rahá. Wuh ek chaman se hoke áge baṛhí, aur játe játe ek chhoṭe se jangal meñ, jis kí ráh chároñ ṭaraf ghirí, aur guñján jháṛiyoñ se band thí, dar á,í. Maiñ bhí aur ráh se waháñ pahuñchá, aur apne ta,íñ ek jháṛí ke andar chhipá-kar khaṛá hu,á; aur waháñ se us ko dekhá, ki ek mard ke sáth ṭahaltí hu,í, báteñ kartí játí hai. Maiñ ne ba-ghaur un bátoñ ko suná. Kahtí thí, "Maiñ, bá-wujúd ki ján wa dil se tumháre 'ishq meñ din rát rahá kartí húñ, aur tum par hazár ján se martí húñ, lekin tum mujhe malámat aur sar-zanash kiyá karte ho. Is ká sabab kuchh nahíñ ma'lúm. Agar tumheñ merá imtiḥán manẓúr ho, ki tumhárí ulfat meñ kis qadar maiñ ṣábit-qadam húñ, to bhí ḥáẓir húñ; aur tumheñ merá zor aur táqaṭ bhí khúb ma'lúm hai, ki maiñ

Digitized by Google

kyá kyá kám kar saktí húñ. Agar tumhárí marzí ho, to maiñ, qabl tulú' áftáb ke, is bare shahr aur khúb-súrat mahall aur 'imáratoñ ko, aisá wairána baná dálúñ, ki jis meñ bheriye ullú rahne lageñ, aur pattharoñ ko, ki jin se díwáreñ mustahkim baní hu,í haiñ, us taraf koh-i-Qáf ke ukhárkar pheñk dúñ, aur khák-i-siyáh kar dálúñ; faqat tumhárá ishára darkár hai."

Is kalám ko malika kahtí hu,í, aur apne yár ke háth meñ háth diye hu,e, tahaltí us já par, ki maiñ jhárí meñ chhipá khará thá, á,í; aur unhoñ ne cháhá ki wahán se phireñ. Phir jab yár us ká, barábar mere hoke niklá, maiñ ne talwár ko miyán se nikálkar, ek háth us kí gardan par aisá márá ki wuh zakhmí hoke girá, aur mujhe yaqín hu,á, ki kám us ká tamám ho gayá. Aur malika mere chachá kí betí thí, maiñ ne is liye us ko chhor diyá, aur jaldí wahán se dabe páñwoñ phirá, ki malika ko zará khabar na hu,í. Us ke yár ne, agarchi bahut bará zakhm-kárí kháyá thá, magar is malika ne jádú ke zor se sambhálá. Bá-wujúd is ke bhí hál us ká zakhm se aisá ho gayá, ki wuh na zindoñ meñ giná játá thá, aur na murdoñ meñ. Gharaz murája'at ke waqt us bágh se malika ko suná, ki apne yár ke zakhmí hone se rone aur pítne lagí. Maiñ ne us ke rone par mutlaq khiyál na karke, use tanhá wahíñ chhor apne mahall meñ áyá, aur kamre meñ palang par já letá. Aur ba-sabab qatl karne us haríf ke niháyat tasallí hu,í, yahán tak ki maiñ so rahá; aur subh uthke malika ko apní baghal meñ sotá dekhá. Lekin khúb ma'lúm na hu,á, ki wuh dar haqíqat sotí thí, yá bahána kiye hu,e thí.

Gharaz, maiñ us ko us hálat meñ chhorke uth khará hu,á, aur apne kamre meñ jáke, poshák pahní, ba'd is ke, darbár meñ jáke ijlás kiyá. Jab darbár se phir mahall meñ áyá, malika ko libás mátamí-i-siyáh pahne hu,e dekhá. Us ne bál sar ke, noch khasot, mujh se záhir kiyá, "Sáhib, mujhe is hál-i-sog meñ dekhke ná-khush na honá, mujh ko tín khabareñ mutawátir gosh-zad hu,í haiñ, is sabab se merá yih hál hai." Maiñ ne púchhá, "Bíbí, wuh tín khabareñ tum ne kyá suní haiñ?" Us ne kahá, "Ek to yih, ki merí piyárí máñ ne qazá kí; dúsrí yih, ki Bádsháh, ya'ní merá báp, lará,í meñ márá gayá; tísrí yih khabar suní, ki merá bhá,í bulandí par se girke ján ba-haqq taslím hu,á."

Maiñ ne yih sab khabareñ sun, kuchh gham na kháyá, is wáste ki maiñ sab ráz us ká jántá thá; aur us ke is izhár se mujhe sábit hu,á, ki use qatl hone yár ke mere háth se, ab tak kuchh ittilá' nahíñ. Ba-har-kaif, maiñ ne us se kahá,

Digitized by Google

"Bíbí, yih já burá mánne kí nahíñ hai, ḥaqq ba-jánib tumháre hai. Balki bar-'aks is ke, agar tum aisí khabareñ gham kí sunkar, mátam na kartíñ, to maurid ṭa'n wa tashnı́' kí hotíñ. Is gham ke karne se áṣár sa'ádat-mandí aur raḥm-dilí ke samjhe játe haiñ; ab Khudá kare, ki yih tumhárá mátam aur sog ba-dil sáth khushí ke ho." Phir malika apne kamre meñ jákar rone píṭne lagí. Aur ek baras tak isí ṭaraḥ shab-o-roz, apne yár ke gham meñ, rotí píṭṭí rahí. Ba'd is ke us ne mujh se dar-khwást kí, ki wuh ek maqbara is maḥall ke andar banwákar us meñ rahá kare. Maiñ ne is amr meñ us se kuchh muzáḥamat na kí. Phir us ne ek baṛá 'álíshán makáñ, gumbaẓ-dár, banwáyá, jo yaháñ se dikhá,í detá hai, aur us makán ká nám Mátam-Sará rakhá. Jab wuh makán ta'mír ho chuká, tab us ne apne yár ko us maqbara jadíd meñ lákar rakhá, aur kuchh aisí dawá apní tajwíz se us ko khilá,í, ki bá-wujúd aise zakhm-kárí ke mará nahíñ, aur ek waqt mu'aiyin meñ dawá khiláne ke wáste, us mátam-sará meñ játí.

Yár us ká, bá-wujúd is sab jádú aur tadbír malika ke, na to khaṛá ho saktá thá, aur na us meñ ṭáqat chalne kí thí; balki bát bhí na kar saktá: aur ko,í áṣár zindagání ke na the; faqaṭ dekhá kartá thá, aur malika ko us ke dekhne se tasallí hotí, aur us se piyár wa ulfat kí báteñ karke, tashaffí apne dil kí kiyá kartí. Din meñ do bár us ke pás játí, aur bahut der tak waháñ rahtí. Bá-wujúd ki yih sab ḥál malika ká mujh ko ma'lúm thá, magar maiñ ne apne ta,íñ us ke rú-ba-rú anján baná rakhá, aur har ek amr meñ us ke tajáhul kiyá kartá. Ek roz mushtáq hoke, us mátam-sará meñ jáke aisí jagah chhipkar baiṭhá ki jaháñ sab kuchh mere sunne meñ áyá, aur malika ne mujhe nahíñ dekhá. Aur apne yár se kahtí thí, "Baṛá ghaẓab aur sitam hai, ki maiñ tujh ko is ḥál jáñ-kaní meñ dekhúñ; aur tujh ko dekhkar, aisá baṛá ṣadma mere dil par guẕartá hai, ki tere se ziyáda merí ḥálat ho játí hai. Ai merí ján, ai mere piyáre, maiñ roz ákar ghaṛiyoñ tujh se bateñ kartí húñ, kabhí tú ne merí ek bát ká bhí jawáb na diyá; isí ḥasrat meñ martí húñ. Kab tak chup rahoge? Ek bát bhí agar mujh se karo, to merí kamál tasallí ho; jab tak ki tere nazdík baiṭhí rahtí húñ mere dil ko tasallí rahtí hai, aur faqaṭ tere dekhne se apne dil ko khush kiyá kartí húñ. Maiñ kuchh mubálaghe se nahíñ kahtí, ek bár dekhná terá afẓal hai tamám salṭanat rub'-maskún aur bádsháhat haft-iqlím par."

Gharaẓ, malika isí ṭaraḥ se iẕhár kartí aur rotí játí. Maiñ yih iẓṭiráb aur be-qarárí us kí dekhke, ziyáda ṣabr na kar

Digitized by Google

saká. Jab wuh wahán se apne qadím maḥall meṅ jahán maiṅ rahá kartá thá, á,í; maiṅ ne us se kahá, "Bíbí, tum ne bahut g͟ham aur mátam kiyá, ab cháhiye ki tum use mauqúf karo, aur hamesha is mátam meṅ rahná munásib tumháre nahíṅ." Malika ne kahá, "Ṣáḥib, tum is amr meṅ kuchh na bolo, mujh ko isí ḥál meṅ rahne do; mere dil se abhí g͟ham wa alam nahíṅ gayá, aur na kam hu,á." Har-chand maiṅ ne us ko samjháyá, magar wuh iṣláḥ ráh par na á,í; balki merá samjháná mújib ziyádatí g͟ham wa alam ká hu,á. Ák͟hir maiṅ us ke kahne sunne se báz áyá aur us ko usí ḥál par chhoṛ diyá; yahán tak ki do baras us ko isí ḥál par guẓre. Phir maiṅ dúsrí daf'a us mátam-sará meṅ gayá, aur chhipke aisí jagah baiṭhá ki jahán se sab báteṅ us kí suná,í paṛeṅ. Malika apne yár ke pás baiṭhí hu,í kah rahí thí, "Ab tísrá baras shurú' hu,á, ki tú ne mujh se ek bát na kí, aur merí girya wa zárí, aur áh wa be-qarárí ká, tujh ko ẓará k͟hiyál na áyá. Yá to, tú ba-sabab ẓu'f wa ná-tawání ke, yá mujhe ḥaqír wa ná-chíz samajhkar, mujh se nahíṅ boltá; ai dost, baṛá afsos hai, ki merí muḥabbat ne ẓará tujhe tás̱ír na kí; hamesha tú apní áṅkhoṅ ko, ki un ke dekhne se maiṅ nihál hotí húṅ, aur merí zindagí hai, band kiye rakhtá hai, K͟hudá ke wásṭe ẓará áṅkh kholke, merí ṭaraf dekh."

In bátoṅ ko malika kí sunkar, maiṅ niháyat ná-k͟hush hu,á, aur g͟huṣṣe meṅ ákar, us jagah se báhar nikal áyá, aur pukárke, gumbaẓ kí ṭaraf kahá, "Ai gumbaẓ, kis wásṭe tú is 'aurat ma' dew ko, jo ádam-zád ke bhes meṅ hai, nigal nahíṅ játá?" Ba-mujarrad mere is kahne ke, malika, ki us apne Ḥabshí yár ke pás baiṭhí thí, wahán se g͟huṣṣe meṅ, mánind díwáne ke, jhapaṭkar merí ṭaraf á,í, aur kahne lagí, "Ai kam-bak͟ht, bad-naṣíb, tú hí bá'is̱ merí is muṣíbat aur g͟ham ká hu,á hai, aur tere hí ẓulm se mere piyáre ma'shúq ke yih ḥál hu,á, jis meṅ ab tak wuh ghá,il paṛá hai, aur terí hí sang-dilí se maiṅ is muṣíbat ko pahuṅchí." Maiṅ ne kahá, "Háṅ, maiṅ ne is dew ko márá hai, aur isí amr ká wuh sazá-wár thá, aur tú bhí lá,iq isí sazá ke hai, is wásṭe ki tú ne merí 'izzat ko bar-bád kiyá." Yih kahke, maiṅ ne talwár nikálkar cháhá, ki use wáṣil ba-Jahannam karúṅ; magar us ke jádú kí tás̱ír se, merá háth aisá band ho gayá, talwár na már saká. Us ne fi-l-faur kuchh paṛhná shurú' kiyá, ki maiṅ us ko ẓará na samajhtá thá. Jab wuh afsún paṛh chukí, tab us ne kahá, "Maiṅ apne jádú kí tás̱ír se ḥukm kartí húṅ, ki tú níche ke dhaṛ se pathar ho já, aur úpar ke dhaṛ se ádmí baná rah." Us ke, is bát ke kahte hí, maiṅ ádhá patthar ká, jaisá ki dekhte ho, ban gayá; jab se maiṅ na zindoṅ meṅ húṅ, aur na murdoṅ meṅ.

Digitized by Google

Phir us jádú-garní ne apne jádú ká zor dikhá, mujhe us mátam-sará se uṭhákar is makán meñ rakhá, aur mere shahr ko jhíl aur táláb baná ḍálá, aur wairána maḥẓ kar diyá, jaisá tum ne muláḥaẓa farmáyá; sab mere naukaroñ aur ahl-i-shahr ko machhliyáñ chár rang kí baná, us táláb meñ qaid kar rakhá hai. Sufaid machhliyáñ Musalmán haiñ, surkh Majús, kálí Naṣárí, zard Yahúd; aur chár baṛe jazíre ábád, ki muta-'alliq merí salṭanat ke the, un ko chár paháṛiyáñ baná, chár ṭaraf táláb ke rakhá hai. Aur bá-wujúd, ki mujhe ádhe dhaṛ se patthar baná ḍálá, aur tamám dár-us-salṭanata wairán karke ra'aiyat ko machhliyoñ ká libás diyá; phir bhí us ká ghuṣṣa aur qahr kam nahíñ hu,á. Roz ákar ek sau tasme mere shánoñ aur píṭh par mártí hai, ki us kí har ek ẓarb khún mere moñ-ḍhoñ se jári kartí hai. Aur ba'd zad-o-kob ke, ek moṭí kamlí bakrí ke báloñ se buní hu,í, mere úpar ḍál, aur us ke úpar ek bahut bhárí zar kí qabá pahnátí hai; aur wuh bhí wáste merí 'izzat aur rutbe ke liye nahíñ, balki merí taḥqír ke wáste; aur kahtí hai, ki "Yih maẓlúm, jo bahut baṛá Bádsháh Jazá,ir-i-Siyáh ká hai, apne ta,íñ is már wa ẓillat se bachá nahíñ saktá."

Phir us jawán Bádsháh ne, apní áñkhoñ ko úpar kí ṭaraf karke, janáb-i-Kibriyá,í meñ is ṭaraḥ se chilláke munáját kí, ki "Ai Qádir-qawí, wa ai Áfrínanda-i-har-shai, ummedwár tere hí inṣáf aur 'adl ká húñ; agar terí raẓá aur khush-núdí is meñ hai, ki mujh par is ṭaraḥ ká ẓulm aur jaur hu,á kare, to maiñ ráẓí aur shákir húñ, mujh ko tere faẓl par i'timád kullí hai, ki ek din mujh ko is se naját degá." Sulṭán ne jab yih ḥál-i-'ajíb dekhá, niháyat malúl hu,á, aur ba-dil muta-wajjih hokar cháhá, ki is Bádsháh maẓlúm ká intiqám malika se le, púchhá, ki "Wuh be-ḥaiyá jádú-garní kaháñ rahtí hai, aur wuh bad-bakht us ká yár kaháñ hai, jis ke pás wuh roz jáyá kartí hai?" Bádsháh ne kahá, "Maiñ ne áp se peshtar nahíñ ẕikr kiyá, ki wuh mátam-sará ke andar qabr meñ, jise ṣúrat-i-gumbaẓ banáyá hai, paṛá rahtá hai, aur makán mátam-sará ká qil'e se lagá hu,á hai, ki us kí ráh is ṭaraf wáqi' hu,í, aur us sáḥira ká maskan mujhe ma'lúm nahíñ. Lekin wuh fajr ke waqt har roz, ba'd sazá dene mere ke, apne yár ke pás jákar ko,í 'arq pilátí hai, jis sabab se ab tak wuh zinda rahá."

Sulṭán ne kahá, "Ko,í shakhṣ tum se ziyáda wájibu-r-raḥm na hogá; aur yih qiṣṣa 'ajíb wa gharíb is qábil hai, ki miṣl waqa'e aur akhbár ke likhá já,e." Phir us sulṭán ne Bádsháh sitam-rasída ko apne iráde se ágáh karke, niháyat tashaffí kí, aur ba-ẓarúrat us roz ba-sabab shab ho jáne ke, wahíñ so

Digitized by Google

rahá. Bádsháh be-chára, muwáfiq apne ma'múl ke, usí ṭaraḥ baiṭhá jágá kiyá; is wásṭe ki wuh táṣír-i-jádú se qádir leṭne aur sone par na thá.

Gharaẓ, dúsre roz fajr ko sulṭán chhipkar, us mátam-sará meñ gayá, jaháñ saikaṛoñ sham'eñ, achchhe sone ke sham'-dánoñ meñ roshan thíñ; aur us makán ko niháyat sajá hu,á dekhkar mutaḥaiyir hu,á. Phir jaháñ wuh Ḥabshí paṛá hu,á thá, gayá; aur ek háth talwár ká már, us Ḥabshí,e ním-ján ko qatl kiyá, aur lásh us kí khaiñchkar, kunweñ meñ ḍál dí, aur áp us qabr meñ, jaháñ wuh Ḥabshí paṛá rahtá thá, talwár baghal meñ lekar, leṭ rahá, tá ki bar-waqt, kám us sáḥira ká tamám kare.

Jab wuh sáḥira us qil'e meñ á,í, pahle wuh ḥasb ma'múl, us makán meñ, ki jaháñ Bádsháh jazá,ir-i-siyáh ká thá, ga,í; aur us Bádsháh be-kas wa mashḥúr ko, nangá karke, márná shurú' kiyá; chunánchi us ke chilláne aur shor-o-fighán se sárá makán larzáne lagá.

Har-chand, wuh jawán use sakht qasmeñ dekar kahtá thá, ki "Mere ḥál par raḥm kar, aur mujh ko na már," magar wuh bad-bakht be-sau chábak máre na rahí. Phir us par kammal ḍálkar, qabá,e zar-baft pahná,í, aur makán mátam-sará meñ ga,í; aur apná soz wa gudáz bayán karná shurú' kiyá. Aur nazdík qabr ke, jis meñ us ká yár paṛá rahtá thá, jákar, kahne lagí, "Kyá sitam ki tú ne apne tagháful se chain merá bar-bád kiyá. Bá-wujúd is jaur-o-jafá ke, ai mere piyáre, tú mujh ko malámat kiyá kartá hai, ki maiñ bahut be-dard aur be-raḥm hú,ñ; ḥál-áu-ki, jab maiñ tujh ko is ḥál meñ zár-o-nizár dekhtí húñ, merá ghuṣṣa ziyáda hotá hai, aur cháhtí húñ ki is se ziyáda terá intiqám lúñ, aur tere dushman ko is se ziyáda márá karúñ. Is ke sáth bhí mere ighláṣ aur ján-fisháni par khiyál nahíñ; apní be-iltifátí se mujhe qatl kar rakhá hai." Phir aur áge sulṭán ke, ki Ḥabshí kí jagah meñ thá, jákar kahá, "Ab tú is khámoshí aur na bolne se cháhtá hai, ki maiñ taṛapkar mar já,úñ. Khudá ke wásṭe, tú ek bát to mujh se kar, tá ki mere dil kí tasallí ho,e." Sulṭán ne apne ta,íñ aisá banáyá jaise ko,í khwáb-i-girán se be-dár ho,e; phir lahja-i-Ḥabshiyoñ meñ us malika ko baṛí tamkanat aur náz se jawáb diyá, "Siwá Khudá ke kisí ko zor wa táqat nahíñ, aur wuh sab par ghálib hai." Sáḥira is kalám ko, jis kí muṭlaq ummed nahíñ rakhtí thí, sunkar niháyat shád wa khush hu,í; aur bolí, ki "Ai khudáwand, dar ḥaqíqat yih tum ne jawáb diyá, yá kuchh mujh ko dhoká paṛá." Sulṭán ne kahá, ki "Ná-lá,iq randí, tú is qábil hai, ki terí bát ká ko,í jawáb de?" Malika ne kahá, "Jání, mujh se aisí kyá taqṣír hu,í, ki tum

Digitized by Google

aisá mujhe farmáte ho?" Ja'lí Ḥabshí ne jawáb diyá, ki "Chilláne se tere khaṣam ke, jis ko tú roz márá kartí hai, merá soná aur árám karná ḥarám ho gayá; maiñ to bahut dinoñ se achchhá aur ṣaḥíḥ ho chuká hotá, aur táqat bát-chít karne kí bhí ba-khúbí mujh meñ á játí; magar tú ne us par jádú kar rakhá hai, aur use roz márá kartí hai; tere is ẓulm se merá jí nahíñ cháhtá, ki tujh se bolúñ, aur terí bát ká jawáb dúñ." Sáḥira ne kahá, "Agar tumhárí raẓá aur khushnúdí isí meñ hai, ki maiñ use sazá dená mauqúf karúñ, aur use ba-ṣúrat aṣlí baná dúñ, to maiñ abhí aisá kar saktí húñ." Sulṭán ne kahá, "Háñ, maiñ yihí cháhtá húñ, abhí tú use jáke, makhlasí de, tá ki us ke girya-o-zárí aur chilláne se mujhe be-árámí na ho."

Malika usí waqt makán mátam-sará se ga,í, aur ek piyále meñ pání bharkar, kuchh us ne paṛhá; us kí táṡír se, wuh pání ubalne lagá, jaisá ki ág par rakhne se josh khátá hai. Phir us dálán meñ jaháñ shauhar thá ga,í, aur us par us pání ko ḍálkar, kahá, "Agar Khudá,e Ta'álá ne aṣl khalqat terí aisí hí baná,í hai, aur wuh tujh se ná-ráẓ hai, to tú aise ḥál meñ rah; aur agar terá khalqí yih ḥál nahíñ, to mere jádú ke aṡar se jaisá áge thá waisá hí ho já." Ba-mujarrad is kalám ke, wuh Bádsháh apní shakl aṣlí meñ ban gayá, aur niháyat khushí se uṭh khaṛá hu,á, aur shukr Khudá ká ba-já láyá. Sáḥira ne Bádsháh se kahá, "Jald is qil'e se nikal já; khabar-dár phir kabhí yaháñ na á,o, wa-gar-na ján se márá já,egá." Wuh jawán Bádsháh, be is ke ki malika se kuchh kahe sune, chupke waháñ se chal diyá; aur kisí makán meñ, chhipke baiṭh rahá. Aur muntaẓir laṭífa-i-ghaibí ká hokar, Khudá ko yád karne lagá. Use yaqín thá, ki Sulṭán sab kámoñ ko anjám deke, mere ḍhúñḍhne ke wáṣte muqarrar áwegá. Phir sáḥira waháñ se, makán-i-mátam-sará meñ á,í, aur Sulṭán se, jis ko Ḥabshí samajhtí thí, kahá, "Maiñ ne ba-mújib tumháre farmáne ke, us ko achchhá kar diyá, ab ummedwár húñ ki uṭhkar merí taskín farmá,o."

Sulṭán ne phir us se lahja-i-Ḥabshiyoñ meñ tezí zabán se kahá, ki "Yih jo tú ne kiyá, mere árám aur siḥḥat ke wáṣte káfí nahíñ, terá ẓulm abhí bi-l-kul daf' nahíñ hu,á, aur hanoz aṣal kí ṣaláḥ nahíñ hu,í." Us ne kahá, "Ai mere náznín Ḥabshí, aṣal se tumhárí kyá murád hai?" Ja'lí Ḥabshí ne kahá, "Tú ne sáre shahr aur rahnewáloñ ko, chár jazíroñ samet, apne jádú se wairán aur bar-bád kar rakhá hai; har roz ádhí rát ko, sab machhliyáñ táláb se sar nikál-kar, apne intiqám ke liye, ham donoñ ko bad-du'á kartí haiñ, is sabab se mujhe ṣiḥḥat nahíñ hotí; jaldí já aur sab ko un

Digitized by Google

kí ḥálat aṣlí par kar de; jab yih kám kar áwegí, to maiñ apná háth tujhe dúñgá, us waqt tú mujhe sahárá deke uṭhá,iyo." Malika ne, in bátoñ ko apne ma'shúq se sunkar, niháyat khushí se kahá, ki "Terí ṣiḥḥat ke wáste maiñ yih ḥukm bhí ba-já látí húñ." Phir us ne usí sá'at kináre táláb ke ákar, thoṛe pání par afsún paṛh, táláb par chhiṛká; wuh sab machhliyáñ, ki ḥaqíqat meñ Musalmán aur Majúsí aur Niṣárí aur Yahúdí the, apní shakl aṣlí meñ á ga,e, aur sab ne us ke siḥr se naját pá,í. Ḥawelí aur dukáne bhí ádmiyoñ se ba-dastúr ábád ho ga,íñ, aur sab ne apní chízoñ ko jaháñ chhoṛá thá ba-jins hí wahíñ páyá. Lashkar aur sardár Sulṭán ke, ki qaríb apne shahr ke utare the, ab waháñ se bahut dúr ho ga,e; aur wairáne se apne ta,íñ darmiyán ábádí ke dekhkar, niháyat muta'ajjib aur mutaḥaiyir hu,e. Phir sáḥira sab ko apní haiyat aṣlí meñ banákar jaldí se mátam-sará meñ ga,í, tá ki 'iwaẓ is miḥnat ke wiṣál-i-yár se muta-matti' ho.

Játe hí ba-áwáz-i-buland kahne lagí, "Ai merí ján, terí ṣiḥḥat aur salámatí ke wáste sab ko ba-shakl-i-aṣlí kar diyá; ab uṭho, aur apná háth mujh ko do." Sulṭán ne us se lahja-i-Ḥabshiyoñ meñ kahá, "Áge á"; wuh áge ga,í. Phir us ne kahá, ki "Aur áge á"; malika aur áge ga,í. Phir us Sulṭán ne dafa'tan, uṭhke jaldí se us ká bázú pakaṛke, itní furṣát us sáḥira ko na lene dí ki wuh pahcháne; ek háth shamshír ká us ko aisá márá ki do ṭukṛe hokar gir paṛí. Sulṭán ne lásh us kí usí kuñweñ meñ ḍál dí; aur wáste talásh karne Bádsháh-i-jazá,ir-i-siyáh ke, ki muntaẓir us ká thá, gayá; aur us se mu'ánaqa karke, kahá, "Ab kuchh jagah khauf aur andeshe kí tum ko apne dushman se nahíñ."

Bádsháh-i-jazá,ir ne us kí bahut shukr-guzárí kí, aur hazároñ du'á,eñ díñ. Bádsháh ne kahá, "Kyá, ab tum apne shahr ko tashríf le já,oge?" Sulṭán ne kahá, "Háñ, tum bhí hamáre sáth chalo; kháná tanáwul farmáke, phir apne shahr meñ chale áná." Bádsháh-i-jazá,ir ne kahá, "Ma'lúm hotá hai, ki tum apne shahr ko yaháñ se bahut nazdík samjhe ho." Sulṭán ne kahá, "Be-shak nazdík jántá húñ; maiñ apne mulk se yahañ páñch chár ghaṛí ke 'arṣe meñ áyá thá." Bádsháh-i-jazá,ir ne kahá, "Áp ká mulk yaháñ se púre ek baras kí ráh hai; tum yaháñ itne 'arṣe meñ is sabab se á,e hoge, ki us sáḥira ne mere mulk ko siḥr kar aisá tumhárí mamlukat se mutaṣṣil kar diyá thá; lekin fi-l-ḥaqíqat wuh ek hí baras kí ráh par hai; aur ṣáḥib dúr wa nazdík par kuchh mauqúf nahíñ, maiñ áp ke ham-ráh rakáb húñ, tum mere muḥsin ho, tum ne aisá baṛá sulúk mere sáth

kiyá hai, ki tamám 'umr us kí shukr-guzárí na kar sakúṅgá." Sultán, is qadr masáfat, apní wiláyat kí sunkar niháyat muta'ajjib hu,á, aur kuchh na samajh saká, ki kyúṅkar itná dúr ho gayá. Bádsháh-i-jazá,ir ne kahá, "Is amr meṅ kuchh shubha na samjhiye." Sultán ne kahá, "Agar donoṅ wiláyatoṅ meṅ isí qadr fáṣila hai, to áp ko taklíf karná ẓarúr nahíṅ; lekin maiṅ lá-walad húṅ, is wáste tum ko maiṅ ne apná farzand aur wáriṡ muqarrar kiyá, tá ki ba'd mere takht nishín ho."

Phir yih amr, darmiyán Sultán aur Bádsháh-i-jazá,ir ke, qarár páyá, aur is amr par ápas meṅ mu'ánaqa kiyá. Phir Bádsháh-i-jazá,ir ne sámán-i-safar ká kiyá; aur ba'd tín hafte ke, apne khadam-ḥasham sáth le, ham-ráh Sultán ke hu,á; aur un donoṅ sultánoṅ ne ek sau úṅṭ bhare hu,e zar naqd aur asbáb-i-qímatí ke, khazáne mamlukat-i-Jazá,ir-i-Siyáh se, hamráh apne liye; aur pachás sardár, ḥasín wa shakíl, apne sáth wáste is safar ke muqarrar kiye. Phir Sultán ne áge se har károṅ ko, apní wiláyat meṅ bhejkar, apní rawánagí aur apne tawaqquf ke ḥál se, un sab ko, ki shahr meṅ chhoṛá thá, kahlá bhejá. Chunánchi, jab wuh nazdík apne shahr ke pahuṅchá, sab sardár us kí mamlukat ke wáste istiqbál ke ḥáẓir hu,e, aur Sultán se 'arẓ kiyá, ki "'Ináyát-izidí aur áp ke iqbál se ab tak mamlukat meṅ sab ṭaraḥ khairiyat, aur sab ri'áyá achchhí ṭaraḥ se hai." Phir jab shahr meṅ pahuṅchá, sab ahl-i-shahr us ke salám wa mujre ko ḥáẓir hu,e, aur ba-áwáz-i-buland us ke áne kí mubárak-bád kahí.

Sultán ne dúsre din, sab a'yán-i-daulat ko jam'a karke, ḥál-i-'ajíb wa gharíb, Bádsháh-i-Jazá,ir-i-Siyáh ká, ba-tafṣíl bayán kiyá, aur kahá, "Isí sabab se mere áne meṅ tawaqquf hu,á." Phir Bádsháh-i-Jazá,ir-i-Siyáh ko apná beṭá kiyá; aur chand roz ke ba'd, us ko apná walí-'ahd muqarrar karke, sab mulk us ko tafwíẓ kar diyá. Ahálí-i-daulat us salṭanat ne, Bádsháh-i-Jazá,ir-i-Siyáh ko naẓreṅ díṅ; aur khidmat meṅ wáste ba-já láne, kár-o-khidmát mulkí aur málí ke ḥáẓir rahne lage.

Phir Sultán ne us máhígír ko, jo pahle sab ke sabab us Bádsháh-Jazá,ir-i-Siyáh kí makhlaṣí ká hu,á thá, bulá bhejá, aur us ko in'ám wa ikrám se mál-á-mál aur ghaní kar diyá.

Digitized by Google

QIṢṢA TÍN SHAHZÁDE QALANDAR ṢÚRAT AUR PÁÑCH BÍBIYOÑ KÁ.

Hárún-Rashíd ke 'ahd-i-khiláfat meñ ek mazdúr Baghdád ká rahnewálá thá; ki bá-wujúd miḥnat aur mazdúrí ke laṭífa-go aur khush-ṭab'a thá. Ek din fajr ko, wuh bázár meñ baṛá ṭokrá áge apne rakhe, is ummed par khaṛá thá, ki ko,í us ko bojhá uṭháne ke wáste bulá,e. Ná-gahán ek bíbí niháyat khúb-ṣúrat, burqa' jálídár apne muñh par ḍále á,í; aur us se ba-khanda-peshání kahá, "Apná ṭokrá uṭhá, aur mere sáth chal." Wuh mazdúr us bíbí kí piyárí báteñ sunkar, niháyat khush hu,á, aur ṭokre ko sar par rakhke píchhe us ke ho liyá, aur dil meñ yih kahtá hu,á chalá, "Áj ká din kyá achchhá hai, ki aisí achchhí bíbí se sábiqa paṛá!"

Bíbí ne áge baṛhke, ek band darwáze par dastak dí. Thoṛí der ke ba'd, ek buzurg-ṣúrat, lambí, sufaid dáṛhíwále Naṣrání ne ákar darwáze ko kholá. Us bíbí ne kuchh rupai us ke háth meñ rakh diye. Naṣrání ne us ká maṭlab samajhkar, ghar se ek baṛí ṭhiliyá nafís sharáb kí lákar ḥawále kí. Bíbí ne mazdúr se kahá, "Ise lekar, apne ṭokre meñ rakh." Us ne rakh lí.

Phir wahán se mazdúr ke sáth, bázár meñ á,í, aur mewe, laṭíf seb, zard álú, shaftálú, wa-ghaira, aur phúl rang-ba-rang, khush-búdár, 'itriyát nafís achár, murabba, lazíz, gosht farba, maṣálaḥ khushk wa tar, sab ẓarúriyát har ek dukándár se, is qadr kharíd kiye, ki mazdúr ke ṭokre meñ jagah báqí na rahí. Mazdúr ne kahá, "Agar mujh ko áge se is qadr asbáb ma'lúm hotá, to maiñ ghoṛá yá ek úñṭ apne sáth le átá." Al-gharaẓ, mazdúr ḥairán hokar, ṭokrá uṭhá, ham-ráh us ke hu,á; játe játe bahut ek 'álíshán ḥawelí ke darwáze par, ki jis kí peshání píl-páoñ se árásta thí, aur kiwáṛe háthí-dáñt ke jaṛe hu,e the, wuh donoñ pahuñche. Bíbí ne, wahán ṭhahrkar dastak dí.

Jab tak darwáza khule mazdúr ke dil meñ bahut se khiyál guzre, ki áyá, yih bíbí saudá-suluf lenewálí kaníz hai, yá ghar kí bíbí. Magar ẓáhir is waẓá' aur shán wa shaukat se launḍí nahíñ ma'lúm hotí. Cháhtá thá ki kuchh us ke ḥál se suwál kare; itne meñ aur ek 'aurat, jis ne ákar darwáza kholá, naẓar paṛí. Wuh us ke ḥusn wa jamál, wa náz wa adá ko dekhkar be-khud ho gayá. Qaríb thá ki us be-khudí meñ bojh us ke sar se gir paṛe. Bíbí, ki us ko ham-ráh lá,í thí, is kí be-hoshí ká tamáshá dekhne lagí. Dúsrí bíbí

Digitized by Google

ne kahá, "Gharíb mazdúr bojh se dabá játá hai, jáld ghar meñ le jáke utarwá le."

Gharaẓ, ba'd áne mazdúr ke, pahlí bíbí ne darwáza andar se band kar liyá. Phir wuh donoñ 'auratеñ ma' mazdúr bahut baṛe makán meñ ga,íñ, jis ke chároñ ṭaraf bar-ámade píl-pá,on ke bane hu,e the, aur andar us ke baṛá wasí' dálán thá. Siwá us ke, ek jánib ko díwán-i-khááṣṣ asbáb aur ẓurúf-i-nafís se sajá hu,á thá; us meñ ek takht ṣandal yá'úd kí lakṛí ká khúb-ṣúrat baná hu,á bichhá thá, aur farsh baṛe takalluf ká, jis ke gird baṛe baṛe motí ṭike hu,e the, ṣaḥn meñ ek ḥauẓ sang-i-marmar ká, jis meñ fawwáre chhuṭ rahe, the. Mazdúr, agarchi bojh uṭháne se mánda ho gayá thá, lekin ba-sabab dekhne makán-i-'alíshán aur asbáb wa ẓurúf ke, ki mauqi' aur qaríne se rakhá hu,á thá, kamál khush hu,á; khuṣúṣan tísrí bíbí ko, ki us takht par kamál shán wa shaukat se baiṭhí hu,í thí, dekhke, apní sab mándagí bhúl gayá. Phir us ko ma'lúm hu,á, ki is tísrí bíbí ká nám Zabída hai, aur málik ghar kí yihí hai; aur dúsrí bíbí ká Ṣáfí, aur us bíbí ká, jo sab asbáb kharíd kar lá,í, Amína nám hai.

Zabída ne kahá, "Bíbiyo, jald is gharíb mazdúr ke sar se bojh utáro, tá wuh halka hokar dam le." Us ke kahne ne Ṣáfí aur Amína ne, ṭokre ko thámkar, bojh sar se utárá, aur ṭokra asbáb se khálí karne lagíñ. Zabída ne ek dirham, ki us kí mazdúrí se kahíñ zá,id thá, mazdúr ko diyá. Us ne dirham páne se, kamál khush hokar qaṣd jáne ká kiyá; magar un khúb-ṣúrat bíbiyoñ ke dekhne se us kí serí nahíñ hotí thí. Hanoz, waháñ se chalá na thá ki Amína ne apne chihre se burqa' utárá; mazdúr faqaṭ us kí khush qámatí aur názuk-raftárí par maḥw aur farefta thá, be-khud hokar wahíñ khaṛá rah gayá, aur mutaḥaiyir thá, ki is ghar meñ siwá tín bíbiyoñ ke chauthá nahíñ, lekin asbáb kháne píne ká, itná kharíd kar áyá hai, ki tís ádmí ko káfí ho."

Zabída us ke khaṛe rahne se samjhí, ki sháyad thak gayá hai, sastáne ke wáste ṭhahr gayá. Jab wuh der tak khaṛá rahá, us kí ṭaraf dekhke kahá, "Kyá tú kuchh aur cháhtá hai, sháyad tú ne mazdúrí apní kháṭir-khwáh nahíñ pá,í." Phir us ne Amína se kahá, "Bíbí, is ko kuchh aur dekar rukhṣat kar do." Mazdúr ne kahá, "Begam-ṣáḥib, maiñ ne mazdúrí se ziyáda páyá hai, magar kuchh 'arẓ kiyá cháhtá húñ. Agarchi tumháre ḥuẓúr meñ use 'arẓ karná mújib kamál gustákhí aur be-adabí ká hai, ummedwár húñ ki mujhe mu'áf farmá,o. Maiñ kisí mard ko dar-miyán tumháre, ki is martabe meñ ḥasín aur khúb-ṣúrat ho, nahíñ

Digitized by Google

pátá; kamál mutaḥaiyir húñ; dar-miyán auratoñ ke mard ká na honá mújib kamál ḥairat ká hai, jaisá dar-miyán mardoñ ke 'aurat ká na honá." Aur is ẓimn meñ, mazdúr ne bahut laṭífe pasandída, aur nukte sanjída kahe; aur wuh miṣl jo shahr-i-Baghdád meñ mashhúr thí, zabán par láyá, ya'ní, jab tak chár shakhṣ dastar-khwán par na howeñ, to wuh dastar-khwán be-luṭf hai; mújib tasallí-i-kháṭir mezbán ká nahíñ hotá. Gharẓ us kí is miṣl se yih thí, ki wuh bíbiyáñ tín haiñ, chauthe ká honá un ke dastar-khwán par ẓarúr hai.

Zabída mazdúr kí bátoñ par bahut hañsí, aur kahá, "Ai dost, tú apní be-waqúfí kí bátoñ ko apne pás rakh; ham faqaṭ tín bahineñ haiñ, apne kár-o-bár ko makhfí, ba-khúbí anjám is ṭaraḥ kar letí haiñ, ki ko,í dúsrá shakhṣ us se ágáh na ho; aur ham iḥtiyáṭ kartí haiñ, ki kisí par hamárá ráz na khule. Dánishmandoñ ne kaḥá hai, Apne ráz ko kisí se ẓáhir na kar, kisí ko tú ráz-dár na páwegá." Mazdúr ne kahá, "Bíbí, tum bahut dánishmand ho, mujh ko bhí bahut kuchh ma'lúm aur yád hai; magar apne naṣíb se majbúr húñ, ki pesha mazdúrí ká kartá húñ; go merá pesha ẕalíl hai, lekin hushiyár húñ; maiñ ne bahut kitábeñ tawáríkh kí dekhí haiñ, agar ijázat ho, apne tajribe kí bát 'arẓ karúñ; wuh yih hai, ki dánishmand, apne ráz ko 'áqil se poshída na kare; is wáste ki wuh khúb ṭaríq-i-rázdárí se wáqif hai. Al-gharaẓ, mujh se ráz kahná is ṭaraḥ hai, ki kisí chíz ko ḥujre meñ band kar diyá, aur us kí kunjí kho,í ga,í." Zabída ko ma'lúm hu,á, ki mazdúr baṛá la,íq aur fahmída, tajriba-kár qábil ṣiḥḥat ke hai, us ko sharík dastar-khwán ke kiyá cháhiye; lekin az ráh-i-khush-taba'í ke kahá, "Tú jántá hai ki ham ne apne háthoñ se is kháne ko bahut miḥnat aur ṣarf-i-zar se ṭaiyár kiyá hai; be is ke, ki tú kuchh kharch kare, sharík us ke nahíñ ho saktá." Ṣáfí ne bhí mazdúr se kahá, "Kyá tú ne miṣl 'awám kí nahíñ suníñ 'Chhúchhá kin púchhá.'"

Mazdúr ba-sabab tahí-dastí ke, jawáb us ká na de saká, aur qaṣd waháñ se chale jáne ká kiyá. Amína ne us kí ṭaraf hokar Zabída aur Ṣáfí apní bahinoñ se kahá, ki "Is ko yaháñ rahne do, wuh ham ko bahut khush karegá, aur hañsá,egá. Tum jántí ho, ki wuh hañsoṛah aur khush-ṭaba' ádmí hai; tamám ráh apní khush go,í aur maskharepan se mujhe hañsátá áyá hai." Mazdúr Amína kí sa'í se, ki us ke ḥaqq meñ kí thí, bahut khush hu,á; aur mu,addab hokar un tínoñ bíbiyoñ se 'arẓ kiyá, "Maiñ aisá ádmí nahíñ húñ, ki tum sab ke iḥsán bhúlkar, khiláf tumhárí marẓí ke

Digitized by Google

karúñ." Yih kahkar us ne wuhí dirham, ki mazdúrí meñ páyá thá, un ke ḥawále kiyá.

Zabída ne muskurákar, dirham pher diyá, aur farmáyá, "Ek sharṯ se tú hamáre sáth rah saktá hai, ki hamárá ráz, aur jo amr ki tere rú-ba-rú kareñ, us ko na púchhe." Jab tak Zabída ḥammál se bátoñ meñ mashghúl thí; Amína ne kapṛe chalne phirne ke utár, dáman-qabá ká báñdh liyá, aur qíma, qaliyá, qormá, kofta kabáb, sab ṯaraḥ ke gosht, aur qism qism ke kháne, aur shíshe gilás sharáb ke lákar, qaríne se dastar-khwán par chun diye. Wuh bíbiyáñ gird dastar-khwán ke baiṭhíñ; aur ḥammál ko bhí ek ṯaraf baiṭhne ke wásṯe ishára kiyá. Mazdúr ko ki ba'd máyúsí, dastar-khwán par, aisí bíbiyoñ parí-rú ke sáth baiṭhná milá, kamál khushí se phúlá na samátá thá. Kuchh unhoñ ne thoṛá sá kháyá thá, ki Amína ne boṭal sharáb kí uṭháke ek gilás bhará, aur muwáfiq dastúr 'Arab ke pahle sab ke áp piyá, phir apní bahinoñ ko piláyá; chauthá gilás mazdúr ko diyá. Us ne us ke háth chúmkar qabl píne ke, is maẕmún ká ek gít gáyá, ya'ní, jis ṯaraḥ nasím-i-khush-bú pahuñchátí hai 'iṯriyát se, isí ṯaraḥ sharáb pahuñchátí hai, bú,e-khush sáqí ke háth kí, jo gul se ziyáda muhaktá hai. Is rág ke sunne se, wuh sab bíbiyáñ, bahut khush hu,íñ, aur nashe meñ sharáb ke bárí bárí se gít gá,e.

Is meñ baṛá 'arṣa guzrá rát ho ga,í. Ṣáfí ne apní bahinoñ se kahá, "Ab mazdúr ká kuchh kám nahíñ, apne ghar já,e." Mazdúr ko aisí ṣuḥbat chhoṛkar chale jáne se kamál ranj aur malál hu,á; sab kí khidmat meñ 'arẕ kiyá, "Afsos, aise waqt meñ mujh ko ghar se nikáltí ho, nashe meñ sharáb ke apne ghar tak kyoñkar pahuñch sakúñgá; yahíñ par kisí kone meñ paṛ rahúñgá." Amína ne phir sa'í karke kahá, "Wuh gharíb sach kahtá hai; andhere meñ kaháñ ṭhokareñ khátá já,egá; áge us ko ham sab ijázat rahne kí de chuke haiñ, ab munásib hai ki us ko máyús kareñ; merí kháṯir ke wásṯe us ko rahne do." Zabída ne bi-pás kháṯir Amína ke, mazdúr ko ijázat rahne kí dekar kahá, "Tú ek sharṯ se yaháñ rah saktá hai; ki ham kuchh tere sámne achchhá burá kareñ, púchhiyo nahíñ." Mazdúr ne kahá, "Maiñ apní zabán band rakhúñgá, aur áñkhoñ se, mánind á,íne ke, ki us ká kám faqaṯ dekhná hai, dekhá karúñgá." Zabída ne kahá, "Yih amr jo ham tujh se cháhte haiñ, kuchh nayá nahíñ; dekh, kyá likhá hai." Darwáze ke andar ṯaraf, mazdúr ne jáke, use paṛhá, ki ba-khaṯṯ-i-jalí sone se likhá thá, ki "Jo shakhṣ dakhl karegá us amr meñ jis meñ us ko dakhl nahíñ, sunegá wuh kalám aisí ki ná-khush aur ranjída hogá."

Digitized by Google

Mazdúr ne us ko paṛhkar kahá, "Maiñ kabhí kisí amr meñ tumháre na bolúñgá; ba-har-ṣúrat apní k͟háṯir-jam'a rakho."

Phir Amína ne khámá shab ká lákar us jagah shama'eñ ambar aur agar kí roshan kíñ; sárá makán munawwar aur mu'aṯṯar ho gayá. Phir wuh bíbí, apní bahinoñ aur mazdúr ke sáth, dastar-k͟hwán par baiṭhí; aur sab ne kuchh khá píkar ash'ár paṛhne shurú' kiye; ki itne meñ un sab bíbiyoñ ne suná ki ko,í shak͟hṣ darwáza khulwátá hai, uṭh khaṛí hu,íñ, ki jákar darwáza kholeñ. Magar Ṣáfí, jis ká kám akṣar yihí thá, dauṛke sab se áge baṛh ga,í, aur darwáza kholkar, phir á,í; aur Zabída se kahá, "Bíbí, darwáze par tín qalandar, ek waza' aur ṣúrat ke haiñ, aur tínoñ dahiní áñkh se káne, tum un ko dekhkar bahut hañsoge. Un ke sar, dáṛhí, múchheñ, bhau,eñ, sab múñḍí haiñ, aur isí waqt Bag͟hdád meñ wárid hu,e. Cháhte haiñ ki ek rát ke wáste ham ko panáh do; kisí jagah paṛkar so raheñ; fajr ko chale já,eñge. Bíbí, un ko áne do; wuh ham ko tamám rát bahut k͟hush kareñge, aur ham ko kuchh taklíf nahíñ deñge." Zabída ne, ák͟hir, bi-pás-k͟háṯir Ṣáfí ke, kahá, "Agar terí marẓí hai, to un ko jákar le á; magar sab báteñ un ko samjhá díjiyo, ki hamáre umúr meñ dak͟hl na kareñ; jo tak͟htí par darwáze ke likhá hai, paṛh leñ." Ṣáfí, is bát ko sunkar, k͟hushí se darwáza kholne ko dauṛí ga,í aur jaldí se un tínoñ qalandaroñ ko apne sáth le á,í. Qalandaroñ ne, áte hí, Zabída aur Amína ko jhukkar salám kiyá. Unhoñ ne salám ká jawáb dekar k͟hair-o-'áfíyat púchhí, aur kháne meñ sharík kiyá. Wuh qalandar, qabl is ke, ki dastar-k͟hwán par baiṭheñ, mazdúr ko dekhkar kahne lage, ki "Yih shak͟hṣ ba-ẓáhir 'Arab ma'lúm hotá hai, lekin k͟hiláf-shar' sharáb-noshí meñ apní auqát kyúñ khotá hai?" Mazdúr ne is kalám se, niháyat ná-k͟hush hokar, jawáb diyá, ki "Tum k͟hud k͟hiláf-shar' ho. Dáṛhí, múñchh, múñḍhwákar auroñ par ṯa'n karte ho." G͟haraẓ, jab mazdúr aur qalandaroñ meñ is ṯaraḥ ki guft-gú bíbiyoñ ne suní, raf'a takrár karke, qalandaroñ ko biṭhlákar, khánà khilwáyá, aur Ṣáfí ne sharáb pilwá,í.

Jab wuh mast hu,e, unhoñ ne ishára kiyá, "Agar ko,í sáz hotá, to ham bajáte." Ṣáfí ne ṯabla aur báñslí wa-g͟haira lákar dí. Qalandar un sázoñ ko bahut pasand karke lage bajáne. Tínoñ bíbiyoñ ne, apne áwázoñ ko sázoñ se milákar, gáná shurú' kiyá; aur kabhí ápas meñ hañste, aur kabhí wáh wáh karte. Us waqt sáz ke chhíṛne aur gáne kí áwáz, aur ṭhaṭṭhe se sab ahl-i-majlis ke baṛá shor aur hangáma us makán meñ bar-pá hu,á. 'Ain is gáne bajáne kí ṣuḥbat

Digitized by Google

meñ unhoñ ne suná, ki ko,í shakhṣ darwáze par dastak detá hai.

Ṣáfí gáná mauqúf karke dauṛí ga,í, to daryáft kare, darwáze par kaun hai. Malika Shahrzád ne Shahryár Bádsháh se kahá, ki "Is maqám meñ mujhe ẓarúr hai, áp ko ágáh karná, tá áp daryáft kareñ ki ab kis shakhṣ ne un ke darwáze par, ákar dastak dí."

Khalífa Hárún-Rashid ká hameshá se ma'múl thá, ki rát ko, bhes apná badal kar, shahr meñ, wáste daryáft karne ḥál nek wa bad ahl-i-shahr ke, phirá kartá. Chunánchí, us shab ko, sáth apne wazír-i-a'ẓam Ja'far, aur Masrúr, dárogha khwája-sará,oñ ke, shahr meñ phirne ko niklá thá. Wuh tínoñ saudágaroñ ke bhes meñ apne ta,íñ baná,e hu,e yak-áyak us kúche kí ṭaraf jaháñ wuh tínoñ bíbiyáñ rahtí thíñ, hokar nikle. Khalífa ne gáne bajáne kí áwáz aur hañsí ṭhaṭṭhoñ ká ghul sunkar Ja'far se kahá, "Is ghar ká darwáza khulwá, tá ki maiñ us ke andar jákar, sabab is shor wa ghul ká daryáft karúñ." Wazír ne Khalífa se 'arẓ kiyá, "Áwáz 'auratoñ ke gáne kí átí hai, sháyad unhoñ ne, ba'd kháne ke, kuchh sharáb pí hai; us ke nashe meñ gá bajá rahí haiñ. Ḥuẓúr ko munásib nahíñ ki un ke ḥál se ta'arruẓ farmáweñ; mabáda, un se kuchh kalám be-adabí ká, ḥálat-i-nashe meñ, sar-zad ho, aur un ke surúr meñ khalal-andáz hoñ." Khalífa na yih bát wazír kí qubúl na kí; farmáyá ki "Tú jáke un ká darwáza khulwá." Yih sabab thá, ki Ja'far ne ba-músjib ḥukm-i-Khalífa ke, us darwáze par dastak dí. Ṣáfí ne darwáza kholá. Wazír, Ṣáfí kí ṣúrat-i-zebá, roshaní meñ sham' kí ki wuh apne háth meñ liye hu,e á,í thí, dekhkar mutaḥaiyir hu,á, aur usí waqt ek ḥíla apne dil meñ ṭhahrá, ba-á,ín-i-shá,ista ẓáhir kiyá, "Bíbí, ham tín saudágar shahr-i-Múṣil ke haiñ; tín din guẓre ki asbáb bahut qímatí tijárat ká lekar is shahr meñ wárid hu,e, aur ek sará,e meñ farokash haiñ; áj kí rát ek saudágar ne yaháñ ke hamárí da'wat kí thí. Chunánchi ham, sar-i-shám se, us ke ghar ga,e the; us ne baṛe takalluf ká kháná khiláke sharáb pilá,í. Jab ham khúb nashe meñ hu,e, tab us ne hamáre wáste nách ko ḥukm diyá. Is shughl meñ rát bahut guẓar ga,í; maḥfil meñ áwáz-i-sáz aur raqqáṣoñ se shor-o-ghul baṛá hone lagá. Ná-gahán, kotwál, yih hangáma sunkar, raund ke log apne lekar, waháñ maujúd hu,á; aur darwáza us ghar ká ba-zor khulwáyá. Akṣar logoñ ko us majlis ke qaid kar liyá; ham khush-naṣíbí apní se bach rahe; díwár par chaṛh báhar kúd paṛe." Phir wazír ne kahá, "Ham, jo is shahr meñ ajnabí the, aur andáze se

Digitized by Google

ziyáda sharáb pí ga,e the, ḍare, ki mabádá ham phir kahíñ ráh meñ dúsrí raund yá usí kotwál se do-chár aur giriftár ho jáweñ; aus us sará tak, jis meñ utare haiñ pahuñchne na páweñ; yá bi-l-farẓ, be-khauf waháñ tak pahuñcheñ bhí darwáza band páweñ, ki ba-ghair ṣubḥ hone ke nahíñ khultá, to fajr hone tak ham pareshán aur sar-gardán raheñ. Is wáste, bíbí, yaháñ ham ne, áwáz gáne ba-jáne kí sunkar, daryáft kiyá, ki is ghar ke logoñ ne abhí árám nahíñ kiyá, sab jágte haiñ, darwáze ko kharkharáyá. Ab ham ummedwár haiñ ki ko,í makán ham ko batá do, to us meñ ham paṛ raheñ; aur agar hameñ qábil apní ṣuḥbat ke jáno, to is tamáshe meñ bhí, hameñ sharík karo, is wáste ki tum sab bahut khúb gáte ba-játe ho, aur ham bhí tumhárí is amr meñ madad kar sakte haiñ." Isí guft-gú meñ, Ṣáfí ne ba-ghaur dekhá, aur tajwíz kiyá, ki yih shakhṣ, ya'ní wazír, aur do us ke sáthí, jin ko wuh saudágar kahtá hai, 'awám se nahíñ, balki khawáṣ logoñ se haiñ. Us ne dar jawáb wazír ke kahá, "Maiñ málik is ghar kí nahíñ húñ; agar ek ẓará tawaqquf karo to maiñ tumhárí bát ká jawáb lá dúñ."

Ṣáfí ne phir yih sárí sar-guzasht, ki wazír se suní thí, apní bahinoñ se jákar kahí. Unhoñ ne pahle kuchh ta,ammul kiyá; phir az-ráh-i-gharíb nawází ke, Ṣáfí se farmáyá, ki "Jákar un tínoñ saudágaroñ ko bhí andar le á."

Chunánchi, Khalífa, wazír Ja'far, aur Masrúr, ham-ráh Ṣáfí ke andar á,e, aur baṛe liḥáẓ aur adab se un bíbiyoñ aur qalandaroñ se ṣáḥib-salámat kí; unhoñ ne, un ko tájir samajhkar, usí ṭaraḥ se jawáb un ke salám ká diyá. Zabída ne ki sardár aur bá-imtiyáz bíbí thí, un kí khair wa 'áfíyat púchhí, aur kahá, "Agar ham tum se kuchh suwál kareñ, tum kuchh burá na mánná." Wazír ne kahá, "Wuh kaun sí bát hai, ki tum aisí bíbiyoñ ḥasín náznín ke kahne se burí ma'lúm ho." Zabída ne kahá, "Agar yihí bát hai, jaisá ki tum kahte ho, to cháhiye ki hama tan chashm ho já,o, aur kuchh bolo nahíñ; khuṣúṣan, agar tum kisí amr ko apne rú-ba-rú dekhná, us se hargiz suwál na karná, aur jo amr ki tum se muta'alliq nahíñ hai, us meñ dakhl na karná, wa-illa, mújib tumháre malál aur ná-khushí ká hogá." Wazír ne kahá, "Bíbí, ham sab ba-mújib tumháre kahne ke ba-já lá,eñge, hameñ kyá ẓarúr hai, ki amr-i-faẓúl meñ dakhl kareñ." Is 'ahd-o-paimán ke ba'd, har ek shakhṣ dastar-khwán par kháne baiṭhá, aur unhoñ ne bi-pás-i-kháṭir na,e mihmánoñ ke, sharáb pí.

Jab tak wazír Zabída se bát-chít kartá rahá, Khalífa un bíbiyoñ ke ḥusn-o-jamál khush-salíqe aur 'aql wa dánish ko dekhkar muta'ajjib hu,á; khuṣúṣan qalandaroñ ko dekhke,

Digitized by Google

ki tínoñ dahní áñkh se káne haiñ. Harchand, cháhtá thá, ki is amr-i-'ajíb ko un se istifsár kare, magar us ke hamráhiyoñ ne púchhne na diyá. Siwá is ke, sab asbáb-ṭilá,í, nuqrá,í, muraṣṣa' kár-qímatí; aur árástagí-asbáb, aur makán kí dekh, dil meñ kahtá thá, be-shakk yih sab ta'alluq, 'álam-i-ṭalismát, aur siḥr-sází se rakhtá hai. Itne meñ, ek qalandar ne apne mulk kí waẓa' par raqṣ karná shurú' kiyá. Bíbiyoñ ko, us ká nách niháyat pasand áyá, un sab qalandaroñ se ziyáda ráẓí aur khush hu,íñ; Khalífa ke guroh ne bhí bahut, taḥsín wa áfrín kí.

Jab raqṣ qalandaroñ ká tamám ho chuká, Zabída apní jagah se uṭhí, aur Amína ká háth pakaṛke kahá, "Bahin, tum jántí ho, ki yih sab ahl-i-maḥfil, hamáre tábi' haiñ, un ká honá kuchh mán'í nahíñ, ki ham apne ma'múl ko na kareñ." Amína sunte hí is bát ke, samajh ga,í, ki maṯlab Zabída ká kyá hai. Phir us ne jaldí se, boṭaleñ gilás sharáb ẕarf-kháne ke, aur sáz gáne bajáne ke, jin ko qalandar bajáte the, uṭhá,e. Ṣáfí ne bhí, sharík apní bahin Amína ke hokar, us kamre ko ṣáf kiyá, aur har ek chíz ko, phir durust karke rakhá. Sham'oñ ke gul káṭe, aur ba-khúr ṣandal 'úd aur 'ambar ká ziyáda kiyá. Tínoñ qalandaroñ ko le jákar, ek ṭaraf dúsre dálán ke, aur Khalífa wa-ghaira ko un ke muqábil biṭhláyá; aur mazdúr ko kahá, "Uṭhkar kám kar; tujh aise zor-áwar ko na cháhiye ki be-kár aur mu'aṭṭal rahe." Mazdúr ki úñghtá thá, aur ba-sabab parhez-gárí ke kam-tar mashghúl, lahw-o-la'b ká hotá, is bát ke sunte hí, jaldí se uṭhkar khaṛá hu,á, aur dáman kamar se lapeṭkar, kahá, "Maiñ ḥáẓir húñ, kyá irshád hotá hai." Ṣáfí ne jawáb diyá, "Astín bhí apní úpar chaṛhá le." Phir thoṛí der ke ba'd, Amína ne, ek chaukí dar-miyán dálán ke bichhá,í, aur mazdúr ko apne sáth le jákar, ek koṭhṛí se do siyáh kutiyáñ nikál lá,í; har ek ke gale meñ paṭṭe zanjír se bandhí hu,íñ. Phir wuh mazdúr khainchke, un donoñ ko dálán ke bích meñ le gayá.

Zabída, ki dar-miyán qalandaroñ aur Khalífa aur Ja'far aur Masrúr ke baiṭhí hu,í thí, unheñ dekhke uṭhí; aur niháyat tamkanat ke sáth us mazdúr ke nazdík ga,í; aur ek ṭhanḍhí sáñs bharkar, ástínen úpar ko chaṛhá,íñ, aur chábak ko Ṣáfí ke háth se le, mazdúr ko kahá, "Ek kutiyá merí bahin Amína ko de, aur dúsrí mere pás lá."

Mazdúr, muwáfiq us ke farmáne ke, ba-já láyá. Kutiyá láte hí chilláne aur muñh pherke, Zabída kí ṭaraf dekhne, aur us ke qadamoñ par apne muñh ko rakh ke malne lagí. Zabída ne ẕará us ke rone aur chilláne par iltifát na karke

Digitized by Google

chábak márná shurú' kiyá, yahán tak ki márte márte us ká dam chaṛh gayá. Aur jab thak ga,í, tab us ne márná us kutiyá ká, mauqúf kiyá; aur zanjír, mazdúr ke háth se le, us ke agle panje pakaṛke khaṛá kiyá; aur ba-naẓar ta,assuf ke, ek dúsre ko dekhke ro,í. Phir rumál se áñsú us kutiyá ke poñchhkar, use piyár kiyá, aur muñh us ká chúmá. Aur mazdúr ko dekar kahá, "Is ko le já, aur dúsrí ko lá." Mazdúr ne us kutiyá ko, ki márí ga,í thí, ḥujre men le jákar báñdhá, aur dúsrí, Amína ke háth se lekar, Zabída ke pás láyá. Zabída ne kahá, "Ise tú pakṛe rah." Phir us ne chábak leke, us ko bhí usí ṭaraḥ se márá, jaisá pahlí kutiyá ko márá thá. Phir us ke áñsú,oñ ko poñchhkar, us ke muñh par bosa diyá, aur ḥawále mazdúr ke kiyá. Mazdúr us ko bhí ḥujre meñ le jákar, bánd áyá.

Wuh tínoñ qalandar aur Khalífa aur us ke sáthí, is ḥál ko dekh, niḥáyat mutaḥaiyir hu,e, aur apne diloñ meñ kahne lage, "Zabída kyoñ is qadar sang-dilí se, un kutiyá,on ko márkar, sharík hoke ro,í; aur bá-wujúd ki yih jánwar, Musalmánoñ ke nazdík najjis aur ná-pák haiñ, un ke áñsú poñchhe, aur un ke muñh ko chúmá. Áhista áhista wuh sab ápas meñ is ká charchá karte the, khuṣúṣan Khalífa, is ḥál 'ajíb wa gharíb ke daryáft karne ko niháyat mushtáq aur be-qarár thá. Wazír se ishára kiyá; wazír ṭaraḥ deke aur ṭaraf dekhne lagá. Bádsháh ne phir isháre se púchhá, us ne isháre se 'arẓ kiyá, ki yih waqt púchhne ká nahíñ. Phir Zabída ba'd márne un donoñ kutiyá,oñ ke, dam lene ke wásṭe, us dálán meñ thoṛí der tak baiṭhí.

Jab mándagí us kí rafa' hu,í, Zabída se Ṣáfí ne kahá, "Ai merí piyárí bahin, tum apní jagah par áke, baiṭho, to ham apná shughl kareñ." Zabída ne kahá, "Achchhá." Phir wuh ṣaff meñ ákar, is waẓ' se baiṭhí, ki Khalífa aur us ke ham-ráhí dahní ṭaraf aur tínoñ qalandar aur mazdúr bá,eñ ṭaraf, baiṭhe. Ek sá'at tak wuh khámosh thí, ki Ṣáfí us chaukí par, jo bích dálán ke bichhí hu,í thí, ákar baiṭhí, aur Amína se kahá, "Bahin uṭho, tum hamáre maṭlab se khúb wáqif ho." Amína is bát ko sunte hí uṭhí, aur ek dúsre ḥujre meñ ga,í; aur waháñ se ek khána uṭhá lá,í, ki jo zard sáṭhin se manḍhá hu,á, aur ghiláf us ká sabr kár-chobí thá. Us ne use kholke, ek nai nikálí, aur apní bahin ko dí. Ṣáfí ne us kí áwáz meñ maẓmún firáq ká gáná shurú' kiyá; jis ko Khalífa aur sab ahl-i-maḥfil wa-ghaira sunkar wajd karne lage. Jab us ne gákar sab ko maḥẓúẓ kiyá, báñslí Amína ko dekar kahá, "Bahin, merí áwáz thak ga,í hai, ab tum ise lekar bajá,o, aur majlis ko apne gáne se

Digitized by Google

khush karo." Amína ne nai ko lekar, thoṛí der tak us ká sur miláyá, aur phir maẓmúñ firáqiya gáyá. Yahán tak ki wuh khud shauq kí ḥálat meñ áke, us rág ko tamám na kar sakí.

Zabída ne us ke gáne bajáne kí bahut ta'ríf kí, aur kahá, "Ab tumhárí ḥálat gham se mutaghaiyir ma'lúm hotí hai." Amína, be-khudí se, jawáb us kí bát ká na de sakí; aur us kí aisí ḥálat ho ga,í qaríb thá ki zamín par ghash khákar gir paṛe. Aur us ne us ḥálat meñ apná pairáhan utárke pheñk diyá, aur us ke sháne dághoñ se siyáh sab ko naẓar paṛe, jaisá ki kisí ne use márá ho, aur dágh us ke paṛ ga,e hoñ. Aur sab ne dekhkar, bahut ta'ajjub kiyá, ki aisí, ma'shúq náznín ko kis sang-dil ne márá hai ki us ke sháne aur bázú dághoñ se siyáh ho rahe haiñ, aur kis wásṭe is qadr us kí ḥálat aisí ho ga,í. Aur jab Amína, ghash meñ qaríb gir paṛne ke hu,í, Zabída aur Ṣáfí ne dauṛkar, thámbá. Tab ek qalandar ne kahá, "Agar ham maidán meñ paṛe rahte, aur rát ko zer ásmán basar karte, bahut bihtar thá is se ki ham is ḥál ko dekhte haiñ, aur us ká sabab púchh nahíñ sakte."

Khalífa ne is bát ko sunkar us ke pás áke púchhá, ki "Tum is bíbí ke ḥál se aur un kutiyá,oñ ke máre jáne se ágáh ho?" Qalandar ne jawáb diyá, "Ham is ḥál se muṭlaq ágáhí nahíñ rakhte, aur áge kabhí is ghar meñ nahíñ á,e, faqaṭ áj hí kí rát ko, do chár ghaṛí peshtar tumháre áne ke, á,e haiñ."

Is bát ko sunkar, Khalífa ká ta'ajjub aur bhí ziyáda hu,á, aur us qalandar se kahá, ki "Sháyad yih ádmí, jo tumháre ham-ráh hai, kuchh is aḥwál se wáqif hogá." Us qalandar ne, mazdúr ko isháre se nazdík apne bulákar, púchhá, "Tú kuchh jántá hai, ki kis wásṭe wuh donoñ kutiyáñ márí ga,íñ, aur kyoñ donoñ sháne Amína ke dágh-dár haiñ." Mazdúr ne kahá, "Wa-illáh, maiñ is ḥál se aṣlá wáqif nahíñ, siwá áj ke din ke kabhí is ghar meñ nahíñ áyá, aur maiñ is ghar ke rahnewáloñ se, jaisá ki tum taṣawwur karte ho, nahíñ, is ghar meñ, siwá in tín 'auratoñ ke, ko,í nahíñ rahtá."

Wuh sab jánte the ki mazdúr in bíbiyoñ ká naukar hogá; jab ma'lúm hu,á, ki wuh mazdúr bhí miṣl hamáre be-gána hai, tab Khalífa ne kahá, "Ham sát mard haiñ, aur wuh faqaṭ tín 'aurateñ: sab milke, un se ba-iṣrár is ráz ko púchheñ. Agar unhoñ ne ba-khushí batáyá, to bihtar, wagar nahíñ, ham un se ba-zor istifsár kareñ."

Wazír Ja'far ne, ki is ṣaláḥ wa mashware meñ na thá, is maṣlaḥat ko sunkar, Khalífa ke kán meñ kahá, ki "Ham

Digitized by Google

sab ne baṛí kaifíyat is majlis se uṭhá,í, aur ab tak niháyat árám wa 'iẓẓat ke sáth haiñ; aur áp ko khúb ma'lúm hai, ki in bíbiyoñ ne kis sharṭ aur paimán se ham ko apná mihmán kiyá, aur ham ne us ko qabúl kiyá; is púchhne se hameñ wuh kyá kaheñgí. Agar, Khudá na-khwásta, is 'ahd-shikní se, ko,í ṣadma ham ko pahuñche, to niháyat nadámat ḥáṣil hogí; aur is ko na khiyál kiyá cháhiye, ki unhoñ ne, jo ham sab se is mazbútí ke sáth, 'ahd liyá hai, 'ahd-shikní par sazá na de sakeñgí. Kuchh to unhoñ ne, apne dil meñ samjhá hai, jo ham se 'ahd liyá."

Phir wazír Ja'far ne yaháñ tak Khalífa se kahá, ki "Rát bahut nahíñ, thoṛí hai, agar ḥuẓúr is waqt ṣabr farmáweñ, fajar ko maiñ ákar in tínoñ bíbiyoñ ko áp ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir karúñgá; us waqt jo kuchh ki áp ko púchhná manẓúr hogá, un se púchh líjiyegá." Agarchi yih ṣaláḥ bahut khúb thí, magar Khalífa ne use na máná; aur wazír se kahá, "Chup rah; maiñ fajar tak intiẓár nahíñ kar saktá, isí waqt cháhtá húñ ki is amr ko daryáft karúñ."

Pahle us ne qalandaroñ se kahá, ki "Tum jákar un se istifsár karo." Unhoñ ne inkár kiyá. Phir sab ne mazdúr ko ámáda kiyá, tá ki wuh un bíbiyoñ se is amr ko púchhe. Chunánchi wuh ráẓí hu,á. Zabída ne, us jamá'at ko bát-chít karte sunkar púchhá, ki "Tum sab ápas meñ kyá guft-gú kar rahe ho?" Mazdúr ne 'arẓ kiyá, ki "Bíbí, yih sab bhale ádmí cháhte haiñ, ki az-ráh-mihrbání ke, áp un ko is amr se ágáh kareñ, ki is be-raḥmí se kutiyoñ ko márkar kyúñ ro,íñ, aur shánoñ par us bíbí ke, jise ghash á gayá thá, siyáh dágh kaise haiñ."

Zabída, yih bát sunkar, niháyat bar-afrokhta hu,í. Khalífa wa-ghaira se púchhá, "Kyá yih bát sach hai, ki tum ne is amr ke istifsár karne ke wáste mujh se is shakhṣ ko kahá thá." Sab ne bi-l-ittifáq hoke kahá, "Durust hai, ham sab ne is shakhṣ se kahá thá, ki tú sab kí ṭaraf se púchh, siwá Ja'far wazír ke, ki us ko is amr meñ sukút hai." Zabída ne, un sab ká iqrár sunkar bar-ham hoke kahá, "Kyúñ jí tum sab ne, apne qaul ko khúb nibáhá; ham ne az-ráh 'ináyat ke, tumháre kahne ko mánke, tum sab ko apne ghar meñ jagah dí, aur sab ṭaraḥ se tumhárí khátir-dárí aur dil-jo,í kí. Aur áge se qaul wa 'ahd le liyá thá, ki tum hamáre kisí amr meñ dakhl na karná; aur agar karoge to natíja us ká pá,oge. Bá-wujúd, ki ham ne tumhárá istiqbál karke, má-ḥaẓar, jo hameñ muyassar thá, tum se daregh na kiyá; magar afsos, ki tum ne 'ahd-shikní kí, aur is meñ ẓará khauf wa hirás na kiyá, ki yih amr mújib tumháre ẓarar ká

Digitized by Google

hogá; ab tumhárí buzurgí, hamárí nazaroñ meñ kuchh na rahí, aur na ab tumheñ kisí tarah kí jagah, 'uzr wa ma'zarat kí hai." Yih kahke, Zabída ne apne páñwoñ ko zamín par márá, aur tín dafa' dastak dekar kahá, "Jald á,o." Ba-mujarrad kahne is bát ke, ek darwáza khul gayá; aur us meñ se sát ghulám-i-Habshí, niháyat qawí aur zabar-dast, nangí talwáreñ háth meñ liye hu,e nikle; aur har ek ne har ek ko un guroh se zamín par pachháṛá, aur us dálán ke andar, unheñ liṭake cháhá ki sar un ke káṭ ḍáleñ.

Taṣawwur ká maqám hai ki Khalífa ko kis qadar iẓṭiráb aur be-qarárí wazír kí naṣíḥat na sunne se, aur kitní nadámat aur pashemání hu,í hogí. Gharaẓ, us ráz ke púchhne se, Khalífa, Ja'far, Masrúr, mazdúr, aur tínoñ qalandar, gardan máre jáne lage. Magar qabl is ke ki wuh Ḥabshí un sab ko qatl kareñ, ek ne Zabída aur us kí bahinoñ ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kiyá, "Ai qawí aur mu'azziz wa mukarram bíbiyo, tum ḥukm detí ho, ki ham, in sab ko gardan máreñ." Zabída ne jawáb diyá. "Ẓará ṭhahr já,o; ham pahle is sab se, in ke ḥál ko púchh leñ." Phir har ek se us ne púchhná shurú' kiyá. Pahle sab ke, khauf-zada mazdúr ne 'arẓ kiyá, "Ba-rá,e Khudá ba-sabab quṣúr auroñ ke mujhe na máro, maiñ be-gunáh maḥẓ húñ; gunáh-gár wuh sab haiñ." Aur rokar kahne lagá, "Afsos, maiñ kis chain wa árám meñ thá; in káne qalanḍaroñ ke sabab se maiñ is muṣíbat meñ paṛá. In ke qadamoñ kí shámat aur manḥús ṣúratoñ se, bahut shahr wairán aur log barbád hu,e hoñge, mere ḥál par raḥm kíjiye; gharíb miskín par bakhshish farmáná bahut khúb hai; khuṣúṣan us ko ki apní 'ináyat se sar-faráz farmáyá ho, gardan márná inṣáf aur kháwindí se bahut ba'íd hai."

Zabída, mazdúr kí zár nálí sunkar, bá-wujúd ghaẓab wa ghaiẓ ke, hañs parí, aur us ke 'arẓ wa ma'rúẓ par aṣlá khiyál na karke, sab se kahá, "Har ek shakhṣ tum meñ se apná ḥál, jo rást aur wájibí ho, bayán kare, kaun hai, aur kaháñ ká rahnewálá hai, aur kyá faẓl-o-kamál rakhtá hai, aur yaháñ áne ká us ke kyá sabab hai. Agar ẓará jhúṭ bolegá, to be-shakk us kí abhí gardan márí já,egí." Khalífa, ba-nisbat auroñ ke, niháyat muẓṭarr aur be-qarár hu,á, ki is 'aurat-i-ghaẓab-nák ke háth se bachná bahut dushwár hai. Isí tashwísh aur pareshání meñ sochá, kí, agar mere rutbe se muṭṭali' hu,e, to yaqíní wuh mujhe chhoṛ degí. Phir us ne wazír se ki us ke qaríb thá, is amr ko ẓáhir kiyá.

Magar wazír-i-dáná ne cháhá, ki apne áqá kí buzurgí aur 'aẓamat ko háth se na dekar, kuchh taqrír aur iẓhár kare, ki itne meñ Zabída ne un tínoñ qalandaroñ ko, ek áñkh se

Digitized by Google

káná páke púchhá, "Kyá, tum tínoñ ápas meñ bhá,í ho." Un meñ se ek ne kahá, "Nahíñ, bíbí; ham bhá,í nahíñ, magar ham ṭaríq al-batta haiñ, aur ek hí waẓ' se apní zindgání ba-sar karte haiñ." Phir us ne un qalandaroñ se púchhá, "Kyá tum máñ ke peṭ se káne hí paidá hu,e the?" Ek ne kahá, "Nahíñ, ba-sabab ek ḥádiṣe 'ajíb wa gharíb ke hamárí áñkheñ ẓá,i' hu,íñ, ki wuh qábil likhne ke hai, aur us se har shakhṣ 'ibrat kare. Ba'd is muṣíbat aur áfat pahuñchne ke, ham apní dáṛhí, múñchheñ, bhau,eñ muñḍwáke, qalandar ban ga,e."

Zabída ne dúsre qalandar se isí amr ká istifsár kiyá. Us ne bhí yihí jawáb diyá, aur isí ṭaraḥ se tísre ne; balki us ne un se aur kuchh ḥál apná ziyáda bayán kiyá, ki "Bíbí, ham 'awám se nahíñ haiñ. Agar áp hamáre ḥál par ẓará raḥm farmáweñ, to ham apne ḥál ko 'arẓ kareñ. Ham tínoñ bádsháh-záde haiñ, áj hí shám ko hameñ ek dúsre kí mulá-qát ḥáṣil hu,í, wa-illáh, ham ápas meñ ajnabí bahut haiñ. Siwá is waqt ke, ki abhí áp se 'arẓ kiyá, ham ne ek dúsre ko nahíñ dekhá thá, aur ba-yaqín jániye, ki wuh salátín, jin ke ham tínoñ farzand haiñ, bahut baṛe námí bádsháh is dunyá ke haiñ. Aur har ek ham meñ se, apní apní sar-guẕasht aur aḥwál muṣíbat ká, jo us par guẕrá hai, mufaṣṣal bayán karegá."

Zabída ká ghuṣṣa in bátoñ ko sunkar kuchh ṭhañḍá hu,á, aur un Ḥabshí ghulámoñ se kahá, ki "In ke háth pair chhoṛ do, tá ki wuh apní apní jagah par baiṭhkar, apná ḥál aur áne ká is ghar meñ bayán kareñ. Jo apná ḥál bayán kar chuke us ko chhoṛ do, jidhar ko cháhe udhar ko chalá já,e; aur jo ki ápná ḥál na kahe us kí gardan máro." Phir wuh tínoñ qalandar, aur Khalífa, wazír Ja'far, Masrúr khwája-sará, aur mazdúr, dálán ke andar qálín par baiṭhe; aur har ek ke sar par ek ek Ḥabshí, talwár nañgí kíye musta'id khaṛá hu,á, ki ba-mujarrad ḥukm karne Zabída ke un ko qatl kare. Pahle sab ke, mazdúr ne cháhá, ki apní sar-guẕasht kahkar, aisí muṣíbat se apne ta,íñ naját de, us ne 'arẓ kiyá.

Digitized by Google

QIṢṢA MAZDÚR KÁ, KI US NE BAR SABÍL, IKHTIṢÁR BAYÁN KIYÁ.

Mazdúr ne kahá, "Ai bíbí, mere áne ká sabab tumháre ghar meñ, yih hu,á, ki áj ṣubḥ ke waqt, maiñ bázár meñ, apná ṭokrá liye hú,e, is ummed meñ khaṛá thá, ki mujh ko ko,í miḥnat wa mazdúrí ke wáste bulá,e, tá maiñ us ká kám karke apná qút paidá karúñ. Itne meñ tumhárí bahin ne mujh ko buláyá, aur apne sáth liye hu,e kalwár kí dukán par ga,í, aur waháñ se sabzí-farosh kí, phir waháñ se turunj-farosh kí, aur waháñ se mewa-farosh kí dukán par ga,í. Aur har ek dukán-dár se har chíz kharíd kar, aur ṭokre meñ phir mere sar par rakhke, is ghar meñ le á,í; aur tum ne az-ráh gharíb-nawází ke, mujh ko ab tak yahán rahne diyá, is iḥsán ko tumháre, maiñ kabhí farámosh na karúñgá. Merá ḥál yih hai, jis ko maiñ ne 'arẓ kiyá." Jab mazdúr ne apne qiṣṣe ko, wáste jald rihá,í páne ke, tamám kiyá; Zabída ne us se kahá, "Apne ghar chalá já, aur phir kabhí mere sámne na á,iyo." Mazdúr ne 'arẓ kiyá, "Agar mujhe irshád ho, to maiñ ṭhahrke in logoñ ká bhí qiṣṣa sunúñ, jaisá ki unhoñ ne merá ḥál suná hai." Phir wuh ba-mújib isháre Zabída ke, ek goshe meñ dálán ke khaṛá ho rahá. Zabída ne un qalandaroñ se kahá, "Ab tum apná aḥwál bayán karo." Chunánchi, pahle ek ne apne ḥál ko, is ṭaraḥ kahná shurú' kiyá.

QIṢṢA PAHLE QALANDAR KÁ.

Pahle qalandar ne, zánú par khaṛe hoke, Zabída kí khidmat meñ 'arẓ kiyá, ki:—Bíbí ab áp ke ḥuẓúr meñ ẓáhir kartá húñ ki kyoñkar merí dahní áñkh ga,í, aur kis ṭaraḥ se maiñ ne waẓ' aur ṭaríq qalandaroñ ká ikhtiyár kiyá. Maiñ beṭá ek baṛe bádsháh jalílu-l-qadr ká thá; aur us ká ek bhá,í bhí misl us ke bádsháh, bi-l-istiqlál aur 'aẓímu-sh-shán, qurb-o-jawár meñ, us kí wiláyat ke rahtá thá. Aur us ke do farzand the; ek beṭá, ki mere ham-sinn thá, aur dúsrí beṭí. Maiñ, ba-mújib ijázat apne báp ke, sál meñ ek bár, wáste muláqát 'amú ke játá; ek mahíne, aur kabhí do mahíne, us ke ḥuẓúr meñ rahtá, aur phir apne mulk meñ phir átá. Is ámad-o-raft se,

Digitized by Google

darmiyán mere aur 'amú-zád bhá,í ke niháyat ulfat aur muḥabbat ho ga,í thí. Ek roz muláqát meñ, maiñ ne use niháyat khush páyá, aur us ne ba-nisbat áge ke, mujh se ziyáda muḥabbat kí, aur sámán merí da'wat ká takalluf se kiyá, aur 'ajíb wa gharíb tamáshe dikhlá,e. Ham aur wuh baiṭhe hu,e der tak un tamáshoñ ko dekhá kiye; phir maiñ ne aur us ne milke, kháṣe ko kháyá. Ba'd is ke, us ne mujh se kahá, "Maiñ ne, kitná khúb aur kis qadr jald, tumháre jáne ke ba'd, bahut se kárí-gar lagáke, ek makán banwáyá hai; chunánchi wuh maḥall bi-l-kul ṭaiyár aur murattab ho chuká hai; ab merá iráda us meñ shab-khwábí ká hai. Tum agar us makán ke dekhoge, to bahut khush hoge; magar ẓarúr hai pahle tum ko qasam kháná, ki is ráz ko kisí se ẓáhir na karo. Ba-sabab dostí,e qadím aur muḥabbat barádarána ke, ṣirf do amr tum se maiñ cháhtá húñ."

Maiñ us se, is amr meñ inkár na kar saká, aur be-ta,ammul maiñ ne qasam khá,í. Ba'd is ke, us ne mujh se kahá, ki "Ẕará tum ṭhahro, maiñ abhí átá húñ." Phir wuh thoṛí der ke ba'd, ek bíbí niháyat khúb-ṣúrat apne sáth lekar áyá, na to us ne mujh ko batáyá ki wuh bíbí kaun hai, aur na maiñ ne munásib jáná ki bíbí ká ḥál púchhoñ. Ba-har-kaif, phir ham donoñ bhá,í aur bíbí, baiṭhkar der tak idhar udhar kí báteñ karte, aur bhar bhar gilás sharáb ke píte rahe, yaháñ tak ki shahzáde ne kahá, "Ab ziyáda tawaqquf yaháñ na kiyá cháhiye." Yih kahke uṭhá, aur mujh se ek ráh ká nám batáke, kahá, "Tum is bíbí ko apne sáth leke, is ráh se us qabar-istán meñ já,o, aur jaháñ kahíñ na,í qabar, ba-ṭaur gumbaz ke, baní hu,í dekhná, to jánná ki wuhí darwáza us makán ká hai jis ká ẕikr abhí maiñ ne tum se kiyá thá; tum donoñ andar us makán ke jákar mere áne ke muntaẓir rahná, maiñ bhí jald waháñ á,úñgá."

Phir mujh ko ba-tákíd kahá, ki "Bhá,í, ba-rá,e Khudá is ráz ko kisí se ẓáhir na karná." Ba-har-kaif maiñ ne apná háth us bíbí ke háth meñ deke, usí nishán aur pate par, jise mere chachere bhá,í ne batáyá thá, rawána hu,á, aur be-gum karne ráh ke, mahtáb kí roshní meñ, bahut árám se us bíbí ko lekar, waháñ pahuñchá; dekhá, ki wuh shahzáda bhí, loṭá pání ká bhará, aur chúne kí ṭokṛí liye, waháñ áge se pahuñchá hai. Aur phaṛwe se miṭṭí qabar kí, bharí hu,í nikálí, pattharoñ ko waháñ se uṭhákar, kináre lagáyá. Jab sab pathar us se nikál chuká, us ne waháñ ek surákh zamín meñ kiyá, ki waháñ hameñ ek poshída darwáza naẓar paṛá. Us ne use kholá; us meñ ek zína chobí lagá hu,á thá. Us

Digitized by Google

waqt mere chachere bhá,í ne us bíbí se kahá, ki "Bíbí yihí ráh us makán ke jáne kí hai; jis ká maiñ ne tum se mazkúr kiyá thá." Bíbí is bát ke sunte hí waháñ á,í, aur zíne kí ráh se níche utar ga,í; aur shahzáda bhí muta'áqab us ke chalá gayá. Aur qabl utarne ke us makán meñ, mujh se kahá, "Maiñ ba-sabab in taklífoñ ke, jo tum ne merí kháṭir uṭhá,í haiñ, tumhárá niháyat mammún aur shákir hu,á; ab maiñ tum se rukhṣat hotá húñ; Khudá ḥáfiẓ." Har-chand, maiñ ne us se púchhá, ki tum kaháñ játe ho, aur yih sab umúr kyá haiñ, us ne kuchh na batáyá; magar is qadar kahá, ki "Darwáze par miṭṭí ḍálkar, barábar kar deuá, aur jis ráh se tum á,e the, usí ráh se chale já,o."

Maiñ majbúr hoke us se rukhṣat hu,á; aur us kám ko anjám deke, apne chachá ke maḥall meñ phir gayá, aur ba-sabab dard-i-sar ke, ki nasha-i-sharáb se hotá thá, maiñ apne makán par so rahá. Ṣubḥ ko, khwáb se be-dár hoke, rát ke mu'ámale ko yád kar, niháyat mutaraddid hu,á. Un sab bátoñ ko maiñ ne isti'jáb kí ráh se taṣawwur kiyá, ki khwáb meñ dekhá thá. Phir isí amr ko, apne ẕihn meñ qarár dekar apne ek khidmat-gár ko kahá, "Jald jákar khabar lá, ki mere bhá,í shahzáde ne be-dár hokar, tabdíl poshák kí hai, yá abhí árám meñ hai." Us ne waháñ se phir ákar kahá, ki "Rát ko wuh apne makán meñ na the, aur ko,í un ke ḥál se muṭṭali' nahíñ, ki wuh kaháñ haiñ aur kidhar ga,e. Is sabab se, sab un ke naukar chákar aur maḥall ke log rát se ḥairán pareshán haiñ." Tab maiñ ne qiyás kiyá, ki wuh muqarrar usí tah-kháne meñ hogá; mujh ko us ke na hone aur na dekhne se, kamál ranj guẕrá. Phir chhipkar, usí goristán meñ gayá, aur tamám din us makán kí talásh meñ guẕar gayá; magar har-giz, kuchh nishán us ká na páyá. Isí ṭaraḥ, chár roz tak us kí talásh meñ sar-gardán rahá, lekin kahíñ ṭhikáná aur patá us ká na lagá. Ab yaháñ ẕarúr hai, ki maiñ áp ko is bát se ágáh karúñ. Ai bíbiyo, un dinoñ merá 'ammú wásṭe khelne shikár ke, ka,í din se báhar gayá hu,á thá, aur maiñ us ke intiẕár meñ niháyat malúl kháṭir hu,á; ákhir roz qaṣd jáne ká apne báp ke pás kiyá; aur wazír se yih kahkar rukhṣat hu,á, ki "Maiñ apne ma'múl se ab kí bár bahut rahá, merá báp merí ṭaraf se niháyat mutaraddid hogá. Jab chachá-ján shikár se murája'at farmá,eñ merí ṭaraf se, ba'd ba-já láne, ádáb wa taslímát ke, 'uẕr jáne ká, be-rukhṣat ke karná." Magar maiñ ne wazír ko, ba-sabab gum hone shahzáde ke kamál pareshán aur andohgín páyá, aur maiñ, ba-sabab qasam dene shahzáde ke, us se shahzáde ká ḥál kah na saktá thá.

Digitized by Google

Ba-har-kaif, maiñ wahán se báp kí dáru-s-saltanat meñ áyá; wahán maiñ ne khiláf ma'múl, díwán-kháne ke baṛe darwáze par, bahut sipáhiyoñ ká pahrá dekhá. Unhoñ ne ba-mujarrad dekhne ke, mujh ko qaid kar liyá; maiñ ne sabab púchhá; ek afsar ne jawáb diyá, "Ai shahzáde, yih fauj wazír-i-a'ẓam se muwáfiq hai, ki is ne ba'd faut hone tumháre báp ke, us wazír ko bádsháh kiyá hai. Ab usí na,e bádsháh ne tumhárí giriftárí ke liye hameñ ḥukm kiyá thá, ki "Jahán kahíñ ki pá,o, shahzáde ko pakaṛ lá,o." Chunánchi tumhárí talásh meñ chároñ taraf fauj ga,í hu,í hai. Áj tum, hamárí khush-naṣíbí se khud-ba-khud háth lage, is wáste tum ko qaid kiyá." Itní bát kahte hí, ek risáldár mujh ko áge us ẓálim ke le gayá.

Us waqt ke gham wa iẓṭiráb ká mere, ai bíbí, taṣawwur farmá,o, aur wuh wazír shaqí, áge se 'adáwat qalbí mujh se rakhtá thá. Aur us kí dushmaní aur 'adáwat ká sabab yih thá, ki mujh ko apne laṛakpan meñ kamál shauq ghulel-bází ká thá; chunánchí ek din, maiñ ghulel liye hu,e, apne maḥall kí chhat par khaṛá thá, ki ek chiṛiyá uṛtí hu,í mere sámne á,í. Maiñ ne gulla us kí taraf chaláyá; ittifáqan, wuh gulla us wazír kí áñkh meñ, jo apní ḥawelí ke koṭhe par ṭahaltá thá, lagá; aur us se us kí áñkh phúṭ ga,í. Maiñ is ḥál ko daryáft karke, áp us ke pás gayá, aur bahut ma-'ẓarat kí; bá-wujúd is ke, us ke dil meñ wuh kína merí taraf se rahá, aur cháhtá thá, ki qábú pákar is ká intiqám mujh se le; ab ki us ne mere ta,íñ be-kas wa be-yáwar páyá, merí us ḥarakat ko, ki khaṭá se sarzad hu,í thí, dalíl pakaṛke mujhe dekhte hí dauṛá, aur niháyat ghuṣṣe se apní uñglí ḍálkar merí dahní áñkh nikál ḍálí." Yih sabab merí dahní áñkh jáne ká hu,á."

Aur us ẓálim ne us par bhí iktifá na karke ek pinjre meñ mujhe qaid kiyá; aur jallád ko ḥukm kiyá, ki "Is ko shahr se dúr le jákar qatl kar, aur us ká gosht káṭkar, shikárí jánwaroñ ko khilá." Jallád ghoṛe par sawár hu,á, aur bahut se ádmí apne ham-ráh le, mujhe shahr ke báhar le gayá. Jab mere qatl karne ká iráda kiyá, maiñ ne us se roke bahut minnat aur zárí kí, yahán tak ki us ko mere ḥál par raḥm áyá; mujh ko chhoṛ diyá aur kahá, "Is mulk se nikal já, aur khabar-dár phir kabhí is taraf rukh na kíjiyo; aur agar áwegá, to maiñ aur tú donoñ ján se máre já,eñge." Maiñ ne bahut shukr-guzárí kí aur ján ke bachne se áñkh ká jáná mujhe sahl ma'lúm hu,á, aur taṣawwur kiyá, ki áñkh hí ke jáne par Khudá ne khair kí; bhalá ján se to bachá, áñkh ga,í to ga,í.

Digitized by Google

Us roz to maiñ ne apne meñ ṭáqat chalne kí muṭlaq na pá,í, din bhar chhipá rahá. Rát ko poshída ráhoñ se, muwáfiq apní ṭáqat ke, thoṛí thoṛí ráh ṭai karke, chachá kí wiláyát meñ pahuñchá. Aur us ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir hoke, sárá hál apní muṣíbat aur jald phir áne ká ẓáhir kiyá. Chachá ne áh khaiñchkar kahá, "Afsos ki zamáne ne mere farzand ke kho jáne par iktifá na karke, mujh ko bhá,í ke marne kí khabar suná,í, ki us ko maiñ ján se ziyáda 'azíz rakhtá thá, aur tujh ko is muṣíbat meñ páyá." Har-chand wuh shahzáde kí bahut talásh aur just-jú meñ rahá, magar kahíñ us ká nishán na páyá. Niháyat apne beṭe ko yád kar royá kartá. Maiñ us bádsháh ko, is ḥál zár meñ na dekh saká, aur us kí giriya-o-zárí par merá dil bahut jalá. Ziyáda is se mujhe táb nigáh-rakhne us qasam kí na rahí. Ákhir maiñ ne wuh sab ḥál, ki jo merí áñkhoñ ke sámne guẓrá thá, apne 'ammú se ẓáhir kiyá.

Is ḥál ko sunkar us kí fi-l-jumla taskín hu,í, aur mujh se kahá, "Bhatíje, tú ne sach kahá; tere kahne se mujh ko kuchh ab ummed us ke milne kí paṛtí hai; mujhe áge se ma'lúm hai, ki us ne ek maqbara yaháñ se qaríb banwáyá hai, muqarrar us meñ hogá." Phir maiñ aur chachá donoñ bhes badalke, tá ki ko,í ghair us shahzáde ke ráz par ágáh na ho, bágh ke darwáze se ki ṭaraf ṣaḥrá ke thá nikalkar chale. Thoṛí dúr ga,e the, ki wuh qabar mil ga,í. Maiñ ne us jagah ko jaldí se pahchán liyá, ba-khiláf áge ke ki báwujúd talásh aur just-jú ke na páyá thá. Jab ki ham andar us gumbaẓ ke ga,e, to us áhaní darwáze ko, jis ke sáth zína lagá hu,á thá, band páyá; baṛí mushkil, aur dushwárí se ham ne us darwáze ko kholá; is wáste ki shahzáde ne us ko andar kí ṭaraf se khúb gach aur chúna lagákar band kiyá thá.

Gharaẓ jab ki ham ne us darwáze ko kholá, to pahle chachá us makán meñ utre. Un ke ba'd maiñ gayá; dekhá ki us makán kí ḍewṛhí bad-bú ke dhú,eñ se bharí hai. Waháñ se shah-nishín meñ ga,e, ki píl páñwoñ par istáda aur sham'oñ kí roshní se roshan thá; aur ek ḥauẓ dikhá,í diyá, ki chároñ ṭaraf kháne píne kí chízeñ ba-afráṭ rakhí hu,í thíñ. Ham kisí ádamzád ko waháñ na dekhke, bahut mutaḥaiyir hu,e. Phir sámne apne ek buland shah-nishín aur dekhí, ki jis ke darwázoñ meñ, parde paṛe hu,e the. Chachá us shah-nishíñ par zíne se chaṛh ga,e, aur parda uṭháke apne beṭe aur us bíbí ko ek palang par bá-ham dekhá; magar wuh donoñ Khudá ke ghaẓab kí ág se jalkar, mánind ko,ele ke siyáh ho ga,e the; jaisá ki ko,í un ko

Digitized by Google

bahut jaltí ág meñ ḍále aur qabl rákh ho jáne ke nikál lewe. Maiñ is ḥál-i-khauf-nák ko dekhkar niháyat ḍará, aur afsos kiyá. Magar mere chachá ko aṣlá na to kuchh taḥaiyar hu,á, aur na ẓará us ne is amr ko dekhkar afsos kiyá; balki us ne us shahzáde jale hu,e ke muñh par thúk diyá, aur ghuṣṣe hokar kahá, "Dekh, isí jahán meñ tú ne kaisí sazá pá,í, aur us 'álam meñ is se ziyáda páwegá." Is thúkne aur kahne se bhí us kí tasallí na hu,í, phir us ne apne páñwoñ se jútí utár us ke muñh par ka,í máríñ.

Chachá kí is ḥarakat se mujh ko kamál malál aur taḥaiyar hu,á, ki us ne apne mu,e hu,e beṭe ke sáth aisí ḥarakat-i-ná-pasandída kí. Maiñ ne jal bhunke us se kahá, "Ek to mujhe shahzáde ko is ḥál meñ dekhne se ranj hu,á, us se ziyáda áp kí is ḥarakat par afsos hai; ummedwár húñ ki mujh se irshád kíjiye, ki kyá is shahzáde se aisá baṛá gunáh sar-zad hu,á ki jis ke badle meñ us kí lásh mustaḥiqq áp ke aise khitáb aur 'itáb ke hu,í." Chachá ne jawáb diyá, ki "Ai bhatíje, tujh ko is ḥál kí khabar nahíñ, yih sazáwár is se ziyáda nafrín aur la'n ká hai; is wáste ki yih shahzáda laṛakpan se apní ham-shíra ko piyár kartá thá; maiñ ne bi-liḥáẓ ṣighar-sinn un donoñ ke kuchh ma,ál-andeshí ko kám na farmáyá. Jab wuh donoñ baṛe hu,e, aur sinn-i-sha'úr ko pahuñche, donoñ meñ muḥabbat bhí baṛhí. Tab maiñ ne tá ba-maqdúr apne, bahut iḥtiyáṭ aur tákíd kí, ki wuh donoñ bhá,í bahin ek dúsre ke sámne na howeñ. Magar wuh kam-bakht laṛkí bhí usí martabe apne bhá,í se muḥabbat rakhtí thí, go ba-ẓáhir, ba-sabab merí mumána'at ke, ek dúsre se muláqát nahíñ kar sakte, aur rú-ba-rú nahíñ hote the, diloñ se má,il aur rághib ek dúsre kí ṭaraf rahte. Yaháñ tak ki mere beṭe ne us ko apní ṭaraf rághib pákar, maqbara ban-wáne ke baháne, ek tah-khána, mujh se poshída, is iráde par ta'mír kiyá, ki waqt furṣat ke, us ko is tah-kháne meñ le jákar rahe. Chunánchi jab maiñ shikár ko gayá, wuh us ko ko,í ḥíla karke maḥall se nikál is makán meñ le áyá, aur apne ta,íñ is makán meñ band karke rakhá. Aur áge se us ne sab ashyá,e ẓarúrí aur aqsám kháne píne ke yaháñ lákar ẕakhíra kiye the, to ek muddat-i-daráz, us ke sáth ba-árám-i-tamám yaháñ rahe; magar Khudá,e-Ta'álá ne bahut jald un donoñ ko aise baṛe gunáh kí sazá dí." Bádsháh jab is ḥál ko bayán kar chuká, há,e wá,e karke bahut royá, aur maiñ bhí is mátam meñ us ke sharík hu,á.

Phir us ne ro dhoke, merí ṭaraf dekhá, aur mujhe gale lagákar kahá, "Khair marẓí Khudá kí yúñ hí thí; agar wuh ná-lá,iq mar gayá, to kuchh parwá nahíñ, Khudá tujh

Digitized by Google

ko salámat rakhe. Ab tú hí ba-já,e us ke, merá farzand aur wáris̤ hai." Ba'd is ke, maiñ aur wuh, phir us shahzáde aur shahzádí ko yád karke k͟hub ro,e, aur waháñ usí zíne se úpar ko chaṛh á,e; aur wuh darwáza band karke, úpar se us ke miṭṭí wa-g͟haira ḍálkar chhipá diyá.

Phir ham donoñ waháñ se maḥall-i-bádsháhí kí ṭaraf mutawajjih hu,e. As̤ná,e ráh meñ, qabl is ke ki waháñ pahuñcheñ, áwáz naqárá aur qarná wa-g͟haira, sáz wa álát jangí ke sune; aur gard wa g͟hubár ásmán kí ṭaraf chaṛhá hu,á dekhá. Ák͟hir ma'lúm hu,á, ki wuhí wazír, jo mere báp ká mulk chhín leke tak͟ht par baiṭhá thá, ab ba-iráda-i-tas͟khír mulk chachá ke, baṛí fauj lekar áyá hai. Merá chachá, ki thoṛí fauj rakhtá thá, muqábala us baṛe lashkar ká na kar saká. G͟haním ne shahr meñ ápná 'aml kar liyá, aur fauj us kí, ba-'ásání makánát-i-bádsháhí meñ chalí á,í. Chachá ne, thoṛí der tak, niháyat jawán-mardí se, un ká muqábala kiyá. Ák͟hir dushman ke háth se márá gayá. Ba'd us ke ek do sá'at maiñ ne bhí un ká sámná kiyá, aur g͟haním se laṛtá rahá. Jab chároñ ṭaraf se ghir gayá, ziyáda is se táb istiqámat kí apne meñ na pákar waháñ se bhágá, aur ba-sabab k͟hush-qismatí ke, ek sardár ne us wazír ke mere ḥál par raḥm kar, mujh ko us shahr se ṣaḥíḥ wa sálim báhar nikál diyá. Maiñ apní ḥifẓ ján ke wáste, tá ki ko,í mujhe na pahcháne, chár abrú ká ṣafáyá kar ba-ṭaur qalandaroñ be-nawá ke ban gayá, aur baṛí diqqat se poshída rástoñ meñ hokar, ba'd muddat, chachá ke mulk se niklá, aur bahut shahroñ meñ áwára aur sar-gardán phirá.

Ab rah-barí ṭáli' humáyún se, qalam-rau bádsháh 'álí-jáh, ṣáḥib 'izz-o-tamkín, sulṭánu-s-saláṭín, K͟halífa Hárún-Rashíd ke, pahuñchkar, muṭama,inn-k͟háṭir hu,á, aur iráda kiyá, ki Bag͟hdád meñ jákar, tú apne ta,íñ, qadamoñ par, us bádsháh, ki jis kí sak͟háwat aur dád wa dihish, shura-i-áfáq hai, ḍál de; K͟halífa tere ḥál aur qiṣṣa-i-'ajíb ko sunkar, muqarrar raḥm karegá. Chunánchi ka,í mahíne ke safar meñ, is shahr ke darwáze par pahuñchá thá, ki shám ho ga,í. Cháhá, ki kisí jagah jákar shab-básh húñ, tá mándagí ráh se ẕará árám wa ásá,ish ḥáṣil ho. Yih qaṣd karke chand qadam chalá thá, ki yih dúsrá qalandar, jo mere muttaṣil baiṭhá hai, áyá; aur mujh se ṣáḥib-salámat kí. Maiñ ne use jawáb salám ká diyá, aur kahá, "Tum bhí ajnabí mis̤l mere ma'lúm hote ho." Jawáb diyá, "Tum sach kahte ho; maiñ bhí abhí is shahr meñ pahuñchá húñ." Is qalandar ne, hanoz apní kalám ko tamám nahíñ kiyá, ki tísrá qalandar ham donoñ ke pás áyá, aur salám-'alaika karke kahá, "Maiñ bhí ajnabí

Digitized by Google

húñ, isí dam Baghdád meñ pahuñchá." Phir ham tínoñ ne ba-sabab mushábihat waẓa' aur ṭaríq ke, mánind bhá,iyoñ ke ápas meñ milkar iráda judá hone ká na kiyá. Ham sab ḥairan the, ki shab ko kaháñ raheñ, is wáste ki kabhí áge is shahr meñ á,e na the, aur na kisí jagah aur ahl-i-shahr se wáqif the, jaháñ jákar rát ko ba-sar kareñ. Ákhir khush-naṣíbí apní se ham tumháre darwáze par á,e; tum ne az-ráh gharíb-niwází aur musáfir-parwarí ke, aisá ham ko árám diyá, ki us ká shukr ham adá nahíñ kar sakte. Bíbí, yih merá ḥál hai, ki maiñ ne ba-mújib irshád ke ẓáhir kiyá."

Zabída ne kahá, "Terá quṣúr maiñ ne mu'áf kiyá, jidhar terá jí cháhe chalá já." Us qalandar ne guẓárish kí "Ummedwár húñ, ki mujh ko ijázat ho, tá ki yaháñ ṭhahrke, ḥál in donoñ apne ham-ráhiyoñ aur tín in shakhṣoñ ká, jo ḥáẓir haiñ, sunúñ; ba'd is ke maiñ chalá já,úñgá." Zabída ne us ko ijázat dí. Wuh ádáb ba-já lákar ek kináre baiṭh gayá.

Yih qiṣṣa pahle qalandar ká, Khalífa aur sab ko niháyat 'ajíb wa gharíb ma'lúm hu,á. Phir dúsre qalandar ne apne ḥál ko, Zabída ke ḥuẓúr meñ is ṭaraḥ se bayán karná shurú' kiyá.

QIṢṢA DÚSRE QALANDAR KÁ.

Dúsre qalandar ne, miṣl pahle qalandar ke, Zabída ke ḥuẓúr meñ apní sar-guẓasht ko is ṭaraḥ se kahná shurú' kiyá, ki:—Bíbí ba-mújib áp ke farmáne ke, ḥál ẓá,i' hone áñkh ká, aur us ke ẓimn meñ, tamám ḥál apná, ḥuẓúr meñ guẓárish kartá húñ.

Aiyám ṭufúliyat se mere báp ne mujhe ẓahíñ aur rághib ṭaraf 'ilm ke pákar, bahut dúr dúr mulkoñ se, 'álim-faẓil aur ustád har fann ke, merí ta'lím ke wáste jama' kiye. Maiñ ne thoṛe dinoñ meñ likhná paṛhná síkhke, tamám kalám-alláh, ki paṛhná us ká afẓal 'ibádatoñ ká hai, ḥifẓ kiyá. Aur siwá is ke, 'ilm-i-tafsír aur ḥadíṣ wa-ghaira ko ustádoñ in 'ulúm se ḥáṣil kiyá. Phir fann-i-táríkh aur naghz, aur shá'irí aur naṣar-nawísí, sáda aur rangín meñ, takmíl ba-ham pahuñchá,í. Ba'd us ke, 'ilm-i-ḥikmat meñ, haiyát hindsa wa ḥisáb wa-ghaira paṛhke, yaktá,e rozgár hu,á. Phir á,ín-i-riyásat aur fann-i-sipahgarí ke, ki shahzádoñ ko ẓarúr haiñ, ḥáṣil kiye; aur sátoñ khaṭṭ kí aisí mashq kí ki mánind mere us zamáne meñ

Digitized by Google

dúsrá ko,í nahíñ likh saktá thá. Magar bá-wujúd is kamálát aur khush-nawísí ke, kátib-i-taqdír ne khatt qismát merí ká aisá burá likhá thá, ki kuchh kám na áyá, aur is naubat ko pahuñcháyá ki jis meñ bi-l-fi'l húñ. Ba-har-taqdír shuhra mere kamál ká, wálid ke tamám qalam-rau meñ aisá hu,á, ki waháñ se sab mulkoñ dúr dúr meñ pahuñchá. Sultán-i-Hind, ki bará bádsháh thá, mushtáq mere dekhne ká hu,á; aur ek elchí ko ma' tahá,if-i-giráñ bahá, wálid ke pás bhejkar, darkhwást merí kí. Wálid is amr se khush hu,e, aur samjhá ki shahzádoñ ko siyáhat aur sair mulkoñ kí aur dekhná, ráh-o-rasm darbároñ salátín-i-'álí-miqdár ká, bhí zarúr hai; aur yih amr müjib izdiyád muhabbat aur dostí ká, hamáre aur Bádsháh-i-Hind ke hogá. Gharaz ba-ijázat padar-i-buzurgwár ke, maiñ thore khádimoñ aur asbáb ke sáth ham-ráh elchí ke rawána hu,á.

Is wáste ki safar dúr-daráz meñ, bahut asbáb aur ádmiyoñ ká le jáná, khálí dushwárí se na thá. Ráh meñ pachás sawár musallah, qazzáqoñ ke numúd hu,e, aur ham sab ko gher liyá. Mere sáth, das ghore mahmúl asbáb zarúrí aur tahá,if ke the, ki apne báp ke nám se, wáste Sultán-i-Hind ke, le chalá thá. Agarchi, hamáre logoñ ne, awwal wahle meñ, fi-l-jumla muqábala un ká kiyá, magar ákhir ko maghlúb hu,e. Tab ham ne un thagoñ se kahá, ki "Ham wakíl Bádsháh-i-Hind ke haiñ." Hameñ yaqín thá, ki aise Bádsháh jalílu-l-qadr ká nám sunkar, ham se ta'arruz na kareñge, aur is sabab se hamáre mál aur ján ko un ke háth se zarar na pahuñchegá. Qazzáqoñ ne barí gustákhí se jawáb diyá, "Ham Sultán-i-Hind ko kyá chíz samajhte haiñ; na to ham us ke naukar aur na namak-khwár haiñ, aur na us ke mulk meñ rahte haiñ." Yih kahte hí unhoñ ne muhásara karke, chároñ taraf se yak-bárgí ham par hamla kiyá. Agarchi maiñ ne apní tá ba-maqdúr hifázat kí, ákhir zakhmí hu,á, aur dekhá ki wuh elchí aur sab mere naukar-chákar máre ga,e; tab maiñ apne ghore kí i'ánat se, ki wuh bhí máre zakhmoñ ke ghá,il thá, waháñ se apní ján leke bhágá, aur ghorá dauráke qazzáqoñ se bahut dúr nikal gayá. Ghorá, ba-sabab mándagí ráh aur khastagí tan ke, girkar mar gayá. Us waqt maiñ ne bará istiqlál kiyá, aur apne ta,íñ muztarr aur bad-hawás na hone diyá. Samjhá ki thagoñ ne, ki is qadar ghanímat aur lút pá,í hai, us ko chhor merá ta'áqub na kareñge. Merí tanhá,í aur be-kasí par, bíbí áp khiyál farmá,eñ, ek to manziloñ ká thaká hu,á, dúsre majrúh, tísre tanhá aur ajnabí-bakht, ki us gáñoñ meñ ko,í mujh se wáqif nahíñ tá merí dast-gírí kare. Siwá is ke, yih dar thá,

Digitized by Google

ki mabádá phir mujhe qazzáq dekhke pahchán leñ, aur már dáleñ.

Ákhir maiñ, apná zakhm bañdh, ek samt ko rawána hu,á; aur shám ko níche ek pahár ke pahuñchá, aur ghár meñ parkar so rahá. Şubh ko, ghár se báhar niklá aur bhúk se niháyat muztarr aur be-qarár ho; janglí mewe, jo nazar pare, torkar khá,e. Jab táqat mere jism meñ á,í, wahán se áge rawána hu,á; aur isí tarah se sar-gardán aur pareshán, ka,í manzileñ is ummed par tai kíñ, ki kahíñ şúrat ábádí kí nazar pare, tá ki wahán zará árám wa ásá,ish karúñ. Ákhiru-l-amr, ba'd gardish ek mahíne ke, bahut bare ek shahr meñ ki khúb ábád aur khush áb-o-hawá aur kasíru-l-zirá'at thá, pahuñchá. Aur ka,í daryá gird us ke jári the; is sabab se wuh hamesha sar-sabz rahtá thá. Us kí khush áb-o-hawá dekhkar, maiñ bahut mahzúz hu,á, aur sab sakhtí aur muşíbateñ, ki mujh par guzríñ thíñ, bhúl gayá. Hál merá us waqt, ai bíbí, yih thá, kapre phate nange páñoñ, rang surkh-sufaid jalkar máre dhúp ke siyáh; gharaz is şúrat se maiñ us shahr ke andar gayá, tá daryáft karúñ, ki bolí ahl-i-shahr kí kyá hai, aur merá watan is jagah se kitní dúr hai. Yih iráda karke ek darzí ke pás gayá. Us ne merí waza' ko dekh, apne pás baithá liyá, aur púchhá, ki "Tum kaun ho, aur kahán se á,e?" Maiñ ne us se ko,í amr apná na chhipáyá, sab hál ibtidá se intihá tak záhir kiyá.

Darzí ne ba-ghaur merí sar-guzasht suní; aur jab maiñ kah chuká, us ne ba-já,e tasallí aur taskín ke, aur ziyáda mujh ko darákar kahá, "Zinhár yih hál kisí yahán ke báshindoñ se na kahná, aur us par i'timád nekí ká na rakhná. Is wáste ki bádsháh is mulk ká tere báp ká dushman hai; agar wuh tere áne ká hál yahán sunegá, be-shakk tere sáth bad-sulúkí se pesh á,egá." Maiñ ne yih hál darzí se sunkar jáná, ki us ne mere sáth barí khair-khwáhí kí. Maiñ shukr ba-já láyá, aur kahne lagá, ki "Tum ne mujh ko is amr se khúb khabardár kiyá, maiñ kisí se apná hál na kahúñgá." Bíbí phir maiñ ne kisí wahán ke rahnewáloñ se apná hál aur nám apne báp ká na kahá. Phir wuh darzí mujh ko bhúká samajhkar, mere wáste kuchh kháne ko láyá, aur apne ghar ke andar, ek hujra rahne ke wáste diyá. Us meñ maiñ rahne lagá. Darzí ne jab dekhá ki máñdagí safar kí mujh se bi-l-kul rafa' hu,í, púchhá ki "Tumheñ ko,í hunar yá pesha aisá átá hai ki jis se tum qút apná paidá karo, aur kisí kí khabargírí ke muhtáj na ho." Maiñ ne kahá, "Maiñ 'ulúm-i-díní aur şarf-nahw, aur khush-nawísí, wa shá'irí waghaira meñ, wahíd-aşr húñ." Darzí ne kahá, "In sab se,

Digitized by Google

ki jin ká tum ne nám liyá, is shahr meñ ek nawála roṭí ká bhí paidá na kar sakoge; is shahr meñ 'ilm wa faẓl kí kuchh qadr nahíñ. Agar merá kahná máno to tum, ki qawí aur zor-áwar ma'lúm hote ho, ek jánghiyá banwákar pahno, aur jangal se lakṛí jaláne kí káṭ láke, bázár meñ is shahr ke bechá karo; tumheñ is qadr paidá hu,á karegá ki be-minnat dúsre ke ba-khúbí apní guzrán karoge. Chande miḥnat mazdúrí meñ apní auqát ba-sar karo; á,inda, sháyad Khudá-Ta'ála tumháre ḥál par karam wa faẓal kare; aur yih idbár, ki tum par chhá rahá hai, aur us ke sabab se, iẓhár apne ḥasab wa nasab ká nahíñ kar sakte, sháyad dúr ho já,e. Maiñ ek kulháṛí aur rassí tumheñ mangwá dúñgá."

Bíbí, maiñ ne apne chhipáne aur ḥáṣil karne qút ke wásṭe is amr ẕalíl ko manẓúr kiyá. Dúsre din darzí ne mere wásṭe kulháṛí rassí aur ghuṭanná pá,e-jáma mol le diyá, aur mujh ko un gharíb híma-faroshoñ ke supurd kiyá, ki jin kí rozí ṣirf lakṛí bechne par thí; aur un se kahá, "Is shakhṣ ko tum apne sáth jangal meñ lakṛí káṭne ke wásṭe le jáyá karo." Maiñ un híma-faroshoñ ke sáth jangal meñ játá, aur baṛá gaṭṭhá lakṛíyoñ ká jangal se káṭ látá; aur us ko bázár meñ le jákar ek ṭukṛe sone ko, ki chalan us shahr ká thá, bechtá. Agarchi jangal lakṛiyoñ ká us shahr se bahut dúr na thá, lekin lakṛí waháñ bahut girán biktí thí; is wásṭe ki log waháñ árám ṭalabí se is mushaqqat ko kam-tar ikhtiyár karte the, ki jangal meñ jáweñ aur lakṛiyoñ ko káṭeñ, aur apne sar par bojhá us ká rakh láweñ. Gharaẓ thoṛí muddat meñ, maiñ ne bahut zar paidá kiyá, aur min-jumla us ke, darzí ko 'iwaẓ khidmat ke diyá. Aur isí miḥnat mazdúrí meñ mujhe ek baras púrá waháñ guẕar gayá. Ek din maiñ kuchh aur áge us jangal ke, ba-nisbat aur dinoñ ke, baṛh gayá. Wuh jagah mujhe bahut achchhí ma'lúm hu,í; maiñ apne lakṛiyáñ káṭne meñ mashghúl hu,á. Jab ek darakht úpar se káṭ chuká, jaṛ us kí káṭne lagá. Nágáh us jaṛ ke níche mujhe ek kaṛá áhaní, jo áhaní darwáze meñ lagá hu,á thá, naẓar paṛá. Maiñ ne jaldí se waháñ kí miṭṭí saṛká, us darwáze ko kholá; us jagah ek zína-chobí dikhá,í diyá. Us zíne se kulháṛí aur rassí háth meñ liye hu,e, níche utar gayá.

Waháñ maiñ ne apne ta,íñ ek baṛe 'álíshán maḥall meñ páyá, aur wuh aisá shigufta aur roshan naẓar paṛá, jaisá ki makán úpar zamín ke baná hu,á ho. Phir maiñ áge gayá; waháñ ek lambá bar-ámada, jis ke pá,e sang-i-músá ke, aur píl-pá,e, úpar se níche tak, sone se mugharraq the, us meñ ek bíbí niháyat ṣáḥib-i-jamal ba-tamkanat naẓar paṛí, ki jis

Digitized by Google

ke dekhte hí, aur taraf ko dekhná mauqúf kar, maiñ us ke ḥuẓúr meñ gayá, aur ádáb se mujra kiyá. Bíbí ne mujh se púchhá, "Tú kaun hai, ádam-zád hai, yá qism-i-jinn se?" Maiñ ne apná sar uṭháke kahá, "Bíbí, maiñ ádam-zád húñ, jinnát se 'iláqa nahíñ rakhtá." Bíbí ne ek ṭhanḍí sáñs bharke kahá, "Kis taraḥ se tú is jagah meñ áyá; mujhe pachís baras se ziyáda hu,e haiñ, ki is jagah rahtí húñ, magar siwá tere, kisí ádam-zád ko yaháñ nahíñ dekhá." Us bíbí ke ḥusn wa jamál, aur us kí mulá,imat mizáj par, aisá maiñ farefta hu,á, ki mujh meñ táqat goyá,í kí na rahí. Ákhir us kí shírín kalámí se, thoṛí der ke ba'd, mujhe jur'at kahne kí hu,í. Maiñ ne us kí khidmat meñ 'arẓ kiyá, ki qabl daryáft hone ḥál ke, ṣirf tumháre dekhne hí se, maiñ khush aur masrúr hu,á, aur apne sab ranj wa alam sab bhúl gayá, aur cháhtá húñ, ki tumheñ is ḥál se mukhlaṣí dúñ.

Phir maiñ ne apná ḥál tamám wa kamál ẓáhir kiyá, aur kahá, "Maiñ tum ko is qaid meñ dekh nahíñ saktá." Bíbí ne sáñs bharke, kahá, "Ai shahzáde, tú sach kahtá hai; bá-wujúd is sab daulat wa asbáb ke, mujhe bhí is jádú kí jagah meñ rahná khush nahíñ áyá. Tum ne suná hogá, ki Abú-Tímars náme, baṛá bádsháh jazíra-i-Abúní ká hai, jaháñ ábnús kí lakṛí paidá hotí hai, maiñ usí bádsháh kí beṭí húñ. Mere báp ne mujh ko apne bhatíje ke sáth, ki wuh bhí shahzáda thá, kat-khudá kiyá, aur bahut takalluf se merí us jazíre meñ shádí kí. Qabl is ke, ki maiñ shauhar ke ghar já,úñ, ek jinn mujhe maháñ se lekar uṛá. Maiñ usí sá'at be-hosh ho ga,í, aur kuchh mujh ko khabar na rahí. Jab tín pahar ke ba'd apne hosh meñ á,í, maiñ ne apne ta,íñ is makán meñ páyá, jaise maiñ is makáñ meñ rahtí húñ, aur ba-majbúrí us jinn ke pás merí nishast-o-barkhást hai. Is daulat wa asbáb se, ki yaháñ hai, mujhe kuchh khushí aur surúr nahíñ, ṣirf asbáb zeb-o-zínat se tashaffí dil kí nahíñ hotí. Dasweñ din, wuh jinn yaháñ átá hai, aur ṣirf ek rát mere pás rahtá hai, is wáste ki us kí shádí aur kisí sáth hu,í hai, bíbí ke khauf se wuh hamesha yaháñ nahíñ rah saktá; aur is das roz ke 'arṣe meñ, agar mujh ko kabhí us jinn ká buláná manẓúr hotá hai, to faqat ṭalism ko, ki merí khwáb-gáh ke pás baná hu,á hai, chhú letí húñ. Ba-mujarrad waháñ háth lagáne ke, wuh yaháñ ḥáẓir hotá hai. Chár roz hu,e, ki wuh yaháñ se gayá hai, chhih din ke ba'd phir yaháñ á,egá, agar tum ko merí ṣuḥbat aur yaháñ ká rahná manẓúr ho, to páñch din tak yaháñ par raho, maiñ tumhárí ẓiyáfat, aur khátir-dárí, muwáfiq tumháre rutbe ke karúñgí." Maiñ yih bát sunkar kamál khush hu,á, dil meñ cháhtá thá, ki kisí taraḥ se us makán meñ aisí

shahzádí qubúl ṣúrat ke pás rahúñ. Mere qubúl karte hí, wuh mujh ko ḥammám meñ, ki niháyat khúb aur ṭaiyár thá, le ga,í, aur ghusl karke, jab maiñ ḥammám se báhar áyá, to apne libás kí já, bahut achchhí poshák pur-zar rakhí hu,í pá,í. Maiñ ne us ko pahná. Us libás fákhira ke pahinne se, aur bhí achchhá us kí naẓaroñ meñ ma'lúm hone lagá. Phir ham donoñ ek 'álíshán dálán meñ masnad par, ki takiye us ke ghiláf kam-khwáb pur-zar se árásta the, baiṭhe. Us ne mere áge ṭaraḥ ṭaraḥ ke kháne nafís aur laẓíẓ rakhe, aur mere sáth baiṭhke un ko kháyá. Jab shab hu,í, mujh ko apní khwáb-gáh meñ le jákar suláyá.

Dúsre din fajar ko, phir us ne baṛí ṭaiyárí merí ẓiyáfat ke wáṣṭe kí, aur siwá,e aṭ'ama aur ashraba-i-laẓíẓ ke merí khushí ko ek boṭal sharáb-i-kuhna kí, bahut nafís lá,í, aur ka,í gilás us ke mujh ko pilá,e. Us ke píte hí mujhe nashá hu,á; usí nashe meñ, maiñ ne us se kahá, "Ai piyárí shahzádí, tum ek muddat se, is zamín meñ band ho, goyá zinda gor meñ tumhárá muqám hai, ab tum mere sáth chalo, tá tum ko maiñ makán-i-roshan meñ, ki zer-i-ásmán ho, le chalúñ, tá ki dunyá kí hawá khá,o, aur kaifiyat us kí uṭhá,o, aur is jhúṭi roshní ko, ki ba-sabab jádú ke hai, chhoṛo." Bíbí ne kahá, "Ai shahzáde, aisí báteñ wáhí na karo, mujhe wuh roshaní din kí ki tum kahte ho darkár nahíñ, mujh ko yahíñ rahne do; nau din tum yaháñ rahá karo, daswáñ din us jinn ke wáṣṭe chhoṛo." Maiñ ne kahá, ki "Tum jinn se kamál ḍartí ho; maiñ apní ján ke wáṣṭe, jinn se ẓará nahíñ ḍartá, us ká ṭalism toṛke, jádú ko, ki kuchh us par likhá hu,á hai, nest wa nábúd kar dúñgá. Áne do, dekhúñ to wuh kaisá zor-áwar aur muḥíb shakl hai, ek háth merá us ko káfí hai. Maiñ ne qasam khá,í hai, ki sab jinnoñ ko jahán ke halák karúñ, aur sab ke pahle is jinn ko." Bíbí, ki anjám-i-kár se khúb wáqif thí, mujh ko qasameñ dekar kahne lagí, "Khabar-dár, is ṭalism ko háth na lagáná, wa-gar-na ham donoñ ján se máre já,eñge; jinnát ke ḥálát aur un ke maqdúr se khúb wáqif húñ." Maiñ ne sharáb ke nashe meñ us kí bát muṭlaq na suní, aur ṭalism ko ek lát márkar toṛ ḍálá.

Ba-mujarrad is 'amal ke, wuh maḥall kamál zor se hilne lagá, qaríb thá ki girke chúr chúr he já,e; aur sáth is ke ek áwáz-i-ḥaulnák, miṣl bádal garajne ke hu,í, aur sab ṭaraf tárîkí chhá ga,í. Miṣl barq ke shu'le nikalne lage. Is ḥál muḥíb ko dekhkar, nashá merá játá rahá, aur maiñ apne hosh meñ ákar, sochá, ki tú ne baṛá ghaẓab kiyá. Phir maiñ ne us bíbí se púchhá, ki "Ab kyá kiyá cháhiye?" Us ne

Digitized by Google

apní ján ká khauf na karke mere wáste bahut kuṛhí, aur afsos karke jawáb diyá, ki "Tum is áfat ko apne sar par áp lá,e, ab yahán se bhágo aur apne ta,ín bachá,o."

Maiñ wahán se aisá ghabrákar bhágá, ki apní kulháṛí aur rassí ko wahíñ par chhoṛ diyá; aur jaldí se uftán wa khezáñ us síṛhí tak, ki jis se us makán meñ utrá thá, pahuñchá, aur usí lamḥa, wuh jinn bhí ghaẓab-nák hokar wahán pahuñchá, aur us bíbí se niháyat ghuṣṣe aur qahr meñ ákar púchhá, "Tú ne kyúñ mujh ko buláyá?" Us ne tarsán aur larzán hokar kahá, "Maiñ ne ba-sabab ẓarúrat ke thoṛí sí sharáb is boṭal kí, ki jis ko tú dekhtá hai, pí thí, ḥálat nashe meñ merá páñoñ is ṭalism par ná-dánistagí se paṛá; is sabab se wuh ṭúṭ gayá, aur us se tujhe khabar hu,í; wa-illá maiñ ne 'amdan tujh ko nahíñ buláyá." Yih jawáb sunte hí, jinn ne ág-babúlá hokar, bíbí se kahá, "Tú bad-kár aur makkár hai; is kulháṛí aur rassí ko yahán kaun láyá?" Bíbí ne kahá, "Maiñ ne ab tak us ko nahíñ dekhá, sháyad is jaldí aur shitábí se ki tum á,e ho kahíñ se tumháre sáth lagí hu,í chalí á,í hai; aur tum ne ráh meñ use na dekhá hogá." Jinn ne, bíbí ko bahut burá bhalá kahkar, khúb márá, jis se wuh taṛapne aur wáwailá karne lagí. Áwáz dard-nák, us kí giriya wa zárí kí mujh se suní nahíñ játí thí, 'alá-l-khuṣúṣ wuh már dháṛ jo us par paṛtí thí. Gharaẓ, chilláná us ká sunkar, wuh merí ḥálat hu,í, ki jis ká bayán nahíñ ko saktá. Ákhir maiñ ne wuh kapṛe jo ba'd ḥammám ke kal ke din pahne the, utáre, aur agle kapṛe pahinkar, us síṛhí se úpar chaṛh áyá, aur apne ta,íñ bahut la'nat aur malámat karne lagá, Afsos, ṣad afsos, terí ná-dání aur be-'aqlí sé, is qadr zulm is bíbí par hu,á hai! Go, wuh pachís baras se us tah-kháne meñ qaid hai, lekin kabhí aisí aẓíyat is jinn ke háth se us par na hu,í hogí. Phir maiñ ne us áhaní darwáze ko, band karke, miṭṭí se chhipá diyá, aur bojhá lakṛiyoñ ká, ki maiñ ne áge jama' kiyá thá, sar par rakh us shahr meñ áyá; magar is andeshe meñ, ki dekhiye is ḥarakat se mujh ko kyá ṣadma pahuñchtá hai ,bad-ḥawás thá. Ba-har-kaif jab maiñ apne báse meñ áyá, ṣáḥib-i-khána ya'ní darzí mujhe dekh bahut khush hu,á, aur kahne lagá, "Tumháre kal ke na áne se mujh ko baṛá taraddud wa ranj rahá, ki mabádá, kahíñ ḥál shahzádagí ká tumháre sunkar, yahán ke ḥákim ne qaid na kiyá ho. Shukr-i-Khudá, ki ṣaḥíḥ wa salámat phir á,e." Maiñ ne us kí muḥabbat aur gham-khwárí par bahut shukr-guzárí kí, lekin wuh ḥál ki mujh se sar zad hu,á thá, us se muṭlaq na kahá, aur apne ḥujre meñ jákar, hazároñ la'nat wa malámat aisí be-wuqúfí par kartá rahá. Agar maiñ us ṭalism

Digitized by Google

ko na toṛtá, to wuh shahzádí is muṣíbat meñ mubtalá na hotí; aur nau din tak, ba-khúbí maiñ us ke sáth rahtá.

Gharaẓ isí gham meñ thá, ki us darzí ne mere pás ákar kahá, ki "Ek buḍḍhá, ki jis ko maiñ jántá aur pahchántá nahíñ, kulháṛí aur rassí tumhárí, háth meñ liye hu,e áyá hai, aur kahtá hai, ki maiñ ne in donoñ chízoñ ko ráh meñ páyá hai; ko,í tumháre ham-ráhiyoñ se, ki jin ke sáth tum lakṛiyáñ káṭne jáyá karte ho, ma'lúm hotá hai; chalke, apní chíz ko pahchánkar le á,o, wuh be tumháre na degá." Is bát ke sunte hí, merá chihra mutaghaiyir ho gayá, aur sar se pá tak káñpne lagá. Darzí sabab is qadr khauf wa hirás ká mujh se púchhne lagá. Hanoz maiñ ne us ke jawáb meñ kuchh nahíñ kahá thá, ki yak-bárgí zamín mere ḥujre kí shaqq ho ga,í, aur wuh buḍḍhá, ziyáda muntaẓir mere nikalne ká na hoke, kulháṛí aur rassí liye hu,e, wahíñ ẓáhir hu,á; aur ḥaqíqat meñ wuh buḍḍhá wuhí jinn thá. Phir us ne kahá, "Maiñ jinn húñ, nawásá-i-Iblís ká, jo bádsháh sab jinnát ká hai;" aur us kulháṛí aur rassí ko dikhlákar kahá, "Terí hai, yá nahíñ." Yih bát kahkar, us ne mujh ko furṣat jawáb dene kí na dí; agarchi mujh meñ khud, us kí haibat-nák ṣúrat se ṭáqat jawáb dene kí na rahí thí, aur be-ḥawás ho gayá thá; kamar se mujhe pakaṛ, us ḥujre se báhar khaiñch láyá, aur dafa'tan ásmán kí ṭaraf lekar, mujh ko is shiddat se itní bulandí par, ek lamḥa meñ uṛá le gayá, jis ke chaṛhne meñ mahínoñ guẓar játe. Phir us ne wahán se zamín par utarke, ek ṭhokar márí, wuh zamín phaṭ ga,í; wuh mujhe liye hu,e, us meñ samá gayá. Ek sá'at ke ba'd, maiñ ne apne ta,íñ us jádú ke maḥall meñ, rú-ba-rú usí shahzádí jazíra-i-Abúní ke páyá; magar, afsos, ki us ko barahna, khún álúda, zamín par bismil, qaríb marne ke, zár zár rote dekhá.

Phir us jinn ne mujh ko shahzádí ká ḥál dikhlákar, kahá, "Ai be-ḥaiyá, yihí terá 'áshiq hai." Us ne apní sust naẓar se dekhkar kahá, "Maiñ to is ko nahíñ jántí, is waqt ke siwá aur kabhí is ko maiñ ne nahíñ dekhá." Jinn ne kahá, "Kyá tú sach kahtí hai, ki is ko kabhí nahíñ dekhá, yihí shakhṣ bá'iṣ terí kharábí aur halákat ká hu,á." Shahzádí ne kahá, "Tú cháhtá hai, ki maiñ darogh kahúñ, ki maiñ ne dekhá hai, tá ki tú us ko qatl kare." Phir jinn ne apní talwár shahzádí ko dekar kahá, "Agar tú ne is ko áge nahíñ dekhá hai, to is talwár se is ká sar káṭ ḍál." Shahzádí ne kahá, "Mujh meñ itní ṭáqat kaháñ hai, ki talwár ko uṭhá sakúñ; aur siwá is ke kyúñkar maiñ ek be-gunáh aur be-quṣúr ko qatl karúñ." Jinn ne kahá, "Tere inkár karne se sáf gunáh aur lagá,o ṣábit hotá hai."

Digitized by Google

Phir jinn ne phirke mujh se kahá, "Tú is ko jántá hai, aur is ko áge dekhá hai." Maiñ ne apne dil meñ kahá, hargáh, ki is shahzádí ne, 'aurat hokar itní murawwat aur pás merá kiyá, agar maiñ is amr ko záhir karúñ, to sakht námardí aur be-murawwatí hai; maiñ ne bhí inkár ṣáf kiyá, ki siwá is waqt ke maiñ ne is bíbí ko kabhí nahíñ dekhá. Us ne kahá, "Agar tú rást kahtá hai, is shamshír se is ká sar káṭ ḍál, maiñ tujh ko chhoṛ dúñgá, aur jánúñgá ki tú sachchá hai." Maiñ ne talwár ko jinn ke háth se lekar, dil meñ apne taṣawwur kiyá, ki baṛe ḥaif kí bát hai, ki is bíbí be-quṣúr ko, jo mere hí gunáh se mubtalá is zulm-shadíd kí hu,í, maiñ qatl karúñ, aur apní ján bachá,úñ; yih mujh se kabhí na hogá; go hazár ján se maiñ is jinn ke háth se márá já,úñ. Bíbí ne merí ṭaraf dekh, aur mere bashare se mere dil kí bát, daryáft karke, ishára se kahá, "Maiñ, qaríb marg ke, aur apne jíne se, máyús ho chukí húñ, apní ján bacháne ke wáste mujh ko már ḍál, maiñ is meñ khush húñ." Mujh ko is amr se baṛá qalq hu,á. Phir maiñ ne píchhe ko haṭ aur talwár ko háth se pheñk, jinn se kahá, "Maiñ mardoñ meñ baṛá ná-mard húñ ki us insán ko, jise maiñ nahíñ jántá aur pahchántá, qatl karúñ, khuṣúṣan aisí bíbí ko, ki ghaṛí sá'at ho rahí hai, márúñ. Ab jo terá jí cháhe, wuh sulúk mere sáth kar, maiñ tere qábú aur ikhtiyár meñ húñ, magar mujh se yih hargiz na hogá, ki tere kahne se murtakib aise zulm ṣaríḥ ká húñ.

Jinn ne kahá, "Tum donoñ bá'is mere ghuṣṣe aur ghaẓab ke hu,e, aur tú jántá hai, ki mujh meñ kis qadr ṭáqat tere qatl karne kí hai." Yih kahke us zálim ne donoñ háth us shahzádí ke káṭ ḍále; chunánchi usí waqt wuh shahzádí, ján ba-ḥaqq taslím hu,í; is wáste ki tamám khún us ke badan ká agle zakhmoñ se nikal gayá thá. Us par aur sakht zakhm use lage. Us ke is ḥál ko dekhkar, mujhe ghash á gayá. Phir jab hosh meñ áyá, to apne jíne se bezár ho us jinn se kahá, "Ab jaldí se mujhe bhí qatl kar, tá ki tere háth se naját pá,úñ." Us ne kahá, ki "'Álam-i-jinnát meñ yih dastúr hai, ki jab kisí 'aurat par bad-kárí ká shubha hotá hai, to use ján se már ḍálte haiñ; tujh ko maiñ ba-sabab shubhe ke, ki tú ajnabí hai, már nahíñ saktá; terí sazá yihí bahut hai, ki tujh ko kuttá, gadhá, sú,ar, yá ko,í jánwar parind banáke chhoṛ dúñ: ab jis jánwar ká qálib tú pasand kare, usí qálib meñ tujh ko maskh kar ḍálúñ."

Maiñ ne in bátoñ se, zará us ko ṭhandá, aur mulá,im páke, kahá, "Ai baṛe qawí jinn, jaisá ki tú ne merí ján bakhshí

Digitized by Google

kí hai, ummedwár húñ, ki mujh ko ba-ṣúrat insán ke, jis meñ maiñ húñ, rahne de; mujhe kisí jánwar ke qálib meñ maskh na kar; agar tú quṣúr merá, mu'áf karke chhoṛ degá, maiñ hamesha terá shukr-guzár rahúñgá, jaisá ki ek nek ádmí ne apne ham-sáye ká, ki us ne us ke sáth bahut burá,í kí thí, quṣúr mu'áf karke, us ke sáth baṛá sulúk kiyá thá." Is bát ko sunkar, jinn ne púchhá, ki "Un do ham-sáyoñ meñ kyá mu'ámala guzrá thá." Maiñ ne us se kahá, ki "Agar tumheñ ṣabr is qiṣṣe ke sunne ká ho, to maiñ bayán karúñ." Phir maiñ ne ba-mújib kahne jinn ke, yih ḥikáyat bayán karná shurú' kiyá.

QIṢṢA ḤÁSID, AUR MAḤSÚD KÁ.

Ek baṛe shahr meñ do shakhṣ rahte the, aur darwáza ek ke ghar ká dúsre ke darwáze se muttaṣil thá. Ek shakhṣ un meñ se dúsre shakhṣ par ḥasad kiyá kartá. Maḥsúd ne us ke ḥasad aur ázár dene se cháhá, ki us ghar ko chhoṛke bahut dúr já rahe, tá yih ḥasad, ki ba-sabab nazdík rahne ke wuh mujh se rakhtá hai, dúr ho já,e. Bá-wujúd ki maḥsúd hamesha ḥásid ke sáth sulúk kiyá kartá, lekin wuh ḥasad se báz na átá. Yaháñ tak ki maḥsúd ne wuh ghar aur asbáb bechkar, dúsre shahr meñ já ḍeṛh kos ke fáṣile par us shahr se, ek makán ma'qúl mol liyá, ki jis meñ ek bágh-i-nafís aur andhá kuñwáñ thá. Wuh nek mard, ba'd mol lene ghar ke, libás faqírí ká pahinkar, darwesh ho gayá, tá ki ásá,ish se guzre. Ka,í ḥujre apne ghar meñ banwáke, un meñ faqíroñ ko rakhkar hamesha majliseñ, aur 'urs buzurgoñ ká kiyá kartá. Yih khabar shahr meñ mashhúr hu,í; pahle aksar 'awámm waháñ ke, us kí muláqat ko áte, aur us kí ṣuḥbat se faiz-yáb hote.

Rafta rafta, us ká shuhra sunkar khalq dúr se áne lagí, aur use Khudá-rasída samjhkar, ḥájateñ apní kahná aur ummed du'á,e khair kí, us kí zát bá-barkát se rakhná shuru' kiyá. Yaháñ tak ki khabar us kí buzurgí aur karámát kí us shahr meñ, jise chhoṛke yaháñ áyá thá, pahuñchí. Ḥásid ne sunkar baṛá ranj kiyá, aur wáste halák karne maḥsúd ke, sab kám chhoṛkar waháñ gayá, aur khán-qáh meñ jákar us darwesh se muláqát kí. Wuh apne ham-sáya,e qadím ko pahchánkar us ke sáth ba-tawázi' pesh áyá. Ḥásid ne makr aur ḥíle se dil

Digitized by Google

meñ sochkar maḥsúd se kahá, "Mujh ko ek baṛí muhimm dar-pesh hai, jis ke sabab se maiñ is shahr meñ áyá húñ; agar áp farmá,eñ us ko khilwat meñ záhir karúñ tá aur ko,í use na suneñ, aur us waqt apne darweshoñ ko tákíd karná, ki ko,í apne ḥujre se báhar na nikle." Wuh darwesh bá-ṣafá, muwáfiq us kí khwáhish ke, 'amal meñ láyá. Jab ḥásid ne us nek mard ko tanhá páyá, to apne áne ká sabab jhúṭ dil se banáke us se kahná shurú' kiyá; aur bátoñ meñ masghúl kar ṭahaltá hu,á, idhar udhar jákar us kuñweñ ke pás le gayá. Ḥásid ne wahán pahuñchte hí ṣúfí ko kuñweñ meñ ḍhakel diyá. Us waqt wahán ko,í na thá ki is sharárat ko dekhtá. Al-gharaẓ apná kám kháṭir-khwáh karke, darwáza khán-qáh ká band kar, wahán se poshída bhág gayá. Aur is amr se apne dil meñ niháyat khush hu,á, aur kahá, "Ab hamesha ko, is shakhṣ kí ṭaraf se, jis kí taraqqí aur bih-búdí ko maiñ dekh na saktá thá, merí kháṭir-jama'í hu,í."

Dar-ḥaqíqat wuh ḥásid is khiyál se dhoke meñ paṛá, is wáṣṭe ki wuh darwesh baṛá khush-naṣíb thá; pariyoñ ne, ki us andhe kuñweñ meñ rahtí thíñ, háthoñ háth us darwesh ko liyá, aur be is ke, ki kuchh us ko ṣadma pahuñche, cháh ke andar biṭhá diyá. Darwesh ṣabr wa shukr karke sochá, ki is kuñweñ ke girne meñ bhí kuchh maṣlaḥat mere wáṣṭe hogí. Phir us ne cháron ṭaraf cháh ke naẓar kí, ko,í us ko wahán dikhá,í na diyá. Thoṛí der ke ba'd, us ne ek áwáz suní, ki ko,í shakhṣ dúsre se kahtá hai, ki "Tum is buzurg ko jánte ho, ki kaun hai?" Dúsrí áwáz á,í, ki "Ham is ke ḥál se wáqif nahíñ." Phir pahle kahnewále ne kahá, "Maiñ tumheñ is ke ḥál se ágáh kartá húñ; yih insán kamál ṣáḥib-i-murawwat aur mukhaiyir hai; apná shahr chhoṛkar, yahán búd-o-básh ikhtiyár kí thí, tá apne ham-sá,e ke, sharr-o-fasád se, ki us kí 'adáwat aur dushmaní meñ rahá kartá thá, naját páwe. Is shahr meñ Khudá ne use baṛá rashad diyá, is sabab se sab us kí ta'ẓím aur takrím karte haiñ. Us ke ḥásid ne yih khabar sunkar aur ziyáda ḥasad kiyá; aur us ke fikr már ḍálne kí kar, is shahr men áyá; aur yahán áke, fareb se us ko is kuñweñ meñ ḍál diyá. Agar ham is buzurg kí madad na karte, to wuh be-shakk halák hotá. Ba-sabab is kí buzurgí ke, kal bádsháh is shahr ká, is ke pás áke, apní beṭí ke achchhe hone ko dar-khwást du'á kí karegá." Dúsre áwáz-denewále ne púchhá, "Us shahzádí ko kyá bímárí hai?" Pahle ṣáhib-i-áwáz ne jawáb diyá, "Tumheñ ma'lúm nahíñ ki shahzádí par Maimún jinn, beṭá Ḍimḍam ká, 'áshiq hai, us ke áseb se wuh hamesha bímár aur be-hosh rahá kartí hai; aur mujhe ṭaríq achchhá karne ká us áseb se ma'lúm

Digitized by Google

hai. Wuh 'amal bahut ásán hai, maiñ us ko batátá húñ. Is darwesh ke ghar meñ ek siyáh billí hai, ki jis kí dum ke sire par miqdár diram ke sufaid dágh hai, us sufaid dágh kí jagah se yih darwesh sát bál ukhárkar apne pás rakhe, aur bar waqt un bálon ko ág meñ jalákar, us kí dhúní shahzádí ke nák meñ dewe. Dhú,áñ nák meñ pahuñchte hí, wuh achchhí ho já,egí, aur wuh jinn phir kabhí us ke nazdík na á,egá."

Darwesh ne un sab báton ko, jo ki fí-má-bain pariyon aur jinnát ke hu,í thíñ, apne zihn meñ khúb yád kar liyá. Jab subh hu,í, aur us kí roshaní meñ kuñweñ ke andar sujhá,í dene lagá, darwesh ne donon taraf us kuñweñ ke khandáne khude hu,e pá,e, un meñ páñon rakhtá hu,á, ba-ásání tamám úpar charh áyá. Sab faqír, ki dhúndhte phirte the, darwesh ko dekhkar kamál khush hu,e. Wuh mard kámil hál sharárat-i-mihmán ká, ki kal ke din áyá thá, apne murídon se záhir kar, phir apne hujre meñ gayá. Thorí der nahíñ guzrí thí ki siyáh billí, jis ká pariyon aur jinnát ne mazkúr kiyá thá, muwáfiq apne ma'múl ke á,í. Darwesh ne us ko pakarkar, sát bál sufaid dágh se, ki us kí dum par thá, ukháre aur apne pás rakh chhore.

Hanoz áftáb ne tulú' nahíñ kiyá thá, ki bádsháh shahr ká, darwesh ke ghar áyá, aur darwáze par khán-qáh ke, apní sipáh ko chhor, ka,í sardáron ke sáth andar gayá. Darwesh us ká istiqbál kar apne hujre meñ le gayá. Bádsháh ne us se kahá, "Ai shaikh, az-rú,e kashf ke tujh ko mere áne ká hál ma'lúm hu,á hogá?" Darwesh ne sharmá ke farmáyá, "Sháyad tum ba-sabab bímárí shahzádí ke tashríf lá,e ho, aur mujh ná-lá,iq ko apne qudúm se sar-faráz farmáyá." Bádsháh ne kahá, "Sach hai, maiñ isí wáste áyá húñ; agar tumhárí du'á se shahzádí achchhí ho já,e, to goyá phir merí zindagí ho." Us bar-guzída shakhs ne jawáb diyá, "Agar áp shahzádí ko yaháñ par bulwá bhejeñ, to maiñ Khudá ke karam wa fazl se, us ko achchhá karúñ."

Bádsháh yih sunkar bahut khush hu,á, aur shahzádí ko fi-l-faur, ma' khawásson aur khwája-sará,on ke, bulwá liyá. Khawásson ne us ká muñh is tarah se chhipáyá thá, ki nazar ná-mahram kí us par na pare. Darwesh ne ek chádar se shahzádí ká sar is tarah se gherá, ki jis se dhú,áñ báhar na nikal sake. Phir jaldí se wuh sát sufaid bál, ág par rakhkar, us kí dhúní shahzádí ko dí. Ba-mujarrad is 'amal ke Maimún bin Dimdam jinn chilláyá, aur bará shor-o-ghul karke, us bádsháhzádí ko chhor diyá. Shahzádí bi-l-kul sahíh aur tan-durust hoke, apne hosh wa hawás meñ á,í, aur jhat burqa' apne háth se sar par dálkar, muñh apná chhipá

Digitized by Google

liyá, aur púchhne lagí, ki "Maiñ kaháñ, aur is jagah par mujhe kaun láyá?" Sulṭán ne niháyat khush hokar shahzádí ko apne gale lagá liyá, aur áñkheñ chúmíñ. Phir darwesh ke háth par bosa diyá, aur apne sardároñ se púchhá, ki "Is darwesh ke sáth kyá sulúk karúñ?" Sardároñ ne bi-l-ittifáq yak zabáñ hokar kahá, "Hamáre nazdík munásib hai, ki ḥuẓúr is shahzádí kí shádí is ṣáḥib-i-kamál ke sáth kar deñ." Bádsháh ne kahá, "Mere dil meñ bhí yihí bát thí." Phir us ne shádí us kí darwesh ke sáth kar dí. Ba'd thoṛe 'arṣe ke, wazír-i-a'ẓam wahañ ká mar gayá, Bádsháh ne darwesh ko wazír-i-awwal apná muqarrar kiyá. Phir Bádsháh bhí mar gayá, aur wuh us shahzádí ke siwá ko,í wáris̤ nahíñ rakhtá thá. Pas wuh darwesh ittifáq sipáh aur arkán-i-daulat se, ba-já,e apne susre ke, bádsháh aur farmán farmá hu,á.

Ek din, ma' apne arkán-i-daulat ke, sawár játá thá, nágahán us ne apne dushman ko dar-miyán izdiḥám aur amboh ke dekhá. Us darwesh ne, ki ab bádsháh, bi-l-istiqlál hu,á, apne wazír se kán meñ kahá, ki "Faláne shakhṣ ko ba-khátirdárí aur dil-jam'í tamám, ki kisí ṭaraḥ ká khauf wa khaṭar na kare, mere pás le á." Wazír ne fauran us shakhṣ ko bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir kiyá. Bádsháh ne us apne dushman se kahá, "Ai dost, maiñ tujh ko dekhkar niháyat khush hu,á." Phir us ne ek hazár ashrafí aur bís gaṭhṛí poshák mañgwákar ḥásid ko díñ, aur ek pahrá sipáhiyoñ ká us ke ham-ráh kiyá, tá us sab asbáb ko ba-ḥifáẓat tamám us ke ghar pahuñcháweñ.

Ai bíbí, jab maiñ ne is ḥikáyat ko tamám kiyá, apní makhlaṣí ke liye kahá, "Ai jinn dekh tú, us Bádsháh bá-murawwat ne, kaisá sulúk apne dushman ke sáth kiyá; aur 'iwaẓ un 'adáwatoñ ke, ki us ke sáth kí thíñ, kuchh na kahá." Harchand, ki maiñ ne us se bahut samájat kí, tá ki apne iráde se báz áwe, aur mujh ko sazá na de; magar us khabís̤ jinn ne, mere ḥál par raḥm na karke kahá, ki "Tujhe ján se na márúñgá, magar be sazá diye hu,e bhí na chhoṛúñgá. Ab dekh, ki siḥr se tere sáth kyá kartá húñ." Yih kahke us ne mujh ko zor se pakṛá, aur us makán gumbaẓ-dár se, jo tah-kháne ke andar us ke áne se khul gayá thá, lekar úpar ko bahut buland uṛá jaháñ se zamín mánind ek ṭukṛe abr sufaid ke naẓar paṛtí thí. Phir us bulandí se, mánind barq ke jald, choṭí par ek paháṛ kí le utrá. Aur waháñ se ek muṭṭhí khák kí le, kuchh alfáẓ us par paṛhe, jis ke ma'ní muṭlaq ma'lúm na hu,e. Phir us ko mere úpar ḍálkar kahá, "Ṣúrat insán kí chhoṛ, aur shakl bandar ki

ban já." Yih siḥr mujh par karke, wuh jinn ghá,ib ho gayá, aur maiñ bandar ke libás meñ apne ta,íñ dekhkar, niháyat muẓṭarr hu,á; aur kuchh nahíñ jántá thá, ki maiñ kis já par húñ; aur waháñ se mere báp ká mulk kis ṭaraf aur kitní dúr hai; aur us makán se ná-wáqif kaháñ já,úñ, aur kyá karúñ.

Ba-har-kaif, us paháṛ se utarkar, ek mulk meñ ki us kí zamín ham-wár thí áyá, aur barábar ek mahíne tak us meñ safar kiyá. Ákhir, kináre samundar ke, ki us waqt us ke pání meñ ẓará jumbish na thí, pahuñchá, aur qaríb kináre ke ek jaház dekhá, cháhá ki kisí ṭaraḥ se apne ta,íñ us par pahuñchá,úñ. Is wásṭe ek shákh ko darakht se toṛkar, ghasíṭṭá hu,á kináre par le gayá; aur us ko daryá meñ ḍál, us par chaṛh baiṭhá; aur donoñ háth se do lakṛiyáñ pakaṛke khaine lagá; aur isí ṭaraḥ se jaház kí ṭaraf rawána hu,á. Jab us ke nazdík pahuñchá, ahl-i-jaház mujh ko is hai,at-i-gharíb meñ dekh, niháyat muta'ajjib hu,e. Maiñ jaház ke rasse pakaṛ úpar chaṛh gayá. Chúnki quwwat goyá,í kí mujh meñ na thí, isí sabab se apná ḥál, kisí se kah na saktá thá, aur kamál ḥairání aur pareshání se har ek kí ṭaraf dekhtá thá. Aur yih muṣíbat jis meñ maiñ ab mubtalá thá, kuchh kam us muṣíbat se, ki jis waqt jinn ke háth meñ giriftár thá, na thí. Sab saudágar jaház ke, ki mubtalá wahm wa khiyálát ke the, rahná merá jaház meñ bad-yumn samajhte; ki mabádá naḥúsat is maimún ná maimún kí, ko,í ṣadma yá áfat hamáre jaház par lá,e. Is wásṭe sab muta-wajjih mere dafa' karne ke hu,e. Ek ne kahá, "Abhí ek laṭṭha márke use már ḍáltá húñ." Dúsre ne kahá, "Rah já,o, maiñ ise tír se márúñgá." Tísrá bolá, "Maiñ ise daryá meñ ḍále detá húñ." Gharaẓ wuh sab dar-pai merí halákat ke the. Qaríb thá ki mujh ko un ke háth se ṣadma pahuñche, itne meñ, maiñ dauṛkar, kaptán jaház ke pás gayá, aur apne ta,íñ us ke qadamoñ par ḍálkar, dáman us kí qabá ká pakaṛ liyá aur ba-zabán ḥál us se kahá, ki ab maiñ tumháre dáman ke níche ákar chhipá húñ, mujhe bachá,o aur panáh do; aur be-ikhtiyár merí áñkhoñ se ashk rawáñ hu,e. Kaptán ko mere ḥál par tars áyá, aur ḥimáyat karke, sab ko merí aẓíyat dene se báz rakhá, aur kahá, "Khabar-dár, ko,í is bandar se na bole, aur use kuchh taklíf na de. Phir us ne merí aisí muḥáfiẓat aur khabar-dárí kí, ki mujh ko ẓará taklíf kisí se na pahuñche. Go ki maiñ qádir bát kahne par na thá, magar us kí ishároñ se shukr-guẓárí kiyá kartá, aur wuh mere sab isháre samajhkar, mujh se bahut ráẓí aur khush rahtá.

Digitized by Google

Hawá us waqt se muwáfiq jaház ke ho ga,í, aur pachás din tak ek hí ṯaur se chalá kí; yaháñ tak ki wuh jaház ek bahut baṛe bandar-i-tijárat meñ pahuñchá jo niháyat ábád thá, aur 'imárat us kí bahut dil-chasp thí. Jaház ne shahr ke kináre par langar kiyá. Wuh shahr bahut baṛá aur dáru-l-riyásat ek bádsháh 'aẕímu-l-shán ká thá. Ba-mujarrad langar karne ke, bahut log, jo dost un tájiroñ ke the, kishtiyoñ par sawár hokar, wásṯe mubárak-bád dene ke á,e, aur chároñ ṯaraf se, jaház ko gher liyá. Har ek sha̲k̲h̲ṣ, apne dost se milke, ḥálát safar aur 'ajá,ib wa g̲h̲ará,ib daryá aur shahroñ ke púchhtá. Is wásṯe ki wuh jaház bahut dúr dúr mulkoñ aur shahroñ meñ gayá thá. Aur min-jumla ahl-i-shahr ke, ba'ẓe sardár bádsháhí the, ki un tájiroñ ko bádsháh kí ṯaraf se kahte the, "Bádsháh hamárá, tumháre áne se bahut k̲h̲ush hu,á, aur farmátá hai, ki jo tum meñ se ko,í sha̲k̲h̲ṣ likhne paṛhne meñ lá,iq wa fá,iq ho, is kág̲h̲aẕ par, ki misṯar kiyá hu,á, hamáre pás hai, likhe, tá us kí 'ibárat aur k̲h̲ush-k̲h̲aṯṯí ká imtiḥán kare. Aur sabab is ká yih hai, ki yaháñ ke wazír-i-a'ẕam ne qaẓá kí hai; aur wuh wazír, siwá,e k̲h̲aṣá,il hamída aur ṣifát pasandída ke, 'ibárat k̲h̲úb likhtá thá, aur k̲h̲ush-nawís apne 'aṣr ká thá. Bádsháh ki qadr-shinás aur hunar-dost hai, us ke faut hone se niháyat mag̲h̲múm rahtá hai; aur qasam khá,í hai, ki jo sha̲k̲h̲ṣ miṡl wazír sábiq ke, k̲h̲ush-qalam aur rangín-nawís háth á,egá, wuhí k̲h̲il'at wizárat pá,egá; aur bá-wujúd talásh bahut ke, ab tak us ne apne sáre qalam-rau meñ aisá ko,í sha̲k̲h̲ṣ nahíñ páyá, jis ko wuh apná wazír kare. Is wásṯe is kág̲h̲aẕ ko tumháre pas bhejá hai, ki jo ko,í tum meñ se, qudrat likhne kí rakhtá ho, aur use ḥauṣla wizárat lene ká hu,á, is kág̲h̲aẕ par ka,í saṯareñ likhe."

Jab sardár is bát ko kah chuká, maiñ ne áge baṛhke us kág̲h̲aẕ ko us ke háth se liyá. Ba-mujarrad is ke, sab log jaház ke, k̲h̲uṣúṣan wuh tujjár, jo likhe paṛhe the, ápas meñ shor-o-g̲h̲ul karke kahne lage, ki "Abhí yih maimún is kág̲h̲aẕ ko, yá to pháṛ ḍálegá yá daryá meñ pheñk degá." Magar jab unhoñ ne dekhá, ki maiñ ne kág̲h̲aẕ ko achchhí ṯaraḥ se pakṛá, aur ishára kiyá, ki maiñ us par likhúñgá, sab ne shor-o-g̲h̲ul karná mauqúf kiyá, aur un ká k̲h̲auf ta'ajjub se badal gayá, is wásṯe ki unhoñ ne, apní 'umr meñ, kabhí kisí búzne ko likhte hu,e na dekhá thá; aur merí liyáqat aur qábiliyat se maḥẓ ná-wáqif the, cháhá ki kág̲h̲aẕ mere háth se chhín leñ, magar kaptán ne merí ḥimáyat karke kahá, "Ṭhahro, us ká imtiḥán karne do. Agar is ne kág̲h̲aẕ ko k̲h̲aráb kiyá, to maiñ tum se iqrár

Digitized by Google

kartá húñ, ki us ko sazá qarár-wáqi' dúñgá; aur agar us ne muwáfiq mere gumán ke khúb likhá, to bihtar hai maiñ use ba-já,e apne farzand ke parwarish karúñgá. Mujh ko us ke ḥál se ma'lúm hotá hai, ki kághaẓ ko kharáb na karegá. Maiñ ba-nisbat aur búznoñ ke, use niháyat fahmída aur muhaẕẕib pátá húñ." Jab maiñ ne dekhá, ki ko,í mujh se ab muzáḥamat nahíñ kartá, qalam leke, maiñ ne fi-l-faur chár qism kí chár rubá'í, is khúbí se likhíñ, ki ko,í tájir, balki ko,í báshindoñ se us shahr ke, likh na saktá. Jab maiñ likh chuká, us sardár ne jákar, us kághaẓ ko bádsháh ke ḥuẓúr meñ guẕráná.

Bádsháh ne un sab nawishtoñ se, ki bahut us kághaẓ meñ ba-ṭaur numúne aur imtiḥán ke, likhe hu,e the, mere khaṭṭ aur ash'ár ko niháyat pasand kiyá, aur use dekhke, bahut khush hu,á, aur apne sardároñ se kahá, "Ek bahut bhárí khil'at le jákar, us shakhṣ ko, jis ne yih kághaẓ likhá hai, pahná,o, aur ghoṛe par, ki zín aur sáz us ká muraṣṣa' ho, hamáre iṣṭabil se le já,o; aur use sawár karke la á,o." Wuh sardár is ḥukm ke sunne se muskaráyá. Bádsháh us kí is ḥarakat se, bahut ṭaish meñ áyá, aur sazá dene ke wásṭe farmáyá. Us ne 'arẓ kiyá, "Khudáwand, hamárá quṣúr mu'áf ho, kátib is khaṭṭ ká insán nahíñ, maimún hai." Bádsháh ne farmáyá, "Kyá, yih saṭareñ likhí hu,í, ádmí kí nahíñ?" Ek ne un sardároñ se 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand, ham sab ne ba-chashm-i-khud dekhá, ki yih khaṭṭ bandar ne likhá hai." Bádsháh ko is amr se niháyat taḥaiyur aur ta'ajjub hu,á, aur mushtáq merá ho, un afsaroñ se kahá, ki "Jald, jis ṭaraḥ se ki maiñ ne tum se kahá hai, aise 'ajíb búzne ko sawár kar, mere ḥuẓúr meñ le á,o."

Wuh sardár jaház par phir ga,e, aur ḥukm bádsháh ká kaptán se ẓáhir kiyá. Us ne kahá, "Wásṭe ba-já láne ḥukm bádsháh ke ham ḥáẓir haiñ." Phir mujhe ek qabá kár-chobí kí pahnáke, kináre par le á,e, aur ghoṛe par mujh ko sawár kiyá. Idhar bádsháh, apne sab ahl-károñ ke sáth, muntaẓirr mere áne ká baiṭhá; aur i'záz aur ikrám ke wásṭe, sab qism ke ádmí jama' kiye. Shahr ke chhoṭe baṛe mard wa 'aurat mere dekhne ke liye koṭhoñ aur ráhoñ meñ jama' hu,e. Is wásṭe ki yih khabar, ya'ní bádsháh ne ek bandar ko apná wazír kiyá hai, tamám shahr meñ muntashar ho ga,í thí; aur log mujhe dekhkar hañste aur shor-o-ghul macháte. Gharaẓ, jab maiñ díwán-i-kháṣṣ meñ pahuñchá, bádsháh ko takht par baiṭhe dekhá; aur gird us ke takht ke, amír aur wazír, wa-ghaira, ahálí-i-daulat jama' the. Maiñ tín bár taslímát aur kúrnish ba-já láke, mu,addab dast-basta istáda

Digitized by Google

hu,á. Wahāñ jitne ḥáẓirín the, is ḥál ko dekhkar muta'ajjib hu,e, ki ham ne áj tak aisá bandar nahíñ dekhá, ki is ṭaraḥ ádáb bádsháhí ba-já lá,e. 'Alí-háẓa-l-qiyás, Bádsháh ko bhí, is amr se niháyat ta'ajjub hu,á. Sab ádáb bádsháhí maiñ ne is ṭaraḥ se adá kiye, jaisá ki ádmí ba-já látá hai; siwá nuṭq ke, is wáste ki nuṭq kh͟awáṣ insán se hai, maiñ sharaf takallum se maḥrúm thá.

Phir Bádsháh ne sab ahl-i-darbár ko rukh͟ṣat kiyá; ṣirf maiñ, aur dárog͟ha kh͟wája-sará,oñ ká, ki ṣag͟hír sinn thá, Bádsháh ke ḥuẓúr meñ rah gayá. Phir Bádsháh ne darbár se apne makán meñ jákar, kh͟áṣa ṭalab farmáyá, aur mujh ko isháre se wáste kháná kháne ke buláyá. Ádáb ba-já lákar, maiñ dastar-kh͟wán par baṛe adab aur liḥáẓ se baiṭhá, aur imtiyáz se kháná shurú' kiyá. Jab kháne se farág͟hat hu,í, aur dastar-kh͟wán wahāñ se uṭháyá gayá, maiñ ne ek qalam-dán dekhkar isháre se mañgwáyá. Jab wuh qalam-dán mere sámne áyá, maiñ ne us meñ se baṛá kág͟haẓ lekar ek qaṣída jald shukr-guẓárí meñ Bádsháh kí likhá, aur guẓráná. Bádsháh ne use paṛhke, baṛá ta'ajjub kiyá, aur áge se ziyáda kh͟ush hu,á. Aur ba'd is ke daura sharáb ká hu,á; Bádsháh ne naukaroñ ko ishára kiyá, ki ise bhí pilá,o. Chunánchi, unhoñ ne ek gilás mujhe diyá. Maiñ ne use píke, kuchh ash'ár aur táza maẓmún, badíha likhke guẓráne. Un ash'ár meñ, maiñ ne apná ḥál muṣá,ib ká, aur árám wa chain, jo bi-daulat us Bádsháh qadr-dán ke, mujhe hu,á, darj kiyá. Bádsháh ne use paṛhke, dil meñ kahá, "Miṣl liyáqat is búzne ke, áj ko,í ṣáḥib-i-kamál ádmí dunyá meñ nahíñ."

Ba'd is ke Bádsháh ne shaṭranj mañgwá,í, aur mujh se ba-ishára púchhá, "Yih khel jánte ho, is waqt khelne ko jí cháhtá hai?" Maiñ ne dar jawáb is ke zamín ko bosa deke, apná háth sar par rakhá, ya'ní maiñ khelne ko ḥáẓir húñ. G͟haraẓ pahlí bází ko Bádsháh jítá, aur dúsrí tísrí bází maiñ ne pá,í. Bádsháh ko, do bází ke hárne se malál hu,á; us kí tasallí kh͟áṭir ke wáste shi'r is maẓmún ká likhkar guẓráná, ya'ní do pahalwán musallaḥ qawí bázú din bhar laṛá kiye, shám ko bá-ham ṣulaḥ kí, aur shab ko, usí jang-gáh meñ árám kiyá. Bádsháh yih sab amr dekhkar, ḥairán hu,á, aur muṣáhiboñ se kahá, "Maiñ ne kisí bandar ko aisá qábil aur ḥáẓir jawáb na dekhá aur na suná. Phir cháhá, ki aisá bandar-i-'ajíb apní beṭí Malika-i-Ḥusn ko dikhláwe." Us ne dárog͟ha-i-kh͟wája-sará,oñ ko farmáyá, "Tú apní bíbí ko yahāñ par bulá lá, tá ki wuh bhí is tamáshe ko dekhe. Dárog͟ha, maḥall se us shahzádí ko bulá láyá. Shahzádí wahāñ se Bádsháh ke ḥuẓúr meñ muñh khole hu,e á,í; aur

Digitized by Google

yahán mujhe dekhte hí us ne jaldí se apne muñh par naqáb ḍál liyá, aur Bádsháh kí khidmat meñ 'arz kiyá, "Ḥazrat, khair hai, áp ko kyá ho gayá hai, mujh ko ná-maḥram mardoñ ke sámne buláte haiñ?" Bádsháh ne farmáyá, "Mujh ko ma'lúm hotá hai, ki tum be-hoshí aur bad-ḥawásí kí báteñ kartí ho; is jagah siwá tumháre khwája-sará ke aur mere, ko,í nahíñ; tum to hamesha be-burqa' mere ḥuzúr meñ áyá kartí thíñ, is waqt kyúñ burqa' ḍálkar á,í ho; aur bar-khiláf is ke, merí ghaflat ká tum ko gumán hai?" Shahzádí ne Bádsháh se 'arz kiyá, "Áp khúb daryáft kareñ, maiñ ne ḥuzúr meñ ghalṭí se nahíñ kahá. Maiñ sach 'arz kartí húñ; is wáste ki yih maimún, dar-ḥaqíqat, insán aur baṛe bádsháh ká beṭá hai, jádú ke sabab se bandar ho gayá. Iblís ke nawáse ne, ba'd már ḍálne shahzádí jazíra-i-Abúní ke, ki beṭí Bádsháh Abú-Tímúris kí thí, is shahzáde ko jádú se búzna baná ḍálá hai." Bádsháh, is bát ko sunkar, niháyat muta'ajjib hu,á, aur mujh se púchhá, ki "Yih bát sach hai?" Maiñ ne apná háth sar par rakhke isháre se kahá, ki jo is shahzádí ne farmáyá, durust hai. Phir Bádsháh ne shahzádí se púchhá, "Ai beṭí tú ne kyúñkar daryáft kiyá, ki yih shahzáda jádú ke sabab se búzna ban gayá?" Shahzádí ne jawáb diyá, "Áp ko yád hogá, jab merá dúdh chhuṛáyá gayá thá, merí khidmat aur tarbiyat ke wáste ek za'ífa muqarrar kí ga,í thí. Jádú meñ us ko kamál thá. Us ne mujh ko sattar báb siḥr ke ta'lím kiye ki jis sabab se mujh meñ itní ṭáqat hai, ki tumháre dáru-l-imárat ko yaháñ se uṭháke samundar meñ ḍál dúñ. Mujh ko, ḥál un logoñ ká, ki jádú kiye ga,e haiñ, khúb munkashif hai; ba-mujarrad dekhne ke ma'lúm kar letí húñ ki yih shakhṣ mashúr hai, aur is wáste us par jádú hu,á, aur kis shakhṣ ne jádú kiyá. Maiñ ne ek hí nazar ke dekhne se use pahchán liyá, ki jis ko áp maimún jánte haiñ, shahzáda hai." Bádsháh ne kahá, "Ai beṭí, maiñ tujhe itná ṣáḥib-i-kamál na jántá thá." Shahzádí ne kahá, "Khudáwand, yih umúr ráz ke haiñ, in ká síkhná har ek ko lázim hai, aur maiñ kuchh is meñ láfzaní nahíñ kartí." Bádsháh ne shahzádí se kahá, "Tum meñ itní qudrat hai, ki is shahzáde se asar jádú ká mauqúf karke, phir us ko ba-ṣúrat aṣlí, baná do?" Shahzádí ne kahá, "Al-batta maiñ baná saktí húñ." Bádsháh ne kahá, "Tum is ko ṣúrat-i-aṣlí meñ lá,o, to maiñ niháyat mamnún húñgá; aur us ko apná wazír-i-a'zam karke, tere sáth us kí shádí kar dúñgá." Shahzádí ne kahá, "Bahut khúb." Yih kahkar, shahzádí Malika-i-Ḥusn apne makán se ek chhaṛí le á,í; us par ḥurúf 'Ibrání kanda the, aur kahá, "Bádsháh

Digitized by Google

aur khwája-sará is búzne samet ek makán maḥfúz meñ poshída baiṭheñ." Phir ham tínoñ bar-ámade meñ, ki cháron ṭaraf us makán ke baná hu,á thá, jákar baiṭhe; aur us ne dar-miyán us ṣaḥn ke, ek baṛá dá,ira zamín par khaiñchá, aur paṛhná 'Ibrí aur kuchh zabán-i-kalpatra meñ shurú' kiyá. Jab paṛh chukí aur khâṭir-khwáh dá,ira baná liyá, tab us dá,ire ke andar jákar, ba'z áyát Qurán ke, ba-tadríj paṛhná shurú' kiyá. Paṛhte hí, cháron ṭaraf misl shab ke andherá ho gayá, aur áṣár qiyámat ke dikhá,í dene lage. Yih ḥál dekhkar ham sab ḍar ga,e, aur khauf hamárá sá'at-ba-sá'at ziyáda hotá játá thá. Yahán tak ki ham ne dekhá, jinn, beṭá dukhtar-i-Iblís ká, yak-á-yak, ba-shakl baṛe sher haibat-nák ke záhir hu,á.

Shahzádí us ke muqábal ho kahne lagí, "Ai sag, tujhe cháhiye thá ki merí khush-ámad kartá, na ki mere ḍaráne ke wáste aisí shakl-i-muhíb bankar áyá, aur tú ne baṛí jur,at kí." Sher ne jawáb diyá, ki "Tú ne us 'ahd wa paimán ko, ki dar-miyán ádam-zád aur 'álam-i-jinnát ke báñdhá gayá thá, toṛá; us par qasameñ shadíd dí ga,í thíñ, ki ko,í ek dúsre ko ẓarar aur íẓá na pahuñchá,e." Shahzádí ne kahá, "Ai mal'ún, 'ahd-shikan tú hai, mujhe cháhiye ki is amr meñ main tujh ko malámat karúñ." Sher ne kahá, "Tú ne baṛí jur,at kí ki mujhe taklíf yahán áne kí dí." Yih kahke us ne apne muñh ko phailáyá, aur qaṣd kiyá, ki shahzádí ko nigal já,e, magar wuh bahut hoshiyár aur khabar-dár thí, píchhe kí ṭaraf just karke haṭ ga,í; aur ek bál apne sar ká, ukháṛ us ne do chár lafzeñ us par paṛhíñ; wuh bál talwár-i-tez ban gayá. Shahzádí ne, usí talwár se, sher ko do ṭukṛe karke, us maidán meñ ḍál diyá; wuh ṭukṛe sher ke ghá,ib ho ga,e. Aur sar us ká, ki rah gayá thá, bichchhú ban gayá. Shahzádí us waqt sáñp banke, us se laṛne lagí. Bichchhú táb muqábale kí na láke, 'uqáb banke uṛá. Phir us sáñp ne bhí 'uqáb-i-siyáh banke pahle 'uqáb ká ta'áqub kiyá. Yahán tak ki wuh donoñ 'uqáb hamárí naẓaroñ se ghá,ib ho ga,e. Thoṛí der ke ba'd, zamín hamáre sámne kí shaqq ho ga,í, aur us meñ se do biliyáñ, siyáh wa sufaid, niklíñ; aur bál dum ke khaṛe karke, ápas meñ chilláne lagíñ. Phir siyáh billí gurg-i-siyáh banke, dúsrí billí kí ṭaraf dauṛí. Wuh billí, ba-sabab na páne furṣat ke, majbúr ho, kíṛá ban ga,í; aur us kíṛe ne, ek anár ke andar, ki usí waqt darakht se kináre ek nahr ke gir paṛá thá, apne ta,íñ chhipáyá. Wuh anár baṛhne lagá; yahán tak ki ba-tadríj, baṛhte baṛhte mánind baṛe kaddú ke ho gayá, aur hawá par uṛá, aur barábar bulandí bar-ámade ke jákar, kabhí áge ko aur kabhí píchhe

Digitized by Google

ko ḥarakat kartá thá. Chand bár idhar udhar já, ákhir zamín par girke phaṭ gayá, aur bahut ṭukṛe us ke ho ga,e.

Wuh gurg, us waqt khurús bankar anár ke dáne chunne lagá; aur bahut jaldí jaldí ek ek dána nigalná shurú' kiyá. Jab sab dáne anár ke khá chuká, tab wuh par phailáke hamárí ṭaraf áyá, aur baṛe shor-o-ghul se áwáz kí; goyá wuh púchhtá hai, ki "Ko,í dána anár ká, aur to báqí nahíñ rahá." Cháron ṭaraf wuh ḍhúñḍhtá phirtá thá, ki ná-gáh, us ne ek dána, kinára nahr ke, paṛá hu,á thá dekhá. Dauṛkar cháhtá thá, ki us ko bhí nigal jáwe; itne meñ, wuh dána luṛhaktá hu,á nahr meñ chalá gayá, aur chhoṭí machhlí ban gayá. Wuh murgh bhí, us machhlí ke kháne ko, nahr meñ gayá. Wuh machhlí aur murgh, do ghaṛí tak, us nahr ke andar rahe. Hameñ kuchh ḥál un ká ma'lúm na thá, ki wuh donoñ kyá hu,e. Phir thoṛí der ke ba'd, ham ne ek áwáz-i-muhíb chilláne kí suní, aur us ke sunne se ḍare. Phir us jinn aur shahzádí ko dekhá, ki donoñ bi-l-kull ág ho ga,e haiñ; aur har ek muñh se shu'le nikál, dúsre kí ṭaraf pheñktá hai, aur nazdík hoke, ek dúsre par ḥamla kartá hai. Yaháñ tak ki ág ne sab ko gher liyá. Ham larzne lage, ki is ág se, yih sab maḥall abhí jal já,egá. Is má-bain meñ, sabab hamáre khauf ká ek aur hu,á, ki wuh jinn shahzádí ke muqábale se apne ta,íñ báz rakhkar, us bar-ámade kí ṭaraf áyá jaháñ ham sab baiṭhe the; aur shu'le apne muñh se nikálkar, hamárí ṭaraf pheñkne lagá. Qaríb thá, ki ham sab jalke rákh ho jáweñ; itne meñ shahzádí dauṛkar á,í, aur hameñ us ke háth se bachákar, us ko wahañ se dúr bhagáyá. Bá-wujúd, ḥimáyat shahzádí ke, jinn kí shu'la-afshání aur átish-andází ke sabab se, Bádsháh ká muñh, jhulas gayá, aur dárogha khwája-sará,oñ ká jal bhunke rákh ká ḍher ho gayá; aur ek pára-i-átish merí ṭaraf áyá, uṛkar, merí áñkh meñ lagá, jis se dahní áñkh játí rahí. Ham donoñ, ya'ní Bádsháh aur maiñ, is ṣadme se niháyat muẓṭarr the, ki áwáz fatḥ aur nuṣrat kí ham ne suní; aur wuh Malika-i-Ḥusn, apní shakl meñ banke hamáre pás á,í; aur wuh jinn jalke rákh ká toda ho gayá.

Phir shahzádí ne jaldí se ek piyála pání ká, ek chhoṭe ghulám ke háth mañgwáyá; phir us piyále par kuchh paṛhke, thoṛá pání us se mujh par chhiṛká aur kahá, "Agar tú jádú ke sabab se maimún ho gayá hai, to apní aṣlí shakl ban, aur ba-ṣúrat insán ke, jaisá ki áge thá, ho já." Ba-mujarrad us ke kahne ke, maiñ ba-shakl-i-insán ban gayá, siwá dahní áñkh ke, jo áge se játí rahí thí, aur kisí 'aẓv mere meñ nuqsán na thá. Maiñ ne cháhá ki us shahzádí kí shukr-

Digitized by Google

guzárí karúñ, magar us ne mujhe furṣat na dí; aur Bádsháh se kahá, "Maiñ agarchi jinn par ghálib á,í aur fatḥ yáb hú,í, jaisá ki ḥuzúr ne muláḥaẓa farmáyá, magar sáth is ẓafar ke, merá bhí kám tamám ho chuká. Ko,í sá'at kí mihmán húñ, aur naubat merí kat-khudá,í kí, jise ki áp ne sochá thá, nahíñ pahuñchegí; is ág ne, ki laṛá,í meñ afrokht hu,í thí, mere tan badan ko jalá diyá; ko,í dam meñ mujh ko jalákar, khák kar degí. Agar wuh ek dána anár ká bhí mujh se, jis waqt ki maiñ murgh baní hú,í thí, na chhúṭtá, aur us ko bhí nigal játí, to phir kuchh ṣadma, na mujh ko aur na tum ko, pahuñchtá; aur us jinn ká kám usí waqt tamám ho játá; magar us dáne ke bachne se phir use ṭáqat mere sáth laṛne kí hú,í. Tab maiñ ne, majbúr hoke, us se laṛá,í, sáth átish ke, kí; aur zamín se ásmán tak ek 'álam ág kí ho ga,í thí. Tab us jinn ko ma'lúm hu,á, ki mujh ko 'ilm-i-siḥr meñ kamál dark hai, aur us se is 'ilm meñ kahíñ ghálib húñ. A'khir maiñ ne us ko jalákar khák kar ḍálá, magar maiñ bhí ab is ág se bach nahíñ saktí.

Shahzádí, jab sab ḥál laṛá,í ká bayán kar chukí, Bádsháh ne, ba-afsurdagí tamám, us ko jawáb diyá, "Tum apne báp ká ḥál bhí dekho; go ki zinda húñ, magar muñh merá jhulas gayá hai, aur tumhárá khwája-sará to bi-l-kull jalke tamám ho gayá. Aur yih shahzáda, ki jis ko tum ne jádú se makhlaṣí dí, dáhiní áñkh se andhá ho gayá hai." Yih kahke, Bádsháh aur maiñ is ḥál meñ rote aur jaza' faza' karte the; yak-á-yak, wuh shahzádí pukárne lagí, ki "Jalí jalí." Phir wuh ek án meñ, us ág kí táṣír se, jalkar misl jinn ke toda rákh ká ho ga,í. Ai Shahryár! phir us makám meñ dúsre qalandar ne ek áh bharkar, Zabída se kahá, "Bíbí maiñ kuchh us waqt ke ḥál gham wa alam ká bayán nahíñ kar saktá, ki kis qadr ham sab par guzrá. Maiñ ne us Malika-i-Ḥusn ko, is ḥál meñ khákistar dekhkar, apne dil meñ kahá, "Kásh, maiñ bandar, balki sag, tamám 'umr baná rahtá, to bihtar thá is se ki shahzádí merí muḥsina is ṭaraḥ se halák hu,í." Aur udhar Bádsháh apne farzand ke faut hone se rone píṭne lagá. A'khir us Bádsháh ko niháyat gham wa alam se ghash á gayá, aur mujhe, Bádsháh kí ṭaraf se, niháyat khauf wa hirás hu,á, ki mabádá, apní betí ke gham se, wuh bhí kahíñ halák na ho já,e; mátam se qiyámat bar pá hu,í. Maḥall meñ Bádsháh ká ḥál sunkar, sab sardár aur khwája-sará dauṛe, aur bahut tadbíroñ se use phir apne hosh wa ḥawás meñ lá,e. Maiñ ne sab ḥál un se bayán kiyá. Phir wuh sab Bádsháh ko uṭhákar us ke kamra-i-kháṣṣ meñ

Digitized by Google

le ga,e, aur sab maḥalloñ aur shahr meñ, yih khabar mashhúr ho ga,í. Har ṭaraf se, siwá ṣadá,e wáwailá aur áwáz wa ḥasratá ke, us shahzádí ke nám par, aur kuchh nahíñ suná,í detá thá; aur us ke sáth gham Bádsháh ká bhí karte the. Sát din tak, unhoñ ne shahzádí ká sog aur mátam kiyá, aur rusúm mátam ke, muwáfiq riwáj us mulk ke, is 'arẓe meñ ba-já lá,e. Phir jinn kí rákh ká ḍher unhoñ ne hawá par uṛá kiyá, aur shahzádí kí rákh, ek qímatí kapṛe kí thailí meñ bharke, wahíñ par dafn kiyá; aur us par ek bahut 'álíshán maqbara banáyá. Aur Bádsháh, shahzádí ke gham meñ ek mahíne tak bímár paṛá rahá. Hanoz, us ko árám nahíñ hu,á thá, ki us ne mujh ko bulákar, kahá, "Ai shahzáde, tere áne se ṭaraḥ ṭaraḥ kí muṣíbateñ mujh par guẓríñ; merí beṭí tere hí sabab se faut hu,í; aur us ká dárogha jalke mar gayá. Maiñ marte marte bachá; yih sab bá'iṣ terí shúmí aur naḥúsat ká hai; ab kisí ṭaraḥ se maiñ tujh ko dekh nahíñ saktá, aur yaháñ tere rahne ká rawá-dár nahíñ. Isí waqt tú yaháñ se chalá já; agar tú yaháñ rahegá to bá'iṣ merí halákí ká bhí hogá. Ḥál terí naḥúsat ká khúb ma'lúm hu,á; agar phir tú mere qalam-rau meñ áwegá, to maiñ burí ṭaraḥ se tere pesh á,úñgá." Gharaẓ is ṭaraḥ se, Bádsháh ne ghuṣṣe meñ yih sab báteñ kahíñ, ki jis ká maiñ kuchh jawáb na de saká; fi-l-faur Bádsháh ke ḥuẓúr se chalá gayá. Aur jidhar ko játá thá udhar ko log qaṣd mere már ḍálne ká karte the. Ákhir maiñ ne majbúr hoke qabl is ke ki shahr se niklúñ, ḥammám meñ jáke chár abrú ká ṣafáyá kar, aur libás qalandaroñ ká pahan, waháñ se safar ikhtiyár kiyá; aur apní zíst par hazároñ la'nat wa malámat karke, kahtá thá, ki afsos tere sabab se aisí qabúl ṣúrat do shahzádiyáñ halák hu,íñ. Phir mulk ba-mulk, aur shahr ba-shahr, ek muddat tak phirá kiyá. Ákhir ko sochá, ki shahr-i-Baghdád meñ jáke, apne dard aur dukh ko ḥuẓúr meñ Amíru-l-múminín Khalífa Hárún-Rashíd ke 'arẓ karúñ. Bádsháh 'álíjáh merí ḥaqíqat sunkar, muqarrar raḥm farmá,egá, aur is muṣíbat se naját degá. Áj shám ke waqt maiñ yaháñ pahuñchá; aur pahle pahal, muláqát is pahle qalandar se, ki jis ne abhí apní sar-guzasht ko bayán kiyá, ḥaṣil hu,í, aur mere ḥáẓir hone ká sabab áp ke ḥuẓúr meñ, pahle qalandar kí zabání, ma'lúm ho chuká hai, us ká ẕikr karná ẓarúr nahíñ.

Jab dúsrá qalandar bhí apná ḥál kah chuká, Zabída ne us se farmáyá, "Maiñ ne terá quṣúr mu'áf kiyá, jidhar terá jí cháhe chalá já." Wuh Zabída se ijázat lekar pahle qalandar pás baiṭh gayá.

Digitized by Google

Phir tísrá qalandar apná qiṣṣa kahne par musta'id hu,á, aur sámne Zabída ke ḥáẓir hokar, is ṭaraḥ apná ḥál kahná shurú' kiyá.

QIṢṢA TÍSRE QALANDAR KÁ.

Ai muḥtarim aur mukarram bíbí! merá qiṣṣa niháyat 'ajíb wa gharíb hai un donoñ shahzádoñ ke qiṣṣoñ se, ki un kí áñkheñ, ki ẓá,i' hu,íñ, maḥẓ be-ikhtiyárí se, jaisá ki unhoñ ne ẓáhir kiyá; aur merí áñkh, maḥẓ apne quṣúr aur ná-dání se phúṭí; chunánchi áp ko mere ẕikr karne se ma'lúm hogá. Merá nám 'Ajab hai, aur beṭá húñ bádsháh 'álíshán ká, ki us ká nám Kassab thá. Jab wálid ne qaẓá kí, maiñ, ba-já,e un ke, sarír-árá hu,á; aur usí shahr meñ, jise mere báp ne apná dáru-l-riyásat kiyá thá, rahná ikhtiyár kiyá.. Wuh shahr-ábád kináre daryá ke wáqi' thá, aur us kí muḥáfaẓat ke liye ḍeṛh sau jaház-i-jangí har waqt ṭaiyár rahte the; aur pachás jaház makhṣúṣ tijárat ke wáste. Siwá,e in jah//ázoñ ke, aur bahut sulf-i-baḥrí, pa,ís wa-ghaira, wáṣte saudágarí aur sair wa tamáshe daryá ke, har waqt us shahr ke kináre langar kiye khaṛí rahá kartí thíñ; aur us wiláyat ke bahut achchhe achchhe shahr aur jazíre ábád muta'alliq the. Pahle sab kámoñ ke maiñ ne yih iráda kiyá, ki sab shahroñ aur jazíroñ ko, jo merí ḥukúmat se muta'alliq haiñ, jákar dekhúñ, aur waháñ ke báshindoñ kí, ki ba-sabab qaẓá karne wálid ke, mutaraddid haiñ, tasallí aur tashaffí kar á,úñ; tá ki wuh apne kám mulk-dárí aur tijárat meñ, ba-dil-jam'í maṣrúf raheñ; aur isí 'arṣe meñ shauq síkhne 'ilm-i-jaházrání ká, mere dil meñ paidá hu,á. Liháẓá, maiñ ek jaház par sawár hu,á, aur das jaház apne sáth le rawána hu,á.

Chálís din tak hawá muwáfiq rahí; iktálísweñ din hawá ghair-muwáfiq ba-shiddat chalne lagí; aur sab jaház hamáre ṭúfán meñ aise paṛe ki ham sab máyús apní zindagání se hu,e. Magar dúsre roz ṣubḥ ko hawá kam hu,í, abr khulá, áftáb niklá, ásmán gard-o-ghubár se ṣáf hu,á. Ham ne ba-iṭmínán tamám ek jazíre meñ utarkar, do roz tak wáṣte lene ghalla wa-ghaira ke tawaqquf kiyá. Ba'd is ke, ham phir jaház par sawár hu,e, aur mutaraṣṣid the, ki das roz ke 'arṣe meñ khushkí meñ pahuñcheñge; is wáṣte ki ba-sabab ṭúfán ke, ham ne ráh gum kí thí; aur ma'lúm na thá ki, ba-sabab shiddat-i-ṭúfán aur tárikí ke, hamáre jaház kis samt ko játe

Digitized by Google

haiñ. Mu'allim ne is wáste ek khaláṣí ko úpar mastúl ke chaṛháyá, tá ḥál samt ká ma'lúm kare. Wuh dahne aur bá,eñ apne, ba-juz daryá aur ásmán ke, kuchh na dekhtá thá; magar ba'd ghaur ke, jánib rást apne, ek siyáhí baṛí dekhí.

Yih khabar sunke, rang ná-khudá ke chihre ká, mutaghaiyir ho gayá, pagṛí utárke pheñk de sar píṭne lagá, aur mujh se kahá, ki "Khudáwand, ham sab halák hu,e, is balá se ko,í bachtá nazar nahíñ átá; ab ko,í tadbír nahíñ, ki ham is áfat se apne ta,íñ bacháweñ." Yih kahke wuh mu'allim is taraḥ zár zár rone lagá, ki jaise ko,í kisí ko ján se qatl kartá ho. Yih báteñ yás kí ná-khudá se sunkar, sab ahl-i-jaház sarásíma aur muẓṭarr hu,e. Maiñ ne ná-khudá se sabab is ná-ummedí aur iẓṭiráb ká púchhá. Us ne jawáb diyá, ki "Ṭúfán hamáre jahúzoñ ko ráh se bar-gashta karke, aisí jagah láyá hai, ki kal ke din do pahar ko hamárá jaház us siyáhí ko pahuñchegá; aur wuh siyáhí, kálá paháṛ sang-i-miqnáṭís ká hai; wuh jald hamáre jahúzon ko, ba-sabab kíloñ áhaní aur dúsrí chízoñ lohe ke, ki jaház meñ lagí haiñ, apní ṭaraf khaiñchegá. Aur jaház, jab qaríb us ke já,egá, to us kí kashish ke zor se yih sab kíleñ aur pattar lohe ke jahúzoñ ke takhtoñ se judá hokar, us paháṛ se já chimaṭeñge, aur jaház ṭúṭke pání meñ, asbáb aur ádmiyoñ samet, gharq ho já,egá; is wáste ki sang-i-miqnáṭís meñ yihí kháṣiyat hai, ki lohe ko jazb kartá hai, aur jis qadr ki lohá us ke nazdík hotá hai, us meñ quwwat jáẕiba ziyáda hotí hai; aur jánib is paháṛ kí, jo daryá kí ṭaraf hai, hazároñ jaház kí kíleñ nikal nikalke níche se úpar tak já chimaṭí haiñ, isí sabab se wuh paháṛ siyáh nazar paṛtá hai."

Phir us ná-khudá ne kahá, "Wuh paháṛ bahut úñchá, aur sarsheb hai; aur us kí choṭí par, ek gumbaẕ pítal ká pítal ke pílpáñoñ par istáda hai. Aur us gumbaẕ par ek ghoṛá taṣwír ádmí kí us par sawár; aur wuh donoñ rákib aur murkúb bhí pítal se bane hu,e haiñ; aur ek takhtí síse kí, ki us par kuchh ḥurúf ṭalism-kanda haiñ, us ke síne se lagí hu,í hai; log kahte haiñ, ki wuhí taṣwír aṣal sabab tabáh hone jahúzoñ aur ádmiyoñ kí hai." Joñ híñ ná-khudá yih kahke, phir áz-sar-i-nau, giriya-o-zárí karne lagá; us ke rone se sab jaház ke log rone lage, aur mujhe bhí yaqín hu,á ki merí 'umr itní hí thí, aur us já par qaẓá le á,í hai. Aur har ek shakhṣ apne bachá,o ke khiyál meñ paṛá, ki kisí ṭaraḥ se apní ján ko is áfat se nikále. Sab ápas meñ kahte the, ki jo ko,í ham meñ se ján bar howe, wuh sab ká mukhtár aur waṣí hai.

Digitized by Google

Gharaẕ ki dúsre din fajr ko jaház hamárá us paháṛ-i-siya ke muqábil pahuñchá. Wuh manṣúbe ki ham sab ne kiye the, bhúl ga,e aur wáwailá karne lage. Do pahar ko, jaisá ki ná-khudá ne kahá thá waisá hí hu,á; ya'ní paháṛ ne aisá zor se jaház ko apní ṭaraf khaiñchá, ki sab kíleñ aur asbáb lohe ká ki jaház ke andar thá, uṛke paháṛ se chimaṭ gayá, aur takhtoñ ke judá hone se baṛí áwáz-i-muhíb hu,í. Fi-l-faur giyárhoñ jaház ṭukṛe ṭukṛe hokar, aise gahre pání meñ gharq hu,e, ki kisí asbáb aur ahl-i-jaház ká patá na lagá. Magar Khudá ne mere ḥál par raḥm kiyá, ki faqaṯ un sab meñ ek maiñ zinda rahá. Ittifáqan mere háth ek takhta jaház ká lag gayá; us ke sahára se paháṛ ke níche khushkí meñ aisí jagah par ṣaḥíḥ wa sálim pahuñchá, jaháñ qadamoñ ke nishán, mánind zíne ke, bane hu,e the; wuh ráh paháṛ par jáne kí thí. Maiñ un qadamoñ ke nishán dekhkar, kamál khush hu,á; aur un nishánoñ ke, kahíñ aur jagah dahne bá,eñ aisí na thí, ki jaháñ qadam ṭhahar sake, aur girne se bache. Maiñ ne Khudá ká shukr kar, aur us ká nám le, paháṛ par chaṛhná shurú' kiyá. Rasta niháyat tang thá, aur hawá aisí sakht ki mujhe daryá kí ṭaraf uṛá,e liye játí thí. Ba-har-kaif, maiñ ba-khairiyat us paháṛ par chaṛh gayá; aur gumbaẕ ke andar já, aur zamín par sijda kar, Khudá ká shukr ba-já láyá, ki us ne apne karam wa faẕl se mujh ko ma'u-l-khair yaháñ tak pahuñcháyá.

Shab ko us gumbaẕ meñ so rahá. Waháñ khwáb meñ ek pír mard-i-mutabarrak ko dekhá, ki wuh mujh ko kahtá hai, "Ai 'ajab! jab tú be-dár ho, to koshish karke zamín apne qadamoñ ke níche kí khod; us meñ se tú ek kamán pítal kí, aur tín tír síse ke, ki fulání sá'at meñ, wáse ẕarar pahuñcháne ádam-i-zád ke, baná,e ga,e haiñ, páwegá. Un tín tír se ádmí kí taṣwír ko, jo ghoṛe par sawár hai, már; tá kí wuh taṣwír daryá meñ aur ghoṛá tere qadamoñ ke pás gir paṛe; phir tú us ghoṛe ko us já par, jaháñ se tú tír wa kamán páwegá, gáṛ díjiyo. Jab tú yih kám kar chukegá, to daryá kí yaháñ tak tughyání hogí, ki níche is gumbaẕ ke, á pahuñchegá; aur jab daryá, is martabe baṛhegá, ek chhoṭí sí kishtí kináre daryá ke nazdík tere á lagegí, aur us kishtí meñ ek malláḥ pítal ká baiṭhá hu,á, kishtí ko tere pás lá,egá. Tú jaldí us kishtí meñ baiṭh já,iyo. Wuh tujhe das din ke 'arṣe meñ, is daryá se aur daryá meñ pahuñcháwegá; waháñ se apne mulk ká pahuñchná tujh ko bahut ásán hogá; magar khabar-dár, ki safar bhar meñ Khudá ká nám na lená."

Jab wuh pír mard in bátoñ ko kah chuká, merí áñkh khul ga,í, aur maiñ is khwáb kí ta'bír se niháyat khush hu,á.

Digitized by Google

Maiñ ne ba-mújib kahne us buzurg ke, zamín ko khodá; wahán se tín tír aur kamán pá,í. Un tíroñ se us taṣwír ko márá; tísre tír ke lagne se, wuh sawár taṣwír ká daryá meñ girá, aur ghoṛá mere qadamoñ ke pás á paṛá. Us ko maiñ ne us já par, jaháñ se kamán aur tír pá,e the, dafn kiyá. Phir wuh daryá baṛhne lagá yaháñ tak ki níche us gumbaẓ ke á lagá, aur ek kishtí dúr se merí ṯaraf chalí átí hai, aur us par ek ádmí pítal ká baiṭhá hu,á hai. Maiñ ne janáb Bárí ká shukr kiyá, ki merá khwáb sachchá aur rást hu,á. Jab wuh kishtí kináre á pahuñchí, maiñ us kishtí meñ sawár hu,á; aur ba-mújib us ke kahne ke, Khudá ká nám na liyá; balki ko,í bát apne muñh se nahíñ nikáltá thá. Phir wuh pítal ká ádmí nau din ke 'arṣe meñ, bilá tawaqquf us kishtí ko bahut dúr le gayá. Maiñ bahut jazíre apne dahne bá,eñ dekhkar khush hu,á aur taṣawwur kiyá, ki ab jald is muṣíbat se naját pá,úñgá; is khushí se Khudá ká shukr ba-já láyá. Ba-mujarrad nam lene Khudá ke, wuh kishtí us ádmí samet gharq ho gá,í, aur maiñ páni ke saṯḥ par pairne lagá. Báqí roz tak ek jazíre kí ṯaraf, jo bahut nazdík ma'lúm hotá thá, shináwarí kiye gayá. Rát ko andhere meñ ma'lúm na hotá thá ki kidhar játá húñ; bahtá tairtá usí ṯaraf chalá játá thá. Ákhir thak gayá, aur mujh meñ háth páñwoñ hiláne kí aṣlá táb-o-ṯáqat na rahí, aur apní zindagí se ná-ummed hu,á. Usí ḥálat yás meñ yak-á-yak ek hawá tund wa tez chalí, aur daryá shiddat se mauj márne lagá. Chunanchi, ek mauj ne, ki mánind paháṛ ke baṛí thí, mere ta,íñ uṭhákar páyáb meñ ḍál diyá. Maiñ jaldí se nikal áyá, tá ki phir ko,í dúsrí lahar bích daryá ke na pheñk de. Al-gharaẓ, daryá se nikalte hí maiñ ne kapṛe nichoṛkar sukhá,e; phir un ko pahankar, idhar udhar chalná shurú' kiyá; bahut darakht mewa-dár waháñ naẓar á,e, us se mujh ko ma'lúm hu,á, ki ko,í jazíra wairán hai. Phir ret aur bálú jab dúr tak dekhí, to maiñ ne jáná ki áge yih jazíra samundar thá, ab khushk ho gayá. Yih khiyál karke, maiñ sab khushí, jo daryá se naját páne, aur darakht mewa-dár dekhne meñ hu,í thí, bhúl gayá; aur apne ta,íñ Khudá kí raẓá par chhoṛá, ki jo wuh cháhegá, mere ḥaqq meñ karegá. Thoṛí der na guẓrí thí, ki ek chhoṭá sá jaház dekhá; ki sab páloñ ko uṛá,e hu,e, isí jazíre kí ṯaraf chalá átá hai. Mujhe yaqín hu,á ki wuh langar isí jazíre meñ karegá; magar ma'lúm nahíñ ki is meñ log kaise haiñ, dost haiñ yá dushman. Sochá ki apne ta,íñ un ko dikháná munásib nahíñ; is wásṯe ek darakht par, ki bahut baṛá aur gunján thá, chaṛh gayá, aur iráda kiyá ki waháñ se chhipke un ádmiyoñ ko, jo is jaház meñ haiñ, dekhúñ, ki un kí

Digitized by Google

ṣúrateñ kaisí haiñ. Isí khiyál meñ thá, ki us jaház ne ek kol meñ ákar langar kiyá; aur das ghulám phaṛwe wa-ghaira álát háthoñ meñ lekar, jaház se utare, tá kisí zamín ko khodeñ. Phir wuh wasaṭ meñ us jazíre ke jákar ṭhahre, aur ek já par zamín khodne lage, yaháñ tak ki unhoñ ne ek darwáza páyá. Phir wuh jaház meñ se, jáke ṭaraḥ ṭaraḥ ká asbáb kháne píne aur farsh-furúsh wa-ghaira ká bojh, báñdh báñdh sar par uṭhá lá,e, aur is já se jaháñ khodá thá níche le ga,e. Maiñ ne qiyás se jáná, ki níche is ke baṛá tah-khána baná hu,á hai. Phir jaház meñ wuh sab ghulám jákar, ek mard-i-pír aur ek amrad laṛke ko, ki khúb-ṣúrat aur chauda-pandra baras kí 'umr ká ma'lúm hotá thá, apne sáth le á,e, aur us tah-kháne meñ wuh sab ke sab utar ga,e, aur waháñ se phirkar darwáza band kiyá; aur us par miṭṭí ḍálke, zamín ko barábar kar diyá; aur wuh sab waháñ se apne jaház par phir ga,e. Magar maiñ ne dekhá, ki wuh jawán laṛká tah-kháne se phirá nahíñ; sháyad wuh wahíñ rahá. Mujh ko is ḥál se baṛá ta'ajjub guẓrá. Phir wuh sab us jazíre ko chhoṛkar, jidhar se á,e the udhar hí ko rawána hu,e.

Jab maiñ ne dekhá ki wuh jaház bahut dúr nikal gayá, aur waháñ se ko,í ahl-i-jaház naẓar nahíñ paṛtá; maiñ jaldí se us darakht ke níche utrá; aur waháñ gayá, jaháñ unhoñ ne zamín khodí thí; aur miṭṭí us jagah kí sarká,í. Us ke muñh par ek patthar do háth ke murabb' meñ rakhá hu,á thá. Jab maiñ ne us ko uṭháyá, waháñ ek síṛhí chhipí hu,í dikhá,í dí; maiñ us zíne se níche utar gayá. Waháñ jákar dekha ki ek bahut baṛá makán hai; us meñ farsh-i-qálín ká bichhá hu,á, aur dálán meñ us ke takiye nafís zar-dozí ghiláf ke, chaṛhe hu,e rakhe haiñ; aur us meñ wuh laṛká baiṭhá hu,á, pankhá apne ta,íñ jhal rahá hai; aur do shama'en mom kí waháñ roshan, aur kháne píne kí chízeñ waháñ sab ṭaraḥ kí maujúd thíñ; aur gul-daste phúloñ ke us ke pás rakhe hu,e. Wuh jawán mujhe dekhkar ḍar gayá. Main ne us kí tasallí ke wáste kaha, ki "Ṣáḥib, tum khauf aise shakhṣ se ki jo bád-sháh aur bádsháh ká beṭá hai na karo; maiñ kuchh aẓíyat aur ẓarar tum ko na pahuñchá,úñgá. Aur tum baṛe ṣáḥib-i-naṣíb ho, ki tumhárí makhlaṣí ke wáste is qabar se, ki tum ko zinda dafn kar ga,e haiñ, áyá húñ. Magar pahle ẓarúr hai ki tum mujh se sabab apne dafn hone ká is zamín meñ ẓáhir karo, aur mujh se poshída ko,í amr na rakho, is wáste ki maiñ sab umúr tumhare dekh chuká húñ; magar is qadr mujhe ma'lúm nahíñ ki tum apní khushí se, kyoñkar is jagah dafn kiye ga,e." Us jawán ko in bátoñ se bahut tasallí hu,í,

aur mujh ko baiṭhne ko kahá. Maiñ jab us ke pás baiṭh gayá, us ne kahná shurú' kiyá, "Ai sulṭán, merá ḥál niháyat 'ajíb wa g͟haríb hai, us ko sunke, bahut mutaḥaiyir hoge. Ya'ní merá báp jauharí hai, ki us ne apní miḥnat aur hunarmandí se bahut daulat paidá kí; us ke saikaṛoñ g͟hulám aur koṭhiyáñ haiñ; us ne k͟háṣṣ jaházoñ meñ sawár hokar, dúr dúr kí sair kí hai, aur mulkoñ mulkoñ phirá hai, aur jába-já us ke gumáshte haiñ, ki us kí ṭaraf se k͟haríd-o-farok͟ht jawáharát kí karte haiñ. Bá-wujúd is sab daulat wa ḥashmat ke aulád nahíñ rakhtá thá. Ek rát us ne k͟hwáb meñ dekhá, ki us ke ghar beṭá hogá, lekin 'umr us kí bahut kam hogí; is k͟hwáb se be-dár hokar, niháyat mabíl aur andohgín hu,á. Phir ka,í din ke ba'd, merí máñ ne use k͟habar dí, ki maiñ ummed se húñ k͟hwáb tumhárá sachchá hu,á. G͟haraẓ ba'd guẓarne nau mahíne ke maiñ mutawallid hu,á. Tab aqriba aur 'azízoñ ne, mere paidá hone se baṛí k͟hushí kí, siwá wálid ke ki ba-sabab us k͟hwáb ke niháyat ranj meñ thá. Ák͟hir us ne nujúmiyoñ se merá ḥál púchhá. Unhoñ ne kahá, 'Is laṛke ko chaudahweñ baras k͟haṭra ján ká hai; agar is baras wuh k͟haṭre se bach gayá, to phir 'umr us kí baṛí hai, aur bahut baras tak jíyegá.' Phir unhoñ ne kahá, ki 'Ham ko gardish-i-kawákib se aisá ma'lúm hotá hai, ki ba-sabab 'Ajab Bádsháh ke, ki beṭá Kassib Bádsháh ká hai, ek pítal ká sawár, jo miqnáṭís ke paháṛ par rakhá hai, daryá meñ giregá, aur ba'd pachás din ke is májare se yih maulúd 'Ajab Badsháh ke háth se márá já,egá.' Ek to merá báp us k͟hwáb ke sabab se malúl thá, dúsre nujúmiyoñ kí is bát se, sau ḥiṣṣe ranj us ká ziyáda hu,á. Merí ḥifáẓat ke liye din rát maṣrúf rahá kartá. Jab chaudahwáñ baras mujh ko shurú hu,á, us ke dúsre din nujúmiyoñ ne áke 'arẓ kiyá, "Das din guẓre haiñ, ki sulṭán 'Ajab ne us pítal ke sawár ko jis ká maẕkúr ham ne kiyá thá, us paháṛ kí choṭí se daryá meñ ḍál diyá. Báp merá is k͟habar ko sunkar, niháyat g͟hamgín aur muẓṭarr hu,á; cháhtá thá ki kisí ṭaraḥ táṣír mere sitára-i-bad kí dafa' ho, aur mujhe is k͟haṭre se bachá de. Phir us ne áge se sochke, merí muḥáfaẓat ke wásṭe is k͟hálí jazíre meñ, jaháñ ádmí ká guẓar nahiñ, zamín ke níche is ghar ko banwá rakhá thá, ki ba'd girne us taṣwír ke pachás din tak mujhe is makán meñ chhipákar rakhe. Jab suná ki das roz guẓar ga,e haiñ ki wuh amr ẓuhúr meñ áyá; is wásṭe us ne chálís din ke liye yaháñ lákar mujh ko rakhá, ba'd chálís din ke wuh phir ákar mujh ko yaháñ se le já,egá. Aur us ko yaqín hai ki kisí bashar ká, k͟huṣúṣan Bádsháh 'Ajab ká, aisí já par guẓar na hogá, aur ko,í shak͟hṣ is chille meñ mujh ko

Digitized by Google

na dekhe aur na maiñ us ko dekhúñ. Mere áne aur rahne ká sabab is tah-khháne meñ yih hai, ki maiñ ne zikr kiyá."

Jab wuh jauharí bachcha, apná ḥál bayán kar chuká; maiñ dil meñ apne un nujúmiyoñ ke ghaib kí khabar dene par hañsá, aur kahá, Maiñ is bachche be-quṣúr ko kyúñ márne lagá, aur us kí tasallí aur diláse ke wáste maiñ ne us se kahá, "Tum kuchh zará khauf wa hirás apne dil meñ na karo, aur Khudá par khiyál rakho; tumheñ kisí taraḥ se ko,í ṣadma na pahuñchegá. Ḥusn-i-ittifáq se Khudá mujhe tumhárí khidmat aur muḥáfazat ke wáste yaháñ láyá hai, ab kisí taraḥ ká andesha aur khauf tum ko nahíñ. Isí wáste merá jaház ṭúṭá, aur maiñ ḍúbtá martá yaháñ tak pahuñchá; maiñ tum ko is chille tak akelá na chhoṛúñgá; aur is amr se ki nujúmiyoñ ne jhúṭ múṭ kahkar tum ko ḍará rakhá hai, nigáh-bání aur khidmat tumhárí karúñgá. Aur jab yih muddat Khudá ke fazl se, ba-khair wa khúbí kaṭ já,egí, aur tumhárá báp jab lene ko áwegá, to maiñ bhí sawár hoke, us ke sáth tumháre shahr meñ já,úñgá, aur waháñ se phir apne mulk ko rawána húñgá; maiñ yih iḥsán tumhárá kabhí na bhúlúñgá." Aisí aisí báteñ karke us kí waḥshat ko dúr, aur apne se use mánús kiyá; aur use apná aur apne báp ká nám na batáyá, ki mabádá nám sunne se use khauf paidá ho, ki maiñ hí us ká qátil húñ. Aur har ek taraḥ kí báteñ aur ḥikáyateñ kahkar, us ká jí bahlátá rahá, aur mujhe wuh laṛká bahut ṣáḥib-i-sha'úr aur fahmída ma'lúm hu,á. Jab rát hu,í, us ne aur maiñ ne milke kháná kháyá; aur aqsám-i-mákúl aur mashrúb se waháñ is qadr zakhíra thá, ki siwá mere agar aur ka,í mihmán waháñ par hote, chálís roz tak un ko káfí hotá. Ba'd kháná kháne ke bhí der tak bá-ham bát-chít karte rahe, phir so rahe.

Jab wuh, dúsre din, fajar ko be-dár hu,á, maiñ chilamchí áftába us ke pás le gayá. Us ne muñh háth apne dho,e, phir dastar khwán bichháke, sab taraḥ ke kháne us par chune, aur baiṭhkar ba-ittifáq ek dúsre ke kháná kháyá. Phir shaṭranj aur chopaṛ se khelkar us ká jí bahláyá; aur rát ko phir muwáfiq din ke, dastar-khwán par kháná rakhá, aur khá píke so rahe. Isí taraḥ din rát ham donoñ us tah-kháne meñ rahá karte; is 'arṣe meñ hamáre aur us ke darmiyán meñ niháyat muḥabbat aur ulfat paidá hu,í; yaháñ tak ki maiñ us ko apní ján se ziyáda 'azíz rakhne lagá. Tab maiñ ne dil meñ kahá, Jo kuchh nujúmiyoñ ne us ke báp se kahá thá, ki yih laṛká 'Ajab ke háth se márá já,egá, sar-á-sar ghalaṭ aur darogh hai; maiñ to us ko is martabe meñ 'azíz rakhtá húñ, be-sabab kyúñ use qatl karúñgá.

Digitized by Google

Gharaẓ untálís din tak niháyat chain aur khushí se ham donoñ us tah-kháne meñ rahe.

Chálísweñ din wuh laṛká fajar ko be-dár hote hí, kamál surúr aur imbisáṭ se kahne lagá, ki "Dekho, ai sulṭán, áj chálíswáñ din hai, Khudá kí 'ináyat aur tumhárí shafqat se maiñ zinda húñ. Merá báp tumhárá ḥál ḥusn-i-sulúk aur khidmat ká, ki tum ne is muddat meñ mere sáth kiyá hai, sunkar niháyat mamnún hogá, aur tum ko tumháre waṭan meñ ba-khair wa khúbí pahuñchá degá." Phir us laṛke ne mujh se kahá, "Thoṛá pání garm kar do tá maiñ naháʼúñ, aur kapṛe badalkar taiyár ho rahúñ; áj merá báp mujh ko lene áwegá." Maiñ ne pání garm kar, us ko ghusl-kháne meñ khúb mal dalkar nahláyá. Ba'd nahánе ke wuh bichhaune par jákar leṭá, maiñ ne us par liḥáf uṛhá diyá. Jab wuh qailúla kar chuká, mujh se us ne kahá, "Ai sulṭán, merá jí is waqt kharbuza kháne ko cháhtá hai, tum ek kharbuza aur qand le áʼo, to maiñ kháʼúñ." Maiñ ne jákar ek kharbuza bahut se kharbuzoñ meñ se, ki waháñ rakhe huʼe the, chuná, aur chíní kí rakábí meñ rakhkar rú-ba-rú us ko le gayá; aur kharbuza taráshne ke liye chhurí ko púchhá, ki kaháñ hai. Us ne kahá, "Mere sarháne kí ṭaraf, ṭáq par hai." Maiñ ṭáq ko buland dekhkar us ke lene ko uchká, aur us chhurí ko lekar cháhtá thá, ki níche ko ba-sahúlat áʼúñ; magar qaẓá-o-qadr se merá páñwoñ qalín par phailá, aur maiñ us jauharí bachche par, be-ikhtiyár ho, is ṭaraḥ se girá ki chhurí us ke qalb par lagí, aur fi-l-faur wuh laṛká ján ba-ḥaqq taslím ho gayá.

Is ḥál se maiñ ne wáwailá karná, aur muñh aur chhátí píṭná aur kapṛe pháṛ, zamíñ par apne taʼíñ de de márná shurú' kiyá, aur kahá, "Afsos, kaʼí ghaṛí báqí rahí thíñ, ki yih din us par se ṭal játá; faqaṭ itne wásṭe hí, is bechárе ne yaháñ ákar panáh lí thí, aur dar ḥaqíqat maiñ hí kam-bakht is ká qátil huʼá. Un nujúmiyoñ ká kahná durust thá." Phir maiñ ne muñh ásmán kí ṭaraf kar, donoñ háth uṭháke kahá, "Khudáwandá, tú dáná-bíná hai; maiñ ne ise qaṣdan nahíñ márá, aur agar ẓará bhí dída-o-dánista is amr meñ merá quṣúr ho, to isí waqt merí ján qabẓ kar." Isí ṭaraḥ se der tak jauharí bachche kí lásh par rotá rahá. Jab din thoṛá báqí rahá, maiñ ne taṣawwur kiyá, ki ab is ká báp lene ko átá hogá; áj chálís din púre guẓar gaʼe, kyá muñh leke is ke báp se muláqát karúñ. Afsos, wuh sab merí miḥnat aur khidmat itní muddat kí bar-bád huʼí; balki bar-'aks us ke nekí bar-bád gunáh lázim huʼá; ab terá rahná yaháñ munásib nahíñ. Us kí lásh ko, yúñ hí chhoṛkar, maiñ us

Digitized by Google

tah-khāne meñ se nikal áyá; aur darwáza band karke, úpar se us bhárí patthar ko rakh aur miṭṭí se us ko top ke zamín barábar kar dí.

Ba-mujarrad is ke, ki maiñ ne waháñ se nikalke daryá kí ṭaraf naẓar kí, dekhtá kyá húñ, ki wuhí jaház jauharí bachche ke lene ko, páleñ uṛá,e hu,e, chalá átá hai. Maiñ apne dil meñ sochá, ki agar tú yaháñ par ṭhahrá rahtá hai, to wuh mard-i-pír, jab apne beṭe ko mu,á hu,á dekhegá, muqarrar ghulámoñ se mujhe qatl karwá ḍálegá, aur maiñ hargiz us ke ghulámoñ se 'ahda-bara na ho sakúñgá; is se bihtar yih hai ki tú in se kinára kar.

Us tah-kháne ke úpar ek bahut baṛá darakht guñján thá; us ke úpar chaṛhke, maiñ ne apne ta,íñ is ṭaraḥ chhipáyá ki maiñ un sab ko achchhí ṭaraḥ se dekhúñ, aur un kí báteñ sunúñ, aur wuh mujh ko dekh na sakeñ. Phir us jaház ne usí kol meñ ákar langar kiyá; aur wuh mard-i-pír, apne ghulámoñ ke sáth, jaház se utarkar, us tah-kháne ke nazdík khushí khushí áyá. Magar jab unhoñ ne miṭṭí úpar kí narm aur polí pá,í, to un ke chihre ká rang, khauf se mutaghaiyir ho gayá, khuṣúṣan us mard-i-pír ká. Phir jab unhoñ ne patthar ko waháñ se sarkáke, zíne ke pás se us laṛke ko pukárá, wuh sab jawáb na páne se ziyáda malúl aur mutawahimm hu,e. Phir unhoñ ne tah-kháne meñ jákar, chároñ ṭaraf makán ke, us ko ḍhúñḍhá; palang par use maqtúl páyá; is ṭaraḥ se ki chhurí us ke jigar meñ ghusí hu,í hai, aur mujh ko chhurí nikálne kí, us ke kaleje se jur,at na paṛí thí. Al-gharaẓ us laṛke ko mu,á hu,á pákar, sab rone chilláne aur bayán kar karke píṭne lage. Us ke sunne se maiñ bhí rone lagá. Ákhir us mard-i-pír ko, ki farzand kí lásh dekhne se ghash á gayá thá, bázú pakaṛke, hawá kháne ke wásṭe, us tah-kháne se báhar nikálá, aur usí darakht ke níche, jis par maiñ chhipá hu,á baiṭhá thá, biṭháyá; wuh be-naṣíb aur bad-qismat báp, bá-wujúd itní iḥtiyáṭ aur hoshiyárí ke, phir bhí apne beṭe ke sog aur mátam meñ mubtalá hu,á. Phir jab wuh hosh meñ áyá, ghulámoñ ne us jauharí bachche kí lásh ko tah-kháne se niklákar ghusl diyá; aur na,e sufaid kapṛoñ meñ kafná ke madfún kiyá. Us laṛke ke báp ko, ki apne hosh meñ áyá thá, aur zár zár rotá thá, qabar par lá,e. Us ne pahle sab ke tín bár qabar meñ miṭṭí dí; ba'd us ke, ghulámoñ ne us qabar ko miṭṭí se topkar barábar kar diyá. Jab unhoñ ne jauharí bachche kí tajhíz wa takfín se farághat pá,í, us tah-kháne se asbáb aur ṭa'ám jo báqí rahá thá nikálkar jaház par le ga,e, aur us par sawár hokar, apne shahr ko rawána hu,e.

Digitized by Google

Jab wuh jaház merí nazar se gháib hu,á, maiñ darakht se níche utrá; aur ba-sabab tanhá,í ke, ki maiñ us jazíre meñ akelá rah gayá thá, shab ko usí tah-kháne meñ, ki us ká darwáza khulá hu,á thá, jáke so rahtá; aur fajar ko nikalke us jazíre meñ, wáste ḍhúñḍhne ráh ke, idhar udhar phirá kartá, aur phal phalárí kháke jítá. Gharaz ek mahíne tak maiñ is taraḥ se, ná-khush aur dil-gír, us jazíre meñ rahá, yahán tak ki us daryá ká pání kam hote hote páyáb ho gayá, aur wuh jazíra baṛá ma'lúm hone lagá. Ákhir rafta rafta pání us daryá ká itná ghaṭ gayá ki ek nála sá, jis meñ pání merí pinḍliyoñ tak faqat thá, rah gayá. Phir maiñ us retí ko, ki ba'd khushk ho jáne daryá ke, nikal á,í thí, baṛí dushwárí se ṭai kar, us pár pahuñchá, aur waháñ se bahut dúr tak áge ko chalá gayá, yaháñ tak ki mujhe dúr se ek shai aisí nazar paṛí ki jaise bahut sí ág jaltí ho. Us ko dekhkar bahut khush hu,á; aur sochá ki waháñ muqarrar ádmí hoñge, ág khud-ba-khud nahíñ jaltí. Phir jab ki nazdík gayá, tab mujh ko ma'lúm hu,á, ki us ág ke maqám par surkh táñbe ká qil'a hai; áftáb kí shu'á' paṛne se wuh qil'a mánind shu'la-i-átish ke dúr se nazar átá hai. Maiñ us qil'e ke nazdík jákar, wáste sastáne ke baiṭh gayá. Aur cháhá ki ḥál is qil'a-i-'álíshán ká daryáft karúñ. Itne meñ das jawán ḥasín us qil'e se nikle; magar maiñ unheñ dekhke niháyat muta'ajjib aur ḥairán hu,á; is wáste ki wuh dasoñ jawán dahní áñkh se káne the, aur ek pír mard, daráz qámat, jis kí ṣúrat niháyat mutabarrak thí, ham-ráh un jawánoñ ke thá. Maiñ hanoz isí ta'ajjub aur ḥairání meñ thá, ki is qadr bahut ádmí ek áñkh se káne kyúñkar ek já par jama' hu,e, aur kis taraḥ un sab kí dahní hí áñkh par ṣadma pahuñchá, ki wuh ná-gahán merí taraf á,e. Ba-kúsháda peshání, mujh se salám-'alek karke, púchhá, "Tumhárá áná is já par kyúñkar hu,á?" Maiñ ne un ko jawáb diyá, ki "Merá qiṣṣa bahut baṛá hai; agar tum sab ṣáḥib taklíf baiṭhne kí karo, to maiñ ba-mújib tumháre farmáne ke apní sar-guzasht bayán karúñ." Wuh baiṭh gá,e. Phir maiñ ne sab ḥál apná jaise ki apne mulk ko chhoṛá thá us waqt tak ká un se kahá. Merá aḥwál sunkar wuh sab niháyat muta-ḥaiyir hu,e.

Ba'd is ke wuh sab jawán mujhe apne sáth us qil'e ke andar le ga,e. Us ke andar maiñ ne dálán dar dálán bahut baṛe lambe chauṛe dekhe, aur siwá dálánoñ ke bárah-darí, khilwat-kháne, wa-ghaira, sab ke sab asbáb aur sámán se saje hu,e the. Ek taraf ko us qil'e ke jákar ek makán bahut baṛá 'álíshán mudawwar dekhá, jis ke daur meñ das makán

Digitized by Google

níl-gúñ, ba-ṭaur ḥujroñ ke, alag alag chhoṭe chhoṭe wáṣṭe shab-báshí, aur un kí nishast ke, aise bane hu,e the, ki ek ádmí us meñ ba-k͟húbí rahe. Aur bích meñ us dá,ire ke, ek aur dálán-i-siyáh ki nisbat un das ḥujroñ ke qadre buland thá, us meñ wuh mard-i-pír jis ká ẕikr maiñ ne áge kiyá jákar baiṭhá. Aur un das ḥujroñ meñ, ki gird us dá,ire ke the, wuh dasoñ jawán jákar 'aláḥida 'aláḥida baiṭhe. Az-án-jumla ek jawán ne mujh se kahá, "Ai dost, tú bhí qálín par, ki bích meñ is makán ke bichhá hu,á hai, jákar baiṭh, magar kisí amr ko jo ham kareñ púchhiyo nahíñ; aur na is amr ko púchhiyo, ki kyúñkar hamárí dahní áñkh ga,í, har ek amr ko dekhkar k͟hámosh ho rahiyo, dar-pai us ke daryáft ke na húji yo."

Phir wuh buḍḍhá, thoṛí der ke ba'd, waháñ se uṭhá, aur un dasoñ jawánoñ ke liye kháná láyá, aur har ek ko ḥiṣṣa judá judá diyá; aur ek ḥiṣṣa mánind un ke ḥiṣṣoñ ke mujhe bhí diyá; maiñ ne use tanhá kháyá. Jab ham sab khána khá chuke, us mard-i-pír ne ek ek gilás sharáb ká ham sab ko diyá. Phir un sab ne mere qiṣṣe ko bahut 'ajíb wa g͟haríb jánke, us ke do-hiráne ke waṣṭe kahá. Maiñ ne apne ḥál ko do-bárah un ko phir kah sunáyá. Ba'd is ke der tak idhar udhar kí báteñ ápas meñ karte rahe. Jab rát bahut guẕrí, ek jawán ne buḍḍhe se kahá, "Ab waqt hamáre árám karne ká pahuñchá, tum ab tak wuh chíz nahíñ lá,e, ki hamárá waẕífa hai." Is bát ko sunkar wuh uṭhá, aur ek ḥujre se das ṭasht níle k͟hwán-poshoñ se ḍhake hu,e láyá. Aur ek ek ṭasht, ek ek sham' ke sáth, har ek jawán ke áge rakhá.

Unhoñ ne un tháliyoñ ko kholá; har ek thálí meñ rákh aur kole kí siyáhí, aur siyáh charág͟h thá. Unhoñ ne us rákh aur siyáhí ko milákar apne chihroñ par malá. Chunánchi un kí shakleñ, us siyáhí ke malne se, 'ajab ṭaraḥ kí bhaiyának ma'lúm hone lagíñ. Phir wuh sab chillákar ro,e, aur muñh chhátí apní píṭkar, kahne lage, "Dekho natíja, hamárí be-wuqúfí aur bu-l-faẕúlí ká!" Aur isí ṭaraḥ se baṛí rát tak rote aur píṭte rahe. Jab wuh k͟hámosh hu,e, wuhí buḍḍhá, har ek ke pás chilamchí áftába le gayá. Har ek ne apná muñh aur háth dhoyá; aur kapṛe ki pháṛ ḍále the badalkar apne apne makánoñ meñ já so rahe. Yih ḥál jawánoñ ká dekhkar, mujh ko 'ajab ṭaraḥ ká iẓṭiráb hu,á. Chunánchi ka,í bár be-ik͟htiyár hoke cháhá, ki apne 'ahd ko jo un se kiyá thá toṛkar aḥwál púchhúñ, aur us ke sabab ko daryáft karúñ; magar maiñ ne apne ta,íñ bahut ẓabṭ kiyá; aur fajar tak isí k͟hiyál aur andeshe meñ mujhe níñd na á,í.

Dúsre din, ṣubḥ ke waqt, jab ham sab us qil'e se hawá

khâne ko nikle, maiñ ne un se kahá, "Ṣáḥibo, tum sab mujh ko ṣáḥib-i-sha'úr aur dánish-mand dikhá,í dete ho, magar rát ko, jo maiñ ne tumhárá ḥál dekhá, to bahut ta'ajjub kiyá; aisá kám siwá majnún aur díwáne ke kisí 'áqil se na hogá; aur maiñ sakht taraddud meñ paṛá húñ. Agar tum se is ke sabab ko púchhtá húñ, to khiláf apne qaul wa iqrár ke hotá húñ; aur agar nahíñ púchhtá húñ, to mujh se rahá nahíñ játá. Ab ziyáda is se mujh meñ táb ẓabt kí nahíñ; is wáste púchhtá húñ, ki tum ne kis wáste, apne chihroñ ko kálá kiyá, aur dahní áñkh se tum sab kis wáste káne ho?" Unhoñ ne is qadr jawáb diyá, ki "Ham is ká sabab kah nahíñ sakte; agar tujh ko hamáre sáth rahná manẓúr hai, to in bátoñ ke khiyál meñ na paṛ."

Phir wuh din jab guẓar gayá aur rát hu,í, ham ne kháná shab ká judá judá kháyá, aur us buḍḍhe ne usí ṭaraḥ se tháliyoñ ko un ke áge rakhá; aur wuh, muñh apná siyáh kar, ba-dastúr shab-guẓashta ke, sab amroñ ko 'amal meñ lá,e. Maiñ is ḥál ko mukarrar dekh, niháyat be-qarár hu,á; aur un se kahá, "Ṣáḥibo, yá to tum mujhe is amr se ágáh karo, yá mujhe ko,í ṭaríq aisá batá,o, tá ki maiñ apní wiláyat ko pahuñchúñ; is wáste ki mujhe itná ṣabr nahíñ ki maiñ sáth rahkar tumheñ is ḥálat meñ dekhá karúñ, aur us ke sabab se ágáh na húñ." Ek jawán ne un meñ se mujhe jawáb diyá, ki "Tú hamáre is ḥál ko dekhkar, itná na ghabrá, ham ba-sabab terí dostí aur bhalá,í ke us ko ẓáhir nahíñ karte, ki mabádá terá ḥál bhí, hamárá sá ho jáwe. Ma'a-háẓá, agar tú cháhtá hai, ki hamárí is bad-qismatí se ágáh ho, to ham se kah, ki us kí tadbír kareñ." Maiñ ne kahá, "Háñ, al-batta, maiñ mushtáq húñ, ki tumháre is ḥál se muṭṭali' húñ, ki kyoñ tum sab ke sab is pareshán-ḥálí meñ ho." Us jawán ne kahá, "Phir tujh ko ham samjháte haiñ, ki is bát ke khiyál meñ na paṛ, aur hamárí naṣíḥat par 'amal kar, wa-illá, mánind hamáre tú bhí dahní áñkh se káná ho já,egá." Maiñ ne jawáb diyá, "Agar is amr meñ ko,í ṣadma mujh par pahuñche, to mujhe qubúl hai, us meñ tumhárá kuchh dosh nahíñ; balki maiñ use apne quṣúr aur qismat se taṣawwur karúñgá." Phir us jawán ne kahá, ki "Agar kisí ṣadme se tumhárí dahní áñkh kání ho já,egí, aur hamáre pás á,oge, to ham tum ko apne sáth yaháñ par hargiz nahíñ rahne deñge; is wáste ki yaháñ jagah faqaṭ das shakhṣoñ ke rahne kí thí, so ab wuh ma'múr ho chukí hai; giyárahweñ kí yaháñ gunjá,ish nahíñ." Maiñ ne kahá, "Yih sharṭ bhí mujh ko qubúl hai, har-chi bádá-bád, is asrár se mujh ko ágáh karo."

Digitized by Google

Jab un dasoñ jawánoñ ne dekhá ki maiñ apne iráde meñ niháyat maẓbúṭ aur mustaqil húñ, tab unhoñ ne ek bheṛ ko ḥalál karke, us ká post nikálá; aur usí chhurí ko, jis se unhoñ ne bheṛ kí khál nikálí thí, mujhe dekar kahá, "Is ko iḥtiyáṭ se apne pás rakh; tere yih kám áwegí. Ab ham tujhe, is bheṛ kí khál meñ band karke maidán meñ rakhke chale áweñge, ek bahut baṛí chiṛiyá, jis ko Rukh kahte haiñ, wuh ákar tujh ko apná shikár samajhke, yahán se jhapṭá márke úpar ko le uṛegí; aur phir tujhe ek paháṛ kí choṭí par rakh, iráda tere kháne ká karegí. Is wáste áge se tujhe khabar-dár kiye rakhte haiñ, ki jis waqt tú apne ta,íñ zamíñ par pá,iyo, fi-l-faur is chhurí se bheṛ kí khál chírkar, jaldí se báhar nikal á,iyo; wuh jánwar tujh ko dekhkar ḍaregá, aur waháñ se uṛ já,egá. Phir tú waháñ tawaqquf na karke áge ko já,iyo. Thoṛí dúr par tujhe ek qil'a niháyat 'ajíb wa gharíb milegá; us qil'e ke níche se úpar tak pattar sone ke lage haiñ, aur já-ba-já us par zumurrud, híre, wa-ghaira jawáharát qímatí jaṛe haiñ, phir tú us ke darwáze se, ki hamesha khulá rahtá hai, hokar, andar qil'e ke be-khauf wa khaṭar chalá já,iyo. Ham sab bhí us qil'e meñ bárí bárí se the; magar jo kuchh ki ham sab ne us qil'e meñ dekhá, us ká ḥál tujh se nahíñ kaheñge, aur jo wárdát ki ham par waháñ guẓrí, wuh bhí qábil bayán ke nahíñ; is wáste ki tujh ko wuh sab ḥál áp ma'lúm ho já,egá. Magar itní bát kahte haiñ ki misl hamáre tú bhí dahní áñkh se káná, aur mubtalá ḥasrat wa afsos ká, jis ko tú dekhtá hai, ho já,egá. Aur agar tú har ek ke ḥál ko ham meñ se ki niháyat 'ajíb wa gharíb hai, sune yá likhe, to ek baṛí kitáb yá ṭúmár ho, magar use ham ẓáhir nahíñ kar sakte."

Jab us jawán ne yih kalám tamám kiyá, maiñ ne chhurí apne háth meñ lekar, bheṛ kí khál ko apne úpar lapeṭá, aur unhoñ ne taklíf karke use chároñ ṭaraf se is ṭaraḥ siyá ki mere sáñs lene ko máni' na ho,e, aur maidán meñ rakhkar apne makán meñ chale ga,e. Thoṛí der nahíñ guẓrí thí ki Rukh jánwar áyá, aur mujh ko bheṛ samajhkar girá, aur apne panjoñ meñ pakaṛ us paháṛ kí choṭí par le gayá. Jab maiñ ne dekhá, ki us ne mujh ko zamín par rakhá, fi-l-faur maiñ chhurí se us khál ko káṭkar báhar nikal áyá. Rukh mujhe dekhte hí waháñ se uṛ gayá.

Maiñ, ki mushtáq us qil'e ká thá, us paháṛ par na ṭhahrá. Do pahar ke ba'd us qil'e meñ pahuñchá; aur ziyáda us se ki un jawánoñ-i-yak-chashm ne kahá thá, maiñ ne qil'e ko bahut khúb-ṣúrat aur achchhá páyá; aur darwáza us ká khulá hu,á thá, maiñ waháñ se andar gayá. Ek makán murabba'

Digitized by Google

bahut wasí' dekhá, jis meñ ek darwáza sone ká, aur ninnánawe darwáze ṣandal aur ábnús ke the. Aur be-shumár zíne naẓar paṛe, jin meñ se chaṛhkar un makánoñ par játe the. Wuh sau darwáze, khazánoñ aur bághoñ ke the, un meñ be-shumár daulat bharí hu,í thí. Phir sámne se ek darwáza bára-darí ká naẓar paṛá. Us ke andar maiñ ne jáke dekhá, chálís jawán bíbiyáñ, niháyat khúb-ṣúrat, libás fákhira pahne hu,e, us bára-darí meñ baiṭhí thíñ. Mujhe dekhte hí, uṭh khaṛí hu,íñ, aur qabl is ke ki maiñ un ko salám karúñ, niháyat basháshat aur imbisát se bolíñ, "Á,o ṣáḥib, khair wa 'áfiyat se ho." Aur ek ne un meñ se kahá, "Ham sab baṛí der se muntaẓir tumháre tashríf láne ke the. Al-ḥamdu-lilláhi, ki tum meñ sab ṣifát aur khúbiyáñ, jaisá ki ham cháhte the, pá,í játí haiñ, aur yaqín hai ki hamárí ṣuḥbat bhí tum ko pasand á,egí, aur kisí ṭaraḥ se ná-gawár kháṭir tumháre na hogí." Phir unhoñ ne mujh ko, ba-iṣrár wa mubálagha tamám, ṣadar makán meñ, ki nisbat un kí nishastgáhoñ ke, qadre murtafa' thá, biṭhláyá. Har-chand maiñ ne wahán ke baiṭhne se 'uẕr kiyá, ki yih jagah, mere munásib ḥál aur lá,iq mere baiṭhne ke nahíñ; un sab ne kahá, "Is sá'at se tum hamáre sab ke kháwind aur málik ho, ham tumhárí kaníz aur farmán-bardár haiñ." Us waqt kí khushí aur surúr ká ḥál, jo mujhe un ke dekhne aur farmán-bardárí se ḥáṣil hu,á thá, kuchh bayán nahíñ kar saktá. Dunyá meñ ko,í is se ziyáda martaba na hogá, jo mere liye ḥáṣil hu,á. Phir ek garm pání mere páñwoñ dhone ke wáste lá,í, aur dúsrí khush-bú ká pání mere háthoñ par ḍálne lagí. Aur kisí ne poshák lákar pahná,í, aur kisí ne kháne aqsám ke lákar, mere áge chune; aur ko,í ṣuráḥí aur gilás sharáb nafís ká mere piláne ke wáste, háth meñ lekar, khaṛí hu,í. Gharaẓ, in sab khidmatoñ ko ba-ikhláṣ tamám kartí thíñ. Un ko dekhkar, maiñ aisá farefta hu,á, ki sab ranj aur muṣíbatoñ ko bhúl gayá; aur apne ta,íñ bádsháh haft-iqlím ká taṣawwur karne lagá. Phir maiñ ne un sab bíbiyoñ ke sáth kháṣa kháyá, aur sharáb pí.

Ba'd kháṣa kháne ke, un sab ne gird baiṭhkar, mujh se ḥál safar ká púchhá. Maiñ ne un se apne sab ḥál ko bayán karná shurú' kiyá; yaháñ tak ki rát ho ga,í. Jab maiñ apne ḥál ko un se bayán kar chuká, ba'ẓoñ ne mujh se bát-chít karná shurú' kiyá, aur ba'ẓoñ ne us makáñ meñ roshní is martabe meñ kí, ki din ma'lúm hone lagá. Aur is khush aslúbí aur salíqe se shama'eñ roshan kí thíñ, jin ko maiñ dekhkar kamál khush hu,á. Phir unhoñ ne qábeñ kháne ke uṭhákar, mewe aur shíríní wa-ghaira, ki munásib gazak sharáb

Digitized by Google

ke thíñ, lákar mez par rakhíñ; aur ṭaraḥ ṭaraḥ kí sharábeñ aur afshure, shíshoñ aur kanṛoñ meñ lákar, chun diye. Jab sab chízeñ chuní ga,íñ, unhoñ ne mujh ko us par biṭhláyá, aur ka,í bíbiyáñ mere sáth baiṭhíñ, aur ka,í gáne bajáne lagíñ. Phir sharáb ko der tak píte rahe, ba'ẓe sázoñ ke sáth apní áwáz ko milá gáne lagíñ, aur ba'ẓe náchne lagíñ, yaháñ tak ki ádhí rát isí luṯf aur kaifiyat meñ guẕar ga,í. Aur qabl is ke, ki gáná mauqúf ho,e, ek bíbí ne mujh se kahá, "Áj tum bahut dúr se á,e aur mánde ho, ab árám karo, áp kí kẖwáb-gáh taiyár hai. Magar qabl is ke, ki áp wásṯe árám karne ke tashríf le já,eñ, ham meñ se ek ko pasand karo, tá wuh shab ko áp ke kamre meñ jákar so,e." Maiñ ne kahá, "Yih g͟hair-mumkin hai, ki maiñ ek ko tum se, ki sab tum ḥusn aur dil-farebí meñ eksáñ ho, tarjíḥ dúñ; yih amr múјib merí gustáḵẖí aur bá'is̱ ranjídagí-ḵẖáṯir auroñ ká ho,egá." Us bíbí ne jawáb diyá, ki "Ham sab ba-dil ḵẖwáháñ tumhárí ḵẖushí ke haiñ, ham meñ ḥasad nahíñ, ki múјib ranjish ek dúsre ká ho, yá pasand karne se báz rakhe. Tum shauq se ek ko ham chálís bíbiyoñ se háth pakaṛke apne sáth le já,o; ko,í burá na mánegí; is wásṯe ki ham sab bárí bárí sharf-andoz, áp kí ham-bistarí se hoñge; ko,í bíbí áj aur ko,í kal; is qadr taqdím wa táḵẖir meñ kuchh muẓá,iqa nahíñ; ba'd chálís din ke, ham sab ek ek shab ko tumhárí ḵẖidmat meñ raheñge. Phir az-sar-nau daura hogá; is meñ ẕará ta,ammul aur taraddud na karo, jaldí se ek ko pasand karo." Maiñ ne majbúr hoke, háth us bíbí kí ṯaraf daráz kiyá, jo mujh se us waqt ham-kalám thí. Us ne fi-l-faur apne háth ko mujhe diyá. Phir un sab ne mujhe, ek bahut achchhí ḵẖwáb-gáh meñ le jákar, us bíbí ke sáth, jis ká háth maiñ pakṛe hu,e gayá thá, chhoṛkar apne apne kamre meñ jákar árám kiyá.

Dúsre din, fajar ko, maiñ ne ḵẖwáb se be-dár hoke, qabl is ke ki wuh sab bíbiyáñ mere kamre meñ áweñ, jaldí se aur rang, aur qism ke libás aur jawáharát, ki kishtí meñ lage taiyár the, pahne. Ba'd is ke, un untálísoñ bíbiyoñ ne, ákar mujhe salám kiyá, aur merí ḵẖair-o-'áfíyat púchhí, aur mujhe ḥammám meñ le jáke nahláyá, aur sab ḵẖidmat merí kí. Jab maiñ ḥammám se báhar áyá, to aur poshák us se ziyáda takalluf kí, pahná,í, aur der tak kháne par baiṭhá rahá.

Ba'd is ke, sair wa tamáshoñ meñ ádhí rát, mánind shab awwal ke, guẕar ga,í. Jab waqt árám karne ká áyá, phir unhoñ ne mujh se kahá, "Jise áp ham meñ se pasand kareñ wuh áp ke sáth jáke so rahe." Maiñ ne ek ká háth un meñ

Digitized by Google

se pakaṛ liyá, aur k͟hwáb-gáh meñ jákar so rahá. Phir fajar ko, ba'd ḥammám aur tabdíl poshák ke, k͟háṣa kháyá, aur us ke ba'd sair wa tamáshe meñ mashg͟húl hu,á. Al-qiṣṣa us qalandar ne Zibída se kahá, ki Bíbí, maiñ kaháñ tak áp kí sam' k͟haráshí karúñ. Isí waẓ'a se har shab ek bíbí ko un chálís bíbiyoñ se apní k͟hwáb-gáh meñ le jákar sotá. G͟haraẓ, kamál 'aish-o-'ashrat ke sáth, ki har din 'íd aur har rát shab-i-barát thí, ek sál kámil us qil'e meñ rahá. Jab ek din us baras ká báqí rahá, wuh sab bíbiyáñ, yá to har roz fajar ko ákar mujhe salám kartíñ, aur kamál k͟hush-dilí se merí k͟hair-o-'áfíyat púchhtíñ; us din wuh sab rotí hu,í á,íñ, aur mujh se gale lagke kahne lagíñ, "Ai shah-záde, ab ham sab tum se ruk͟hṣat hotí haiñ, tumhárá K͟hudá ḥáfiẓ." Un ke rone se mujhe kamál riqqat hu,í; maiñ ne púchhá, "Sabab tumháre rone ká kyá hai; aur kis wásṭe mujh se ruk͟hṣat hotí ho? bará,e K͟hudá, mujh ko is amr se ágáh karo; maiñ kuchh is amr meñ tumhárí madad kar saktá húñ, yá nahíñ?" Unhoñ ne kahá, "Marẓí K͟hudá kí yúñ hí hai, ki phir ham tum ko kabhí na dekheñ, aur na tum hameñ dekho; is wásṭe ki bahut ádmí miṣl tumháre yaháñ á,e aur rahe, ák͟hir ko hamáre aur un ke dar-miyán judá,í hu,í. Ab ham ko, un ke ḥál se kuchh k͟habar nahíñ, ki wuh kyá hu,e, zinda haiñ yá nahíñ." Yih kahke, phir wuh rone lagíñ. Maiñ ne ghabráke kahá, "Tum kyúñ nahíñ ḥál apne g͟ham ká bayán kartí ho?" Unhoñ ne kahá, "Siwá is amr ke, tujh se aur ham kyá kaheñ, ki yih waqt hamárí aur tumhárí mufáraqat ká hai, aur phir ummed hameñ nahíñ ki tum ko dekheñ; lekin agar tum cháho, aur apní bát par mustaqil raho, to al-batta ham ko phir ummed hai ki ákar tum ko dekheñ, aur yihí ṣuḥbat hamáre aur tumháre dar-miyán meñ rahe." Maiñ ne kahá, "Is bát se kuchh ma'lúm na hu,á, ki tumhárá maṭlab is kahne se kyá hai; K͟hudá ke wásṭe, ṣáf ṣáf aur kholkar kaho."

Tab ek ne kahá, ki "Pahle sab ke, tujhe ham ágáh karte haiñ, ki ham chálísoñ beṭiyáñ bádsháhoñ kí haiñ, sál bhar, ham is makán meñ, wásṭe tafríh-ṭaba' ke, rahte haiñ. Ba'd ek baras ke, ham chálís din ke wásṭe, ba'ẓ umúr ẓarúrí ke liye, yaháñ se játe haiñ, aur ba'd chálís roz ke, phir is makán meñ áte haiñ. Kal ke din, yih baras púrá hu,á, áj ke din ham sab tum se ruk͟hṣat hote haiñ; yih sabab hamáre rone ká hai. Aur qabl is ke ki ham jáweñ, sab asbáb aur ma-kánoñ kí kunjiyáñ, k͟huṣúṣan in sau darwázoñ kí, tumheñ supurd kareñge, tá ki tum, ba'd hamáre jáne ke, har ek makán kí sair karke, dil apná bahláná. Magar ham, tum-

Digitized by Google

heñ tumhárí hí qasam dete haiñ, ki is sone ke darwáze ko na kholná; agar tum ise khologe, to phir ham tum ko hargiz na dekh sakeñgí. Tum se ki ṣabr na ho sakegá, aur khwáh-ma-khwáh us darwáze ko bhí píchhe hamáre, khologe, yihí amr sabab hamárí aur tumhárí mufáraqat ká hai; is wáste, ham tumhárí judá,í ke liye rote haiñ. Agar tumheñ Khudá taufíq de, aur ba'd hamáre jáne ke, use na kholo, to kuchh já,e andesha nahíñ; tumhárá chain balki luṭf zindagí ká, munḥaṣir isí meñ hai; dekho, khabar-dár, is sone ke darwáze ko zinhár na kholná. Agar tum bar-khiláf hamáre kahne ke 'amal meñ lá,oge, apná ẓarar karoge, aur hameñ ranj wa íẕá doge. Phir tumheñ mukarrar qasam dekar kahte haiñ, ki aisá kám na karná; ab hamárí tasallí karo, tá ham phir tumheñ ákar yahán ba'd chálís roz ke, dekheñ. Is sone ke darwáze kí kunjí ko áp apne pás rakhte, magar yih amr munásib nahíñ, ki tum aise shahzáde ko us ke dene meñ muẓá,iqa kareñ, ki müjib be-i'tibárí tumhárí ká hogá."

Un kí yih báteñ sunkar mujhe niháyat ranj hu,á. Maiñ ne kahá, "Tumhárí mufáraqat meñ mujhe kamál ranj hogá; aur tumhárí is naṣíḥat se mamnún aur shákir hu,á. Maiñ muqarrar ba-müjib tumháre kahne ke 'amal karúñgá; aur hargiz sone ke darwáze ko tumhárí ghaibat meñ na kholúñgá; aur yih amr to bahut ásán hai, agar is se ziyáda ko,í amr dushwár hotá, us ko bhí apne úpar ikhtiyár kartá; yih amr to sar-á-sar mere fá,ide aur maṭlab ká hai, 'iláwa is ke, jo amr ki müjib tumhárí judá,í ká ho, kyúñkar mujh se díd-o-dánista ho sakegá. Ba-har-kaif ek ek ke gale lagkar, un sab bíbiyoñ ko rukhṣat kiyá. Phir wuh sab us qil'e se chalí ga,íñ, aur maiñ akelá rah gayá.

Ek baras tak un bíbiyoñ kí ṣuḥbat, aur un kí khush ikhtiláṭí, aur gáne, bajáne, waghaira tamáshoñ meñ aisá mashghúl rahá, ki naubat dekhne aur 'ajá,ib wa ghará,ib kí, ki us dil-fareb jagah meñ the, nahíñ pahuñchí thí, ḥálán ki wuh sab pesh naẓar the. Gharaẓ, un ke ba'd jáne ke, mujh ko kamál malál hu,á, bá-wujúd ki faqaṭ chálís roz kí judá,í thí, magar mujh ko ek ek ghaṛí baras thí. Ákhir waḥshat tanhá,í meñ, apne dil meñ sochá, ki ba-müjib un kí naṣíḥat ke, faqaṭ darwáza sone ká na khol, aur darwáze, jin ke kholne kí ijázat hai khol, un kí sair kar aur apne jí ko mashghúl rakh.

Phir maiñ ne kunjiyoñ ko, ki kamál khúb-ṣúratí ke sáth rakhí hu,í thíñ, lekar pahlá darwáza kholá. Aur jab us ke andar gayá, us meñ mewoñ ká bágh dekhá, ki miṡl us ke ko,í bágh dunyá meñ na hogá; hazároñ darakht mawzúñ

Digitized by Google

já-ba-já us bágh meñ mauqi' aur qaríne se lage hu,e the. Un meñ sar se pá tak, taraḥ taraḥ ke mewe khush rang wa khush maza, ki aksaroñ ko un meñ se maiñ nahíñ pahchántá thá, laṭak rahe the; aur un darakhtoñ meñ pání 'ajíb taraḥ se pahuñchtá thá. Chhoṭí chhoṭí nahreñ pukhta chároñ taraf se baṛí nahr se káṭkar, is khush-aslúbí aur kárí-garí se lá,e the, ki be-takalluf, khud-ba-khud, har ek darakht kí jaṛ meñ pání ba-qadr ḥájat ke pahuñchtá, ki us sabab se patte aur phúl us meñ paidá hote; aur ba'ẓoñ meñ mújib paidá hone mewe aur nashw-o-numá ká hotá; aur ba'ẓe darakhtoñ meñ, faqaṭ un ke mewoñ ke pakne ke liye pání pahuñchtá. Gharaẓ ustádoñ ne is taraḥ kí nahreñ já-ba-já baná,í thíñ ki har waqt, ba-qadr ḥájat ke, sairábí aur shádábí us ke pání se us bágh meñ rahtí, aur darakht kabhí na murjháte. Der tak us bágh kí sair maiñ ne kí, aur har ek amr ko us ke, ki niháyat 'ajíb wa gharíb thá, ba-ghaur wa ta,ammul dekhkar muta'ajjib aur mutaḥaiyir hotá.

Ákhir us darwáze ko band karke dúsrá darwáza kholá. Us meñ ṣirf phúloñ ká chaman thá, aur pání, niháyat ṣan'at aur kárígarí se pahuñchtá; aur ko,í qism ká phúl dunyá meñ na hogá ki us bágh meñ na thá. Guláb, chambelí, banafsha, nargis, sosan-gul, lála-gul, qaranful wa-ghaira gulhá,e bú-qalamúñ, wa rang rang shahr shahr ke waháñ shigufta the; aur un kí khush-bú,oñ se waháñ kí hawá mu'aṭṭar ho rahí thí; lapṭeñ aur mahak un kí se dimágh bhar gayá.

Phir wuh darwáza band karke tísrá darwáza kholá. Us meñ ek chiṛiyá-khána thá, ki jis meñ farsh sang-i-marmar ká, aur pinjre ṣandal wa ábnús ke laṭakte the. Bulbul, ṭoṭí, wa-ghaira ṭuyúr khush-ilḥán aise ki khush-áwází aur chah-chaháne se be-ikhtiyár dil ko farḥat aur surúr ḥáṣil hotá. Aur un ṭuyúroñ ke dáne-pání kí kulhiyáñ sang-i-yashm aur zabarjad wa-ghaira sang-i-qímatí kí thíñ. Aur wuh chiṛiyá-khána itná baṛá thá, ki sau ádmiyoñ se us kí khabar-gírí na ho saktí; magar un bághoñ meñ ek ádmí bhí dikhá,í na detá thá. Aur bá-wujúd is ke ek tinká bhí waháñ zá,id aur be-kár paṛá hu,á naẓar na áyá, ki us ke dekhne se ṭabí'at mukaddar ho. Phir jab áftáb qaríb ghurúb ke hu,á, tab wuh chiṛiyáñ, wáṣṭe baserá lene ke, apne apne nishíman meñ já baiṭhíñ, aur maiñ apne makán meñ ákar so rahá.

Dúsre din phir fajar ko wáṣṭe kholne aur darwázoñ ke jákar ek darwáza kholá. Us meñ ek baṛí 'imárat pá,í, ki jis ke gird baṛe baṛe makán-i-wasí' bane hu,e the. Aur us meñ chálís darwáze lage dekhe, magar wuh sab darwáze khule hu,e the; aur har ek darwáze se ráh khazánoñ meñ

Digitized by Google

jáne kí thí. Chunánchi ek koṭhá ṣirf motiyoṅ se bhará hu,á thá. Ek ḍher meṅ baṛe motí mánind baiẓa-i-kabútar ke the; dúsre ḍher meṅ motí sab barábar pahle darje se kuchh chhoṭe; aur isí ṭaraḥ se ka,í ḍher, aur har ek qism ke motí judá judá the. Aur dúsre koṭhe meṅ híre aur la'l shab-charágh wa-ghaira; aur tísre meṅ zumurrad, chauthe meṅ sone kí íṅṭeṅ, páṅchweṅ meṅ ashrafiyáṅ, chhaṭe meṅ cháṅdí kí íṅṭeṅ, sátweṅ meṅ rupa,e; aur báqiyoṅ meṅ bilaur, lahsaniyá, aur ṭaraḥ ṭaraḥ ke jawáharát, aur ma'daní,át, jaise múṅgá, zabarjad, yashm, ghorí wa-ghaira. Gharaẓ in ashyá,e qímatí se tamám makán bhare hu,e the. Is daulat be-intihá ko dekhkar, maiṅ mutaḥaiyir hu,á, aur sochá ki agar sáre jahán kí daulat aur jawáhar jama' kiye jáweṅ, to bhí is khazáne ke barábar nahíṅ ho sakte haiṅ; kitná khush qismat aur ṣáḥib-i-naṣíb húṅ, ki is qadr khazáne aur chálís shahzádiyáṅ, nádir-jamál, ḥúr timṣál apne taṣarruf meṅ rakhtá húṅ!

Us qalandar ne kahá, ki Bíbí, 'ajá,ib wa ghará,ib chízoṅ ká waháṅ kí tum se maiṅ kyá bayán karúṅ, ki jis ke ẕikr meṅ zabán merí qáṣir hai. Gharaẓ, jab isí ṭaraḥ ke sair wa tamáshe meṅ untálís din guzar ga,e, aur is 'arṣe meṅ maiṅ ne ninnánawe darwáze khole, aur har ek shai ko dekhke niháyat ta'ajjub kiyá, waháṅ faqaṯ ek darwáza rah gayá, ki jis ke kholne ke liye mujhe mana' kiyá thá. Chálísweṅ din, ki dúsre roz us ke wuh sab shahzádiyáṅ us qil'e meṅ átíṅ, aur mujh se un kí muláqát hotíṅ. Fajar ko uṭhte hí, mujhe Shaiṭán ne bahkáyá, ki us sone ke darwáze ko bhí khol, us meṅ yaqínan sab se achchhí ko,í shai-i-a'júba hogí. Ákhir us ne yaháṅ tak mujhe bahkáyá, ki maiṅ ne us darwáze muhlik ko kholá. Ba-mujarrad kholne us darwáze ke aisí achchhí khush-bú us ke andar se á,í, ki jis ke sabab se mujh ko ghash á gayá. Phir apne hosh meṅ áke maiṅ ne kahá, ki ẕará is ke andar já, aur dekh bhál jaldí se band kar dúṅgá. Ákhir wásṭe apní tasallí aur taskín kháṭir ke us ke andar gayá, aur thoṛá waháṅ tawaqquf kiyá, tá ki wuh tezí aur ḥiddat khush-bú kí hawá meṅ phailke kuchh kam ho já,e, aur mutaḥammil us khush-bú ká húṅ. Itne meṅ us darwáze ke andar ek makán bahut baṛá gumbaẕ-dár dekhá, ki us kí zamín par za'frán bichhá hu,á thá; aur us ke andar sham'eṅ 'ambar aur aguru kí, sone kí tipá,iyoṅ par, roshan thíṅ; usí sabab se is qadr khush-bú tez aur tund waháṅ se átí thí. 'Aláwa is ke, bahut cháṅdí ke charágh khush-bú-dár tel ke roshan dekhe; aur min-jumla un 'ajá,ibát ke, jo maiṅ ne us makán meṅ dekhe, ek mushkí ghoṛá bahut

Digitized by Google

k͟húb-ṣúrat bandhá hu,á thá. Maiñ nazdík jákar achchhí ṭaraḥ se us ko dekhne lagá. Zín aur lagám us ke meñ pattar sone ke lage hu,e the; áge us ghoṛe ke bahut ṣáf jau aur til ek ẓarf meñ rakhe hu,e the; aur ek ẓarf meñ guláb wáste píne ke. Maiñ us ghoṛe kí lagám pakaṛkar, use báhar cháñdní meñ nikál láyá, tá ki aur bhí achchhí ṭaraḥ se us ko dekhúñ. Phir maiñ ne us par sawár hoke cháhá ki wuh chale, magar wuh apní jagah se na hilá. Ák͟hir maiñ ne us ko ek chábak márá. Wuh ghoṛá ba-mujarrad lagne chábak ke, baṛí k͟hauf-nák áwáz se hinhináyá; aur ba'd is ke, us ne apne paroñ ko, ki wuh maiñ ne nahíñ dekhe the, kholkar ásmán kí ṭaraf itná buland uṛá ki zamín dikhá,í dene se rah ga,í. Maiñ ne k͟hauf se girne ke us ghoṛe kí ayál pakaṛke, gardan se us kí lipaṭ gayá. Phir us ghoṛe ne zamín kí ṭaraf utarná shurú' kiyá. Ák͟hir ko chhat par pítal ke qil'e ke utrá. Itní furṣat mujhe lene na dí, ki tá maiñ ba-sahúliyat us ke úpar se utrúñ; apní píṭh ko is qadr jumbish dí ki maiñ chit girá, aur dum apní ko merí dahní áñkh meñ márá ki wuh phúṭ ga,í. Yih sabab mere káne hone ká hu,á; aur us waqt mujhe kahná un das jawánoñ ká yád áyá. Phir wuh ghoṛá apne paroñ ko phailáke uṛá, aur merí naẓar se g͟há,ib ho gayá. Maiñ us ḥálat-i-muṣíbat meñ uṭhá, aur tamám chhat us qil'e kí háth áñkh par rakhke, ṭai kí; is wáste ki ba-sabab dard-i-chashm ke niháyat be-qarár thá. Phir maiñ chhat ke níche utrá, aur bára-darí meñ jákar, un das ḥujroñ ko, ki gird us makán ke the, aur us ke bích-wále ko, ki jo un dasoñ se murtafa' thá, dekhkar pahcháná, ki yih wuhí qil'a hai jis meñ se ruk͟h mujh ko paháṛ par uṭhá le gayá thá. Wuh dasoñ jawán us waqt us bára-darí meñ na the; maiñ waháñ muntaẓir un ke áne ká thá, ki wuh bhí us pír mard ke sáth á,e. Unhoñ ne muṭlaq merí ṭaraf tawajjuh na kí, aur na merí áñkh phúṭne se kuchh ta'ajjub aur afsos kiyá; aur kahá, "Ham tumheñ is ḥál par, ki jis meñ tum phir á,e ho, mubárak bád nahíñ de sakte, aur ham bá'iṡ tumhárí is muṣíbat ke nahíñ hu,e." Maiñ ne kahá, "Tum sach farmáte ho, jo kuchh mujh par guẓrá, ṣirf apne háthoñ se." Phir unhoñ ne kahá, "Agar is muṣíbat ká kuchh chára aur 'iláj hameñ ma'lúm hotá, to ham tumháre wáste muqarrar karte; aur isí muṣíbat meñ, ki jis meñ tum paṛe, ham sab bhí mubtalá haiñ. Ek ek baras tak, ham sab bhí kamál 'aish-o-'ashrat se us qil'e meñ rahe; agar sone ká darwáza, ba'd jáne un shahzádiyoñ ke na kholte, to hamárí yih ḥálat na hotí, aur hamesha usí 'aish wa surúr meñ rahte. Bá-wujúd ki tum ham sab se ziyáda

Digitized by Google

'áqil aur hoshiyár the, lekin is ḥarakat se báz na rah sake; apne ta,íñ muṣíbat meñ ḍálá, aur usí sazá meñ mubtalá hu,e. Ham tumheñ bhí sharík apne ḥál ká karte, magar áge ham tum se kah chuke haiñ, ki is já par, ab gunjá,ish aur shakhṣ kí nahíñ. Tumháre ḥaqq meñ yihí bihtar hai, ki yaháñ se tum Baghdád ko já,o; waháñ par aise shakhṣ se tumheñ muláqát hogí, ki jo tumhárí is muṣíbat ko dúr karegá; aur us ke sabab se tumhárá yih sab idbár mubaddal ba-'aish-o-'ashrat ho já,egá." Maiñ ne un kí rah-numá,í par ráh Baghdád kí lí. Aur aṣná,e ráh meñ chár abrú kí ṣafá,í karke, libás qalandarí ká pahná. Ba'd muddat daráz ke, safar karte karte, áj shám ke waqt is shahr meñ pahuñchá. Darwáze par, shahr-i-panáh ke, in do qalandaroñ se, ki jo wuh bhí mánind mere táza wárid the, muláqát hu,í; phir ham tínoñ milke, wáste talásh karne makán ke, ki tá rát ko waháñ par rahkar fajr ko aur kisí ṭaraf já,eñ, apní khush naṣíbí se, ittifáqan, tumháre darwáze par á,e; aur tum ne, az-ráh gharíb-nawází aur musáfar-parwarí ke, hameñ apne ghar meñ jagah dí, aur sab ṭaraḥ se sar-faráz kiyá, ki jis ká shukr ham adá nahíñ kar sakte.

Jab tísre qalandar ne bhí apná qiṣṣa tamám kiyá, Zabída ne us se aur us ke bhá,iyoñ se kahá, ki "Tum tínoñ ká quṣúr maiñ ne mu'áf kiyá, ab tum yaháñ se chale já,o." Tab un meñ se ek ne kahá, ki "Ham ummedwár haiñ, ki hameñ itní ijázat ho, ki yaháñ ṭhahrke in tín shakhṣoñ ká ḥál bhí, ki jo hamáre sharík majlis ke the, sun leñ." Zabída ne Khalífa aur Ja'far aur Masrúr kí ṭaraf, ki un ke rutboñ se mutlaq wáqif na thí, mutawajjih hokar kahá, "Ab tum tínoñ bhí apná apná ḥál kaho."

Wazír Ja'far ne 'arẓ kiyá, ki "Bíbí, ham apná ḥál waqt dákhil hone is makán ke mufaṣṣal bayán kar chuke haiñ, aur ab bhí áp ke ḥuẓúr meñ 'arẓ karte haiñ, ki ham tínoñ shakhṣ saudágar Múṣil ke haiñ, wáste bechne apne asbáb ke Baghdád meñ á,e the, aur ek kárwán-sará meñ utare haiñ. Áj kí rát, ek saudágar ne is shahr ke, hamárí da'wat kí thí. Us ne ham sab ko apne ghar bulákar bahut achchhe kháne khilá,e, aur nafís sharáb pilá,í. Ba'd is ke der tak gáná aur nách us maḥfil meñ hu,á kiyá, yaháñ tak ki gáne aur bájoñ kí áwáz sunkar, raund ke log dauṛe, aur bahut se ádmí us maḥfil ke giriftár kar liye. Ham apní khush-naṣíbí se bhág-kar nikal á,e. Magar ba-sabab baṛí rát jáne ke darwáza sará ká band ho gayá thá; ham ḥairán the ki kidhar ko jáweñ; 'ain us ḥálat taraddud meñ, ham ná-gaháñ is kúche meñ pahuñche, aur áwáz ba-ham hañsne bolne kí tumháre ghar

se sunkar ham ne darwáza khulwáyá, aur ba-mújib tumhárí ijázat ke, ham is ke andar dákhil hu,e."

Zabída ne us ḥál ko sunkar jáná ki, waq'í, yih tínoñ ádmí saudágar Múṣil ke hoñge, aur jo ki ẓáhir karte haiñ, sach hogá." Phir un sab se kahá, ki "Maiñ ne quṣúr tumhárá mu'áf kiyá, ab tum yaháñ se chale já,o." Zabída ne is ṭaraḥ lalkár ke, yih ḥukm diyá, ki jis ke sunne se, Khalífa, Ja'far wazír, Masrúr, tínoñ qalandar, aur wuh ḥammál, sátoñ ádmí, be is ke ki kuchh kaheñ suneñ, jald us ghar se nikal ga,e; is wáste ki sátoñ Ḥabshí, talwáreñ nangí liye hu,e háthoñ meñ, musta'idd aur muntaẓir ḥukm-i-Zabída ke, khaṛe the. Un ke nikalte hí darwáza us ghar ká band ho gayá; aur Khalífa ne, be us ke ki apne ḥál ko ẓáhir kare, un qalandaroñ se kahá, "Tum ajnabí táza wárid ho, is shahr kí ráh aur kúchoñ se wáqif nahíñ, rát kí táríkí meñ kidhar já,oge?" Unhoñ ne jawáb diyá, ki "Ham isí taraddud aur ḥairání meñ haiñ." Khalífa ne kahá, "Hamáre píchhe chale á,o, ham tumhárí i'ánat kareñge." Aur wazír ke kán meñ kahá, ki "Tú in tínon qalandaroñ ko, apne ghar le jákar rakh; kal fajr ko, waqt darbár ke, un ko mere ḥuẓúr meñ ḥáẓir kíjiyo." Wazír Ja'far, ba-mújib farmáne Khalífa ke, un tínoñ qalandaroñ ko apne sáth le gayá, aur ḥammál apne ghar gayá. Khalífa, Maṣrúr ke sáth, apne maḥall ko áyá, aur jákar palang par leṭá.

Magar fajr tak us ko nínd na á,í; aur unhíñ bátoñ ko, ki us ne dekhíñ aur suníñ thíñ, yád karke, mutaḥaiyir hotá thá, aur cháhtá thá, ki is ḥál ko daryáft karúñ. Zabída kaun hai, aur un do kuttiyoñ ko kyúñ is qadr márá? aur Amína ke badan meñ siyáh dágh kis wáste haiñ? Phir wuh fajr ko, isí fikr aur andeshe meñ uṭhkar darbár meñ gayá, aur takht par jákar baiṭhá; aur sáth hí us ke, wazír Ja'far bhí ḥáẓir hu,á, aur muwáfiq ma'múl ke ádáb ba-já láyá. Khalífa ne wazír se farmáyá, "Jab tak ki un tínoñ bíbiyoñ, aur un do kálí kuttiyoñ ká ḥál, maiñ daryáft na karúñgá, mujhe chain na paṛegá; já aur jald un tínoñ bíbiyoñ aur tínoñ qalandaroñ ko, mere ḥuẓúr meñ lákar ḥáẓir kar."

Wazír, ki use ḥál-i-shitáb-zadgí Khalífa ká khúb ma'lúm thá, is ḥukm ke páte hí un tínon bíbiyoñ ke ghar gayá, aur shab kí wárdát se ẓará ishára na karke, un se ba-ásání ḥukm Khalífa ká ẓáhir kiyá. Wuh tínoñ bíbiyáñ, ba-mujarrad sunne ḥukm Bádsháhí ke, naqáb apne chihroñ par ḍálkar, ham-ráh wazír ke hu,íñ; aur aṣná,e ráh se un tínoñ qalandaroñ ko bhí, ba-ghair is ke ki un se kuchh kahe sune,

Digitized by Google

apne sáth lekar, Bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir kiyá. Bádsháh un ke ḥáẓir hone se khush hu,á; aur un tínoñ bíbiyoñ ko, áṛ meñ píchhe apne, khaṛe hone ko kahá; tá ki un kí 'izzat aur qadr us ke khádimán-i-maḥall par s̤ábit ho; aur un tín qalandaroñ ko, muwáfiq un kí 'izzat aur rutbe ke, nazdík apne jagah dí.

Phir, jab wuh tínoñ bíbiyáñ, ba-mújib ishárе Khalífa ke, us já par baiṭhíñ, Khalífa ne un kí ṭaraf phirke kahá, "Áj kí rát maiñ ne, saudágar ke bhes meñ, tum se muláqát kí thí, aur hamáre sabab se tumheñ kuchh ranj pahuñchá thá; chunánchi, us sabab se, tum ba-nisbat mere be-adá,í se pesh á,íñ. Ab, jo maiñ ne tum ko buláyá hai, to tum yih na samajhná, ki sháyad usí amr ke muwákhaẕe ke liye tumheñ ṭalab kiyá hai; tum ba-har-ṣúrat apní kháṭir-jama' rakho, maiñ ne us amr ko, jo guẕar gayá, apne dil se farámosh kar ḍálá, aur tumháre áne se niháyat khush hu,á. Kásh ke yih tamíz, jo Khudá ne tumheñ dí hai, sab bíbiyoñ Baghdád meñ hotí, aur tumhárí burd-bárí mujhe kabhí na bhúlegí; bá-wujúd ki ham se tum ko kamál ranj ḥáṣil hu,á, aur ham ne baṛá quṣúr tumhárá kiyá; magar tum ne, bá-wujúd qudrat ke, ham sab se dar-guẕar kiyá. Kal rát ko, maiñ saudágar Múṣil ká thá, is waqt maiñ Harúñ-Rashíd, sátwáñ Khalífa, Khándán 'Álíshán 'Abbás ká, aur já-nishín apne baṛe Nabí ká húñ. Ab wajab tumháre buláne kí yih hai, ki tum kaun ho? aur tum meñ se ek bíbí ne kis wáste un do kálí kuttiyoñ ko ba-shiddat márke, phir un ko apne gale lagáyá, aur roṭí? aur kyúñ sína ek bíbí ká tum meñ se ba-sabab dághon ke siyáh ho rahá hai?"

Agarchi Khalífa ne is maṭlab ko ba-khúbí un se bayán kiyá thá, aur unhoñ ne bhí achchhí ṭaraḥ se be-takalluf samjhá; magar wazír Ja'far ne, muwáfiq apne dastúr ke, phir us suwál ko un se takrár karke, kahá. Zabída ne, pahle sab ke, apná ḥál is ṭaraḥ kahná shurú' kiyá.

QIṢṢA ZABÍDA KÁ.

Zabída ne, ḥuẓúr meñ Khalífa ke, is ṭaraḥ se apná ḥál bayán kiyá:—Ai Amír-ul-múminín, merá ḥál 'ajíb wa gharíb hai; kabhí ḥuẓúr ne mis̤l us ke na suná hogá. Yih donoñ kálí kuttiyáñ aur maiñ tín bahineñ ek máñ-báp se haiñ; ab

Digitized by Google

is ḥaqíqat ko ḥuẓúr suneñ ki kis sabab se yih donoñ kuttiyáñ ban ga,íñ. Aur yih do bíbiyáñ, ki ab mere sáth rahtí haiñ, merí sautelí bahineñ haiñ. Us bíbí ká nám, jis ke síne par dágh siyáh haiñ, Amína hai; aur dúsrí ká nám Ṣáfí, aur merá nám Zabída.

Ba'd faut hone báp ke, ham páñchoñ bahinoñ ne, us ke tarke ko, ápas meñ barábar taqsím kar liyá; yih donoñ sautelí bahineñ, apná ḥiṣṣa lekar, apní máñ ke sáth jákar rahíñ. Aur ham tínoñ ḥaqíqí bahineñ, apní wálida ke sáth, ki us waqt tak ba-qaid ḥaiyát thíñ, rahne lagíñ. Jab unhoñ ne qaẓá kí, ek ek hazár riyál ham tínon bahinoñ ko us ke tarke se mile. Merí un donoñ bahinoñ ne, ki mujh se baṛí thíñ, ba'd páne apne ḥiṣṣoñ ke, shádí kí, aur apne shauharoñ ke ghar meñ jáke rahíñ. Ba'd un kí shádí ke maiñ tanhá rahne lagí. Ba'd thoṛí muddat ke, merí baṛí bahin ke shauhar ne, apná asbáb manqúla aur ghair manqúla bechkar, aur jo ki merí bahin ke pás thá, sab ko jama' karke, wuh donoñ, miyáñ bíbí, Afríqa kí ṭaraf ga,e; aur waháñ merí bahin ke shauhar ne, apní sab daulat, balki merí bahin ká bhí, zar wa zewar, khá píke uṛá ḍálá. Jab wuh niháyat muflis ho gayá, us ne kisí baháne se merí bahin ko ṭaláq dekar, apne ghar se nikál diyá.

Wuh bíbí kharáb-khasta ho, aur itne baṛe safar ko bahut khwárí aur muṣíbat se ṭai karke, Baghdád meñ pahuñchí; aur is shahr meñ, kahíñ ásrá aur panáh na páke niháyat shikasta aur pareshán ḥál mere ghar á,í. Maiñ ne us kí khátir-dárí karke, apne ghar meñ rakhá; aur us ká ḥál púchhá, ki kyá aisá ḥádisa dar-pesh áyá, jis ke sabab se tumhárá yih ḥál hu,á. Us ne roke, apne shauhar kí bad-sulúkí ke ḥál ko, bayán kiyá. Mujhe sunke baṛá ranj hu,á, aur maiñ bahut ro,í. Phir us ko nahla dhulá, apne toshe-kháne se poshák nikálkar pahná,í; ba'd is ke, maiñ ne us se kahá, "Bíbí, tum merí baṛí bahin ho, maiñ tum ko, ba-já,e apní máñ ke samajhtí húñ, aur ba'd tumháre jáne ke Khudá ne mere ḥál par karam kiyá; resham ke kíṛoñ se mujhe bahut fá,ida ḥáṣil hu,á, ab jo kuchh mere pás hai wuh sab tumhárá hai; tum bhí yihí kár-o-bár, jo maiñ kartí húñ, karo. Phir us waqt se maiñ aur wuh ek hí ghar meñ bahut árám aur chain se rahne lagíñ. Aur aksar ham donoñ apní dúsrí bahin ká zikr kiyá karte the, ki muddat se kuchh us ke ḥál se hameñ iṭṭilá' nahíñ, ki wuh kaháñ hai, aur kis ḥál se rahtí hai. Thoṛe dinoñ ke ba'd wuh mañjhlí bahin merí bhí kharáb-khasta hoke mánind apní baṛí bahin ke mere ghar á,í. Us ke kháwind ne bhí sab

Digitized by Google

mál wa daulat us kí ṣarf karke, use nikál diyá thá. Gharaẓ us ko bhí maiñ ne apne sáth rakhá, aur bahut us kí tasallí aur dil-jo,í kí.

Ba'd chand muddat ke un donoñ bahinoñ ne baháua is amr ká kiyá, ki "Hamáre rahne se tumháre pás músjib taklíf aur zer-bárí tumhárí ká hai; isí wáste dúsrí shádí ke iráde meñ haiñ." Maiñ ne un se kahá, "Agar ba-naẓar merí zer-bárí ke, tum is amr ká khiyál kartí ho to be-fá,ida hai, is wáste ki Khudá ke faẓl wa karam se, mujhe is qadr is kár-o-bár meñ ḥáṣil hotá hai ki ba-khúbí ham tínoñ bahinoñ kí auqát jaise ki ab guzartí hai 'umr bhar guzar já,egí, aur tumheñ kisí ṭaraḥ se taklíf na hone pá,egí. Aur agar, dar ḥaqíqat, tumhárá iráda shádí karne ká hai, to maiñ bahut ta'ajjub kartí húñ, ki bá-wujúd is qadr taklíf wa musíbat ke ki tum ne shauharoñ ke háth se pá,í, phir bhí khwáhish kat-khudá,í kí apne dil meñ rakhtí ho; is zamáne meñ achchhe shauhar ká milná bahut dushwár hai. Is khiyál se dar-guzaro, aur be-shauhar rahke, apne ghar meñ 'izzat aur ḥurmat se guzrán karo." Isí ṭaraḥ qabáḥateñ shauhar karne kí, maiñ ne un se bahut kahíñ, aur samjhá,íñ, magar kuchh unhoñ ne na suná, aur us par 'amal na kiyá. Shádí karne par muṣirr hoke mujh se kahá, "Tú hamárí chhoṭí bahin, aur ham se ziyáda 'aql rakhtí hai, lekin ham ziyáda is se tere ghar meñ rah nahíñ sakte; is wáste ki tú ham ko launḍiyoñ ke muwáfiq apne dil meñ samajhtí hogí." Maiñ ne kahá, "Ham-shír, tumheñ khair hai, yih bát tum kyá kahtí ho, maiñ tum ko waisí hí apná buzurg samajhtí húñ, jaisá áge samajhtí thí. Ghar-bár aur jo kuchh ki mere pás hai wuh sab tumhárá hai." Phir un ko apne gale se lagákar un kí tasallí aur tashaffí kí, aur ba-dastúr phir ápas meñ milke rahne lage; yaháñ tak ki ba'd guzarne ek baras ke, is qadr Khudá ne mere roz-gár meñ barkat aur taraqqí dí, ki maiñ ne iráda tijárat daryá ká kiyá, ki yaháñ se kuchh asbáb ko jaház par bár karke kisí shahr meñ le jáyá cháhiye. Chunánchi, yih bát apne dil meñ muṣammam kar, donoñ bahinoñ samet Baghdád se Búshahr ko á,í, aur waháñ ek chhoṭá sá jaház mol lekar, asbáb-i-tijárat ko, ki Baghdád se apne sáth le á,í thí, us par bár kiyá, aur az-bas-ki hawá muwáfiq thí, Búshahr se jald muháne meñ daryá,e Páris ke pahuñchí; aur waháñ se sídhí ráh Hindú-stán kí lí. Ba'd bís roz ke ham ek jazíre meñ, ki jo níche koh-i-buland ke wáqi' thá, pahuñche; aur us jazíre meñ ek baṛá shahr 'aẓímu-l-shán aur niháyat khúb-ṣúrat wáqi' thá, us ke kináre par hamáre jaház ká langar hu,á.

Digitized by Google

Maiñ, ki niháyat kináre par utarne kí mushtáq thí, qabl is ke ki merí bahineñ ṭaiyár hokar mere ham-ráh hoñ, tanhá panso,í par sawár hokar khushkí meñ utarí; aur shahr ke darwáze par jákar dekhá, ki bahut sipáhí, wáste nigah-bání darwáze ke, baiṭhe haiñ, aur ba'ẓe khaṛe, aur sab ke háthoñ meñ soñṭe yá láṭhí hai. Magar shakleñ un kí, aisí burí aur dahshat-nák, ki jin ke dekhne se mujh ko khauf ma'lúm hu,á; aur un ke a'ẓá meñ muṭlaq ḥarakat na thí, aur na un kí palkeñ jhapaktí thíñ. Is sabab se mujhe kuchh jur,at áge jáne kí hu,í. Jab nazdík un sipáhiyoñ ke pahuñchí, to un sab ko sar se pá tak patthar ká baná hu,á páyá. Phir maiñ shahr ke andar ga,í; aur us ke kúchoñ meñ chároñ ṭaraf jákar sair kí. Khalq ko bhí bi-l-kull patthar ká baná hu,á páyá, chauk kí dukáneñ band dekhíñ, bukháriyoñ meñ muṭlaq dhú,áñ na thá; is amr se maiñ ne qiyás kiyá, ki gharoñ ke log bhí mánind báhar ke patthar ban ga,e hoñge.

Phir shahr ke usí ṭaraf ek baṛá maidán dekhá, ki us ke wasaṭ meñ ek baṛá pháṭak thá, ki jis meñ sone ke pattar lage hu,e thá. Aur us darwáze ke báhar, ki khulá thá, ek parda-i-reshamí paṛá, aur ek háñḍí, wáste roshní ke, laṭaktí thí. Us darwáze kí 'aẓmat wa shán se daryáft hu,á, ki muqarrar bádsháh ke maḥall ká hai. Maiñ ne kisí ádmí ko waháñ na dekh ta'ajjub kiyá, aur nazdík us parde ke ga,í, ki sháyad kisí se muláqát ho; magar jab parde ko uṭhákar, áge qadam rakhá, to aur bhí ziyáda muta'ajjib hu,í; ki us maḥall kí dewṛhí meñ bahut chob-dároñ ko dekhá, ki kuchh to khaṛe aur kuchh baiṭhe patthar ke bane hu,e the. Phir maiñ ne díwán-i-kháṣṣ aur díwán-i-'ámm meñ jákar yihí ḥál dekhá, ki sab chhoṭe baṛe waháñ ke sang bane hu,e haiñ. Waháñ se tísre makán meñ ga,í, use bhí insán se khálí páyá; phir jab chauthe makán meñ ga,í, waháñ ek 'imárat-i-'álíshán aur khúb-ṣúrat dekhí, ki jis ke darwáze aur zanjíreñ, ek ḍál sone kí thíñ. Maiñ ne qiyás se daryáft kiyá, ki yih maḥall muqarrar malika ke rahne ká hai. Us ke andar jáke dekhá, ki ek baṛe dálán meñ, bahut Ḥabshí khwája-sará patthar ke bane hu,e haiñ; aur áge us dálán ke ek makán asbáb-i-qímatí se sajá hai; aur us meñ ek bíbí baiṭhí thí, patthar kí baní hu,í, táj jawáharát ká sar par rakhe; ma'lúm hu,á ki malika yihí hai. Aur us ke gale meñ málá,e marwáríd, ki har ek dána us ká barábar dána-i-supiyárí ke thá. Maiñ ne nazdík jákar un motiyoñ ko dekhá, ki bá-wujúd is qadr kalání ke, bahut shaffáf aur niháyat gol, aur ghalṭán the. Aise jawáharát, aur sámán

Digitized by Google

makán-i-'álíshán se mujh ko kamál ḥairat hu,í; farsh kamre ká qálín se thá, aur masnad takiye us ke kim-khwáb pur naqsh-o-nigár ke the.

Phir us malika, patthar kí baní hu,í ke, makán se aur makánoṅ meṅ, ki bahut 'álí-shán the, ga,í. Min-jumla un sab ke ek sab se baṛá wasí' makán, ki jis meṅ sone ká takht, zamín se bahut buland, bichhá hu,á thá, aur gird us ke farsh ke jhálar motiyon kí laṭaktí thí, aur ba-nisbat aur 'ajá,ibat ke 'ajíb-tar yih amr thá, ki ek shu'á aur chamak us farsh se nikaltí thí. Maiṅ ne cháhá, ki us chamak ká ḥál daryáft karúṅ, ki kis chíz se nikaltí hai. Phir maiṅ ne us takht par chaṛhke dekhá, ki chhoṭí sí tipá,í par ek 'adad almás ká bahut baṛá ba-miqdár baiẓa-i-shutur-murgh ke be-'aib rakhá hai, usí se wuh shu'á' nikaltí hai, ki us se áṅkheṅ chauṅdhiyátí thíṅ, aur baṛí mushkal se us par naẓar ṭhahrtí thí. Aur har ṭaraf us farsh ke takiye rakhe hu,e the, aur waháṅ ek sham' roshan thí, us se mujhe ma'lúm hu,á ki ko,í shakhṣ zinda bhí hai; is wáṣte, ki shama'eṅ be-jalá,e khud-ba-khud nahíṅ jaltíṅ. Aur bahut chízoṅ ko us makán meṅ dekhkar mujh ko ta'ajjub hu,á, magar sab se wuh híra 'ajíb-tar thá; aur darwáze un makánoṅ ke, ba'ẓ khule the aur ba'ẓ bhiṛe ki ẓará ḍhakelne se khul játe. Maiṅ har ek makán meṅ játí, aur us ke asbáb ko dekhtí, yaháṅ tak ki toshe-khánoṅ aur daftar-khánoṅ meṅ ga,í, jis meṅ be-niháyat daulat aur asbáb rakhá hu,á thá. Un sab ko dekhkar maiṅ apne ta,íṅ bhúl ga,í; na to khiyál jaház ká, aur na apní donoṅ bahinoṅ ká, mujh ko rahá; isí amr ke dar pai hu,í ki kisí ṭaraḥ yaháṅ ká ḥál ma'lúm ho, ki yih sab ádmiyoṅ se khálí kyúṅ hai, aur sab ádmí patthar kis wáṣte ho ga,e. Itne meṅ rát ho ga,í, ghabrákar cháhtí thí, ki jis ráh se á,í húṅ usí ráh se phir já,úṅ. Magar ba-sabab táríkí shab ke na já sakí. Phir usí makán meṅ, ki jis meṅ wuh takht aur almás thá, aur sham' roshan thí, á,í; aur iráda kiyá, ki shab ko yahíṅ so rahúṅ, fajr ko sawere hí uṭhkar apne jaház par chalí já,úṅgí. Yih khiyál karke, us farsh par, be-khauf wa khaṭar, leṭ rahí; magar ba-sabab waḥshat tanhá,í aur wahm ke nínd na á,í. Yaháṅ tak ki ádhí rát guẓar ga,í; us waqt maiṅ ne ek áwáz suní, ki jaise ko,í shakhṣ qirá,at aur khush-ilḥání se Qur,án paṛhtá hai. Qur,án ke sunte hí maiṅ bahut khush hu,í, aur waháṅ se uṭh, aur ek sham' apne háth meṅ le, us kí roshní meṅ rawána hu,í; aur ba'd ṭai karne chand makánoṅ ke, us ṭaraf ko jidhar se áwáz átí thí pahuṅchí.

Waháṅ par maiṅ ne ek mukhtaṣar masjid baní hu,í dekhí;

us ke dekhne se mujh ko do raka'at namáz taḥíyatu-l-masjid kí, paṛhná ẕarúr hu,á. Waháñ do baṛí baṛí shama'eñ momí roshan thíñ, aur nazdík un ke já namáz qálín par ek jawán-i-ḥasín baiṭhá hu,á, ba-khuẕú' wa khushú' tamám "Kalám-ulláh" paṛh rahá thá. Us ko dekhkar maiñ khush hu,í, aur kamál ta'ajjub kiyá, ki lákhoñ ádmiyoñ meñ faqat yih jawán bach rahá, patthar nahíñ ho gayá; maiñ samjhí, ki muqarrar is meñ kuchh bhed hai.

Phir maiñ ne us maḥráb meñ jákar, janáb-i-Ṣamadíyat meñ, ba-áwáz-i-buland munáját kí, ki shukr wa sipás us Khudá ko, ki us ne yih safar hamárá mubárak kiyá, aur ba-khair wa khúbí hameñ yaháñ tak pahuñcháyá. Aur us ke faẕl wa karam se ummedwár húñ, ki phir salámat mujhe apne shahr meñ pahuñchá,e.

Us jawán ne yih áwáz sunkar merí ṭaraf dekhá, aur kahá, ki "Ai bíbí, mujh ko apne ḥál se ágáh kar, ki tú kaun hai, aur kyúñ aise wairán aur maghẕúb shahr meñ á,í? Phir maiñ apne ḥál se tujh ko ágáh karúñgá, ki maiñ kaun húñ, aur báshinde is shahr ke kis wásṭe patthar ho ga,e; aur kis sabab se maiñ faqaṭ is 'aẕáb aur qahr se Khudá ke bach rahá húñ." Maiñ ne us se mukhtaṣar apná ḥál is ṭaraḥ se bayán kiyá, ki "Bís din ke 'arṣe meñ, merá jaház mere mulk se yaháñ par pahuñchá, aur sabab yaháñ ke áne ká, mufaṣṣal bayán karke kahá; maiñ ummed-wár húñ, ki ba-mújib wa'de ke, apne ḥál se, mujhe ágáh karo, ki in sab logoñ ko patthar baná hu,á dekhkar, niháyat khauf wa hirás meñ húñ."

Jawán ne kahá, "Bíbí, ẕará ṣabr karo." Phir us ne talá-wat Kalám-ulláh kí mauqúf kar, aur Qur,án ko zarí ke juzo-dán meñ gardán ke ṭáq par rakhá. Is 'arṣe meñ maiñ ne furṣat páke, us jawán ko achchhí ṭaraḥ se dekhá. Ba-mujarrad dekhne ke, us ke ḥusn-o-jamál par maiñ 'áshiq aur farefta ho ga,í.

Phir us ne mujh ko apne nazdík bithláyá, aur kahá:—Bíbí, tumhárí namáz aur munáját se ma'lúm hu,á ki tum Khudá ko bar ḥaqq jántí ho, aur us kí parastish kartí ho; us kí shán qahárí ko tum se maiñ bayán kartá húñ, ki is shahr ka bádsháh merá báp thá, aur us kí salṭanat bahut baṛí thí; magar wuh bádsháh, aur sab báshinde is qalam-rau ke, ahl-i-fauj aur shágird-pesha wa-ghaira, maẕhab átish-parastí ká rakhte the; aur Nárdín kí, ki jo agle zamáne meñ Bádsháh dewoñ ká thá, pújá kiyá karte the. Aur bá-wujúd, ki mere máñ-báp qaum-i-Majús se the, magar maiñ Musalmán húñ. Is wásṭe, ki bach-pan se merí dá,í ne, ki

Digitized by Google

mazhab-i-ḥaqq dín-i-Islám ká rakhtí thí, mujhe ḥifz Qur,án kí ta'lím kí; aur samjháyá ki Khudá qábil parastish ke ek hai, khabar-dár, siwá us ke aur kisí kí 'ibádat na kíjiyo; aur mujh ko zabán-i-'Arabí sikhá,í, aur 'ilm-i-tafsír ká, ki jo ta'alluq Qur,án se rakhtá thá, paṛháyá. Chunánchí, thoṛí muddat meñ, mujhe ṭáqat ma'ání-i-kalám-ulláh ke samajhne kí ḥáṣil hu,í. Gharaẓ us dá,í ne, sab se poshída, mujh ko sab ẓarúriyát dín se muṭṭali' kiyá.

Maiñ, ba'd us ke qaẓá karne ke, ṭaríqa-i-ahl-i-Islám par, jaisá ki us ne mere ẕihn-nishín kiyá thá, mustaqil, aur hamesha átish-parastoñ wa-ghaira se ná-ráẓ rahá. Ka,í mahíne ke áge, tín baras tak, mutawátir is shahr meñ yih áwáz, mánind ra'd ke, ghaib suná,í detí thí, "Ai rahnewálo is shahr ke, 'ibádat Nárdín kí, aur parastish átish kí, chhoṛ-kar, ṣirf bandagí Khudá kí, ki raḥím wa karím hai, ikhtiyár karo." Is tín sál ke 'arṣe meñ, ki har roz, bilá-nágha yih ṣadá-i-sakht ghaib se waháñ ke báshindoñ ke kán meñ pa-huñchtí rahí; magar kisí ne us par 'amal na kiyá, aur apne ṭaríq-i-kufr ko na chhoṛá. Ba'd tín baras ke, pahar din chaṛhe, sab log yaháñ ke, mubtalá qahr-i-Khudá ke hu,e; aur jo jis jagah aur jis waẓa' meñ thá, wahíñ rahke patthar ban gayá. Aur merá báp bhí sang-i-siyáh, jise ki sháyad tum ne maḥall meñ dekhá hogá, ho gayá. 'Ala-háẕa-l-qiyás, merí máñ ká bhí, ki malika is mulk kí thí, yihí ḥál hu,á; un sab meñ, faqaṭ maiñ ba-afẓál-i-yazdání 'aẕáb-i-shadíd se bachá húñ; aur us waqt se maiñ ba-nisbat áge ke ziyáda us kí 'ibádat aur bandagí meñ, ba-dil mashghúl húñ. Aur mujhe ma'lúm hu,á, ki Khudá,e-Ta'álá ne merí tasallí ke wáste, tujh ko, ai nek-bakht bíbí, is já par bhejá hai; is 'ináyat ká us kí kaháñ tak shukr ba-já lá,úñ; is wáste ki, ba-sabab waḥshat-i-tanhá,í ke, maiñ yaháñ niháyat dil-gír rahtá húñ.

Us ká ḥál, khuṣúṣan kalám-i-ákhir sunkar, mujhe ziyáda muḥabbat us ke sáth hu,í, aur be-ta,ammul us se kahá, "Sach hai; Parwardagár mujhe is liye tumháre shahr meñ láyá, tá ki tum ko is waḥshat-nák já se nikálkar le-já,úñ. Merá jaház yaháñ ḥáẓir hai, aur maiñ rahnewálí Baghdád kí húñ; jitná mál wa asbáb ki jaház par apne sáth lá,í húñ, usí qadr apne ghar meñ chhoṛ á,í; waháñ tum ko bahut achchhí ṭaraḥ se rakhúñgí. 'Iláwá is ke, Amíru-l-múminín, Khalífa Harún-Rashíd, ná,ib hamáre Paighambar ká, ki jo Baghdád meñ rahtá hai; aur us ke ḥál se tum bhí muṭṭali' hoge, tumhárá i'záz wa ikrám, muwáfiq tumháre rutbe ke, karegá. Aur ba-mujarrad pahuñchne tumháre ke, Baghdád

Digitized by Google

meñ us Bádsháh-i-'álí-jáh ko ittilá' hogí; aur wuh, bi-liḥáẕ tumhárí shahzádagí ke, lawázim mihmán-dárí wa-ghaira, ba-khúbí 'amal meñ lá,egá. Merá jaház áp kí khidmat meñ ḥáẓir hai, us par ba-khúbí sawár hoke, tashríf le chaliye. Us jawán ne ba-khushí is amr ko qabúl kiyá. Phir maiñ tamám rát wahín rahkar, apne safar ká ḥál, us jawán se, kahtí rahí. Dúsre din fajr ko, maiñ us maḥall se kináre daryá ke ga,í; un donoñ bahinoñ ko, ba-sabab apne na jáne ke, kamál mutaraddid páyá. Maiñ ne un se sabab apne na áne ká, aur qiṣṣa us jawán ká, bayán kiyá. Phir ba-mújib mere kahne ke, khaláṣiyoñ ne us asbáb se jo maiñ apne sáth le ga,í thí, jaház khálí kiyá; aur zar-jawáhar wa-ghaira asbáb-i-qímatí, jis qadr ki maiñ ne maḥall Bádsháhí se páyá, us jaház par bár kiyá; aur us shahzáde ko apne sáth le jákar, jaház par biṭháyá; aur qaṣd sáre asbáb us saltanat ke láne ká na kiyá, is wáste ki un sab asbáb ke liye bahut jaház darkár the. Gharaẓ jab maiñ asbáb ko kháṭir-khwáh, jaház par bár karke sawár hu,í, aur ba-qadr ẓarúrat ke, ghalla aur pání, jaház par rakh chukí; tab jaház ká lañgar uṭhá, phir us shahr-i-wairán se Baghdád kí ṭaraf rawána hu,í.

Asná,e ráh meñ, merí bahineñ, us jawán ko khúb-ṣúrat aur khush-sírat dekh, dil meñ ḥasad karne lagíñ; aur merí us kí bá-ham muḥabbat, aur ziyáda bá'is un ke ranj kí hu,í. Ek din az-ráh fareb ke, mujh se istifsár kiyá, ki "Bahin, ba'd pahuñchne Baghdád ke, is jawán ko kaháñ rakhogí, aur us ke sáth kis ṭaraḥ pesh á,ogí." Maiñ ne az-ráh hañsí ke jawáb diyá, ki "Waháñ pahuñchkar maiñ apní shádí us ke sáth karúñgí." Phir us shahzáde kí khidmat meñ maiñ ne kahá, ki "Ba'd wárid hone Baghdád ke, merá qaṣd yih hai, ki maiñ apne ta,íñ tumhárí kanízí meñ dúñ, aur tá maqdúr tumhárí khidmat ba-já lá,úñ." Shahzáde ne jawáb diyá, khush-ṭaba'í kí ráh se, "Jo tumhárá jí cháhe, kaho, maiñ tumhárí bahinoñ ke rú-ba-rú ustuwár iqrár kartá húñ, ki maiñ is amr se ráẓí aur khush húñ, aur maiñ tumheñ ba-já,e apní bíbí aur zauja ke, samjhúñgá; aur lauñḍí banne ká kyá maẕkúr hai. Maiñ khud sab ṭaraḥ se tumhárá mamnún iḥsán húñ, aur húñgá." In bátoñ ko sunkar rang chihre ká, merí donoñ bahinoñ ke, mutaghaiyir ho gayá, aur us waqt se mujhe ba-naẓar 'adáwat ke dekhne lagíñ. Yaháñ tak ki jaház hamárá, daryá,e Páris ke moháne par pahuñchá, aur bandar-i-Búshahr ham se itná nazdík ho gayá, ki agar hawá muwáfiqat kartí dúsre din ham waháñ pahuñchte. Al-qiṣṣa maiñ waháñ ek rát ko gháfil sotí thí; merí bahinoñ ne mujhe

Digitized by Google

uṭháke samundar meñ ḍál diyá, aur shahzáde ke sáth bhí yihí sulúk kiyá. Afsos, shahzáda to, ba-mujarrad girne ke, ḍúb gayá, aur maiñ ba'd is ke, ki tah-i-daryá ko pahuñch ga,í thí, úpar ko uchhalí; andherí rat meñ pairne lagí. Jo rishta ḥayát ká báqí thá, kináre par já pahuñchí; aur zamín hamwár páke, pání se nikal, khushkí meñ á,í. Itne meñ fajr ho ga,í, maiñ ne apne ta,íñ ek ṭápú-i-wairán meñ páyá, ki jaháñ se bandar-i-Búshahr, das kos ke fáṣale par thá.

Jaldí se, maiñ ne apne kapṛe sukhákar pahan liye; aur idhar udhar phirne se ṭaraḥ ṭaraḥ ke mewe naẓar paṛe. Wuh maiñ ne khá,e, aur ek chashme se ki niháyat ṣáf aur shaffáf thá, pání piyá. Us waqt mujh ko ṡábit hu,á, ki merí 'umr bahut baṛí hai, jo samundar meñ ḍúbne se bachí, aur mewe 'ajíb kháne ko mile. Al-qiṣṣa, phir maiñ sá,e ke níche jáke leṭ rahí. Thoṛí der nahíñ guẕrí thí ki ek bahut lambá sáñp par-dár dekhá, ki pahle mere dahní ṭaraf áyá phir bá,eñ ṭaraf, aur zabán apní muñh se laṭkákar merí ṭaraf dekhne lagá. Us ke iẓṭiráb se, mujh ko ma'lúm hu,á, ki kuchh aẕíyat is ko pahuñchí hai. Maiñ uṭhkar chároñ ṭaraf dekhne lagí. Phir dúsrá ek sáñp dekhá, ki us se baṛá píchhe us ke átá hai, aur dum pahle sáñp kí pakaṛke cháhtá hai, ki nigal já,e; mujh ko pahle sáñp ke ḥál par raḥm áyá; ẕará khauf wa dahshat na karke, ek baṛá patthar uṭhákar, is zor se dúsre sáñp ke sar par márá, ki sar us ká pásh pásh ho gayá. Pahlá sáñp, apne dushman se naját pákar, fi-l-faur par kholkar úpar ko uṛá; maiñ us ko dekh muta'ajjib ho ga,í, phir dúsrí já par so ga,í.

Jab be-dár hu,í, ek 'aurat sabz rang khúb-ṣúrat ko dekhá; ki do kálí kuttiyoñ ko pakṛe hu,e, mere sarháne baiṭhí hai. Us ke dekhte hí maiñ khaṛí hu,í, aur us 'aurat se púchhá, ki "Tú kaun hai?" Us ne kahá, "Maiñ wuhí sáñp húñ, ki jis ko tum ne dushman ke háth se bacháyá thá; ab maiñ ne cháhá, ki 'iwaẓ us nekí ke, ki jo tum ne mere sáth kí, iḥsán karúñ, aur tumhárí khidmat ba-já lá,úñ; is wáṣṭe maiñ ne apní qaum ko pariyoñ se jam' kar tumháre jaház kí ráh lí; aur tumhárí in donoñ bahinoñ ko, ki 'iwaẓ nekí ke unhoñ ne tumháre sáth badí kí, siyáh kuttiyáñ baná ḍálá; aur jis qadr mál wa asbáb ki us jaház meñ bár thá, uṭhákar tumháre toshe-kháne meñ, ki shahr-i-Baghdád meñ hai, rakh á,í húñ; aur wuh jaház daryá meñ ḍubo diyá."

Yih kahkar us parí ne ek háth se mujh ko aur dúsre háth se un donoñ kuttiyoñ ko uṭháke, ṭurfatu-l-'ain meñ, bích Baghdád ke, mere ghar par pahuñchá diyá. Maiñ ne apne ghar meñ sab zar wa jawáhar aur asbáb, jo us jaház par bár

Digitized by Google

kiyá thá, ba-jins hí páyá. Us parí ne qabl rukhṣat hone ke mujh se kahá, "Maiñ tujh ko ba-mújib ḥukm us shakhṣ ke, ki us ke ikhtiyár meñ jumbish aur iẓṭiráb daryá,oñ ká hai, kahtí húñ, ki hanoz yih sazá terí bahinoñ ke ḥaqq meñ káfí nahíñ, balki har rát ko un ko ek ek sau chábak márá karná, yihí sazá un ke gunáhoñ kí hai. Khabar-dár, is ḥukm ke khiláf na karná. Aur ham sab pariyáñ tumháre tábi' haiñ, jab yád karogí ḥáẓir hokar tumhárí madad kareñge." Khudáwand, us din se maiñ ba-mújib ḥukm us parí ke, har shab un donoñ kuttiyoñ ko, ki merí sagí bahineñ haiñ, mártí húñ; phir khún ke josh se un ke rone par mujh ko riqqat átí hai; is wáste un ko apne gale se lagá rotí húñ, aur piyár karke, un ke áñsú poñchhtí húñ. In donoñ kuttiyoñ ke márne aur piyár karne ká yih sabab hai; ab báqí ḥál ko merí bahin Amína ḥuẓúr meñ 'arẓ karegí.

Khalífa ne Zabída se is 'ajíb wa gharíb qiṣṣe ko sunkar apne wazír se kahá, ki "Ab tú Amína se púchh, ki tere síne par dágh siyáh kaise haiñ." Us ne apní sar-guzasht ko is ṭaraḥ se Khalífa ke ḥuẓúr meñ bayán karná shurú' kiyá.

QIṢṢA AMÍNA KÁ.

Amína ne Khalífa ke ḥuẓúr meñ kahá:—Jis qadr ḥál bahin Zabída ne bayán kiyá, us ká dohráná ḥuẓúr meñ 'abaṣ hai; maiñ faqaṭ apná ḥál 'arẓ kartí húñ. Merí máñ ek ghar meñ mujh ko lekar a,í tá ki apná randápá káṭe, aur merí shádí ek baṛe ádmí ke beṭe se, ki rahnewálá is shahr ká thá, kar dí.

Ek baras púrá na guzrá thá ki mere shauhar ne qaẓá kí, aur maiñ bewa ho ga,í; magar sab mál wa asbáb un ká mere háth lagá. Chunánchi, qaríb nawwe hazár riyál ke naqd mere pás the; us ke munáfi' se maiñ apní guzrán ba-'izzat wa farághat tamám kiyá kartí thí; aur is qadr máya merí 'umr bhar ko káfí thá. Jab chhih mahíne mere shauhar ke marne ko guzre, tab maiñ ne das joṛe poshák ke, bahut 'umda aur bhárí apne wáste silwá,e. Chunáñchi, ek ek joṛá hazár hazár riyál meñ ṭaiyár hu,á. Phir jab ek sál ba'd is gham ke guzrá, maiñ ne un joṛoñ ko pahinná shurú' kiyá. Ek din maiñ tanhá apne makán meñ baiṭhí thí, ki mere ek naukar ne ákar kahá, "Ek bíbí, kuchh áp se kahne ko á,í

Digitized by Google

hai, agar ḥukm ho, to ham use andar áne deṅ." Maiṅ ne kahá, "Áne de." Us bíbí ne, ki baṛí 'umr kí thí, ákar, mujh ko salám kiyá, aur ba'd zamín bosí ke, mu,addab khaṛí hokar kahne lagí, ki "Maiṅ ne áp kí ta'ríf raḥm-dilí aur gharíb-nawází kí bahut suní hai; is wáste ḥuẓúr meṅ kuchh 'arẓ karne ko ḥáẓir hu,í. Mere pás ek laṛkí be-máṅ-báp kí hai, aur áj rát ko us kí kat-khudá,í hogí; maiṅ aur wuh donoṅ is shahr meṅ ajnabí maḥẓ haiṅ; na to ko,í hameṅ pahchántá hai, aur na ham kisí ko. Aur jis ke sáth us laṛkí kí shádí hogí, wuh baṛe ádmí ká beṭá hai; us ke kunbe ke bahut log haiṅ; aur wuh sab ásúda aur muraffa-ḥál. Maiṅ ne suná hai, ki nau-shah ke sáth bahut bíbiyáṅ bhárí zewar aur posháken pahankar áweṅgí; agar áp is shádí meṅ tashríf le chaleṅ, mújib merí sar-farází aur 'izzat ká samdhiyáne ke logoṅ meṅ ho, aur ko,í hameṅ ẓalíl wa khwár na samajhe. Tumháre jáh wa jallál ke sámne kisí ko rutba nahíṅ; aur sab khiyál kareṅge, ki jis kí ṭaraf is rutbe aur shaukat kí bíbí hai, kyúṅkar wuh ṣáḥib-i-'izzat aur ḥurmat na hogá. Khudá na khwásta, agar merí gharíbí aur be-kasí par khiyál na farmáke apní tashríf le jáne se inkár karogí, to mere mújib baṛí ẓillat aur ruswá,í ká hogá. Merá is shahr meṅ ko,í murabbí nahíṅ, aur na ko,í aisí ṣáḥib-i-khulq aur bá-murúwat bíbí, jaisí ki tum ho, is shahr meṅ hai, jis ke ḥuẓúr meṅ jákar apná dard-dukh kahúṅ, aur wuh sune, aur merí dast-gírí kare." Yih kahke wuh bíbí rone lagí.

Us ke rone aur be-kasí par mujhe tars áyá. Maiṅ ne kahá, "Ai mádar-i-mihrbán, ziyáda is se roke mujhe na kuṛhá, maiṅ terí laṛkí kí shádí meṅ muqarrar chalúṅgí; patá makán ká jis meṅ barát áwegí mujhe batá de; tá ki maiṅ sar-i-shám waháṅ já,úṅ. Aur ab usí jagah tujh se muláqát hogí; phir tú yaháṅ áne kí taklíf na kíjiyo." Wuh ẓa'ífa, mere is ṭaraḥ ke jawáb dene se, kamál khush ho, aur du'á,eṅ dekar kahne lagí, ki "Bíbí, jaisá is waqt tum ne merá jí khush kiyá hai, Ḥaqq-Ta'álá, hamesha tumháre dil ko khush rakhe; magar áp be mere á,e hu,e taklíf jáne kí na farmá,eṅ; maiṅ áj shám ko phir ḥáẓir húṅgí, mere sáth tashríf le chalná." Yih kahke wuh baṛí-bí rukhṣat hoke chalí ga,í. Us ke ba'd jáne ke maiṅ ne bahut achchhá joṛá dil-pasand pahiná; aur baṛe baṛe motiyoṅ ká málá, bázú-band, goshwáre, angúṭhiyáṅ, chamakte híre aur jawáharát qímatí kí pahiníṅ.

Itne meṅ shám ho ga,í, aur baṛí-bí mere lene ke wáste á,í; aur mere háth ko bosa dekar kahá, "Máṅ-báp aur sab aqribá nau-shah ke mere ghar á,e haiṅ; aur bhí akṣar bíbiyáṅ sar-

Digitized by Google

dároñ is shahr kí, un ke ham-ráh tashríf farmá hu,íñ. Ab maiñ tumháre lene ke wáste házir húñ." Yih bát sunkar maiñ us ke ham-ráh hu,í; aur píchhe mere bahut sí khawáṣ-ṣeñ aur launḍiyáñ, achchhe achchhe kapṛe pahne hu,e chalíñ. Yaháñ tak ki ek kusháda galí, ṣáf aur chiṛkí hu,í meñ pahuñche. Phir us baṛí-bí ne ham ko ek baṛe darwáze par le jákar khaṛá kiyá. Us darwáze ke úpar ek takhte meñ chob qalam se yih 'ibárat likhí hu,í thí, us ko maiñ ne charágh kí roshní se paṛhá, "Yih ghar hamesha khushí aur surúr ká hai." Phir us ẓa'ífa ke dastak dene se wuh darwáza fauran khul gayá. Aur wuh mujhe andar ek baṛe dálán ke, ki 'imárat 'álíshán meñ wáqi' thá, le ga,í. Waháñ maiñ ne ek jawán bíbí niháyat khúb-ṣúrat ko dekhá, ki us ne merá istiqbál kiyá, aur mujh ko gale se lagáyá; aur baṛí 'izzat se le jákar, ek ḥujre meñ biṭhláyá. Waháñ ek takht, jawáhar-nigár, aur us par chhatr muraṣṣa' istáda naẕar paṛá. Phir us jawán bíbí ne mujh se kináyatan púchhá, ki "Kyá tum wáste ihtimám karne barát ke á,í ho; maiñ jántí húñ ki yih shádí tumhárí raẓá par mauqúf hai." Ba'd is ke, us bíbí ne merí niháyat mudárat aur khátir-dárí kí; aur mujhe apní shírín kalámí aur khush-ikhláqí se mutawajjih karke, ba-á,ín-i-shá,ista kahá, "Bíbí, ḥaqíqat is shádí kí, ki áp ko taklíf dí ga,í, yih hai; ki merá ek bhá,í hai, jawán, niháyat ḥasín; tumháre ḥusn-o-jamál kí ta'ríf sunke, ghá,ibána 'áshiq hu,á, aur kat-khudá hone kí, tumháre sáth kamál tamanná aur khwáhish rakhtá hai; agar tum us se inkár karogí, to mújib us ke kamál malál aur dil-shikní ká hogá:—Aur maiñ ba-qasam tum se kahtí húñ, ki wuh jawán khúb-ṣúrat qábil tumhárí ṣuḥbat ke hai; aur tum sab ṭaraḥ khátir-jama' rakho, ki wuh jawán bahut ahl aur khush-mizáj hai." Gharaẓ us bíbí ne, niháyat apne bhá,í kí ta'ríf kí, aur is amr meñ kamál mubálagha kiyá aur kahá, "Agar ẕará ímá áp kí ṭaraf se ho, to maiñ is khush-khabarí ko jáke, us jawán se kahúñ."

Merá ba'd wafát apne shauhar ke, har-chand iráda dúsrí shádí karne ká na thá, lekin aise shakhṣ se inkár karná munásib na jáná. Maiñ is amr par muskurákar chup ho rahí. Us jawán bíbí ne, mere sukút karne aur hañsne se, ḥál raẓá-mandí ká daryáft karke ek-bárgí dastak dí. Us ke dastak dete hí, ek jawán shakíl, khúb-ṣúrat, ba-shaukat, wa 'uẕmat dúsre kamre se nikal áyá. Us ke dekhne se, maiñ bahut apne dil meñ khush hu,í, aur kahne lagí, "Tú baṛí khush naṣíb hai, ki terí shádí aise shakhṣ ke sáth hogí." Phir wuh jawán mere pás ákar baiṭhá, aur mere us ke bá-

Digitized by Google

ham guft-gú hone lagí. Maiñ ne us ko bahut dánish-mand aur bá-ikhláq, ziyáda us se ki us kí bahin ne kahá thá, páyá.

Phir us bíbí ne ham donoñ ko, bá-ham rází aur khush-núd páke, dúsrí bár dastak dí. Us dastak kí áwáz se qází ne ákar, ham donoñ ká nikáh parhá; aur nikáh-náma likhke, chár shakhsoñ kí, ki un ko apne ham-ráh láyá thá, us par gawáhí likhwá,í. Ba'd is ke, mere us shauhar ne mujh se is amr meñ qasam lí, ki na to maiñ kisí ajnabí kí taraf dekhúñ, aur na kisí se bát-chít karúñ; aur hamesha apní 'usmat aur farmán-bardárí se rází rakhke kabhí khiláf marzí na kiyá karúñ, aur us ne bhí mujh se 'ahd kiyá, ki kabhí ghadr wa be-wafá,í nisbat mere na karegá. Gharaz, jab sab shurút nikáh ke, tarfain se ho chuke, maiñ bahut achchhí tarah se ba-waza amírána, balki sháhána, apne shauhar ke ghar meñ rahne lagí.

Ba'd guzarne ek mahíne ke, maiñ ne wáste kharíd karne kuchh thán reshamí ke, apne shauhar se ijázat chauk jáne kí máñgí; is wáste ki sab bíbiyáñ umará,oñ kí, us waqt áp bázár meñ jákar kharíd wa farokht asbáb kí kiyá kartí thíñ; aur is meñ kuchh 'aib na thá. Us ne fauran ijázat dí. Maiñ do kaníz aur us barí-bí ko, ki mujh ko baháne se us ghar meñ le ga,í thí, aur mere hí pás rahtí thí, apne ham-ráh lekar, chauk meñ Baghdád ke ga,í.

Jab maiñ us kúche kí taraf jaháñ dukáneñ bare tájiroñ kí thíñ, pahuñchí, barí-bí ne mujh se kahá, "Bíbí, yaháñ ek jawán saudágar kí dukán hai, ki jis ko maiñ jántí húñ; us kí dukán meñ sab qism ke thán-i-qímatí rahte haiñ; reshamí kaprá, jaisá cháhogí us kí dukán meñ milegá; tum usí kí dukán par chalo, kyá zarúr hai dukán dukán phirná?" Maiñ ne kahá, "Is se kyá bihtar." Phir maiñ us ke ham-ráh ho, usí saudágar kí dukán par, ki jawán aur khush-rú thá, ga,í. Barí-bí ne kahá, "Bíbí, tum is saudágar se, jo kaprá tumheñ darkár howe, talab karo, tá wuh tum ko lákar dikhá,e." Maiñ ne jawáb diyá, ki "Mujh se mere shauhar ne, waqt 'aqd ke, 'ahd liyá hai ki kisí ajnabí se bát na karúñgí; maiñ wuh 'ahd tor nahíñ saktí."

Gharaz, us saudágar ne, barí-bí se merí khwáhish ká hál daryáft karke, tarah tarah ke thán-i-reshamí nikálkar, dikhlá,e. Maiñ ne un meñ se ek pasand kiyá, aur ba-wáste barí-bí ke, us kí qímat tájir se púchhí; us ne jawáb diyá, "Maiñ is thán ko, ba-'iwaz ashrafiyoñ ke na bechúñgá; balki 'iwaz is thán ke ek bosa is bíbí se cháhtá húñ." Maiñ ne barí-bí se ná-khush hokar kahá, "Yih saudágar bará gus-

Digitized by Google

tákh hai, ki aise bure amr kí dar-khwást kartá hai." Buṛhiyá ne jawáb diyá, "Bíbí, is tájir ne jo tum se dar-khwást kí hai, kuchh burí bát nahíñ hai, tum se kuchh guft-gú karne kí, ki tumháre shauhar ne man' kiyá hai, nahíñ dar-khwást kí; wuh to faqaṯ is qadr cháhtá hai ki ẕará apne rukhsáre ká us ko bosa lene do; yih niháyat sahl wa ásán hai." Mujhe, az-bas-ki khwáhish lene us thán kí thí, be-wuqúfí se baṛí-bí kí bát par maiñ ne 'amal kiyá. Phir wuh buṛhiyá aur donoñ lauñḍiyáñ barábar se mere sámne khaṛí ho ga,íñ, tá ki ko,í ráhgír is ḥarakat ko na dekh le. Tab maiñ ne apne gál ko burqa' se nikálke us saudágar kí ṯaraf kiyá. Us ne ba-já,e bosa lene ke aisá káṭá, ki lahú-luháñ ho gayá, aur maiñ talmalá ga,í, aur shiddat-i-dard-o-alam se, mujh ko naubat ghash kí pahuñchí.

Der tak maiñ be-hosh waháñ paṛí rahí. Wuh saudágar, furṣat páke apní dukán band kar waháñ se chal diyá. Ba'd der ke, jab maiñ apne ḥawás meñ á,í, maiñ ne apne rukhsár ko, lahú se tar páyá; magar phir us buṛhiyá aur merí lauñḍiyoñ ne jaldí se mere gál ko burqa' se ḍháñk diyá; tá wuh log, ki dukán par us tájir ke jam' ho ga,e the, na dekheñ. Unhoñ ne jáná, ṣirf ná-tawání se, mujh ko ghash á gayá. Mere sáth kí 'aurateñ yih ḥál dekhkar, niháyat ghabrá,íñ, magar merí tasallí karne lagíñ; khuṣúṣan baṛí-bí ne kahá, ki "Bíbí, merá quṣúr mu'áf karo; is wáste ki is aẕíyat ká tumhárí bá'is maiñ kam-bakht hu,í, aur tum is ná-ma'qúl saudágar kí dukán par, ki merá ham-shahrí hai, mere hí sabab se á,íñ thíñ; aur fi-l-ḥaqíqat wuh, baṛe amr qabíh ká, murtakib hu,á, tum apne dil meñ kuchh andesha na karo; ab jald apne ghar chalo; maiñ tumháre zakhm par, aisí ek dawá lagá dúñgí, ki tín din meñ bi-l-kull achchhá ho já,egá, aur ẕará nishán us ká na rahegá." Maiñ ba-sabab ghash áne ke sust aur ná-tawán aisí ho ga,í thí, ki baṛí dushwárí se ghar tak pahuñchí; aur apne ḥujre meñ jákar, dard se phir be-hosh ho ga,í. Magar baṛí-bí ne aisí tadbír kí ki us ke sabab se maiñ hosh meñ á,í, aur jaldí se apne palañg par leṭ rahí.

Shab ko, jab merá shauhar áyá, mujhe sar lapeṭe hu,e dekh is ká sabab púchhá. Maiñ ne us ke bahláne ke liye kahá, "Mere sar meñ ba-shiddat dard hai." Yih samajhkar aisá bahána kiyá thá, ki wuh sunkar chup ho rahegá; lekin us ne bar-khiláf is ke shama' háth meñ le, aur mere rukhsáre ko zakhmí dekh, jhuñjhlákar, púchhá, ki "Yih zakhm kyúñkar lagá?" Agarchi, maiñ ne ko,í amr-i-bad nahíñ kiyá thá, magar bayán waqa'í ko bhí, us se na kah sakí; is wáṣte

Digitized by Google

phir ek bahána karke us se kahá, "Maiñ thán-i-reshamí mol lene ba-mújib tumháre ḥukm ke bázár ga,í thí; ná-gahán ek mazdúr, gaṭṭhá lakṛiyoñ ká liye hu,e, mere pás se hokar guẓrá. Chún ki galí tang thí, is sabab se khoñchá us kí lakṛí ká, mere rukhsáre par ẓará sá lag gayá." Mere shauhar ne bar-ham hokar kahá, "Agar yih bát sach hai, to maiñ kal fajar ko ḥukm karúñgá, ki sab híma-faroshoñ ko pakaṛkar pháñsí deñ." Maiñ yih sunkar ḍarí aur afsos kiyá, ki ná-ḥaqq is qadr mazdúr-i-be-quṣúr merí jhúṭí bát se qatl kiye já,eñ. Maiñ ne shauhar se kahá, "Aisá ẓulm aur be-inṣáfí zinhár na karná. Mujh ko baṛá afsos átá hai, ki tum aisá ḥukm do. Maiñ ḥáẓir húñ; agar maiñ ne kuchh burá kám kiyá ho us kí mujh ko sazá do." Phir mere shauhar ne kahá, "Sach batá, terá rukhṣára kyúñkar zakhmí hu,á?" Maiñ ne kahá, "Ek kumhár apne gadhe ko bartanoñ se láde hu,e, liye játá thá, yak-á-yak dhakká us gadhe ká mujhe aisá lagá, ki maiñ zamín par gir paṛí, aur ṭukṛá shíshe ká mere gál meñ chubh gayá." Mere shauhar ne kahá, "Agar yih kalám rást hai, to kal qabl ṭulú' hone áftáb ke, maiñ wazír Ja'far se is amr ko ẓáhir karúñgá, wuh ḥukm qatl karne sab kumháròñ ká, ki is shahr meñ rahte haiñ, degá." Maiñ ne is kalám ko sunkar kahá, "Khudá ke wáste, aisá kám na kíjiyo, wuh sab be-quṣúr haiñ." Us ne kahá, ki "Phir tú sach kaho, tere gál ke zakhmí hone ká, kyá sabab hai?" Maiñ ne kahá, "Ráh meñ mujh ko yak-á-yak aisí ghúmní á,í, ki maiñ zamín par gir paṛí, aur rukhsára merá chhil gayá; is amr meñ dúsre kisí ko dakhl nahíñ." Phir us ne ghaẓab meñ áke kahá, "Tú baṛí káẓib hai, kaháñ tak terá jhúṭh sunúñ." Yih kahke us ne dastak dí; tín ghulám, ba-mujarrad sunne dastak ke, kamre ke andar se chale á,e. Us ne un ghulámoñ ko ḥukm kiyá, ki ek merá sar pakṛe aur ek páñoñ, tísrá talwár leke ḥáẓir ho. Jab wuh tínoñ ghulám ḥukm apne áqá ká ba-já lá,e, mere shauhar ne us ghulám se, ki us ke háth meñ naṅgí talwár thí, kahá, "Is ko márke do ṭukṛe kar ḍál, aur lásh is kí nadí meñ le jákar ḍál de, tá machh-liyáñ khá,eñ; yih sazá us shakhṣ kí hai jo merá ma'shúq hokar mujh se aisí khiyánat kare." Phir us se ba-tákíd kahá, "Kis wáste tú der kartá hai, jald qatl kar." Us ghulám ne kahá, "Bíbí, yih ákhirí tumhárá dam hai, jis ko tumheñ yád karná ho yád kar lo, aur jo kuchh tumheñ kahná sunná ho kah sun lo." Maiñ ne us se kahá, "Háñ, kuchh kahá cháhtí húñ, ba-sharṭe ki ek lamḥe kí furṣat mile." Phir maiñ muhlat páke, apná sar uṭhá, kháwind se cháhtí thí ki kuchh kahúñ, lekin ba-sabab rone aur hich-

Digitized by Google

kiyoñ ke, áwáz muñh se na nikal sakí. Shauhar ne zará bhí mere ḥál par raḥm na kiyá, balki aur is ṭaraḥ se malámat kí, ki us ká jawáb maiñ kuchh na de sakí. Phir maiñ ne cháhá, ki namáz paṛhke janáb-i-Bárí meñ tauba wa istaghfár kar lúñ, magar us ne furṣat is amr kí na dí, aur ghulám ko farmáyá, "Jald is kí gardan már." Ghulám cháhtá thá ki talwár mujhe máre, itne meñ wuhí baṛí-bí, jis ne mere shauhar ko dúdh piláyá thá, andar á,í; aur apne ta,íñ us ke qadamoñ par ḍálkar cháhá, ki ghuṣṣa us ká ṭhanḍhá kare, bahut minnat karke mere shauhar se kahá, ki "Wáste mere dúdh piláne aur pálne ke, tú is ká quṣúr mu'áf kar; aur jo ná-ḥaqq khún kartá hai, ákhir us ke qaṣáṣ yá muwákhaze meñ mubtalá hotá hai; tú apní 'izzat aur shaukat isí amr se kyúñ khotá hai, aur ahl-i-'adálat kyá kaheñge!" Gharaz buṛhiyá ne der tak us ko nasheb wa faráz samjhá,e, aur bakhshwáne meñ kamál mubálagha kiyá, aur bahut ro,í; yaháñ tak ki us ká ghuṣṣa kam hu,á.

Chunánchi us ne kahá, "Maḥz tere kahne se us kí jánbakhshí kí, magar kuchh tambíh karná is ko zarúr hai, tá ki 'umr bhar yád rahe." Yih kah, us ne apne ghulám ko ḥukm kiyá; us ne chob-i-bed se mere síne aur bázú,oñ par itná márá ki maiñ be-hosh ho ga,í; aur waháñ ko post aur gosht uṛ gayá. Phir ba-mújib ḥukm mere shauhar ke, mujh ko wuh ghulám aur ek ḥawelí meñ le jákar chhoṛ áyá. Chár mahíne tak maiñ us már se majrúḥ aur zakhmí paṛí rahí; usí za'ífa ne merí marham-paṭṭí kí, aur us ḥálat meñ merí khabar letí rahí. Chunánchi maiñ achchhí hu,í, magar dágh us ke, jaise kal rát ko áp ne muláḥaza farmá,e the, rah ga,e.

Phir jab mujh meñ chalne phirne kí ṭáqat á,í, to maiñ ne cháhá ki apne pahle shauhar ke ghar meñ, ki wuh mere qabze meñ thá, jákar rahúñ. Waháñ jáke us ghar ká asar aur nishán na páyá; is wáste ki mere dúsre shauhar ne, ghuṣṣe kí ḥálat meñ use, balki us kúche ko, jis meñ wuh ghar thá, khudwákar barábar zamín ke kar ḍálá. Maiñ faryád is zulm kí, jo mere shauhar ne mujh par kiyá, kisí se na kar sakí, ba-khauf is ke ki mabádá phir wuh zabardastí se mere sáth bad-sulúkí kare. Ṣabr wa shukr karke maiñ apní piyárí bahin Zabída ke ghar á,í, aur us se apní muṣíbat ko záhir kiyá. Us ne merí tasallí kí, aur mujh ko apne sáth rakhá, aur samjháyá, ki zamána ham se námuwáfiq hai, kisí se ham ko wafá nahíñ; na to apne dostoñ se na un se jo hamáre 'áshiq haiñ; is se bihtar hai ki ṣabr karke mere pás baiṭh raho, aur phir shauhar karne ká khiyál

Digitized by Google

na kar. Jab se maiñ apní bahin Zabída ke pás rahtí húñ. Phir merí ham-shíra Zabída ne, ḥál us shahzáde ká, jo ba-sabab ḥasad us kí donoñ bahinoñ ke samundar meñ ḍúb gayá thá, mujh se ẓáhir kiyá, aur sabab un donoñ ke kuttiyá ho jáne ká bhí kahá; aur ba'd marne merí máñ ke, merí chhoṭí bahin ko bhí, ki us ká nám Ṣáfí hai, apne sáth rakhá. Chunánchi wuh aur maiñ ab tak usí kí khidmat meñ rahte, aur parwarish páte haiñ, aur Khudá ká shukr ba-já láte haiñ. Aur jab se, phir kabhí iráda judá hone apní bahin Zabída se na kiyá; aur ab ham bi-daulat us ke, kamál árám wa ásá,ish se ba-sar kárte haiñ; aur apne ghar ká kám, ham sab bahineñ milkar áp kar lete haiñ. Kabhí apní khushí se maiñ bázár meñ jákar saudá sulf kar látí húñ, aur kabhí dúsrí bahin merí, Ṣáfí játí hai. Chunánchi kal ke din, maiñ bázár se sab asbáb kharíd karke ek ḥammál ke sar par, ki khush-mizáj aur ḥáẓir-jawáb thá, rakhkar lá,í thí, aur us ḥammál ko rát bhar apne ghar meñ rahne diyá, tá ki wuh apní khush-ṭaba'í aur laṭífa-go,í se, hameñ khush kare. Shám ke waqt in tínoñ qalandaroñ ne hamáre darwáze par áke ham se makán kí darkhwást kí, ki us meñ rát bhar raheñ, aur fajar ko chale jáweñ. Ham ne un ke ḥál par tars kháke unheñ andar bulá liyá, aur sharík ṭa'ám wa sharáb ká kiyá; un ke sámne ham ne gáyá bajáyá, aur wuh hamáre rú-ba-rú apne ṭaur par gáte bajáte rahe. Is má-bain meñ tín saudágar Múṣil ke, ki niháyat mu'azzaz aur mukarram ma'lúm hote the, hamáre darwáze par á,e, aur ham se mánind qalandaroñ ke, darkhwást shab ke rahne kí, kí. Ham ne un kí darkhwást ko bhí manẓúr karke apne ghar meñ jagah dí, aur sharík apní maḥfil ká kiyá; magar ko,í shakhṣ un meñ se apne qaul wa iqrár par qá,im rahá, aur hameñ ná-ráẓ aur ranjída kiyá. Agarchi ham qádir the, ki un sab ko, jis ṭaraḥ sazá cháhte, dete, lekin ham ne isí par iktifá kiyá, ki har shakhṣ apná apná ḥál ham se kahe. Chunánchi ḥál har ek ká sunkar ham ne un sab ko chhoṛ diyá, aur un ke quṣúr par kuchh muwákhaẓa na kiyá.

Khalífa Hárún-Rashíd yih sab ḥál ko sunkar bahut khush hu,á, aur 'ajá,ib wa ghará,ib ḥál se bahut ta'ajjub kiyá. Aur jab is ṭaraf se us kí kháṭir-jama' hu,í, us ne cháhá, ki ab ba-nisbat un tínoñ qalandaroñ ke, ki dar ḥaqíqat shahzáde the, sulúk kare, aur fikr kat-khudá,í un tínoñ bíbiyoñ kí, ki sab be-shauhar thíñ, apne dil meñ qarár dekar, Zabída se púchhá, ki "Bíbí, tumheñ ḥál us Parí ká ma'lúm hai, jo pahle tumheñ ba-ṣúrat-i-sáñp par-dár naẓar paṛí thí, aur us ne tumheñ mámúr kiyá thá, ki aisá sakht sulúk, ba-nisbat

Digitized by Google

un donoñ kuttiyoñ ke, jo tumhárí sagí bahineñ haiñ, har shab kiyá karná; wuh kaháñ rahtí hai, aur kuchh us ne taríq apní muláqát ká tum ko batáyá thá, aur yih bhí kuchh wuh kahtí thí, ki kab tak yih tumhárí bahineñ kuttiyoñ ke qálib meñ raheñgí." Zabída ne jawáb diyá, ki "Maiñ ḥuẓúr meñ is bát ko kahná bhúl ga,í. Us Parí ne mujh ko waqt rukhṣat ke thoṛe bál dekar kahá thá, ki 'Jis waqt tum mujh ko apne pás buláyá cháho, to ek bál ko ág meñ jaláná; maiñ, agar Koh-i-Qáf ke us ṭaraf húñgí, to bhí fauran tumháre pás pahuñchúñgí.'" Khalífa ne kahá, "Wuh bál kaháñ haiñ?" Zabída ne jawáb diyá, ki "Un báloñ ko hamesha maiñ apne pás baṛí iḥtiyáṭ se rakhtí húñ." Phir us ne apne ṣandúqche ko kholkar puṛiyá báloñ kí nikálí, aur Khalífa ke muláḥaẓe meñ lá,í. Khalífa ne kahá, "Maiñ cháhtá húñ, ki us Parí ko maiñ bhí dekhúñ, us ko tum bulá,o." Zabída ne kahá, "Bahut achchhá."

Phir us ne us puṛiyá ko ekbárgí ág meñ ḍál diyá; ba-mujarrad jalne báloñ aur uṭhne dhú,eñ ke, dafa'tan wuh maḥall jumbish karne lagá, aur sáth hí wuh Parí, libás wa poshák bahut 'umda pahne hu,e, Khalífa ke rú-ba-rú ḥáẓir hu,í. Aur Khalífa se kahá, "Maiñ áp ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir húñ, jo irshád ho ba-já lá,úñ; aur us bíbí, ya'ní Zabída ne, mere sáth baṛá sulúk kiyá hai, maiñ us kí bahut mamnún aur shukr guẓár húñ; aur maiñ ne us kí bahinoñ ko, ki us ke sáth burá,í kí thí, kuttiyáñ baná ḍálá, agar áp kí marẓí ho, to maiñ ab un ko phir ba-shakl-i-aṣlí baná de saktí húñ." Khalífa ne kahá, "Agar tú un ko phir ba-ṣúrat aṣlí baná de, maiñ terá kamál mamnún rahúñgá; ab wuh apne quṣúr kí sazá qarár wáqi'í pá chukíñ; aur siwá,e is ke ek amr kí aur darkhwást tujh se rakhtá húñ. Ek shakhṣ ne, ba-nisbat apní zauja ke, baṛá ẓulm wa ta'addí karke is qadr márá hai ki us ká sína aur bázú máre dághoñ ke siyáh ho rahe haiñ, aur us ká ghar, ki us ne apne pahle shauhar se míráṣ páyá thá, khudwákar zamín ke barábar kar diyá; aur sab aṣáṣu-l-bait, aur naqd wa jins us bíbí ká ẓabṭ kar liyá. Mujh ko yih ḥál sunke baṛá afsos hu,á; merí ḥukúmat aur riyásat meñ aisá kaun zabar-dast hai ki bá'iṣ aise ẓulm ká ho; yaqín hai ki tum ko us shakhṣ ke ḥál se iṭṭilá' hogí."

Parí ne jawáb diyá, "Maiñ abhí un donoñ kuttiyoñ ko ba-ṣúrat aṣlí baná,e detí húñ, aur us bíbí ke dághoñ ko bhí is ṭaraḥ achchhá kar dúñgí, ki phir ẓará aẓar wa nishán un zakhmoñ ká ma'lúm na hogá; aur us shakhṣ ká nám, jis ne us bíbí ko márá hai áp ko batá dúñgí." Phir Khalífa ne

Digitized by Google

jaldí se, un do kuttiyoñ ko Zabída ke ghar se buláyá, aur Parí ne ek piyála pání ká mañgwáke, us par kuchh alfáz, ki mutlaq nahíñ samjhá,í dete the, parhe, aur us pání se thorá sá pání úpar Amína aur un donoñ kuttiyoñ ke chhirká. Wuh donoñ kuttiyáñ fi-l-faur ba-ṣúrat insán ke, apní aṣlí ṣúratoñ meñ, ki niháyat khúb-ṣúrat thíñ, á ga,íñ; aur dágh Amína ke badan se, bi-l-kull játe rahe, bázú aur sína us ká mánind á,íne ke ṣáf ho gayá. Ba'd is ke us Parí ne kahá, "Ai Amíru-l-múminín, ab maiñ nám shauhar ká is bíbí ke, ki jis ne is ko itní azíyat dí hai, batátí húñ. Wuh shakhṣ rishte meñ áp se bahut qaríb hai, ya'ní wuh Shahzáda Amín chhoṭá beṭá áp ká hai; is bíbí ke ḥusn-o-jamál ko sunkar ghá,ibána 'áshiq hu,á thá; aur us ko baháne se apne ghar bulá, aur qábú meñ kar, us ke sáth shádí apní kí. Aur ba'd shádí karne ke, laghzish us ke sukhan meñ dekhkar sazá dene ke liye márá, aur wuh dar ḥaqíqat maḥz be-quṣúr thí; ko,í gunáh aur burá kám, ki jo mújib aisá sazá ká ho, us se sar-zad nahíñ hu,á, faqat us ne ek amr ko ka,í ṭaraḥ se bayán kiyá; wuhí shakk ká mújib us ke shauhar ko hu,á. Is muqaddame kí yih ḥaqíqat thí, ki jis ko maiñ ne áp ke ḥuzúr meñ bayán kiyá." Yih kahkar, wuh Parí ghá,ib ho ga,í.

Khalífa yih báteñ Parí se sunkar, niháyat muta'ajjib hu,á, aur apne beṭe Amín ko kahlá bhejá, ki mujh ko ḥál-i-makhfí tere shádí karne ká Amína ke sáth, aur sabab us ke rukhsáre ke zakhm ká, ma'lúm hu,á. Shahzáda Amín is paighám ko sunkar Khalífa ke khauf aur sharm wa ḥayá se us ke ḥuzúr ḥázir na ho saká. Phir Khalífa ne us se kahlá bhejá, ki "Is bíbí ko, ki niháyat ṣáḥib-i-'ismat aur 'iffat hai le jákar apne maḥall meñ 'izzat aur ḥurmat se rakh." Chunánchi Shahzáda Amín, Amína ko baṛe aghráz wa akrám se le gayá, aur hamesha piyár wa ulfat se un donoñ ne bá-ham apní auqát ba-sar kí.

Aur Khalífa Zabída ko, ki us par farefta aur maftún thá, apne 'aqd meñ láyá; aur báqí un tínoñ bahinoñ, ya'ní Ṣáfí aur do bahineñ-i-sagí Zabída kí, shádí un tínoñ qalandaroñ ke sáth kar dí; unhoñ ne ba-kamál khushí un tínoñ bíbiyoñ ke sáth nikáḥ kiyá. Phir Khalífa ne har ek ke liye maḥall-i-'álíshán shahr Baghdád meñ banwá diye, aur un ko mushír aur madáru-l-mahámm amúr-i-salṭanat ká kiyá.

Aur pahle sab umúr ke qází ko bulwákar nikáḥ sab ke baṛí dhúm se paṛhwá,e; aur un tínoñ qalandaroñ kí muṣíbat ko, mubaddal 'ashrat aur istiráḥat se kiyá. Chunánchi, wuh

Digitized by Google

tínoñ qalandar, bi-daulat us bádsháh-i-raḥm-dil wa qadr-shinás ke, baqiyatu-l-'umr, kamál árám wa k͟húbí tamám se ba-sar karke us kí shukr-guzárí, aur saná k͟hwání meñ rahe.

QIṢṢA SINDBÁD JAHÁZÍ KÁ.

Jab malika Shahrzád, Shahryár Bádsháh-i-Hind se, qiṣṣa tín qalandar aur Zabída ká tamám suná chukí, Bádsháh ne bahut pasand kiyá. Phir us ne kahá, ki "'Ahd-i-salṭanat meñ us K͟halífa ke, jis ká zikr qiṣṣa sábiq meñ ho chuká, ek g͟haríb mazdúr, Hindbád nám, shahr Bag͟hdád meñ rahtá thá. Ek din, garmí ke mausam meñ, jis waqt niháyat tapish aur ḥarárat thí, bhárí bojh sar par uṭhá,e, ek jánib se shahr ke dúsrí jánib ke liye játá thá. Jo musáfat-i-ba'íd ṭai karná paṛí, asná,e ráh meñ thak gayá, aur wáste dam lene ke apná bojh ek kúche meñ, ki us ká farsh-i-guláb se chhiṛká hu,á thá, aur ṭhanḍhí hawá us meñ átí thí, utár, aur muttaṣil ek baṛe 'álíshán makán ke, ki wahán darwázoñ se hawá,e sard aur k͟hush-bú aqsám 'itriyát kí átí thí, baiṭh gayá. Aur ek ṭaraf se us maḥall ke, rágoñ kí k͟hush-áwáz, aur sázoñ kí ṣadá,e dil-kash átí; aur dúsrí ṭaraf se nag͟hme bulbuloñ, hazár dástán, aur jánwarán-i-k͟hush-ilḥán ke, ki paida sar-i-zamín Bag͟hdád ke the, suná,í dete; aur k͟hush-bú, aqsám ta'ám, aur rang-ba-rang khánoñ lazíz aur nafís kí bhí, us ke masham meñ pahuñchtí. In sab umúr se, us ko ma'lúm hu,á, ki sháyad is makán meñ sámán baṛí ẓiyáfat ká ho rahá hai. Us ne mushtáq hoke cháhá, ki sab ḥál daryáft kare; tá ma'lúm ho, ki yih maḥall kis ká, aur is meñ kaun baṛá amír rahtá hai. Aur us mazdúr ká guzar, siwá us din ke, us já par nahíñ hu,á thá, ki us ne makín se ágáh hotá. Ák͟hir us ne k͟hádimán-i-maḥall se, ki poshákeñ-i-nafís pahne hu,e darwáze par khaṛe the, púchhá, ki "Málik is ghar ká kaun hai?" Unhoñ ne jawáb diyá, "Ta'ajjub hai, ki tú shahr-i-Bag͟hdád ká rahnewálá, itná nahíñ jántá ki yih ghar Sindbád ká hai; us ne tamám daryá,oñ jahán ká safar kiyá, isí sabab se wuh jahází mashhúr hu,á. Us ko K͟hudá ne lákhoñ karoṛoñ ká maqdúr diyá hai." Mazdúr ne, ḥál tammawwul aur imárat-i-Sindbád ká sunkar, niháyat ta'ajjub kiyá, aur ásmán kí ṭaraf dekh, ba-áwáz-i-buland kahá, "Ai Qádir Paidá-karnewále tamám 'alam ke, kyá farq hai Sindbád meñ

aur mujh meñ, ki Hindbád húñ; aur tamám din baṛí miḥnat aur mashaqqat se roṭí bure jau kí, apne ahl-wa-'iyál ke liye, paidá kartá húñ; aur Sindbád is takallufát aur 'aish-o-'ashrat se apní zindagání ba-sar kartá hai. Us ne kyá aisá kám kiyá, ki jis sabab se us ká naṣíb aisá baṛháyá? aur maiñ ne kyá aisá quṣúr kiyá, ki jo mújib merí nakbat aur bad-ṭáli'í ká hu,á?" Phir us ne jhuñjhlákar ek ṭhokar zamín par márí, aur máyús hokar, sar-nigúñ, apní bad-ṭáli'í par afsos karne lagá. Itne meñ, ek khidmat-gár us maḥall ká us ke pás áyá, aur bázú us ká pakaṛke kahá, "Mere sáth chal, Sindbád, hamáre áqá ne, tujh ko buláyá hai."

Hindbád ḍar gayá, ki sháyad Sindbád, merí taqrír sunkar, khafá hu,á; ab mujh ko sazá dene, aur chashm-numá,í karne ke wáste bulátá hai; wuh ghabráke 'uẕr karne lagá, ki "Merá bojhá yaháñ galí meñ paṛá hai, kyúñkar use chhoṛkar já,úñ?" Khidmat-gár ne us kí tashaffí kí, ki "Tú ḍar nahíñ, aur apne bojh kí ṭaraf se, dil-jama'í rakh, ham sab us kí ḥifáẓat kareñge." Ákhir iṣrár se khidmat-gár ke, Hindbád majbúr hokar, us ke ham-ráh hu,á. Khidmat-gár use ek baṛe wasí' dálán meñ le gayá. Us meñ gird dastar-khwán ke bahut ádmí baiṭhe the; us dastar-khwán par ṭaraḥ ṭaraḥ ke kháne chune hu,e dekhe; aur ṣadr meñ us ḥalqe ke ek amír-i-kabír, mutabarrak ṣúrat, ki sufaid rísh us kí chhátí tak laṭaktí thí, baiṭhá thá, aur jánib pusht, ek guroh khidmat-gáron ká, dast-basta khaṛá hu,á. Mazdúr is qadr kaṡrat muṣáḥibon aur khádimon kí, aur afráṭ khánon kí, dekhkar ḍar gayá, aur jhukkar Sindbád ko salám kiyá. Sindbád ne, us ke phaṭe maile kapṛon par khiyál na karke jawáb salám ká diyá, aur pás bulákar apní dáhní ṭaraf par biṭháyá; aur achchhe achchhe kháne, apne háth se uṭhákar, us ke áge rakhe, aur bahut nafís sharáb, ki ba-kaṡrat waháñ rakhí hu,í thí, us ko pilá,í. Sindbád ne, jab dekhá ki us ke sab muṣáḥib kháná khá chuke, Hindbád se, muwáfiq dastúr 'Arab ke, ki makám ittiḥád meñ ek dúsre ko akhí kahke khiṭáb karte haiñ, kahá, ki "Akhí, tumhárá kyá nám hai?" Us ne kahá, ki "Ṣáḥib, merá nám Hindbád hai." Sindbád ne kahá, "Maiñ aur yih sab ahl-i-maḥfil tum ko dekhkar, kamál khush hu,e; ab maiñ cháhtá húñ, ki tumháre muñh se us bát ko, ki jo tum ne galí meñ baiṭhkar kahí thí, sunúñ;" aur wajah is khwáhish kí, Sindbád ko yih thí, ki us ne darwáze se un báton ko Hindbád se suná, aur isí liye us ko bulwá bhejá thá. Hindbád ne, sharmáke, jawáb diyá, "Us waqt maiñ ba-sabab khastagí aur mándagí ke, apne hosh wa ḥawás meñ na thá; sháyad kuchh kalám-i-ná-munásib merí zabán se

Digitized by Google

nikle hoñ; ab i'áda karná us ká maḥẓ be-adabí hai, ummedwár húñ, ki be-adabí aur gustákhí merí mu'áf ho." Sindbád ne kahá, "Maiñ aisá be-inṣáf nahíñ, ki un bátoñ ká muwákhaza karúñ; balki 'iwaẓ malámat aur sar-zanish karne ke, mere ta,íñ tere ḥál par raḥm áyá; aur terí ṣúrat dekh, aur shikáyat sunkar, mujh ko baṛí riqqat hu,í. Magar, bhá,í, tú ne ghalat samajhkar shikáyateñ kíñ; is wáste, ki tú jántá hogá, ki mujh ko, be-mashaqqat, yih sab farághat aur daulat ḥáṣil hu,í, so ba-khair hai. Maiñ ne bahut baṛí muṣíbateñ aur áfateñ, daryá aur khushkí kí, uṭhá,íñ; tab Khudá ne mujh ko is rutbe ko pahuñcháyá." Phir Sindbád ne, khaṭáb un sab jamá'at kí ṭaraf karke, kahá, "Ṣáḥibo, mujh par aise 'ajíb wa gharíb ḥawádiṡ sálhá-sál guẓre haiñ, ki jis ko sunkar niháyat mutaḥaiyir hoge. Sát safar daryá ke maiñ ne, wáste ḥuṣúl is daulat ke, kiye, aur har ek safar meñ baṛí baṛí balá,oñ se mubtalá hu,á; agar ijázat ho, to maiñ us ko tumháre rú-ba-rú bayán karúñ, tá ki merí muṣíbatoñ ká ḥál ma'lúm ho." Phir Sindbád ne, qabl is ke, ki apne ḥál ko kahná shurú' kare, apne naukaroñ se kahá, ki "Hindbád ke bojh ko, jo kúche meñ paṛá hai, jaháñ kahíñ wuh kahe, waháñ par pahuñchá do." Ḥukm karte hí us ke unhoñ ne wuh bojh us ke málik ke ghar pahuñchá diyá. Sindbád ne, apne pahle safar ká ḥál, is ṭaraḥ se bayán karná shurú' kiyá.

BAYÁN SINDBÁD JAHÁZÍ KE PAHLE SAFAR KÁ.

Sindbád ne kahá:—Maiñ ne jo daulat aur imlák apne báp ke tarke se pá,í thí, 'álam-i-shabáb meñ, 'ayáshí karke, sab kharch kar ḍálí. Ba'd is ke, apní ḥimáqat aur be-wuqúfí par muṭṭali' hokar, kamál nádim aur khajal hu,á, aur bahut asbáb aur imlák ke, ẓá,i' karne se, niháyat afsos kiyá. Yih qaul dánishmandoñ ká, ki muḥtájí se gor meñ jáná bihtar hai, yád kartá, aur apne ḥál par us ko durust pátá, aur mere báp ká bhí yihí qaul thá. Ákhiru-l-amr, maiñ ne baqíya-míráṡ, ki mere isráf karne se báqí rah gayá thá, jama' karke, sab ko bechá; aur tujjár-i-daryá,oñ ke pás jákar, apne ḥál ká, mashwara kiyá. Unhoñ ne mujh ko ṣaláḥ-i-nek dí. Maiñ ne jald us naqd se asbáb tijárat ká kharíd kiyá, aur hamráh un tájiroñ ke bandar-i-Báñsará ko gayá. Aur waháñ se

Digitized by Google

ba-ittifáq un sab ke, jaház kiráya karke, sawár hu,á; aur jaház ká, waháñ se langar uṭhá, daryá,e Páris se, ki dahní ṯaraf 'Arab ke aur bá,eñ ṯaraf mulk-i-Páris ke hai, Hind kí ṯaraf jánib-i-mashriq chale.

Us daryá ká, takhmínan sattar míl 'araẕ aur do hazár pán sau míl ṯaraf jazíre Waqwáq ke ṯút thá; aur ek jánib-i-mashriq, mulḥaq daryá,e Shor se, aur dúsrí jánib daryá,e Amásín ke, milá hu,á. Maiñ awá,il meñ, kitne dinoñ tak, mubtalá-i-imráẕ daryá ká rahá; phir maiñ un bímáriyoñ se achchhá hu,á, aur bi-l-kull mujh ko ṣiḥḥat ḥáṣil hu,í.

Aṣná,e ráh meñ, guẕar ka,í jazíroñ meñ paṛá, aur ham ne apne asbáb ko já-ba-já bechá, aur tabdíl kiyá. Ek din hamárá jaház sab páloñ par játá thá; ná-gahán ek jazíra pání par, sar-sabz aur bahut khúb-ṣúrat, naẕar áyá. Kaptán ne use dekhkar khaláṣiyoñ ko ḥukm diyá, ki "Sab páleñ jaház kí utár ḍálo;" aur ham sab ko ijázat dí, ki "Jis ke jí meñ á,e, is jazíre meñ já,e." Chunánchi ka,í tájir aur maiñ, ki jaház meñ baiṭhe baiṭhe tang á ga,e the, us jazíre ke dekhne ke mushtáq ho, apná apná khááná lekar, jaház se utar, us meñ ga,e. Us jazíre ne ka,í bár jumbish kí. Jaház ke ádmiyoñ ne, us jazíre meñ zalzala samajhkar, hameñ buláyá, ki "Jald tum jaház par chaṛh á,o; agar ẕará der kí, to tum sab halák ho já,oge; is wásṯe ki jise ham ne jazíra taṣawwur kiyá thá, wuh píṭh baṛí machhlí samundar kí hai." Ham sab is ḥál se muẕṯarr hu,e; jo ham meñ chust wa chálák the, jaldí se panso,iyoñ par kúdkar sawár hu,e, aur kitne daryá meñ pairkar jaház par chaṛh ga,e; magar maiñ tanhá píṭh par us machhlí ke rah gayá. Yaháñ tak, ki wuh machhlí ghoṯa már andar daryá ke chalí ga,í. Maiñ us meñ us lakṛí ko, ki jise jaláne ke liye láyá thá, háth meñ pakṛe hu,e, saṯḥ pání par rah gayá. Thoṛí der ke ba'd, kaptán, bád-i-murád pákar, ki us ká mausam thá, un ádmiyoñ samet, jo jaház par pahuñch ga,e the, waháñ se langar jaház ká uṭhá, rawána hu,á.

Maiñ tamám din aur tamám rát pání meñ bahá kiyá; dúsre roz fajr ko niháyat thak gayá, aur ẕará ṯáqat mere háth páñoñ meñ na rahí. Qaríb thá ki gharq ho já,úñ, ná-gaháñ ek lahr ne mujh ko uṭhákar kináre par ḍál diyá; magar jo kinára waháñ ká past wa buland thá, darakhtoñ kí jaṛ pakaṛke, baṛí mushkil aur dushwárí se, khushkí meñ pahuñchá, aur be-dam hoke waháñ miṣl murde ke girá; yaháñ tak ki áftáb ne ṯulú' kiyá. Maiñ bhúk kí be-tábí se, wásṯe talásh karne ság-pát aur mewe ke guṭhniyoñ chalá. Waháñ ba-sabab khush-táli'í ke, ek chashma-i-khush-gawár par pahuñchá; mewe jo darakhtoñ se ṭúṭkar gird us chashme ke

Digitized by Google

paṛe the, k͟húb peṭ bharkar khá,e, aur chashme se pání piyá. Thoṛí der ke ba'd, mujh meñ ṭáqat chalne phirne kí á,í; us jazíre meñ idhar udhar phirne lagá. Ák͟hir maiñ ne ek maidán meñ jákar dúr se ghoṛá charte dekhá. Maiñ udhar ko rawána hu,á; yih nahíñ ma'lúm thá, ki waháñ ke jáne se mere wásṭe achchhá hogá yá burá. Ba-har-kaif waháñ pahuñchkar, ghoṛe ko mek͟h se bandhá hu,á dekhá. Maiñ us kí k͟húb-ṣúratí dekh rahá thá, ki pahle áwáz ádmí kí zamín ke andar se gosh-zad hu,í; phir ádmí jald báhar nikal mere pás áyá, aur púchhá, "Tú kaun hai?" Maiñ ne apní muṣíbat aur tabáhí ká ḥál ẓáhir kiyá; wuh yih ḥál sunke khaiñchkar tah-k͟háne meñ, jaháñ aur bahut ádmí the, le gayá. Wuh sab mujh ko dekhkar, muta'ajjib hu,e, jaisá ki maiñ un ko dekh mutaḥaiyir hu,á.

Phir maiñ ne kháná, ki unhoñ ne tawáẓi' kiyá thá, kháyá, aur un se púchhá, ki "Tum sab ádmí is wairáne meñ kyúñ á,e, aur baiṭhe kyá karte ho?" Unhoñ ne jawáb diyá, "Ham sá,is hai Maháráj ke, jo is jazíre ká ḥákim hai. Har sál, inhíñ dinoñ, ham ghoṛiyáñ Maháráj kí lekar, wásṭe lene tuk͟hm ghoṛoñ daryá,í ke, is já par áte haiñ, aur ghoṛiyoñ ko kináre daryá ke báñdh dete. Jab daryá,í ghoṛá daryá se nikalkar, ghoṛí ke sáth juftí karke cháhtá hai, ki us ko halák kar ḍále; tab ham tah-k͟háne se nikalkar shor-o-g͟hul karte haiñ. Wuh ghoṛá hamárí áwáz sunkar, ḍarke, phir samundar meñ bhág játá hai; aur jab ghoṛí gábhan ho játí hai, tab ham us ko lekar, shahr meñ játe haiñ; us ke bachche ko bachheṛá daryá,í har ek shak͟hṣ kahtá hai; wuh bachcha k͟háṣṣ sawárí meñ Maháráj kí rahtá hai. Kal ke din ham sab bastí ko yaháñ se já,eñge." Maiñ ne kahá, "Maiñ bhí tumháre sáth yaháñ se chalúñgá." Is wásṭe ki wuh log bahut dúr rahte the, waháñ pahúnchná ba-g͟hair rah-numá,í ke dushwár thá. Wuh log mujh se bát-chít kar rahe the, ki ghoṛá daryá se niklá, aur ghoṛí ke sáth juftí karke cháhtá thá ki use halák kare, dafa'tan unhoñ ne shor-o-g͟hul aisá macháyá ki phir wuh bhágkar daryá meñ ho rahá.

Dúsre din, wuh sab ghoṛiyoñ ko lekar shahr meñ á,e; maiñ bhí un ke sáth hí sáth shahr ko gayá. Jab wuh log mujh ko Maháráj ke rú-ba-rú le ga,e, us ne merá ḥál púchhá, "Tú kaun hai, aur kyúñkar waháñ wárid hu,á?" Maiñ ne sab apní ḥaqíqat kahí; us ne sunkar mere ḥál par bahut afsos kiyá, aur apne ahl-károñ se farmáyá, "Is shak͟hṣ ko achchhí ṭaraḥ se rakho, kisí amr kí us ko taklíf na hone pá,e." Chunánchi unhoñ ne, ba-mújib us ke farmáne ke, mujhe bahut árám wa ásá,ish se rakhá.

Digitized by Google

Maiñ ki tijárat pesha thá, akṣar ṣuḥbat aur nishast wa bar-khást saudágaroñ se rakhtá thá, aur har ek táza wárid ajnabí se, jo us bandar meñ átá, ḥál Baghdád ká is iráde se púchhá kartá, tá ki kisí aise shakhṣ se muláqát ho, ki us ke sáth Baghdád ko phir já,úñ. Shahr Maháráj ká wasí' bandar aur bahut khúb-ṣúrat thá; har roz jaház mulkoñ ke waháñ áyá karte the, aur maiñ akṣar Hind ke logoñ se waháñ muláqát karke apne ta,íñ khush rakhá kartá. Is ẓimn meñ ḥákimoñ aur sardároñ aur mulkoñ se, ki khiráj-guzár Maháráj ke the, aur akṣar waháñ áte játe, muláqát merí hu,í. Wuh sab hamáre mulk ká ṭaríq aur rawíya púchhá karte, aur maiñ waháñ ke mulkoñ ká ḥál, aur 'ajá,ib wa ghará,ib amr wahán ke, un se púchhtá. Chunánchi, Maháráj kí qalamrau meñ ek jazíra Kaisíl nám thá; maiñ ne suná ki waháñ tamám rát áwáz naqáre kí áyá kartí hai; ahl-i-jaház se ma'lúm hu,á ki us jazíre meñ Dijjál, ki ákhir zamáne meñ khurúj karegá, rahtá hai. Maiñ us jazíre ká mushtáq hokar dekhne gayá. Safar meñ maiñ ne sau sau do do sau háth kí machhlí dekhí, jin ke dekhne se ḍar ma'lúm hotá thá; lekin wuh aisí waḥashí aur khá,if thíñ, ki faqaṭ takhte kí áwáz se bhág játíñ, aur ek qism kí machhlí aur dekhí ki us ká muñh mánind ullú ke thá, aur ṭúl meñ ziyáda ek háth se na thí.

Ek din, maiñ langar-gáh meñ us shahr ke khaṛá thá, ki ek jaház ká waháñ langar hu,á; aur sab tájir, apne asbáb kí gaṭhriyáñ jaház se utárkar, shahr meñ, wáste bechne ke, láne lage. Ná-gaháñ, merí naẓar ek gathṛí par paṛí, ki us par merá nám likhá thá. Maiñ ne use pahchánά, ki yih wuhí gaṭhriyáñ haiñ jin ko maiñ ne Báñsrá meñ jaház par bár kiyá thá. Phir maiñ kaptán ke pás, ki mujh ko ḍúbá jántá thá, gayá, aur us se púchhá, ki wuh gaṭhriyáñ kis saudágar kí haiñ. Us ne jawáb diyá, ki "Hamáre sáth ek saudágar Baghdádí, Sindbád nám, Báñsrá se sawár hu,á thá. Jab ham nazdík ek jazíre ke pahuñche, aur bahut saudágar us ko jazíra samajhkar us par ga,e; ḥaqíqat meñ wuh jazíra na thá, ek machhlí baṛí samundar kí saṭḥ par pání ke sotí thí. Jab unhoñ ne us kí pusht par, wáste khāná pakáne ke, ág jalá,í, us ne pahle ág kí garmí se jumbish kí, phir daryá meñ ghoṭa márke chalí ga,í. Bahut se ádmí, ki us kí pusht par the, kuchh panso,iyoñ par aur kuchh tairke, jaház par á pahuñche; magar ek saudágar, ki us ká nám Sindbád thá, jaház par na pahuñch saká, aur daryá meñ ḍúb gayá. Yih gaṭhriyáñ us kí haiñ; ab un ko is jazíre meñ bechúñgá; aṣal aur nafa' us ká, jo kuchh ḥáṣil hogá, ba'd pahuñchne

Digitized by Google

Baghdád ke, us ke wárisoṅ ko dúṅgá." Maiṅ ne kaptán se kahá, "Wuh Sindbád, jis ko tum mu,á jánte ho, maiṅ húṅ, aur yih gaṭhriyáṅ merí haiṅ." Kaptán ne, is bát ko sunkar, kahá, "Subhán-alláh, kyúṅkar maiṅ terá i'tibár karúṅ, ki tú Sindbád hai? Is wáste, ki ádmiyoṅ ne darogh bolná aur fareb karná ikhtiyár kiyá hai. Maiṅ ne ba-chashm-i-khud dekhá thá, ki wuh daryá meṅ ḍúb gayá; aur bahut ádmí is jaház meṅ is amr ke gawáh haiṅ. Ab tú ne apne ta,íṅ ja'lí Sindbád qarár diyá. Ẓáhir meṅ to ádmí achchhá aur nek-bakht ma'lúm hotá hai, magar yih tujh ko kyá hu,á, ki fareb se dúsre ká mál apná kahne lagá?" Maiṅ ne kahá, "Ẕará ta,ammul karke merí bát suno." Us ne kahá, ki "Tú kyá kahtá hai?" Tab maiṅ ne sab apná ḥál, ki jis ṭaraḥ daryá se zinda bachkar niklá thá, aur jis kaifiyat se is jazíre meṅ ákar, Maháráj se muláqát kí thí, kaptán se ẓáhir kiyá.

Pahle to us ne sunkar ta'ajjub kiyá, phir jab, ba-ghaur wa ta,ammul mujh ko dekhá, to pahchánná. Aur dúsre tájiroṅ ne bhí, jo us ke jaház par the, mujhe pahchánkar gawáhí dí, ki Sindbád yihí hai. Phir mujh ko zinda dekh, wuh sab mubárak-bádí dene lage; aur kaptán ne, mujhe gale lagákar, kahá, "Shukr Khudá ká, ki tú ne aise baṛe ṣadme se naját pá,í; tujhe zinda aur ṣaḥíḥ wa sálim páke maiṅ niháyat khush hu,á, fi-l-ḥaqíqat, yih terá mál hai, apní gaṭh-riyoṅ ko shumár kar le; tujhe un ke bechne aur badalne ká ikhtiyár hai?" Maiṅ ne us kaptán kí diyánat aur amánat kí bahut ta'ríf karke kahá, "Is mál se thoṛá sá tum bhí lo;" magar us ne na liyá; sab ká sab mere ḥawále kiyá. Phir maiṅ ne un gaṭhriyoṅ se, jo jins ki bahut achchhí, aur qímatí thí, intikháb karke, Maháráj kí khidmat meṅ guẕrání. Maháráj ne púchhá, ki "Tú ne is asbáb ko kaháṅ se páyá?" Maiṅ ne us se ḥál apní gaṭhriyoṅ ke páne ká mufaṣṣal 'arẓ kiyá. Wuh sunkar niháyat khush hu,á, aur mere asbáb ko, ki ba-ṭaríq hadíya wa naẕar ke guẕráná thá, qubúl kiyá; aur us ke 'iwaẓ mujh ko us ajnás kí qímat se ziyáda 'aṭá kiyá. Phir maiṅ us se rukhṣat hokar apne qadím jaház par sawár hu,á; aur báqí jins apní us mulk kí ajnás se, ki ṣandal, káfúr, ábnús, já,e-phal, lauṅg, mirch-i-siyáh, pípal wa-ghaira kirána thá, tabdíl kiyá, aur waháṅ se rawána hoke, aur jazíroṅ meṅ gayá. Ákhir ko bandar-i-Báṅsrá meṅ pahuṅchkar maiṅ jaház par se utrá; phir waháṅ se khushkí ke raste yaháṅ áyá. Us safar meṅ, mujhe ek lákh riyál nafa' meṅ paidá hu,e; apne aqribá aur dostoṅ se muláqát karke khush hu,á. Bahut lauṅḍí ghulám aur baṛí ḥawelí, wa-ghaira ashyá,e imárat aur

Digitized by Google

riyásat ká mol lekar, ba-kamál 'aish-o-árám se rahne lagá; yahán tak ki wuh sab shadá,id safar ke bhúl gayá.

Sindbád ne, apná ḥál yahán tak bayán karke, qawwáloṅ aur mutriboṅ ko gáne bajáne ke wáste ḥukm kiyá; is wáste ki ba-sabab is bayán ke gáná bajáná mauqúf thá. Phir wuh log mashghúl kháne píne ke hu,e, aur rát ho ga,í. Jab waqt bar-khást ká hu,á, Sindbád ne ek thailí sau riyál kí maṅgwákar, Hindbád mazdúr ko dekar kahá, "Is waqt, tum apne ghar já,o; dúsre din, isí waqt, merá ḥál sunne ke wáste phir yahán áná." Hindbád, Sindbád kí muḥabbat aur shafqat aur ba-sabab páne ek sau riyál ke, ki kabhí áṅkh se nahíṅ dekhe the, niháyat khush hu,á, aur us kí shukr-guzárí karke, apne ghar áyá; aur wuh ḥál apní bíbí aur bachchoṅ se záhir kiyá. Wuh sab Khudá kí razzáqí ká shukr wa sipás ba-já lá,e, ki baháne Sindbád ke, us ne hamárí gharíbí aur muḥtájí par nazar kí.

Dúsre din, Hindbád, achchhí poshák pahankar, phir Sindbád ke ghar áyá. Wuh Hindbád ko dekhkar, khush hu,á, aur us se muskurákar khair-o-'áfíyat púchhí. Phir jab sab rafíq aur mihmán Sindbád ke jama' hu,e, dastar-khwán khánoṅ ká, muwáfiq ma'múl ke, chuná gayá, aur wuh sab kháne ko us par baiṭhe. Jab kháne se un ko farághat hu,í, Sindbád ne kahá, "Ṣáḥibo, zará mutawajjih hokar, mere dúsre safar ká ḥál suno. Is safar ká ḥál, misl safar pahle ke, qábil sunne ke hai." Wuh log khámosh hoke, us kí ṭaraf mutawajjih hu,e. Sindbád ne is ṭaraḥ se ḥál apne dúsre safar ká un se bayán karná shurú' kiyá.

BAYÁN SINDBÁD JAHÁZÍ KE DÚSRE SAFAR KÁ.

Sáḥibo, maiṅ ne ba'd uṭháne aisí muṣíbat ke, ki safar pahle meṅ mujh par paṛí, apne dil meṅ 'ahd kiyá thá, ki phir kabhí nám safar ká nahíṅ; aur apní auqát chain-o-árám se shahr-i-Baghdád meṅ ba-sar karúṅ. Magar, ba-sabab be-kár baiṭh rahne ke, maiṅ bahut audás rahne lagá. Ákhir uktákar cháhá, ki phir safar karke na,e shahroṅ kí sair karúṅ; aur safar daryá meṅ 'ajá,ib wa ghará,ib zamáne ke dekhúṅ. Yih iráda muṣammam karke, maiṅ ne ajnás tijárat, jis jis qism kí munásib aur fá,idamand samjhíṅ, kharíd kíṅ; aur un tájiroṅ ke sáth, ki un kí diyánat aur amánat par i'timád thá,

Digitized by Google

ham-ráh ho, ek achchhe jaház par sawár hu,á. Aur ham sab ne apne ta,íñ, Khudá,e-jall-shánu-hu ki ḥifẓ wa amán meñ sauñpkar, jaház ká langar uṭháyá. Asná,e-ráh meñ, jazíroñ kí sair karte, aur asbáb-i-tijárat ko bechte, badalte, játe the, ki ek din ham ek jazíre meñ, ki bahut achchhá, sar-sabz, darakhtoñ mewadár se, bhará hu,á thá, jaház se utarkar ga,e; magar wuh jagah bi-l-kull wairán thí; nishán ádam-zád ká us meñ dikhá,í nahíñ detá. Mere sáth ke sab log mewoñ ko toṛkar jama' karte the; aur maiñ chhoṭe se chashme par, ki sá,e meñ darakhtoñ ke járí thá, baiṭh gayá; aur kháná, ki sáth apne le gayá thá, kháne lagá. Aur ba'd kháná kháne ke, sharáb píkar, us chashme par gháfil so rahá; aur itní der tak waháñ soyá kiyá, ki us ká andáza maiñ nahíñ kar saktá. Ákhir jab be-dár hu,á, jaház waháñ se khulkar, bahut dúr nikal gayá thá.

Apne ham-ráhiyoñ se kisí ko waháñ na páyá, wuh sab jaház par chaṛh ga,e the. Jaház, ki sab us kí pál khulí hu,í thí, ek lamḥe meñ merí naẓar se ghá,ib ho gayá. Maiñ us waqt ke iẓṭiráb ká ḥál apne, bayán nahíñ kar saktá, ki us wairán makán meñ kyá ḥálat mujh par guẓrí; qaríb thá, ki farṭ-i-gham se merí ján faná ho játí; há,e há,e karke rone lagá, aur apná sar píṭkar, zamín par gir paṛá; aur der tak daryá,e-gham meñ ḍúbá hu,á, hazároñ la'nat malámat apne ta,íñ kartá rahá, ki muṣíbateñ safar pahle kí tere ḥaqq meñ kyá kam thíñ ki dúsre safar ko tú ne ikhtiyár kiyá; phir az-sar-i-nau balá meñ paṛá. Magar wuh sab malámat us waqt maḥẓ be-fá,ida thí. Ákhir Khudá ko yád karke zamín se uṭhá, aur sakht mutaḥaiyir thá, ki kyá karúñ aur kaháñ já,úñ. Phir ek buland darakht par chaṛhke chároñ ṭaraf dekhá, ki sháyad kahíñ jagah amn aur rát kí rát rah jáne kí mile; lekin siwá pání aur ásmán ke har chahár ṭaraf kuchh aur dikhá,í nahíñ detá thá. Ba'd der ke, khushkí meñ, ek chíz bahut buland wa sufaid, dúr se mujhe dikhá,í dí. Maiñ us darakht se utrá, aur báqí kháná ki mere pás bach rahá thá lekar, us shai-i-sufaid kí ṭaraf, jo waháñ se bahut dúr aur kuchh tajwíz meñ nahíñ átí thí, rawána hu,á. Nazdík us ke pahuñchkar dekhá, ki wuh ba-ṭaur gumbaẓ ke gol aur baṛí ek shai hai, aur chhúne se bahut chikná aur phisaltá ma'lúm hu,á. Phir maiñ gird us gumbaẓ ke phirá, ki sháyad ko,í darwáza us meñ naẓar paṛe; magar wuh chároñ ṭaraf se band thá, aur daur us ká qaríb pachás qadam ke naẓar áyá.

Itne meñ, áftáb qaríb ghurúb ke hu,á, aur har chahár ṭaraf dafa'tan táríkí ma'lúm hone lagí, jaise badlí har chahár

Digitized by Google

ṭaraf se ghir á,e. Maiñ wuh táríkí dekhkar, sakht ḥairán hu,á; aur ziyáda-tar is se, ek chiṛiyá ko, ki bahut baṛí thí, dekhkar, mujh ko ḥairat hu,í. Merí jánib ko uṛí átí thí, use dekh mujh ko jaháziyoñ ká kahná yád paṛá, ki ek chiṛiyá, Rukh náme, bahut baṛí hotí hai, Hindí meñ use Garudar kahte haiñ. Maiñ ne qiyás kiyá, yih gol sufaid shai, gumbaẕ numá, us ká anḍá hai. Ákhir wuhí sochná merá ṣaḥíḥ hu,á. Wuh chiṛiyá anḍá sene ke wáste wahán átí thí, aur wuh gumbáẕ us ká anḍá thá; ek panja us ká mere pás ákar paṛá; har ek nákhun us ká mánind bahut baṛe darakht kí jaṛ ke thá. Maiñ ne apne ta,íñ us ke nákhun meñ pagṛí se khúb maẕbúṯ karke bándhá, aur yih khiyál kiyá, ki kal fajar ko, jis waqt yih rukh yahán se uṛegá, mujh ko is jazíra-i-wairán se nikálkar, aur kisí ṭaraf le já,egá.

Gharaẕ dúsre din fajar ko wuh rukh wahán se uṛá, aur is qadr buland hu,á, ki jahán se zamín muṭlaqan mujhe dikhá,í nahíñ detí thí. Phir wuh ek hí lamḥe meñ, kisí ṣaḥrá kí ṭaraf jákar utrá; maiñ jald apne ta,íñ, us ke páñoñ se khol-kar alag hu,á. Mere judá hote hí, wuh ek azhdahe par, ki bahut baṛá thá, jákar girí, aur us ko apní choñch meñ pakaṛke le uṛí.

Wuh jagah, jis meñ ki rukh ne mujhe chhoṛá, bahut gahrá aur 'amíq darra koh ká thá, aur chároñ ṭaraf us ke bahut baṛe baṛe paháṛ the; ba-sabab nasheb-o-faráz ke kisí bashar ká maqdúr na thá ki us par chaṛh sake; yih jagah awwal se ziyáda muhlik aur bad-tar thí. Ba-har-kaif, us ṣaḥrá meñ maiñ ne chároñ ṭaraf almás ke ṭukṛe phaile hu,e dekhe. Ba'ẕe ṭukṛe itne baṛe the, ki us ko dekhkar maiñ ḥairán hu,á. Aur wuh baṛe ṭukṛe almás ke, wahán se jama' kar kaproñ meñ báñdhe; magar azhdahe ba-kasrat wahán dekhkar, sab khushí jo ba-sabab páne híroñ ke hu,í thí, bhúl gayá; aur wuh sáñp is qadr baṛe the, ki chhoṭá un sab ká, bahut baṛe háthí ko ba-sahúliyat tamám nigal jáwe. Din bhar, sab sáñp rukh ke khauf se, ki un ká dushman jání thá, gháron meñ paháṛoñ ke chhipe rahte, faqaṯ rát ko nikalkar phirte.

Maiñ din bhar us jangal meñ phirá kartá, aur jahán achchhí jagah pátá, wahíñ baiṭhkar sastátá. Jab áftáb ghurúb hu,á, tab maiñ ek chhoṭe se ghár meñ jákar chhipá, aur muñh ko us ke, pattharoñ se maẕbúṯ band kiyá; tá ki sáñp us meñ já na sakeñ, faqaṯ wáste roshní jáne ke ẕará sá súrákh rahne diyá, aur khánà nikálke kháne lagá. Itne meñ sáñpoñ ne nikalná aur bolná shurú' kiyá; un kí khauf-nák áwázeñ sunkar maiñ ḍarke káñpá. Gharaẕ rát bhar mujh ko khauf wa dahshat se nínd na á,í, jágkar apní

hoshiyárí aur ḥifázat kartá rahá, yahán̄ tak ki din hu,á, aur wuh sab sán̄p gh̲áron̄ men̄ ghus ga,e. Main̄ us jagah se jahán̄ chhipá hu,á thá nikal áyá. Is qadr un sán̄pon̄ kí dahshat mere dil men̄ samá,í thí, ki híron̄ ko dekhkar kh̲ush na hotá. Tamám rát, ḍar ke máre, merí án̄kh nahín̄ lagí thí, kuchh thoṛá sá kháná khákar main̄ sone ke kh̲iyál men̄ leṭ rahá.

Ba-mujarrad merí án̄kh lagne ke, ek chíz phudakkar mere nazdík án paṛí; us kí áwáz se main̄ jág uṭhá. Jab us ko ba-gh̲aur dekhá, to ek baṛá sá lothṛá gosht táze ká naẓar áyá. Phir thoṛe 'arṣe men̄ cháron̄ ṭaraf paháṛon̄ ke úpar se, baṛe baṛe ṭukṛe gosht ke us já par girne lage. Unhen̄ dekhkar ḥairán hu,á. Phir thoṛí der ke bád, mujhe zabání jaháziyon̄ ke suní hu,í, yih bát yád á,í, ki ek já par híre kí khán hai; aur saudágar, paháṛon̄ par jákar, is ḥíle se híron̄ ko láte hain̄: mujh ko us naql ká us waqt yaqín hu,á, wuh ḥíla yih hai, ki saudágar un paháṛon̄ par, jo gird us darre ke hain̄, us mausam men̄ játe hain̄, ki jin dinon̄ gidd aur kargas anḍe bachche dete; aur baṛe baṛe ṭukṛe gosht ke níche ko phain̄kte hain̄; aur un ṭukṛon̄ men̄, ba-sabab las hone ke, páraha,e almás lag játe hain̄. Baṛe baṛe gidd us diyár ke, wuh ṭukṛe gosht ke us makán se uṭhá, paháṛ kí choṭí par apne áshiyánon̄ men̄ le jáke bachchon̄ ko khiláte hain̄; aur saudágar, ba-mujarrad láne ke, un giddon̄ ko un ke áshiyánon̄ se uṛákar, wuh ṭukṛe gosht ke le liyá karte hain̄. Is ḥíle se rezahá,e almás us darra-i-paháṛ se háth lagte hain̄; aur wuh darra koh ká, aisá 'amíq aur be-ḍhab thá, ki har-chand main̄ ne gh̲aur wa fikr kí, ki kisí ṭaraḥ se us ke, aur ṭaraf ko nikal já,ún̄, magar kahín̄ ráh nikalne kí na pá,í. Main̄ us darra-i-koh ko, apní qabar samjhe hu,e thá, magar wuh lothṛá gosht ká dekhkar mere dil kí tasallí hu,í, aur taṣawwur kiyá, ki sháyad kisí ḥíle se tú apne ta,ín̄ yahán̄ se nikál sake.

Phir main̄ ne apne chamṛe ke toshadán men̄, ki roṭí aur kháná rakhá kartá thá, baṛe baṛe ṭukṛe almás ke chunkar bhare. Ba'd is ke, main̄ ne ek baṛá ṭukṛá gosht ká, apne tamám badan men̄ lapeṭ, dastár se maẓbúṭ bán̄dhá; aur us toshadán ko, jis men̄ híre bhare the, ba-ḥifáẓat wa hoshiyárí tamám, kamar se bán̄dh, apne ta,ín̄ zamín par ḍál diyá. Thoṛí der nahín̄ guẓrí thí, ki giddon̄ ne paháṛ par se us já par utarná shurú' kiyá; aur ek bahut baṛe gidd ne us pára-i-gosht ko jise main̄ ne apne jism men̄ lapeṭá thá, apne panjon̄ men̄ pakaṛke uṛá; aur paháṛ kí choṭí par le jákar, apne áshiyáne men̄ rakhá. Saudágaron̄ ne shor-o-gh̲ul macháná shurú' kiyá, wuh gidd ḍarkar wahán̄ se uṛ gayá. Un tájiron̄

Digitized by Google

meñ se ek tájir wahán áyá; aur mujh ko dekhkar, be is ke ki mujh se púchhe ki kaun húñ, aur kyúñkar is já par áyá, gaẓiya karne lagá. Maiñ ne us se kahá, "Jab tum daryáft karoge, ki maiñ is já par kyúñkar áyá, mere ḥál par bahut raḥm karoge; tum apní dil-jam'í rakho; aur jis qadr mere pás híre haiñ wuh sab apne samjho; un kí qímat ko tumháre híre kab pahuñch sakte haiñ; maiñ un ko darre se intikháb kar láyá húñ, wuh sab is chamṛe kí thailí meñ maujúd haiñ, dekh lo." Yih kahke, wuh thailí use dikhá,í. Itne meñ tamám tájir wahán áke gird mere jama' ho ga,e. Un se bhí maiñ ne bi-'ainihí yihí ḥál ẓáhir kiyá; aur do ḥíla ki jis se maiñ ne apne ta,íñ wahán pahuñcháyá thá, kah sunáyá; us ko sunkar unhoñ ne bahut ta'ajjub kiyá.

Phir mujhe apne ham-ráh karke wahán le ga,e jahán wuh sab rahte the; aur mere híre dekhkar, ziyáda muta'ajjib hu,e, aur kahne lage, ki "Itne baṛe híre áj tak ham ne kahíñ nahíñ dekhe." Ákhir maiñ ne us tájir se, ki jis ke makán meñ áyá thá, kahá, "Is meñ se jis qadr cháho, híre pasand karke le lo; mujh ko is amr meñ ẓará afsos nahíñ." Us ne kahá, "Mujhe darkár nahíñ, maiñ na lúñgá." Magar jab maiñ ne bahut mubálagha kiyá; us ne un meñ se ek baṛá hírá aur ka,í chhoṭe chhoṭe le liye; aur kahá, "Yih merí tamám 'umr ko káfí haiñ; phir mujhe naubat dúsre safar kí na paṛegí."

Wahán ma'múl thá, ki har ek saudágar, ek ek do do áshiyáne giddoñ ke apne wásṭe, híre talásh karne ko muqarrar kar letá thá; dúsre ke áshiyáne meñ na játá, aur sar-o-kár us se na rakhtá. Phir us rát maiñ un sab tájiroñ ke sáth so rahá, aur apne ḥál ko do-bára ẓáhir kiyá. Aur aisí áfatoñ aur khaṭar-nák jagahoñ se bachke is qadr khush hu,á, ki jis ká bayán nahíñ kar saktá. Taṣawwur kartá thá, ki áyá khwáb dekhtá húñ, yá be-dárí meñ, us jazíre aur darre se nikalne ká ittifáq hu,á. Dúsre din, unhíñ sab tájiroñ ke ham-ráh, un paháṛoñ se jahán bahut baṛe baṛe sáñp the, jazíre Rohá meñ áyá. Jo táli' achchhe rakhte the, asná,e ráh meñ un azhdahoñ se kuchh hameñ ẓarar nahíñ pahuñchá. Jazíra Rohá meñ ek darakht se káfúr nikaltá hai, us kí ek shákh chhurí se shigáfta kar dete haiñ, us meñ 'arq bahkar ek ẓarf meñ jama' ho jam játá hai; wuhí jamá hu,á káfúr kahlátá hai. Phir wuh shákh murjhákar khushk ho játí hai. Aur wuh darakht itná baṛá hai ki sau ádmí us ke sá,e meñ ba-khúbí baiṭh raheñ; aur us jazíre meñ geñḍhá háthí se chhoṭá aur bhaiñse se baṛá paidá hotá hai. Us kí nák par ek síñg, ek háth ke barábar, makhrúṭí, andar se ṭhos hotá hai; aur

Digitized by Google

us síng ke úpar sufaid khatt mushába taswír-i-insán ke dikhá,í dete haiñ. Wuh geñdhá aksar háthí ke shikam meñ síng chubhokar, us ko sar par uthá letá hai; magar ba-sabab lahú aur charbí ke, ki háthí ke shikam se bahkar us kí áñkhoñ par partí hai, andhá ho játá hai. Phir usí hálat meñ rukh ákar, us geñdhe ko, háthí samet, pañjoñ meñ pakar le játá hai; aur apne bachchoñ ko us ká gosht khilátá hai.

Phir maiñ jazíra Rohá se aur bahut jazíroñ meñ gayá, aur un jazíroñ meñ apne híroñ ke sáth, asbáb tijárat ká, ki bahut qímatí aur paidá un mulkoñ meñ thá, badlá. Aur isí tarah bahut shahr aur banádir meñ hote hu,e, Báñsrá meñ, aur waháñ se Baghdád ko pahuñchá. Aur faqíroñ, muhtájoñ Baghdád ko bahut daulat apní, ki is mihnat aur mashaqqat se hásil kí thí, ba-taur khará,it ke dí.

Jab Sindbád apne dúsre safar ká hál bayán kar chuká, us ne ek sau riyál Hindbád ko dekar rukhsat kiyá, aur kahá, "Kal phir isí waqt ákar, mere tísre safar ká hál sunná." Chunánchi Hindbád, aur sab mihmán, Sindbád se rukhsat hokar ga,e; aur dúsre din, phir sab waháñ waqt mu'aiyin par házir hu,e; aur Hindbád hammál bhí, apní musíbat aur mashaqqat ko bhúlkar, waháñ pahuñchá. Sabhoñ ne Sindbád ke sáth dastar-khwán par baith, chásht ká kháná kháyá; aur jab kháne se fari̇́ghat hu,í, Sindbád ne kahá, "Sáhibo, zará dhiyán karke, mere tísre safar ká hál suno." Phir us ne is tarah se bayán karná shurú' kiyá.

BAYÁN SINDBÁD JAHÁZÍ KE TÍSRE SAFAR KÁ.

Maiñ un sab musíbatoñ ko, jo apne un donoñ safar meñ uthá,íñ thíñ, ba-sabab 'aish-o-'ashrat ke, bhúl gayá; yaháñ tak ki phir taiyárí safar kí karke Baghdád se rawána hu,á. Aur mál-i-tijárat is shahr se kharíd karke, Báñsrá ko le gayá; aur waháñ ba-ittifáq aur tájiroñ ke jaház par sawár hu,á. Ek bará safar kiyá, aur ka,í jazíroñ meñ asbáb bechkar bahut fá,ida utháyá. Ek din, ba-hukm-i-qazá-o-qadr, jaház hamárá túfán meñ pará, jis ke sabab se ham ne ráh-i-maqsúd gum kí. Ba'd kitne dinoñ ke ek jazíre meñ pahuñche, waháñ par ham ne ba-zarúrat jaház ko langar kiyá, aur páleñ jaház kí utáríñ. Kaptán chároñ taraf jazíre ke dekhne lagá; aur

Digitized by Google

áñkhoñ meñ áñsú bhar láke ham sab ahl-i-jaház se kahá, "Nazdík is jazíre ke jazíre jañgalí ádmiyoñ ke haiñ, jin ke badan par surkh bál haiñ, aur wuh ádmí ahl-i-jaház ke wáste wabál haiñ. Agarchi wuh ham se qadd-o-qámat meñ bahut chhoṭe haiñ, magar ham un se muqábala nahíñ kar sakte; is wáste ki jamá'at un kí bahut hai. Agar ham ek ko un meñ se már ḍáleñ, to wuh, mánind mor wa malakh ke, chároñ ṭaraf se jama' hokar, ham sab ko halák kareñ."

Ham sab ahl-i-jaház is bát ko kaptán se sunkar bahut ḍare, aur ghabrá,e. Thoṛí der ke ba'd, ham ne usí amr ko musháhada kiyá, jo kaptán ne kahá thá; ek jamá'at kasír ban-mánasoñ kí, jin ká badan surkh báloñ se chhipá hu,á, aur qadd un ká ba-qadar sawá gaz ke thá, hamáre ṭaraf dauṛe; aur daryá meñ apne ta,íñ ḍálkar pairne lage; yaháñ tak ki jaház ko chároñ ṭaraf se gher liyá, aur kuchh ham se bole, magar ham un ke kalám ko kuchh nahíñ samajhte the. Phir wuh jaház ke kinároñ aur rassiyoñ par is chálákí se chaṛh á,e, ki aṣlá un ke páñoñ, rassiyoñ par lagte, nazar nahíñ áte the. Us waqt kí be-qarárí ko hamáre khiyál kiyá cháhiye, ki kisí ṭaraḥ se ham apní muḥáfazat un jangliyoñ se na kar sake; aur na ṭáqat un ke dafa' kí ham meñ thí. Ákhir unhoñ ne páloñ ko báñdh diyá, aur langar ke rasse káṭkar jaház ko kináre par khaiñch lá,e, aur ham sab ko jaház se utárá, aur jazíre meñ jaháñ se wuh á,e the gher kar le ga,e.

Sab ahl-i-jaház us jazíre se bahut ḍarte haiñ, nazdík us ke nahíñ áte; magar ham sab, ba-sabab shúmí-i-ṭáli' aur bad-qismatí apní ke, un ke háth meñ giriftár hu,e. Ham ne us jazíre meñ mewe aur buqúlát ba-kasrat pá,e; unhíñ ko ham kháke jíte the, aur jánte the ki ham sab ákhir ko zabḥ kiye já,eñge. Phir wuh janglí ham ko gher kar, ek baṛe makán buland meñ, ki jis ká darwáza bhiṛá hu,á thá, le ga,e. Waháñ ham ne ek baṛá ḍher ádmí kí haḍḍiyoñ ká, aur ka,í baṛe baṛe síkhche áhaní kabáb bhunne ke rakhe hu,e, dekhe. Ba-mujarrad is ke dekhne ke, aur mándagí ráh se, ham sab be-hosh ho zamín par gir paṛe. Der tak, khauf se, be-ḥawás waháñ paṛe rahe; yaháñ tak ki rát hu,í, aur ham wáwailá karne lage. Yak-á-yak, darwáza andar kamre ká khulá; us kí áwáz is shiddat se hu,í, ki ham sab ḍar ga,e, aur uṭh baiṭhe. Ba'd ek lamḥe ke, andar se, ek ádmí, siyáh fám, muhíb shakl, ghaṛ-muñhá, mánind darakht-i-nárjel ke, lambá, báhar niklá. Jis kí faqaṭ ek áñkh peshání par, mánind añgáre ke surkh, dahak rahí thí, aur áge ke dáñt us ke tez aur daráz muñh se báhar nikle hu,e the; aur níche ká hoñṭh

Digitized by Google

us ká síne par laṭaktá thá; kán us ke mánind kán háthí ke chauṛe, us ke moṅḍhoṅ ko ḍháṅke hu,e the, aur nákhun us ke aise gol aur ṭeṛhe the jaise nákhun shikárí chiṛiyoṅ ke hote haiṅ. Ham sab us dew ko is shakl se dekhkar phir ghash meṅ á,e, aur der tak mánind murdoṅ ke gire paṛe rahe.

Jab hosh meṅ á,e, to us dew ko dekhá, ki ḍewṛhí meṅ ákar khaṛá hu,á, hameṅ tajwíztá hai. Phir achchhí ṭaraḥ se dekhkar áge áyá; aur har ek ko ham se uṭhá aur ghumáke dekhne lagá, jaise qaṣṣá,í bakriyoṅ bheṛoṅ ká sar pakaṛke, farbihí aur lághari ko un kí tajwíz kartá hai. Pahle sab ke us ne mujh ko pakaṛke dekhá; magar, jo mujh meṅ lághari se faqaṭ post wa ustukhwán páyá, is wáste mujhį ko chhoṛ diyá. Aur isí ṭaraḥ har ek ko dekhtá aur ṭaṭoltá rahá. Phir naubat kaptán kí á,í, ki wuh ba-nisbat sab ke farba thá; ek háth se use pakṛá, aur dúsre háth se us ne síkh áhaní ko uṭhá, us ke badan asfal se, mánind ṭá,ir-i-kabáb ke, dákhil kí. Ba'd is ke bahut sí ág jalákar, use kabáb kiyá, aur ba-já,e ṭa'ám-i-shab ke us ko kháyá; aur ḍewṛhí meṅ jákar so rahá; is zor se kharráṭe letá thá, jaise bádal garajtá ho. Dúsre din ṣubḥ tak wahíṅ sotá rahá; ham sab rát bhar khauf se ján kaní meṅ rahe. Phir wuh din chaṛhe be-dár hu,á, aur waháṅ se uṭhkar báhar gayá, aur hameṅ wahíṅ chhoṛ diyá. Jab ham ne jáná ki wuh bahut dúr waháṅ se nikal gayá hai, phir ba-dastúr roná aur wáwailá karná shurú' kiyá. Wuh makán, andar báhar, hamáre rone kí áwáz se, bhar gayá. Bá-wujúd ki ham sab majmú' bahut log the, aur wuh dew, hamárá dushman, tanhá, magar ko,í tadbír khiyál meṅ kisí ke nahíṅ guzartí thí, ki apne ta,íṅ us ke háth se bachá,eṅ. Ákhir ko ham sab ne apne ta,íṅ Khudá ko sauṅpá, aur mashíyat-ízidí par ráẓí hokar din us jazíre meṅ chal phirke ba-sar kiyá; aur mewe aur gháṅs-pát us jazíre se toṛkar kháte rahe. Jab rát hu,í to ham ne cháhá, ki kisí aur jagah par, jis meṅ sardí se panáh mile, raheṅ. Ákhir siwá us makán-i-manḥús ke, aur ko,í jagah amn kí na pá,í, usí maḥall meṅ áke baiṭh rahe. Rát ko, muwáfiq apne ma'múl ke, wuh dew us makán meṅ phir áyá, aur hamáre ham-ráhiyoṅ se ek shakhṣ ko, ki sab se farba thá, kabáb karke kháyá, aur dahlíz meṅ so rahá.

Dúsre din fajar ko, jab wuh be-dár hokar báhar gayá, mere sáthiyoṅ ne iráda kiyá, ki daryá meṅ jákar ḍúb mareṅ, tá ki aise bure marne se naját páweṅ. Magar ek ne us guroh se kahá, "Musalmán ko na cháhiye, ki apne ta,íṅ apne háth se halák kare; kuchh aisí tadbír karo, ki us dew ke háth se ham sab

Digitized by Google

ko naját ḥáṣil ho." Us ke kahne par wuh sab apne us iráde se, ki daryá meñ ḍúb mareñ, báz á,e, kuchh kuchh apne dil meñ fikr karne lage; yahán tak ki maiñ ne ek amr ko apne dil meñ qarár dekar un se ẓáhir kiyá, ki "Ṣáḥibo, tum dekhte ho kináre par daryá,e shor ke bahut lakṛiyáñ, takhte aur rassiyáñ paṛí haiñ, ham sab páñch chár kishtiyáñ, chhoṭí chhoṭí banákar, kisí jagah-i-makhfí meñ báñdh rakheñ; furṣat ke waqt, un par sawár ho, is jagah se aur kisí ṭaraf ko nikal já,eñ; sháyad is ḥíle se naját páweñ; aur agar bi-l-farẓ, ham daryá meñ ḍúb jáweñ, to bihtar hai is se ki ham is dew kí ghizá hoñ."

Gharaẓ, merí is tadbír ko sab ne pasand kiyá; aur ham sab ne milkar, jaldí se chand kishtiyáñ itní baṛí baná,íñ, ki jis meñ tín tín ádmiyoñ kí gunjá,ish ho. Phir shám ko ham sab usí maḥall meñ ga,e; aur us dew ne ákar ham meñ se aur ek ko pakaṛke, ḥasb-i-ma'múl, nosh kiyá, aur so rahá. Jab ham ne us ke kharráṭoñ kí áwáz suní, nau ádmiyoñ ne ham meñ se, jo chálák aur diler the, aur dasweñ maiñ ne, ek ek síkh lohe kí uṭhákar ág par rakhí. Jab wuh síkheñ surkh ho ga,íñ, to un ko uṭhákar mutawátir us dew kí áñkh par rakhná shurú' kiyá, yahán tak ki us ko andhá kar ḍálá. Dew dard se bahut chilláyá, aur shor-o-ghul macháke, dahne bá,eñ apne háthoñ ko phailáyá, tá ki agar ham meñ se kisí ko pá,e, to us ghuṣṣe meñ kachchá chabá já,e. Magar ham sab us se dúr dúr bhágte phirte the, aur aisí já par jákar ṭhahrte, ki jahán us ke qadam já na sakte. A'khir jab us ne ham ko na páyá, tab darwáze se nikalkar máre dard ke bail kí ṭaraḥ chilláne lagá. Ham sab use wahíñ chhoṛkar kináre daryá ke bhág á,e, aur un kishtiyoñ par, jinheñ áge se ṭaiyár kar rakhá thá, sawár hu,e; aur muntaẓir the, ki din hote hí, wahán se un kishtiyoñ ko daryá meñ le jákar khaiweñge. Ṣubḥ hote us dew ko do ádmí, ki wuh bhí us kí jins se the, háth pakaṛ daryá ke kináre lá,e; aur siwá un donoñ dewoñ ke aur ka,í dew us ke áge áge dauṛe chale áte the. Unheñ dekhte hí, ham sab un kishtiyoñ ko daryá meñ ḍálkar zor zor se khaine aur ḍáñḍ márne lage. Un dewoñ ne ham ko apne qábú se báhar páke baṛe baṛe patthar kishtiyoñ kí ṭaraf phaiñkná shurú' kiye; yahán tak ki patthar már márke sab kishtiyáñ dubo díñ; faqaṭ ek kishtí, ki jis par maiñ aur do aur mere ham-ráhí sawár the, bach rahe. Ham us ko zor se khaikar, itní dúr nikal ga,e jahán un ke patthar nahíñ pahuñch sakte the. Phir jab hamárí kishtí khulí hu,í, daryá meñ pahuñchí, ba-sabab shiddat-i-hawá, aur taláṭum-i-maujoñ ke, zer-o-zabar hone lagí. Ek din aur rát isí ḥálat

Digitized by Google

meñ rahe; ákhir dúsre din fajr ko ek aur jazíre meñ pahuñche.

Phir ham tínoñ ádmí khushí se us jazíre meñ ga,e, aur waháñ ke mewe kháke apne ta,íñ ásúda aur tawáná kiyá, aur rát ko kináre daryá,e shor ke so rahe. Yak-á-yak sáñp kí kharkharáhaṭ se, ki wuh mánind darakht-i-nárjel ke lambá thá, merí áñkh khul ga,í. Wuh áte hí ek ko hamáre sáthiyoñ se pakarke is ṭaraḥ kháne lagá, ki pahle us shakhṣ ko khúb torá aur muroṛá, ba'd is ke, us ko zamín par ragṛá; phir toṛkar nigal gayá. Maiñ yih dekhkar bahut ḍará, aur dúsre sáthí ke hamráh waháñ se bhág, bahut dúr jákar ṭhahrá. Us par bhí, áwáz haḍḍiyoñ kí us shakhṣ kí, jis ko wuh 'samúchá nigal gayá thá, aur phir ugaltá thá, suná,í paṛtí thí. Ba-har-kaif, wuh rát baṛe khauf aur muṣíbat meñ kaṭí.

Din ko, maiñ ne kahá, "Ai Khudá, kal ham ba-hazár diqqat us dew ke háth se chhúṭe, aur áj is azhdahe ke changul meñ paṛe." Al-qiṣṣa us din ko, baṛe andeshe aur fikr meñ ba-sar kiyá; aur shám ko, kuchh mewe-i-janglí us jazíre ke khákar, ek darakht-i-buland par, ki us ko ham ne dekh rakhá thá, chaṛh ga,e. Thoṛí der ke ba'd, ham ne us sáñp ke bolne kí áwáz níche us darakht ke suní; phir dekhá ki us kí jaṛ par pahuñchke mere ham-ráhí ko, ki bahut dúr darakht par na chaṛh saká thá, pakaṛke nigal gayá, aur waháñ se chal diyá. Maiñ us darakht par fajr tak rahá; phir din chaṛhe waháñ se ním-ján hoke utrá; aur mujhe yaqín hu,á, ki áj kí rát is azhdahe se ján-bar na húñgá, maiñ bhí us kí nazar par chaṛh chuká húñ muqarrar mujh ko khá jáwegá. Phir apní zindagání se máyús hokar daryá kí ṭaraf jáne ká iráda kiyá, ki waháñ jáke ḍúb marúñ; lekin ján har ḥálat meñ 'azíz hai, dúbne se báz rahá, aur apne ta,íñ Khudá kí ḥifz wa amán meñ chhoṛá.

Phir maiñ ne us azhdahe se apne bachne kí tadbír sochkar bahut sí lakṛiyáñ aur káñte jama' kiye, aur bojhe báñdhkar, gird us darakht ke rakhe; aur kuchh ba-ṭaur ṭaṭṭí ke banákar, darakht ke úpar báñdhe, tá maiñ ṭaṭṭiyoñ kí áṛ meñ ma'lúm na húñ. Jab rát hu,í, maiñ darakht par jáke chhip rahá, aur wuh sáñp áke chároñ ṭaraf us darakht ke phirá, lekin kisí ṭaraf káñṭoñ ke sabab se, jo maiñ ne ba-ṭaur faṣíl qil'e ke baná,í thí, ráh na pá,í. Tamám rát, wuh merí ghát meñ lagá rahá, jaisá ki billí chúhe kí ghát meñ lagí rahtí hai.

Ákhir din hote hí waháñ se chalá gayá; aur maiñ ba-sabab jágne tamám rát ke, aur us kí garm phunkároñ se, is martabe meñ muẓmaḥill aur sust ho gayá, ki marne ko aisí zindagí

Digitized by Google

par tarjíḥ detá thá. Ákhir is ṭaraḥ ke jíne se bartang hokar daryá kí ṭaraf ḍúb marne ke iráde gayá; lekin, jo faẓl-i-iláhí shámil-i-ḥál thá, ba-mujarrad us ke, ki apne ta,íñ daryá meñ ḍálúñ, ek jaház dúr se dikhá,í diyá, ki chalá átá hai. Maiñ ne zor se pukárá, aur apní dastár ko sar par se utárke ghumáyá, tá ki jaház ke log mujhe dekheñ; yaháñ tak, ki kaptán ne dekhá yá merí áwáz suní; panso,í ko bhejá; maiñ us par chaṛhkar jaház par gayá. Kaptán aur jahází mujh ko dekhkar muta'ajjib hu,e, aur púchhne lage, ki "Kyúñkar is wairán jazíre meñ terá ittifáq áne ká hu,á?" Ek buḍḍhe ne, ki sab se 'umr us kí baṛí thí, mujh se kahá, "Log kahte haiñ, ki is jazíre meñ dew mardam-i-khwár rahte haiñ; ádmí ká gosht un kí ghizá hai, kachchá kabáb karke kháte haiñ. Aur siwá un dewoñ ke, baṛe baṛe sáñp, us jazíre ke gird-wa-pesh haiñ, ki din ko ghároñ meñ chhipe rahke rát ko nikalte haiñ, aur ádam-i-zád ko nigalte haiñ." Gharaẓ unhoñ ne mere zinda rahne se in jazá,ir meñ bahut ta'ajjub kiyá, aur mujhe bhúk se bahut sust aur ná-tawán páke, khááná khiláyá; aur kaptán ne mere kapṛoñ ko phaṭá shikasta dekh, ek joṛá apne pahanne ká diyá. Maiñ ne hosh wa ḥawás meñ áke un se apní sab muṣíbatoñ ká bayán, jis ṭaraḥ un dewoñ aur sáñpoñ se makhlaṣí pá,í thí, mufaṣṣal ẓáhir kiyá. Phir ham waháñ se ka,í jazíroñ meñ ga,e, ákhir ko Salhaṭ meñ á,e, jaháñ ṣandal kí lakṛí paidá hotí hai, aur bahut dawá,oñ meñ paṛke akṣar imráẓ khotí hai. Kaptán ne us shahr meñ jaház ko langar kiyá, aur bahut tájiroñ ne apná asbáb bechne aur tabdíl karne ke wáste jaház se níche utárá. Ek din kaptán ne mujh se kahá, "Bhá,í ek saudágar ká asbáb, bahut muddat se, mere jaház par ba-ṭaur amánat ke bár hai, aur wuh muddat hu,í ki mar gayá; ab tak to maiñ us ke asbáb ko jába-já bechtá aur badaltá áyá húñ, aur cháhtá húñ, ki us ke waṭan meñ pahuñchkar aṣal aur nafa' donoñ wirṣa ko us ke ḥawále karúñ. Ab us ke mál kí gaṭhriyáñ kisí jagah jaház meñ rakhí hu,í haiñ; áj kí táríkh se wuh sab gaṭhriyáñ tere supurd kartá húñ; us saudágar ke wáriṣoñ se terá ḥaqqu-l-sa'í dilwá dúñgá." Maiñ ne, us kaptán kí bahut shukrguzárí ba-já lákar kahá, "Tum ne mere ḥál par baṛá raḥm kiyá, ki mere wáste ek shughl ṭhahráyá."

Phir us ne apne muḥarrir ko ḥukm kiyá, ki "Wuh mál is shakhṣ ke supurd kar." Muḥarrir ne kaptán se púchhá, ki "Us saudágar ká, jis ká yih mál hai, kyá nám thá; tá ki us ke nám se, yih mál likhkar, is shakhṣ ko ḥawále karúñ." Kaptán ne kahá, "Yih mál Sindbád jahází saudágar ká hai." Maiñ apná nám sunkar sakte meñ á gayá, aur kaptán ká

Digitized by Google

muñh dekhne lagá; aur maiñ ne us ko pahchání, ki yih dúsre safar meñ, hamáre jaház ká kaptán thá, us ne mujh ko fuláne jazíre meñ chashme par sotá chhoṛkar jaház waháñ se khol diyá, mere áne ká intiẕár na kiyá. Yih us waqt se mujhe mu,á hu,á taṣawwur kartá hai. Agarchi muddat itní nahíñ guẕrí thí, magar rang aur ḥaiyat mere chihre kí, ba-sabab uṭháne muṣá,ib ke, mutag͟haiyir ho ga,í; kuchh 'ajab nahíñ jo us ne mujhe na pahchání. Maiñ ne kaptán se kahá, "Muqarrar yih mál usí saudágar ká hai, jis ká nám Sindbád jahází thá?" Us ne kahá, "Háñ, usí ká hai, búd-o-básh us kí Bag͟hdád meñ thí, aur Báñsrá se hamáre jaház par asbáb tijárat ká lekar, sawár hu,á thá. Ek din ham ne ek jazíre ke kináre, táza aur míṭhá pání lene ke wáste, apne jaház ko langar kiyá. Wuh tájir, ham-ráh dúsre tájiroñ ke, us jazíre meñ gayá; magar ma'lúm nahíñ, ki kyá aisí wárdát hu,í, ki wuh saudágar jaház par na pahuñch saká ba-k͟hiláf aur tájiroñ ke, ki wuh sab ákar jaház par sawár hu,e. Maiñ ne chár ghaṛí tak, us ke áne ká intiẕár kiyá, jab wuh na áyá, aur hawá muwáfiq chalí, maiñ majbúr hokar waháñ se jaház ká langar uṭhá, áge ko rawáná hu,á." Maiñ ne us kaptán se kahá, "Kyá, tum ko yaqínan ma'lúm hai, ki wuh tájir mar gayá?" Kaptán ne kahá, "Al-batta ham us ko mu,á jánte haiñ." Tab maiñ ne kaptán se kahá, ki "Ẕará áñkh khol, ba-g͟haur merí ṯaraf to dekho, ki maiñ wuhí Sindbád jahází húñ; kináre ek chashme pání ke so gayá thá, mujh ko kisí ne be-dár na kiyá; aur jab k͟hud jágá, dekhá ki jaház waháñ se chalá gayá." Is bát ko, kaptán ne sunkar ba-g͟haur wa ta,ammul merí ṯaraf dekhá, aur mujhe achchhí ṯaraḥ se pahchán kar K͟hudá ká shukr ba-já láyá, aur mujhe apne gale se lagákar, kahá, "Bhá,í, tum muqarrar Sindbád jahází ho, aur yih sab mál tumhárá hai, jis kí k͟habar-gírí maiñ ne áj tak kí, aur har ek já par us ko bechá, khochá, ab maiñ tujh ko, munáfi' samet, sauñptá húñ." Maiñ ne apná mál, tamám wa kamál, ma' nafa' kaptán se páyá.

Phir ham jazíre-i-Salhaṭ se aur jazíroñ meñ ga,e, jaháñ se ham ne lauñg aur dár-chíní wa-g͟haira, jins kiráne kí k͟haríd kí, aur waháñ se ham ne bahut dúr tak safar kiyá. Ek já par ham ne kachchhu,e itne baṛe dekhe jin ká ṯúl wa 'araẕ pachás háth ká thá; aur machhliyáñ 'ajíb qism kí dekhín, ki mánind gá,e ke dúdh detí thíñ. Un ká chamṛá aisá sak͟ht thá, ki jis kí sipar banáte haiñ; aur ek máhí ko ṣúrat aur rang meñ mushábih shutur ke dekhá. Phir ba'd safar daráz ke ham Báñsrá meñ pahuñche, aur waháñ se Bag͟hdád

Digitized by Google

ko áe. Is safar meñ, is qadr daulat mujhe ḥáṣil hu,í, ki jis ká ḥisáb nahíñ. Apne waṭan meñ, ṣaḥíḥ wa sálim, aur mutamatti' aur ghánim, pahuñchke, Khudá ká shukr ba-já láyá; aur shukr is ni'mat firáwán aur salámatí ján meñ, maiñ ne bahut riyál muḥtájoñ aur mustaḥiqqoñ ko diye, aur imlák bahut mol lí.

Sindbád ne, ba'd tamám karne ḥál, apne tísre safar ke, sau riyál Hindbád ko diye; aur dúsre din, muwáfiq ma'múl ke, phir us kí da'wat kí, tá ki, chauthe safar ká, us ke, ḥál sune. Hindbád, aur dúsre mihmán Sindbád ke, us roz rukhṣat hoke, dúsre din kháne ke waqt, phir sab ḥáẓir hu,e, aur ba'd tanáwul karne ke, Sindbád ne apne chauthe safar ká ḥál is ṭaraḥ bayán karná shurú' kiyá.

BAYÁN SINDBÁD JAHÁZÍ KE CHAUTHE SAFAR KÁ.

Ṣáḥibo, kasrat-i-'aish-o-'ashrat se, wuh sab khauf wa khaṭar, tínoñ safar ke, mere dil se játe rahe. Phir sab áfateñ aur muṣíbateñ bhúlke, ishtiyáq jama' karne mál wa asbáb, aur sair karne 'ajá,ibát ká, áyá; aur ṭaiyárí safar chauthe kí karke, wuh asbáb-i-tijárat, jis kí khwáhish aur qadr dúr dúr mulkoñ meñ thí, aur unhíñ kí ṭaraf jáne ká iráda kiyá thá, kharíd karke, Páris kí ṭaraf rawána hu,á. Asná,e-ráh meñ kitne shahr ṭai kartá hu,á, ek bandar meñ pahuñchá, jaháñ se phir jaház par sawár hu,á. Aur waháñ se jaház hamárá jazá,ir Tírafarmá wa-ghaira banádir-i-sharqí kí ṭaraf já niklá. Ek din, dafa'tan aisá jhoñká hawá ká jaház ko lagá, ki kaptán ne majbúr ho jaház ke bar-do,án níche kar diye; aur khalásiyoñ se kahá, "Yih ṭúfán hai, khabar-dár aur hoshiyár raho." Har-chand ki unhoñ ne kamál hoshiyárí kí lekin kuchh mufíd na hu,í. Jaház kí páleñ bi-l-kull ṭúfán se phaṭke ṭukṛe ṭukṛe ho ga,íñ, aur jaház qábú se ná-khudá ke játá rahá; yaháñ tak ki bálú par chaṛhkar ba-sabab bojh ke pásh pásh ho gayá. Sab log jaház ke ma'mál wa asbáb bi-l-kull ḍúb ga,e, magar maiñ aur chand saudágar, takhtoñ ke sahára se bahte hu,e, ek jazíre meñ, jo waháñ se qaríb thá, já lage. Kináre se uṭhkar us jazíre meñ ga,e, aur ba-sabab kháne janglí phúloñ ke fi-l-jumla ham meñ ṭáqat á,í. Rát ko phir wahíñ ákar jaháñ lahroñ ne daryá kí hameñ dálá thá paṛkar so rahe; aur apní bad-naṣíbí par ro,e.

Digitized by Google

Dúsre din, ṣubḥ ko, wahán se uṭhke, us jazíre meñ ga,e, aur idhar udhar mutaḥaiyir aur pareshán phirne lage. Yak-á-yak, bahut se Ḥabshiyoñ ne áke ham sab ko gher liyá; aur ápas meñ ham sab ko báñṭkar, mánind bheṛ bakriyoñ ke, apne gharoñ meñ háñk le ga,e.

Mujhe aur páñch mere ham-ráhiyoñ ko, ek makán 'alaiḥida meñ rakhá; aur áge hamáre kuchh tarkárí kí qism se rakhkar isháre karte the, tá ki ham use kháweñ. Mere sáthiyoñ ne, be-samjhe bújhe, us ko <u>kh</u>úb kháyá. Ba-mujarrad kháne un chízoñ ke, nashe meñ matwále aur be-hosh wa ḥawás ho ga,e. Phir wuh Ḥabshí, biriñj ko, ro<u>gh</u>an-i-nárjel meñ pakákar hameñ khiláne lage, tá ki ham farba ho já,eñ, aur wuh hameñ ẓabḥ karke kháweñ. Is amr ko bhí, hamáre sáthí na samajhke niháyat ẓauq se peṭ bharkar kháte the; aur maiñ us ko ba-qadr sad-ramaq ke khátá, jis meñ na marúñ aur na moṭá húñ. Pahle wuh Ḥabshí un ádmiyoñ ko jinheñ pakaṛte the, aisí chízeñ manashí khiláte the, tá ki wuh mast lá-'aql ho jáweñ, aur apne bhale bure ko kuchh na samjheñ. Phir wásṭe farba karne ke, birinj ko, ro<u>gh</u>an-i-nárjel meñ milákar khiláte, aur ápas meñ ek dúsre kí ẓiyáfat karke ádmiyoñ ko kháte. Chunánchi, hamáre sáthiyoñ ko, ki us <u>gh</u>izá ke kháne se <u>kh</u>úb moṭe aur farba hu,e the, muwáfiq apne dastúr ke, ẓabḥ karke paká khá ga,e. Is wásṭe ki wuh sab aise be-hosh aur mad-hosh, ba-sabab khiláne sabzí wa-<u>gh</u>aira, baqúlát manashí ke ho ga,e the, ki unheñ kuchh <u>kh</u>iyál apní ma,ál-andeshí ká na rahá thá; aur maiñ anjám-i-is amr ko, kis wásṭe yih Ḥabshí hameñ <u>gh</u>iẓá ro<u>gh</u>an-dár khiláte haiñ, <u>kh</u>úb jántá thá. Kuchh to <u>gh</u>am aur andeshe se apní ján ke, aur kuchh taqlíl <u>gh</u>iẓá se, niháyat lá<u>gh</u>ar aur <u>kh</u>ushk ho gayá thá; ba-juz post wa usta<u>kh</u>wán ke, kuchh mujh meñ na thá. Is wásṭe unhoñ ne mujhe chhoṛ diyá, tá ki maiñ fi-l-jumla táza aur moṭá húñ.

<u>Gh</u>araẓ maiñ, us jazíre meñ muṭlaqu-l-'anán aur be-qaid phirá kartá; yahán tak ki ek din maiñ furṣat páke us jazíre se chal diyá. Ek buḍḍhe ne mujhe játe dekhkar bahut buláyá, tá maiñ phir á,úñ; magar maiñ ne us kí ṭaraf iltifát na kiyá, aur apní ján leke bhágá. Us din siwá us buḍḍhe ke aur ko,í, us já par na thá; aur wuh sab Ḥabshí, ki báhar ga,e hu,e the, shám ko apne gharoñ meñ, muwáfiq apne ma'múl ke, á,e; is wásṭe un ko merí talásh karne meñ baṛá tawaqquf hu,á. Jab tak wuh sab, waqt shám ke, apne báse meñ á,eñ maiñ bahut dúr nikal gayá thá. Ghaṛí do ghaṛí, wásṭe kuchh khá lene aur sastáne ke, ráh meñ ṭhahr játá, aur táza-dam hokar, phir bhágtá. Isí ṭaraḥ se sát din tak

Digitized by Google

bhágá. Jab bhúká hotá, nárjel ko toṛkar pání us ká pítá; us ke píne se mujhe kuchh bhúk aur piyás dil lagtí. G͟haraẓ áṭhweñ din maiñ kináre daryá,e-shor ke pahuñchá. Waháñ maiñ ne sufaid rang ádmiyoñ ko, mánind apní ṣúrat ke, dekhá; ki kálí mircheñ, jo us já par kas̱rat se paidá hotí haiñ, chun rahe haiñ. Un ko dekhkar maiñ bahut k͟hush hu,á, aur shagún nek samajhkar un ádmiyoñ kí ṯaraf be-k͟hauf wa k͟haṯar gayá. Wuh bhí dekhkar mere pás á,e, aur 'Arabí zabán meñ mujh se púchhá, ki "Tú kaháñ se átá hai?" Apne des kí bolí sunkar maiñ niháyat k͟hush hu,á. Phir un se apná ḥál, jaház ke ṯúṭne aur Ḥabshiyoñ ke jazíre meñ giriftár hone ká, ẓáhir kiyá. Unhoñ ne kahá, "Wuh Ḥabshí to ádmiyoñ ko kháte haiñ, tú kyúñkar un ke háth se bachá?" Maiñ ne un se apne bhágne aur bhúke rahne ká ḥál, jaisá ki tum ne suná hai, kahá. Unhoñ ne mere zinda bach áne se bahut ta'ajjub kiyá; aur jab tak ki wuh log us jazíre se mirch-i-siyáh chuná kiye, maiñ un ke sáth waháñ par rahá; yaháñ tak ki wuh sab mujh ko apne sáth lekar jaház par sawár hu,e, aur jaldí se wuh jaház us jazíre meñ, jaháñ se wuh á,e the, pahuñchá.

Wuh sab log mujhe waháñ ke bádsháh ke ḥuẓúr meñ, ki bahut k͟hush-mizáj aur raḥm-dil thá, le ga,e. Us ne merí muṣá,ib ká ḥál sunkar bahut ta'ajjub kiyá, aur mujhe achchhí poshák dí, aur merí k͟habar letá rahá. Wuh jazíra bahut baṛá aur ábád thá; us meñ bahut chízeñ qábil tijárat ke paidá hotí thíñ; waháñ se saudágar un chízoñ ko aur shahroñ meñ, wáste tijárat ke, le játe, aur dúsre mulkoñ ká asbáb is jazíre meñ, bechne aur badalne ke liye, láte. Saudágaroñ kí ámad-o-raft dekhkar maiñ bahut k͟hush hu,á; aur apne mulk meñ phir mujhe jáne kí ummed paṛí.

Waháñ ke bádsháh ne, rafta rafta mujh ko apná muṣáḥib kiyá, aur bahut árám wa ásá,ish se rakhtá; yaháñ tak ki maiñ un logoñ se aisá mil jul gayá, ki mujh ko wuh sab apne des ká samajhne lage. Maiñ waháñ ke bádsháh aur logoñ ko ghoṛoñ par be-zín wa lagám sawár hote dekhkar niháyat mutaḥaiyir hu,á. Ek din maiñ ne Bádsháh se púchhá, "Kis wáste áp, aur yaháñ ke báshinde, ghoṛe par zín wa lagám báñdhke sawár nahíñ hote?" Us ne jawáb diyá, "Ham log un chízoñ se wáqif nahíñ; aur ham áj tak nahíñ jánte haiñ ki zín wa lagám kaisí hotí hai." Phir maiñ ne ek kárígar ko, lakṛí ká numúna dikhákar, kahá, ki tú is ṯaraḥ kí ham ko káṭhí baná de. Chunánchi, wuh ba-mújib numúne ke, lakṛí ko káṭkar káṭhí baná láyá. Ba'd is ke, maiñ ne us ko chamṛe se manḍhke us par bhárí kam-k͟háb

aur atlas ko lagáyá. Phir luhár ko rikábeñ aur lagám banáne ko kahá. Jab wuh sab chízeñ merí khátir-khwáh ban chukíñ, maiñ us sáz ko ek ghoṛe par lagákar Bádsháh ke huzúr meñ le gayá; wuh us par sawár hokar niháyat khush aur maḥzúz hu,á. Mujhe is khidmat ke in'ám meñ khil'at aur naqd-jins bahut sá dekar sar-faráz kiyá, aur áge se ziyáda dost aur 'azíz rakhne lagá. Phir maiñ ne bahut se zín aur lagámeñ us ke aqribá aur wazíroñ aur amíroñ ko banwá díñ; un sab ne 'iwaz us ke mujhe hazároñ rupai, aur asbáb-i-qímatí dekar merí baṛí shukr-guzárí kí; aur sab log us shahr ke merí baṛí 'izzat aur ḥurmat karne lage.

Ek din Bádsháh ne, mujh se tanhá,í meñ kahá, "Maiñ tujhe bahut 'azíz rakhtá húñ, aur mere arkán-i-daulat aur sab shahr ke rahnewále terí 'aql wa dánishmandí se kamál khush haiñ; aur sab ko tujh se muḥabbat-i-qalbí hai. Maiñ ek amr ko tujh se kahá cháhtá húñ, us se tú inkár na kíjiyo." Maiñ ne 'arz kiyá, "Jo kuchh áp mere ḥaqq meñ tajwíz farmá,eñge, wuh sar-á-sar mere wáste mufíd aur bihtar hai, maiñ kyúñ áp ke farmáne se inkár karúñgá?" Bádsháh ne kahá, "Maiñ cháhtá húñ, ki terí shádí karúñ, tá ki tú bahut árám wa ásá,ish se rahe, aur qaṣd jáne ká is shahr se na kare." Maiñ ne ṭau'an wa karhan Bádsháh ke farmáne ko qabúl kiyá. Us ne apne khán-dán kí ek bíbí ke sáth, ki niháyat qubúl ṣúrat aur ṣáḥib-i-tamkanat thí, merí shádí kar dí.

Ba'd anjám sab rasmoñ ke maiñ apní bíbí ke ghar meñ rahne lagá; aur kamál 'aish-o-'ashrat se ek muddat us ke sáth ba-sar kí. Bá-wujúd ki maiñ Baghdád meñ, ahl wa 'iyál rakhtá thá, aur kamál tamanná Baghdád meñ phir jáne kí mere dil meñ rahá kartí thí, lekin is bíbí kí muḥabbat aur ulfat meñ, aisá mubtalá aur pá-band hu,á, ki muḥabbat waṭan kí, aur agle apne jorú aur laṛkoñ ko bhúl gayá. Ba'd ek muddat ke, mere ek ham-sá,e kí bíbí, ki us ke sáth mujh ko kamál muḥabbat ho ga,í thí, bímár hu,í, aur ba'd chand roz ke mar ga,í. Maiñ, wáste ta'zíyat aur mátam-pursí ke, us dost ke pás gayá. Use kamál maḥzún aur maghmúm pákar, muwáfiq dastúr apne mulk ke, us kí tasallí aur tashaffí karne lagá, ki Khudá tum ko salámat rakhe. aur tum bahut muddat tak zinda raho. Us ne jawáb diyá, "Yih, jo tum mujh ko du'á dete ho, mere ḥál ke khiláf hai; is wáste ki maiñ ab ádhá ghaṛí ká mihmán húñ." Maiñ ne jawáb diyá, ki "Kyá farmáte ho, aisá bad-shagún kalám apne muñh se na nikálo; Khudá kare tum muddat tak zinda raho; aur maiñ tumhárí muḥabbat aur dostí se

Digitized by Google

sálhá-sál mutamatti' rahúñ." Us ne kahá, "Hamárí 'umr tamám ho chukí; ab tum ko Khudá salámat rakhe; áj ke din maiñ apní bíbí ke sáth zinda madfún húñgá; mere agle buzurgoñ ne aisá dastúr is jazíre meñ muqarrar kiyá hai, ki agar jorú mare to us ke sáth zinda shauhar ko dafn kareñ; aur agar shauhar pahle mare to us ke sáth us ke qabíle ko gáreñ; ab mujh ko ko,í bachá nahíñ saktá. Yaháñ ke báshinde is rasm par qá,im aur rází haiñ, ko,í is á,íñ ke khiláf nahíñ kar saktá." Is rasm-i-bad ko sunkar mere hosh játe rahe, aur 'ajab tarah ke andeshoñ dúr daráz meñ pará. Hanoz maiñ ne apní jagah se harakat nahíñ kí thí, ki us ham-sá,e ke sab dost aqribá aur ham-sá,e, maiyat kí tajhíz aur takfín ke wáste jama' hu,e. Unhoñ ne us lásh ko bahut achchhe kapre aur sab zewar pahná,e, aur jaisá ki shab 'arúsí meñ dulhan kí zínat karte haiñ, usí tarah maiyat kí árá,ish aur zínat karke use khule hu,e janáze par rakhá; aur áge us ke julús ko rawána karke madfan kí taraf le chale, aur píchhe janáze ke shauhar us ká, mátamí libás pahankar, rawána hu,á; píchhe us ke aur sab log chale, aur ráh ek bare pahár kí lí. Aur níche us pahár ke pahuñchkar, unhoñ ne ek ghár ke muñh se ek bhárí patthar sarkáyá; aur us maiyat ko, ma' us ke asbáb ke, us meñ dál diyá. Ba'd is ke, wuh shauhar bhí sab se rukhsat hokar ek ghará pání ká aur sát rotiyáñ lekar, janáze par baithá; aur use bhí, mánind us ke qabíle ke, us ghár meñ janáze samet dálá. Wuh pahár bahut chaura thá, dúsrí jánib us kí daryá,e shor se milí hu,í thí, aur wuh ghár bahut gahrá aur lambá thá. Gharaz, jab un kí tajhíz wa takfíñ se fárághat hu,í, us patthar ko phir us ghár ke muñh par rakhkar sab log waháñ se chale á,e. Sáhibo! maiñ is rasm-i-bad ko dekh niháyat ghabráyá aur dará; magar waháñ ke rahnewále is dastúr ko bahut pasandída samajhte the.

Ek din maiñ ne waháñ ke Bádsháh se kahá, "Khudáwand, maiñ ne yaháñ kí rasm ko dekhkar bahut ta'ajjub kiyá, aur ghabráyá, ki zinde ko murde ke sáth dafn karte haiñ. Maiñ bahut mulkoñ meñ phirá húñ, maiñ ne kisí mulk meñ aisá zulm ká á,ín nahíñ dekhá aur na suná." Bádsháh ne jawáb diyá, ki "Sindbád, yaháñ ká taríq aur rawíya yihí hai, ham is ko kisí tarah se mauqúf nahíñ kar sakte; maiñ bhí apní zát se pá-band isí rasm ká húñ. Agar malika is shahr kí, Khudá na khwásta, mar já,e, to maiñ bhí zinda us ke sáth dafn kiyá já,úñ." Tab maiñ ne kahá, "Khudáwand, yih hukm pardesiyoñ aur gharíbu-l-watanoñ par járí hai?" Bádsháh ne muskurákar kahá, "Al-batta, un par bhí yihí

22

ḥukm járí hogá; wuh log in á,ín se kisí ṭaraḥ kháríj nahíñ ho sakte."

Is jawáb ko sunkar niháyat sard hu,á; jab se isí khauf wa andeshe meñ rahtá thá, ki mabádá merá qabíla bhí mar já,e to phir us ke sáth maiñ zinda dafn kiyá já,úñ. Ba-har-kaif, ṣabr karke apne ḥál ko Khudá kí marẓí par chhoṛá. Ba'd thoṛe dinoñ ke, ittifáqan, merí bíbí sakht bímár hu,í, aur ba'd chand roz ke mar ga,í.

Us waqt, jo kuchh ki mere dil par gham wa alam se guẓartá thá, use maiñ bayán nahíñ kar saktá; apne dil meñ kahtá thá, is zinda gáṛe jáne se to bihtar thá mujhe Ḥabshí ádam-i-khwár khá játe. Itne meñ Bádsháh apne arkán-i-daulat aur julús samet mere ghar par áyá; aur shahr ke sab 'izzat-dár bhí jama' hu,e, tá ba-ighráz tamám mujh ko aur merí bíbí ko awwal manzil pahuñcháweñ. Phir merí bíbí ko libás aur zewar pahnáke janáze par rakhá; aur tajammul aur julús ke sáth dafn karne le chale; aur píchhe us kí lásh ke maiñ bhí ḥasb-i-dastúr waháñ ke rotá hu,á chalá. Aur jab us paháṛ par, ki qabar-gáh us shahr ke logoñ ká thá, pahuñche; apní rihá,í ke wáste Bádsháh se zamín bos hokar, ba-kamál 'ujz wa ilḥáḥ ke 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand, maiñ ajnabí aur ghair mulk ká rahnewálá húñ; mere ḥál par raḥm farmá,o; maiñ mutaḥammil aise á,ín-i-sakht ká nahíñ. Siwá is ke maiñ apne shahr meñ jorú laṛke rakhtá húñ." Ṣáḥibo, us ko ẓará raḥm mere ḥál par na áyá, aur muṭlaq mere kahne par iltifát na kí; aur bilá tawaqquf lásh ko us ghár meñ ḍál, aur ba'd us ke mujhe bhí dúsre janáze par rakh, ek ghaṛe pání aur sát roṭiyoñ ke sáth sardábe meñ utár diyá, aur ba'd is ke patthar ba-dastúr phir ghár ke muñh par rakhá.

Maiñ ne roshní se darre kí, ki úpar se us ghár ke andar paṛtí thí, dekhá ki 'umq us tah-kháne ká qaríb pachás háth ke thá. Ghár meñ játe hí, murdoñ kí bad-bú aur saṛáhan chároñ ṭaraf se is martabe meñ mere dimágh meñ pahuñchí, ki maiñ un láshoñ, saṛí gallí meñ ṭhahar na saká; apne janáze se uṭh, aur nák ko band kar, waháñ se bahut dúr bhág gayá; aur zamín par girke der tak rotá, aur apní bad-naṣíbí par afsos kartá rahá. Aur maiñ ne kahá, "Khudá, bande ke ḥaqq meñ har-ek bát bihtar samajhke kartá hai, sháyad mere ḥaqq meñ yihí amr bihtar thá, jo ẓahúr meñ áyá." Aur waháñ apne ta,íñ bahut sí la'nat aur malámat kartá thá, ki "Tujh ko, bá-wujúd uṭháne áfát aur ṣadmát tín safar ke, phir bhí 'ibrat na hu,í; tujh ko cháhiye thá ki apní aglí mál wa daulat par, jis qadr Khudá ne dí thí, qiná'at karke apne ahl wa 'iyál meñ rahtá, aur phir nám safar ká

Digitized by Google

na letá." Is ḥálat meṅ kabhí uṭhke wáwailá kartá, aur kabhí muṅh aur sar apná píṭṭá. Phir jab mujhe bhúk lagí, maiṅ nák aur dam band karke apne janáze par se ghará pání ká, aur sát roṭiyáṅ uṭhá láyá, aur ka‚í din tak us ko kháyá. Jab wuh roṭiyáṅ aur pání ho chuká, tab maiṅ muhaiyá aur ámáda marne ká hu‚á.

Itne meṅ, maiṅ ne áwáz patthar uṭháne kí suní; unhoṅ ne ek mard murde ke sáth ek 'aurat zinda us meṅ ḍál dí, aur patthar phir us ghár ke muṅh par rakh diyá. Maiṅ ne ákar ek murde ke páṅoṅ kí haḍḍí uṭháke zor se us 'aurat ke sar par márí, ki wuh chakrákar gir paṛí; aur faqaṭ us kí roṭiyáṅ aur pání lene ke wasṭe murtakib aise amr qabíḥ ká hu‚á. Phir chand roz tak, un roṭiyoṅ ko maiṅ ne kháyá. Jab wuh kháná ho chuká, Khudá kí qudrat se, ek aurat murda aur us ká shauhar zinda phir us ghár meṅ ḍálá gayá. Us mard ko bhí maiṅ usí ṭaraḥ se márkar, us ká kháná pání uṭhá le gayá. Phir to merí khush naṣíbí se, us shahr meṅ aisí wabá aur marí paṛí, ki roz murde, aur un ke sáth zinde, us ghár meṅ dafn hote; aur maiṅ un zindoṅ ko márkar, un kí roṭiyáṅ aur pání lekar, khátá pítá, aur us ghár meṅ rahá kartá.

Yaháṅ tak, ek din, maiṅ ek 'aurat ko márke us ke kháne aur pání ko letá thá, yak-á-yak kisí shai kí ek áwáz sáṅs lene kí suní; maiṅ usí ṭaraf andhere meṅ, ki din rát yaksáṅ waháṅ par ma'lúm hotá thá, rawána hu‚á; aur wuh shai dam letí hu‚í, aur dhab dhab kartí hu‚í, ek jánib ko dauṛí. Us kí áwáz par maiṅ bhí dauṛtá chalá gayá; yaháṅ tak ki maiṅ ne ek roshní, táre kí ṣúrat, dúr se chamaktí hu‚í dekhí; kabhí to merí naẓar se gum ho játí, aur kabhí maḥsús hotí. Ákhir dúsrí ṭaraf ghár ke, maiṅ ne ek súrákh is qadr páyá, ki be-takalluf us meṅ hokar, waháṅ se báhar niklá, aur apne ta‚íṅ kináre daryá ke dekhá. Us waqt, mujh ko kamál khushí ḥáṣil hu‚í. Jab maiṅ achchhí ṭaraḥ apne hosh wa ḥawás meṅ áyá, to maiṅ ne khiyál kiyá ki wuh chíz, jo ghár meṅ sáṅs letí thí, aur us ke píchhe lagá hu‚á maiṅ yaháṅ tak pahuṅchá, muqarrar ko‚í jánwar daryá‚í hogá; ki súrákh se hokar, wásṭe kháne murdoṅ ke, us ghár meṅ jáyá kartá hai. Phir maiṅ ne khúb khiyál kiyá, to us paháṛ ko má-bain daryá aur us shahr ke páyá; magar wuh jagah, jaháṅ súrákh thá, kisí ko ma'lúm na thí. Is wásṭe ki kinára us paháṛ ká is qadr buland thá, ki ko‚í us par chaṛh nahíṅ saktá thá. Gharaẓ maiṅ ne us ghár se, ki ḥaqíqat meṅ merí gor thí, naját pákar, daryá kináre sajde-shukr ke janáb-i-kibriyá‚í meṅ kiye, ki us ne mere ḥál par aisá karam aur faẓl kiyá.

Digitized by Google

Phir maiñ us ghár meñ jáke, sab roṭiyáñ ki jama' kí thíñ báhar nikál láyá, aur baṛí khwáhish aur ishtihá se khá,íñ; is wáste ki us ghár ke andar, ḥálat máyúsí meñ muṭlaq ishtihá nahíñ hotí thí; ba-qadr sadd-i-ramaq, jis meñ mar na já,úñ, kuchh thoṛá sá khá liyá kartá thá. Phir us ghár meñ jáke, janázoñ se híre wa-ghaira jawáharát aur asbáb-i-qímatí, jo is andhiyáre ghup meñ mere háth lage, uṭhákar, kináre daryá ke láyá; aur un ko gaṭhriyoñ meñ rakh, rassiyoñ se murde aur zindoñ ke janáze, jis se us ghár meñ utárte the, khúb maẓbúṭ karke báñdhá, aur kináre us daryá ke bárish se be-khauf rahne lagá, is wáste ki wuh din miñh barsne ke na the. Do tín din ke ba'd maḥẓ afẓál-i-Iláhí se ek jaház dekhá, ki us daryá se, mere nazdík hokar, játá hai. Maiñ ne apní dastár ko ghumáyá, aur bahut zor se pukárá. Ahl-i-jaház ne áwáz sunke panso,í ko mere lene ke wáste bhejá. Khalásí mujh ko apní panso,í par uṭháke le ga,e; aur púchhá, ki "Kyá shámat terí thí ki tú is jagah meñ áyá thá?" Maiñ ne un ko jawáb diyá, ki "Do din guẓre ki maiñ jis jaház par sawár thá wuh yaháñ pahuñchke, daryá meñ ḍúb gayá, faqaṭ maiñ hí bach rahá húñ." Merí bát ko sach jánkar mujh ko, merí gaṭhriyoñ samet, jaház par le ga,e. Jab jaház par pahuñchá, maiñ ne kaptán se, ḥál tabáh hone jaház ká kahá, aur kuchh jawáharát-i-qímatí us ko dene lagá, magar us ne na liye. Phir ham us jazíre se rawána hoke, aur ka,í jazíroñ meñ ga,e; yaháñ tak ki jazíra-i-Níl meñ, jo jazíra-i-Sarandíp se das roz kí ráh par thá, pahuñche. Aur waháñ se jazíra-i-Kalí meñ ákar, jaház se utre jis meñ síse kí khán hai; aur us meñ káfúr aur Hind kí ka,í chízeñ, qism-i-nai-shakar wa-ghaira se paidá hotí haiñ. Ḥákim jazírá-i-Kalí ká baṛá bádsháh thá, jin kí ḥakúmat jazíra-i-Níl tak thí; aur us jazíre ká 'araẓ miqdár musáfat do din ke thá; aur waháñ ke báshinde-i-waḥúsh-sírat ádmí ká gosht kháte the.

Us jazíre meñ apne asbáb ko bech, aur waháñ kí jins kharíd, jaház ko rawána kiyá; aur ka,í jazíroñ aur banádir se hote hu,e, amn wa 'áfíyat se, shahr-i-Baghdád meñ pahuñche; aur is qadr, daulat wa jawáharát mere háth lagá, ki jis ká bayán aur iẓhár nahíñ kar saktá. Phir wáste ba-já láne shukr wa sipás ízidí ke, ki us ne mujh ko aise maqámát-i-muhlika se bachákar apne waṭan málúf meñ pahuñcháyá, bahut rupai ashrafiyáñ khairát kíñ, aur ka,í masjadeñ, aur langar-kháne, wáste ghurabá ke banwá,e; aur apne aqribá aur dostoñ meñ hañsí khushí se rahne lagá. Shab-o-roz merí auqát ẓiyáfatoñ aur nách wa rañg meñ ba-sar hotí thí.

Digitized by Google

Phir Sindbád ne apne qiṣṣe ko tamám karke, ek sau riyál Hindbád ko dilwáke rukhṣat kiyá; aur Hindbád is safar ká ḥál sunkar, ba-nisbat ḥál aur safaroñ ke niháyat muta'ajjib hu,á; aur muṣáḥib Sindbád ke bhí ta'ajjub meñ á,e. Phir wuh sab rukhṣat hoke, dúsre din Sindbád ke ghar ákar, us ke ham-ráh, kháne ke sharík hu,e, aur ba'd farághat ta'ám ke, ḥál páñchweñ safar ká sunne lage.

BAYÁN SINDBÁD JAHÁZÍ KE PÁNCHWEÑ SAFAR KÁ.

Sindbád ne kahá:—Dosto, phir maiñ, ba-sabab árám wa chain ke, sab ranj wa alam aur muṣá,ib ko jo mujh par guẓre the bhúl gayá, aur ba'd chand roz ke phir safar daryá ká, 'ázim hoke, asbáb-i-tijárat ko kharíd kar, aur gáṛiyoñ par lád, us bandar kí ṭaraf, ki mere shahr se nazdík thá, rawána kiyá; magar, jo ko,í jaház aur kaptán kháṭir-khwáh mere na milá is wáste maiñ ne ek jaház ko áp banwáyá. Jab wuh ban chuká, maiñ asbáb ko us par bár karke sawár hu,á. Jo is qadr merá asbáb na thá ki jaház ke bár ko káfí hotá, is wáste maiñ ne aur saudágaroñ ko, ki har qaum wa millat ke the, us par, ma' un ke asbáb ke, chaṛháyá, aur waháñ se rawána hu,á.

Ba-sabab muwáfiq hone hawá ke, jald ham kháre se nikal-kar daryá,e-shor meñ pahuñche; aur ba'd kitne dinoñ ke, jaház hamárá, pahle pahal, ek jazíra-i-wairán meñ pahuñchá. Ham sab saudágar us jazíre par ga,e; waháñ ham ne ek baiẓa rukh ká bahut baṛá, ki us ká maẕkúr maiñ peshtar kar chuká húñ, dekhá. Us añḍe se bachcha qaríb thá, ki nikle; chunánchi choñch kí ṭaraf se, añḍe ko khaṭak ke, kuchh niklá thá.

Un saudágaroñ ne, jo mere ham-ráh the, us baiẓe ko kul-háṛiyoñ se toṛá; har-chand, ki maiñ ne un ko mana' kiyá, ki zinhár tum is añḍe ko na chhúná, magar unhoñ ne merá kahná na máná, rukh ke bachche ko káṭ aur bhúnkar khá ga,e.

Un ke khá lete hí, do ṭukṛe baṛe abr ke hawá meñ ham ko dúr se dikhá,í diye. Kaptán, ki us ko maiñ ne apne jaház par naukar rakhá thá, is ḥál ko dekhkar ghabráyá,

Digitized by Google

aur ham sab ko pukárkar kahá, "Jald jaház par áke sawár ho; máñ-báp is bachche ke, jise tum ne kháyá hai, á pahuñche. Ham ne jaldí se sawár hokar jaház ko waháñ se khol diyá.

Wuh joṛá rukh ká, aisá shor-o-ghul kartá hu,á áyá, ki jin kí áwáz sunke ham ḍar ga,e. Phir wuh apne baiẓe ko ṭúṭá dekh, aur bachche ko us meñ na páke, niháyat ghaẓabnák hu,e, aur uṛke jidhar se á,e the udhar ga,e. Thoṛí der tak, wuh ghá,ib rahe. Is 'arṣe meñ ham ne jaház ko wahán se kholkar sab páleñ us kí khol díñ, tá dúr nikal já,eñ aur rukh ke ẓarar wa ízá se bacheñ. Magar unhoñ ne, hameñ á liyá; baṛe baṛe paháṛ ke ṭukṛe apne panjoñ meñ pakaṛke, hamáre jaház ke muqábil, hawá meñ thahráne lage. Chunánchi, ek ne ek patthar ko hamáre jaház kí ṭaraf pheñká. Ná-khudá ne, sáth hí us ke, jaház ko ghulá diyá. Phir wuh patthar daryá meñ nazdík hamáre jaház ke is zor se girá, ki tamám daryá tah-wa-bálá ho gayá, aur zamín samundar kí dikhá,í dene lagí. Lekin dúsre ne aisá tákkar patthar márá, ki 'ain jaház par lagá. Us ke ṣadme se jaház ṭukṛe ṭukṛe ho gayá. Sab saudágar aur khaláṣí bi-l-kull daryá meñ ḍúb ga,e, magar maiñ thoṛí der tak daryá ke andar rahá; phir pání kí saṭh par uṭhá, aur ḥusn-i-ittifáq se ek takhte ko, ki mere pás bahá játá thá, maiñ ne pakaṛ liyá, aur ek háth se pairne lagá. Jab wuh háth thak játá, to maiñ dúsre háth se shináwarí kartá; yaháñ tak ki, i'ánat-i-hawá aur dháre se, bahtá bahtá kináre par já lagá.

Bá-wujúd ki wuh kinára bahut buland aur phisalná thá, magar maiñ baṛí mushkil se us par chaṛhkar khushkí meñ pahuñchá, aur gháñs par, wáste sastáne ke, baiṭh gayá. Jab ki fi-l-jumla, mujh meñ táb wa ṭáqat á,í, to uṭhkar us jazíre kí sair karne lagá. Waháñ já-ba-já bágh mewe ke the aur ba-kasrat achchhe achchhe darakht mewadár lage hu,e. Kuchh to mewe khám aur sabz the, aur kuchh pukhta wa rangín; aur pání ke chashme muṣaffá shírín har ek já par jári, jin se un darakhtoñ kí jaṛoñ meñ pání pahuñchtá thá. Maiñ ne achchhe achchhe pukhta mewe toṛkar khá,e, aur un chashmoñ se pání piyá. Yaháñ tak ki rát ho ga,í, aur maiñ ek já par sone ke iráde leṭ rahá; magar máre khauf ke mujhe rát bhar nínd na á,í. Der tak apní tabáhí aur pareshání par roke, kabhí apne ta,íñ malámat kartá, ki kyúñ apne ghar se phir tú safar ko niklá; Khudá ne tujh ko bahut kuchh kháne ko diyá thá, aur kamál 'aish-o-'ashrat se terí auqát ba-sar hotí thí. Kabhí apní makhlaṣí kí tadbír us jazíra-i-khálí se sochtá. Yaháñ tak ki ṣubḥ ho ga,í, aur din nikal áyá. Tab

Digitized by Google

main, un manṣúbon ko chhoṛkar, uṭh khaṛá hu‚á; aur phir un darakhton mewadár kí sair karne lagá. Thoṛí ráh ṭai kí thí, ki ek buḍḍhe ko, jis ká níche ká dhaṛ jholá máre hu‚e thá, dekhá; ki kináre ek chhoṭe chashme ke, baiṭhá hu‚á hai. Pahle maiñ ne qiyás kiyá, ki sháyad is ká bhí jaház, misl mere, tabáh ho gayá hai. Nazdík us ke jákar, maiñ ne us se ṣáḥib-salámat kí; wuh dar jawáb salám ke kuchh na bolá, ṣirf sar se ishára kiyá. Phir maiñ ne us se púchhá, "Tum yahán baiṭhe kyá karte ho?" Us ne ishára se kahá, ki, mujhe apne kándhe par sawár karke is chashme se us pár utár de. Maiñ ne jáná, sháyad wuh cháhtá hai, ki mujh par sawár hokar mewe toṛe; yá yih us ko manẓúr hai, ki maiñ apne kándhe par chaṛhákar use nahr ke pár utár dúñ.

Gharaẓ yih samajhkar maiñ ne us ko apní gardan par chaṛhá liyá, aur us ṭaraf chashme ke le jákar ṭhahrá; aur cháhá ki wuh mere úpar se utre. Jab yih bát mujhe yád paṛtí hai, to be-ikhtiyár hoke maiñ hañstá húñ; is wáste ki us buḍḍhe ne, jise maiñ nihávat kam-zor samajhtá thá, kamál chálákí se apne páñoñ ko merí gardan meñ lapeṭkar, is zor se merá galá ghúñṭá ki qaríb thá dam merá nikal já‚e; aur páñoñ us ká chamṛe ke mánind laṭaktá hu‚á thá.

Gharaẓ is ṣadme se maiñ be-hosh hokar gir paṛá; tab us ne ẕará ẕará apne páñoñ ke tasmoñ ko ḍhílá kiyá, jis se dam merá áne jáne lagá, aur maiñ apne hosh wa ḥawás meñ áyá. Phir us ne ek páñoñ apná mere shikam meñ guṛokar, dúsre se mujhe lát márí, aur mujh ko zor se uṭháyá, aur un darakhtoñ ke níchhe mujh ko liye phirne lagá, aur ishára kartá thá, ki maiñ mewoñ ko jama' karúñ aur khá‚úñ. Gharaẓ tamám din wuh tasma-i-pír mujh par sawár rahá. Jab rát hu‚í, maiñ ne cháhá ki so‚úñ; wuh zamín par apne ta‚íñ rakhkar, tasmoñ ko merí gardan se judá nahíñ kartá thá. Tamám rát isí ṭaraḥ se rakhá; jab fajr hu‚í, mujh ko be-dár karke phir mujh par sawár ho baiṭhá; aur har waqt mujh ko eṛeñ márkar, us jazíre ke andar liye phirtá thá. Ṣáḥibo, is ṭaraḥ kí giriftárí ko jis meñ maiñ mubtalá hu‚á thá, ẕará khiyál farmá‚o. Kisí ṭaraḥ se mujh ko, us tasma-i-pír se, din rát, naját aur makhlaṣí na thí.

Ittifáqan ek din maiñ ne bahut se kaddú‚e khushk, andar se khálí, zamín par paṛe hu‚e dekhe. Ek ko, ki bahut baṛá aur khúb-ṣúrat thá, uṭhá liyá, aur andar se us ko khúb ṣáf karke ka‚í khoshe añgúr ke us meñ nichoṛe. Jab wuh bhar gayá, to maiñ ne use ek já par rakh diyá. Phir ka‚í din ke ba'd, maiñ us jagah par us tasma-i-pír ke sáth gayá, aur us

Digitized by Google

'arq ko chakhá, to bahut achchhí sharáb ban ga,í thí. Us ko maiñ roz thoṛí sí piyá kartá; us ke nashe meñ us miḥnat-i-mushaqqat ko, jo wuh buḍḍha mujh se liyá kartá thá, bhúl játá, aur merá jí niháyat khush rahtá, aur kabhí kabhí maze meñ áke gátá aur náchtá.

Jab us tasma-i-pír ne dekhá, ki us 'arq píne se mujh ko nasha aur surúr ḥáṣil hotá hai, to isháre se us sharáb ko máñgá, tá maiñ us ko bhí pilá,úñ. Ákhir maiñ ne wuh kaddú us ke ḥawále kiyá. Us ne pahle thoṛí pí; phir jab use surúr ma'lúm hu,á, kaddú ko muñh se lagá bi-l-kull pí gayá. Us qadr sharáb us ke be-hosh karne ko káfí thí. Phir to wuh nashe meñ us ke gáne, aur merí gardan par ḍagmagáne aur jhúmne lagá; yaháñ tak ki matwálá ho gayá, aur gardan us kí jhuk ga,í, aur tasme páñoñ ke ḍhíle ho ga,e, aur bi-l-kull apne hosh wa ḥawás meñ na rahá. Tab maiñ ne apní gardan se use zamín par lekar ṭapak diyá, aur ek baṛá patthar uṭhákar us ko márá, yaháñ tak ki wuh mar gayá.

Maiñ ne us se makhlaṣí páke niháyat khushí kí, aur kináre daryá ke gayá. Ittifáqan kuchh log, wáste lene áb-i-shíríñ ke, apne jaház se utre the, aur jaház ko us já par langar kiyá thá. Unhoñ ne mujh ko dekhkar aur ḥál sunke niháyat ta'ajjub kiyá, aur kahá, "Kyá tú us buḍḍhe daryá,í ke háth meñ paṛá thá, us ne bahut ádmiyoñ ko galá ghúñṭkar már ḍálá hai, ko,í us ke háth se jítá nahíñ bachá; tú baṛá khush-qismat thá, ki us ẓálim ke háth se bach gayá; aur yih jazíra mashhúr hai, ko,í is meñ ikká-dukká nahíñ játá." Phir unhoñ ne mujhe apne jaház par sawár kar liyá. Kaptán us jaház ká, bahut ikhláq se, mere sáth pesh áyá; aur us 'arṣe meñ, darmiyán mere aur ek saudágar ke, bahut muḥabbat aur dostí ho ga,í; wuh mujh ko apne sáth lekar ek aur jazíre meñ utrá.

Phir us ne mujh ko ek ṭokrá dekar, ek guroh ke ham-ráh kar diyá; aur kahá, "Khabardár, in ádmiyoñ se judá na honá, nahíñ to jíte na bachoge; aur jo kuchh ki yih sab kareñ tum bhí wuhí karná." Un sab ádmiyoñ ne bhí ek ek ṭokrá uṭhá liyá; aur mujhe apne sáth lekar, wáste láne náriyal ke jangal kí ṭaraf ga,e.

Waháñ bahut se darakht náriyal ke, aise lambe aur chikne lage the, ki chaṛhná un par dushwár thá. Ham sab cháhte the ki náriyal se ṭokroñ ko bhareñ; itne meñ, waháñ be-shumár bandar dekhe. Wuh sab, ba-sabab hamáre khauf ke, un darakhtoñ par chálákí se chaṛh ga,e. Phir mere ham-ráhí, patthar jam' karke, zor se bandaroñ ko márne lage; maiñ

Digitized by Google

bhí, mánind un sab ke, patthar darakhtoñ par pheñkne lagá; yahán tak ki wuh sab maimún ghuṣṣe meñ náriyal toṛkar úpar se ham ko márne lage. Thoṛí der ke 'arṣe meñ, wuh sab jagah náriyal se bhar ga,í.

Ham ne apne ṭokroñ ko un se bhar liyá. Maiñ ne jo dekhá, to ba-sabab kas̱rat bandaroñ ke, us jangal meñ aur ko,í tadbír bihtar is se naz̤ar na á,í, jo un saudágaroñ se, wáste ḥáṣil karne náriyal ke, wuqú' meñ á,í thí. Phir maiñ un sab ke sáth shahr meñ áke, us saudágar ke pás, jis ne mujhe jangal meñ bhejá thá, gayá; aur un sab náriyal ko us ke muláḥaz̤e meñ láyá. Us ne qímat us kí de kahá, "Roz tum náriyal ko láyá karo, aur us kí qímat ko jam' karte raho; chand 'arṣe meñ is qadar máya tum ko ḥáṣil hogá, ki ba-khúbí tum apne waṭan ko pahuñch já,oge." Maiñ ne us kí niháyat shukr-guzárí kí, aur chand 'arṣe meñ, náriyal bechkar bahut máya ba-ham pahuñcháyá.

Wuh jaház, jis par maiñ aur dúsre saudágar is shahr meñ wáste kharíd karne náriyal ke á,e the, khul gayá; is wáste maiñ muntaz̤ir dúsre jaház ká thá. Yahán tak ki aur jaház wahán pahuñchá. Maiñ ne kiráya karke, apne náriyal, ki us shahr meñ nahíñ beche the, us par bár kiye; aur waqt rawángí jaház ke, maiñ us saudágar se, ki merá muḥsin thá, aur ba-sabab umúr-z̤arúrí ke us jaház par sawárí ikhtiyár nahíñ kí thí, rukhṣat hokar, us par sawár hu,á. Aur wahán se ham jazíre meñ á,e jahán mirch-i-siyáh paidá hotí thí. Phir wahán se jazíra-i-Qumarí meñ ga,e, jahán bahut achchhí lakṛí ábnús aur ṣandal kí paidá hotí hai. Wahán ke log sharáb ká píná ḥarám samajhte, aur sab bure kámoñ se muj-tanib aur kinára-kash rahte. Un donoñ jazíroñ meñ, maiñ ne apne náriyal, mirch-i-siyáh aur ṣandal kí lakṛí se, badle. Aur wahán par, ba-ittifáq aur saudágaroñ ke, daryá se motí nikalwáne ke wáste mashghúl hu,á; aur bahut ghoṭa-khoroñ ko muqarrar karke, motí nikalwá,e. Jo faz̤l-i-Iláhí shámil ḥál mere thá, ba-nisbat aur tájiroñ ke, merí bárí meñ bahut baṛe aur gol motí nikle. Phir wahán se ham bandar-i-Báñsrá ko, aur Báñsrá se Baghdád meñ á,e. Wahán maiñ ne mirch-i-siyáh aur ṣandal aur motiyoñ ko girán qímat bechá, aur fá,ida-i-kas̱ír uṭháyá, aur daswán ḥiṣṣa us ká khairát kiyá; jaisá ki har ek safar kí manfi'at meñ daswán ḥiṣṣa khairát kiyá kartá thá. Phir maiñ, wáste raf' karne mándagí aur koft safar ke, mashghúl árám wa ásá,ish aur 'aish wa 'ashrat ke hu,á.

Sindbád ne, apne is qiṣṣe ko tamám kar sau riyál Hindbád ko diye; aur us ko, aur apne aur mihmánoñ ko, rukhṣat

Digitized by Google

kiyá. Dúsre din, wuh sab phir Sindbád ke ghar á,e, aur ba'd kháná kháne ke, Sindbád ne chhaṭe safar ká ḥál kahná shurú' kiyá.

BAYÁN SINDBÁD JAHÁZÍ KE CHHAṬE SAFAR KÁ.

Sindbád ne apne muṣáḥiboñ aur Hindbád se kahá:—Tum khiyál karo, ki kis kis ṭaraḥ se mujh ko Khudá ne daulat dí, aur áfatoñ se bacháyá. Bá-wujúd ki ka,í bár agle safaroñ meñ merí naubat halákat pahuñchí, magar apní khush-naṣíbí se maḥẓúẓ rahá. Jab maiñ un sab ḥálatoñ ko yád kartá húñ, niháyat ta'ajjub karke, shukr wa sipás Khudá ká ba-já látá húñ. Ákhir ba'd guẓarne ek baras ke, phir maiñ ne iráda safar, daryá,í-mawwáj aur mutaláṭim ká kiyá. Harchand mere aqriba aur sab dost mujh ko safar se man' karte the, magar maiñ ne un ká kahná na máná.

Aur awwal safar khushkí ká kiyá, ba'd is ke ka,í shahroñ Páris meñ gayá; aur waháñ se ek bandar meñ pahuñchkar, ek achchhe jaház par sawár hu,á, jis ke kaptán ká iráda bahut dúr safar karne ká thá. Yaháñ tak ki, ba'd bahut safar karne ke, ittifáqan kaptán aur ná-khudá ne ráh gum kí. Wuh nahíñ jánte the, ki jaház un ká kis samt ko játá hai. Ek din kaptán dafa'tan apní kitáb pheñkkar rone lagá; aur dastár ko sar se utár aur paṭak, kabhí dáṛhí nochtá, aur kabhí sar píṭtá. Ham sab ne ḍarkar us se púchhá, ki "Sabab rone ká kyá hai?" Us ne kahá, "Kyá púchhte ho, ham sab baṛí muṣíbat meñ paṛe, is wáste ki dhárá daryá ká hamáre jaház ko be-ikhtiyár khaiñche liye játá hai; pá,o ghaṛí ke 'arṣe meñ ham sab halák hoñge." Phir us ne ḥukm diyá, ki "Páleñ jaház kí utárí jáweñ." Un ke utárte utárte ṭúfán ke zor se rassiyáñ ṭúṭ ga,íñ, aur jaház ne paháṛ se lagkar aisí ṭhokar khá,í ki, mánind shíshe ke, chakná chúr ho gayá. Ham ne itní fursat pá,í, ki kháne píne kí chíz ko jaház se khushkí meñ utár, aur asbáb tijárat ká wahíñ par chhoṛá.

Kaptán ne kahá, "Jo honá thá so hu,á; ab tum ek dúsre se rukhṣat hokar apní qabr khodo, aur marne par ṭaiyár ho, ki ko,í is muhallik já se jítá nahíñ bachá." Ham is kalám ko kaptán se sunkar, ek dúsre ke gale lagkar, apní bad-qismatí par rone lage. Cháróñ ṭaraf us paháṛ ke níche

Digitized by Google

bahut jaház ṭúṭe hu,e paṛe the; aur bhí já-ba-já, ádmiyoṅ kí haḍḍiyoṅ ke ḍher, jaháṅ tak ki naẓar kám kartí thí dikhá,í dete the. Un ko dekhne se ma'lúm hu,á, ki hazároṅ ahl-i-jaház is já par be-ikhtiyárí se ján-bar na ho sake; yahíṅ sab marke rah ga,e. Aur ṭaraḥ ṭaraḥ ke asbáb-i-tijárat, kináre us paháṛ ke, paṛe hu,e the. Us ke dekhte hí, bi-l-kull ham sab apne jíne se máqús hu,e. Us já par, ka,í baṛe baṛe daryá milkar ek ghár meṅ, ki niháyat tang wa tárík thá, bahte. Aur us paháṛ meṅ kán la'l wa bilaur aur qímatí pattharoṅ kí thí, aur us paháṛ se rál ṭapakkar daryá meṅ paṛtí; machhliyáṅ us ko nigalke thoṛí der ke ba'd phir us rál ko qai kar ḍáltíṅ; phir wuh rál bahkar, kináre ko á lagtí, wuhí aṣl 'ambar hai. Aur siwá is ke, waháṅ darakht 'Úd ke, bahut, jaise ki jazíra-i-Qumarí meṅ naẓar paṛe the, dikhá,í diye.

Aur us daryá meṅ, qaríb usí paháṛ ke, aisá baṛá bhaṅwar thá, ki dúr se jaházoṅ ko waháṅ khaiṅch láyá kartá. Aur aláwa kashish aur jaẕb bhaṅwar ke, us daryá ke dháre ká aisá zor thá, ki jaház ká nikalná waháṅ se amr-i-maḥál naẓar átá; aur hawá sámne kí, ba-sabab bulandí paháṛ ke, jaház ko nahíṅ lagtí thí, tá us dháre se us ko píchhe bahákar le játí.

Gharaẓ, jaház be-ikhtiyár ho, aur má-bain us paháṛ ke pahuṅch, ṭúṭ játá. Bulandí us paháṛ kí aisí thí, ki ko,í ḥaiwán wa insán us par chaṛh nahíṅ saktá, ki dúsrí ṭaraf ko nikal já,e. Ham sab us paháṛ ke níche, apní zindagí se máyús hokar rahne lage; aur sab kháne kí chízeṅ, jin ko jaház se utár lá,e the, barábar ápas meṅ taqsím kar líṅ. Aur jo ko,í, ki ham meṅ se martá, ham sab us ko waháṅ dafn karte. Gáṛne kí khidmat ko maiṅ ne ikhtiyár kiyá thá; jo kuchh khāná, ki us maiyat se bach rahtá, wuh sab mujh ko miltá; is sabab se mere pás asbáb kháne ká bahut rahtá thá. Gharaẓ sab mere sáthí us já par mar ga,e, aur maiṅ ne sab ko dafn kiyá; aur phir apne liye bhí, qabar ko áge se khodkar áge se ṭaiyár kar rakhá, tá ki qaríb marne ke maiṅ us meṅ paṛ rahúṅ; aur ba-sabab tanhá rah jáne ke, 'ajab ṭaraḥ kí waḥshat mujh par ṭárí hu,í, jis ká bayán nahíṅ ho saktá. Hazároṅ malámat apne ta,íṅ kartá thá, ki bá-wujúd itne ṣadme uṭháne ke, tujh ko 'ibrat na hu,í, mál kí ṭam' meṅ phir safar ikhtiyár kiyá; aur ab aisí balá meṅ mubtalá hu,á, ki us se ma'khlaṣí maḥál hai; ab tú yaháṅ marke rah já,egá; wuh daulat, jo tú ne páṅch safar meṅ paidá kí hai, kaun khá,egá, aur tere kis kám á,egí? Gharaẓ din rát isí soch aur fikr meṅ rahtá.

Digitized by Google

Lekin, jo fazl-i-Iláhí, mere shámil ḥál thá, ek din maiñ ne jákar, ba-ghaur wa ta,ammul dekhá, aur sochá, ki sab daryá milkar is ghár meñ játe haiñ, yaqíñ hai ki yih pání daryá ká ákhir kisí sar-i-zamín par bahkar niklá hai, aur waháñ se píchhe is pahár ke daryá hokar aur mulkoñ meñ bahá. Ákhir is amr ko khúb sochkar apne dil meñ kahne lagá, ki ab tú kisí ṭaraḥ se apne ta,íñ is pání meñ ḍál; agar ba-khairíyat aur kisí ṭaraf ko nikal gayá, to subḥán-alláh-wa-illá is ghár ke andar pará rah já,egá; ákhir marná, awwal marná. Is amr ko apne dil meñ ṭhahrákar, mazbúṭ mazbúṭ takhte jaházoñ ke, aur rassiyáñ, ki waháñ kináre daryá ke be-shumár parí thíñ, uṭhákar, ek mukhtaṣar doñgí baná,í; aur bare bare la'l, bilaur, 'ambar, zar-naqd, wa-ghaira asbáb-i-qímatí, sunahrí, rupahlí ko, kináre se usí daryá ke jam' kar, gaṭhriyoñ meñ báñdhá; aur donoñ ṭaraf us ná,o ke, barábar wazan kar, un gaṭhriyoñ ko rakhá, aur do ḍáñḍ leke us par sawár hu,á. Aur tawakkal ba-Khudá karke, us kishtí ko ghár meñ, jo miṣl gumbaz ke thá, baháo ke andar chhorá; aur waháñ se us ko khainá shurú' kiyá.

Andhere meñ dhárá pání ká use khud-ba-khud bahá,e liye játá thá, kabhí maiñ us ko khaitá aur kabhí thakke sastáne lagtá; kahíñ to wuh ghár bahut buland thá, aur kahíñ aisá past ki saṭḥ us kí mere sar ko lagtí. Aur baqíya khurash ko, maiñ ne apne sáth us kishtí par rakh liyá thá, jo anjám-i-musáfat se kuchh khabar nahíñ thí; is wáste us meñ se bahut thorá thorá khátá, aur faqaṭ sad-ramaq par iktifá kartá. Ákhir ko níñd ne aisá ghalba kiyá, ki maiñ us ná,o par gháfil so gayá, andáza us ká nahíñ kar saktá. Phir jab merí áñkh khulí aur be-dár hu,á, to maiñ ne apní kishtí ko kináre daryá ke, ki níche ek shahr ke bahtá thá, bandhá hu,á páyá; aur gird apní kishtí ke ḥujúm Ḥabshiyoñ ká dekhá. Maiñ ne un se ṣáḥib-salámat kí, aur sab ṭaraḥ ká ḥál púchhá. Unhoñ ne jawáb diyá, magar maiñ ne un kí zabán muṭlaq na samjhí.

Gharaz maiñ waháñ ke pahuñchte hí, bahut khush hu,á, aur apne dil meñ kahne lagá ki "Khudáwand, kyá maiñ khwáb dekhtá húñ, yá wáqi' meñ maiñ aisí jagah meñ pahuñchá?" Phir sab áṣár be-dárí ke dekhkar mujhe ṣábit hu,á, ki khwáb nahíñ dekhtá huñ. Tab pukárke 'Arabí zabán meñ, shukr wa sipás Khudá,e karím ká ba-já lákar, kahne lagá, ki "Ḥaqq-Ta'ála, har ḥál wa har án meñ, apne bande kí i'ánat kartá hai, bande ko na cháhiye ki fikr kare; tú apní áñkh ko band kar, aur us kí 'ináyat par apne ta,íñ chhor de, wuh tere ranj ko ráḥat se badal kar degá."

Digitized by Google

Phir un Ḥabshiyoñ ke ek shakhṣ, ki zabán-i-'Arabí samajhtá thá, mere pás áke kahne lagá, "Bhá,í, ham ko dekhkar muta-'ajjib na ho; ham rahnewále is bastí ke haiñ; áj ham wáste sechne apní zirá'at ke, is daryá se á,e the; magar ham ne dekhá, ki pání daryá ká kisí shai se ruk gayá, aur ek kishtí us ke muñh par aṛí khaṛí hai; is wáste, ham meñ se ek shakhṣ pair kar gayá, aur kishtí ko waháñ se nikál lákar, yaháñ báñdh diyá, aur muntaẓir tere be-dár hone ke the. Ab tú apná ḥál kaho ki kyúñkar is daryá meñ áyá, aur kaháñ se átá hai." Pahle maiñ ne un se kuchh kháne ko máñgá, aur kahá, "Maiñ bhúká húñ, kuchh khá lúñ, to apná ḥál bayán karúñ." Unhoñ ne ka,í qism ká khána mujh ko diyá; maiñ ne use khákar, apná ḥál awwal se ákhir tak un se ẓáhir kiyá. Wuh sunkar, niháyat muta'ajjib hu,e, aur un ke mutarjim ne mujh se kahá, "Ham, sab ko terá ḥál 'ajíb sunkar kamál hairat hu,í, ab ham tujh ko apne bádsháh ke ḥuẓúr meñ le chalte haiñ, tú yih ḥaqíqat us ke ḥuẓúr meñ kahná." Maiñ ne un se kahá, "Maiñ ḥáẓir húñ, jo tum kahoge maiñ ba-já lá,úñgá."

Phir unhoñ ne ek ghoṛe par mujh ko sawár kiyá, aur us kishtí ko, ma' gaṭhrí la'l wa-ghaira ke, uṭhákar, mere píchhe ho líye. Phir mujh ko shahr Sarandíp meñ, ki wuh jazíra isí nám se mashhúr thá, le ga,e, aur waháñ ke bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir kiyá. Maiñ us bádsháh-i-Hind ko takht par baiṭhe hu,e dekh, Hindiyoñ kí ṭaraḥ ádáb wa taslím ba-já láyá; phir takht kí zamín bosí kí. Bádsháh ne mujh ko apne nazdík biṭhlákar, merá nám púchhá. Maiñ ne 'arẓ kiyá, "Nám merá Sindbád jahází hai, aur maiñ saudágar pesha, rahnewálá shahr-i-Baghdád ká húñ." Phir us ne kahá, "Tú kyúñkar mere mulk meñ áyá, aur kaháñ se átá hai?" Maiñ ne apne ḥál ko mufaṣṣal us ke ḥuẓúr meñ bayán kiyá; wuh sunkar niháyat khush hu,á, aur farmáyá, "Is sab ḥál ko ba-áb-i-zar likheñ, aur kitáboñ tawáríkh meñ, jo hamáre mulk kí haiñ, us ko dákhil kareñ." Wuh gaṭhriyáñ bhí us ke ḥuẓúr meñ kholí ga,íñ. Wuh, ṣandal kí lakṛí, aur 'ambar, aur la'l aur zumurrud, wa-ghaira dekhkar, bahut mutaḥaiyir hu,á, aur kahá, "Aise jawáhirát, mere khazáne meñ bhí nahíñ haiñ."

Phir us ne un jawáhirát ko ek ek karke dekhá; maiñ ne us ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand, maiñ aur merá mál sab ḥuẓúr ká hai, jis qadr is meñ se pasand ho, ḥáẓir hai." Us ne muskurákar kahá, "In sab jawáhirát ko Khudá ne tujh ko diyá hai, na cháhiye ki maiñ tujh se lúñ." Balki us ne aur jawáhirát mujh ko diye, tá ki mere pás us kí yád-

Digitized by Google

gárí waṭan meñ rahe. Maiñ us kí is 'ináyat par ádáb ba-já láyá. Phir Bádsháh ne mujhe apne ek afsar ko sauñpkar kahá, "Is sha͟khṣ ko bahut árám wa ásá,ish se rakho, kisí ṭaraḥ kí taklíf is ko na pahuñche, aur ádmí wásṯe is kí ḵẖidmat ke muqarrar karo; jis qadr ḵẖarch is ko darkár ho, hamárí sarkár se mile." Us sardár ne, ma' gaṭhriyoñ ke, mujh ko le jákar, ek achchhe makán meñ utárá.

Magar maiñ roz Bádsháh ke darbár meñ ḥáẓir hu,á kartá; aur waqt furṣat ke, us shahr ko aur un makán aur chízoñ ko, jo qábil dekhne ke thíñ, jákar dekhtá. Jazíra Sarandíp ká ḵẖaṯṯ-i-istiwá ke níche wáqi' hu,á; is wásṯe din aur rát waháñ hamesha barábar hai. Ṭúl us ká assí míl dekhá, aur isí qadr 'araẓ naẓar áyá. Us shahr ke chároñ ṭaraf baṛe baṛe paháṛ haiñ, ba-ṭaur darre ke wuh shahr wáqi' hai, aur á'ẓam-i-jibál-i-dunyá ke wuhí koh haiñ; samundar waháñ se tín din kí ráh par dekhá; la'l wa-g͟haira jawáhirát kí us já par khán hai; aur korunḍ, ki híre aur dúsre saḵẖt jawáhirát ko káṭta aur taráshtá hai, us jazíre meñ bahut dekhá. Khopare wa-g͟haira mewoñ ke, waháñ daraḵẖt bahut naẓar paṛe, aur motí waháñ ke daryá meñ bahut haiñ; aur wuh paháṛ, jis par Ádam 'alaihu-s-salám ba'd bihisht se nikále jáne ke, rahte the, jákar maiñ ne dekhá, aur us paháṛ par chaṛhkar waháñ kí sair wa ziyárat kí.

Phir jab us jazíre kí sair kar chuká, to bádsháh se 'arẓ kiyá; maiñ ummedwár húñ, ki mujh ko ab ijázat waṭan jáne kí hu,á. Us ne mujh ko bahut kuchh qism-i-naqd aur taḥá,if se dekar ruḵẖṣat kiyá. Jab waháñ se rawána hone lagá; us ne ek ḵẖaṯṯ-i-shauqiya, aur bahut saug͟hát-i-qímatí, aur achchhe achchhe tuḥfe us mulk ke dekar kahá, ki "Tum is ko merí ṭaraf se apne bádsháh, Ḵẖalífa Hárúñ-Rashíd ke ḥuẓúr meñ guẓránná." Maiñ ne ba-ḵẖushí tamám us ḵẖaṯṯ aur tuḥfoñ ko lekar, us se iqrár kiyá, ki maiñ ba-ḵẖúbí tamám ḵẖalífa ke ḥuẓúr meñ guẓránkar ḥál áp kí 'ináyát ká bhí, jo ba-nisbat mere mabẓúl farmá,í hai, guzárish karúñgá; aur qabl is ke, ki maiñ jaház par sawár húñ, Bádsháh-i-Sarandíp ne, kaptán aur saudágaroñ se, jo us jaház par the, mere wásṯe bahut sifárish kí; ki "Is shaḵẖṣ ko ba-ḥifáẓat aur ba-árám tamám us ke shahr meñ pahuñcháná." Náma Bádsháh-i-Sarandíp ká, Ḵẖalífa ke nám par, kisí jánwar kí khál par likhá hu,á thá; us mulk meñ, wuh ba-qímat-i-girán háth átí thí; is wásṯe ki bahut nádir aur kam-yáb hai. Rang us chamṛe ká zard thá; aur lá-jaward se likhá hu,á, maẓmún us náme ká, Hindí zabán meñ, is ṭaraḥ taḥrír hu,á. "Yih náma Bádsháh-i-Hind kí ṭaraf se, jis kí sawárí ke áge ek

Digitized by Google

hazár fíl ká hujúm hotá hai; aur us ne aisá maḥall sakúnat ke wásṯe ikhtiyár kiyá, jis kí chhat meñ lákh la'l jaṛe hu,e chamakte haiñ, aur apne khazáne meñ bís hazár táj, híroñ se muraṣṣa', rakhtá hai. Khalífa Hárúñ-Rashíd ke nám par, yih tuḥfe, ham tum ko is ṯaraḥ bhejte haiñ, jaise bhá,í bhá,í ko, yá dost dost ko, ba-ṯaur hadíye ke, apní dostí iẕhár karne ko, bheje; aur ham cháhte haiñ, ki tum ham se ráẓí aur khush ho; aur hameñ apná dost ṣádiq aur muḥibb kháliṣ samjho; ham tum ko salám bhejte; aur khair wa 'áfíyat tumhárí púchhte haiñ. Faqaṯ." Aur min-jumla tuḥfoñ ke; pahlá tuḥfa, paun-i-gur ke dil ká thá; la'l se baná hu,á, aur gird us ke, jhálar, motiyoñ besh bahá kí, lagí hu,í; har ek motí us ká ba-wazan ádhe dirham ke thá. Dúsrá tuḥfa, khál ek qism ke sáñp kí thí, ki fals us ke chauṛe barábar riyál ke the. Khawáṣṣ us ká yih thá, ki jo ko,í us par so,e, yá leṯe, kabhí bímár na ho. Tísrá tuḥfa, ba-qadr pachás hazár dirham ke, nafís wa nádir lakṛí 'úd kí thí. Chauthá tuḥfa, tís dáne káfúr ke, piste ke barábar. Pañchwáñ tuḥfa, ek kaníz niháyat ḥasín aur dil-fareb, jis kí poshák meñ jawáhirát-i-qímatí tike hu,e.

Al-gharaẓ, ba-sabab merí khush-ṯáli'í ke; wuh jaház amn-o-'áfíyat se, hawá muwáfiq páke jald bandar-i-Báñsrá ko pahuñchá, aur waháñ se Baghdád meñ áyá.

Pahle sab kámoñ ke, maiñ náma aur tuḥfe Bádsháh-i-Sarandíp ke lekar, dar-i-daulat par Khalífa Hárúñ-Rashíd ke ḥáẓir hu,á; aur is lauñḍí ko bhí, apne aqribá ke sáth karke, ba-iḥtiyáṯ tamám le gayá; aur apne ḥáẓir hone kí khabar Khalífa se kahlá bhejí. Khalífa ne mujh ko yád farmáyá; ḥuẓẓár-i-daulat, mujh ko dast-ba-dast, Bádsháh ke rú-ba-rú le ga,e. Maiñ ne ba'd zamín bos hone ke, náma aur sughát, Bádsháh-i-Sarandíp kí, guẕrání. Jab us ne maẓmún-i-khaṯṯ ko paṛhá, mujh se púchhá, "Kyá ḥaqíqat meñ, wuh Bádsháh itná hí baṛá hai jaisá ki wuh apne khaṯṯ meñ likhtá hai?" Maiñ ne, ba'd zamín bos hone ke, dúsrí bár 'arẓ kiyá, ki "Amíru-l-múminín, us ne kuchh mubálaghe kí ráh se, apne khaṯṯ meñ apní baṛá,í nahíñ likhí; maiñ us kí shaukat aur 'uẕmat ba-chashm-i-khud dekhkar áyá húñ. Sab se ziyáda, 'ajíb wa gharíb us ká maḥall rahne ká naẕar áyá. Jab wuh sawár hotá hai, áge us ke, do rasta us ke wazír aur amír aur sab aqribá, háthiyoñ par sawár ho, ṣaff báñdhkar, chalte haiñ; aur áge takht ke, afsar barchhe ṯilá,í háth meñ liye hu,e, aur ek shakhṣ sitún sone ká lekar, píchhe us ke hu,á kartá; aur us sitún ke sar par, ek zumurrud, ádhí girih ká lambá aur paun girih ká moṯá, chamaktá naẕar átá; aur ek hazár

Digitized by Google

jawán, libás-i-reshamí wa-ghaira sunahrí, rupahlí, pahne hu,e, háthiyoñ par sawár, us kí jilau meñ rahte haiñ; aur háthiyoñ ke asbáb aur haude aise qímatí, ki un ká bayán nahíñ ho saktá. Aur jab us ká háthí rawána hotá, to ek sardár, áge háthí ke, ba-áwáz-i-buland, bár bár yih ṣadá kiyá kartá, 'Yih baṛá Bádsháh, zubar-dast Hindústán ká hai, jis ke maḥall meñ ek lákh la'l jaṛe haiñ, aur bís hazár táj híre ke rakhtá hai; aur rutbe meñ is tájwar se, sab salímá aur mahárij kam haiñ.' Jab aglá sardár yih ṣadá kar chuktá, to dúsrá sardár, ki píchhe is takht ke hotá, yúñ pukárke kahtá, 'Yih Bádsháh, bá-wujúd is baṛá,í aur iqtidár ke, muqarrar maregá, muqarrar maregá.' Phir aglá kahtá hai, 'Salám us ko karo, ki hamesha zinda rahegá, aur kabhí na maregá.' Wuh Bádsháh aisá 'ádil hai, ki us ke shahr aur mulk meñ ko,í qáẓí wa muftí nahíñ; us kí riyáyá aisí bá-ham rahtí hai, ki ko,í kisí par ẓulm wa ziyádatí nahíñ kartá; muḥabbat aur ulfat se, ápas meñ zindagání ba-sar karte haiñ, is wáste, ḥájat-i-'adálat aur qáẓiyoñ kí waháñ hargiz nahíñ." Khalífa ne is ḥál ko sunkar kahá, "Tere kahne aur khaṭṭ ke maẓmún se, wuh Bádsháh, niháyat 'áqil aur dánish-mand ma'lúm hotá hai, aur muqtaẓá 'aql wa dánish ká yihí hai, ki aisá 'ádil aur munṣif wáqi' ho." Phir Khalífa ne mujh ko khil'at dekar rukhṣat kiyá.

Sindbád ne, apne chhaṭe safar ká ḥál bayán karke, ḥasb-i-ma'múl, sau riyál Hindbád ko diye. Dúsre din, us ke sab muṣáḥib aur Hindbád kháne ke waqt ḥáẓir hu,e; aur ba'd farághat kháne ke, Sindbád ne apne sátweñ safar ká ḥál, ki wuh safar ákhír us ká thá, is ṭaraḥ se kahná shurú' kiyá.

BAYÁN SINDBÁD JAHÁZÍ KE SÁTWEÑ SAFAR KÁ.

Ṣáḥibo, maiñ ne ba'd chhaṭe safar ke 'ahd kiyá thá, ki phir kabhí safar daryá ká na karúñ. Aur 'umr bhí merí itní bahut hu,í thí, jis ke sabab se cháhtá thá, ki phir safar ká nám na lúñ, árám se apne ghar meñ baiṭhúñ. Balki qasam khá,í thí, ki phir apne ta,íñ safar kí muṣíbat meñ na ḍálúñ. Gharaẓ isí iráde árám wa ásá,ish se apne ghar rahne lagá. Ek din apne dostoñ ke sáth baiṭhá kháná khá rahá

Digitized by Google

thá, ná-gáh ek naukar ne ákar kahá, ki "Ek sardár Khalífa ká, tum se kuchh kahne áyá hai." Yih sunte hí, maiñ kháne par se uṭhkar us sardár ke pás gayá. Us ne kahá, "Khalífa ne tujh ko buláyá hai." Maiñ fauran Khalífa ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir hu,á, aur ádáb ba-já lákar, zamín-bosí kí. Khalífa ne kahá, "Sindbád, maiñ tujh se ek kám rakhtá húñ. Merí ṭaraf se phir Bádsháh-i-Sarandíp ke pás já, aur merá náma aur taḥá,if use le jákar pahuñchá; maiñ cháhtá húñ kí, 'iwaẓ tuḥfoñ ke, tuḥfe jo bihtar is shahr meñ haiñ, aur us ke náme ká jawáb bhejúñ; aur jaisá, ki wuh ba-akhláq pesh áyá hai, maiñ bhí us ká 'iwaẓ karúñ."

Khalífa ká farmáná, mere ta,íñ niháyat sháq guẓrá. Gharaẓ maiñ ne 'arẓ kiyá, ki "Jo amr irshád hogá, maiñ us ko ba-sar wa chashm ba-já lá,úñ; magar ab safar kí muṣíbatoñ se aisá tang áyá húñ, ki ziyáda is se ṭáqat safar karne kí apne meñ nahíñ pátá; aur maiñ ne 'ahd kiyá, aur qasam khá,í hai, ki phir safar ke iráde Baghdád se na niklúñ." Aur apne chhaṭoñ safar kí muṣíbateñ us ke ḥuẓúr meñ kah suná,íñ. Khalífa ne, un ko sunkar, niháyat ta'ajjub kiyá, aur kahá, "Fi-l-wáqi' sab yih ḥál, jo tú ne bayán kiye, 'ajíb wa gharíb haiñ; lekin bá-wujúd is sab ke ek bár phir, merí khát̤ir ke wáṣṭe, jazíra-i-Sarandíp tak jáná ẓarúr hai; ba'd is safar ke, phir tú aur safar na kíjiyo." Jab maiñ ne dekhá, ki Khalífa is martabe meñ mubálagha aur iṣrár kartá hai, chár wa ná-chár, maiñ ne jáná jazíra-i-Sarandíp ká qubúl kiyá. Us ne ek hazár riyál, mujhe ráh kharch dekar, kahá, "Jald ṭaiyárí apne jáne kí us ṭaraf ko kar."

Maiñ ne ka,í din ke 'arṣe meñ ṭaiyárí kí, aur rukhṣat lene Khalífa ke ḥuẓúr meñ gayá. Us ne jawáb, náma-i-Bádsháh-i-Sarandíp ká, apne háth se likhkar ma' tuḥfoñ ke mujhe diyá. Maiñ tuḥfe aur khat̤t̤ lekar, bandar-i-Báñsrá ko gayá; aur waháñ se jaház par sawár ho, thoṛe 'arṣe meñ, ma'-ul-khair, jazíra-i-Sarandíp meñ pahuñchá; aur arkán-i-daulat se waháñ ke muláqát kar, un ke ẓari'ye se Bádsháh ko apne áne kí it̤t̤ilá' kí. Phir wuh sab, ba-mújib ḥukm-i-Bádsháh ke, mujh ko ḥuẓúr meñ le ga,e. Maiñ ḥasb-i-ma'múl, ádáb wa taslímát ba-já lákar takht ke áge zamín bos hu,á. Us Bádsháh ne, dekhte hí, mujhe pahcháná, aur bahut khush hu,á, aur kahá, "Sindbád, tú khair-o-'áfíyat se hai?" Maiñ ne ádáb ba-já láke 'arẓ kiyá; "Maiñ ḥuẓúr ko hamesha yád kiyá kartá thá; áj ká din, niháyat mubárak hai, ki maiñ ne ḥuẓúr ko dekhá." Phir maiñ ne us kí ta'ríf wa tauṣíf, aur shukr-guzárí bahut karke, khat̤t̤ aur tuḥfaját Khalífa ke guẓráne. Us ne un ko bahut khush hoke liyá. Khalífa ne ek

Digitized by Google

farsh ṭilá-kár, hazár riyál kí ṭaiyárí ká, us ke liye bhejá thá; aur siwá is ke, pachás qabá,eñ, bahut achchhe kapṛoñ kí, jo buní hu,í Alagzandriya, Kairo, wa-ghaira mulkoñ kí thíñ; aur ka,í farsh qirmizí rang, jin ke úpar bahut achchhá kám kiyá hu,á thá; aur ek piyála 'aqíq ká, ek angusht ke miqdár par moṭá, aur us ke kináre par taṣwír ádmí kí, is waẓa' se kanda thí, ki wuh apne zánúñ zamín par rakhe, tír kamán se chalákar sher ko mártá hai. Máwará,e is ke, ek takht giráñ qímat, jo Ḥaẓrat Sulaimán-'alaih ká thá, aur Khalífa ne bahut us kí qímat dí thí; aur maẓmún khaṭṭ-i-Khalífa ká, yih thá, "'Unwán khaṭṭ-i-Khalífa ká. 'Abdulla-Hárún-Rashíd kí ṭaraf se, jo faẓl-i-Khudá-Ta'ála se khalífa aur já-nishín apne asláf-ashráf ká hai, salám pahuñche; Bádsháh, ṣáḥib-i-iqbál, ẓawí,u-l-iqtidár ko, ba-ṭufail sardár rah-numá,oñ, ráh-mustaqím ke, ham ne páyá tumhárá náma, sáth kamál khushí ke; ab ham bhejte haiñ jawáb us ká, ma' ba'ẓ tuḥfoñ ke, yaqín hai, ki wuh khaṭṭ tumhárí naẓar se guẓregá; aur us ke maẓmún se muḥabbat ká ḥál, ki jo ham ko ba-nisbat tumháre hai, ma'lúm hogá. Faqaṭ."

Bádsháh Sarandíp ká yih maẓmún paṛhke, niháyat masrúr hu,á. Ba'd is ke, maiñ ne rukhṣat phir áne kí, us Bádsháh se, ṭalab kí. Wuh az-ráh shafqat aur 'ináyat ke, jald rukhṣat nahíñ kartá thá; ákhir, ba-sabab mere iṣrár ke, us ne khil'at aur in'ám mujh ko dekar, rukhṣat kiyá. Maiñ ne jaház par sawár ho, sídhá rasta Baghdád ká liyá; magar merí qismat meñ kuchh taklíf likhí thí; is wáste Baghdád ko maiñ jald, jaisá ki Khudá se cháhtá thá, pahuñch na saká. Rawánagí jaház ko tín chár din guẓre the, yak-á-yak hameñ qaẓẓáqoñ ne ákar gher liyá. Ham un se muqábala na kar sake. Ákhir unhoñ ne hamárá jaház lúṭ liyá, aur ham sab ko pakaṛke apná ghulám kiyá; aur jin shakhṣoñ ne un se muqábala kiyá wuh sab un ke háth se máre ga,e. Phir unhoñ ne hamáre kapṛe utár, hameñ barahna kiyá, aur ek joṛá moṭá gazí ká, jaisá ghulámoñ ko pahináte haiñ diyá; aur dúr daráz jazíre meñ le jákar, ham sab ko bech ḍálá.

Mujh ko, ek baṛe máldár tájir ne mol liyá, aur apne ghar le jákar, mánind apne ghulámoñ ke libás pahnáyá, aur kháne ko diyá. Wuh, ki mere ḥál se wáqif na thá, ek din púchhne lagá, ki "Tujh ko kuchh kám átá hai?" Maiñ ne jawáb diyá, "Ahl-i-ḥirfá se nahíñ húñ; maiñ tijárat pesha thá; qazzáqoñ ne mujh ko ma' ham-ráhiyoñ ke, ki sab tájir the, lúṭ liyá, aur sab ko ghulám banákar bech ḍálá." Phir us tájir ne kahá, "Tujh ko tír lagáná átá hai?" Maiñ ne kahá, "Aiyám-i-tufúliyat meñ mashq tír-andází kí al-batta

Digitized by Google

kí thí, aur us ko bhúlá nahíñ." Tájir ne yih kalám sunkar, mujh ko tír wa kamán de, apne sáth háthí par sawár kar liyá, aur baṛe jangal meñ, ki shahr se ka,í gharí kí ráh par thá, le gayá; aur bahut dúr us jangal meñ jákar mujh ko ek jagah utár diyá; aur baṛá darakht dikhákar kahá, "Is par tú chaṛh jāke baiṭh, aur jo háthí ki udhar se guẕre us ko tú tír se már. Háthí is jangal meñ bahut haiñ. Agar ko,í háthí tere háth se márá já,e, tú mujh ko ákar, khabar kíjiyo." Yih kahkar us ne mujhe kháne ko diyá, aur shahr kí ṭaraf phir chalá gayá. Maiñ ne us darakht par chaṛhke rát bhar nigah-bání kí.

Shab ko ko,í háthí waháñ merí naẕar na paṛá. Magar dúsre din fajr ko, waqt ṭulú' hone áftáb ke, bahut háthí waháñ á,e; maiñ ne bahut tír un ko máre; ek háthí zakhmí hokar girá, aur báqí bhág ga,e. Maiñ maidán ko khálí pákar shahr meñ gayá; aur us saudágar se jákar kahá, ki "Ek háthí mere tíroñ ke zakhmoñ se girá hai." Wuh sunkar mujh se bahut khush hu,á, aur mujh ko bahut achchhí ghiẕá khilá,í, aur merí bahut ta'ríf kí. Dúsre din phir ham donoñ us jangal meñ ga,e, aur maiñ ne us háthí khodkar gáṛ diyá. Us tájir ne kahá, "Jab yih háthí zamín meñ saṛ já,e, tú dáñt us ke nikálkar le á,iyo; wuh bahut nafa' kí chíz hai."

Do mahíne tak, maiñ yih kám kartá rahá; aur ek háthí ko tír mártá; kabhí us darakht se utartá, aur kabhí waqt ẕarúrat ke, us par chaṛh játá. Ek roz fajr ke waqt, maiñ darakht par chaṛhá hu,á muntaẕir háthiyoñ ke áne ká thá; dafa'tan ek fauj kí fauj háthiyoñ kí us jangal meñ á,í, aur us darakht ko, ki jis par maiñ thá, gherke muhíb áwázeñ karne lage. Un kí kasrat se zamín us ṣaḥrá kí chhap ga,í; aur un ke páñoñ kí dhamak se hilne lagí. Wuh mujhe dekhke apní khartumoñ ko us darakht kí jaṛ meñ lapeṭkar khaiñchte the, aur qaṣd ukháṛne ká karte. Maiñ yih ḥál dekhkar niháyat ḍará, aur mere ta,íñ aisá ra'sha hu,á, ki tír wa kamán donoñ háth se chhúṭke zamín par gir paṛe.

Maiñ apne jíne se máyús hokar us kí shákhoñ meñ lipaṭ rahá. Yaháñ tak ki ek baṛe háthí ne ákar apní súñḍ ko us darakht meñ lapeṭkar, aisá zor kiyá, ki us darakht ko jaṛ se ukháṛ zamín par ḍál diyá; maiñ darakht ke sáth zamín par á rahá. Us baṛe háthí ne mujh ko uṭhákar apní pusht par biṭhá liyá. Maiñ, khauf se mánind murde ke, us kí píṭh par paṛ gayá. Phir wuh baṛá háthí sab ke áge hu,á, aur sab háthí píchhe us ke qaṭár báñdhkar chale. Chalte chalte mujhe wuh ek makán meñ le gayá, aur apní

Digitized by Google

pusht se utár zamín par biṭhá diyá, aur wahán se sab háthiyoṅ ke sáth wuh chalá gayá. Maiṅ baṛí der tak, us já par baiṭhá rahá. Jab dekhá, ki ko,í háthí wahán par ab nahíṅ hai, to maiṅ mutama,inn hokar uṭhá. Itne meṅ ek bahut chauṛá gaṛhá, háthí kí haḍḍiyoṅ aur dáṅtoṅ se bhará hu,á, naẓar áyá. Us ko dekhkar, maiṅ apne dil meṅ sochá, aur muta'ajjib hu,á, ki yih fíl bahut 'aql-mand haiṅ; jab inheṅ ṣábit hu,á, ki faqaṭ maiṅ dáṅtoṅ ke wáste un ko ján se mártá húṅ; is wáste unhoṅ ne mujh ko is ghár par lákar dikhlá diyá, ki yahán bahut dáṅt haiṅ, jitne cháhe le, aur á,inda qaṣd hamáre márne ká na kar. Maiṅ ne ziyáda is se us já par tawaqquf na kiyá, aur shahr kí ṭaraf rawána hu,á.

Ek rát din meṅ apne áqá ke pás pahuṅchá. Dar-miyán ráh ke kahíṅ háthí naẓar na paṛe; is se aur bhí ṣábit hu,á ki wuh mujh ko us gaṛhe par chhoṛkar, aur kisí jangal meṅ chale ga,e haiṅ; tá ki maiṅ, ba-dil-jam'í un ke dáṅtoṅ se mutamatti' húṅ, aur á,inda un ko ẓarar na pahuṅchá,úṅ. Gharaẓ jab mere áqá ne mujhe dúr se dekhá, khush hokar, ba-áwáz-i-buland kahne lagá, "Ai gharíb Sindbád, tú kahán thá, maiṅ tere liye niháyat mutaraddid húṅ; tujhe ḍhúṅḍhtá hu,á us jangal meṅ gayá; wahán jáke us darakht ko, jis par tú rahá kartá thá, dekhá ki jaṛ se ukhṛá paṛá hai; aur tír wa kamán terí zamín par paṛí hu,í dekhí. Har-chand ki terí talásh kí, kahíṅ na páyá; tujh se ná-ummed hoke baiṭh rahá thá. Ab tú apná ḥál bayán kar, ki tujh par kyá wárdát gaẓrí, aur kyúṅkar ab tak zinda rahá?" Maiṅ ne sab ḥál apná ẓáhir kiyá. Wuh tájir us gaṛhe ká ḥál sunkar bahut khush hu,á, aur mere sáth wahán jákar fíl-dandán, jis qadr uṭhá saká, apní sawárí ke háthí par lád láyá aur mujh se kahá, "Bhá,í, áj se tú merá ghulám nahíṅ, maiṅ ne tujh ko ázád kiyá, tú mere sáth baṛe sulúk se pesh áyá; ab maiṅ bahut máldár ho já,úṅgá; Khudá tujh ko khush rakhe, aur terí 'umr wa daulat meṅ barkat de. Maiṅ ne ab tak is amr ko, jise ab ẓáhir kartá húṅ, tujh se poshída rakhá thá; wuh amr yih hai ki háthiyoṅ ne is jangal ke mere bahut ghulám, jo wáste ḥáṣil karne fíl-dandán ke játe the, ján se máre; ko,í ghulám fi-l-faur, aur ko,í ba'd do tín din ke un ke ṣadme se márá játá thá; magar Khudá ne tujh ko un ke ẓararr se maḥfúẓ rakhá; aur faqaṭ tere ḥál par apná raḥm aur karam kiyá; yih dalíl hai, ki terí 'umr bahut baṛí hogí, aur bahut farághat ke sáth, tú is dunyá meṅ rahegá. Aur áge maiṅ ba-ghair ẓá,i' karne bahut jánoṅ ke, fíl-dandán se mutamatti' nahíṅ hotá thá, aur mere ádmí

Digitized by Google

us kí talásh meñ ẓá,i' hu,e. Ab bi-daulat tere, maiñ aur is shahr ke sab log, ba-sabab páne khán háthí dánt ke mutamawwil aur mál-dár ho jáweñge. Aur tú yih khiyál na kar, ki maiñ ne faqaṯ tujhe ghulámí se ázád kiyá, balkí maiñ tere sáth bahut sulúk se pesh á,úñgá; aur is amr meñ sab ahl-i-shahr se bhí, tujh ko bahut kuchh dilwá dúñgá." Maiñ ne yih sunkar us se kahá, "Khudá tum ko bahut salámat rakhe, ki tum ne mujhe ázád kiyá; aur is amr se kamál mamnún farmáyá. Maiñ dar-ḥaqíqat niháyat khush thá, ki is shahr meñ tum ne mujhe kharíd kiyá; ab maiñ tumhárí aur sab ahl-i-shahr kí 'ináyat se ummedwár húñ, ki kisí ṯaraḥ se, mujh ko mere waṯan kí ṯaraf rukhṣat farmá,o." Us tájir ne kahá, "Tú kháṯir-jam' rakh, 'anqaríb mausam jaház áne ká pahuñchtá hai; wásṯe fíl-dandán ládne ke, ḥasb ma'múl, muqarrar jaház á,eñge, ham tujh ko bahut kharch deke, un par sawár kar, tere waṯan kí ṯaraf rukhṣat kareñge." Maiñ ne us kí aur ziyáda shukr-guzárí kí aur du'á,eñ díñ. Phir maiñ us shahr meñ munta̤zir mausam jaház ká hoke, us ke ghar meñ rahá; aur ka,í bár, is 'arṣe meñ jákar, fíl-dandán us gaṛhe se lákar, us ká ghar bhar diyá. Jab us tájir ko fíl-dandán se serí ḥáṣil hu,í, us ne aur tájiroñ ko us gaṛhe se iṯṯilá' kí; wuh bhí jákar kháṯir-khwáh fíl-dandán uṭhá lá,e.

Yaháñ tak ki mausam jaház ká pahuñchá, aur bahut jaház aṯráf se us shahr meñ á,e. Mere áqá ne mujh ko jaház par sawár karke, ádhe fíl-dandán jo us ke ghar meñ jam' the, mujh ko diye aur mere nám se us jaház par bár kiye. Aur kháne píne kí chízeñ bahut sí mere sáth kar díñ; aur us mulk ke bahut tuḥfe aur nádir chízeñ dekar rukhṣat kiyá. Chunánchi, maiñ is 'ináyát chand-dar-chand se, aur ziyáda us ká shukr ba-já láyá, aur jaház par us shahr se rawána hu,á, aur us tájir ke sulúk kabhí apne dil se na bhúlá. Asná,e ráh meñ ka,í jazíroñ se hote hote, jazíra-i-Tiráfarmá meñ gayá, aur waháñ se khushkí ke raste bandar-i-Báñsrá ko pahuñchá; aur ráh meñ fíl-dandán bechkar, mulkoñ kí tuḥfa tuḥfa chízeñ mol líñ; aur kárwán ke ham-ráh hokar, bahut dinoñ meñ Baghdád ko pahuñchá.

Agarchi safar-i-khushkí meñ maiñ ne taklíf aur taṣdí' bahut uṭhá,í, lekin ṣadme ṯúfán, aur qazzáq, aur sáñp, waghaira se, jo maiñ ne agle safaroñ meñ uṭhá,e the, maḥfúẓ rahá. Aur Baghdád meñ pahuñchte hí, awwal Khalífa ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir hu,á. Aur sab ḥál khaṯṯ aur tuḥfoñ ke pahuñcháne ká, Bádsháh-i-Sarandíp ko, ẓáhir kiyá. Khalífa ne sunkar farmáyá, ki "Terí ṯaraf se mujh ko hamesha

Digitized by Google

ta'alluq-khát̤ir ká rahá kiyá, aur tere wás̤te Khudá se du'á máñgtá thá, ki tujh ko ba-khair-o-khúbí yahán pahuñchá,e." Jab maiñ ne qiṣṣa fíloñ ká us se kahá, us ne sunkar, bahut ta'ajjub kiyá; aur us ḥál ko, mánind ḥál aur safaroñ ke taṣawwur karke, ek munshí ko farmáyá, ki merí sab sar-guẕasht sunahrí ḥarfoñ se likhkar khazáne meñ dákhil kare. Phir us ne mujh ko khil'at aur bakhshish dekar rukhṣat kiyá. Ṣáḥibo, jab se maiñ apne ahl-o-'iyál aur aqribá aur dostoñ meñ rahne lagá.

Sindbád ne ḥál apne sátweñ safar ká, ki safar-i-akhír us ká thá, bayán karke Hindbád se kahá, "Ai dost, tú ne kisí ko suná hai ki aise muṣá,ib meñ, jo maiñ ne uṭhá,e haiñ, mubtalá hu,á; aur phir un sab áfatoñ ke jhelne ke ba'd, is árám wa ásá,ish se apní zindagání ba-sar kí." Hindbád ne yih kalám sunkar, us ke háth ko bosa diyá, aur kahá, "Ḥaqq yúñ hai, ki jis qadr tum ne in safaroñ meñ miḥnat aur jánbází kí hai, kisí bashar ká maqdúr nahíñ, ki kar sake. Tumháre ḥál-i-muṣá,ib se, jo is daulat ke ḥáṣil karne meñ tum ne úṭhá,e haiñ, merí qarár wáqi'í tasallí hu,í; ab maiñ apne is ḥál-i-muḥtájí ko bahut ghanímat jántá húñ. Go miḥnat aur mazdúrí se, nán-i-khushk mujh ko ḥáṣil hotí hai, lekin apne ahl-o-'iyál meñ rahkar, áfát aur balá,oñ se, jo tum ne bayán kíñ, maḥfúẓ húñ. Chain wa árám, ki ab tum karte ho, ba-nisbat un shadá,id ke kuchh nahíñ; balki tum mustaḥiqq aur sazáwár, is se ziyádatar 'aish wa 'ashrat ke ho; aur tumhárá ṣarf be-húda wa be-já nahíñ. Ḥaqq-Ta'ála, tumheñ isí t̤araḥ se khush wa khurram, ákhir dam tak, rakhe; merá qiyás ghalat̤í par thá, jo maiñ ne shikáyat zamáne kí kí, aur rishk tumhárá kiyá."

Phir Sindbád ne, ek sau riyál Hindbád ko dekar kahá, ki "Tum ab mazdúrí karná chhoṛ do, aur merí rafáqat meñ rahá karo. Tumháre ahl-o-'iyál kí khabar-gírí maiñ apní zindagí tak ba-khúbí kiyá karúñgá." Chunánchi, Hindbád ne, tamám 'umr apní, Sindbád kí rafáqat meñ rahke, ba-khúbí ba-sar kí.

Qiṣṣa Sindbád jahází aur Hindbád ḥammál ká, tamám hu,á.

Digitized by Google

QIṢṢA TÍN SEB, AUR MÁRE JÁNE EK BÍBÍ KÁ DHOKHE MEN.

Malika Shahrzád ne Shahryár Bádsháh-i-Hindústán se 'arẓ kiyá, ki—Khalífa Hárún-Rashíd, jis ka ẕikr maiñ ne qiṣṣa-i-sábiq meñ ḥuẓúr ke rú-ba-rú kiyá; akṡar rát ko tanhá, bhes badalkar, shahr-i-Baghdád meñ phirá kartá. Chunánchi, us ne ek din apne wazír Ja'far se farmáyá, ki "Áj kí rát maiñ is shahr meñ gasht karúñgá, tá daryáft ho, ki merí ra'íyat ká kyá ḥál hai, thánadár un kí nigahbání aur muḥáfaẓat kyúñkar karte haiñ. Agar un ko khá‚in aur gháfil pá‚úñgá to ma'zúl karke, auroñ ko ba-já‚e un ke muqarrar karúñgá; aur jo apne kám par musta'idd hoñge, un ko in'ám dúñgá." Wazír Ja'far, ba-mújib ḥukm-i-Khalífa ke, waqt mu'aiyin meñ, rát ko ḥáẓir hu‚á. Khalífa, us wazír, aur Masrúr, dárogha-i-khwája-sará‚oñ ko, ham-ráh apne lekar, shahr kí ṭaraf gayá; aur tínoñ ne aisá bhes aur rúp badlá, ki hargiz pahcháne nahíñ játe the.

Phir wuh, ka‚í bázár aur kúchoñ se ho, ek tang galí meñ wárid hu‚e. Waháñ, unhoñ ne cháñdní meñ, ek shakhṣ ṭawílu-l-qámat sufaid-rísh ko dekhá, ki jál sar par, aur ṭokrá náriyal ke pattoñ ká kháñdhe par dhare hu‚e, láṭhí ṭektá, chalá játá hai. Khalífa ne kahá, "Yih shakhṣ bahut gharíb ma'lúm hotá hai, us se us ká ḥál chalke púchhiye." Wazír Ja'far ne, áge baṛhke, us se púchhá, "Tú kaun hai?" Us ne jawáb diyá, "Khudáwand, maiñ máhígír húñ; ki is peshe meñ muḥtájí mujh ko ghere rahtí hai. Áj do pahar se, maiñ machhliyáñ pakaṛne gayá thá, jab se ab tak ek machhlí mere háth na lagí; khálí háth ghar ko phire játá húñ. Ek zauja aur ka‚í chhoṭe chhoṭe laṛke mere haiñ, ḥairán húñ ki áj kaháñ se un ko kháná dúñgá."

Khalífa ko us ká ḥál sunkar raḥm áyá, aur us se kahá, "Daryá par phir chalkar, ek bár aur tú jál ko ḍál kuchh nikle yá na nikle; ek sau riyál tujh ko mileñge." Wuh máhígír, is bát ko sunkar, tamám din kí miḥnat aur mashaqqat apní bhúl gayá, aur Khalífa ke sukhan par i'timád karke, un tínoñ ke sáth jákar, daryá‚e Ṭigris ke kináre jál ko kholá, aur apne dil meñ sochne lagá, ki "Yih tínoñ shakhṣ niháyat ashráf aur dánish-mand naẓar áte haiñ, mujh se jhúṭ na boleñge, yaqín hai, ki apne wa'de ko wafá kareñ, aur mere wáste ek riyál bhí, un sau riyál meñ, jo wa'da kiye haiñ, káfí hai." Yih sochkar us ne jál ko daryá meñ

pheñká, aur ba'd thoṛí der ke us ko khaiñchá. Ittifáqan us jál meñ, ek sandúq band, bahut bhárí, niklá. Khalífa ne sau riyál us máhígír ko wazír se dilwákar, jaldí rukhṣat kiyá; aur Masrúr ba-mújib ḥukm apne áqá ke, us ṣandúq ko apne moñḍhe par rakhkar, le chalá. Khalífa ko kamál ishtiyáq hu,á, ki us ṣandúq ko kholkar dekhe, ki us meñ kyá chíz hai. Jald us ko apne maḥall kí ṭaraf le gayá, aur waháñ pahuñchkar us ṣandúq ko kholá. Us meñ ko,í chíz, náriyal kí chaṭá,í meñ, surkh ḍore se sí hu,í, dekhí. Ba-sabab jaldí aur be-ṣabrí karne Khalífa ke, unheñ furṣat ṭáṭ ke kholne kí na milí; chhurí se lekar, un ṭáñkoñ ko káṭ ḍálá. Us chaṭá,í ke andar us ne ek lifáfa, ki puráne parde meñ lipṭá hu,á, aur us par ek rassí bandhí hu,í thí, páyá. Jab us ko kholá, to dekhkar niháyat mutaḥaiyir aur muta-'ajjib hu,á; us lifáfe ke andar lásh ek bíbí kí, ki sufaid ziyáda barf se thí, ṭukṛe ṭukṛe dekhí.

Khalífa us ko dekhkar wazír par niháyat bar-ham hu,á, aur kahne lagá, "Tú aisí khabar-dárí aur ḥifáẓat, merí ra'íyat kí kiyá kartá hai; terí 'ahd-i-wizárat meñ, is shahr ke andar, aise ẓálim aur bad-kirdár log haiñ, jo merí ra'íyat ko is sang-dilí se márkar daryá meñ ḍál deñ; ta'ajjub ká maqám hai, roz-i-qiyámat ko aise maqtúloñ ke khún ká mujh se muwákhaẓa hogá. Agar tú jald talásh karke qiṣáṣ-qátil se is bíbí ká na legá, to maiñ, qasam Khudá kí, 'iwaẓ us khúní ke tujhe aur chálís shakhṣoñ ko tere aqribá-i-qaríba se pháñsí dekar qatl karúñgá." Wazír-i-a'ẓam ne 'arẓ kí, "Khudáwand, ghulám ko kuchh muhlat mile, tá ki qátil is bíbí ká talásh kiyá jáwe." Khalífa ne farmáyá, ki "Tín din kí tujh ko muhlat dí játí hai, is 'arṣe meñ us ko paidá kar."

Wazír Ja'far, kamál maghmúm aur andoh-nák, apne ghar meñ áyá, aur dil meñ apne kahne lagá; ki "Itne baṛe shahr-ábád Baghdád meñ, dastyáb honá qátil ká, bahut dushwár hai aur bi-l-farẓ, agar us khúní ko maiñ ne páyá, to gawá-hoñ ko us ke kaháñ se paidá karúñgá; aur yaqín hai, ki wuh qátil kab ká is shahr se chalá gayá hogá. Aur agar apní makhlaṣí ke liye, kisí mujrim khúní ko jel-kháne meñ qaid ho Bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir karke, use qátil is bíbí ká ẓáhir karúñ, ho saktá hai, magar merá dil nahíñ cháhtá, ki murtakib aise amr makrúh ká húñ, gunáh dúsre ká aur shakhṣ par rakhúñ." Phir us ne thánadároñ aur barqandázoñ ko ḥukm kiyá, ki "Jald us khúní ko, jis ne is bíbí ko qatl kiyá hai, tín din meñ talásh karke paidá kareñ, agar paidá na kareñge, to merí ján já,egí." Wuh sab aur

Digitized by Google

wazír apní ján ke khauf se cháron taraf shahr ke daur pare, aur kháná-ba-kháná us khúní kí talásh karne lage. Bá-wujúd just-o-jú ke, kahín us ká surágh na lagá; yahán tak ki tín din guzre, aur sazáwal-i-bádsháhí wazír ko pakarke le ga,e.

Bádsháh ne us se púchhá, "Kyún, tú ne qátil ko paidá kiyá?" Wazír ne roke kahá, "Khudáwand, bá-wujúd barí talásh aur just-jú ke, ab tak kahín us ká thikáná nahín lagá." Bádsháh ne khafá hokar, hukm kiyá, ki "Wazír-i-a'zam aur chálís us ke aqribá ko, jo qaum-i-Barmakí se hon, le jákar, mere mahall ke darwáze par gardan máro."

Khalífa ke farmáte hí, iktálís lakriyán phánsiyon kí, kharí ho ga,ín, aur chálís Barmakí gharon se pakre á,e; aur tamám shahr men dhandhorá phirne lagá, ki "Hukm se Khalífa ke, wazír Ja'far aur chálís us ke aqribá phánsí diye játe hain, jis ko dekhná manzúr ho ákar dekhe." Ek gharí men, tamám shahr men khabar mashhúr ho ga,í, ki is sabab se wazír gardan márá játá hai. Phir jab wazír aur chálís us ke aqribá ko lákar, phánsí ke tale bithláyá, aur un kí gardanon men rassiyán dálín, ek khalqat wahán par jam' hu,í; aur az-bas-ki wazír ko, ba-sabab us kí nek-nihádí aur khush-khulqí ke, sab khalq Baghdád kí, dil se 'azíz aur dost rakhtí thí; is hál men use dekhkar wá-wailá aur girya wa zárí karne lagí. Aur shahr-i-Baghdád ke ádmiyon par mauqúf nahín, tamám qalam-rau Khalífa ke, sab log us wazír ke 'adl wa insáf se niháyat rází aur shákir the; magar ko,í Bádsháh ko is hukm se báz nahín rakh saktá thá. Al-qissa, qaríb thá ki jallád wazír aur un chálíson ádmiyon ko phánsí de, itne men, ek jawán khúb-súrat aur khush-záhir ne, bhír ko chírkar, apne ta,ín wazír Ja'far ke pás pahuncháyá, aur us ke háthon ko bosa dekar kahá, ki "Qátil us bíbí ká main hún, main ne us ko qatl kiyá hai." Wazír, agarchi us jawán kí báten sunkar fi-l-jumla khush hu,á, magar jawání par us jawán kí bahut kurhá aur afsos kiyá, aur us se púchh rahá thá, ki ek mard daráz-qad kuhan-sál ne áke wazír se kahá, "Us jawán ne, jo kuchh ki záhir kiyá sab jhút hai; balki main ne us bíbí ko, jo is sandúq men hai, márá; main sazáwár qisás ká hún, aur yih jawán be-qusúr mahz hai." Yih kahkar, us pír ne jawán se mukhátib hokar kahá, "Ai farzand, tú kyún ghabrákar iqrár is ke márne ká kartá hai, aur kis wáste apne ta,ín qatl-gáh men láyá; main to bahut is dunyá men rahá hún, mujhe apne 'iwaz men márá jáne de." Us jawán ne wazír se kahá, "Yih pír jhút kahtá hai, qátil us ká faqat main hún." Gharaz, wazír us nizá'

Digitized by Google

ko, jo darmiyán jawán aur buḍḍhe ke hotí thí, sunkar niháyat ḥairán hu,á, aur ba-majbúrí un donoñ ko Khalífa ke ḥuẓúr meñ le gayá, aur 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand, yih donoñ shakhṣ iqrár us bíbí ke márne ká karte haiñ." Un donoñ ne, Khalífa ke sámne bhí, wuhí ẓáhir kiyá. Khalífa ne iqrár un donoñ ká sunkar, ḥukm diyá, ki "Wazír wa-ghaira ko chhoṛ do, aur un donoñ ko, ba-'iwaẓ khún us bíbí ke, gardan máro." Wazír ne naját páke 'arẓ kiyá, "Khudáwand, do ká márná, ba-'iwaẓ ek khún ke, khiláf inṣáf ke hai." Itne meñ, jawán ne qasam Khudá kí khákar kahá, ki "Is bíbí ko maiñ ne márá hai; chár din guẓre haiñ, ki maiñ ne us ko qatl kar, aur ṣandúq meñ band kar, daryá meñ ḍál diyá thá; agar maiñ is amr meñ khiláf kahtá húñ, to roz-i-qiyámat ke andhá aur rú-i-siyáh uṭhúñ." Khalífa ko, jab is jawán ke is ṭaraḥ ke iqrár karne se yaqín hu,á, ki qátil is bíbí ká yihí hai; aur wuh mard-i-pír bhí khámosh ho rahá, kuchh na bolá. Tab jawán se púchhá, ki "Tú ne kis wásṭe is be-raḥmí aur sang-dilí se, is bíbí ko márá, aur kyúñ ab us ke qiṣáṣ meñ, áp qatl hone ke wásṭe ḥáẓir hu,á; aur tú ne ẕará khauf aur ḍar Khudá wa ḥákim ká na kiyá." Jawán ne kahá, "Khudáwand, jo amr ki mere aur us bíbí ke darmiyán guẓre haiñ, sab likhe já,eñ, tá mújib 'ibrat, aur dastúru-l-'amal khalá,iq ká ho; agar ḥukm ho to maiñ is qiṣṣe ko ḥuẓúr meñ ẓáhir karúñ." Khalífa ne farmáyá, "Achchhá, bayán kar." Phir us jawán ne apne aur us bíbí ke ḥál ko, is ṭaraḥ se bayán karná shurú' kiyá.

QIṢṢA US MAQTÚL BÍBÍ, AUR US JAWÁN KÁ, KI US KÁ SHAUHAR THÁ.

Jawán ne kahá:—Khudáwand, yih bíbí-i-maqtúl merí zauja aur is mard-i-pír kí beṭí hai, aur yihí mard-i-pír merá chachá hai. Hanoz, yih bíbí, bára baras kí nahíñ hu,í thí, ki is pír ne us kí shádí mere sáth kar dí; giyára baras ke 'arṣe meñ, ki us ke 'aqd ko guẓre haiñ, tín beṭe mere us se paidá hu,e, chunánchi wuh tínoñ laṛke ab tak zinda haiñ. Yih bíbí, merí niháyat muṭí' aur pák-dáman thí, aur hamesha, merí raẓá aur khush-núdí ko malḥúẓ rakhtí, aur maiñ bhí us ko

Digitized by Google

'azíz rakhtá, aur har waqt us kí khátir-dárí wa dil-jo,í meñ rahtá.

'Arṣa ek mahíne ká guẓartá hai, ki wuh bímár hu,í; maiñ ne tá ba-maqdúr apne, us ke 'iláj meñ sa'í aur koshish kí. Ba'd ek mahíne ke, us ne siḥḥat pá,í, aur wáste ghusl-i-ṣiḥḥat ke, iráda ḥammám meñ jáne ká kiyá. Aur qabl is ke, ki wuh ghar se naháne ko já,e, us ne mujh se kahá, "Merá jí seb kháne ko cháhtá hai, kahíñ se us ko talásh karke, mere wáste lá, agar seb na milegá, to phir maiñ bímár paṛ já,úñgí." Maiñ ne kahá, "Bíbí, tum khátir-jam' rakho, jis ṭaraḥ se banegá, maiñ seb talásh karke lá,úñgá."

Yih bát us se kahkar, maiñ fi-l-faur bázár ko gayá, aur har ek dukán meñ mewa-faroshoñ kí talásh seb kí karne lagá. Har-chand, 'iwaẓ har dáne ke ek riyál dene ko rází hu,á, us par bhí ko,í seb mere háth na lagá. Ákhir máyús hokar ghabráyá; wuh bíbí, jab ḥammám se ghusl karke ghar á,í, aur us ne seb ko na páyá, niháyat ranjída-khátir hu,í rát bhar use nínd na á,í. Us ke malúl hone se, mujhe kamál ranj hu,á, aur shikasta khátir use na dekh saká. Fajr hote shahr ke bághoñ meñ jákar seb kí talásh kí; waháñ bhí kahíñ na páyá. Ákhir ek buḍḍhe málí ne kahá, "In dinoñ, siwá bágh-i-Bádsháhí ke, jo shahr-i-Báñsrá meñ hai, kahíñ seb tum ko na milegá." Maiñ ne apní bíbí kí khátir se qaṣd Báñsrá ká kiyá, aur apne úpar miḥnat, is qadr safar dúr daráz kí ikhtiyár karke, waháñ pahuñchá; aur talásh karte karte tín seb, fí dána ek riyál dekar, mol liye; aur pandra roz ke 'arṣe meñ apne ghar áyá, aur wuh tínoñ seb apní bíbí ko diye. Wuh dekhkar, bahut khush hu,í, aur un ko súñgne lagí, aur níche palang ke nazdík apne rakh diye; aur ba-sabab ẓu'f wa ná-tawání ke, usí ṭaraḥ se leṭí rahí.

Maiñ ba'd safar karne ke apní dukán par, ki chauk ke bazzáze meñ thí, jákar baiṭhá. Thoṛe 'arṣe ke ba'd maiñ ne ek ghulám-i-Ḥabshí daráz qámat ko dekhá, ki merí dukán ke áge se ek seb háth meñ liye hu,e uchhháltá játá hai, maiñ ne us seb ko pahcháná ki yih to unhíñ tínoñ seboñ meñ se hai jin ko maiñ Báñsrá se láyá thá, wa-garne in dinoñ ghair mausim meñ is Ḥabshí ne kaháñ se páyá. Mujhe khúb ma'lúm hai ki Baghdád shahr meñ kahíñ seb ká nám wa nishán nahíñ. Gharaẓ seb ko Ḥabshí ke háth meñ dekhte hí mere dil meñ aisí khalish hu,í, ki maiñ taḥammul na kar saká. Ákhir us Ḥabshí se bulákar púchhá, ki "Tú ne is seb ko kaháñ se páyá?" Us ne muskurákar jawáb diyá, ki "Yih tuḥfa merí ma'shúqa ká hai, áj maiñ use dekhne ko

Digitized by Google

gayá thá, us ke pás tín seb rakkhe hu,e the, maiñ ne us se púchhá, ki 'Yih seb kaháñ se áye'; us ne kahá, 'Merá shauhar do hafte ká safar karke inheñ mere wáste láyá hai.' Phir maiñ ne aur us bíbí ne milke kháne ko kháyá aur rukhsat ke waqt maiñ ne ek seb ko waháñ se uṭhá liyá. In báteñ ko us Ḥabshí se sunkar mere hosh játe rahe, aur fauran dukán band karke jaldí se ghar meñ gayá, aur apní bíbí ke kamre meñ jákar dekhá ki ṣirf do hí seb us ke pás rakkhe haiñ. Us se maiñ ne púchhá, "Tísrá seb yaháñ se kyá hu,á?" Us bíbí ne apne muñh ko pherke us ṭaraf ko naẓar kí jaháñ wuh tínoñ seb rakkhe hu,e the; faqaṭ do hí seboñ ko dekhkar niháyat be-damághí aur be-parwá,í se jawáb diyá, "Mujh ko ma'lúm nahíñ ki tísrá seb yaháñ se kyá hu,á." Us ke is ṭaraḥ ke jawáb dene se mujh ko ṣábit hu,á ki us Ḥabshí ne sach kahá hai; is amr ke taṣawwur karte hí mujhe janún aur ghairat ne is martabe meñ liyá ki be-ikhtiyár hokar chhurí apní kamar se nikál us ke ḥálqúm par pher dí. Phir us ke sir ko káṭke us ke badan ke chár ṭukṛe kiye, aur us kí lásh ko kapṛe meñ báñdhke chaṭá,í meñ lapeṭá, aur úpar lál ḍore se báñdh, aur rát ke waqt us ṣandúq meñ rakh, daryá-i-Ṭigras par le gayá, aur gahre pání meñ ḍabo diyá; ghar meñ ákar dekhá ki do chhoṭe laṛke mere sote haiñ aur baṛá laṛká ghar se báhir darwáze par baiṭhá ro rahá hai. Maiñ ne us se púchhá, ki "Tú kyúñ rotá hai?" Us ne jawáb diyá, ki "Maiñ ne fajr ke waqt ek seb ko ki un tínoñ seboñ se jin ko tum merí máñ ke wáste láye the, be-iṭṭilá' us ke uṭhá liyá. Aur der tak us se apne chhoṭe bhá,iyoñ ke sáth is kúche meñ khelá kiyá; ek ghulám Ḥabshí ki idhar se játá thá seb ko mere háth se chhínkar le bhágá, maiñ ne us ke píchhe dauṛkar seb ko harchand máñgá, aur rokar kahá, 'Merá báp do hafte ká safar karke merí máñ bímár ke wáste láyá hai'; magar us ne mujh ko na diyá; tab maiñ dúr tak us ke píchhe dauṛá gayá, us ghulám ne phirkar mujh ko márá, aur jaldí ek ráh se ho dúsrí ṭaraf bhág gayá, aur merí naẓar se gum hu,á, jab se ab tak maiñ usí ghulám kí talásh meñ phirtá thá; abhí thakke darwáze par baiṭhá ki tum ko udhar se áte hu,e dekhá aur tumháre ḍar se rone lagá. Khudá ke wáste, bábá-ján, tum is seb ke khoye jáne se merí máñ ko kuchh na kahná, nahín to us ko ziyáda ranj wa alam hogá." Phir merá laṛká yih kahkar bahut phúṭ phúṭkar rone lagá. Us ke kalám ko sunkar merí 'ajab ḥálat hu,í ki jis ká bayán nahíñ ho saktá. Der tak sakte kí ḥálat meñ rahá; jab ẓará ifáqa hu,á to apne ta,íñ hazároñ nafrín aur malámat karke

Digitized by Google

kahne lagá, ki Ai kam-bakht, tú ne 'abas apní aisí ma'shúqa aur pársá bíbí ko be-quṣúr qatl kiyá, aur us ná-ma'qúl ghulám kí báteñ jhúṭí jo laṛke kí zabání sunkar mujh se az-ráh fareb ke kahíñ thíñ, maiñ ne sach jánkar baṛá ghaẓab kiyá. Isí soch aur andeshe meñ baiṭhá afsos kar rahá thá, ki merá 'ammú wáste dekhne apní beṭí ke áyá. Maiñ ne us se is ḥál ko ẓáhir kiyá; us ne, be is ke ki mujh ko malámát yá us ke khún ká muwákhaẓa kare, mere gham ká sharík ho, girya wa zárí karne lagá. Tín din tak maiñ ne aur us ne us bíbí kí mátam-dárí kí; phir yih nek mard ba-sabab máre jáne apní piyárí dukhtar ke, jis ko bahut cháhtá thá, mubtalá-i-gham wa alam ká hu,á; aur 'ala-háẕa-l-qiyás maiñ kam-bakht bhí, ki jo us ghulám káẕib ke kalám ko báwar karke murtakib aise gunáh kabíra aur khána barbádí apní ká hu,á, giriftár anwá'-i-ranj wa malál ká húñ; is liye maiñ ne ákar áp kí ḥuẓúr meñ iqrár apne jurm ká kiyá, ummedwár húñ ki mujh ko ḥukm qatl ká farmá,iye, tá ki us ke qaṣáṣ meñ márá já,úñ, ki ab jíná merá hech hai, is bad zindagání apní par marne ke hazár darje tarjíḥ detá húñ."

Khalífa is qiṣṣe ko zabání us jawán ke sunkar niháyat muta'ajjib hu,á, aur us kí gharíbí aur be-kasí par bahut raḥm kiyá, aur kahá, "Jurm us shakhṣ ká hai jis ne qaṣdan nahíñ kiyá, Khudá aur khalq ke nazdík qábil 'afú ke hai, balki qábil qatl ke wuh ghulám hai jo mújib máre jáne us bíbí ká hu,á." Khalífa ne wazír se kahá, "Tín din kí tujh ko muhlat detá húñ; is 'arṣe meñ us ghulám-i-Ḥabshí ko paidá karo, illá ba-já,e us ke tú márá já,egá." Wuh wazír, ki Khudá, Khudá, karke ek 'aẕáb se chhúṭá thá, phir dúsre 'aẕáb meñ az sar-i-nau mubtalá hu,á; bádsháh se rukhṣat hokar rotá hu,á apne ghar gayá, aur taṣawwur kiyá, ki faqaṭ tín din tak merí zindagí hai, chauthe roz muqarrar márá já,úñgá, is wáste ki is shahr-i-Baghdád meñ hazároñ lákhoñ ghulám-i-Ḥabshí haiñ, kyúñkar us ghulám ká jis ko bádsháh ne ṭalab kiyá hai ṭhikáná lagegá. Khudá kí raḥmat aur ináyat se máyús honá na cháhiye, jis ṭaraḥ se ki us ne is bíbí ke qátil ko ẓáhir kiyá; kyá, 'ajab hai ki us ghulám ko bhí paidá kar de.

Gharaẓ do roz talásh meñ us ghulám kí guẕar gaye; wuh háth na lagá. Tísre roz sab log wazír ke ghar ke gird us ke jama' hokar rone píṭne lage, aur bádsháh ke ẕulm se shikáyat karne. Wazír Ja'far, apne máre jáne par ṭaiyár hokar, har ek apne ahl-i-khána aur dostoñ se rukhṣat hone lagá; aur wuh sab bhí us ke gale lagkar ro roke rukhṣat

Digitized by Google

hote the. Itne meñ bádsháh ne ek sardár ko ḥukm kiyá, ki "Tín din guẓar gaye, agar wazír ne us ghulám-i-Ḥabshí ko paidá kiyá ho to láye, wa illá us ko mere ḥuẓúr meñ háẓir kar." Wazír ba-mújib ḥukm bádsháh ke ghar se báhir nikal ham-ráh pahre ke jo use lene áyá thá hu,á. Jab maḥall se bar-ámad hokar iráda jáne ká kiyá, ek dá,í us kí laṛkí ko, ki páñch chhah baras kí thí, aur wazír use bahut piyár kartá thá, lekar sámne á,í. Wazír ne pahre ke logoñ se kahá, "Ẓará mujh ko 'ijázat do ki maiñ is laṛkí ko piyár kar lúñ"; yih kahke wuh us laṛki ko god meñ lekar piyár karne lagá. Ittifáqan us ke síne meñ kuchh chíz gol sí us ko maḥsús hu,í; púchhá, ki "Ai farzand, tumháre pás yih kyá chíz hai?" Us ne kahá, "Bábá yih seb hai jis par hamáre bádsháh ká nám likkhá hu,á hai; maiñ ne apne ghulám-i-Ḥabshí se, jis ká nám Ríḥán hai, do riyál ko mol liyá." Wazír Ja'far, nám seb aur ghulám-i-Ḥabshí ká sunkar, mutaḥaiyir hu,á aur jaldí se apná háth us kí baghal meñ ḍálkar wuh seb nikál liyá, aur us ghulám-i-Ḥabshí ko, ki usí ke ghar meñ maujúd thá, bulákar púchhá, ki "Sach batá, tú ne is seb ko kaháñ se páyá?" Us ne kahá, "Khudáwand, maiñ ba-qasam áp ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kartá húñ ki is seb ko na to áp ke ghar se maiñ ne churáyá hai, aur na bádsháh ke bágh se; ka,í din hu,e ki maiñ ne ek kúche meñ tín yá chár chhoṭe chhoṭe laṛkoñ ke khelte dekhá, ek laṛke ke háth se, ki jo sab se baṛá aur us seb ko háth meñ liye hu,e thá, chhínkar le bhágá. Wuh laṛká rotá hu,á mere píchhe dauṛá aur kahne lagá, ki 'Yih seb merá nahíñ, merí máñ ká hai, aur wuh bímár hai; merá báp baṛá safar karke us ke wáste láyá, un meñ se ek seb ko maiñ ne khelne ke wáste be-iṭṭilá' apní máñ ke le liyá thá.' Harchand ki wuh laṛká bahut royá, magar maiñ ne us ko na diyá, aur apne ghar meñ lákar use do riyál ko apní chhoṭí begam ke háth bechá." Wazír Ja'far ne us ghulám kí bad-zátí par bahut ta'ajjub kiyá, aur us ko bádsháh kí ḥuzúr meñ láyá. Us ghulám ne jis ṭaraḥ se ki wazír ke rú-ba-rú taqrír kí thí ba-'ainahi Khalífa ke ḥuzúr meñ bhí kí, bádsháh ke nazdík sar-á-sar quṣúr us ghulám-i-Ḥabshí ká s̤ábit hu,á, aur us kí báteñ sunkar be-ikhtiyár ho bádsháh hañs paṛá. Phir apne ta,íñ sambhálke wazír se farmáyá ki "Tere ghulám ke sabab se yih baṛá ḥádis̤a aur fitúr wáqi' hu,á, wuh sazáwár aisí sazá ká hai jo bá'is 'ibrat auroñ ká ho." Wazír ne 'arẓ kiyá, "Ḥuẓúr sach farmáte haiñ. Mere nazdík bhí yihí amr s̤ábit hai ki quṣúr is ghulám ká qábil 'afú aur dar-guẓar ke nahíñ; magar mujh ko qiṣṣa Núru-d-Dín 'Alí

Digitized by Google

aur Badru-d-Dín Ḥasan ká, jo wazír bádsháh-i-Miṣr ke the, yád hai; agar ḥuẓúr kí marẓí ho to maiñ us ko bayán karúñ; qiṣṣa 'ajíb wa gharíb hai, sunne se us ke agar ḥuẓúr khush hoñ to ummedwár húñ ki quṣúr mere ghulám ká mu'áf ho." Bádsháh ne kahá, "Achchhá, tú us qiṣṣe ko bayán kar; magar jántá húñ ki terá qiṣṣa 'ajíb-tar qiṣṣe seboñ se na hogá, aur tú apne ghulám ko sazá páne se bachá na sakegá." Phir wazír Ja'far ne wuh qiṣṣa is ṭaraḥ se bayán karná shurú' kiyá.

QIṢṢA NÚRU-D-DÍN 'ALÍ AUR BADRU-D-DÍN ḤASAN KÁ.

Wazír Ja'far ne Khalífa Hárúñ Rashíd ke ḥuẓúr meñ kahá:—Agle zamáne meñ Miṣr ká ek bádsháh thá niháyat qawí aur raḥím-dil, shafíq, sakhí, jis ke shaukat aur dabdabe se sab saláṭín aṭráf ke ḍarte the; aur wuh gharíb-nawáz aur qadr-dán aur rutba-afzá ahl-i-'ilm wa fazl ká thá. Us bádsháh ká ek wazír thá, dánish-mand, 'áqil, tez-fahm; aur shi'r shá'irí wa-ghaira 'ulúm meñ khúb kámil. Aur us wazír ke do beṭe the, niháyat khúb-ṣúrat, aur har ek amr meñ qadam-ba-qadam apne pidar-i-buzurgwár ke. Baṛe beṭe ká nám Shamsu-d-Dín Muḥammad thá; aur chhoṭe beṭe ká nám Núru-d-Dín 'Alí, ki jo kamál khush ṣifát thá. Jab us wazír ne qaẓá kí, Bádsháh ne us ke donoñ beṭoñ ko bulwáke khil'at wizárat ká 'ináyat farmáyá, aur kahá, ki "Tumháre báp ke marne se mujh ko kamál ranj wa alam hu,á, ab cháhiye ki tum donoñ bhá,í, ba-já,e apne báp ke, umúr-i-wizárat ko sar-anjám do. Wuh donoñ bhá,í Bádsháh se rukhṣat hokar ghar á,e, aur ek mahíne tak apne báp ke gham wa alam meñ rahe; ba'd is ke Bádsháh kí ḥuẓúr meñ ḥáẓir hokar, kár-o-bár-i-wizárat aur 'adálat meñ maṣrúf hu,e, aur jab Bádsháh iráda shikár ká kartá, bárí bárí se ek bhá,í ko apne sáth le játá, aur dúsre ko wásṭe anjám umúr-i-salṭanat ke shahr meñ chhoṛ játá.

Ek din, shám ke waqt, ki ṣubḥ ko baṛá bhá,í Bádsháh ke sáth shikár-gáh ko jánewálá thá, wuh donoñ bhá,í ba'd fará-

Digitized by Google

ghat ta'ám shab ke ápas meñ báteñ ikhtilát kí karne lage. Asná-i-guft-gú meñ, bare bhá,í ne chhote se kahá, "Maiñ cháhtá húñ ki jis tarah se tum aur ham donoñ ba-ittifáq ek já rahte haiñ ek hí din apní shádiyáñ do bahinoñ ke sáth, ki hamárí ham-sar aur ham-rutbe kí betiyáñ hoñ, kareñ; is amr meñ tumhárí kyá saláh hai aur kyá kahte ho?" Núru-d-Dín 'Alí ne jawáb diyá, "Bhá,í sáhib, maiñ tábi' tumhárí marzí ká húñ; jo amr áp ne farmáyá mujh ko ba-dil qabúl aur hamáre wáste bahut munásib hai." Shamsu-d-Dín Muhammad ne kahá, "Siwá kat-khudá hone ke aur bhí kuchh merí khátir meñ guzartá hai; wuh yih hai, ba'd nikáh ke ham donoñ kí bíbiyáñ ek hí rát ko hámila hoñ, aur ba'd guzarne nau mahíne ke ek hí din meñ wuh donoñ janeñ, aur waza' hamal ká kareñ, aur tumháre ghar betá ho aur mere ghar betí; phir jab wuh sann-i-bulúgh ko pahuñcheñ ham donoñ bhá,í un donoñ kí shádí ek dúsre ke sáth kar deñ." Núru-d-Dín 'Alí ne kahá, "Yih amr bhí, jise áp ne tasawwur kiyá, bahut khúb hai; maiñ us meñ ba-ján wa dil rází húñ. Khudá is ko rást láwe; aur yaqín hai ki merá betá bhí muwáfaqat aur ulfat meñ tumhárí betí ke sáth qásir na hogá." Dúsre ne kahá, "Is meñ kuchh shakk wa shubah nahíñ; magar ek shart hai ki tú apne bete kí taraf se iqrár kar, ki siwá ikhráját ma'múlí shádí ke tín hazár riyál naqd, aur tín achchhe ábád pargane jágír meñ aur tín lauñdiyáñ wáste kár-i-khidmat apní dulhan ke de." Chhote bhá,í ne kahá, "Maiñ is shart ko qabúl nahíñ kartá, is wáste ki ham tum donoñ bhá,í ham-rutba haiñ. Tum jánte ho ki mard ká rutba 'aurat se ziyáda hotá hai; tum ko cháhiye ki tum apní larkí ko bahut sá jahez do, na ki tum ultí ham se shart lene kí karo. Jo kuchh ki tum ko karná lázim hai dúsre ke sir par dálte ho." Agarchi Núru-d-Dín ne is bát ko khush-taba'í se kahá thá, magar bare bhá,í ko, ki bad-mizáj thá, bahut talkh ma'lúm hu,í; niháyat khafagí se jawáb diyá, ki "Tú apne bete ko merí betí par tarjíh aur buzurgí detá hai, tujh se yih amr bahut ba'íd ma'lúm hu,á. Maiñ to jántá thá, ki tú merí larkí kí kamál 'izzat aur hurmat karegá; bar-khiláf us ke tú ne us ko ba-nisbat apne larke ke niháyat ham-rutba samjhá. Aur tú ne, jo apne ta,íñ merá ham-sar aur ham-rutba samjhá, yih bhí be-já hai. Maiñ apní larkí kí shádí tere bete ke sáth hargiz na karúñgá, agarchi tú ab kitná hí kuchh de."

Yih jhagrá un donoñ bhá,iyoñ ká, un ke betá betí kí shádí meñ, qabl is ke ki wuh donoñ kat-khudá howeñ, aur un ke qabíle hámila hokar betí betá janeñ, wáqi' hu,á, aur

Digitized by Google

us qaẓiya ne bahut ṭúl kheñchá, yahán tak ki baṛe bhá,í ne chhoṭe bhá,í ko ḍarákar kahá, "Fajr hone de, maiñ Bádsháh kí ḥuẓúr meñ jákar tujhe is gustá<u>kh</u>í kí sazá dilwá,úñgá, tá ki tujh ko 'ibrat ho aur ko,í chhoṭá bhá,í baṛe bhá,í se aisí gustá<u>kh</u>í aur be-adabí jaisá ki tú ne merí sáth kí hai á,inda ko na kare." Yih kahkar wuh apne makán meñ chalá gayá, aur chhoṭá bhá,í jákar apní <u>kh</u>wáb-gáh meñ so rahá. Shamsu-d-Dín Muḥammad fajr ko dúsre din uṭhkar Bádsháh ke dar-i-daulat par ḥáẓir hu,á, aur waháñ se Bádsháh ke sáth shikár-gáh ko, ki qaríb ihrám ke the, gayá. Chhoṭá bhá,í, <u>kh</u>afagí aur malámat karne se, rát bhar soyá nahíñ; <u>gh</u>uṣṣe meñ taṛaptá aur talmalátá rahá, aur iráda kiyá ki ab bhá,í ke sáth na rahúñgá, us ne mujhe bahut faẓíḥat kiyá. Fajr hote us ne ek <u>kh</u>achchar-i-maẓbút ko ba-ham pahuñchá, aur kuchh zar wa jawáhir naqd aur kháne ko sáth le waqt kúch ke apne logoñ se bahána karke kahá, ki "Maiñ do tín din ke wásṭe kahíñ játá húñ," phir waháñ se rawána hu,á.

Jab shahr-i-Kairo se báhir niklá, to us ne qaṣd 'Arab ká kiyá, darmiyáñ ráh ke <u>kh</u>achchar us ká máñda ho gayá; us ne us ko chhoṛ piyáda-pá chalne ká qaṣd kiyá. Ittifáqát-i-ḥasana se ek sawár Báñsrá ko játá thá, Núru-d-Dín ko piyáda-pá dekhkar apne píchhe sawár kar liyá, aur jab wuh sawár Báñsrá ko pahuñchá, Núru-d-Dín ne utarkar us kí baṛí shukr-guzárí kí, aur us se ru<u>kh</u>ṣat hoke wásṭe ḍhúñḍne makán sakúnat ke waháñ se áge ko baṛhá. Ráh meñ ek sha<u>kh</u>ṣ amír, ẕí rutba, ko dekhá, ki baṛe tajammul aur shaukat se sawárí us kí játí hai aur shahr ke logoñ ne uṭhkar bahut jhukkar salám kiyá, aur ṣaff basta khaṛe rahe, yahán tak ki sawárí us kí bázár se guẓar ga,í. Núru-d-Dín 'Alí ne bhí us ko dekhkar sab logoñ ke sáth salám kiyá. Wuh sawárí wazír-i-'aẓam Bádsháh-i-Báñsrá kí thí, ki wásṭe muláḥaẓa-i-ḥál nek wa bad ahlí shahr ke áyá thá. Wazír Núru-d-Dín 'Alí ko dúr se dekh aur us ke bashare se najábat ko musháhada karke mutaḥaiyir hu,á, aur jab sawárí us kí nazdík Núru-d-Dín ke pahuñchí, us ne musáfiroñ kí waẓá par páyá, us ke pás ṭhaharke púchhá kí "Tú kaun hai, aur kidhar se átá hai?" Núru-d-Dín 'Alí ne kahá, "<u>Kh</u>udáwand, maiñ Miṣrí húñ, aur Kairo merá muwallad hai, kisí amr meñ apne 'azíz se <u>kh</u>afá hokar jilá-waṭan i<u>kh</u>tiyár kiyá; ab yih iráda rakhtá húñ ki apne waṭan ko phir kabhí na já,úñ, aur 'umr bhar shahr-ba-shahr aur mulk-ba-mulk phirá karúñ." Wazír ne ki mu'ammar aur bahut buzurg thá, is ḥál ko Núru-d-Dín 'Alí se sunkar farmáyá, "Ai farzand, is iráde ko apne dil se dúr kar; is phirne meñ siwá aẓiyat aur ẕillat ke kuchh

Digitized by Google

ḥáṣil nahíñ; tum mere sáth chalo, aisá sulúk tumháre sáth karúñgá ki us ranj wa alam ko bi-l-kull bhúl já,oge."

Núru-d-Dín 'Alí wazír ke sáth gayá, aur us ke pás rahne lagá. Wazír us ke rutbe aur qábiliyat ko dekh baṛí us kí 'izzat aur ḥurmat kartá thá, yaháñ tak ki ek din us se tanhá,í meñ kahá, ki "Ai farzand, maiñ ba-sabab kibr sann ke áftáb lab-i-bám ho rahá húñ, ab ummed bahut jíne kí nahíñ. Mujh ko Khudá ne faqaṭ ek laṛkí, ḥasín wa shakíl, dí hai; ab wuh qábil shádí ke hu,í, bahut amír aur sardár is shahr ke apne laṛkoñ ke wásṭe dar-khwást us kí rakhte haiñ; magar maiñ ne ab tak kisí kí bát ko manẓúr nahíñ kiyá. Ab tujh ko ki dil se piyár kartá húñ maiñ ne us ke lá,iq páyá; agar tú is amr ko manẓúr kare to maiñ tujhe apná dámád karúñ, aur Bádsháh kí ijázat se is amr ko anjám dúñ, aur 'iwaẓ apne tujh ko wazír is mulk-i-Báñsrá ká kar dúñ, aur sab apní imlák tujh ko bakhshúñ, tá is amr se merí dil-jama'í ho." Núru-d-Dín 'Alí ne us ke jawáb meñ wazír kí shukr-guzárí karke kahá, "Áp mere buzurg haiñ, áp ká farmáná mujh ko qabúl hai." Wazír ne us kí raẓá pákar, shádí kí taiyárí kí, aur ahl-i-shahr ko ba-taqríb ẓiyáfat is shádí ke jama' kiyá. Jab sab arkán-i-daulat majlis meñ ḥáẓir hu,e, Núru-d-Dín 'Alí ne wazír se kahá, "Ab tak maiñ ne apne ḥasab wa nasab ko chhipáyá thá, maiñ us ko ẓáhir kartá húñ. Báp merá wazír Bádsháh-i-Miṣr ká thá; maiñ us ká chhoṭá beṭá húñ, aur ek baṛá bhá,í merá hai; ba'd qaẓá karne wálid ke bádsháh ne ham donoñ bhá,iyoñ ko ba-já,e un ke wazír kiyá. Chunánchi ham donoñ umúr-i-wizárat ko intiẓám diyá karte the; lekin ek roz mere aur mere bhá,í ke darmiyán kuchh takrár á ga,í, maiñ khafá hokar idhar ko chalá áyá." Wazír-i-Báñsrá is amr ko sunkar bahut khush hu,á, ki yih shakhṣ bhí wazír-záda hai. Phir us ne ahl-i-majlis se kahá, ki "Ṣáḥibo, ek amr meñ maiñ tum sab se ṣaláḥ púchhtá húñ; wuh yih hai ki ek bhá,í merá wazír Bádsháh-i-Miṣr ká hai! us ne apne beṭe ko yaháñ bhej diyá, aur Miṣr meñ shádí us kí na kí, aur us beṭe ke siwá aur ko,í aulád us ke nahíñ, aur manẓúr us ko yih ki maiñ us kí shádí apní laṛkí ke sáth karke us bhatíje ko apne pás rakkhúñ. Mujh ko to yih amr mújib-i-baqá aur izdiyád-i-ittiḥád ham donoñ bhá,iyoñ ká ma'lúm hotá hai, tum sab ṣáḥib is meñ kyá kahte ho?" Sab ne bi-l-ittifáq kahá, ki "Yih amr bahut munásib hai; Khudá mubárak kare, aur un donoñ kí 'umr meñ barakat de."

Gharaẓ jab wuh sab is bát se raẓí hu,e, wazír ne sab ko khháná khilwáyá; aur ba'd kháne ke har ek ke áge shíríní, ki

Digitized by Google

rasm us mulk kí thí, rakkhí; aur qází ne ákar ba-mújib ḥukm us shakhṣ ke jo sab se baṛá thá nikáḥ paṛhá. Ba'd is ke wuh sab log rukhṣat hokar wazír ke ghar se ga,e. Wazír ne apne naukaroṅ ko ḥukm diyá, ki "Núru-d-Dín 'Alí ko ḥammám meṅ le jákar nahlá,o"; aur qism-i-poshák aur jawáhirát wa-ghaira se, ki nausha ko din 'aqd ke pahnáte haiṅ, kishtiyoṅ meṅ lagáke ḥammám meṅ bhejá. Núru-d-Dín 'Alí ne, ba'd ghusl karne ke, cháhá ki apne agle libás ko pahine, magar wazír ke ádmiyoṅ ne wuhí poshák aur jawáhirát pahnákar ṭaraḥ ṭaraḥ kí khush-bú,eṅ lagá,íṅ. Núru-d-Dín 'Alí poshák wa libás pahinke wazír kí khidmat meṅ, ki us ká susrá thá, ḥáẓir hu,á. Wazír ne kamál khushí se us ko apne pás biṭhákar púchhá, ki "Tum ne sab ḥál ko apne mujh se kahá, ki Miṣr ke wazír ke beṭe ho, aur khud bhí wazír us ke the; magar is amr ko ab tak nahíṅ ẓáhir kiyá ki kis wáste tum apne waṭan aur ahl wa 'iyál ko chhoṛkar yaháṅ á,e. Ab hamárá aur tumhárá wásṭa ek hai, aur kisí ṭaraḥ mugháyarat nahíṅ, kis wáste us ḥál ko bhí mujh se ẓáhir nahíṅ karte?" Núru-d-Dín 'Alí ne mufaṣṣal ḥál nizá' aur ná-khushí ká, jo un donoṅ bhá,iyoṅ meṅ wáqi' hu,á thá, wazír se kahá. Wazír sunkar bahut haṅsá aur kahá, "Faqaṭ itní bát ke wáste tum donoṅ bhá,iyoṅ meṅ nizá' wáqi' hu,í; yih amr to maḥẓ khiyálí aur wahmí thá. Kaháṅ tumhárá beṭá aur tumháre baṛe bhá,í kí beṭí thí ki jis kí shádí kí sharṭoṅ par is qadr ṭúl hu,á ki tum ne apne waṭan ko chhoṛá; magar tum ne to faqaṭ haṅsí aur mazákh kí ráh se ek bát kahí thí; sar-á-sar ziyádatí aur ta'addí tumháre baṛe bhá,í kí ṭaraf se ma'lúm hotí hai. Is amr-i-khafíf ke wáste tum ko jilá-waṭan honá munásib na thá; magar jo merí taqdír meṅ thá ki tum aisá shakhṣ jalílu-l-qadr, 'álí-rutba, merá dámád ho; is wáste tumháre dil meṅ yúṅ áyá, aur is shahr meṅ á,e. Ba-har-kaif ziyáda is se der na karo; ab tum apní dulhan ke pás já,o, wuh tumhárí muntaẓir hogí. Kal maiṅ tum ko Bádsháh kí ḥuẓúr meṅ le já,úṅgá; yaqín hai ki ba'd mulázamat ke wuh tujh ko sar-faráz farmá,e, aur mújib khush-núdí ham donoṅ ká ho." Núru-d-Dín 'Alí apne khusar se rukhṣat hokar jahán 'arús ká palang lagá hu,á thá gayá.

Ḥusn-i-ittifáq se usí din aur usí sá'at Shamsu-d-Dín Muḥammad, baṛá bhá,í Núru-d-Dín 'Alí ká, bhí Miṣr meṅ kat-khudá hu,á, jis ká bayán ab kiyá játá hai. Ba'd is ke ki Núru-d-Dín 'Alí ne Kairo se nikalkar phir iráda waháṅ áne ká na kiyá, aur Shamsu-d-Dín Muḥammad us ká baṛá bhá,í ek mahíne tak bádsháh ke sáth shikár-gáh meṅ rahá, aur

ba'd murája'at ke wazír Núru-d-Dín 'Alí ke makán meñ gayá, us ke ádmiyoñ se ma'lúm hu,á ki wuh usí roz ki Bádsháh shikár-gáh ko gayá thá yaháñ se ek khachchar par sawár hokar kisí taraf ko chalá gayá hai, aur jab se dikhá,í nahíñ detá, aur játe waqt us ne do tín din meñ phir áne ká wa'da kiyá thá. Shamsu-d-Dín Muhammad ko is amr se bará ranj hu,á, aur us ne daryáft kiyá, ki ba-sabab mere sakht kahne aur malámat karne ke muqarrar burá mánkar kisí taraf ko wuh nikal gayá. Us ne chároñ taraf ádmí us kí talásh ke wáste daurá,e, wuh Damishq aur Halab tak us ko dhúñd á,e. Kahíñ us ká thikáná aur patá na lagá, is wáste ki wuh Báñsrá meñ thá. Phir aur dúr dúr mulkoñ meñ bhí us kí talásh kí, wahán bhí na milá; ákhir Shamsu-d-Dín Muhammad ne khiyál shádí ká kiyá, yaháñ tak ki us ne shádí apní ek amír-i-kabír kí larkí ke sáth usí din, ki jis din kat-khudá,í Núru-d-Dín 'Alí kí wazír-i-Báñsrá kí betí ke sáth hu,í thí, kí. Aur 'ajab-tar yih ki ba'd guzarne nau mahíne ke, Shamsu-d-Dín Muhammad ke ghar Kairo meñ larkí, aur usí din Núru-d-Dín 'Alí ke ghar Báñsrá meñ betá paidá hu,á, jis ká nám Badru-d-Dín Hasan rakkhá. Wazír-i-Báñsrá nawáse ke hone se kamál khush hu,á, chhatí us kí barí dhúm se kí, aur in'ám ikrám khalq ko bahut sá diyá. Aur ba'd chand muddat ke iráda kiyá ki apne dámád Núru-d-Dín 'Alí ko Bádsháh kí huzúr meñ le jákar us ko khil'at apní qá,im-maqámí ká dilwáye, tá hín-i-hayát us ke dámád wazír-i-a'zam ho. Aur jab wuh Núru-d-Dín 'Alí ko, áge kat-khudá karne ke, Bádsháh kí huzúr meñ le gayá thá, bád-sháh ne us ko qábil aur lá,iq pákar, aur bhí sab ádmiyoñ se us kí ta'ríf sunkar bahut khushí kí thí; is wáste, bi-l-fi'l, ba-mújib darkhwást apne qadím wazír ke, Núru-d-Dín ko khil'at wizárat-i-á'lí ká diyá.

Dúsre roz wazír ne apne dámád ko dekhá ki ba-khúbí us ne umúr-i-wizárat aur 'adálat ko anjám diyá, niháyat khush aur mutama,inn-i-khátir hu,á. Aur Núru-d-Dín 'Alí umúr-i-sarkár meñ hamesha masrúf rahne lagá, aur har ek ko apní khush-akhláqí aur milan-sárí se aisá khush aur rází rakhtá thá, ki 'álí aur adná us ke haqq meñ du'á-i-khair kiyá karte; aur har roz, bilá nágha, 'adálat-ghar meñ jáyá kartá, yaháñ tak ki jab Badru-d-Dín Hasan chár baras ká hu,á khusar-i-Núru-d-Dín 'Alí ne, ba-sabab zu'f pírí ke, is jahán-i-fání se rihlat kí. Núru-d-Dín 'Alí us kí tajhíz wa takfín aur fátiha wa darúd, muwáfiq us kí shán wa shaukat ke, jaisá ki cháhiye thá, ba-khúbí 'amal meñ láyá. Aur jab Badru-d-Dín Hasan sát baras ká hu,á, Núru-d-Dín 'Alí ne us kí ta'lím ke

Digitized by Google

wáste ustádoṅ ko muqarrar kiyá, jo Badru-d-Dín Ḥasan ẕahín aur tez-fahm thá, chand roz ke 'arṣe meṅ us ne Kalám-ullah ḥifẕ kiyá, aur bára baras ke sann meṅ sab 'ilmoṅ ko paṛhkar farág͟hat kí. Shakl wa shabáhat us kí aisí k͟húb thí ki har ko,í us ko dekhkar k͟hush hotá aur du'á detá. Phir jab wuh ádáb bádsháhí aur umúr-i-wizárat se bhí k͟húb máhir hu,á, Núru-d-Dín 'Alí us ko Bádsháh kí ḥuẓúr meṅ le gayá. Us ne ḥáẓir hokar ádáb-i-bádsháhí is salíqe se kiyá ki Bádsháh niháyat k͟hush hu,á, aur us ke ḥál par kamál 'ináyat farmá,í. Báp us ká us kí sa'ádat-mandí aur qábiliyat se bahut k͟hush rahtá, aur hamesha us kí ṭarbi'yat aur pardák͟ht meṅ ba-dil tawajjuh kartá; magar jab aisá waqt pahuṅchá ki us kí jawání aur kár-guzárí se mutamatti' aur bahra-war ho, ittifáqan Núru-d-Dín 'Alí bímár-i-shadíd hu,á, aur rafta rafta qaríb-i-marg ho gayá. Ák͟hir waqt meṅ apne beṭe Badru-d-Dín Ḥasan ko bulákar waṣiyat kí, ki "Dunyá sak͟ht ná-pá,e-dár qábil chhoṛ dene ke hai; mere qaẓá karne par na roná, aur ṣabr wa shukr karná, jaisá ki tumháre maẕhab meṅ wáqi' hu,á, aur tum ne apne ustád se paṛhá hai. Aur in sab marátib ko ba-k͟húbí jánte aur samajhte ho; ab maiṅ chand amr se ágáh aur kitne amr kí waṣiyat tum ko kartá húṅ, yaqín hai ki muwáfiq merí waṣiyat ke, ba'd mere, 'amal meṅ lá,oge. Pahle sab ke yih amr hai ki tum jáno ki maiṅ rahnewálá Miṣr ká húṅ, merá báp wazír-i-a'ẓam waháṅ ke bádsháh ká thá, aur maiṅ aur merá bhá,í Shamsu-d-Dín Muḥammad námí ab tak ba-qaid ḥayát hai, aur ham donoṅ wazír usí bádsháh ke the. Kuchh aisá sabab hu,á ki maiṅ apne bhá,í Shamsu-d-Dín Muḥammad se judá hokar ba-ẕát-i-k͟hud yaháṅ áyá, aur is shahr meṅ búd-o-básh ik͟htiyár kí, aur is martaba-i-wizárat ko pahuṅchá." Phir us ne jeb-i-qalam-dán kholkar ek kág͟haẕ, ki jis ko hamesha apne pás rakkhá kartá thá, nikálkar Badru-d-Dín Ḥasan ko diyá, aur kahá, ki "Waqt furṣat ke is ko paṛhná, tum ko ḥál mufaṣṣal ma'-lúm hogá; min-jumla aur bátoṅ ke tum tárík͟h merí kat-k͟hudá,í aur apne tawallud hone kí us meṅ pá,oge, tum is kág͟haẕ ko baṛí iḥtiyát se rakhná." Badru-d-Dín Ḥasan báp ko ḥálat-i-nizá' meṅ dekhkar kamál mag͟hmúm aur andohnák hu,á, aur us kág͟haẕ ko lekar apne báp kí k͟hidmat meṅ iqrár kiyá, ki "Maiṅ is ko kabhí apne se judá na karúṅgá. Phir Núru-d-Dín 'Alí ko g͟hash aisá á gayá ki ma'lúm hu,á us ne qaẓá kí; magar thoṛí der ke ba'd phir wuh ifáqe meṅ áyá, aur apne farzand Badru-d-Dín Ḥasan ko yih naṣíḥateṅ-i-dil-paẕír farmá,íṅ; "Awwal yih ki tum har ek shak͟hṣ, kas wa

Digitized by Google

ná-kas, se dostí na karná, aur kisí se apná bhed aur dil kí bát na kahná; dúsre yih ki kisí shakhṣ par zor wa ta'addí na kariyo, tá ki wuh tumhárí ṭaraf se apne dil meñ kína wa dushmaní na rakkhe; aur tum samjho ki yih dunyá jagah dene-lene kí hai, jaisá ki tum dúsre ke sáth nekí yá badí karoge waisí tum bhí, be kam wa kást, pá,oge; tísre yih ki tum aisí bát na kaho jis se tum ko pashemání ḥáṣil ho, aur bahut kalám na kiyá karná, is wáste ki bisyár-go hamesha nadámat kheñchtá hai, aur kam-go akṣar áfát se maḥfúẓ rahtá hai. In báton ko apná dastúru-l-'amal rakhná. Aur ḥakímoñ ne kahá hai ki khámoshí músjib baqá,e 'izzat aur hifáẓat ján kí hotí hai. Jo ádmí ki kam boltá hai kabhí khijálat nahíñ uṭhátá, aur jo bahut zá,id kahtá hai hamesha ranj wa alam meñ rahtá hai. Chauthe yih, ki kabhí sharáb na píná ki wuh músjib nuqsán 'aql ká hotá hai. Páñchweñ yih, ki hamesha har ek amr meñ kifáyat karná, is wáste ki agar tum is ráf kharch meñ karoge to jald muḥtáj ho já,oge. Aur gharaẓ merí yih hai, ki na itní sakháwat karo ki muflis ho já,o aur na itná bukhl ki músjib tumhárí maẕammat aur ḥiqárat ká ho; amr-i-ausaṯ ko liḥáẓ rakhná, is wáste ki jab tak tumháre pás daulat rahegí to sab tumháre dost-dár tum ko ghere raheñge, aur ḥálat-i-tihí-dastí meñ ko,í tum ko na púchhegá, aur na ko,í tumháre pás áwegá."

Gharaẓ marte dam tak Núru-d-Dín 'Alí Badru-d-Dín Ḥasan apne farzand ko naṣíḥat kartá rahá aur jab us nek-zát, sitúda-ṣifát, ne qazá kí, Badru-d-Dín Ḥasan us ke khalafu-l-rashíd ne baṛí 'izzat aur ḥurmat se tajhíz aur takfín ká sámán kiyá.

Malika Shahrzád ne Bádsháh Shahryár se kahá, ki:—Jab wazír Ja'far ne yaháñ tak is qiṣṣe ko kahá Khalífa Hárún-Rashíd sunkar niháyat khush hu,á. Phir wazír Ja'far ne yaháñ se is qiṣṣe ko is ṭaraḥ se bayán karná shurú' kiyá, ki ba'd qazá karne Núru-d-Dín 'Alí ke sab log Badru-d-Dín Ḥasan ko Báñsrá,í kahne lage; is wáste ki wuh us shahr meñ paidá hu,á thá. Badru-d-Dín Ḥasan, muwáfiq dastúr us mulk ke, ek mahíne tak apne báp ke sog aur mátam meñ aisá baiṭhá ki kisí se muláqát nahíñ kartá thá; aur wáste salám-i-mujre bádsháh ke bhí nahíñ gayá; aur ek mahíná 'aláwa dastúr mátam ke ranj wa gham meñ ghar se báhir na niklá. Bádsháh us kí is ḥarakat aur be-i'tiná,í se niháyat ná-khush hu,á; ba-já,e us ke aur kisí shakhṣ ko apná wazír karke usí se kár wizárat ká liyá kartá thá. Ek din apne wazír ko bulákar wazír mutawaffí kí aráẓí aur ḥaweliyát wa-

Digitized by Google

ghaira aṡáṡu-l-bait ẓabṯ karne ko ḥukm diyá, aur kahá, "Badru-d-Dín Ḥasan ko qaid karke mere ḥuẓúr meñ jald ḥáẓir karo." Wazír, ba-mújib ḥukm sulṯání ke, fauj lekar wazír-i-ṡábiq ke ghar rawána hu,á, ek ghulám ghulámoñ Badru-d-Dín Ḥasan se is ḥál ko dekhkar ráh se dauṛá, aur Badru-d-Dín Ḥasan ke ghar ghabráyá hu,á pahuñchkar us ke qadamoñ par gir paṛá, aur us kí qabá ke dáman ko bosa dekar kahá, ki "Khudáwand, jald apne ta,íñ bachá,o." Badru-d-Dín Ḥasan ne us ke sir ko apne pá,oñ se uṭhákar kahá, "Kyúñ, khair to hai." Us ne jawáb diyá, ki "Ab furṡat kahne sunne kí nahíñ, bádsháh ne bar-ham hokar áp kí giriftárí aur ẓabṯ karne asbáb ghar ke liye fauj bhejí hai." Badru-d-Dín Ḥasan us namak-ḥalál khair-khwáh ghulám kí bát sunkar ghabrá gayá, aur kahne lagá, ki "Itní furṡat hai ki maiñ zar naqd aur jawáhirát ko apne sáth lúñ." Us ne kahá, "Is waqt aur kisí chíz aur lene dene ká khiyál na farmá,iye, aur ẓará der na kíjiye; faqaṯ apne ta,íñ bachá,iye. Wazír áp ke qaríb makán ke pahuñch chuká, ek sá'at meñ yaháñ áyá cháhtá hai." Badru-d-Dín Ḥasan is bát ko sunkar apne makán se uṭhá aur jútí pá,oñ meñ pahan, jáme ke dáman se muñh apná chhipáyá, tá ko,í us ko na pahcháne, aur Khudá par tawakkul karke, ek ṯaraf ko rawána hu,á; magar itní hoshyárí kí, ki maḥall ke dúsre darwáze se nikalkar bilá tawaqquf goristán kí ṯaraf chalá, jo játe játe, ba-sabab ho jáne shám ke, andherá ho gayá thá, wuh apne báp ke maqbare meñ ki baṛí ek 'imárat-i-'álíshán thí, aur us ko Núru-d-Dín 'Alí ne apní ḥín-i-ḥayát meñ banwáyá thá, gayá. Waháñ ittifáqan jab ek Yahúdí tájir se muláqát hu,í; wuh Yahúdí Badru-d-Dín Ḥasan ko pahchánkar ṭhahar gayá, aur baṛí ta'ẓím wa takrím se us ko salám kiyá. Aur ba'd salám karne aur chúmne us ke háth ke, muta'ajjib hokar kahne lagá, ki "Ṣáḥib, tum rát ke waqt tanhá kidhar ko játe ho? wuh kaun sá aisá amr hai ki jis ke wáṡṯe is qadr taklíf aur tasdí' apne úpar ikhtiyár kí?" Badru-d-Dín Ḥasan ne jawáb diyá, "Maiñ ne apne báp ko khwáb meñ dekhá ki merí ṯaraf khafagí se naẓar kartá hai, aur us ko ba-nisbat apne niháyat ná-khush páyá, yaháñ tak ki maiñ ḍarkar jág uṭhá, aur waháñ se tanhá us ke maqbare kí ṯaraf dauṛkar áyá húñ." Us Yahúdí ne chandán us kí bát ko báwar na karke kahá, ki "Tumhárá báp baṛá ṣáḥib-i-iqbál aur merá khudáwand-i-ni'mat thá, ka,í jaház us ke asbáb-i-tijárat se bhare hu,e já-ba-já gaye haiñ, aur abhí ko,í yaháñ nahíñ pahuñchá, ab tum málik us sab mál wa asbáb aur jahážoñ ke ho, agar sab asbáb pahle jaház ká jo is shahr

meñ pahuñche, mere háth becho to maiñ is waqt áp ko naqd ek hazár riyál detá húñ, aur ek toṛá hazár riyál ká us ke áge rakh diyá." Badru-d-Dín Ḥasan ne is ḥálat meñ ki bajuz ek bíní aur do gosh ke kuchh na rakhtá thá, us mu-'ámale ko bahut ghanímat aur afẓál-i-Iláhí se samjhá, aur khush hokar us amr ko qabúl kiyá. Phir Yahúdí ne kahá, "Ṣáḥib áp ne apná asbáb jaház ká jo is shahr meñ pahuñche ba-khushí kháṭir mere háth ba-'iwaẓ ek hazár riyál ke bechá." Badru-d-Dín Ḥasan ne jawáb meñ us ke kahá, "Maiñ ne us ko ba-raẓá wa raghbat tere háth farokht kiyá." Yahúdí ne toṛá haẓár riyál ká us ke háth meñ dekar kahá, "Khudáwand, agarchi mere ta,íñ áp ke farmáne ká i'timád aur waṣúq hai, lekin agar iqrár-náma is ká likh díjiye to auroñ ke nazdík sanad ho." Badru-d-Dín Ḥasan ne kahá, "Bahut achchhá." Phir us Yahúdí ne apní kamar se qalam dawát nikálkar áge rakh dí, aur ek purzá kághaẓ ká diyá. Badru-d-Dín Ḥasan ne us meñ likhá, ki Badru-d-Dín Ḥasan Báñsrá,í ne ajnás pahle jaház apne ko ki is bandar meñ pahuñche ba-'iwaẓ hazár riyál ke Isḥáq Yahúdí ke háth bechá; aur níche us ke apne dast-khaṭṭ karke us Yahúdí ke ḥawále kiyá. Yahúdí us farokht-náme ko lekar rawána hu,á, aur Badru-d-Dín Ḥasan, ba'd jáne Isḥáq Yahúdí ke, sídhá apne báp kí qabar par gayá, aur roke kahne lagá, "Hanoz gham wa alam marne mere piyáre báp ká mere dil se nahíñ gayá thá; ki bádsháh-i-ẓálim ne mere ghar-bár ko ẓabṭ kar liyá aur mere pakaṛne ke liye ḥukm kiyá, ab maiñ bhágke yaháñ áyá húñ, tá maiñ us ke háth se naját pá,úñ." Der tak is ṭaraḥ kí báteñ rokar kartá rahá; ákhir ko waháñ paṛke usí ḥálat-i-andoh meñ so gayá.

Thoṛí der us ke sone ko nahíñ guẓrí thí ki ek jinn, ki din ko waháñ par rahá kartá aur shab ko wáste sair ke us maqbare se nikal játá, Badru-d-Dín Ḥasan ko waháñ paṛe hu,e dekhkar us ke ḥusn wa jamál par niháyat farefta hu,á, aur kahne lagá, "Yih firishta ma'lúm hotá hai, ki abhí Khudá ne is ko firdaus-i-baríñ se, wáste roshan karne dunyá ke, bhejá hai, is wáste ki maiñ ne ab tak aur kisí ádamzád ko aisá ḥasín wa shakíl dunyá meñ nahíñ páyá." Phir jab us ko dil bharke dekh chuká, waháñ se uṛkar 'álam-i-hawá meñ ek parí se do chár hu,á aur ek ne dúsre se ṣáḥib salámat kí. Ba'd is ke us jinn ne us parí se kahá, ki "Merí sáth zamín par utar, tá ki maiñ tujhe ek khúb-ṣúrat jawán ko, ki fuláne maqbare meñ sotá hai, dikhá,úñ; us ke dekhne se tú kamál khush hogí." Wuh parí ráẓí hu,í. Phir wuh donoñ ek lamḥe meñ waháñ á pahuñche; jinn ne

Digitized by Google

Badru-d-Dín Ḥasan ke ta‚íñ parí ko dikhákar kahá, "Sach batá, tú ne kahíñ aisá jawán-i-ḥasín dekhá hai?" Parí ne ba-ghaur wa ta‚ammul dekhkar kahá, "Fi-l-haqíqat yih jawán niháyat khúb-ṣúrat hai; magar maiñ abhí Kairo se ek tamáshá 'ajíb-tar is se dekhkar átí húñ, agar tú suná cháhe to maiñ us ko bayán karúñ." Jinn ne jawáb diyá, ki "Agar tú us qiṣṣe ko suná‚egí to mujh ko niháyat mamnún karegí." Parí ne us ḥál ko is ṭaraḥ se bayán karná shurú' kiyá, ki "Bádsháh-i-Miṣr ká ek waẓír hai, Shamsu-d-Dín Muḥammad nám, aur us ke ek beṭí hai bís baras kí kamál khúb-ṣúrat. Bádsháh ne ta'ríf us ke ḥusn kí sunkar wazír ko paighám apní shádí ká us ke sáth diyá. Wazír ne is amr ko qabúl na kiyá, aur ba-já‚e khushí ke baṛá ranj hu‚á, aur Bádsháh ko jawáb diyá ki maiñ is sa'ádat aur sharaf se jo áp farmáyá cháhte haiñ maḥrúm húñ, aur us ke qabúl karne meñ ma'ẕúr; is amr se bande ko mu'áf farmá‚iye, is wáste ki áp ko bhí ma'lúm hogá ki merá ek bhá‚í hai Núru-d-Dín 'Alí nám, áge wuh bhí miṣl mere wazír ḥuẓúr ká thá, ek muddat se wuh kahíñ chalá gayá hai, is 'arṣe tak us kí kuchh khabar mujh ko ma'lúm na thí. Magar páñch chár roz ká 'arṣa guẕartá hai ki maiñ ne suná wuh wazír Bádsháh-i-Báñsrá ká hu‚á thá, ab wuh ek beṭá chhoṛkar mar gayá; aur ham donoñ bhá‚iyoñ ke darmiyán meñ áge se 'ahd ho chuká ki ham donoñ kí aulád meñ bá-ham waṣlat hogí; mujh ko yaqín hai ki us ne marte waqt waṣiyat is amr meñ apne beṭe se kí hogí, ab ẓarúr hai ki us kí waṣiyat ko maiñ ba-já lá‚úñ. Khudá ke wáste is amr se ghulám ko mu'áf rakhiye. Is shahr meñ miṣl mere bahut baṛe baṛe amír khúb-ṣúrat laṛkiyáñ rakhte haiñ, un se is amr kí dar-khwást kíjiye." Bádsháh is inkár se Shamsu-d-Dín Muḥammad wazír par niháyat khafá aur ná-khush hu‚á, aur farmáyá ki "Tú ne mujh ko aisá ẕalíl aur ná-chíz samjhá ki mujh par aur ko tarjíḥ detá hai? 'iwaẓ terí is be-adabí ke dekh to kaisí maiñ tujh ko sazá detá húñ aur maiñ ne qasam khá‚í hai ki terí beṭí kí shádí apne ghulám ke sáth jo niháyat bad-ṣúrat aur karíh-manẕar ho karúñgá." Yih kahkar Bádsháh ne wazír ko rukhṣat kiyá. Wuh niháyat ghamgín apne ghar gayá; usí din Bádsháh ne ek apne ghulám ko, ki sá‚ísoñ meñ mulázim aur niháyat bad-ṣúrat aur 'azímu-l-baṭn kubṛá thá, aur pá‚oñ us ke ṭeṛhe, miṣl ummu-ṣ-ṣibiyán ke ḍaráwane the, shádí ke wáste muqarrar kar, wazír ko kahlá bhejá ki "Apní beṭí kí sab taiyárí shádí kí kar, aur qáẓí ko gawáhoñ samet wáste paṛháne nikáḥ ke bulákar muhaiyá aur ámáda rakh."

Wazír, ṭau'an wa karahan, Bádsháh ká ḥukm ba-já láyá.

Digitized by Google

Rát ke waqt sab ghulám shahr Miṣr ke jam' hu,e, aur mash'aleñ apne háth meñ lekar ḥammám ke darwáze par wáste áne us kúza-pusht sá,ís ke muntaẓir baiṭhe, tá us ko ḥammám meñ nahlá aur naushah banákar wazír ke ghar wáste byáhne ke jáweñ. Ab wuh sab us ko dulhá baná rahe haiñ, aur maiñ ne jákar dekhá ki wazír-zádí ko bhí nahlá dhulákar wáste us kubṛe ke dulhan banáyá hai; magar afsos ki wuh wazír-zádí aisí khúb-ṣúrat aur shakíl aise ghulám ná-ma'qúl ke sáth byáhí jáwe." Jab wuh parí is ḥál ko bayán kar chukí, jinn ne kahá, "Kyá, khúb bát hai ki us wazír-zádí kí, jo is martabe ḥasín hai, is jawán ke sáth shádí ho?" Parí ne kahá, "Maiñ bhí yihí cháhtí húñ ki Bádsháh ke ẓulm se us ko bachá, aur kubṛe ke ta,íñ dhokhá dekar us kí jagah is jawán ko biṭhá diyá cháhiye, aur intiqám Bádsháh ke be-já ghuṣṣe ká líjiye, tá ki us 'arús aur us ke báp ko is 'ár wa nang se naját ho, aur us kubṛe raẕíl kí waṣlat se us ke ḥasab wa nasab ko dágh aur 'aib na lage." Jinn ne parí se kahá, "Tú bhí agar mere sharík is kám meñ howe to ho saktá hai, maiñ abhí is jawán ko, qabl is ke ki bedár ho, yaháñ se uṭhákar Kairo ko le játá húñ."

Gharaẓ jinn aur parí bá-ham ámáda is kám ke hu,e; chunánchi jinn ne Badru-d-Dín Ḥasan ko áhista se uṭhákar muttaṣil ḥammám ke jaháñ wuh kubṛá ghulámoñ ke hamráh hokar naháne áyá thá, le gayá. Jab Badru-d-Dín Ḥasan be-dár hu,á, apne ta,íñ ek majma' meñ páyá; ḍar ke cháhtá thá ki chillá,e aur ghul machá,e, magar jinn ne moñḍhe par us ke háth rakhkar samjháyá, ki "Khabar-dár bol nahíñ, dam ba-khud rah, aur ek mash'al ko háth meñ lekar is jamá'at ke shámil hu,e, aur wazír ke maḥall meñ, jaháñ yih sab wáste shádí karne ke játe haiñ, tú bhí chalá-chal, aur dahne ṭaraf us kubṛe ke, jis ká ḥál tujh ko abhí ma'lúm hogá, hokar be-khauf wa ḥirás andar maḥfil ke já, aur muṭṭhí bhar bharke riyál apní tailí se nikálkar gánewáloñ aur raqqáṣoñ ko jo ham-ráh naushah ke já,eñge díjiyo, aur ba'd dákhil hone maḥfil ke launḍiyoñ aur khawáṣoñ ko bhí ki wuh gird-o-pesh dulhan ke hoñge bahut in'ám kariyo; khabar-dár apní thailí meñ kuchh na rakhiyo, aur jo maiñ kahtá húñ us ke muwáfiq 'amal meñ lá,iyo, aur ẓara kisí se ḍariyo nahíñ." Badru-d-Dín Ḥasan in sab bátoñ ko ki jinn ne kahíñ thíñ ẕihn-nashín apne karke ḥammám ke darwáze par gayá, aur sab ke pahle us ne ek mash'al apne háth meñ lekar miṣl aur ghulámoñ ke roshan kar lí, aur us guroh meñ is ṭaraḥ se mil gayá ki Kairo ke rahnewáloñ meñ ma'lúm

Digitized by Google

hone lagá, aur sáth un sab ke píchhe us kubṛe ke, ki ḥammám se nahákar niklá aur Bádsháhí ghoṛe par sawár hokar chalá thá, rawána hu,á; aur jab gáne aur náchnewáloñ ke nazdík pahuñchá, us ne muṭṭhí bhar bharke riyál un ko dená shurú' kiyá, sabhoñ ne us dád wa dahish se Badru-d-Dín Ḥasan kí ṭaraf naẕar-i-iltifát se dekhná shurú' kiyá, aur us ke ḥusn wa jamál ko dekhkar niháyat mutahaiyir aur muta'ajjib hu,e.

G͟haraẕ wuh is ṭaraḥ se detá letá wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad apne chachá ke darwáze tak pahuñchá, chobdároñ ne sab g͟hulámoñ ko andar jáne na diyá. Badru-d-Dín Ḥasan ko bhí mis̤l sab ke darwáze par roká, magar gáne náchnewáloñ ne, ki jin ko muṭlaq rok ṭok na thí, apne lene aur páne ke wásṭe Badru-d-Dín Ḥasan kí ṭaraf ishára karke kahá, ki "Is shak͟hṣ ko kyúñ rokte ho? yih to g͟hulám nahíñ balki shak͟hṣ-i-ajnabí hai, wásṭe tamáshá dekhne barát ke shahr se áyá hai." Yih kahkar un sabhoñ ne Badru-d-Dín Ḥasan ká háth pakaṛ apne halqe meñ khaiñch liyá, aur sáth apne andar maḥall ke le gaye, aur mash'al us ke háth se le aur maḥfil ke andar le já dahní ṭaraf naushah kubṛe ke jo tak͟ht par barábar 'arús ke baiṭhá thá biṭhlá diyá. Agarchi wuh dulhan niháyat k͟húb-ṣúrat thí, magar ba-sabab tashwísh ke pazh-murda dikhá,í detí thí. Phir jab dulhá aur dulhan ek já hu,e, k͟hátúneñ Miṣr kí aur k͟hawáṣeñ aur lauñḍiyáñ, momí sham' liye hu,e á,ín, aur us kubṛe kí ṣúrat-i-bad aur makrúh ko dekhkar bi-l-ittifáq kahne lagín, ki "Ham apní 'arús ko is jawán, ya'ní Badru-d-Dín Ḥasan ko, deñge, na is kubṛe-i-bad-ṣúrat ko; aur bádsháh kí tajwíz ko, ki jis ne cháhá thá ki k͟húb-ṣúrat ko sáth bad-ṣúrat ke waṣlat kare, kuchh k͟hayál meñ apne na lá,íñ." Aur isí guft-gú meñ aisá shor wa g͟hul kiyá ki gáná bajáná waháñ mauqúf ho gayá. Thoṛí der ke ba'd ḍomniyáñ gáne bajáne aur dulhan ko poshák pahnáne lagíñ.

(Ab yaháñ se mu,allif kitáb ká kahtá hai, úpar ahl-i-dánish ke poshída na rahe ki aṣl kitáb Alif-Laila 'Arabí meñ is maqám par ki naubat ek sau do rát kí pahuñchí thí, aur do ráteñ un meñ se, 'iláwa sau rát ke, ṣirf isí rág rang aur sámán ke bayán meñ kamál faṣáḥat se naẕm thíñ; is wásṭe mutarjim zabán-i-Angrezí ne un ko tark kiyá; liháẕá is kitáb meñ bhí, ki zabán-i-Angrezí se Urdú meñ tarjuma kí ga,í hai, maẕmún un shaboñ ká chhoṛ diyá gayá.)

G͟haraẕ ḍomniyoñ ne sát joṛe sát ṭaraḥ ke wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad kí beṭí ko har ek rág ke sáth pahná,e. Jab 'arús muwáfiq rasm wa rawa,iye us des ke joṛe badal

Digitized by Google

chukí, tab apní já se uṭhkar ba-ittifáq aur bíbiyoṅ ke kubṛe dulhá ke pás se ho aur ek mazar us ko dekh Badru-d-Dín Ḥasan ke pás jáke baiṭhí. Badru-d-Dín Ḥasan ba-mújib ta'lím us jinn ke un khawáṣṣ aur ḍomniyoṅ ko jo dulhan ke sáth á,íṅ muṭṭhí bhar bharke riyál thailí se nikál dene lagá, wuh khush hokar ek dúsre ko dhakká dekar chunne meṅ maṣrúf hu,íṅ, aur us ko jhuk jhuk salám karne aur du'á,eṅ dene lagín, aur ápas meṅ ek dúsre se ishára kináya kartí thíṅ, ki yih dulhan qábil is jawán-i-ḥasín ke al-batta hai, na us bad-shakl kubṛe ke, aur sab khádimán-i-maḥall bhí yihí guft-gú kartí thíṅ. Wuh kubṛá un kí bátoṅ ko kuchh suntá thá aur kuchh nahíṅ, is wáṣṭe ki unhoṅ ne hazáron naql aur báziyoṅ se us ko mashghúl kar rakkhá thá. Phir jab rasm tabdíl joṛoṅ kí ho chukí aur gáná bajáná mauqúf hu,á, tab unhoṅ ne ishára Badru-d-Dín Ḥasan ko kiyá, ki khaṛá ho; us ke khaṛá hone se sab khátúneṅ aur maḥall ke log us jagah se chale gaye, aur 'arús hujla-i-'arúsí meṅ ga,í; tab khawáṣoṅ ne poshák utárkar shab khwábí ke kapṛe us ko pahná,e, us jagah siwá kubṛe aur Badru-d-Dín Ḥasan aur khawáṣoṅ ke ko,í na rahá. Kubṛe ne ba-naẓar-i-garm aur ghuṣṣe ke Badru-d-Dín Ḥasan kí ṭaraf dekhkar kahá, "Tú kyúṅ yaháṅ ṭhahrá hai, aur yaháṅ se chalá nahíṅ játá?" Badru-d-Dín Ḥasan us ke kalám sunkar ghabráyá, aur iráda waháṅ se nikal jáne ká kiyá, ki jinn aur parí ne us se kahá, "Tú kaháṅ játá hai? ṭhahr, kubṛe ko ham yaháṅ se nikále dete haiṅ; tú dulhan ke pás já aur us se kah ki shauhar terá maiṅ húṅ, Bádsháh ne haṅsí aur tamaskhur kí ráh se kubṛe ko dulhá baná maḥall meṅ wazír ke bhejá thá, tum kuchh kháná us ke wáṣṭe iṣṭabal meṅ bhijwá do aur 'arús ko apne se milá julá lo, dulhan tujh ko dekhkar bahut khush hogí, aur tum kubṛe se muṭlaq na ḍaro, ham us ko abhí dafa' karte haiṅ." Gharaẓ jab parí ne Badru-d-Dín Ḥasan ko is ṭaraḥ se ta'lím aur qawí-dil kiyá, aur jur,at dilwá,í, wuh us já par ṭhahrá, aur kubṛá us jagah se bhágá, is wáṣṭe ki jinn ne billí banke aisí tez naẓar se us kí ṭaraf dekhá aur ghurráná shurú' kiyá, jaise shikár ko dekhkar sher boltá hai. Kubṛá use ḍáṅṭ kar donoṅ háthoṅ ko ek dúsre par zor se márne lagá, tá wuh billí ḍarkar bhág já,e, magar wuh billí us kí ṭaraf ghúrne lagí, aur áṅkheṅ aisí lál wa surkh kíṅ jaise ág ke angáre, aur áge se ziyáda ghurráne aur chilláne lagí, aur is qadr phúlí aur baṛí hu,í ki mánind gadhe ke ho ga,í. Tab wuh kubṛá dekhkar ḍará, aur qaṣd bhágne ká kiyá; itne meṅ wuh jinn bahut baṛá bhaiṅsá banke ḍakárne lagá, aur is ṭaraḥ se shor o ghul

Digitized by Google

karke kahá, "Ai kubṛe kaháñ bhágke já,egá; khaṛá rah." Kubṛá niháyat khauf se zamín par gir paṛá, aur muñh apná jáme ke dáman se chhipá liyá, tá ki us bhaiñse kí shakl-i-muhíb naẓar na paṛe, aur giṛgiṛá kahne lagá, ki "Ai sulṭán-i-jámús, mujhe kyá ḥukm hotá hai?" Bhaiñse ne jawáb diyá, ki "Terá itná baṛá miqdúr ki tú merí bíbí ke sáth shádí karne ko áyá hai?" Kubṛe ne jawáb diyá, "Khudáwand, mujh se quṣúr hu,á, ummedwár 'afú ká húñ; mujh ko ma'lúm na thá ki yih bíbí ma'shúqa tumhárí hai." Bhaiñse ne kahá, "Tú yaháñ se tá tulú' hone áftáb ke na já,iyo, chupká yaháñ paṛá rah, din hote hí is jagah se chalá já,iyo, aur phirke is ṭaraf ko na dekhiyo; nahíñ to donoñ síñgoñ ko tere shikam meñ márke tujh ko ján se már ḍálúñgá."

Phir wuh jinn bhaiñse kí shakl chhoṛke ádmí ban gayá, aur us kubṛe kí ṭáñgeñ uṭhá, aur sir tale kar, díwár ke sáth khaṛá kar diyá, aur kahá, "Agar tú ne fajr hone tak ẕará ḥarakat kí, aur is waẓa' par khaṛá na rahá, tujh ko isí díwár ke sáth ragaṛ ḍálúñgá." Ba'd is ke jinn aur parí waháñ se chale gaye, aur Badru-d-Dín Ḥasan kamál dil-jama'í aur iṭmínán sone ke wáṣṭe hujra-i-'arúsí meñ gayá. Us waqt ek khátún-i-pír dulhan ko kisí já par báhir darwáze ke le ga,í, aur naushah ko ba-ṭaur naṣíḥat ke kahá, "Miyáñ, is 'arús ke sáth muwáfiq dastúr khalq ke sulúk karná;" yih kahkar báhir se dulhan ko le á,í; darwáza hujre ká band kar us meñ qufl lagá chalí ga,í. Wuh 'arús ba-já,e kubṛe ke Badru-d-Dín Ḥasan ko pákar niháyat khush hu,í, aur púchhá, ki "Ai dost, kyá tum mere shauhar ke ham-ráhiyoñ men se ho?" Badru-d-Dín Ḥasan ne jawáb diyá, "Maiñ jins-i-kubṛe se nahíñ, balki maiñ hí tumhárá shauhar húñ. Bádsháh ne pahle cháhá thá ki apní shádí tumháre sáth kare, magar tumháre báp ne use qabúl na kiyá; Bádsháh ne khafá ho wazír ke sáth ẓáhir meñ hañsí kí ráh se kubṛe ko tajwíz kiyá ki us ke sáth tumhárí shádí ho, magar dar-ḥaqíqat mujh ko ki tumhárá ham-jins húñ wáṣṭe kat-khudá,í ke tumháre sáth bhejá hai. Tum ne sháyad dekhá hogá ki tumháre maḥall ke sab log us kubṛe se hañste aur use mas-khará banáte the. Maiñ ne ab us ko phir iṣṭabal meñ bhej diyá hai; tum kháṭir-jama' rakkho ki wuh phir tumheñ dikhá,í na degá." Wazír-zádí, ki niháyat malúl aur maghmúm ho rahí thí, in bátoñ ko sun aur apne shauhar ko khúb-ṣúrat pákar kamál khush hu,í, aur kahne lagí, ki "Maiñ kamál fikr aur andeshe meñ thí ki tamám 'umr merí ranj wa andoh meñ us kubṛe ke sáth kaṭegí; magar shukr Khudá ká ki mujh

Digitized by Google

ko us se bachákar tumháre sáth shádí kí." Yih kahke wuh Badru-d-Dín Ḥasan ke sáth so rahí.

Badru-d-Dín Ḥasan bhí us ke ḥusn wa jamál ko dekhkar niháyat khush hu,á, aur apní poshák us thailí samet, jis ko Isḥáq Yahúdí se pá,í thí, ek chaukí par utárkar rakh dí. Bá-wajúd is qadr ṣarf ke wuh thailí usí ṭaraḥ riyáloñ se bharí rahí, aur yih sab sabab jinn ke jádú ká thá. Phir dastár bhí sir se utár shab-khwábí ke táj ko pahan liyá, aur faqaṭ ek tang pá,í-jáma aur mirzá,í pahankar apní 'arús ke sáth so rahá.

Jab thoṛí sí rát báqí rahí, us jinn kí muláqát phir us parí ke sáth hu,í. Jinn ne parí se kahá, "Qabl is ke ki fajr ho tú us jawán ko waháñ se sote hu,e uṭhá le jákar aur kisí mulk meñ pahuñchá de." Chunánchi parí ne usí ṭaraḥ chupke Badru-d-Dín Ḥasan ko dulhan ke ághosh se uṭhákar Damishq kí jámi'-masjid ke darwáze par le jákar luṭá diyá, aur áp jinn ke sáth waháñ se chalí ga,í. Jab log fajr kí aẕán sunkar us masjid meñ wáste paṛhne namáz ṣubḥ ke háẓir hu,e, Badru-d-Dín Ḥasan ko sáth qamíṣ aur izár ke zamín par paṛe hu,e dekh niháyat mutaḥaiyir hu,e. Kisí ne kahá, ki "Yih shakhṣ apní bíbí se rúṭh áyá hai, itní furṣat na pá,í ki kapṛe pahantá." Dúsre ne kahá, "Sháyad yih shakhṣ tamám rát apne dostoñ áshná,iyoñ meñ sharáb pítá rahá, ab bad-mast hoke yaháñ á paṛá hai, aur gháfil hoke so gayá." Tísrá aur kuchh kahtá thá, magar kisí ko ba-taḥqíq ma'lúm na hu,á, ki wuh kyúñkar waháñ par áyá. Ákhir ko wuh kuchh to logoñ ke shor wa ghul se aur kuchh ṭhanḍí hawá chalne se be-dár hu,á, aur logoñ ko gird apne jama' dekhkar mutaḥaiyir hu,á, aur apne ta,íñ darwáze par masjid ke jis ko kabhí nahíñ dekhá thá páyá, ḥairán ho us ne áñkh kholkar un se púchhá, "Ṣáḥibo, Khudá ke wáste mujhe batá,o ki maiñ kaun húñ aur tum kyúñ mere gird jama' hoke kyá guft-gú kar rahe ho?" Ek shakhṣ ne us majma' se kahá, "Ai jawán, ham ne abhí tujh ko yaháñ par dekhá hai, aur kyá tú nahíñ jántá ki yih darwáza jámi'-masjid Damishq ká hai?" Badru-d-Dín Ḥasan ne kahá, "Subḥán Allah, shab ko maiñ Kairo meñ soyá thá; fajr ko kyúñkar Damishq meñ á gayá?" Is bát ko sunkar ba'ẓoñ ne kahá, ki "Yih shakhṣ wájibu-r-raḥm hai, ki aisá ḥasín jawán saudá,í hu,á, aisí bahakí bahakí báteñ kare." Un meñ se ek buḍḍhe ne kahá, "Ai farzand, tum kyá kahte ho? yih amr muḥál hai ki shab ko tum Kairo meñ ho aur ṣubḥ ko Damishq meñ." Badru-d-Dín Ḥasan ne kahá, "Maiñ sach kahtá húñ ki kal fajr ke waqt maiñ shahr-i-Báñsrá meñ thá."

Digitized by Google

Is bát ke sunte hí sab ádmí ṭhaṭṭhá márkar hañsne aur ghul macháke kahne lage, ki "Yih shakhṣ aḥmaq yá majnún yá is meñ kuchh bhed hai; afsos is kí jawání par ki aisá achchhá ádmí majnún aur saudá,í ho jáwe!" Phir ek ne kahá, "Yih amr kyúñkar mumkin hai, jo tum kahte ho ki ek ádmí kal Báñsrá meñ ho, aur usí rát ko Kairo meñ, aur us kí fajr ko Damishq meñ; ma'lúm hu,á ki tum hanoz sote ho aur yih khwáb meñ tumhárí guft-gú hai." Badru-d-Dín Ḥasan ne jawáb diyá, "Yih bát rást hai ki kal kí rát merí shádí Kairo meñ hu,í thí." Yih sunkar aur bhí log ṭhaṭṭhe márne lage. Phir usí shakhṣ ne kahá, "Tú ne muqarrar khwáb dekhá ki ab tak wuhí khiyál tere dimágh meñ hai." Badru-d-Dín Ḥasan ne kahá, "Nahíñ, ṣáḥib, maiñ ne khwáb meñ nahíñ dekhá, wáqi' meñ kal merí shab-i-'arúsí thí; sát daf'a merí dulhan ko mere rú-ba-rú sát taraḥ ke libás meñ láye the. Aur us já par ek kúza-pusht bad-ṣúrat bhí thá; unhoñ ne cháhá ki us kí shádí us 'arús ke sáth kareñ. Ḥairán húñ ki merá jáma pagṛí aur thailí riyáloñ kí, jo Kairo meñ mere sáth thí, kyá hu,í." Agarchi wuh is taraḥ se in bátoñ ko ẓáhir kartá thá, ki mújib yaqín ke howe, magar kisí ko us ke kahne ká yaqín nahíñ átá thá, aur hañste the.

Ákhir Badru-d-Dín Ḥasan jab apne ḥál ko, ki wáqa'í thá, kah chuká, waháñ se uṭhkar shahr kí taraf gayá, aur ádmí píchhe us ke pukárte játe the, ki "Yih shakhṣ aḥmaq díwáná hai." Is shor wa ghul ko sunkar bahut ádmí khiṛkiyoñ se aur bahut apne darwázoñ meñ khaṛe hoke us ko dekhte aur hañste the, aur ba'ze un shor wa ghul karnewáloñ ke sáth hokar chilláte ki "Díwána saudá,í hai"; magar sabab us kí díwánagí ká kisí ko ma'lúm na thá. Yaháñ tak ki wuh sharífu-n-nafs ghabrákar ek ḥalwá,í kí dukán par gayá, aur andar dukán ke jákar píchhá apná un se chhuṛáyá. Yih ḥalwá,í áge sardár 'Arab ke qazzáqoñ ká thá, ki qáfiloñ ko lúṭá karte the; ab us ne ek muddat se qazzáqí ko chhoṛ, búd-o-básh apní Damishq meñ muqarrar kí thí. Agarchi us ke ḥusn rawa,iye aur khush mu'amalagí se shahr ke log us se bahut rází the, magar sáth is ke aksar log hanoz us se ḍarte the, liháẓa us ke khauf se bhág gaye. Tab us ne Badru-d-Dín Ḥasan se púchhá, "Tú kaun hai, aur yaháñ terá áná kyúñkar hu,á?" Us ne apná sab ḥál mufaṣṣal bayán kiyá, ki "Maiñ wazír-záda Báñsrá ká húñ; ba'd intiqál wálid ke bádsháh-i-Báñsrá ne ghar ẓabt karke iráda mere qaid karne ká kiyá. Maiñ is khabar ko sunkar chhupkar bhágá, aur apne báp kí qabar par áyá, aur waháñ so gayá.

Digitized by Google

Jab be-dár hu,á to maiñ ne apne ta,íñ Kairo meñ páyá, aur wahán ek bíbí ke sáth merí shádí hu,í aur shab ko us ke sáth soyá. Áj fajr ko maiñ ne apne ta,íñ is shahr ke darwáze par zamín par paṛá hu,á páyá. Maiñ is amr-i-'ajíb se kuchh ágáh nahíñ ki kyúñkar itne thoṛe 'arṣe meñ in shahroñ dúr wa daráz meñ pahuñchá." Us ḥalwá,í ne us ká ḥál sunkar kahá, "Terá qiṣṣa niháyat 'ajíb wa gharíb hai, khabar-dár is hál ko kisí se na kahiyo; mere ko,í aulád nahíñ, maiñ tujh ko apná mutabanná kiyá cháhtá húñ, basharṭe ki tú bhí rází ho, aur is amr ká ádmiyoñ ke rú-ba-rú iqrár kare, phir tú shauq se is shahr meñ ba-dil-jama'í tamám ámad wa raft kíjiyo, merá beṭá jánkar ko,í tujh se ta'arruẓ na karegá."

Agarchi mutabanná honá ḥalwá,í ká Badru-d-Dín Ḥasan ke ḥaqq meñ faro-tar rutba thá, magar us waqt us ne is amr ko niháyat ghanímat jánkar qubúl kiyá. Phir ḥalwá,í ne use achchhe kapṛe pahnákar logoñ ko apne ghar meñ jama' kiyá, aur Badru-d-Dín Ḥasan ne apne ta,íñ farzand us ḥalwá,í ká qarár deke iqrár kiyá; phir wuh ḥalwá,í us ko gawáhoñ samet kotwál ke pás le gayá. Badru-d-Dín ne us ke rú-ba-rú bhí iqrár kiyá ki maiñ is ḥalwá,í ká farzand húñ. Ba'd is iqrár ke Badru-d-Dín Ḥasan us ke ghar meñ rahne lagá, aur Damishq meñ ma'rúf ba Ḥasan hokar kár-o-bár ḥalwá,í ká síkhtá.

Ab ḥál 'arús ya'ní wazír-zádí ká suná cháhiye, ki yahán par kyá guẓrá. Fajr ke waqt, jab Shamsu-d-Dín Muḥammad kí laṛkí be-dár hu,í, to us ne Badru-d-Dín Ḥasan ko chhapar-khaṭ par na páyá, jáná sháyad wásṭe kisí 'amal ke uṭhkar báhir gayá hai, jaldí se phir áwegá. Wuh dulhan muntaẓir phir áne Badru-d-Dín Ḥasan kí baiṭhí thí ki Shamsu-d-Dín Muḥammad wazír niháyat maghmúm aur andohgín is nang wa 'ár se, jo bádsháh ne nisbat us kí dukhtar ke tajwíz kiyá thá, wahán par áyá, aur sáth kamál afsurdagí ke apní laṛkí ká nám lekar pukárá. Dulhan ne jaldí se uṭhkar darwáze ko kholá, aur sáth shigufta peshání ke us ke háthoñ ko bosa diyá. Wazír ne us ko khush páke bahut ta'ajjub kiyá, is wásṭe ki wuh jántá thá ki wuh laṛkí bhí is nang wa 'ár se misl mere ranj wa gham meñ hogí. Wazír ne kahá, "Ai kam-bakht be-naṣíb tú mere áge iẓhár surúr aur basháshat ká kartí hai, ba'd is faẓíhatí aur ruswá,í ke jo tere aur mere ḥaqq meñ hu,í!" 'Arús ne apne báp se kahá, "Mujh ko áp is qadr kyúñ malámat farmáte haiñ? yahán par wuh kubṛá-i-bad-súrat nahíñ aur maiñ us ke sáth byáhí nahíñ ga,í; wuh to yahán se kadká bhág gayá, aur ba-já,e us ke

Digitized by Google

aur ek jawán-i-ḥasín, dil-rubá, ke sáth merá nikáḥ hu,á; dar ḥaqíqat wuhí merá shauhar hai. Wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad ne kahá, "Tú kyá kah rahí hai? kyá sach much rát ko tere sáth wuh kubṛá nahíñ soyá?" Dulhan ne kahá, "Nahíñ, balki wuh shakhṣ jo mere sáth soyá thá us kí baṛí baṛí áñkheñ aur abrú-i-siyáh haiñ." Wazír us ke kalám ko báwar na karke ghuṣṣe hu,á aur kahá, "Tú ne mujh se sharárat kí ráh itná khiláf ẕáhir kiyá; terá shauhar wuhí kubṛá hai." Us ne kahá, "Maiñ us kubṛe par la'nat bhejtí húñ, aur maiñ hargiz us ke sáth ham-bistar nahíñ hu,í, merá shauhar wáste kisí 'aml ke báhir gayá hai, abhí átá hogá, use dekh lená wuh kaisá hai." Shamsu-d-Dín Muḥammad báhir nikalke use ḍhúñḍne lagá, us ko to na páyá, magar ek ṭaraf ko dekhá ki wuh kubṛá díwár ke sáth lagá hu,á ulṭá khaṛá hai, pá,on us ke úpar haiñ aur sir níche, jaisá wuh jinn use khaṛá kar gayá thá, usí ḥaiyat se wuh mà'kús khaṛá thá. Wazír ne use is shakl se dekhkar púchhá, ki "Tujh ko is ṭaraḥ se kis ne yaháñ khaṛá kiyá?" Kubṛe ne wazír kí áwáz ko pahchánkar jawáb diyá, ki "Khúb áp ne mere sáth hañsí kí, ki bhaiñse kí bíbí ke sáth merí shádí ṭhahrá,í; wuh bíbí to ek bad-ṣúrat jinn kí ma'shúqa hai." Wazír ne samjhá ki baṛbaṛá rahá hai, us kí bátoñ par aṣlá iltifát na karke kahá, "Ẕará sídhá hoke khaṛá ho." Us kúza-pusht ne jawáb diyá, "Bi-dún ṭulú' hone áftáb ke maiñ mutlaq ḥarakat nahíñ kar saktá, is wáste ki rát ko maiñ 'ajíb muṣíbat aur makhmaṣe meñ mubtalá hu,á thá; pahle to ek kálí billí mere rú-ba-rú á,í, aur usí sá,at wuh ek baṛá bhaiñsá ban ga,í aur jo kuchh ki us ne mujh se kahá thá maiñ use bhúlá nahíñ. Tum mujhe isí ḥálat meñ chhoṛke apne kám ko já,o." Wazír ne us kubṛe ko pakaṛke sídhá khaṛá kar diyá; ba-mujarrad sídhe hone ke wuh kubṛá aisá bhágá ki ẕará dam na liyá, aur na píchhe phirke dekhá. Dauṛtá hu,á Bádsháh kí ḥuẕúr meñ ḥáẕir hu,á, aur us se apne ḥál ko jaisá ki jinn ne us ke sáth sulúk kiyá thá ẕáhir kiyá. Bádsháh us ke qiṣṣe ko sunkar bahut hañsá aur wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad is amr ko dekhkar niháyat muta'ajjib hu,á, aur apní beṭí ke pás ákar kahá, "Tú sach kahtí hai." Wazír-zádí ne kahá, "Maiñ siwá in sab bátoñ ke aur ek amr bhí gawáh apní ṣidáqat par rakhtí húñ; wuh yih hai ki is kursí par mere shauhar ke kapṛe rakkhe haiñ. Un ko ba-ghaur muláḥaẕa kíjiye; sháyad un meñ se ko,í amr aisá ẕáhir ho ki jis se tumháre dil ká bi-l-kull shakk wa shubha játá rahe." Phir us ne Badru-d-Dín Ḥasan kí dastár uṭhákar wazír ko dí.

Digitized by Google

Wazír ne jab us ko chároñ taraf se ghumákar dekhá to daryáft kiyá ki yih bandish-i-dastár wizárat kí hai, ahl-i-Múṣil kí waẓa' par. Phir us meñ ek chíz, ba-ṭaur ta'wíẓ ke, kapṛe meñ se hu,í pá,í; use us ne kholá to us meñ ek kághaẕ likhá hu,á dekhá, jo Núru-d-Dín 'Alí wazír ne, waqt apní riḥlat ke, Badru-d-Dín Ḥasan ko likh diyá thá, aur wuh apne báp kí nishání ko ta'wíẓ banákar apní dastár meñ rakhtá. Shamsu-d-Dín Muḥammad ne dekhte kí apne bhá,í Núru-d-Dín 'Alí ke dast-khaṭṭ pahcháne, aur siwá us ke ek thailí bharí riyáloñ se pá,í, aur us thailí ke andar se ek purzá kághaẕ ká, jo likkhá hu,á Isḥáq Yahúdí ke háth ká thá, naẕar paṛá. Us meñ marqúm thá ki hazár riyál bích wajh qímat asbáb-i-jaház mamlúk Núru-d-Dín 'Alí wazír ke haiñ, Badru-d-Dín Ḥasan ko, ki us ká beṭá aur wáriṣ hai, detá húñ. Wazír Shamsu-d-Dín yih maẓmún paṛhke be-hosh ho gayá, aur kághaẕ us ke háth se gir paṛá. Phir jab hosh meñ áyá to apní laṛkí se kahá, "Tumhárí khushí aur masarrat haqq ba-jánib hai; shauhar tumhárá chacherá bhá,í hu,á; aur is thailí meñ tumhárá mahar hai jo us ne tum ko diyá. Shukr Khudá ká ki sab amr hamáre kháṭir-khwáh ẓahúr meñ á,e." Phir apne bhá,í ke khaṭṭ ko uṭhákar ka,í bár chúmá aur royá; aur us ká maẓmún yih thá, ki maiñ fulání táríkh meñ Kairo se Báñsrá meñ áyá, aur fulání táríkh merí shádí hu,í aur ba'd is ke fuláne din aur fulání sá'at Badru-d-Dín Ḥasan merá beṭá paidá hu,á. Shamsu-d-Dín Muḥammad ne jab in táríkhoñ ko apní táríkhoñ se mutábiq kiyá to táríkh shádí apní aur apne bhá,í kí ek hí pá,í, aur jis din Badru-d-Dín Ḥasan paidá hu,á thá usí din aur táríkh meñ Shamsu-d-Dín Muḥammad ke ghar laṛkí paidá hu,í thí. Is amr ko Shamsu-d-Dín Muḥammad daryáft karke niháyat muta'ajjib hu,á, ki kyúñkar yih sab báteñ ṭhík aur mutábiq pá,í ga,íñ, aur in makhfí bátoñ ko daryáft karke sab ranj wa alam us ke mubaddal ba-kamál khushí aur khurramí ke hu,e. Aur wuh khaṭṭ aur dastár le jákar Bádsháh ke muláhaẕe meñ láyá; wuh bhí dekhkar muta'ajjib aur khush hu,á ki ḥaqq ḥaqq-dár ko pahuñchá; aur ḥukm kiyá ki is sab ḥál ko likhkar hamárí kutab-i-tawáríkh meñ dákhil kareñ. Aur wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad muntaẕir apne bhatíje ke áne ká rahá, tá ba-mujarrad us ke áne ke use apne síne se lagákar piyár kare.

Ek hafte tak us ká intiẓár kiyá. Jab wuh is 'arṣe tak na áyá, tab us ne tamám Kairo meñ us kí talásh kí. Kahíñ us ko na páyá. Is amr se wazír niháyat ranjída aur malúl-

Digitized by Google

khátir hu,á, aur sochne lagá ki wuh kahán gayá, aur use kyá hu,á, ki dast-yáb nahín hotá. Phir us ne us makán ke asbáb ko, jis men nikáh aur zifáf us kí laṛkí ká hu,á thá, likkhá; aur jo jo chízeñ ki waháñ rakkhí ga,íñ thíñ un sab ko qalam-band kiyá, aur Badru-d-Dín kí poshák aur dastár ko gaṭhṛí meñ ihtiyát se báñdhkar ek koṭhṛí meñ muqaffal kiyá. Aur ba'd ka,í din ke wazír kí beṭí ne apne ta,íñ hámila páyá; aur ba'd nau mahíne ke laṛká janí. Us laṛke ke wáste dá,í khilá,í wa-ghaira log muqarrar hu,e, aur náná ne us laṛke ká nám 'Ajab rakkhá.

Jab 'Ajab sát baras ká hu,á wazír ne us laṛke ká ghar meñ paṛhwáná munásib na jánke us ko ek maktab-kháne meñ, jis ká ustád bahut buzurg thá, sipurd kiyá, aur do ghulám wáste 'Ajab ke muqarrar kiye, ki har waqt maktab-kháne meñ us kí khidmat meñ maujúd rahá kareñ. 'Ajab aksar auqát ba'd paṛhne likhne ke us maktab ke laṛkoñ se khelá kartá. Jo wuh laṛke rutbe meñ 'Ajab se kam the, is wáste wuh sab, ba-mújib isháre apne ustád ke, us kí niháyat ta'zím aur takrím kiyá karte; is sabab se 'Ajab ko niháyat 'ujb wa gharúr paidá hu,á. Un laṛkoñ ko burá bhalá kahá kartá, aur aksar auqát un ko mártá, is wáste wuh laṛke us kí suhbat se 'ájiz aur tang hu,e, aur shikáyat is amr kí apne ustád se kí. Ustád ne un ko samjháyá ki us kí bát ká burá na máno; tahammul kiyá karo, maiñ us ko samjhá dúñgá; aur ghá,ibána ustád ne 'Ajab ko in harakatoñ se bahut mana' kiyá; magar jab 'Ajab ne roz-ba-roz ba-nisbat un laṛkoñ ke ziyádatí aur ízá-rasání bahut shurú' kí, aur wuh laṛke niháyat áziyat us se páne lage, tab ustád ne un laṛkoñ se kahá, "'Ajab mere samjháne se bhí nahíñ samajhtá, roz-ba-roz shokh aur ná-hamwár hotá játá hai; maiñ tum ko ab ek bát sikhátá húñ jis ke sabab se phir tumháre sáth bad-sulúkí na karegá, balki sharm se maktab ká áná chhoṛ degá. Wuh amr yih hai, ki kal jab tum sab aur wuh wáste khelne ke jama' hoñ to tum sab us ko gherná, aur ek shakhs tum meñ se kahe, ki 'Áj ham yih khel khelte haiñ, ki har ek laṛká apná nám aur apne máñ báp ká nám pukárkar sab ko batáye, aur jo na batáye to ham sab jáneñge ki wuh harám ká janá hai, aur qábil hamáre sáth khelne ke nahíñ.'" Gharaz dúsre din jab wuh sab maktab ke laṛke jama' hu,e unhoñ ne ba-mújib ta'lím apne ustád ke wuhí khel khelná shurú' kiyá, aur gird 'Ajab ke hokar ek ne kahá, "Á,o ham sab bárí bárí se apná aur apne máñ báp ká nám batáte já,eñ, aur jo na batá sakegá us se ham na khelá kareñge." Un sab laṛkoñ ne kahá, "Bahut achchhá, ham sab is amr

Digitized by Google

meñ rází haiñ"; aur 'Ajab bhí us par rází hu,á. Phir ek larke ne har ek larke se us ká aur us ke máñ báp ká nám púchhná shurú' kiyá, aur har ek larká us ke jawáb meñ beta,ammul nám batáne lagá. Sabhoñ ne ṭhík apne máñ báp ká nám batáyá siwá,e 'Ajab ke, ki jis waqt us se sawál kiyá gayá ki apná aur apne báp ká nám batá, us ne kahá, "Merá nám 'Ajab hai, merí máñ ká nám Ḥusná, aur báp ká nám Shamsu-d-Dín Muḥammad jo wazír is Bádsháh ká hai." Us kí is bát ko sunkar sab larke bol uṭhe, ki "'Ajab, tú kyá kahtá hai, yih nám tere báp ká nahíñ balki tere náná ká hai." 'Ajab ne un ko dushnám dekar kahá, "Kyá, Shamsu-d-Dín Muḥammad merá báp nahíñ?" Un sabhoñ ne ṭhaṭṭhá márkar kahá, "Wuh terá báp nahíñ, náná hai. Jo tujh ko apne báp ká nám ma'lúm nahíñ, aur tú batá na saká, tujh ko lázim hai ki áj se tú hamáre sáth na khelá kar." Yih kahkar wuh sab us jagah se uṭh khare hu,e, aur us ko ṭa'na márne aur ápas meñ hañsne lage. 'Ajab is amr se niháyat munfa'il aur sharminda hokar rone lagá. Ustád, jo waháñ se nazdík aur un sab bátoñ ko suntá thá, fi-l-faur 'Ajab ke pás chalá áyá, aur kahá, "'Ajab sach hai, Shamsu-d-Dín Muḥammad terá báp nahíñ, terá náná ya'ní terí máñ ká báp hai, aur tere báp ká nám hameñ bhí ma'lúm nahíñ; is qadr hameñ ma'lúm hai ki Bádsháh ne cháhá thá ki terí máñ kí shádí ek kubre sá,is ke sáth kar de, magar kisí jinn ne use nikál diyá aur áp terí máñ ke pás rahá. Yih bát al-batta tere ḥaqq meñ sakht hai, ab tú apní maktab ke larkoñ ke sáth bad-sulúkí se pesh na áná." 'Ajab is bát ko sunkar fi-l-faur maktab se rotá hu,á apní máñ ke pás gayá. Máñ ne sabab rone ká púchhá; wuh ba-sabab shiddat rone aur hichkiyoñ ke kuchh kah na saká. Ákhir jab wuh apne meñ áyá us ne máñ se kahá, "Khudá ke wáste mujh ko batá ki merá báp kaun hai?" Us kí máñ ne jawáb diyá, ki "Beṭá terá báp Shamsu-d-Dín Muḥammad hai, jo tujhe roz piyár kiyá kartá hai." 'Ajab ne kahá, "Tú mujh se jhúṭ boltí hai, wuh merá báp nahíñ balki terá báp hai; mere báp ká nám batá ki maiñ kis ká beṭá húñ?" Us kí máñ apní shab-i-'arúsí ko yád karke aur ba-sabab gum ho jáne apne shauhar ko rone lagí. Yih donoñ máñ beṭe báham ro rahe the ki wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad á gayá, aur un se sabab un ke rone ká púchhá. 'Ajab kí máñ ne sab ḥál 'Ajab ke sharminda hone ká maktab ke larkoñ ke sawál se mufaṣṣal bayán kiyá. Wazír bhí is bát ko sunkar un ke sáth rone lagá, aur niháyat malúl-kháṭir hokar apne dil meñ kahá, ki "Bare afsos aur ḥaif kí bát hai ki merí

Digitized by Google

laṛkí kí ruswá,í ká ḥál tamám shahr meñ muntashar hai, aur adná se 'alí tak sab use jánte haiñ."

Wuh isí ṭaraḥ se rotá hu,á Bádsháh kí ḥuẓúr meñ gayá, aur us ke qadamoñ par girkar 'arẓ kiyá, "Ghulám ummedwár hai ki mujh ko chand roz kí rukhṣat mile, tá ki maiñ já-ba-já khuṣúṣan Báñsrá meñ jákar talásh Badru-d-Dín Ḥasan kí, jo merá bhatíjá hai, karúñ; is wáste ki ghulám meñ taḥammul aur bar-dásht sunne ta'n aur tashní' ahl-i-shahr kí nahíñ ki jaisá wuh kahte haiñ, ki merí beṭí ne jinn se laṛká janá hai." Bádsháh ko bhí wazír ká ḥál sunkar afsos hu,á, aur us kí dar-khwást ko manẓúr kiyá, já-ba-já parwáne ráh-dárí ke aur khaṭúṭ bádsháhoñ aur farmánrawáyoñ ke nám is maẓmún ke likhwákar us ke ham-ráh kiye ki jis ke shahr yá wiláyat meñ Badru-d-Dín Ḥasan námí bhatíjá Shamsu-d-Dín Muḥammad wazír merá ká ho, cháhiye us ko is wazír ke ḥawále kar deñ; aur jis amr meñ ki use kisí ṭaraḥ kí ḥájat paṛe us kí madad aur i'ánat kareñ, yih sab umúr mújib khushí merí ke hoñge.

Shamsu-d-Dín Muḥammad Bádsháh kí is 'ináyat par shukr ba-já láyá, aur du-bára us ke qadam-bos hokar rukhṣat hu,á; aur ba'd taiyárí safar ke apní beṭí aur nawáse ko sáth lekar us shahr se chalá, aur bís din ke 'arṣe meñ Damishq ko pahuñchá, aur kináre naddí ke, ki níche us shahr ke bahtí thí, khaimoñ ko istád karke utrá, aur do maqám karke us ne apne ham-ráhiyoñ ko ijázat dí, ki is shahr meñ jáweñ, aur jo kuchh un ko manẓúr ho kharíd farokht kareñ. Chunánchi akṣar log tuḥfe aur nafá,is Miṣr ke láye the. Unhoñ ne waháñ us ko bechá aur waháñ kí achchhí achchhí chízeñ mol líñ; aur wazír Badru-d-Dín Ḥasan ko talásh karne lagá.

Ek roz 'Ajab bhí, wáṣte sair karne, shahr Damishq ke apne atálíq ke sáth, ki khwája-sará thá, gayá. Shahr ke log 'Ajab aur us kí shán wa shaukat ko dekhkar bahut khush hu,e; gird us kí sawárí ke jama' hokar wáṣte dekhne ke phirte the, yaháñ tak ki wuh khwája-sará aur 'Ajab ittifáqan sair shahr Damishq kí karte Badru-d-Dín Ḥasan kí dukán par wárid hu,e, aur us dukán par wáṣte dam lene ke ṭhahar gaye, is wáṣte ki hujúm aur kaṣrat ádmiyoñ se ghabrá gaye the. Us ḥalwá,í ne, ki Badru-d-Dín Ḥasan ko apná beṭá kiyá thá, qaẓá kí thí; aur qabl faut hone ke us ne sab asbáb aur naqd aur jins apní ká málik Badru-d-Dín Ḥasan ko kiyá thá; aur Badru-d-Dín ko ḥalwá,iyoñ meñ bahut shuhrat aur 'izzat thí, aur aqsám shíríní pakáne ká kamál ba-ham pahuñchá thá.

Digitized by Google

Gharaz Badru-d-Dín ne apní dukán ke áge bhír ko dekhá, aur us amboh meñ nazar us kí 'Ajab aur us khwája-sará par, jo us ke sáth thá, parí, ba-mujarrad dekhne 'Ajab ke us ke dil meñ 'utúfat-i-pidarí ne josh kiyá, aur be-ikhtiyár hokar use dekhne lagá, magar sabab muhabbat ká nahíñ jántá thá. Agarchi aur log bhí us shahr ke nazar-i-muhabbat se us ko dekhte the, lekin muhabbat aur ulfat Badru-d-Dín kí ba-sabab joshish khúñ ke ziyáda thí. Yaháñ tak ki Badru-d-Dín apne sab kámoñ aur dukándárí ko bhúl gayá aur 'Ajab ke pás jákar minnat wa samájat se kahá, "Zará áp merí dukán par tawaqquf farmákar kuchh tanáwul kíjiye, tá ki maiñ achchhí tarah se tum ko dekhuñ." Yih kahte hí us kí áñkhoñ se áñsú gir pare. 'Ajab ke dil meñ bhí Badru-d-Dín Hasan ke dekhne aur us ke sáth báteñ karne se muhabbat paidá hu,í, aur be-ikhtiyár cháhá ki us kí dukán par baith us se bát-chít kare: magar us ke atálíq ne kahá, "Tum wazír-záde ho, tumheñ munásib nahíñ ki halwá,í kí dukán par baithke kuchh khá,o." Badru-d-Dín ne kahá 'Ajab se, "Áp is ghulám-i-Habshí-i-kaj-khulq ká kahná na máñiye, aur us kí bát ko na suniye." Aur 'aláwa is ke us khwája-sará kí bhí us ne khush-ámad bahut kí, aur us ke haqq meñ ek latífa aisá kahá jis ko sunkar wuh bahut khush hu,á, aur us kí bát ko mán gayá. Wuh latífa yih hai, ki agarchi báhir se tum siyáh ho, magar andar se niháyat sufaid ho. Aur kahá, "Maiñ shá'ir húñ, tumhárí ta'ríf aisí karúñgá ki jo khalq meñ mashhúr hogí; aur bahut se ash'ár Habshiyoñ kí ta'ríf meñ us ne parhe. Wuh Habshí sunkar bahut khush hu,á, aur 'Ajáb ko us kí dukán par le jákar baitháyá.

Badru-d-Dín Hasan use apní dukán par baithá dekhkar niháyat khush hu,á, aur kahá, "Maiñ malá,í ko bahut khúb jamátá húñ, ki siwá,e merí máñ ke, jis ne mujh ko jamáná sikháyá hai, dunyá meñ aur ko,í misl mere aisí malá,í nahíñ jamá saktá; yaqín hai ki tum use khákar bahut mahzúz hoge, dúr se log is malá,í ko ba-kamál ishtiyáq merí dukán se mañgwáte haiñ. Yih kahkar us ne karhá,o se malá,í nikál aur us par 'arq-i-anár aur shakkar dál áge 'Ajab ke rakkhí. 'Ajab ne kháke bahut pasand kí. Ba'd is ke us khwája-sará ko khilá,í; us ne bhí kháke us kí barí ta'ríf kí, aur khush hu,á. Phir jab wuh donoñ malá,í khá chuke, Badru-d-Dín Hasan 'Ajab ko bár bár dekhtá aur dil meñ apne hasrat kartá ki kásh us náznín dil-rubá bíbí se jis se aisí jaldí mufáraqat hu,í merá bhí ek betá misl is ke paidá hotá. Yih tasawwur kartá aur rotá, phir Badru-d-Dín Hasan

Digitized by Google

ne 'Ajab se púchhá, ki "Tumhárá áná is shahr-i-Damishq meñ kyúñkar hu,á?" Hanoz 'Ajab ne us ke sawál ká kuchh jawáb na diyá thá, ki us khwája-sará ne kahá, "Baṛí der hu,í hai, jaldí chalo." 'Ajab kahte hí ghulám ke Badru-d-Dín kí dukán se uṭh ṭaraf khaima-gáh-i-wazír ke rawána hu,á. Badru-d-Dín Ḥasan, ki hanoz 'Ajab ke dekhne se ser aur ásúda nahíñ hu,á thá, apní dukán ko band karke un ke píchhe rawána hu,á; yaháñ tak ki un ke sáth dauṛtá hu,á shahr ke darwáze tak pahuñchá. Khwája-sará use apne sáth áte dekh niháyat mutaḥaiyir hu,á aur ghuṣṣe hokar púchhá, "Tú kyúñ hamáre sáth lagá chalá átá hai?" Badru-d-Dín ne bahána karke khwája-sará se kahá, "Tum ná-khush na ho, is ṭaraf merá kuchh kám hai, is wáste idhar se hokar waháñ játá húñ." Is kahne se us khwája-sará kí taskín na hu,í, aur 'Ajab kí ṭaraf mutawajjih hokar kahá, "Isí wáste maiñ rawá-dár nahíñ hotá thá ki tum bázár meñ ḥalwá,í kí dukán par baiṭho, aur kuchh khá,o, ab pachhtátá húñ ki kyúñ maiñ ne tum ko parwánagí us kí dukán par baiṭhne kí dí, is qadr muñh-lagáne se ḥalwá,í hamáre píchhe lagá hu,á chalá átá hai. 'Ajab ne us ko jawáb diyá, "Wuh apne kám ko játá hai, aur ráh meñ ḥaqq chalne ká sab ko hai; hameñ nahíñ pahuñchtá ki us ko ráh chalne se mana' kareñ." Phir wuh be is ke ki apne píchhe dekheñ jaldí apne ḍeroñ kí ṭaraf rawána hu,e. Jab qaríb apní farod-gáh ke pahuñche, 'Ajab ne phirke dekhá ki ḥalwá,í píchhe us ke lagá chalá átá hai, ḍará ki mabádá is ke áne se kahíñ mere náná ko khabar ho ki maiñ ne us kí dukán par baiṭh-kar malá,í khá,í hai; yih amr mújib kamál ná-khushí ká us kí hogá; is wáste us ne ek baṛá sá patthar zamín se uṭhákar Badru-d-Dín Ḥasan kí pesháni par márá, ki pesháni lahú-luhán ho ga,í; aur phir jaldí se apne khwája-sará ke khaime meñ ghus gayá. Khwája-sará ne Badru-d-Dín Ḥasan ko kah sunkar waháñ se pherá; aur wuh shahr ko khún-álúda phir gayá, aur apne ta,íñ us ne bahut malámat kí ki kyúñ apní dukán chhoṛkar aisoñ ke píchhe gayá thá, wuh agar mujh se bad-gumán na hotá to mujh ko is be-rahmí se na mártá. Ba-har-kaif wuh apne ghar meñ áyá aur zakhm ko dhokar paṭṭí báñdhí aur ba-dastúr dukán par baiṭhá kartá; aur us ká chachá, ya'ní wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad, waháñ se ba'd tín maqám ke aur shahroñ meñ miṣl Ums, Panná, Ḥalab, Márdín, Múṣil, Sanjar, Diyár Bakr, wa-ghaira ke gayá, aur har ek shahr meñ apne bhatíje kí talásh kartá hu,á Báñsrá meñ áyá, aur waháñ ke bádsháh se muláqát kí. Bádsháh ne us ke ḥál par bahut mihr-báni karke sabab áne

Digitized by Google

ká Báñsrá meñ istifsár kiyá. Shamsu-d-Dín Muḥammad ne 'arẓ kiyá, "Maiñ wáste ḍhúñḍhne Badru-d-Dín Ḥasan ke, jo beṭá Núru-d-Dín 'Alí mere bhá,í ká hai, yaháñ áyá húñ; agar áp ko kuchh us ká ḥál ma'lúm ho mujh se farmá,iye. Bádsháh ne kahá, ki "Núru-d-Dín 'Alí wazír ne muddat hu,í ki qaẓá kí, aur us ká beṭá Badru-d-Dín Ḥasan do mahíne ke ba'd us ke marne ke yaháñ se daf'atan gh͟há,ib ho gayá, aur mafqúdu-l-kh͟habar hai, aur bá-wujúd talásh bahut ke kahíñ us ká patá nishán ab tak nahíñ milá, magar us kí máñ hamáre wazír kí bíbí ab tak zinda hai." Shamsu-d-Dín Muḥammad ne apní bháwaj kí muláqát ke wáste, aur us ko Miṣr meñ le jáne kí, bádsháh se ijázat lí; aur dúsre din us ká maskan daryáft kar, ma' apní laṛkí aur nawáse ke, waháñ gayá.

Wuh bewa Núru-d-Dín 'Alí kí us waqt tak apne shauhar ke ghar meñ, jo niháyat árásta aur us ke píl-pá,e sang-i-marmar ke the, rahtí thí. Shamsu-d-Dín Muḥammad ne pahle us ghar ke darwáze par jáke nám ko Núru-d-Dín 'Alí ke, ki takh͟hte par sunahrí ḥarfoñ se likkhá hu,á thá, chúmá; ba'd is ke un ádmiyoñ se jo us ghar meñ rahte the apní bháwaj ko púchhá ki wuh kaháñ hai. Unhoñ ne kahá, "Wuh akṣar madfan-i-Núru-d-Dín 'Alí par rahtí hai, aur taṣwír apne beṭe Badru-d-Dín Ḥasan ko ki ek muddat se gh͟há,ib, aur us ke nazdík zinda nahíñ, dekhkar rotí aur hazároñ muṣíbateñ sahtí hai." Gh͟haraẓ Shamsu-d-Dín Muḥammad ne us ghar ke andar jákar bháwaj se tamám wa kamál ḥál shádí wa-gh͟haira ká ẓáhir kiyá, aur apní laṛkí aur 'Ajab ko us bewa se milwáyá. Wuh bewa, ki muláqát se Badru-d-Dín Ḥasan kí bi-l-kull máyús thí, is ḥál ko sunkar aur apní bahú aur pote ko dekhke kh͟hush hu,í, aur us waqt use yaqín hu,á ki Badru-d-Dín Ḥasan us ká farzand zinda hai. Phir uṭhkar bahú aur pote ko apní chhátí se lagáyá aur piyár kiyá; aur 'Ajab ke naqshe aur shakl ko mushábah apne beṭe Badru-d-Dín Ḥasan ke pákar kamál kh͟hush hu,í, aur phir us ko apne gale se lagákar Badru-d-Dín Ḥasan ko yád karke rone lagí. Shamsu-d-Dín Muḥammad ne kahá, "Bíbí, yih waqt rone ká nahíñ balki kh͟hushí karne ká hai; ab tum is gh͟ham wa alam ko apne dil se dúr karo aur mere sáth Miṣr ko chalo; bádsháh ne mujhe ijázat dí hai ki maiñ tum ko apne sáth le já,úñ, aur maiñ Kh͟hudá ke faẓl wa karam se ummedwár húñ ki Badru-d-Dín Ḥasan tumhárá farzand ham ko milegá; aur merí dukh͟htar kí shádí ká ḥál us ke sáth jaisá ki guẓrá hai is qábil hai ki likhkar dákh͟hil tawáríkh͟h ke kiyá já,e. Bewa Núru-d-Dín 'Alí kí us sab ḥál

Digitized by Google

ko ba-tafṣíl sunkar khush hu,í aur fi-l-faur safar kí ṭaiyárí kí. Shamsu-d-Dín Muḥammad waqt rawánagí ke phir mulázimat-i-Bádsháh se musharraf hoke rukhṣat hu,á. Bádsháh-i-Báñsrá ne, wásṭe khush-núdí bádsháh Miṣr ke, us ko ba-'ináyat khil'at wa in'ám murakhkhaṣ farmáyá. Shamsu-d-Dín Muḥammad, ma' apne ahl wa 'iyál ke, Báñsrá se phir Damishq kí ṭaraf rawána hu,á, aur us shahr meñ pahuñchkar báhir shahr ke utrá, aur wásṭe mol lene tuḥfoñ nádir Damishq ke, ki wásṭe nazr aur pesh-kash bádsháh ke us ko ẓarúr the, tín roz tak maqám kiyá, aur wásṭe dekhne nafá,is aur asbáb-i-qímatí ke, jo saudágar us ke khaime meñ láte the, mashghúl hu,á. 'Ajab ne apne náná ko maṣrúf kharíd wa farokht meñ pákar Ḥabshí khwája-sará se, ki us ká atálíq aur muḥáfiẓ thá, kahá, "Mujh ko shahr meñ le chal tá ki achchhí ṭaraḥ se sair karúñ, is wásṭe ki us dafa' itní furṣat na hu,í ki kháṭir-khwáh shahr ko dekhtá, aur bhí ḥál us ḥalwá,í ká, jo mere patthar se zakhmí hu,á thá, daryáft kareñ, ki us ká kyá ḥál hai." Khwája-sará us kí dar-khwást ko manẓúr karke ba'd ijázat dene us kí máñ ke shahr kí ṭaraf le gayá, aur Firdausí darwáze se, jo muttaṣil khaimagáh wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad ke thá, hokar chauk meñ us shahr ke jaháñ asbáb-i-qímatí biktá thá láyá, aur sair wa tamáshá karte hu,e waqt-i-namáz 'asr ke Badru-d-Dín Ḥasan kí dukán par á,e. 'Ajab ne Badru-d-Dín ko malá,í jamáne meñ maṣrúf pákar salám kiyá, aur kahá, "Tum mujh ko pahchánte ho? aur kuchh tum ko yád hai ki áge tum ne mujh ko kahíñ dekhá thá?" Badru-d-Dín ne is kalám ko 'Ajab se sunkar us kí ṭaraf dekhá, aur ba-mujarrad dekhne ke muḥabbat-i-pidarí ne us ke dil meñ josh márá, aur wuhí ḥál jaisá ki pahlí dafa' us ke dekhne se hu,á thá, us par ṭárí hu,á, aur 'álam-i-taḥaiyúr meñ, be is ke ki kuchh kahe aur sune, khaṛá rah gayá. Ba'd thoṛí der ke, jab apne ḥawás meñ áyá, kamál minnat aur samájat se kahá, "Ṣáḥib, apne atálíq samet ek sá,at merí dukán par ṭhahro, aur ẓará malá,í khá,o; afsos ki maiñ ne áp ko nahíñ dekhá ki kis waqt áp shahr kí ṭaraf ga,e the, nahíñ to maiñ áp ko muqarrar ṭhahrátá." 'Ajab ne kahá, "Ek sharṭ se ham tumhárí dukán par baiṭhte haiñ, ki tum hamárá píchhá na karná jaisá ki áge kiyá thá, aur ham kal bhí tumhárí dukán par áweñge; balki jab tak hamárá náná wazír yaháñ wásṭe kharíd karne saugháton ke mutawaqquf hai, ham roz ek bár tumháre pás áyá kareñge." Badru-d-Dín ne kahá, "Jaisá ki áp farmáte haiñ usí ṭaraḥ se maiñ ba-já lá,úñgá." Phir 'Ajab aur us ká khwája-sará donoñ us kí dukán par baiṭh gaye. Badru-

Digitized by Google

d-Dín ne malá,í ke piyále un ke áge rakkhe; 'Ajab ne Badru-d-Dín ko bhí apne sáth biṭhláyá. Unhoñ ne ba-ittifáq ek dúsre ke malá,í khúb khá,í, aur qabl kháne ke 'Ajab ne us se mu'ánaqa karke báteñ ikhtilát kí karke tákíd kí, ki "Khabar-dár iẓhár apní muḥabbat ká ẓáhir meñ hamáre sáth aur iráda jane ká hamáre píchhe na karná." Badru-d-Dín ne kahá, "Áp khátir-jama' rakhiye maiñ áp ke kahne ke khiláf na karúñgá." Badru-d-Dín ne malá,í na khá,í, balki apne mihmánoñ kí khátir-dárí meñ rahá. Jab 'Ajab ne kháne se farághat kí, Badru-d-Dín us ke háth dhulákar sufaid rúmál háth poñchhne ko láyá; ba'd is ke us ne ek chíní ke piyále meñ sharbat banáyá, aur yakh biche ḍálkar, 'Ajab ko diyá, aur kahá ki "Ṣáḥib, yih sharbat guláb ká niháyat laẕíẕ aur laṭíf hai; siwá merí dukán ke aisá sharbat tamám shahr meñ ṭaiyár nahíñ hotá." 'Ajab us ko píkar niháyat khush hu,á. Phir Badru-d-Dín ne ek piyálá us sharbat ká khwája-sará ko diyá. Wuh us piyále ko ek dam meñ pí gayá; phir 'Ajab aur khwája-sará Badru-d-Dín Ḥasan kí shukr-guzárí karke apne ghar kí ṭaraf rawána hu,e, aur Shamsu-d-Dín Muḥammad ke khaime meñ pahuñchkar 'Ajab khwája-sará samet apní dádí ke khaime meñ gayá. Dádí us ko gale se lagáke ro,í aur kahá, "Khudá mujhe wuh din dikhá,e ki isí ṭaraḥ tumháre báp ko dekhúñ, aur us ko bhí apne gale se lagá,úñ."

Phir us kí dádí wáste kháne ta'ám-i-shab ke mez par baiṭhí, aur 'Ajab ko bhí apne sáth biṭhláyá, aur us se idhar udhar kí báteñ púchhná shurú' kíñ. 'Ajab aḥwál apne sair wa tamáshe ká, ki shahr meñ khwája-sará ke sáth jákar dekh áyá thá, us se kahne lagá, yahán tak ki us kí dádí ne us ko kháne ko kahá. 'Ajab ne 'uẕr kiyá, ki "Is waqt merá jí kháne kí ṭaraf rághib nahíñ." Phir us ne ek ṭukṛá malá,í ká use aur khwája-sará ko diyá. Agarchi yih malá,í, ki us kí dádí ne apne háth se bahut khúb jamá,í thí, magar jo wuh peṭ bharke Badru-d-Dín kí dukán se khá á,e the, 'Ajab aur khwája-sará ne aṣlá us kí ṭaraf iltifát aur tawajjuh na kí; magar dádí kí khátir se áge apne rakh liyá. Bewa-i-Núru-d-Dín 'Alí ne un ke na kháne se bahut ta'ajjub kiyá, aur púchhá, ki "Tum is chíz ko, ki maiñ ne apne háth se baná,í aur ṭaiyár kí hai, kyúñ nahíñ kháte? Is qism kí malá,í siwá mere aur mere beṭe Badru-d-Dín ke, jo tumhárá báp hai, aur maiñ ne use banáná sikháyá, jahán meñ aur ko,í baná nahíñ saktá." 'Ajab ne jawáb diyá, ki "Agar taqṣír mu'áf ho to 'arẓ karúñ; is shahr meñ ek ḥalwá,í hai, maiñ ne us kí dukán par baiṭhkar malá,í khá,í hai; us se

Digitized by Google

tumhárí malá,í bihtar nahíñ." Yih bát sunkar us kí dádí us khwája-sará se bahut ná-khush hu,í aur kahá, "Kyúñ, re Sha'bán, tú kaisí muḥáfaẓat mere bachche kí kartá hai ki us ne ek ḥalwá,í kí dukán par baiṭhkar faqíroñ kí mánand kháná kháyá?" Sha'bán ne jawáb diyá, "Ham ṣirf us kí dukán par sastáne ke wáste ek lamḥa baiṭh gaye the, ham ne us kí dukán par kháyá piyá nahíñ." 'Ajab ne bar-khiláf us ke kahá, ki "Ham us kí dukán par gaye the, aur malá,í bhí waháñ baiṭhkar khá,í thí." Yih sunkar wuh bíbí ziyáda-tar Sha'bán par ghuṣṣe hu,í, aur ḥálat-i-khushm meñ Shamsu-d-Dín Muḥammad wazír ke khaime meñ ákar Sha'-bán ghulám kí bar-ámad kí. Shamsu-d-Dín Muḥammad apní bháwaj ke khaime meñ áyá aur Sha'bán par niháyat khafá hu,á, aur us se kahá, "Kyá yih bát sach hai?" Sha'bán ne inkár kiyá; magar 'Ajab ne apne nání se kahá, "Ham donoñ ne us ḥalwá,í kí dukán par baiṭhkar malá,í khúb sí khá,í, isí wáste hameñ raghbat shab ko kháne kí apní dádí ke sáth na hu,í, aur siwá kháne malá,í ke us ḥal-wá,í ne ham ko ek ek piyála sharbat ká bhí piláyá thá." Shamsu-d-Dín Muḥammad ne Sha'bán se kahá, "Kyúñ, re, tú mujh se inkár kartá thá, ki ham us ḥalwá,í kí dukán par nahíñ gaye, aur na waháñ baiṭhkar kuchh kháyá piyá!" Sha'bán ne phir bhí khauf se wazír ke inkár kiyá, aur jhúṭí qasam khá,í ki ham ne us kí dukán par baiṭhke malá,í nahíñ khá,í. Wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad ne bar-ham hokar us ko khúb sazá dí; yaháñ tak ki us gharíb Sha'bán ne, ba'd zad wa kob bahut ke, dukán par malá,í kháne ká iqrár kiyá, aur kahá, "Us ḥalwá,í kí malá,í nisbat 'Ajab kí dádí kí malá,í ke bahut achchhí aur laẕíẕ thí." 'Ajab kí dádí ne ná-khush hoke kahá, "Tú khiláf kahtá hai, kabhí us ḥalwá,í kí malá,í merí malá,í se achchhí na hogí." Phir Núru-d-Dín 'Alí kí bíbí ne Sha'bán ko kahá, "Tú jákar us ḥalwá,í kí malá,í mere wáste mol le á." Chunánchi Sha'bán Badru-d-Dín kí dukán par gayá aur us ko qímat ek piyále malá,í kí dekar kahá, "Tú mujh ko malá,í de ki merí bíbí ne mañgwá,í hai." Badru-d-Dín ne us ko ek quflí malá,í kí dekar kahá, "Yih malá,í khúb baní hai, misl is ke ko,í shakhṣ siwá,e mere aur merí máñ ke dunyá bhar meñ jamá nahíñ saktá." Sha'bán ne us malá,í ko lákar Núru-d-Dín 'Alí kí bewa ko dí; wuh ek ṭukṛá us se kháte hí ghash meñ á,í. Shamsu-d-Dín Muḥammad is ḥál ko dekhkar nihá-yat muẓṭarr hu,á aur pání ko us ke muñh par chhiṛká. Gharaz jab wuh bíbí apne hosh meñ á,í, kahne lagí, ki "Yih malá,í muqarrar mere piyáre beṭe Badru-d-Dín Ḥasan ke háth

Digitized by Google

kí baní hu,í hai." Shamsu-d-Dín Muḥammad ko jab muta-ḥaqqaq hu,á ki banánewálá is ká Badru-d-Dín Ḥasan hai, wuh niháyat khush aur mutama,inn hu,á; magar ba-ẓáhir apní bháwaj se us ne kahá, ki "Kyá dunyá meñ aisá banánewálá malá,í ká siwá tumháre beṭe ke aur ko,í nahíñ." Us bíbí ne kahá, "Al-batta, is malá,í ko siwá Badru-d-Dín ke kisí aur ne nahíñ banáyá." Wazír ne kahá, "Ẕará ṣabr karo, maiñ use bulwátá húñ, tum aur tumhárí bahú, jinhoñ ne use dekhá hai, achchhí ṭaraḥ se pahcháno; agar wáqi' meñ wuhí hai, to phir ham us ko lekar jaldí se Kairo ko já,eñ." Yih kahkar Shamsu-d-Dín Muḥammad waháñ se apne khaime meñ áyá, aur pachás sipáhiyoñ ko ḥukm kiyá, ki "Tum ek ek láṭhí apne háth meñ lo, aur Sha'bán ke ham-ráh hokar ek ḥalwá,í kí dukán par ki is shahr meñ hai já,o, aur jab tum waháñ pahuñcho to jo chíz us kí dukán meñ pá,o use toṛ ḍálo. Agar wuh tum se is ká sabab púchhe to kuchh na kahná; balki us se tum sawál karná ki jis malá,í ko Sha'bán terí dukán se mol le gayá thá, tú ne hí us ko banáyá thá? Agar wuh kahe ki maiñ ne hí banáyá thá, to tum be-ta,ammul us ko báñdhkar mere pás le áná; magar khabar-dár us ko márná nahíñ, aur na kisí ṭaraḥ kí áẕiyat pahuñcháná. Jald já,o, der na karo." Wuh pachás sipáhí ba-müjib ḥukm wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad ke Sha'bán Ḥabshí ke sáth Badru-d-Dín Ḥasan kí dukán par gaye, aur sab bartan qism-i-degchí, pleṭ, tabáq, thálí wa-ghaira se ki us kí dukán par the toṛke chúr kar ḍále, aur malá,í, sharbat, wa-ghaira aqsám shíríní ko lekar pheñk pháñk diyá. Badru-d-Dín Ḥasan is ḥál ko dekhkar niháyat pareshán hu,á, aur niháyat taḥammul aur sukún ke sáth un logoñ se istifsár kiyá, ki "Ṣáḥibo, maiñ ne tumhárá aisá kyá quṣúr kiyá, ki jis ke wáste tum mere sáth aisí bad-sulúkí karte ho?" Unhoñ ne kahá, "Wuh malá,í jo is khwája-sará ke háth bechí thí us ko tú ne banáyá thá, yá nahíñ?" Badru-d-Dín Ḥasan ne kahá, "Háñ, maiñ ne hí us ko apne háth se banáyá thá, aur maiñ 'ahd kartá húñ ki siwá mere is shahr meñ aur ko,í aisí malá,í baná nahíñ saktá." Is bát ke sunte hí unhoñ ne us ko cháron ṭaraf se gherke qaid kar liyá, aur dád faryád ko na sunke us kí pagṛí se us ke háth báñdh liye. Bázár ke log yih ḥál dekhke jama' ho gaye, aur cháhá ki Shamsu-d-Dín Muḥam-mad ke ádmiyoñ se us ko chhín leñ; magar un ká kuchh qábú na chal saká. Gharaẓ Badru-d-Dín ko wazír ke khaime meñ le gaye. Shamsu-d-Dín Muḥammad us waqt Bádsháh-i-Damishq kí ḥuẓúr meñ gayá thá, tá ki use ágáh kare, ki jis

Digitized by Google

shakhṣ kí mujhe talásh thí maiñ ne us ko páyá; magar ummedwár húñ ki sab tháne-dároñ ko ḥukm ho ki ko,í mere muqaddame meñ dakhl na kare, balki 'indu-l-ḥájat merí madad kareñ. Aur jab Shamsu-d-Dín Muḥammad darbár se apne khaime meñ áyá, sipáhiyoñ ne Badru-d-Dín ko wazír kí ḥuẓúr meñ lákar khaṛá kiyá. Badru-d-Dín ne roke wazír se púchhá, "Khudáwand, maiñ ne aisá kyá quṣúr kiyá hai jis ke 'iwaẓ áp ne merí dukán luṭwá,í aur mujh ko is be-'izzatí se pakaṛ bulwáyá?" Wazír ne jawáb diyá, ki "Tú wuhí shakhṣ hai jis ne malá,í ko apne háth se banákar mere ghulám ke háth bechá thá?" Badru-d-Dín Ḥasan ne kahá, "Al-batta wuh shakhṣ maiñ hí húñ." Shamsu-d-Dín Muḥammad ne kahá, "Yihí terá quṣúr hai, aur isí wáste maiñ ne tujhe pakaṛ bulwáyá; abhí terí kuchh sazá nahíñ hu,í, is se ziyáda tujh ko sazá dúñgá, balki naubat terí ján par pahuñchegí, ki tú ne aisí burí malá,í mere wáste bhejí." Badru-d-Dín ne kahá, "Jo ko,í ki malá,í burí jamáwe to us ká baṛá gunáh hotá hai." Wazír ne kahá, "Al-batta wuh shakhṣ baṛá gunáh-gár hai."

Is 'arṣe meñ wazír aur Badru-d-Dín se yih guft-gú ho rahí thí, ki us kí máñ aur qabíle ne apne khaimoñ se us ko dekhkar pahcháná, ki Badru-d-Din Ḥasan yihí hai. Phir un donoñ bíbiyoñ ko use dekhkar ghash á gayá; aur jab ifáqe meñ á,íñ, tab unhoñ ne cháhá ki dauṛkar Badru-d-Dín ko lipaṭ jáweñ; magar wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad ne un bíbiyoñ se 'ahd le liyá thá, ki jab tak maiñ na kahúñ tum us ke pás na jáná, aur use apne ta,íñ na dikháná, aur na ágáh karná. Gharaẓ wuh bíbiyáñ ṣabr karke khámosh ho rahíñ, aur wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad usí shab ko taiyárí kúch kí karke ṣubḥ ko waháñ se rawána ṭaraf Miṣr ke hu,á, aur Badru-d-Dín Ḥasan ko ek ṣandúq meñ band karke úñṭ par ládá, aur sáth apne us ko is ṭaraḥ se le chalá. Shám ko use wáste rafa' ḥawá,ij ke ṣandúq se nikálte, aur phir us ko ṣandúq meñ band karke rakhte; yaháñ tak ki wazír Kairo meñ pahuñchkar qaríb shahr ke ek jagah par utrá, aur us ko apne rú-ba-rú ṣandúq se nikalwákar biṭhláyá, aur sámne us ke ek najjár ko ḥukm diyá ki ek lakṛí ba-ṭaur súlí ke jald ṭaiyár kar. Badru-d-Dín ne wazír se púchhá, ki "Kis ke wáste súlí ṭaiyár hotí hai?" Wazír ne jawáb diyá, "Jab kal shahr meñ dákhil húñgá tujh ko is lakṛí par biṭhákar tamám shahr meñ phirá,úñgá, aur áge tere munádí yih pukárke kahtá jáwegá, ki 'Yih sazá us shakhṣ kí hai jo malá,í meñ mirch-i-siyáh na ḍále.'" Badru-d-Dín ne yih sunkar wá-wailá kiyá aur kahá, "Wá,í

Digitized by Google

bar ḥál mere ki ba-sabab na ḍálne mirch-i-siyáh ke malá,í meñ kal maiñ is ruswá,í aur tafẓíḥ ke sáth márá já,úñgá!"

Malika Shahrzád ne Shahryár se kahá:—Khalífa Hárún Rashíd, bá-wujúd khud-dárí aur siqáhat ke, wazír Ja'far se yih ḥál sunkar hañsí ko ẓabṭ na kar saká; aur wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad ke ḍaráne aur dhamkáne se Badru-d-Dín Ḥasan ke ta,íñ ki wuh kahtá thá, ba-sabab na ḍálne mirch-i-siyáh ke malá,í meñ kal ke din tú qatl aur tash,hír kiyá já,egá, bahut hañsá, aur ṭhaṭṭhá márá.

Badru-d-Dín ne kahá, "Ai Khudá, kahíñ aisá bhí hu,á hai, aur kisí ne suná hai, ki ko,í shakhṣ ba-sabab itne quṣúr ke lúṭ liyá já,e aur qaid hokar súlí diyá já,e. Is qadr ẓulm aur ta'addí itní bát par ki malá,í meñ siyáh mirch kyúñ na ḍálí, ṭaríqa-i-ahl-i-Islám se bahut ba'íd hai." Is ṭaraḥ kí báteñ karke rotá aur kahtá, "Aisí malá,í banáne par la'nat hai! Kásh, maiñ dunyá meñ paidá na hotá, yá isí waqt Khudá aisá kare ki maiñ mar já,úñ tá is ṭaraḥ kí ruswá,í aur ẓillat ke máre jáne se chhúṭuñ." Yih bayán karke Badru-d-Dín ro rahá thá, ki lakṛí súlí kí banke ḥáẓir kí ga,í, aur us ke sire par salákh lohe kí lagá,í; jis ko dekh Badru-d-Dín Ḥasan bahut ghabráyá aur kahne lagá, "Na to maiñ ne kisí kí chorí kí, aur na kisí ko qatl kiyá, aur na dín-i-Islám se murtadd hu,á, ṣirf itne amr ke wáste ki malá,í meñ maiñ ne siyáh mirch nahíñ ḍálí mujh ko dár par khaiñcheñge."

Phir jab shám hu,í wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad ne ḥukm kiyá ki Badru-d-Dín ko usí ṣandúq meñ jis meñ band hu,á kartá hai qaid karo, aur us kí ṭaraf khiṭáb karke kahá, "Áj kí rát tú us maḥbas meñ rahegá, kal ke din tujh ko maiñ shahr meñ pahuñchkar qatl karúñgá." Chunánchi Badru-d-Dín Ḥasan ko ṣandúq meñ band kiyá, aur shutar par, ki jis par us ko ládkar Damishq meñ se lá,e the, rakkhá; aur wazír apne ghoṛe par sawár hu,á, aur ḥukm kiyá, ki "Us úñṭ ko ghoṛe ke áge áge le chalo." Chunánchi isí ṭaraḥ se sáth baṛe tajammul aur shaukat ke, Kairo meñ pahuñchá; aur apne ghar meñ dákhil hoke kahá, "Is ṣandúq ko utáro, magar use kholo nahíñ." Jab sab asbáb utárá gayá wazír Shamsu-d-Dín ne apní beṭí se kináre le jákar kahá, "Shukr Khudá ká hai ki tumhárá shauhar milá! Áj shab ko tum apná ḥujla-i-'arúsí usí ṭaraḥ se taiyár karo, aur sajo, jaisá ki shádí kí rát ko árásta kiyá thá; aur har ek chíz ko us ḥujre meñ usí ṭaraḥ se rakkho jis ṭaraḥ se ki us rát ko rakkhí ga,í thí; aur jo amr ki

Digitized by Google

tum se faro-guzásht hogá to maiñ us ko yád dilá dúñgá, is wáste maiñ ne sab umúr us rát ke qalam-band kar rakkhe haiñ." Al-gharaz wazír-zádí ne us hujre ko jis meñ biyáh kí rát apne shauhar ke sáth so,í thí, usí tarah se taiyár kiyá, aur har ek chíz ko usí dastúr se us meñ rakkhá, jaisá ki barát kí rát ko rakkhá gayá thá. Usí tarah se takht bichháyá gayá aur mom kí battiyáñ jalá,í ga,íñ. Jab wuh hujra misl sábiq ke árásta hu,á wazír Shamsu-d-Dín Muhammad ne áp waháñ jákar libás Badru-d-Dín Hasan ká jise barát kí shab ko pahne thá us riyáloñ kí thailí ke sáth kursí par usí waza' se rakkhá jaisá ki us ne wuh utárke 'arús ke sáth ham khwáb hu,á thá. Ba'd is ke wazír ne apní larkí se kahá, "Ab tú kapre shab khwábí ke pahankar misl us rát ke palang par jákar so rah, aur jab Badru-d-Dín Hasan is hujre meñ áwe aur tujhe be-dár kare to kuchh tú us ke áne se ta'ajjub na karná, balki us ko apne pás suláná, aur fajr ko jo hál ki shab ko dar-miyán tere aur us ke guzre us ko apní khush-dáman se aur mujh se bayán karná."

Itne meñ din nikal áyá. Malika Shahrzád ne is qisse ko yahíñ tak chhorke mauqúf kiyá. Phir jab rát hu,í Bád-sháh Shahryár ko tamám rát ishtiyáq meñ báqí qissa Badru-d-Dín ke nínd na á,í, aur muwáfiq ma'múl ke pichhlí rát ko áp Malika Shahrzád ko jagáyá aur farmáyá, ki "Phir anjám is qisse ká kyá hu,á?" Malika Shahrzád ne is tarah se khátima is qisse ká bayán kiyá, ki:—Wazír Shamsu-d-Dín Muhammad ne hukm kiyá ki siwá do tín khawáss ke ko,í us hujra-i-'arúsí meñ na rahe. Phir jab shab hu,á aur qaríb pahar rát ke guzrí, wazír ne Badru-d-Dín Hasan ko sandúq samet us hujre ke pás bhijwáyá, aur sandúq se nikálkar us ko mirzá,í aur pá,e-jáma pahanwáyá, aur hujre ke andar chhorkar úpar se band karne ko kah diyá. Badru-d-Dín Hasan gham wa andeshe meñ dúbá hu,á sandúq meñ aisá gháfil hoke so gayá thá, ki wazír ke naukaroñ ne sandúq se us ko nikálke nangá kiyá, aur qabl is ke ki wuh bedár ho us ko us makán meñ le gaye, aur Badru-d-Dín Hasan ko itní fursat na dí ki wuh daryáft kare ki maiñ kaháñ aur kis hál meñ thá, aur ab kaháñ húñ. Phir jab wuh ba'd dákhil hone makán-i-'arusí ke bedár hu,á to us ne apne ta,íñ tanhá us makán meñ páyá, aur chároñ taraf us ke sab sámám shádí aur asbáb kat-khudá,í ká dekhkar apní shab-i-'arúsí yád parí, aur daryáft kiyá ki yih makán to usí bíbí ká hai jis meñ maiñ ne istabal-i-bádsháhí ke sá,is ko dekhá thá, 'álam-i-tahaiyur meñ ho gayá, aur us ke andar

Digitized by Google

apne kapṛoñ ko dekhá ki usí ṭaraḥ se rakkhe hu,e haiñ jis ṭaraḥ se ki us ne apní shab-i-'arúsí ko utárkar rakkhe the, is amr se aur ziyáda ḥairán ho, kahne lagá, "Khudáwandá, yih kyá mu'ámala hai; áyá yih sab amúr bedárí meñ dekhtá húñ yá khwáb meñ?" Itne meñ wazír-zádí ne, bahána karke, apne sir ko masahrí se nikálkar aur muñh ko Badru-d-Dín Ḥasan kí ṭaraf karke niháyat piyár se kahá, "Ai mere ṣáḥib, tum darwáze par khaṛe kyá karte ho? palang par ákar árám karo. Jab bedár hokar tum ko maiñ ne palang par ne páyá niháyat mutaḥaiyir hu,í aur baṛí der se jágtí, aur tumháre áne kí muntaẓir thí." Badru-d-Dín Ḥasan is bát ko us bíbí se sunkar khush hu,á, aur wuh gham wa alam jo wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad kí tahdíd se us ko hu,á thá, sáth surúr ke badal gayá; aur us bíbí ko waisá hí khúb-ṣúrat aur dil-fareb páyá, jaisá ki shab-i-'arúsí meñ dekhá thá. Phir andar us ḥujre ke gayá, aur dil meñ sochne lagá, ki kyúñkar wuh zamána jis ko 'arṣa das baras ká guẕar gayá ek rát ko ṭai ho saktá hai? Phir us já par jaháñ us ke kapṛe aur thailí riyáloñ kí rakkhí hu,í thí gayá; aur jab har ek chíz ko ba-'ainahi páyá jis meñ ẕará farq na thá pukárkar kahne lagá, "Khudáwandá, yih kyá mu'ámala hai ki jise maiñ kuchh taṣawwur aur qiyás nahíñ kar saktá." Us bíbí ne dúsrí bár kahá, "Ṣáḥib, palang par ákar árám karo; khaṛe kyá soch rahe ho?" Is bát ko us bíbí kí sunkar palang ke pás khaṛá hu,á, aur kahá, "Bíbí, sach batá,o ki merí aur tumhárí mufáraqat par kis qadr zamána guẕrá hogá?" Us ne jawáb diyá, "Mujh ko tumháre is sawál se niháyat ta'ajjub hu,á. Ṣáḥib, abhí to tum sote hu,e palang par se uṭhkar gaye the." Badru-d-Dín Ḥasan ne kahá, "Bíbí, tum kyá kahtí ho? yih sach hai ki ek shab maiñ is já par tumháre sáth soyá thá, lekin is ko 'arṣa das baras ká hu,á, aur jab se maiñ Damishq meñ thá maiñ kuchh daryáft nahíñ kar saktá, ki áyá yih wuhí rát hai ki jis rát meñ merí shádí tumháre sáth hu,í thí yá nahíñ. Agar ḥaqíqat meñ yih wuhí rát hai to das baras tak kyúñ maiñ tum se judá rahá? Ab tum mujhe batá,o ki kaun se amr ko sach jánúñ, yá yih ki maiñ us das baras kí mufáraqat ko khwáb wa khiyál taṣawwur karúñ." Wazír-zádí ne jawáb diyá, "Sháyad tumháre dimágh meñ kuchh khalal wáqi' hu,á hai, ki tum kahte ho maiñ Damishq meñ thá?" Badru-d-Dín is bát ko sunkar hañsá aur us ne kahá, "Yih amr niháyat hañsí ká hai; is wáste ki maiñ ne apne ta,íñ Damishq ke darwáze par sáth isí qamís aur izár ke páyá thá, aur waháñ ke log

Digitized by Google

mujhe dekhke hañste aur ṭhaṭṭhá márte the; yahán tak ki main un ke háth se bhágá aur ek ḥalwá,í kí dukán meñ jáke chhipá; aur us ne mujhe beṭá apná banáyá. Phir us ne mujh ko apná kám aur peshá sikháyá; aur marne ke waqt mujh ko apne mál ká málik aur mukhtár kiyá. Chunánchi ba'd us ke qaẓá karne ke usí kí dukán par, jo ḥalwá,í kí thí, baiṭhke das baras tak apní auqát ba-sar kí. Ek amír kisí ṭaraf se us shahr meñ wárid hu,á; us ká ek laṛká thá, niháyat ḥasín aur khúb-ṣúrat, jis ke dekhne se mere ta,íñ kamál muḥabbat aur ulfat paidá hu,í. Wuh ek din ma'e apne khwája-sará ke merí dukán par áyá aur malá,í lí, aur wahíñ baiṭhke khá,í. Ba'd is ke wuh laṛká apne báp ke khaime meñ gayá. Amír ne laṛke se sunkar thoṛí malá,í usí khwája-sará ke háth merí dukán se mañgwá,í; aur ba'd mañgwáne malá,í ke mujh ko pakaṛ bulwáyá, aur mirch-i-siyáh ke na ḍálne se merí dukán ko luṭwáyá aur mujhe ṣandúq meñ band kiyá, aur Damishq se úñṭ par rakh apne ghar meñ láyá. Us ke ba'd mujh se kahá, ki 'Tú kal dár par rakkhá já,egá'; maiñ apne qatl kí khabar sunkar niháyat gham wa alam meñ mubtalá hokar ṣandúq meñ gháfil so gayá. Phir jab maiñ bedár hu,á, to apne ta,íñ tumháre pás páyá."

Wazír-zádí ne sunkar kahá, "Ma'lúm hotá hai ki tum ne ko,í baṛá gunáh kiyá thá ki jis ke sabab se tum par yih áfateñ guẓríñ; aur yih sazá,e sakht tumháre ḥaqq meñ tajwíz kí ga,í." Badru-d-Díñ ne kahá, "Bíbí, maiñ ne to ko,í aisá jurm nahíñ kiyá thá, yih sazá itne hí liye mere wásṭe tajwíz hu,í ki maiñ ne kis wásṭe malá,í ko, be siyáh mirch ke ḍále hu,e jamáyá aur bechá." Wazír-zádí is bát ko sunkar bahut hañsí, aur kahne lagí, ki "Nahíñ, tum ne siwá is ke aur ko,í baṛá quṣúr kiyá hogá." Badru-d-Dín ne kahá, "Ba-juz malá,í banáne ke aur ko,í maiñ ne quṣúr kisí ká nahíñ kiyá; faqaṭ isí wásṭe merí dukán ká sab asbáb toṛá aur ghárat kiyá, aur mushkeñ báñdhkar mujh ko ṣandúq meñ band kiyá, jis meñ maiñ din rát rahá kartá thá. Kal mujhe báhir nikálke mere rú-ba-rú najjár ko ḥukm kiyá ki lakṛí súlí kí baná aur us par sallákh lohe kí lagáke jald lá; magar shukr Khudá ká hai ki wuh sab báteñ maḥẓ khwáb wa khiyál thíñ?"

Shahr-yár Bádsháh is amr se ki Badru-d-Dín ne un sab báton ko jo wáqa'i thíñ khwáb wa khiyál samjhá, bahut hañsá, aur us ne kahá, "Yih qiṣṣa niháyat 'ajíb aur muẓḥik hai, aur mujhe yaqín hai ki Shamsu-d-Dín Muḥammad, aur us kí bháwaj, kal ke din Badru-d-Dín kí in báton ko sunkar bahut khush hoñge."

Digitized by Google

Dúsre din Malika Shahrzád ne ákhir shab ko Bádsháh Shahryár se is taraḥ is qiṣṣe ko kahná shurú' kiyá, ki "Khudáwand, us shab ko Badru-d-Dín tamám rát isí shubhe meñ rahá ki áyá maiñ khwáb meñ apní bíbí ke pás húñ yá bedárí meñ, kabhí palang par se uṭhke gird kamre ke ghúmtá aur sab asbáb ko pahchánke kahtá ki yih kamra wuhí hai jis meñ merí shádí hu,í thí, aur yih wuhí bíbí hai ki jis kí shádí Bádsháh ne us kubṛe sá,is isṭabal-i-Bádsháhí ke sáth tajwíz kí thí, ab maiñ us ke sáth sotá húñ. Al-gharaz Badru-d-Dín inhíñ khiyáloñ meñ thá ki fajr hote wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad ne ákar darwáze par ḥujre ke dastak dí, aur andar jáke us se ṣáḥib salámat kí. Badru-d-Dín Ḥasan ne wazír ko pahchánkar kahá áp hí ne mere wáste súlí ṭaiyár karne ko najjár ke ta,íñ farmáyá thá, jis ke khauf wa dahshat se ab tak maiñ kánp rahá húñ aur ṣirf itne hí quṣúr ke wáste ki maiñ ne malá,í meñ siyáh mirch nahíñ ḍálí; yih sazá mere ḥaqq meñ tajwíz áp ne farmá,í thí. Wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad ne ba'd hañsne ke jawáb diyá maiñ ne hí terí shádí apní beṭí ke sáth, jis ká nikáḥ Bádsháh ne sáth apne kubṛe sá,is ke tajwíz kiyá thá, kí thí; aur tú merá bhatíjá hai, phir us kitáb ko, jo Núru-d-Dín 'Alí ke háth kí likkhí hu,í thí, us ko dikhá,í aur kahá ki faqaṭ terí hí talásh karne ke wáste maiñ Kairo se Báñsrá aur Damishq ko gayá thá. Phir wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad ne Badru-d-Dín Ḥasan ko apní chhátí se lagáke bahut piyár kiyá, aur kahá, "In sab umúr ko, ki jo maiñ ne ba-nisbat tumhare kiye the, mu'áf karo; in bátoñ se gharaẓ merí yih thí ki tum ko is ḥíla se ṣaḥíḥ wa sálim apne ghar meñ lá,úñ, aur tumheñ tumháre ahl wa 'iyál se milá,úñ. Agar yih ḥíla na kartá to khauf thá ki farṭ-i-khushí se tumháre mizáj meñ kuchh khalal, ki jise shádí-i-marg kahte haiñ, wáqi' na ho já,e; is wáste tumheñ is khauf wa dahshat meñ rakkhá aur ḍaráyá. Ab jab tak ki tum apní poshák pahino, maiñ tumhárí máñ ke, jo tumhárí judá,í aur firáq meñ niháyat muẓṭarr aur be-qarár ho rahí hai, khabar karúñ; aur bhí tumháre farzand ko, ki jise tum ne Damishq meñ apní dukán par biṭhlákar kamál muḥabbat aur ulfat se malá,í khilá,í thí, lá,úñ."

Ab ḥál surúr aur khushí ká jo Badru-d-Dín Ḥasan aur us kí máñ ko dídár ek dúsre se ḥáṣil hu,í thí kahne aur likhne meñ nahíñ samátá. Gharaẓ máñ gale milke Badru-d-Dín ke bahut ro,í aur jo kuchh muṣíbateñ ki us kí judá,í meñ us par guzrí thíñ apne farzand Badru-d-Dín Ḥasan se bayán kíñ. Aur ek ṭaraf us ká farzand 'Ajab khurd sál dauṛkar

Digitized by Google

us ke síne se lipaṭ gayá; aur Badru-d-Dín Ḥasan ne use pahchánkar kahá, ki "Yih wuhí hai jis ko maiñ ne Damishq meñ dekhá thá aur dil ko mere us se niháyat ulfat thí." Phir gale se lagáke bahut piyár kiyá; aur wazír Shamsu-d-Dín Muḥammad use wahíñ chhoṛkar Bádsháh kí ḥuẓúr meñ ḥáẓir hu,á, aur apne safar ká ḥál mufaṣṣal 'arẓ kiyá. Bádsháh is qiṣṣa-i-'ajíb ko sunkar kamál khush hu,á, aur ḥukm kiyá, ki "Is sab ko likhke hamárí kutab-i-tawáríkh meñ darj karo." Phir Shamsu-d-Dín Muḥammad ne ba'd murája'at ke darbár se bahut baṛí da'wat kí, aur dastar-khwán par apne sab ahl wa 'iyál ko biṭhákar un ke sáth kamál khushí se kháṣa kháyá. Gharaẓ wuh din us ká kamál khushí aur masarrat meñ kaṭá.

Wazír Ja'far ne, ba'd tamám karne qiṣṣa Badru-d-Dín Ḥasan ke, Khalífa Hárúñ Rashíd kí ḥuẓúr meñ 'arẓ kiyá, ki "Ghulám ummedwár hai ki ḥuẓúr Ríhán Ḥabshí ke qusúr ko mu'áf kareñ." Chunánchi Khalífa ne quṣur us ká mu'áf kiyá, aur us jawán ko jis ne apní bíbí ko dhoke se márá thá tasallí farmáke ek apní lauñḍí ke sáth us ká nikáḥ kar diyá, aur use bahut in'ám wa akrám deke tá-zíst lá,iq us ke dar-maha muqarrar farmáyá. Chunánchi wuh jawán apní zindagí tak ba-khúbí tamám Khalífa ke sáya-i-'ináyat meñ khush khurram rahá.

Malika Shahrzád ne Bádsháh kí ḥuẓúr meñ 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand, ab to din nikal áyá kal kí rát agar merí ján-bakhshí hogí to maiñ is se bihtar qiṣṣa áp kí ḥuẓúr meñ kahúñgí." Bádsháh is bát ká kuchh jawáb na dekar khwáb-gáh se uṭhá aur apne umúr aur kár-o-bár ma'múlí meñ mashghúl hu,á, magar apne dil meñ sochá ki us ne wa'da kiyá hai ki kal kí rát is se bihtar aur 'ajíb qiṣṣa kahegí, us ko qatl na kiyá cháhiye, aur áj bhí ján-bakhshí karke us ke qiṣṣe ko sun liyá cháhiye.

Digitized by Google

QIṢṢA DARZI'I KA'SHGHARI'I AUR KUBṚE KA', JO MULA'ZIM BA'DSHA'HI'I THA'.

Dúsre roz malika Shahrzád ne ákhir shab, Shahryár Bádsháh-i-Hind se ijázat pákar, ba-músjib dar-khwást Dunyázád, apní chhoṭí bahin ke, is qiṣṣe ko is ṭaraḥ kahná shurú' kiyá, ki:—Agle zamáne meñ, ek darzí Káshghar ká, jo muttaṣil mulk Tátár ke hai, apní dukán par baiṭhkar kapṛe siyá kartá. Chunánchi ek roz wuh baiṭhá hu,á qaríb shám ke sí raḥá thá; ná-gahán ek shakhṣ kúza-pusht ṭabla lekar áyá; aur us kí dukán ke tale baiṭhkar gáne lagá. Darzí, us ká gáná sunkar bahut khush hu,á. Jab waqt us ke ghar jáne ká qaríb pahuñchá, us ne kubṛe se kahá, "Agar tumhárá jí cháhe, mere ghar, ki yahán se qaríb hai, chalkar gá,o bajá,o."

Kubṛá rází hokar us ke ghar gayá. Jab darzí muñh háth dhokar baiṭhá, apní bíbí se, ki khúb-ṣúrat thí aur us ko niháyat piyár kartá thá, kahne lagá, "A'j main tumháre gáná sunáne ke wáste, is shakhṣ ko, ki khúb gátá bajátá hai, láyá húñ; khána agar taiyár ho, to lá,o." Us kí bíbí ne dastar-khwán bichhákar khána áge lákar rakhá, aur miyáñ bíbí bá-ham baiṭhkar kháne lage. Aur us kubṛe ko bhí sharík kháne ká kiyá.

Ittifáqan us roz darzí ke ghar machhlí pakí thí, aur kháne ke shamúl meñ machhlí bhí kubṛe ko dí. Jo wuh bahut laẕíẕ thí, kubṛe ne bidún nikálne káṅṭoñ ke, is be-iḥtiyáṭí se kháyá, ki ek kánṭá us ke ḥalq meñ chubh gayá. Wuh is amr se bahut muẕṭarr hu,á, aur ba-ẕáhir dam us ká band ho gayá. Har-chand, darzí aur us ke qabíle ne bahut tadbíren kíñ, magar ko,í ban na paṛí. A'khir darzí us ke ḥál ko dekhke ḍará, aur ghabráyá, ki agar kotwál-i-shahr ko khabar hogí, to mujh ko 'iwaẕ is ke khún ke giriftár karegá; ẕarúr hai, ki áge se is ká daf'íya kiyá cháhiye. Yih sochkar us kubṛe ko ḥakím Yahúdí ke pás, jo us ke ghar ke nazdík thá, uṭhákar le gayá. Darwáza ḥakím ká band pákar, kubṛe ko liṭá, síṛhí kí ráh se úpar ko chaṛh gayá, aur darwáze par dastak dí. Lauñḍí ḥakím kí áwáz sunkar niklí. Darzí ne páñch rupiye us ko dekar kahá, ki "Tú jald jákar apne áqá se khabar kar, tá bímár ko ákar dekhe, aur us kí tadbír kare."

Jab lauñḍí andar ghar ke ḥakím ko, ki bálá kháne par

Digitized by Google

rahtá thá, khabar karne ga,í, darzí kubṛe ko murda samajhkar úpar le gayá, aur darwáze ke saháre khaṛá karke áp chupke se chal diyá. Ḥakím launḍí se ḥál sunkar zar ke lálach se be-roshaní darwáze kí ṭaraf dauṛá; aur kunḍí kholkar cháhtá thá, ki darwáza khol tale utare, aur bímár ko dekhe. Ba-mujarrad kholne darwáze ke, wuh kubṛá zíne se laṛhaktá hu,á níche á paṛá. Ḥakím andhere meñ áwáz sunkar ḥairán hu,á, ki yih kyá chíz thí jo darwáze se tale ko gir paṛí. Phir jab roshaní mañgwákar tale utrá, kubṛe ko mu,á hu,á dekh, wáwailá karne lagá; aur yih taṣawwur karke ki mere sabab se yih bímár mar gayá, ḥaẓrat Músá, wa-ghaira ko shafí' karke tauba istaghfár karne lagá.

Phir yih sochá, ki agar ko,í rah-guzar is galí se guẕre, aur is lásh ko mere darwáze par paṛí dekhkar ḥákim se khabar kare, to maiñ baṛí muṣíbat meñ paṛúñgá. Is se bihtar hai, ki lásh ko jald yahán se uṭhá,úñ. Gharaẓ, ḥakím us kubṛe ko andar ghar ke le gayá, aur miyán bíbí ne ápas meñ mashwara kar, apne barí,u-l-ẕimma hone ko, kubṛe ke donoñ bázú,oñ meñ rassí bándh átish-dán meñ ek Musalmán ke jo pichhwaṛe us ke rahtá thá, ḍál diyá. Wuh Musalmán modí bádsháh ká thá; akṣar raughan, ghalla, wa-ghaira, apne ghar jama' rakhá kartá. Cháron ṭaraf se chúhe us ke ghar jama' hokar, jins us kí khá jáyá karte.

Ittifáqan wuh modí, ádhí rát ko, jab apne ghar áyá; lál-tain kí roshaní se, ki us ke háth meñ thí, kubṛe ko bukhárí meñ khaṛá dekhkar taṣawwur chor ká kiyá. Aur kahne lagá, ki "Tú hí merí jins churákar le jáyá kartá hai. Maiñ ab tak dhoke meñ thá, ki chúhe khá jáyá karte haiñ," ba-har-kaif us ko márne lagá. Do chár láṭhí ke paṛne se wuh kubṛá zamín par gir paṛá. Modí ne nazdík jákar us ko murda páyá. Is ḥarakat se bahut nádim hu,á, aur dil meñ kahne lagá, ki "Tú ne baṛá ghaẓab kiyá, ki chor ká khún kiyá. Fajr ko, tú muqarrar is ke 'iwaẓ ján se márá já,egá; kásh merí sárí jins bar-bád hotí, aur murtakib aise baṛe gunáh ká na hotá." Is andeshe se aisá be-khud hu,á, ki apne hosh wa ḥawás meñ na rahá. Phir jab hosh meñ áyá, apní ḥifaẓ ke wáste, us ko kándhe par rakh bázár meñ le gayá; aur andhere meñ ek dukán se lagákar, khaṛá kar diyá, aur apne ghar ákar so rahá.

Thoṛí der ke ba'd ek firangí saudágar, ki baṛá ádmí, aur dárogha makánát bádsháhí ká thá, kisí zan-i-fáḥisha ke ghar se nikal wáste ghusl ke ḥamám meñ jáne lagá. Bázár meñ qaríb us dukán ke, jis meñ lásh kubṛe kí lagí hu,í khaṛí thí, pahuñchá. Ba-sabab táríkí ke, aisá nazdík hokar

Digitized by Google

chalá ki us kí píṭh se jism kubṛe ká lag gayá. Firangí chor samajhkar khúb us ko lát, mukkí se már, chor chor karke pukárá. Raund ke sipáhí nám chor ká sunkar dauṛe á,e, aur unhoñ ne firangí ko dekhkar, ki ek Musalmán ko mártá hai, us se kahá, "Tú kyúñ is Musalmán ko mártá hai?" Firangí ne jawáb diyá, ki "Yih chor hai, cháhtá thá ki merá galá dabá,e." Gharaẓ ek sipáhí ne, firangí ká háth pakaṛkar kubṛe se judá kiyá, aur cháhá ki us ko zamín se uṭhá,e. Ba-mujarrad háth lagáne ke us ko murda páyá. Sipáhí raund ke, firangí ko is jurm par, ki khún kiyá, giriftár kar kotwál-i-shahr ke pás le ga,e.

Kotwál fajr ke waqt, us saudágar-i-firangí ko kubṛe kí lásh samet qáẓí ke ḥuẓúr meñ le gayá. Qáẓí ne ba'd daryáft ḥál ke mujrim ko ma' lásh, Bádsháh ke ḥuẓúr meñ le jákar 'arẓ kiyá, ki "Is saudágar ne is ko chor taṣawwur karke is qadar márá hai, ki wuh mar gayá." Bádsháh ne farmáyá, "Muwáfiq ḥukm shara'-i-sharíf ke tú ḥukm kar, maiñ is muqaddame meñ dakhl nahíñ kartá." Qáẓí ne fatwa diyá, ki "Is ko ba-'iwaẓ kubṛe ke, chau-ráhe meñ le jákar pháñsí do." Ba-mujarrad ḥukm karne qáẓí ke, lakṛí pháñsí kí, chau-ráhe meñ khaṛí hu,í; aur tamám shahr meñ ḍhanḍhorá píṭá gayá, ki ba-'iwaẓ khún ek kubṛe ke fuláná saudágar pháñsí diyá játá hai, jis ko dekhná ho ákar dekhe. Phir jab mujrim ko jallád ne cháhá ki, us ke gale meñ rassí ḍálkar khaiñche, modí bádsháh ká is khabar ko sunkar dauṛá, aur logoñ ko haṭákar maqtal meñ pahuñchá, aur pukárkar kahá, ki "Ai jallád, qátil is kubṛe ká maiñ húñ; yih shakhṣ nahíñ, jis ko pháñsí diyá cháhtá hai; us ká quṣúr nahíñ, aur maiñ nahíñ cháhtá, ki dúsrá khún bhí mere sabab se ho; kubṛe ká khún jo mujh se hu,á kyá kam hai?" Aur sárá ḥál apná, aur kubṛe ke márne ká, qáẓí ke rú-ba-rú bhí ẓáhir kiyá.

Qáẓí ne jallád se kahá, "Saudágar ko chhoṛ de, aur us modí ko, jo khud khún karne ká iqrár kartá hai, pháñsí de." Jallád ne saudágar ko chhoṛ modí ke gale meñ rassí ḍálkar cháhtá thá, ki khaiñche; yak-á-yak áwáz ḥakím-i-Yahúdí kí suní, ki kahtá hai, "Ai jallád, ṭhahr is ko ba-'iwaẓ khún kubṛe ke qatl na kar, maiñ ne us ko márá hai." Phir us ḥakím ne sab májará qáẓí ke rú-ba-rú ẓáhir kiyá, ki "Is kubṛe ko wáste 'iláj ke lá,e the, wuh báhir kí ṭaraf darwáze se lagá baiṭhá thá. Mere darwáza kholte hí, wuh zíne par se laṛhakkar tale girá, aur mar gayá. Ḥaqíqat meñ qátil is ká maiñ húñ, modí nahíñ."

Qáẓí ne jallád se kahá, "Modí ko chhoṛ de, ba-já,e us ke

Digitized by Google

ḥakím ko pháñsí de." Jallád ne, jab rassí gale meñ ḥakím ke báñdhí, aur qaṣd khaiñchne ká kiyá, darzí ne pahuñchkar jallád se kahá, "Khún kubṛe ká mujh se hu,á, ḥakím be-quṣúr hai; yih kubṛá, wásṯe gáne bajáne ke mere ghar áyá thá, maiñ ne us ko machhlí kháne ko dí thí, ek káñṭá machhlí ká us ke gale meñ chubh gayá, jis ke sabab se us par be-hoshí ṯárí hu,í. Maiñ us ko wásṯe 'iláj ke is ḥakím ke ghar le gayá thá. Magar us ko waháñ par murda pákar us ke darwáze se khaṛá karke chhoṛ áyá thá; dar-ḥaqíqat khún is kubṛe ká mere sabab se hu,á; ḥakím be-quṣúr maḥẓ hai."

Qáẓí aur khalq, kalám-i-modí, aur ḥakím, aur darzí ká sunkar niháyat muta'ajjib hu,í. Ákhir qáẓí ne sochkar jallád se kahá, ki "Ḥakím ko chhoṛ de, 'iwaẓ is ke is darzí ko, ki khud iqrár kartá hai, pháñsí de; ek shakhṣ ko ba-'iwaẓ khún kubṛe ke márná ẓarúr hai." Jallád ḥakím ko chhoṛkar cháhtá thá, ki darzí ko qatl kare, itne meñ pahrá bádsháhí waháñ par áyá, aur qáẓí ko ma' firangí, aur modí, aur ḥakím, aur darzí, aur lásh kubṛe ke, bádsháh ke pás le gayá. Aur sabab is ká yih hu,á, ki wuh kubṛá kháṣṣ maskhara bádsháh ká thá. Har roz fajr ko ḥáẓir hokar, bádsháh ko apne maskharepan se khúsh kiyá kartá. Us roz bádsháh ne us ko ḥáẓir na pákar istifsár kiyá, ki "Kyá sabab hai, ki áj kubṛá ab tak ḥáẓir nahíñ hu,á?" Ḥuẓẓár-i-daulat ne 'arẓ kiyá, ki "Kal qaríb shám ke sharáb píkar, wásṯe sair wa tamáshe ke, shahr kí ṯaraf gayá thá, fajr ko lásh us kí pá,í ga,í. Qáẓí ne ḥukm wásṯe pháñsí dene us ke qátil ke, ki ko,í saudágar thá, diyá; waqt qatl karne ke dúsre ek shakhṣ ne ákar iqrár us ke khún ká kiyá, ki qátil is kubṛe ká maiñ húñ, mujh ko gardan máro; aur isí ṯaraḥ se tísrá, chauthá shakhṣ áyá; aur iqrár us ke márne ká qáẓí ke rú-ba-rú kartá gayá. Ab qáẓí ne ḥukm pháñsí ká chauthe shakhṣ ke ḥaqq meñ kiyá; qaríb hai, ki wuh pháñsí diyá já,e." Bádsháh ne is ḥál 'ajíb wa gharíb ko sunkar ḥukm kiyá, ki "Jald já,o, aur qáẓí se kaho, ki un chároñ shakhṣoñ ko kubṛe kí lásh samet mere pás ḥáẓir kar, tá us gharíb kubṛe ko ákhirí waqt dekh lúñ."

Al-gharaẓ qáẓí ne un sab ko lákar Bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir kiyá, aur chároñ ke iqrár iẓhár bhí mufaṣṣal 'arẓ kiye. Bádsháh ne is ḥál ko ba-tafṣíl likhwákar un chároñ shakhsoñ se kahá, "Tum ne is qiṣṣe se ko,í qiṣṣa-i-'ajíb-tar, agar dekhá yá suná ho, mere ḥuẓúr meñ ẓáhir karo; agar is se tumháre qiṣṣe 'ajíb hoñge, to maiñ tum ko chhoṛ dúñgá, wa-illá tum chároñ ko ba-'iwaẓ is kubṛe ke gardan márúñgá." Pahle

sab ke saudágar-i-firangí ne ádáb ba-já lákar 'arz kiyá, ki "Ghulám is se 'ajíb-tar qiṣṣa jántá hai, agar ján-bakhshí mere ho, maiñ us ko 'arz karúñ." Bádsháh ne qabúl kiyá.

QIṢṢA ZABÁNÍ SAUDÁGAR-I-FIRANGÍ KÍ, JO BÁDSHÁH-I-KÁSHGHAR KE ḤUẒUR MEÑ KAHÁ GAYÁ.

Saudágar ne qabal is ke, ki us qiṣṣe ko shurú' kare, 'arz kiyá:—Fidwí báshinda-i-Kairo dáru-s-saltanata Miṣr ká hai; báp merá pesha dalálí ká kiyá kartá thá, aur isí peshe meñ us ne bahut daulat paidá kí thí. Jab us ne qazá kí, bahut mál wa asbáb us ká mere háth lagá; us ke ba'd maiñ ne bhí yihí pesha ikhtiyár kiyá. Ek din maiñ bázár meñ ghalla faroshoñ ke, jaháñ sab qism ká ghalla biktá thá, aur saudágar jama' hokar kharíd wa farokht karte the, gayá thá. Waháñ ek jawán-i-khúb-ṣúrat, poshák-i-'umda pahne hu,e, sawár us mandí meñ áyá, aur mujh se ṣáḥib-salámat karke namúna til ká mujh ko dikhláyá, aur púchhá, ki "Is qism ke til kitne man bikte haiñ?" Maiñ us ke namúne ko khúb sá dekhkar bolá, ki "Qímat is kí fí man sau dirham hai." Us jawán ne kahá, ki "Agar ko,í kharídár is ká ho,e, to us ko mere pás, ki Fatḥ darwáze ke muttaṣil ek sará meñ rahtá húñ, le áná, aur is qímat ko sab ká sab tulwá dená, maiñ apne ghar jákar tumháre áne ká muntazir rahúñgá." Yih kahkar, wuh jawán chalá gayá.

Maiñ ne wuh namúna aur saudágaroñ ko dikhláyá, wuh sab fí man ek sau das dirham dene par rází hu,e. Maiñ apne dil meñ bahut khush hu,á, ki fí man das dirham merá ḥaqq hai. Gharaz saudá us ká pakká karke jawán ke ghar gayá, us ne mujh ko apne go-dám meñ le jákar borá til ká dikháyá; maiñ ne us sab ko tulwáyá, ek sau pachás man nikle. Un ko gadhoñ par ladwá qímat us kí sola hazár pán sai dirham us jawán ko ginkar ḥawále kiye. Jawán ne ek hazár pán sai dirham mujh ko dekar kahá, ki "Yih ḥaqq tumhárá hai, is wáste ki maiñ ne apne mál ko fí man ek sau par bechne ká tum se iqrár kiyá thá; ab ki fí man das dirham ziyáda biká, us ko tum lo, aur pandra hazár bhí apne pás amánat rakho, jab mujh ko darkár hoñge le

Digitized by Google

lúṅgá." Yih kahkar apne ghar ko chalá gayá, aur kuchh andesha na kiyá. Ba'd ek mahíne ke, us jawán ne ákar mujh se púchhá, ki "Hamárí amánat tumháre pás maujúd hai?" Maiṅ ne kahá, "Ṭaiyár hai; agar kaho, to isí waqt lákar dúṅ." Phir maiṅ ne us jawán se kahá, "Áp apne markab se utreṅ, aur kuchh kháná tanáwul farmáeṅ, tumháre kháná kháne tak dirham bhí ḥáẓir ho jáeṅge." Us jawán ne jawáb diyá, "Mujh ko ek kám ẓarúrí dar-pesh hai, tawaqquf nahíṅ kar saktá; magar jab phirúṅgá, to us ko le lúṅgá, tum us ko ṭaiyár kar rakhná." Maiṅ ba-mújib us ke w'ade ke muntaẓir rahá, aur wuh us roz na áyá; balki ek mahíne tak maiṅ ne us ko na dekhá, aur phir maiṅ ek muddat tak us kí amánat rakhne meṅ muqayyad rahá, us ne bhí kuchh andeshah na kiyá.

Gharaẓ ba'd tín mahíne ke phir ek din wuh jawán mujh ko naẓar paṛá, maiṅ jaldí se us ke pás gayá, aur kahá, ki "Áp utreṅ aur apní amánat leṅ." Us ne kuchh khiyál na kiyá, aur kahá, "Ṣáḥib itní jaldí kyúṅ karte ho, merí khátir-jama' hai, dirham bahut achchhí jagah haiṅ, maiṅ ákar le lúṅgá;" aur Khudá ḥáfiẓ kahkar chalá gayá. Maiṅ ek hafte tak phir us ká muntaẓir rahá, aur apne dil meṅ khiyál kiyá, ki agar itne 'arṣe meṅ kuchh kár-o-bár in dirhamoṅ se kartá to ab tak bahut sá fáida mujh ko ḥáṣil hotá.

Gharaẓ isí ṭaraḥ se ek baras guzar gayá, ba'd ek sál ke, wuh saudágar amírána poshák pahne hue mere ghar áyá. Maiṅ ne us se kahá, "Áp utarkar mere ghar qadam-ranja farmáeṅ." Us jawán ne kahá, "Bahut achchhá, maiṅ chaltá húṅ, lekin is sharṭ se, ki kuchh takalluf mere wáṣṭe na karná." Maiṅ ne kahá, "Jaise áp kí marẓí hogí, ba-já láúṅgá." Gharaẓ wuh jawán utar paṛá, aur mere ghar áyá; maiṅ ne jaldí se máḥaẓar ḥáẓir kiyá. Jab sab kháná dastar-khwán par rakhá gayá, jawán ne báeṅ háth se kháná shurú' kiyá; maiṅ dekhkar bahut muta'ajjib huá, ki wuh muṭlaq dahne háth se kuchh kám nahíṅ kartá. Maiṅ ne khiyál kiyá, ki yih jawán niháyat khush khulq hai, agar ham kuchh is se púcheṅge, to ná-khush na hogá. Jab kháná khá chuke, aur dastar-khwán khidmat-gár baṛhákar us jagah ko ṣáf karne lage; ham waháṅ se uṭhkar dúsre dálán meṅ já baiṭhe; aur maiṅ jo kuchh qism pán aur iláchí se us ko tawáẓ'u kartá, wuh us ko báeṅ háth se letá. Ákhir ko maiṅ ne kahá, "Agar tum ná-khush na ho, to maiṅ kuchh tum se púchhúṅ." Jawán ne kahá, "Bahut achchhá." Tab maiṅ ne púchhá, ki "Yih kyá sabab hai, ki áp sab kám

31

Digitized by Google

bá,eñ háth se karte haiñ, aur dahne háth ko zará nahíñ lagáte, yaháñ tak ki kháná bhí áp bá,eñ háth se tanáwul farmáte haiñ?" Jawán ne yih bát sunkar ek áh-i-sard khaiñchí, aur dahná bázú apní qabá ke níche se jis ko hamesha chhipá rakhtá thá, nikálkar dikhláyá; ma'lúm hu,á, ki dahná háth us ká bi-l-kull katá hu,á hai. Maiñ ne púchhá, ki "Háth áp ká kyúñkar katá?" Wuh jawán yih sunte hí be-ikhtiyár royá, aur ba'd thoṛí der ke apní sarguzasht ko is taraḥ kahná shurú' kiyá, ki:—Maiñ báshinda shahr-i-Baghdád ká húñ, aur báp merá baṛá ádmí aur ashráf waháñ ká thá, maiñ t'aríf Miṣr kí tájaroñ se sunkar niháyat mushtáq us mulk ká hu,á, khuṣúṣan ishtiyáq Kairo ká, ki dáru-s-salṭanata Miṣr kí hai, ziyáda dil meñ samáyá, aur bárhá iráda waháñ ke jáne ká kiyá. Lekin merá báp jab tak zinda rahá, mujh ko ijázat waháñ jáne kí na dí. Phir jab wuh mar gayá, aur maiñ apne kámoñ ká málik aur mukhtár hu,á, maiñ ne qaṣd Kairo jáne ká kiyá; aur bahut sí tuḥfa-chízeñ Baghdád aur Múṣil kí kharíd karke udhar ko rawána hu,á. Jab maiñ Kairo ko pahuñchá, ek sará meñ, ki jo mashhúr ba-khán Masrúr thí, utrá; ba'd is ke ek ghar kiráye ká rahne ko liyá, aur ek go-dám bhí gaṭhriyáñ kapṛe aur asbáb tijárat ke rakhne ko. Aur ba'd farághat karne sab kámoñ ke apne makán meñ makhṣúṣ jo mere rahne ká thá gayá, aur apne ádmiyoñ se kahá, ki bázár se kuchh kháná mol lá,o. Chunánchi unhoñ ne jaldí se har ek qism ká kháná láke mere áge rakhá; maiñ ba-qadar ishtihá ke us kháne se khákar wásṭe dekhne qil'a, aur masjid, wa-ghaira makánoñ ke, jo mashhúr aur qábil dekhne ke the, gayá, aur khúb sí un kí sair kí. Phir dúsre din maiñ ne nafís kapṛe pahinkar apní gaṭhriyoñ se do do tín tín thán qímatí le, chauk kí ṭaraf chalá; tá ki ma'lúm ho ki yaháñ yih jins kis qímat ko bikegí.

Gharaẓ jab maiñ chauk meñ pahuñchá, dalláloñ ne, ki merí khabar áne kí sun chuke the, ákar mujh ko gher liyá; aur maiñ ne namúne har ek jins ke, jo mere pás the, un ko diye. Unhoñ ne wuh namúne, chauk ke bazzázoñ ko dikhlákar bechná shurú' kiyá. Roz maiñ átá, aur thoṛá thoṛá merá mál biktá, magar mere makán se chauk bahut dúr thá; is wásṭe kiráya dene se mazdúroñ aur gáṛíwáloñ ko bahut tang áyá. Dalláloṇ ne yih ḥál dekhkar mujh se kahá, "Agar hamáre kahne par tumheñ i'timád ho, to ham tum ko aisí ráh batá,eñ, ki mazdúrí dene se chhúṭ já,o; tum apná mál yaháñ ke saudágaroñ ko bechne ke wásṭe taqsím kar do, wuh jald tum ko bech deñge aur tum hafte meñ pír

aur juma'-rát ko faqaṯ yahāñ áyá karo. Is 'arṣe meñ jis qadar mál tumhárá bikegá, qímat us kí samajhke le liyá karná; is meñ al-batta tum ko fá,ida hogá, aur nuqṣán kiráya aur bár-bardárí se bachoge. Yih saudágar bhí is meñ kuchh fá,ida uṭháweñge, aur tum farághat se is furṣat meñ sair shahr aur makánát, khuṣúṣan daryá,e Níl kí, ba-khúbí kíyá kíjiyo." Maiñ un ke kahne par 'amal karke un ko apne ghar le gayá. Sab jins ek-bárgí chauk meñ le jákar waháñ ke dukándároñ ko, ki mu'tabir the, wásṯe bechne ke báñṭ dí; aur unhoñ ne muwáfiq dastúr ke rasíd mál kí, jis qadar ki liyá thá, dast-khaṯṯ aur gawáhoñ samet, likh di, aur maiñ ne bhí likh diyá, ki ek mahíne tak qímat tum se ṯalab na karúñgá.

Maiñ yih band-o-bast karke niháyat fárighu-l-bál aur khush hu,á, aur maiñ ne kitne ek shakhṣoñ se, jo mere ham san aur ham 'umr the, dostí paidá kí; aur ba'd guẕarne ek mahíne ke, un saudágaroñ se taqáẓá shurú' kiyá, aur hafte meñ do roz chauk jákar qímat apne asbáb kí un se wuṣúl kartá. Thoṛe se 'arṣe meñ bahut rupai mujh ko wuṣúl hu,e, aur maiñ ne us ko sará,e khán Masrúr meñ, jaháñ maiñ rahtá thá, ba-iḥtiyáṯ ṣandúqoñ meñ jama' karke rakhá; aur akṣar ṣubḥ ke waqt, ham-ráh un ke jo is 'arṣe meñ dost ho ga,e the, sair ko jáyá kartá. Aur ahl-i-shahr ko chauk meñ jama' dekh, aur un kí guft-gú sunkar niháyat khush hotá.

Maiñ pír ke din Badru-d-Dín námí saudágar kí dukán par baiṭhá hu,á thá, ki ek bíbí zewar aur libás fákhara pahne hu,e ka,í ek lauñḍiyoñ ke sáth, ki waháñ ká dastúr thá, aur wuh lauñḍiyáñ bhí ḥasín aur achchhe kapṛe pahne hu,e thíñ, us dukán par ákar nazdík mere baiṭh ga,í. Maiñ us kí khush ḥarkatoñ se niháyat khush hu,á, aur cháhá, ki maiñ us kí ṣúrat ko be-ḥijáb aur burqa' ke dekhúñ. Us ne mere ishtiyáq ko samajhkar, jálí burqa' kí aise náz wa andáz se uṭhá,í, ki maiñ us kí ṣúrat, aur áñkhoñ siḥr-ámez ko dekhte hí ján wa dil se farefta, aur 'áshiq-zár ho gayá. Thoṛí der ke ba'd us bíbí ne Badru-d-Dín saudágar se, jis kí dukán thá, khair-o-'áfíyat púchhí, aur thán zar-báf ká máñgá. Badru-d-Dín ne ek thán us ká, ki qímatí ek hazár ek sau dirham ká thá, nikálkar dikháyá. Bíbí ne use pasand kiyá, aur kahá, ki "Agar kal tak kí muhlat ho, to maiñ is thán ko áj apne ghar le já,úñ, aur us kí qímat kal bhej dúñ." Badru-d-Dín ne kahá, "Áp is thán ko be-ta,ammul apne ghar le já,e, aur qímat us kí jab cháhiye bhej díjiye; lekin yih thán is jawán ká hai jis ko tum dukán par baiṭhe dekhtí ho; áj ká din muqarrar kiyá hai,

ki qímat us ke mál kí, jo hafte meñ áj tak bike, us ke ḥawále kar dí já,e." Us bíbí ne kahá, "Ek din kí muhlat ho, kal ke din ẓurúr tumháre dirham bhej dúñgí." Saudágar ne kahá, "Bíbí, áj hí dirham ham ko darkár haiñ." Yih sunte hí wuh bíbí khafá hu,í, aur thán apní baghal se nikálkar Badru-d-Dín ke áge pheñk diyá, aur kahá, "Tum sab saudágar baṛe be-murúwat ho, apne siwá kisí ko mu'tabir nahíñ samajhte." Yih kahkar ghuṣṣe se uṭhkar rawána hu,í. Jab maiñ ne dekhá, ki wuh bíbí dúr nikal ga,í, pukárá, ki "Idhar á,o, maiñ ne ek ráh nikálí hai ki jis meñ saudá bane." Wuh bíbí phir á,í, aur táṛ ga,í, ki wuh mál merá hai; maiñ ne us thán ko bíbí ke ḥawále karke saudágar se kahá, "Ek sau dirham apne naf'a meñ min-jumla qímat is thán ke mere ḥisáb meñ mujrá lo, aur hazár dirham kí rasíd maiñ tum ko likh detá húñ." Chunánchi rasíd apne dast-khaṭṭ se maiñ ne likhkar us ko de dí, aur bíbí se kahá, "Is ko áp le já,eñ, qímat is kí díjiye yá na díjiye, áp kí naẓar hai."

Gharaẓ us bíbí ne wuh thán khush hokar le liyá, aur mujh se bahut khush hu,í, aur du'á dí, ki "Khudá tum ko bahut ṣáḥib-i-maqdúr kare, aur salámat rakhe." In bátoñ ke sunne se mujhe jur,at paṛí, yaháñ tak ki maiñ ne us se kahá, "Ẓará apní ṣúrat mujhe dikhátí já,o." Us bíbí ne merí ṭaraf phirkar jálí ká tukṛá, ki mánind naqáb ke us chihra,e náznín par paṛá hu,á thá, uṭhá liyá. Maiñ us kí ṣúrat ko dekh áge se ziyáda farefta hu,á aur ek tik-tikí sí lag ga,í, aur mánind taṣwír be-ján ke khaṛá rah gayá; lekin us ne jaldí se phir muñh apná naqáb se chhipá liyá, tá ki ko,í dekh na le; aur ba'd is ke wuh thán zar-báf ká uṭhá, aur mujh ko usí ḥál meñ chhoṛ apne ghar ko rawána hu,í.

Maiñ wahíñ taṛpá kiyá. Jab ẓará hosh áyá, to maiñ ne us saudágar se púchhá, ki "Yih bíbí kaun hai?" Us ne kahá, "Wuh ek amír kí beṭí hai, us ká báp bahut daulat chhoṛkar mar gayá." Phir maiñ usí ḥál se, sará,e khán Masrúr meñ, jaháñ rahtá thá, gayá, aur be-khá,e pí,e so gayá. Rát bhar us ke taṣawwur meñ rahá; dúsre din, sawere, phir us ke dekhne kí úmmed meñ Badru-d-Dín kí dukán par gayá.

Ek sá'at bhí na guẓrí thí, ki wuhí bíbí apní lauñḍiyoñ ke ḥalqe meñ phir waháñ pahuñchí, aur merí ṭaraf mutawajjih hokar kahá, "Dekho, maiñ apní bát meñ kaisí sachchí húñ; muwáfiq w'ade ke áj maiñ ne us ko wafá kiyá." Maiñ ne kahá, "Ṣáḥib, merí sab ṭaraḥ áp kí ṭaraf se kháṭir-jama' thí, áp ne kis wáste taklíf farmá,í?" Us ne

Digitized by Google

kahá, "Yih sab sach hai, lekin khush-mu'ámalagí is ko cháhtí hai." Yih kahke thailí giyára sau dirham kí mere áge rakh, pás mere baiṭh ga,í. Maiñ ne thoṛá ḥál apná ta'ashshuq aur be-qarárí ká, má-bain guft-gú kí furṣat pákar záhir kiyá. Wuh sunke jaldí se uṭhkar rawána hu,í. Maiñ ne jáná, ki mere iẓhár se us ko malál hu,á; ba-har-kaif maiñ us ko dekhtá rahá. Yaháñ tak ki wuh merí naẓar se ghá,ib hu,í, tab maiñ us saudágar se rukhṣat ho, ek simt ko be-jáne bújhe rawána hu,á.

Thoṛí dúr gayá thá, ki ek shakhṣ ne píchhe se áke merí pusht par háth rakhá; maiñ ne phirkar dekhá, aur pahcháná ki wuh ek jawán lauṇḍí us bíbí kí hai, jis par farefta húñ. Maiñ us ko dekhkar khush ho gayá. Us kaníz ne áhista se mere kán meñ kahá, ki "Merí bíbí bulátí hai, tá ki tum se kuchh báteñ kare." Maiñ jaldí se us ke sáth ho liyá, aur thoṛí dúr jákar bíbí ko páyá; ki ṣaráf kí dukán par baithí hu,í merí ráh dekhtí hai. Us ne mujhe dekhte hí apne pás biṭhá liyá, aur kahá, "Bahut muẓṭarr aur be-qarár na ho, merá bhí terí muḥabbat meñ yihí ḥál hai; lekin dáná,í se ba'íd thá ki maiñ waháñ us saudágar ke rú-ba-rú kuchh is qism kí báteñ kartí."

Gharaẓ ba'd guft wa shuníd bahut ke, bíbí ne kahá, "Tum mere ghar chalo, yá maiñ tumháre ghar chalúñ." Maiñ ne kahá, "Maiñ is shahr meñ ajnabí aur musáfir ek sará meñ utrá húñ, wuh jagah áp ke lá,iq nahíñ, ki taklíf farmá,o; agar áp ke ghar ká nishán ma'lúm ho, waháñ maiñ ḥáẓir húñ." Us bíbí ne is bát ko manẓúr karke kahá, "Bahut achchhá, kal budh ke din, ba'd namáz ẓuhr ke, mere ghar, ki fulání galí meñ hai, áná; aur us galí meñ púchhiyo, ki fuláne amír ká maḥall kaháñ hai, usí jagah tum mujh ko pá,oge."

Maiñ patá us ke makán ká achchhí ṭaraḥ se daryáft karke rukhṣat hu,á, aur wuh din kátná mujhe dushwár ho gayá. Jab dúsrá din hu,á maiñ ne bahut sawere fajr ko uṭhkar achchhe kapṛe aur qabá pahní; aur ek thailí pachás ashrafí kí jeb meñ rakhkar ma' málik sawárí ke sawár hu,á. Jab us galí meñ, jis ká us ne nishán diyá thá, pahuñchá us amír ká ghar ádmiyoñ se púchhá; púchhte hí ek ne ṭhík patá diyá.

Maiñ apní sawárí se utrá aur kiráya sawárí ká de, waháñ se us ko rukhṣat kiyá, aur kah diyá, dúsre din fajr ko sawárí samet á,iyo aur mujh ko sará,e Masrúr meñ le já,iyo. Phir maiñ ne us ghar ke darwáze par dastak dí; ba-mujarrad us ke do ghulámoñ ne, ki chhoṭe chhoṭe aur bahut

Digitized by Google

sufaid kapṛe pahne hu,e, goyá mere áne ke muntaẓir the, ákar darwáza kholá aur kahne lage, ki "Andar á,iye, ṣáḥib, hamárí bíbí do din se tumháre intiẓár men be-qarár hai." Maiñ andar gayá, waháñ ek bára-darí dekhí, ki buland miqdár sát zíne ke thí, aur cháron̄ ṭaraf us ke jálí ká kám baná thá, aur áge us ke bahut achchhá pá,íñ bágh aur siwá is ke jasta jasta darakht mauzún shákh-dár, ki sabab zínat wa árá,ish us makán ke the, aur tezí aur garmí áftáb kí bhí ba-sabab un ke, waháñ á na saktí thí, waháñ naẓar á,e. Aur bahut darakht mewadár, ki iqsám mewon̄ se phale aur lade hu,e the, aur un par ṭaraḥ ṭaraḥ kí chiṛiyáñ khush áwáz bol rahí thíñ, aur sáth un kí áwáz ke pání kí áwáz, ki baṛe buland chashmon̄ se darmiyán chaman ke girtá thá, niháyat khush áyind thí. Aur wuh chashme dekhne men̄ niháyat khúb-ṣúrat murabba' the, aur chár ṭaraf us ke chár muñh azhdahe kí ṣúrat ke bane hu,e the, jin kí ráh se pání niháyat ṣáf aur shafáf, mánind bilaur ke, járí thá.

Gharaẓ wuh donon̄ ghulám mujh ko apne sáth ek makán men̄ le ga,e, ki niháyat khúb, aur pur takalluf, aur ṭaraḥ ṭaraḥ ke asbáb se árásta thá, waháñ ek chhokrá áge dauṛtá hu,á merí khabar karne ke wáste apní bíbí ke pás gayá, aur dúsrá mere pás us makán ke dikháne ko rahá. Thoṛí der na guzrí thí, ki wuh bíbí khirámáñ khirámáñ mere pás á,í. Sir se pá tak zewar aur jawáhar-i-qímatí se árásta thí; maiñ us waqt kí khushí ká ḥál bayán nahíñ kar saktá.

Al-qiṣṣa ham ek dúsre ko dekhkar niháyat khush hu,e, aur ek dálán men̄ ham donon̄ baiṭhkar báten̄ karne lage. Itne men̄ khháná ṭaiyár hu,á, ham donon̄ ba'd kháne ke phir unhíñ báton̄ men̄ masghúl hu,e; phir unhon̄ ne sharáb-i-latíf aur mewe khushk wa tar lá háẓir kiye. Kuchh kanízen̄ bahut khush áwází se gáne lagíñ, aur kuchh apní apní khidmaton̄ men̄ khaṛí rahíñ. Aur wuh bíbí bhí gáke aur kabhí náz wa adá se mujhe aur ziyáda apne úpar farefta kartí. Qiṣṣa kotáh tamám rát isí luṭf aur kaifiyat men̄ guzrí; jab ṣubḥ hu,í maiñ ne chupke se wuh thailí ashrafiyon̄ kí us ke takiye ke ghiláf men̄, ki mere pás thá, rakh dí, aur uṭhkar un se kahá, "Maiñ ab rukhṣat hotá húñ; Khudá háfiẓ."

Qabl is ke ki maiñ rawána húñ, us bíbí ne mujh se púchhá, "Ab kab á,oge?" Maiñ ne kahá, "Phir waqt shám ke á,úñgá." Wuh bahut khush hokar, mujh ko darwáze tak pahuñchá ga,í, aur chalne ke waqt qasam dí, ki "Ẓurúr apne wa'de ko wafá karná." Maiñ darwáze se báhir nikal úñṭ par, ki áge se us ádmí ne lákar ḥáẓir kar rakhá thá,

Digitized by Google

sawár hu,á, aur sará,e Masrúr meñ áyá. Aur sárbán se kahá, "Tú qaríb shám ke phir úñț ko lekar ḥáẓir hujiyo." Aur ṭaraḥ ṭaraḥ kí rotí ma' ḥalwán farba ke ek ádmí ke sáth karke bíbí kí khidmat meñ bhejí; aur waqt mu'ayyan par úñțwálá sawárí le áyá, aur maiñ ne dúsrí thailí pachás ashrafí kí hamar meñ rakh lí, aur muwáfiq pahle roz ke shab-básh waháñ hu,á, aur fajr ko chalne ke waqt, thailí ashrafiyoñ kí takiye meñ rakh áyá; aur isí ṭaraḥ se ek muddat tak waháñ játá, aur us bíbí ke pás rahtá, aur chalne ke waqt ek thailí pachás ashrafiyoñ kí waháñ dhar átá. Yaháñ tak, ki thoṛe 'arṣe meñ jo kuchh ki naqd wa jins mere pás thá, sab ká sab ṣarf ho gayá; jab kuchh na rahá, jáná bíbí ke ghar ká mauqúf kiyá.

Aur ek din ṣubḥ ko wásṭe sair ke, ṭaraf qila' bádsháhí ke, gayá. Waháñ dekhá, ki ek jagah bahut ádmí jama' haiñ, maiñ bhíṛ meñ ghus gayá. Waháñ kyá dekhtá húñ, ki ek jawán ghoṛe par sawár, aur ek thailí ashrafiyoñ kí us kí zín ke harne meñ laṭkí hai, aur sabz ḍorá us thailí ká níche tak laṭká hu,á. Ittifáqan ek shakhṣ lakṛiyoñ ká bojh liye hu,e us sawár ke nazdík guẓrá. Sawár ne ba-khauf is bát ke, ki mabádá lakṛiyoñ ká khoñchá lage, apne ghoṛe ko bhíṛ kí ṭaraf se pherá. Ná-gahán wuh ḍorá thailí ká mere háth meñ á paṛá, maiñ ne us ko khaiñchkar thailí apní kamar meñ rakh lí. Sawár ne jo thailí ko zín meñ laṭká hu,á na páyá, mujh ko, ki pás us ke khaṛá thá, aisá ek húlá talwár ká márá ki maiñ gir paṛá. Log mujhe maẓlúm samajhkar sawár ko malámat karne lage, ki "Tú ne is jawán ko be-quṣúr kyúñ márá?" aur us jawán ke ghoṛe kí lagám pakaṛkar cháhte the, ki us se mawákhaẕa kareñ. Sawár ne kahá, "Tum ko khabar nahíñ, yih shakhṣ chor hai merí ashrafiyoñ kí thailí is ne churá,í hai." Wuh ádmí isí guft-gú meñ the, ki merí bad-naṣíbí se raund polís kí á pahuñchí, aur sirdár-i-rauud ne púchhá, "Yih kyá májará hai?" Sawár ne apní ashrafiyoñ ke jáne ká ḥál ẓáhir kiyá. Ṣáḥib polís ne púchhá, "Tumhárá gumán kis shakhṣ par hai?" Us ne mujh ko batáyá. Polís-dár ne mujh se púchhá; maiñ ne inkár kiyá; polís-dár ne kahá, "Wuh inkár kartá hai." Sawár ne kahá, "Mujh ko isí shakhṣ ke lene ká yaqín hai." Tab polís-dár ne apne ádmiyoñ ko kahá, "Is jawán ká jháṛá lo." Jab polís ke logoñ ne merá jháṛá liyá, to wuh thailí kamar se niklí. Polís-dár ne awwal sawár se púchhá, ki "Agar yih thailí terí hai, to batá ki us meñ kitní ashrafiyáñ haiñ, aur kyá sikka hai?" Us ne kahá, "Bís ashrafí fuláne sikke kí haiñ." Tab polís-dár

Digitized by Google

ne us ko kholkar dekhá, aur giná, to bís ashrafiyáñ usí sikke kí pá,íñ, jaisá ki sawár ne kahá thá. Polís-dár ne wuh thailí ashrafiyoñ kí sawár ko dekar mujh ko qáẓí ke pás pakaṛ le gayá. Qáẓí ne ḥukm kiyá, ki "Dahná háth is ká káṭ ḍálo." Fauran háth merá kátá gayá. Phir qáẓí ne kahá, "Yih sazá is kí chorí kí thí, is ke jhúṭh bolne ke liye ek pá,oñ bhí is ká káṭo." Tab maiñ bahut ghabráyá, aur usí sawár ko, ki jo wahán ḥáẓir thá, apná shafí' kiyá. Sawár ne merí ján par raḥm karke qáẓí se kah sun, pá,oñ káṭne se bacháyá; aur us sawár ne jawán-mardí kí ráh se wuh thailí mujh ko dekar kahá, "Maiñ jántá húñ, ki tú chor nahíñ, aisí hí ko,í ẓarúrat tujh ko pesh á,í hai, ki murtakib aise jurm ká hu,á." Yih kahkar wuh sawár to chalá gayá, aur wuh log, ki wahán jama' the, tars khákar mujh ko apne ghar le ga,e; aur ek gilás sharáb ká mujh ko piláyá, aur khún band hone ko zakhm merá paṭṭí se khúb maẓbúṭ bándhá.

Jab maiñ sará,e Masrúr ko gayá, naukaroñ se kisí ko na páyá, ki aise waqt meñ mere sharík húñ. Ná-chár ho khiyál kiyá, ki us bíbí ke ghar já,úñ; phir yih sochá, ki agar mere is ḥál se khabardár hogí, wuh bhí niháyat be-zár hogí. Lekin jo niháyat muẓṭarr thá, aur kisí ko yár wa madadgár apná na páyá, ná-chár wahíñ ká qaṣd kiyá. Jab bhíṛ chhuṭ ga,í, maiñ ne apne ta,íñ aur ráh se us ke ghar tak pahuñcháyá. Ba-sabab shiddat dard ke be-táb thá, us ke ghar meñ jáke palang par leṭ gayá, aur dahná bázú kaṭá hu,á apní qabá ke dáman se chhipá liyá.

Thoṛí der ke ba'd us bíbí ko mere áne kí khabar hu,í, wuh sunte hí dauṛí á,í, aur mujh ko taṛapte aur be-qarár dekh, bolí, "Ai merí ján, mere piyáre, tumhárá kyá ḥál hai?" Maiñ ne ḥaqíqat ḥál ko bayán na karke kahá, "Maiñ is waqt dard-i-sir se niháyat be-chain húñ." Yih sunkar niháyat malúl wa maghmúm ho, níche palang ke baiṭh ga,í, aur kahne lagí, "Mujh se baháná na karo; sach kaho, ki tum par kyá muṣíbat guzrí, abhí to kal tum bhale change the, áj yih kyá tumhárá ḥál ho gayá; ko,í sabab aur hai ki tum us ko chhipáte ho; Khudá ke wáste, mujh ko batá,o." Maiñ us ke jawáb meñ kuchh kah na saká, siwá,e is ke ki rone lagá. Tab us ne kahá, "Agar tum apná ḥál nahíñ batáte, to maiñ jántí húñ, ki tumhárá pyár aur ulfat mere sáth sab jhúṭhá thá." Maiñ ne kahá, "Bíbí, maiñ apní muṣíbat ko kyá tum se bayán karúñ, mujh se kahí nahíñ játí." Gharaẓ jab waqt shám ká hu,á, aur dastar-khwán kháne ká árásta kiyá gayá aur us ne mujh

Digitized by Google

ko kháne ke wáste talab kiyá, maiñ ne dekhá, ki siwá bá,eñ háth ke kháná dushwár hai, maiñ ne 'uzr kiyá aur kahá, "Merá jí is waqt kháne ko nahíñ cháhtá." Us ne kahá, "Afsos, tum apná hál nahíñ kahte, aur tum dard se be-táb ho." Tab us ne ek gilás sharáb ká bharkar mujh ko diyá, ki "Is ko pí,o, is ke sabab se tum meñ táqat hogí." Maiñ us gilás ko, apne bá,eñ háth se lekar pí gayá. Wuh gilás mere ashkoñ se bhará. Maiñ ne yih hál dekhkar ek thandí sáñs bharí. Us bíbí ne púchhá, "Mere sáhib, tum kyúñ aisí thandí sáñseñ bharke zároñ-zár ro rahe ho." Maiñ ne kahá, "Mujhe is amr meñ mu'áf rakkho, mere dahne háth meñ waram hai, aur shiddat se dard kartá hai." Us ne kahá, "Mujh ko dikhá,o." Maiñ chup ho rahá, aur sharáb jo báqí us gilás meñ thí, wuh bhí pí lí. Jo gilás bará thá, aur sharáb us meñ bahut thí, us sab ke píne se mujh ko dard aur mándagí meñ ghaflat ma'lúm hu,í; usí ghaflat meñ so gayá.

Jab us bíbí ne mujh ko khwáb meñ gháfil páyá, cháhá ki daryáft kare ki mere dahne háth par kyá musíbat guzrí. Dáman qabá ká utháyá aur mere háth ko katá hu,á dekhkar ta'ajjab kiyá, aur usí tarah qabá ke dáman se chipá diyá, aur yih hál dekh niháyat ghamgíñ aur dil-gír hu,í. Jab maiñ jágá, to us ko niháyat maghmúm páyá; mujh se kuchh háth ke hál se na kahá, aur na púchhá, ki mabádá is meñ mujh ko ranj ho; magar apne ádmiyoñ se jaldí murgh ke chúzoñ ko gárhá shorbá taiyár karne ko kahá. Chunánchi unhoñ ne shorbá khúb taiyár kar mujh ko pilwáyá ki merí táqat i'áda kare.

Jab maiñ shorbá pí chuká to us se rukhsat hokar chalá, us ne merá dáman pakar liyá aur mujh ko jáne se báz rakhkar kahá, "Maiñ tum ko is hál meñ yaháñ se na jáne dúñgí, tum agarchi kuchh mujh se apná hál nahíñ kahte ho; lekin ma'lúm hotá hai, ki sabab is musíbat ká maiñ hí kam-bakht húñ, aur mujhe ma'lúm hu,á ki is gham se maiñ jaldí marúñgí; qabal apne marne ke us amr ko jo maiñ ne tajwíz kiyá hai, ba-já láná zarúr hai."

Yih kahkar apne ádmiyoñ se farmáyá, ki "Is mahalle ke polís-dár aur ka,í gawáhoñ ko bulá lá,o." Jab wuh á,e, rú-ba-rú un ke apní sárí daulat aur imlák mujh ko hiba kar dí, aur un ko de leke rukhsat kiyá. Aur ba'd us ke ek bará sandúq kholá, jis meñ sab wuh thailiyán, jis ko maiñ awwal roz se ákhir din tak le gayá, ba-jins amánat rakkhí hu,í thíñ, kahá, "Yih sab thailiyáñ tumhárí lá,í hu,íñ is meñ maujúd haiñ, maiñ ne un ko háth bhí nahíñ lagáyá."

Digitized by Google

Yih kahkar ṣandúq ko band karke kunjí us kí mere ḥawále kí. Phir wuh bíbí usí din se bímár hu,í, aur do tín hafte ke ba'd mar ga,í. Maiñ us kí matam-dárí ke ba'd sab asbáb leke Bag͟hdád meñ, ki merá waṭan hai, áyá. Chunánchi wuh til jo tumhárí ma'rifat abhí bike, usí ke mál se the.

Jab us jawán Bag͟hdádí ne is qiṣṣe ko kahkar mujh se kahá, ki "Ba'd sunne is ḥál ke tum ko 'uẓr mere bá,eñ háth se kháne ka ma'lúm hu,á, aur maiñ bahut mamnún húñ, ki tum ne is qiṣṣe ke sunne ke wáste itní auqát apní ẓá,i' kí, aur taklíf uṭhá,í; tumhárí k͟hush k͟hulqí, aur milansárí se bahut mujh ko k͟hushí ḥáṣil hu,í. Aur yih dirham bábat qímat kunjad ke jo tumháre pás amánat haiñ, maiñ ne tum ko tawáẓa' kiye; us ko qabúl karo. Aur mujh ko tum se ek kám yih hai, ki maiñ ne k͟haríd wa farok͟ht, aur áná jáná shahroñ ká bi-l-kull mauqúf kar diyá hai, lekin, agar tum sharík ho, to phir maiñ qaṣd tijárat ká karúñ, aur jo kuchh ki sál meñ paidá hogá, ḥisáb karke ham tum ádhoñ-ádh báñṭ leñge."

Saudágar Naṣrání kahtá hai, ki maiñ ne us jawán se kahá, ki "Maiñ bahut mamnún aur mashkúr tumhárí is 'ináyat se hu,á, ki tum ne yih dirham sab ke sab mujh ko de ḍále; aur siwá is ke mujhe apná sharík karte ho; maiñ ne is ko dil se qabúl kiyá; aur maiñ amr tijárat men itní sa'í aur koshish karúñgá, jaisá ki apne kám meñ kartá."

G͟haraẓ ek tárík͟h achchhí samajhkar wáste rawánagí ke ham ne muqarrar kí. Jab wuh roz áyá, ham ne Bag͟hdád se kúch kiyá, shahr Síri,a aur Misopotami,a meñ á,e, aur waháñ se Páris ko ga,e. Aur isí ṭaraḥ shahroñ meñ sair karte hu,e áp kí dáru-s-salṭanat meñ pahuñche. Thoṛe dinoñ ke ba'd us jawán ne mujh se kahá, ki "Maiñ cháhtá húñ, ki phir Páris ko já,úñ, aur waháñ baiṭh rahúñ." Ham ne baiṭh karke ḥisáb wa kitáb aṣal aur munáfa' tijárat ká kiyá, munáfa' niṣf niṣf ápas meñ báñṭ liyá, aur bá-ham ek dúsre se is mu'ámle meñ ráẓí aur shákir rahe. Wuh jawán Páris ko gayá, aur maiñ ne áp ke shahr meñ búd-o-básh ik͟htiyár kí, aur áp kí sarkár meñ k͟hidmat ba-já láyá. Yih qiṣṣa, jo maiñ ne áp ke ḥuẓúr meñ kahá, kyá, qiṣṣe is kubṛe se 'ajíb nahíñ?

Bádsháh Káshg͟har ká us saudágar Naṣrání par bahut g͟huṣṣe hu,á, aur kahá, "Ai be-ḥayá, tú kyá kahtá hai, ki tú ne qiṣṣa apná miṣl qiṣṣe hamáre kubṛe ke 'ajíb sunáyá, tú apne ta,íñ k͟hush kartá hai, ki ḥál is jawán fásiq ká, mánind ḥál is kúza-pusht mask͟hare ke hai, maiñ tum chároñ ko 'iwaẓ is kubṛe ke pháñsí dúñgá."

Digitized by Google

Yih bát Bádsháh kí sunkar, modí ne apne ta‚íñ bádsháh ke qadmoñ par ḍálke 'arẓ kiyá, "Ḥuẓúr ghuṣṣa na farmá‚eñ, aur merá qiṣṣa suneñ, agar merá qiṣṣa 'ajíb wa gharíb qiṣṣe is kúza-pusht se ho, to ummedwár húñ, ki chároñ‚ká quṣúr mu'áf ho." Bádsháh ne farmáyá, "Achchhá, agar terá qiṣṣa us ke qiṣṣe se 'ajíb hogá, to maiñ chároñ ká jurm mu'áf karúñgá."

QIṢṢA ZABÁNI MODI BÁDSHÁH KE.

Modí ne kahá:—Khudáwand, maiñ kal ke din ek baṛe ádmí kí laṛkí ke nikáḥ meñ thá, aur us kí maḥfal meñ aur bahut log shahr ke aur ahl-ḥirfa jama' the, jab sab rusúm shádí kí ho chukíñ aur sámán ẓiyáfat ká dastar-khwán par ek baṛe makán meñ chunná gayá, aur ham sab dastar-khwán par jákar baiṭhe; aur har ek ne apní apní pasand ká kháná kháná shurú' kiyá. Un sab khánoñ meñ, ki ṭaraḥ ṭaraḥ ke the, ek qáb lahsan ke dam-pukht kí bahut achchhí maze-dár bhí rakkhí thí. Har shakhṣ us meñ se thoṛá baṛe shauq aur khwáhish se lekar chakhtá. Magar ek shakhṣ ham meñ se, ki nazdík us qáb ke baiṭhá thá, us ne hargiz us kí ṭaraf iltifát na kí. Ham ne us se kahá, "Tum kyúñ nahíñ is qáb se kháte ho?" Us ne jawáb diyá, "Tum ziyáda mubálagha mujh se is ke kháne ke wásṭe na karo, is wásṭe ki maiñ ne áge is ko ek bár kháyá thá, us ke sabab se aisí muṣíbat meñ paṛá, ki ab tak us ko maiñ nahíñ bhúlá."

Tab ham sab mahmánoñ ne us jawán se ba-iṣrár púchhá, ki "Tum kyúñ aise ṭa'ám bá-maza se parhez karte ho?" Us ne kuchh jawáb ham ko na diyá. Phir ṣáḥib-i-khána ne kahá, "Ṣáḥib, yih dam-pukht bahut takalluf se pakká hai aur sab is ko ba-raghbat kháte haiñ, tum kyúñ nahíñ tanáwul farmáte, jaisá ki tum ne mujh ko apne tashríf láne se musharraf kiyá, ummedwár húñ, ki usí ṭaraḥ se us ke kháne se bhí mujh ko mamnún farmá‚o." Us jawán ne, ki báshinda Baghdád ká thá, ṣáḥib-i-khána se kahá, "Maiñ áp kí marẓí se báhir nahíñ, agar áp kí yihí marẓí hai, to mujhe inkár nahíñ; lekin ummedwár húñ, ki ba'd kháne is dam-pukht ke, chálís bár merá háth ishnán, aur chálís bár faláni gháñs kí rákh se aur bahut dafa' ṣábún se dhulwáná; aur

Digitized by Google

siwá is takalluf ke maiñ ne is ṭa'ám-i-kháṣṣ ke na kháne ke wáste barí qasam khá,í hai, jise toṛ nahíñ saktá." Ṣáḥib-i-khána ne kahá, "Ham sab kí kháṭir tum ko karná ẓarúr hai." Phir us ne ek tashtarí meñ dam-pukht ser se thoṛá nikálkar us jawán ke áge rakkhá; aur apne ádmiyoñ ko ḥukm kiyá, ki "Ka,í loṭoñ meñ khesánda ishnán ká aur rákh faláne gháñs kí aur bahut sá ṣábún ṭaiyár rakheñ, tá yih jawán jitní bár cháhe, háth apná dho,e." Yih kahkar us jawán se kahá, "Ab kuchh is meñ se khá,iye, nahíñ to ishnán ká pání wa-ghaira merá ẓá,i' aur kharáb hogá." Us saudágar ne majbúr, aur ná-chár hokar ḍarte ḍarte ek luqma us dam-pukht se uṭháyá, aur niháyat karáhat, aur nafrat se muñh meñ rakh, kháne lagá; ham sab ko is adá se us kí niháyat ta'ajjab hu,á, aur ziyáda-tar is amr se ki siwá añgúṭhe ke us ne faqaṭ chár uñgliyoñ se kháyá. Agarchi áge us ke aur kháne bhí us ne isí ṭaraḥ se khá,e the, lekin kisí ne khiyál na kiyá thá. Ṣáḥib-i-khána ne us se kahá, "Sháyad, tum apne háth ká añgúṭhá nahíñ rakhte ho." Jawán ne kahá, "Háñ sach hai, áge aisí ek wárdát bande par guẓrí thí, ki jis ke sabab se cháron añgúṭhe háth aur páñoñ ke mere káṭe ga,e; agar tum sab ṣáḥib sunoge to niháyat muta'ajjib hoge. Ab mujhe ijázat do, ki maiñ apne háthoñ ko dho,úñ." Yih kahkar uṭhá aur ek sau chálís bár háthoñ ko dhoke phir á baiṭhá, aur apná qiṣṣa is ṭaraḥ se kahná shurú' kiyá.

QIṢṢA JAWÁN NAR-ANGUSHT BURÍDA KÁ.

Ṣáḥibo, merá báp rahnewálá Baghdád ká thá. Khalífa Hárúñ Rashíd ke 'ahd-i-salṭanat meñ maiñ bhí wahíñ paidá hu,á, aur wuh min-jumla saudágaroñ mál-dár ke giná játá thá. Magar jo muṣrif aur 'aish dost thá, is wáste akṣar umúr us ke ghair muntaẓim the, aur ba'd wafát bajá,e tarke ke bahut qarẓ logoñ ká chhoṛá, ki mujh ko us ke adá karne meñ bahut diqqat hu,í.

Gharaẓ rafta rafta maiñ ne sab qarẓ apne báp ká adá kiyá. Us ke ba'd Khudá ke faẓl se is qadar mujh ko maqdúr hu,á, ki jis ke sabab se mujh ko fi-l-jumla farághat ḥáṣil hu,í; aur dukán meñ baiṭhkar sáda kapṛá bechá kartá. Ittifáqan ek din maiñ apní dukán ko ṣubḥ ke waqt kholkar baiṭhá thá, ki ek bíbí, khachchar par sawár, ek khwája-

Digitized by Google

sará áge aur do kaníz píchhe us ke, mere dukán par ákar kharí hu,í. Khwája-sará ne háth us bíbí ká thám, sawárí se utárá, aur cháron taraf dekhkar kahá, "Bíbí, áp bahut sawere á,ín, abhí ko,í dukán bhí nahín khulí, aur áp kahán tak intizár karenge." Us bíbí ne cháron taraf dekhá, ki fi-l-haqíqat dukán par siwá ek saudágar ke ko,í nahín áyá; wuh merí dukán par á,í, aur sáhib-salámat karke ijázat baiṭhne kí talab kí, tá ki tawaqquf kare. Main ne jawáb sáhib-salámat ká dekar kahá, "Á,iye, baiṭhiye, bande ko sarfaráz kíjiye." Gharaz wuh bíbí mere dukán men ákar baiṭh ga,í, aur dekhá, ki chauk. men siwá khwája-sará aur bande ke ko,í nahín; hawá kháne ke wáste apne chihre se zará naqáb ko uṭháyá. Main ne, ki apní 'umr bhar men aisí súrat dil-fareb na dekhí thí, dekhte hí us par 'áshiq ho gayá, aur usí ko dekhá kiyá. Phir to us ne achchhí tarah se naqáb uṭhákar apne ta,ín dikháyá; yahán tak ki log aur dukán-dár wahán jama' hu,e. Us waqt un logon ká liház karke naqáb se phir apná chihra chhipá liyá, aur mujh se kahá, "Mujh ko thán zar-báf ke bahut bhárí darkár hain, agar tere dukán men hon to dikhlá." Main ne kahá, "Mere dukán men aise thán nahín, magar áp kí khátir main is qism ke thán aur dukán-dáron ke pás se, ki mujh ko mu'tabir jánte hain, lá dúngá, aur qímat bhí mere sabab se ziyáda na karenge, aur áp ko is just-jú aur guft-gú men dukán-dáron se kuchh taklíf na hogí." Wuh bíbí is bát par rází hu,í, aur isí amr men der tak merí aur us kí bát chít rahí, aur main siwá husn ke, us kí sukhan-fahmí aur khush-kalámí par ziyáda-tar maftún hu,á.

Gharaz, main un thánon kí talásh men, jo farmá,ish us bíbí ke the, aur dukán par gayá, aur ḍhúnḍhkar le áyá. Us ne ka,í thán pasand karke un men se rakh liye, aur un kí qímat púchhí. Main ne kàhá, "Qímat in kí pánch hazár dirham hain." Us ne kahá, "Bihtar." Phir, jab main ne wuh thán buqche men bándhkar khwája-sará ke hawále kiye, wuh bíbí mujh se rukhsat hokar rawána hu,í. Main ne, ki us kí muhabbat men az-khud rafta thá, na un thánon kí qímat us se mángí, aur na púchhá, ki wuh bíbi kahán rahtí hai.

Chale jáne ke ba'd mujh ko barí tashwísh hu,í, ki main is qadr zar kahán se in bazzázon ko dúngá. Ba-har-kaif main un ke pás gayá, aur kahá, "Main is bíbí ko khúb jántá hún, andeshe kí jagah nahín." Un kí tasallí karke shám ko apne ghar áyá, rát bhar us kí muhabbat, aur fikr men adá karne zar ke mujh ko nínd na parí. Fajr ko har

Digitized by Google

ek dukándár ke ghar jákar muhlat ek hafte kí máñgí, unhoñ ne manzúr kí. Áṭhweñ din fajr hote, har ek ne taqáẓá shurú' kiyá; phir maiñ ne minnat wa samájat karke un se thoṛí aur muhlat cháhí. Unhoñ ne apní khúbí aur nek-ẕátí se taqáẓá mauqúf kiyá. Us ke dúsre din 'alí,u-ṣ-ṣubáḥ usí bíbí ko dekhá, ki usí khachchar par aur unhíñ apne naukaroñ ke sáth mere dukán kí ṭaraf chalí átí hai, aur ṭhík usí waqt, ki pahle din á,í thí, mere dukán par ákar kahne lagí, ki "Maiñ ne tumhárá baṛá intiẕár kiyá, ki ákar rupa,e thánoñ ke le já,oge, ákhir maiñ áp un ko lekar á,í, is ko lekar ṣaráf se parakhwá lo." Khwája-sará, ki jis ke pás thailiyáñ zar kí thíñ, mujh liye hu,e ṣaráf ke pás gayá, aur dirhamoñ ko parakhwá diyá; sab ke sab achchhe the. Aur waháñ se apní dukán par áke jab tak chauk kí aur dukáneñ khulíñ, us bíbí se báteñ kartá rahá. Us bíbí ne is andáz se guft-gú kí jis se ma'lúm hu,á ki wuh niháyat khush-fahm aur zírak hai, aur darmiyán bol chál ke, jis andáz se ki pahle muláqát kí thí usí andáz ko malḥúẕ rakhá.

Phir jab dukán-dároñ ne ákar dukáneñ kholíñ, maiñ ne har ek ke dám chuká diye. Wuh sab ke sab merí khush mu'amalgí se bahut ráẓí hu,e, aur áge se ziyáda mu'tabir mujhe samjhá. Phir us bíbí ne hazár thán zar-báf ke aur ṭalab kiye, maiñ ne wuh bhí un se lákar us bíbí ko diye; wuh sab ko lekar chalí ga,í.

Phir bhí maiñ ne na daryáft kiyá, ki wuh bíbí kaun hai, aur kaháñ se á,í; aur jáne ke ba'd mujh ko phir az-sar-i-nau is amr meñ taraddad hu,á, ki dekhiye, ab is ká anjám kyá hotá hai, aur apne dil meñ sochtá thá, ki sháyad is bíbí ne yá to merá imtiḥán kiyá, qímat un kí bhijwá degí, yá qaṣd merí ẕillat, aur barbádí ká rakhtí hai, is wáste ki dukán-daroñ ne mál ko ṣirf mere i'timád par diyá thá. Magar jab us kí ṣúrat yád paṛtí yih sab fikr bhúl játá. Jab ek mahíná guẕrá, aur kuchh us bíbí ká patá na lagá, aur saudágaroñ ko apne mál ke wáste be-qarárí shurú' hu,í; maiñ un kí tasallí ke wáste jo kuchh ki merí dukán meñ thá, jaldí jaldí bechtá, aur kuchh kuchh un ko pahuñchátá. Yaháñ tak, ki ek din ṣubḥ ke waqt dekhá, ki wuh bíbí usí sawárí par sawár, aur unhíñ khádimoñ ke sáth phir chalí átí hai. Maiñ use dekhkar niháyat khush hu,á. Phir jab wuh merí dukán par áke baiṭhí aur ashrafiyáñ miqdár qímat us mál ke dekar ka,í ek sawál mujh se kiye, min-jumla un ke ek sawál yih thá, ki "Tumhárí shádí hu,í hai?" Maiñ ne kahá, "Abhí nahíñ." Phir us bíbí ne apne khwája-sará

Digitized by Google

se kuchh ishára kiyá, wuh muskarákar mujh ko kináre le gayá, aur mere kán meñ chupke se kahá, ki "Maiñ jántá húñ, ki tum merí bíbí par áshiq ho, magar ta'ajjab hai, ki tum ne ab tak kuchh 'ishq ẓáhir karke dar-khwást kisí amr kí us se nahíñ kí, aur haqíqat meñ wuh bhí tumhárí muḥabbat ká dam bhartí hai; yih na jáno, ki yaháñ faqaṭ thánoñ ke wáste áyá kartí hai, tumhárí muḥabbat kí kashish use yaháñ le átí hai, aur isí liye us ne tumhárí shádí ká ḥál púchhá; tum ne is par bhí yih ramz wa ishára na samjhá, aur kuchh dar-khwást us se na kí." Maiñ ne khwája-sará se kahá, "Fi-l-ḥaqíqat maiñ tumhárí bíbí par usí roz se ki pahle dekhá thá, martá húñ; magar mujh ko yih kab ummed thí ki aisá iráda mujh se rakheñgí, maiñ yih iḥsán tumhárá kabhí na bhúlúñgá, agar is kám meñ merí madad karoge." Khwája-sará waháñ se uṭhkar bíbí ke pás gayá aur kahá, "Maiñ ne sab ṭaraḥ se khátir-jama' kar lí." Tab wuh bíbí apní donoñ kanízoñ ko kuchh ishára karke uṭh khaṛí hu,í, aur mujh se yih kahá, ki "Maiñ is khwája-sará ko tumháre pás bhejúñgí, jo wuh kahe, tum us par 'amal kíjiyo."

Maiñ ne ba'd us ke jáne ke saudágaroñ ke pás jákar, har ek ko qímat thánoñ kí de dí, aur muntaẓir us khwája-sará ká rahá. Wuh ka,í ek din ke ba'd áyá. Maiñ ne baṛe ishtiyáq, aur ikhláṣ se khair wa 'áfíyat us bíbí kí púchhí; us ne jawáb diyá, ki "Tum baṛe ṣáḥib-i-naṣíb aur khush-qiṣmat ho, wuh tum ko dil se cháhtí hai, agar us ká bas ho, to abhí tumháre pás chalí áwe, aur tumháre yahíñ rahá kare." Tab maiñ ne kahá, "Wuh bíbí baṛí 'umda, aur ṣáḥib-i-rutba ma'lúm hotí hai." Khwája-sará ne kahá, "Kyá, tum nahíñ jánte; us ko Zabída-Khátúñ, Khalífa Hárúñ Rashíd kí bíbí ne apná muṣáḥib kiyá hai, aur use bahut piyár kartí hai, aur bachpan se us ko pálá; aur ab sab kár-o-bár kí waháñ yih bíbí mukhtár hai. Zabída-Khátúñ ne ka,í bár shádí ke wáste us ko farmáyá, ab us ne tumhárá ẕikr kiyá, ki wuh saudágar mujhe pasand áyá hai, ba-sharṭe ki áp kí raẓá ho. Zabída-Khátúñ ne bhí is bát ko qabúl kiyá, lekin wuh ek naẓar tum ko dekhá, cháhtí hai. Dekhkar ḥukm shádí ká degí. Ab tum us ke maḥall meñ chalo, maiñ kháṣṣ tumháre lene ke wáste áyá húñ; tumhárí marẓí is meñ kyá hai?" Maiñ ne kahá, "Maiñ chalne ke wáste ḥáẓir húñ, jis waqt cháho mujhe apne sáth le chalo." Us ne kahá, "Bahut achchhá; lekin tum jánte ho, ki ko,í mard Khalífa ke maḥall meñ nahíñ já saktá magar kisí tadbír se tumheñ waháñ ham le já,eñge, aur jaisá ki us bíbí ne mujh

Digitized by Google

se kahá hai, us ke muwáfiq ham ko aur tum ko cháhiye ki 'aml meñ láweñ. Áj shám ke waqt, tum us masjid meñ, jo Zabída-Kháṭúñ ne kináre fuláni nadí ke ta'mír kí hai, jákar mere áne ke muntaẓir rahná." Maiñ ne kahá, "Bahut achchhá."

Gharaẓ, jab waqt ghurúb-i-áftáb ká pahuñchá, maiñ us masjid meñ jákar intiẓár khwája-sará ká karne lagá. Ba'd namáz maghrab ke maiñ ne dekhá, ki ek chhoṭí kishtí, jis ke sab maláḥ khwája-sará haiñ, us daryá se kináre kí ṭaraf átí hai. Jab wuh kishtí masjid ke níche pahuñchí, wuh sab utre; bahut se ṣandúq us par bár kiye hu,e the, us meñ se ek lambá chauṛá ṣandúq apne sáth lá,e, aur us ko masjid meñ rakhkar chale ga,e. Magar ek khwája-sará waháñ rah gayá. Itne meñ wuh bíbí bhí á,í; maiñ us ke pás gayá, aur kahá, ki "Jo tum farmá,oge mujh ko sab qabúl hai." Us ne kahá, "Is waqt mujh ko furṣat bát karne kí nahíñ." Jhat ek ṣandúq ko kholá, aur mujh se kahá, "Tum is ke andar jákar leṭ raho, is meñ tumhárá aur merá donoñ ká bachá,o hai." Maiñ ne ba-mújib us ke farmáne ke 'aml kiyá, us ne jaldí se us ṣandúq ko band karke qufl lagá diyá. Tab us khwája-sará ne, ki us ká mu'tamid aur mahram-i-ráz thá, un khwája-sará,oñ ko pukárá, aur kahá, "Is ṣandúq ko is kishtí par rakho. Wuh us ṣandúq ko, jis meñ maiñ thá, uṭhákar kishtí par le ga,e; aur us bíbí ne sawár hokar, kishtí ko Zabída-Kháṭúñ ke maḥall kí ṭaraf rawána kiyá. Maiñ ne anjám-i-kár se ḍarkar apne ta,íñ baṛí malámat kí, aur is ḥarakat se niháyat pashemán hu,á. Wuh kishtí ṭhík Khalífa Hárúñ Rashíd ke maḥall ke darwáze par já lagí. Sab ṣandúqoñ ko kishtí se utárkar khwája-sará,oñ ke jama'dár ke ghar le ga,e, jis ke pás sab ṣandúqoñ kí kunjiyáñ thíñ, aur ko,í chíz be-taláshí aur ḥukm us jama'-dár ke maḥall meñ nahíñ jáne pátí thí. Wuh jama'dár us waqt sotá thá, jab us ko bedár kiyá, wuh niháyat khafá, aur bad-dimágh hu,á; chunánchi darmiyán us bíbí aur jama'dár ke bahut takrár hu,í. Wuh kahtá thá, ki "Yih sab ṣandúq be mere dekhe aur taláshí liye hu,e maḥall ke andar na jáne páweñ." Aur us bíbí ne khwája-sará,oñ ko ḥukm diyá thá, ki in ṣandúqoñ ko uṭhá uṭhá be-taláshí jama'dár ke andar maḥall ke isí waqt le jáweñ, ki mabádá jama'dár píchhe mere ẓid se ṣandúqoñ ko kholkar dekhe, aur parda fásh ho.

Magar khwája-sará,oñ ne ki farmán-bardár jama'dár ke the, ṣandúqoñ ko uṭháke us ke pás taláshí ke wáste le jáná shurú' kiyá. Ittifáqan pahle usí ṣandúq ko, jis meñ maiñ

Digitized by Google

thá uṭhákar us ke áge rakhá; maiṅ, ki yih sab guft-gú aur takrár suntá thá, is ḥál ko daryáft karke bahut ḍará, ki ba-mujarrad khulne is ṣandúq ke, maiṅ muqarrar ján se márá já,úṅgá, merá waqt púrá hu,á. Magar us bíbí ne na to kunjí us ṣandúq kí dárogha ko dí, aur na use háth lagáne diyá; aur us se kahá, ki "Tum khúb jánte ho, ki maiṅ ko,í chíz be-ḥukm Zabída-Khátúṅ ke maḥall meṅ nahíṅ le játí; is ṣandúq meṅ bahut asbáb-i-qímatí amánat rakhá hu,á saudágaroṅ ká hai, jo abhí is shahr meṅ pahuṅche haiṅ, aur ka,í qarábe áb-i-zam-zam ke; agar ek shísha bhí tumháre kholne band karne meṅ ṭúṭ gayá, to sab chízen náqiṣ aur kharáb ho já,eṅgí, is kí jawáb-dahí tum ko dení hogí, aur Zabída-Khátúṅ tum ko qarár wáqi,í is gustákhí kí sazá degí." Dárogha ne ḍarkar muzáḥamat na kí, aur ṣandúq uṭhwá diye. Khwája-sará háthoṅ háth sab uṭhákar us bíbí ke makán meṅ le ga,e. Magar 'ajab ittifáq ki ba-hazár diqqat us dárogha kí taláshí na lene se merí naját hu,í thí, yaháṅ par ákar ziyáda mujh par muṣíbat paṛí; ya'ní dafa'-tan Khalífa khud us bíbí ke makán par á gayá, aur bahut ṣandúqoṅ ko dekhkar iṣrár kiyá, ki "Mujh ko in ṣandúqoṅ ko dikhlá, ki kyá asbáb hai." Har-chand us bíbí ne bahut ḥíla kiyá, magar ko,í tadbír pesh na ga,í. Ákhir majbúr hokar ek ek ṣandúq ko kholkar dikháne lagí. Jab sab dikhá chukí, faqaṭ ek hí, ki jis meṅ maiṅ kam-bakht thá, báqí rah gayá. Khalífa ne kahá, "Jald tú is ko bhí kholkar dikhlá de." Ṣáḥibo, us waqt ká ḥál merá na púchho, ki kyá mujh par guẓrá. Ákhir us bíbí-i-chálák ne 'arẓ kiyá, ki "Áp is ṣandúq ke khulwáne meṅ ziyáda iṣrár na farmá,eṅ, aur qaṣd dekhne us ke asbáb ká na kareṅ, is wásṭe ki is meṅ wuh asbáb hai, ki siwá Zabída-Khátúṅ ke maiṅ nahíṅ dikhá saktí." Khalífa ne kahá, "Kyá muẓáyaqa, is ko na khol;" aur waháṅ se Khalífa aur ṭaraf ko chalá gayá.

Phir khwája-sará,oṅ ko ḥukm kiyá, ki "In ṣandúqoṅ ko jald yaháṅ se le já,o." Khwája-sará jaldí un sab ko uṭhákar us bíbí ke makán meṅ le ga,e, aur waháṅ se nikal á,e. Jab ki us makán meṅ ko,í na rahá, tab us bíbí ne ṣandúq ko jis meṅ maiṅ thá kholkar kahá, ki "Jaldí nikal." Maiṅ nikal áyá. Phir mujh ko ek zína dikhákar kahá, ki "Is par tú chaṛh já, úpar is ke ek kamra hai, waháṅ baiṭh, maiṅ abhí átí húṅ." Maiṅ jab úpar ko chaṛh gayá, us ne jaldí se darwáza us ká band kar muqaffal kar diyá.

Ek ghaṛí na guẓrí thí, ki Khalífa us makán meṅ phir ákar usí ṣandúq par jis meṅ maiṅ áge band thá, baiṭh gayá; aur us bíbí se ḥál shahr ká, ki "Tú ne kyá dekhá,

Digitized by Google

aur suná hai?" der tak púchhá kiyá, aur wuh bíbí der tak Khalífa se báteñ kartí rahí. Us ke ba'd Khalífa waháñ se uṭhkar apní khwáb-gáh meñ gayá, wuh bíbí bhí Khalífa se rukhṣat lekar us makán meñ jaháñ maiñ thá á,í, aur mujh se hazároñ 'uẕr kiye, ki "Yih sab muṣíbat aur ṣadme, mere sabab se tum ko pahuñche; lekin mujh ko khauf tum se ziyáda thá, kuchh to apní ẕát ká, aur kuchh tumhárá. Lekin kháṭir-jama' rakho, ki ab kisí taraḥ ká khauf wa hirás nahíñ." Ba'd is ke maiñ ne aur us ne bá-ham baiṭhkar khááná kháyá, aur tá der bá-ham guft-gú karte rahe. Phir us ne kahá, ki "Ab tum áram karo, kal fajr ko kisí waqt tumhárí muláqát Zabída-Khátúñ se, jo merí kháwind haiñ, achchhí taraḥ ho já,egí. Aur shab ko, ki Khalífa yaháñ áram farmáte haiñ, muláqát mumkin nahíñ." Maiñ baṛe áram wa chain se us makán pur takalluf meñ so rahá; aur apne dil meñ khush hotá thá ki maiñ ne bahut achchhí bíbí pá,í, ki jo ḥusn aur hoshiyárí meñ apná miṣl nahíñ rakhtí.

Phir fajr ko wuh bíbí mujhe apne sáth wáste muláqát Zabída ke le ga,í, aur sab marátib, aur ádáb mujhe sikhá,e, agar Zabída yih púchhe, to tum us ká yih jawáb díjiyo, agar yih kahe to tum yih kahiyo. Al-gharaẓ Zabída ke kamre meñ, ki niháyat wasí' aur asbáb, aur sámán-i-bád-sháhí se murattab aur sajá hu,á thá, le jáke ek já par khaṛá kiyá, aur kahá, "Wuh apní khwáb-gáh se nikalke yaháñ baiṭheñgí"; aur áp chalí ga,í. Pahle bís 'aurateñ jawán kam-san, niháyat ḥasín, aur achchhí achchhí poshák wa zewar pahine hu,e á,íñ, aur sámne takht ke jo wáste baiṭhne Khátúñ ke bichhá hu,á thá, do ṣaff báñdhkar khaṛí hu,íñ. Ba'd us ke bís 'aurateñ aur jawán khúb-ṣúrat, miṣl jamá'at pahlí ke, waháñ se niklíñ; aur un ke bích se Zabída-Khátúñ baṛí jáh wa ḥashmat se bar-ámad hu,í; jawáhirát aise pahne hu,e thí, áñkh bashar kí us par ṭhahar na saktí thí, aur wuh bojh se poshák aur zewar ke áhista áhista chaltí. Jab wuh ákar takht muraṣṣa' par baiṭhí, aur wuh muṣáḥibeñ aur khawáṣṣeñ apne apne qaríne aur rutbe se khaṛí hu,íñ; wuh bíbí, ki jo parwarda Zabída kí aur merí ma'shúqa thí, áke dahní ṭaraf Zabída ke, niháyat náz wa andáz se khaṛí hu,í. Us waqt ek khawáṣṣ ne mujh ko ishára kiyá, maiñ áge takht ke jáke wáṣṭe ba-já láne taslí-mát ke itná jhuká, ki sir merá qálín par, jaháñ us ke pá,oñ the, lag gayá; aur der tak is ṭaraḥ jhuká rahá; yaháñ tak ki khud Khátúñ ne sir uṭháne ke wáṣṭe farmáyá, aur merá nám, aur ḥasab wa nasab púchhá. Maiñ ne us ke jawáb

Digitized by Google

meñ jo munásib thá 'arẓ kiyá. Mujh ko dekh, aur bát chít merí sunkar bahut khush hu,í, farmáyá, ki "Maiñ cháhtí húñ, ki apní laṛkí ke sáth terí shádí karúñ, aur wásṭe ṭaiyárí asbáb aur sámán shádí ke ḥukm detí húñ, áj ke dasweñ din, tumhárí rasmeñ nikáḥ kí kar dí já,eñgí; aur is 'arṣe meñ Khalífa se bhí ijázat is amr kí le lúñgí. Is das roz tak tum yahíñ par bahut hoshyárí se raho." Gharaẓ maiñ das din tak usí zanáne makán meñ rahá. Is das din ke darmiyán meñ, wuh bíbí aksar mere pás átí, aur phir chalí játí. Lekin us ke farmáne se maiñ waháñ bahut árám wa 'izzat wa ḥurmat se rahá. Is 'arṣe meñ Zabída ne ijázat Khalífa se bhí lí, aur bahut naqd wa jins us bíbí ko diyá; aur har roz gáná, aur náchná waháñ hotá thá.

Jab nau din isí ṭaraḥ se guzar ga,e, dasweñ din ṭaiyárí ẓiyáfat kí hu,í, aur rasmeñ shádí kí hone lagíñ. Us din ham donoñ dulhá wa dulhan ne ḥamám karke libás fákhira pahná. Shám ko khawáṣṣoñ ne mere wásṭe ṭaraḥ ṭaraḥ ke kháne chune; un sab khánoñ meñ ek qáb pulá,o-sír kí bhí thí jis ko tum sab ṣáḥiboñ ne ba-zor khilwáyá. Maiñ ne use laẓíẓ páke ba-nisbat aur khánoñ ke ba-raghbat tamám kháyá; magar apní shámat aur bad-bakhtí se muñh háth ko khúb nahíñ dhoyá. Káhilí se faqaṭ háth ko rumál se poñchh ḍálá. Phir jab rát hu,í, waháñ par baṛí raushaní karke khawáṣṣoñ ne gáná bajáná shurú' kiyá. Ek ṭaraf gáná ba-jáná thá, aur ek ṭaraf nách aur naqleñ ho rahí thíñ. Jab rasmeñ nikáḥ kí ho chukíñ, khawáṣṣeñ ham donoñ ko ḥujra-i-'arúṣí meñ le ga,íñ.

Maiñ ne khilwat ṣaḥíḥa pákar iráda ham-ághoshí ká kiyá; 'arús dafa'tan mujh se kamál ná-khush aur be-dimágh hu,í; aur aisá shor wa ghul macháyá ki sab khawáṣṣeñ us ḥujre meñ, wásṭe daryáft karne ḥál ke, dauṛí á,íñ. Maiñ yih ḥál dekhkar niháyat mutaḥaiyir aur shashdar hu,á. Us ke ra'b se kuchh sabab is ná-khushí ká púchh na saktá thá. Ákhir khawáṣṣoñ ne 'arús se púchhá, ki "Bíbí, kher hai, kyá ṣadma tum ko pahuñchá? itne hí 'arṣe meñ tum aisí muẓṭarr hokar chillá,íñ, kuchh farmá,o, tá ham us kí tadbír kareñ." Wuh bíbí, ki kamál ghuṣṣe meñ thí, bolí, ki "Is ná-ma'qúl be-imtiyáz ko abhí mere sámne se dúr karo." Maiñ ne ḍarte ḍarte kahá, "Bíbí, kyá aisá mujh se quṣúr hu,á, ki dafa'tan mujh par aisí ghuṣṣe hu,íñ?" Us ne niháyat khafagí se kahá, "Tú baṛá bad aur ḥarám-záda hai, ki tú ne pulá,o lahsan ká kháyá aur háth na dho,e; tú nahíñ jántá, ki mujh ko bardásht ṣuḥbat aise shakhṣ kí, jo is martabe meñ kaṡíf ho, nahíñ; ab tak merá, us kí bad-bú

Digitized by Google

se dimágh phaṭá játá hai." Phir apní khawáṣṣoñ se kahá, "Is ko zamín par liṭá,o, aur chábak mujh ko do." Unhoñ ne fi-l-faur mujh ko zamín par giráke ba'ẓoñ ne háth pakṛe, aur ba'ẓoñ ne páñoñ; aur mere dulhan ne, is be-raḥmí aur sang-dilí se mujh ko márá, ki thak ga,í. Ba'd is ke apní khawáṣṣoñ se kahá, "Is ko polís meñ le já,o, aur polís-dár se kaho, ki is ke háth ko jis se is ne pulá,o-sír kháyá thá, káṭ ḍále." Maiñ ne apne dil meñ kahá, Ai Khudá! itne ẓará se quṣúr par is qadr márá gayá, aur ab háth káṭá játá hai; kásh wuh báwarchí, jis ne us ko pakáyá thá, aur wuh lauñḍí, jo mere áge us ko lá,í thí, daryá meñ ḍúbke mar játí. Gharaẓ har ek khawáṣṣ ko mere is ḥál-zar par bahut tars áyá; ḥukm háth káṭne ká us se sunkar sabhoñ ne háth báñdhke us se kahá, "Hamárí achchhí bahin, hamárí achchhí bíbí, ab bahut ghuṣṣa na karo, yih sach hai, ki is ádmí se baṛá quṣúr hu,á, aur niháyat be-imtiyází kí. Haqíqat meñ tumháre rutbe, aur nafásat-mizáj se wáqif na thá; bahar-kaif is quṣúr se us ke dar-guẕar karo, wuh apní sazá ko pahuñch chuká." Us ne kahá, "Itní tambíh se merí tasallí nahíñ hu,í, maiñ cháhtí húñ, ki us ko sikhá,úñ, ki kyúñkar nafásat se rahte haiñ. Jab tak, ki ko,í nishán sakht us ko na dúñgí, us ko hargiz yád na rahegá ki pulá,o-sír ko kháná, aur háth achchhí ṭaraḥ se na dhoná." Unhoñ ne phir mere wásṭe shafá'at kí. Us waqt wuh chup ho rahí, aur kuchh na kahá.

Phir us makán se uṭhkar chalí ga,í, wuh sab khawáṣṣeñ bhí píchhe píchhe us ke ho líñ, aur mujhe is ḥálat meñ tanhá wahíñ chhoṛ diyá. Das din tak maiñ wahíñ rahá, us ke khauf se ko,í khawáṣṣ aur khádima mere pás nahíñ á,í thí, magar ek búṛhí lauñḍí, ki wuh kabhí kabhí kuchh mere kháne ke wásṭe látí. Ek din, maiñ ne us se ḥál apní dulhan ká púchhá, ki wuh kyá kartí hai; us ne kahá, ki "Wuh bahut bímár hai, ba-sabab us bad-bú ke ki jo tere háth se us ke dimágh meñ pahuñchí thí. Ai ṣáḥib! kis wásṭe tum ne ba'd kháne pulá,o-sír ke hoshyárí se háth na dho,e." Maiñ ne kahá, "Ab to mujh se quṣúr hu,á; Illáh! rí nazákat in bíbiyoñ kí, aur kína-kashí un kí, ki itní thoṛí bát par kyá kuchh na kiyá; aur maiñ bá-wujúd jaur wa jafá ke, ki jo mujh par hu,e, ab tak apní bíbí ko waisá hí cháhtá húñ, aur be-dekhe us ke be-qarárí mujh par ṭárí hai."

Ek din us kaníz-i-pír ne kahá, "Ab terí bíbí ko ṣiḥḥat hu,í, áj wuh wásṭe ghusl ṣiḥḥat ke ḥamám ko ga,í hai, aur us ne mujh se terá nám lekar kahá hai ki, kal ke din us

Digitized by Google

ke dekhne ko á,úñgí; cháhiye ki ab apne dil ko tasallí de, aur us kí muwáfiqat mizáj kí kar. Wuh bíbí kamál piyárí, aur muṣáḥib, aur ham-nishín Zabída-Kháṭúñ kí hai." Gharaẓ dúsre roz wuh mere dekhne ko á,í, aur kahá, ki "Maiñ ṣirf wáste sazá dene tere ke á,í húñ." Phir us ne apní lauñḍí se mujh ko bandhwákar pachhaṛwáyá, aur niháyat be-raḥmí se usturá háth meñ pakaṛ donoñ añgúṭhe háth ke, aur donoñ pañoñ ke, apne háth se káṭ ḍále. Ek 'aurat ne dauṛkar kisí darakht kí jaṛ pís, mere zakhmoñ par wáste band hone khún ke lagá dí. Lekin bá-wujúd is ke shiddat-i-dard se mujhe ghash á gayá. Jab qadre hosh meñ áyá, unhoñ ne mujhe thoṛí sí sharáb pilá,í, jis ke píne se mujh meñ kuchh tawáná,í aur ṭáqat á,í. Apní bíbí se kahá, "Áj ke din se agar phir kabhí is manḥús pulá,o-sír ke mujh ko ittifáq kháne ká hogá, to qasam khákar tum se 'ahd kartá húñ ki 'iwaẓ ek bár háth dhone ke ek sau bís bár ishnán, aur us gháñs kí rákh, aur ṣábún se dho,úñgá." Yih sunke merí bíbí ne kahá, "Háñ, is ṣúrat meñ, maiñ bhúl já,úñgí un sab aẕíyatoñ ko jo mujh par guẕríñ; aur tujh ko apná kháwind jánkar tere sáth rahá karúñgí."

Us saudágar Baghdádí ne un sab mihmánoñ se jo majlis shádí meñ jama' the, kahá:—Ṣáḥibo, is kam-bakht pulá,o-sír ke kháne se yih sabab thá inkár karne ká. Al-gharaẓ un khawáṣṣoñ ne raughan-i-balasán mere zakhmoñ meñ lagáyá, jo wuh raughan aṣl, aur dawá-kháne Khalífa se láyá gayá thá, us ke lagáne se thoṛe dinoñ meñ achchhá ho gayá.

Us ke ba'd maiñ aur merí bíbí aisí khushí aur khurramí se bá-ham rahne sahne lage ki goyá kabhí maiñ ne pulá,o-sír nahíñ kháyá thá. Magar jo andar maḥall-i-Khalífa ke rahtá thá, aur akṡar chhipáyá aur band kiyá játá thá; is wáste audás aur bar-khásta-kháṭir waháñ ke rahne se hu,á; lekin ba-khauf ná-khushí apní bíbí ke is bát ko zabán par na lá saktá thá. Ákhir us ne is amr ko samajh bújhkar Zabída-Kháṭúñ se dar-khwást rahne kí 'aláḥida makán meñ kí. Zabída-Khátúñ, ki az-bas merí bíbí ko piyár kartí thí, rawá-dár us kí mufáraqat kí na hokar chup ho rahí.

Jab ek mahíná púrá guẕrá, maiñ ne apní bíbí ko dekhá, ki apne makán kí ṭaraf chalí átí hai; aur ka,í khwája-sará toṛe ashrafiyoñ ke liye hu,e píchhe píchhe us ke haiñ. Jab wuh un toṛoñ ko rakhke chale ga,e, merí bíbí ne kahá, "Tumhárí taklíf ke sabab se Khátúñ ne ijázat judá rahne kí dí, aur pachás hazár ashrafiyáñ 'ináyat farmá,íñ, tá ki ham 'izzat aur ḥurmat se is shahr meñ raheñ." Das hazár ashrafiyáñ mujh ko dekar kahá, ki "Ko,í makán lá,iq

Digitized by Google

hamáre rahne aur 'izzat ke mol lo." Ham ne jaldí se ek makán bahut achchhá kharíd kiyá, aur us ko asbáb aur sámán se saj sajákar wahán já rahe; aur bahut se lauṅḍí ghulám mol lekar nafís posháken ham donoṅ ne pahníṅ, aur bahut 'aish wa 'ashrat meṅ rahne lage. Magar afsos; ki zamáne ne wafá na kí. Ek baras ke ba'd merí bíbí bímár hokar thoṛe dinoṅ meṅ ján ba-ḥaqq taslím hu,í. Maiṅ dúsrí bíbí ke sáth 'aqd karke Baghdád meṅ usí ṭaraḥ se rahne lagá. Ittifáqan us bíbí ne bhí qaẓá, phir tísrí ká ittifáq hu,á, phir tísrí ke ba'd chauthí ká, aur sab ne isí ṭaraḥ se qaẓá kí. Tab us makán ko manḥús samajhkar bech ḍálá, aur asbáb tijárat ká mol lekar Páris ko gayá. Aur waháṅ se Samarqand ko, phir waháṅ se yaháṅ ákar apní búd-o-básh ikhtiyár kí.

Us modí ne Bádsháh-i-Káshghar se 'arẓ kí, ki "Khudáwand, yih wuh qiṣṣa hai, jo tájir Baghdádí ne rú-ba-rú jamá'at ke jis meṅ maiṅ, kal ke din thá, bayán kiyá." Bádsháh ne farmáyá, "Yih ḥikáyat al-batta thoṛí sí 'ajíb hai; lekin hamáre kubṛe ke ḥál ko nahíṅ pahuṅchtí." Itne meṅ ḥakím Yahúdí ne 'arẓ kiyá, "Khudáwand, ghulám ke qiṣṣe ko sunkar ḥuẓúr bahut khush hoṅge." Bádsháh ne farmáyá, "Agar terá qiṣṣa kubṛe se 'ajíb na hogá, to ummed apní makhlaṣí kí na rakhiyo."

QIṢṢA ḤAKÍM YAHÚDÍ KÍ ZABÁN SE BÁDSHÁH-I-KÁSHGHAR KE ḤUẒÚR MEN.

Ḥakím Yahúdí ne Bádsháh kí janáb meṅ, ba'd ba-já láne ádáb ke 'arẓ kiyá:—Khudáwand, maiṅ pesha ṭabábat ká shahr-i-Damishq meṅ kiyá kartá thá; aur ba-sabab hamadání ke us shahr meṅ, merí baṛí 'izzat aur tauqír thí. Ek roz ḥákim-i-shahr ne mujh ko bulwákar farmáyá, ki "Ek bímár ko jákar 'iláj karo;" phir mujh ko wuh ḥákim khud ek ḥujre meṅ le gayá. Waháṅ par ek jawán-i-ḥasín leṭá hu,á dard se be-qarár thá. Maiṅ ne ṣáḥib-salámat us se kí; us ne jawáb mere salám ká na diyá; lekin áṅkhoṅ se ishára kiyá, ki maiṅ tumháre áne se bahut mamnún hu,á. Tab maiṅ ne us se kahá, "Apná háth mujh ko do, tá nabẓ tumhárí dekhúṅ." Us jawán ne dahne háth ke badle, jaisá ki dastúr hai, bá,eṅ háth apná pesh kiyá. Maiṅ bahut

Digitized by Google

muta'ajjib hu,á, aur samjhá, ki sháyad wuh is dastúr se maḥẓ ná-wáqif hai, ki nabẓ dahne háth kí ḥakím dekhá karte haiñ. Ba-har-kaif maiñ ne us kí nabẓ dekhkar nus<u>kh</u>a likhá, aur ru<u>kh</u>ṣat hu,á; aur har roz mutawátir us ke dekhne ko nau-roz tak jáyá kiyá, aur wuh har roz bá,eñ háth kí nabẓ dikháyá kiyá. Dasweñ din, maiñ ne us ko achchhá pákar kahá, "Ab áp ko ṣiḥḥat hu,í, mere áne kí kuchh ẓarúrat nahíñ; áp <u>gh</u>usl-i-ṣiḥḥat kíjiye."

Phir ḥákim-i-Damishq ne mujh ko is ke ṣile meñ <u>kh</u>il'at bhárí dekar apne dáru-sh-shifá ká tabíb muqarrar kiyá, aur apne maḥall ká 'iláj bhí mujh hí se muta'alliq rakhá. Aur jagah mere kháná kháne ke wáste muqarrar kí. Wuh jawán, jo mere 'iláj se achchhá hu,á thá, jab mujh ko dekhtá, baṛí muḥabbat se pesh átá; chunánchi ḥammám meñ bhí mujh ko apne sáth le gayá. Waqt kapṛe utárne ke maiñ ne dahná háth us ká kaṭá dekhá, aur usí sabab se us ko bímárí thí, aur mujh se chhipátá thá, us ke dekhne se mujh ko baṛá afsos ma'lúm us ne mujh ko muta'assif dekhkar kahá, "Faqaṭ merá dahná háth kaṭá hu,á dekhkar ta'ajjab aur afsos na karo, merí sar-guẓasht 'ajíb wa <u>gh</u>aríb hai. Ba'd fará<u>gh</u>at ḥammám ke jab maiñ kháne par baiṭhúñgá, tab tum se us ko bayán karúñgá." Phir mujh se púchhá, ki "Agar sair karná bá<u>gh</u> ká muẓirr mere wáste na ho, to maiñ sair bá<u>gh</u> kí karúñ." Maiñ ne kahá, "Sair bá<u>gh</u> kí tumháre wáste bahut mufíd hai." Us jawán ne kahá, "Agar tumhárá bhí jí cháhtá ho, to wáste sair is bá<u>gh</u> ke chalo, ki maiñ tum se asná,e-sair meñ apná ḥál kahúñgá." Maiñ ne kahá, "Kyá muzáyaqa;" phir us ne apne ádmiyoñ se kahá, "Kháná taiyár rakho;" aur ham donoñ us bá<u>gh</u> ko ga,e. Do tín bár us bá<u>gh</u>che meñ gasht karke qálín par, ki níche dara<u>kh</u>t sáyadár ke bichhá thá, baiṭh ga,e, aur us jawán ne apná qiṣṣa is ṭaraḥ se bayán karná shurú' kiyá:—Merí paidá,ish shahr-i-Múṣil kí hai, aur maiñ ek <u>kh</u>ándán-i-'álí-shán us shahr se húñ. Mere dádá ke das beṭe the, merá báp sab se baṛá thá, aur siwá mere báp ke, nau chachá mere lá-wald the, aur maiñ faqaṭ apne báp ká akelá beṭá thá; aur mere báp ne merí ta'lím wa tarbíyat ke liye bahut koshish kí; aur har ek 'ilm wa hunar jo har ek bashar ko us kí zindagání aur ma'íshat meñ kám áwe, mujh ko sikhlá,e.

Jab maiñ baṛá hu,á, to har ek ṣuḥbat meñ baiṭhne uṭhne lagá. Ek din jam'e ke roz merá báp aur sab chachá, wáste paṛhne jam'e kí namáz ke, jám,e masjid-i-Múṣil meñ ga,e. Phir jab sab namází, namáz paṛhke apne apne kám meñ

Digitized by Google

jákar maṣrúf hu,e, merá báp aur sab 'ammú wahán̄ par baiṭhkar, maẕkúr kar ek shahr kí k͟húbí aur ábádí ká karne lage. Ek ne mere 'amwon̄ se kahá, "Ko,í mulk Miṣr kí, jo kináre daryá,e Níl ke wáqi' hai, barábarí nahín̄ kartá." Main̄, ki un ke sáth thá, ta'ríf Miṣr kí sunkar itná mushtáq hu,á, ki agar main̄ apne bas aur ik͟htiyár men̄ hotá, to usí dam Miṣr ko chalá játá. Agarchi mere sab chachá tarjíḥ dete the Bag͟hdád aur us ke daryá ko; magar mere báp ne ta'ríf Miṣr kí bahut karke kahá, "Jis ne Miṣr ko nahín̄ dekhá, 'ajá,ib wa g͟hará,ib dunyá se wuh be-k͟habar hai. Zamín us kí sab soná wáqi' hu,í, aur wuh aisí zar-k͟hez hai, ki sab báshinde us ke g͟haní aur mál-dár hain̄, aur wahán̄ kí 'auraten̄ niháyat ḥaṣín aur k͟hush-salíqa. Daryá,e-Níl niháyat k͟hush áyind, pání us ká shírín, aur háẓam; us ke sailáb se hamesha zamín us ke gird-wa-pesh kí sar-sabz aur shád-áb hai; aur us mulk kí zamín aisí narm wa mulá,im qábil zira'at hai, ki ẕará bhí mushaqqat us ke bone men̄ nahín̄ hotí. Ba-k͟hiláf zamín aur mulkon̄ ke kisí shá,ir ne sha'r us kí ta'ríf men̄ kahá, jis ká maẓmún yih wáqi' hu,á. Miṣr wahán̄ ke báshindon̄ se ba-zabán ḥál kahtá hai:—Tumhárá daryá bahut zar-rez, aur tumhárí manfa'at ke wáṣṭe har roz safar men̄ hai; afsos hai, ki tum us ko chhoṛkar aur kahín̄ já,o." Aur mere báp ne kahá, "Donon̄ ṭaraf Níl ke zirá'at aur darak͟ht-i-mewadár se gulzár aur hamesha bahár rahte hain̄; aur ṭaraḥ ṭaraḥ ke sabze aur baqúlát, aur sab ṭaraḥ ke jánwar charand aur parand kí wahán̄ paidá,ish hai, aur bahut shahr-i-ábád, aur nahren̄-i-shírín, aur ádmí qábil aur 'alá-háẕa-l-qiyás, hazáron̄ chízen̄ dil-fareb insán kí wahán̄ par hain̄. Wahán̄ ke pání aur sabze ko agar tashbíh den̄, is ṭaur par ki goyá zumurrud ke ṭukṛe sufaid chánḍí ke ẓarf men̄ jaṛe hain̄, to ba-já hai; aur Kairo, jo dáru-s-salṭanata Miṣr ká hai, niháyat wasí' aur ábád-nau, aur 'álam, ki jis men̄ maujúd 'imárat us shahr kí, andar báhar se niháyat zebá aur dil-pasand. Agar ahrám Miṣr ke dekho to niháyat ta'ajjab karo; wuh miṣl sitún ke niháyat murtafa' kináre daryá,e-Níl ke wáqi' hai; ki ḥakímon̄ ne qabl ṭúfán-i-Núḥ ke ḥifẓ-i-'ulúm ke liye banáyá thá, aur un par 'ulúm Yúnání ḥikmat ko kanda kiyá thá, tá ṭúfán se ẓá,i' na hon̄.

Bá-wujúd is qadr zamáne ke ab tak usí ṭaraḥ qá,im wa bar-qarár hain̄; un ke dekhne se insán kí 'aql bák͟hta hotí hai, ki jis istiḥkám aur k͟húb-ṣúratí se ṭaraḥ ṭaraḥ ke patthar un men̄ lage hain̄, aur itne buland ki sir un ká badlí men̄ chhip játá hai. Jo ko,í un ko dekhe, to us ko

Digitized by Google

ma'lúm ho, jis bádsháh ne un ko banwáyá, wuh al-batta, sab salátín aur ḥukkám-i-dunyá par ghálib hogá. Aur yih 'imárateñ, aur marqad dalálat karte haiñ, un kí rafa'at shán wa shaukat par; ki bá-wujúd guẕarne is qadr zamáne daráz ke, wuh ab tak ṣadmát zamáne se maḥfúẕ haiñ, aur áyinda bhí muddat daráz tak báqí raheñge. Aur maiñ ne bahut shahr, miṡl Miṣr ke, mánind Damliyá, Rosattá, aur Alagzandriyá ke dekhe; jis meñ bahut ahl-i-millat rahte haiñ. Aur hazároñ qism ghalle aur párche, aur bihtar chízoñ kí, wáste ma'íshat aur ásá,ish Baní-Adam ke, paidá,ish hai. Aur maiñ ne bahut 'umr apní un shahroñ aur mulkoñ meñ 'izzat aur ḥurmat se ba-sar kí.

Phir jawán ne kahá:—Mere báp kí yih sab báteñ sunkar, mere chachá,oñ ne kuchh jawáb na diyá, balki unhoñ ne bhí us ta'ríf ká iqrár kiyá. Aur mujh ko us waqt se aisá ishtiyáq Miṣr ke dekhne ká hu,á, ki din rát be-qarár rahá kartá thá; Khudá se du'á máñgtá, ki ko,í sabab aisá ho ki Miṣr ko jákar dekhúñ. Ittifáqát ḥusna se mere chachá bhí mushtáq Miṣr ke hu,e, aur mere báp se kahá, ki "Tum bhí qaṣd Miṣr ká karo, ki tá ham tum milke bá-ham wahán ko chaleñ." Mere báp ne is amr ko manẓúr kiyá. Ba'd is ke mere chachá,oñ ne, ki saudágar aur bahut daulat rakhte the, wuh asbáb, jo Miṣr meñ bahut nafa' se biktá thá, bahut sá kharíd kiyá. Aur jab maiñ ne ḥál ṭaiyárí ká un kí suná, apne báp ke pás rotá hu,á gayá, aur kahá, ki "Mere ta,íñ bhí ijázat jáne kí un ke sáth do, tá maiñ bhí mál-i-tijárat ká kháṣṣ apne wáste kharíd karúñ." Mere báp ne kahá, ki "Abhí tum khurd sál ho, is safar meñ tum ko bahut taklíf hogí, tumhárá jáná Miṣr meñ ṣaláḥ nahíñ." Is bát se merí khwáhish kuchh kam na hu,í.

Tab maiñ ne apne chachá,oñ se kahá, ki "Tum is amr meñ mere báp se sifárish karo." Gharaẓ un ke kahne se merá báp ráẓí hu,á, ki "Khair, Damishq tak hamáre sáth chale, wahán se jab ham qaṣd Miṣr ke jáne ká kareñge, us ko rukhṣat Múṣil kí ṭaraf kar deñge." Phir wálid ne kahá, "Damishq bhí bahut achchhá shahr, aur áb-o-hawá wahán kí niháyat khúb hai." Maiñ ráẓí hu,á ki wahíñ tak mujh ko le chaliye.

Agarchi maiñ bi-l-kull mushtáq Miṣr ke dekhne ká thá, lekin jo raẓámandí báp kí bhí ẓurúr thí, Damishq tak bhí jáná ghanímat jáná. Gharaẓ, Múṣil se apne báp aur chachá,oñ ke sáth Misopatámiya ko rawána hu,á, aur wahán se Apaṛlish ko gayá. Phir wahán se Ḥalb ko, wahán thoṛe din rahke, ham sab Damishq ko pahuñche. Dekhne se us

Digitized by Google

shahr ke, maiñ niháyat khush hu,á, aur ham sab ek sará meñ utre; aur us shahr ko niháyat wasí' aur ábád páyá. Rahnewále sab mazhab, aur bá-ikhláq the. Ka,í roz tak, sair wa gul-gasht wahán ke bághát kí, ki har ek mánind Firdaus ke thá, kí. Aur us shahr kí shahr-i-panáh niháyat mustaḥkam aur dil-chasp thí, aur ham ne is miṣl mashhúr ko, ki Damishq khúbí wa laṭáfat se goyá Firdaus kí ján hai, sach jáná.

Aur mere chachá,oñ ne ba'd tawaqquf chand roz ke qaṣd áge jáne ká muṣammam kar merá asbáb baṛe nafa' se bechá, ki mujh ko fí ṣad páñch rupa,e fá,ide meñ ḥáṣil hu,e. Gharaẓ, us munáfa'-i-kaṣír se, maiñ bahut mutamatti' hu,á. Ákhir mere báp aur chachá, mujhe Damishq meñ chhoṛkar áge ko rawána hu,e, aur un ke ba'd jáne ke maiñ ne apne roz-marra ke ikhráját meñ aisí kifáyat kí, ki be-fá,ida ek ḥabba ṣarf na hotá. Us ke ba'd ek baṛí ḥawelí apne rahne ke wáste kirá,e ko lí. Us ḥawelí meñ, ki niháyat nafís aur sang-i-marmar kí thí, aur la'l wa zar-i-nigár se andar báhir us ke naqsh-o-nigár bane hu,e, ek pá,íñ-bágh thá, jis meñ bahut fawwáre járí the. Maiñ ne us makán ko shísha-i-álát, wa-ghaira, asbáb aur sámán se, ki sháyáñ mere ḥál ke thá, thoṛe se kharch meñ sajá, aur árásta kiyá. Málik us ghar ke pahle 'Abdu-r-Raḥím námí ek shakhṣ shurafá,e Damishq se the; ab us ko ko,í jauharí máldár mol lekar kiráya chalátá thá. Maiñ ne us ko do ashrafí ko kiráya liyá, aur mere khadam aur ḥasham bahut the; ba-ṭaur amíroñ ke us meñ rahtá, aur kabhí kabhí wahán ke shurafá kí, ki jin se ta'árúf aur shinásá,í ho ga,í thí, da'wat kartá, aur kabhí wuh merí ẓiyáfat karte. Isí ṭaraḥ maiñ ghaibat meñ báp aur chachá,oñ ke, shahr-i-Damishq meñ maṣrúf ásá,ish rahá kartá, aur log mere pás áte játe, aur merá kár-o-bár kiyá karte.

Ek din maiñ darwáze par apne ghar ke, hawá kháne ke wáste baiṭhá hu,á thá, ki ek bíbí bahut achchhí poshák pahne hu,e, niháyat khúb-ṣúrat, mere pás á,í, aur kahá, "Kyá tum achchhá kapṛá bechte ho?" Yih kahkar andar ghar ke chalí ga,í. Jab maiñ ne us ko dekhá, ki wuh andar ḥawelí ke já chukí, maiñ wahán se uṭhá, aur andar jákar darwáza band kar liyá, aur us bíbí ko ek dálán meñ le gayá, aur baiṭháke kahá, "Bíbí-ṣáḥib, achchhe achchhe thán áp kí pasand ke lá,iq mere pás haiñ, magar afsos hai, ki is waqt maujúd nahíñ." Us bíbí ne sunkar naqáb ko apne chihre se ulaṭ liyá. Maiñ us kí ṣúrat, ki az-bas ḥasín aur dil-rubá thí, dekhte hí ḥawás bákhta ho gayá. Wuh bíbí

Digitized by Google

bolí, ki "Maiñ thánoñ kí kharíd ke wáste nahíñ á,í húñ, terí muláqát manzúr thí, cháhtí húñ ki shám tak rahúñ, agar tum ko ná-gawár na ho. Is waqt maiñ ṣirf kuchh kháyá cháhtí húñ." Maiñ ne kahá, ki "Mere zahe naṣíb!" aur usí waqt apne ádmiyoñ ko ḥukm kiyá, ki "Jald sab taraḥ ke mewe, aur kuchh shíshe sharáb nafís ke lá,o." Unhoñ ne sab ko fauran muhayyá kiyá. Phir ham donoñ baiṭhkar, baṛe luṭf, aur kaifiyat se kháyá piyá kiye, aur ádhí rát kamál 'aish wa 'ashrat meñ kaṭí. Ba'd niṣf shab ke ham donoñ so rahe.

Jab fajr hu,í, maiñ ne das ashrafiyáñ, nikálkar us bíbí ke háth meñ rakhíñ; us ne un ashrafiyoñ ko na liyá, aur jaldí mujh ko pher díñ, aur kahá, ki "Maiñ ashrafiyáñ lene ko tere pás nahíñ á,í thí." Phir jab maiñ ne bahut takrár kí, us ne kahá, ki "Agar yih ráh wa rasm rakhoge, to phir maiñ tumháre ghar kabhí na á,úñgí." Aur ulṭí das ashrafiyáñ apní thailí se nikál mere háth meñ rakhíñ, aur ba-zor mujh ko díñ, maiñ ne majbúr hokar le líñ, aur kahá, ki "Ba'd tín din ke phir shám ke waqt á,úñgí." Yih kahkar rukhṣat hu,í. Aur maiñ ne us kí judá,í meñ yih taṣawwur kiyá, ki mere dil ko síne se nikálkar le ga,í. Aur ba'd tín roz ke wuh bíbí usí waqt phir á,í, maiñ ne us ká baṛe ishtiyáq se istiqbál kiyá aur ghar meñ le gayá. Aur wuh shám aur tamám rát hamárí usí luṭf aur kaifiyat meñ guzrí, jaisá ki aglí shám aur rát guzrí thí. Dúsre din waqt rukhṣat ke mujh se phir iqrár kiyá, ki tísre din phir á,úñgí; aur das ashrafiyáñ phir mujh ko dekar chalí ga,í.

Gharaẓ, tísrí muláqát meñ, jab sharáb ke nashe ne us par khúb zor kiyá, mujh se kahne lagí, ki "Merí ján, tú mujh ko kaisá jántá hai, maiñ khúb-ṣúrat húñ yá nahíñ?" Maiñ ne kahá, "Yih sawál tumhárá 'abaṣ hai. Tum ne merí muḥabbat aur piyár ko ba-nisbat apne khúb muláḥaza kiyá. Maiñ ján wa dil se tumháre úpar fidá húñ. Tum merí sháhzádí aur malika ho. Is ke púchhne se kyá ḥáṣil?" Us ne kahá, "Ab to tum yih kahte ho, lekin jab dúsrí bíbí ko, jo mujh se ján-pahchán rakhtí hai dekhoge, to yih báteñ bhúl já,oge; wuh mujh se san-wa-sál meñ chhoṭí aur niháyat náznín ṣáḥib-jamál hai, maiñ us ko apne sáth lá,úñgí. Wuh mujh ko cháhtí hai, aur tumháre dekhne ká us ko baṛá ishtiyáq paidá hu,á, be-ijázat tumhárí maiñ us ko nahíñ lá saktí." Maiñ ne kahá, "Bíbí, tumheñ ikhtiyár hai, jab cháho un ko le á,o. Lekin mujh ko dúsrí bíbí ke dekhne se kyá gharaẓ wa maṭlab; maiñ to apne dil ko tumháre úpar fidá, aur taṣadduq kar chuká húñ, ab

Digitized by Google

mumkin nahíñ ki, kisí ṭaraḥ se is meñ farq á,e." Us bíbí ne kahá, "Khabardár, isí qaul wa iqrár par rahná, maiñ tumháre dil ko ázmátí húñ."

Jab yih guft-gú ho chukí, tab wuh bíbí mujh se rukhṣat hu,í; aur us roz pachás ashrafiyáñ mujh ko díñ, aur ba-zor mujh ko lená paṛíñ. Aur chalne ke waqt kahne lagí, "Yád rakho, ki do roz ke ba'd ek nayá mihmán tumháre ghar áwegá, us kí ẓiyáfat kí ṭaiyárí kar rakhná; aur maiñ usí waqt, jo mere áne ká ma'múl hai á,úñgí."

Maiñ ne jis din ki us ne wa'da us ke le áne ká kiyá thá, us makán ko jhaṛwá, aur farsh-furúsh se ṭaiyár kar rakhá. Aur ṭaraḥ ṭaraḥ ke kháne aur mewe wa-ghaira muhayyá kiye. Ákhir qaríb shám, wuh donoñ bíbiyáñ á,íñ, aur andar jákar donoñ ne naqáb ko muñh se uṭhá liyá. Fi-l-ḥaqíqat, dúsrí das ḥiṣṣe pahlí se har ek amr meñ ziyáda thí, agar ek naẓar merí pahlí par paṛtí, to ka,í bár dúsrí par; is wáste ki ḥusn aur garmí us meñ aisí thí ki, khwáh-ma-khwáh dil us kí ṭaraf khaiñchtá, aur má,il thá. Aur us kí, jab naẓar-i-ulfat mujh par paṛtí, maiñ be-qarár ho játá.

Gharaẓ, maiñ ne donoñ kí shukr-guzárí kí. Dúsrí bíbí ne kahá, "Mujh ko cháhiye, ki tumhárá shukr ba-já lá,úñ, ki tum ne mujh ko ijázat apne ghar áne kí dí." Ba'd is guft-gú ke, maiñ ne un donoñ bíbiyoñ ko kháne par baiṭháke, áp bhí sámne na,e mihmán ke já baiṭhá. Aur wuh khauf se pahlí bíbí ke, naẓar aur tabassum merí ṭaraf na kar saktí thí. Magar us ne shírín ḥarakatoñ se mere dil ko apne úpar farefta kiyá, aur jab us ne jáná, ki maiñ dil se usí kí ṭaraf má,il húñ, tab us ne zer-i-lab ishároñ se bahut báteñ piyár kí mujh se kíñ. Wuh pahlí bíbí is ḥál ko ján ga,í. Pahle hañske kahne lagí, ki "Tum merí dost-dár bíbí par áñkh ḍálte ho; apní qasam aur paimán ko, jo tum ne abhí kiyá thá, bhúl ga,e." Maiñ ne bhí usí ṭaraḥ hañskar kahá, ki "Tum ná-ḥaqq muttaham kartí ho; mujh ko kyá munásib hai, ki tumháre khiláf is bíbí kí ṭaraf, ki tum us ko mihrbání ke ráh se mere ghar lá,í ho; aur wuh bíbí, tumhárí dost-dár hai, áñkh uṭháke dekhúñ, is bát meñ mújib merí nadámat ká tum donoñ ke nazdík hai."

Jab ham sab khúb sharáb ke nashe meñ chúr hu,e, na,í bíbí aur maiñ chorí se ek dúsre ko dekhte, aur ramz wa isháre karte. Pahlí bíbí ko is se aisá ḥasad aur kiná hu,á, ki niháyat ghuṣṣe meñ áke uṭh khaṛí hu,í, aur yih kahke, ki "Maiñ abhí átí húñ," mere ghar se chalí ga,í. Aur thoṛí der ke ba'd, dúsrí bíbí, ki mere pás baiṭhí thí; rang

Digitized by Google

us ke chihre ká badal gayá, aur ḥálat naz' kí sí ho ga,í. Maiñ ne gardan meñ háth ḍál ke use sambhálá, ki mabádá kursí se gir na paṛe. Itne meñ wuh ján ba-ḥaqq taslím ho ga,í. Maiñ ne ghabrákar, apne ádmiyoñ ko pukárá, ki us ko thámbheñ, aur báhir nikalke púchhá, ki wuh pahlí bíbí kidhar ga,í. Mere ádmiyoñ ne kahá, ki darwáze se báhir nikal, aur faláni galí se ho chalí ga,í hai.

Tab mujh ko ma'lúm hu,á, ki muqarrar usí kí bad-ẕátí se, yih amr hu,á; pichhle gilás meñ kuchh zahr-qátil, milákar us ko pilá ga,í. Maiñ is wár-dát ná-gahání se niháyat sará-síma hu,á, aur dil meñ ḍará, aur kahá, ki dekhiye kyá muṣíbat is ḥádiṡe se mujh par paṛe.

Phir yih sochá, ki áyanda jo kuchh ki ho so ho, ab is bíbí kí lásh ko jaldí se dafan kar diyá cháhiye. Tab maiñ ne apne ádmiyoñ se kahá, ki ek jagah se patthar sang-i-marmar ká, jo tamám ṣaḥn meñ us ḥawelí ke usí ká farsh thá, uṭhá, áhista áhista qabar khodo. Unhoñ ne ba-mújib mere kahne ke cháñdní meñ qabar ṭaiyár kí; tab maiñ ne us bíbí kí lásh ko us meñ dafan karke, phir wuhí patthar us jagah rakh, barábar farsh ke kar diyá.

Ba'd is ke, maiñ ne libás safar ká pahn, aur zar-i-naqd ko apne sáth le, báqí asbáb ḥujroñ meñ muqaffal kiyá, aur muhr apní un par lagáke báhir ke darwáze par bhí qufl lagá diyá. Aur us jauharí ke pás, jo málik us ḥawelí ká thá, gayá aur ek baras ká kiráyá peshgí us ko dekar kahá, ki "Yih kunjí us ḥawelí kí apne pás amánat rakhná; mujh ko kuchh abhí ẓurúrat dar-pesh á,í hai, ki maiñ apne chachá,oñ ke pás, shahr-i-Kairo ko chand muddat ke wáṡte játá húñ." Yih kahkar us se rukhṣat hu,á. Aur ghoṛe par sawár ho, be is ke, ki ko,í mujh se Damishq meñ máni' aur muzáḥim ho, Kairo kí ṭaraf chalá.

Chañd roz ke ba'd shahr-i-Kairo meñ pahuñchkar apne chachá,oñ se muláqát kí. Wuh dekhkar mujhe ḥairán hu,e, aur kahne lage, ki "Tum kyúñkar is shahr meñ á,e?" Maiñ ne kahá, "Tumhárí intiẓárí maiñ ne waháñ bahut kí; jab tum na á,e, aur na kuchh khabar khair wa 'afíyat kí tumhárí, maiñ ne is 'arṣa,e-daráz meñ pá,í; ghabrákar chalá áyá." Unhoñ ne bahut mihrbání mere ḥál par farmá,í, aur iqrár kiyá, ki "Ham sab tumhárí sifárish tumháre báp se kareñge, is wáṡte ki wuh tumháre áne se yaháñ bahut ná-khush hogá; ki be merí ijázat ke kyúñ á,e."

Phir usí sará meñ jaháñ wuh sab the, maiñ bhí shab-básh hu,á, aur 'ajá,ib wa ghará,ib shahr-i-Kairo ke, jo qábil dekhne ke the, achchhí ṭaraḥ se dekhe. Phir jab mere báp,

Digitized by Google

aur chachá,oñ ne, sab apná asbáb bechkar shahr-i-Múṣil ke jáne kí ṭaiyárí kí; maiñ, ki hanoz khúb Kairo dekh nahíñ chuká thá, unhoñ se chhipke aur jagah, ki un kí sará se dúr thí, já rahá. Aur jab tak ki wuh waháñ se na ga,e maiñ apne makán se na niklá; aur unhoñ ne bahut mujh ko waháñ ḍhúñḍhá, lekin na páyá. Sab ne taṣawwur kiyá, ki sháyad wuh sharmindagí, aur nadámat se, ki be-ijázat apne báp ke yaháñ áyá thá, phir Damishq ko phir gayá; ham waháñ pahuñchkar us ko apne sáth ghar le já,eñge. Yih sochkar, wuh waháñ se chale.

Maiñ, un ke jáne ke ba'd, shahr-i-Kairo meñ tíñ baras tak rahá. Aur har baras kiráyá ḥawelí ká Damishq meñ us jauharí ke pás bhej diyá gayá; aur likh bhejtá thá, ki "Asbáb bahut khabar-dárí se rakhná, maiñ jald waháñ á,úñgá."

Ka,í baras aur waháñ par rahá, magar ko,í wár-dát shahr-i-Kairo meñ mujh par aisí nahíñ hu,í, ki qábil iẓhár ke ho; magar jo muṣíbat, ki Damishq meñ mujh par paṛí, us ko sunkar bahut ḥairán hoge.

Gharaẓ jab maiñ shahr-i-Kairo se phir Damishq meñ áyá, to pahle usí jauharí ke pás chalá gayá; wuh mujh ko dekhkar bahut khush hu,á, aur mere sáth us ḥawelí tak áyá, aur maiñ ne qufl aur muhr, jis ko qufl par lagáyá thá, ba-dastúr páyá. Aur ba'd chale jáne jauharí ke, jhāṛne aur ṣafá karne meñ us makán ke, khidmat-gár ne ek málá-tilá,í, zanjír kí ṣúrat, jis meñ das dáne gol motiyoñ ke paro,e hu,e the, páyá. Wuh us ko mere pás le áyá, maiñ ne us mále ko pahchání, ki wuhí málá hai jis ko us bíbí ke gale meñ, jo zahr se mu,í paṛá hu,á dekhá thá, aur ghabráhaṭ meñ mujhe kuchh us kí yád na thí. Gharaẓ, wuh málá dekhkar, maiñ us bíbí ko yád karke bahut royá, aur kapṛe meñ lapeṭkar gale meñ ḍál liyá. Ba'd dúr hone mándagí safar ke ba-dastúr Damishq meñ rahne lagá; yaháñ tak, ki naqd jis qadr mere pás thá, sab kharch ho gayá, aur asbáb bechne kí naubat pahuñchí. Tab maiñ ne, pahle qaṣd málá bechne ká kiyá; magar jo mujh ko shinákht motí aur us kí qímat ke andáza karne ká sha'úr kam thá, is liye maiñ aisí muṣíbat meñ paṛá, ki tum jis ko sunke bahut muta,assif hoge chauk meñ le gayá, aur waháñ ek dallál ke háth meñ us mále ko dekar kahá, is ko bechtá húñ. Us dallál ne kahá, "Aisí raqam jawáhar kí, maiñ ne kabhí dekhí nahíñ, is ká har ek motí qímatí aur ná-yáb hai." Phir wuh dallál mujh ko dukán par jauharí ke, ki jis ke ghar meñ rahtá thá, baiṭhá gayá, ki "Ṣáḥib, ẓará áp yaháñ tawaqquf kareñ,

Digitized by Google

maiñ is raqam ko bázár meñ dikhlá, aur us ke kharídár ko ba-ham pahuñchá, ḥál qímat ká, jo kuchh ki faiṣal pátí hai, abhí áp se ákar kahtá húñ." Thoṛí der ke ba'd us dallál ne ákar chupke se kahá, "Ṣáḥib, qímat is mále ki do hazár ashrafí hai, magar ab ko,í pachás ashrafí se ziyáda nahíñ detá." Maiñ ne kahá, "Jis qímat ko, ki ab bike, bechkar qímat us kí mujhe lá de." Wuh dallál, us saudágar ke pás jo pachás ashrafí detá thá, gayá; aur kahá, "Málik is qímat par rází hai." Wuh saudágar ba-mujarrad sunne is ḥál ke, us dallál ko pakaṛkar Kotwál ke pás le gayá, aur us mále ko dikhlákar kahá, ki "Yih málá chorí gayá thá, ab chor apne ta,íñ saudágar qarár dekar is ko bechne áyá, aur wuh chauk meñ maujúd hai; do hazár ashrafí ká málá, pachás ashrafí par dená qubúl kiyá, sastá bechná us ká, dalíl chorí kí ṣaríḥ hai." Kotwál ne barq-andázoñ se kahá, "Use báñdhke khúb máro; kyúñ is qadr sastá bechtá hai." Kotwál ne mujh ko pakaṛ bulwákar púchhá, ki "Yih málá terá hai?" Maiñ ne kahá, "Háñ, merá hai." Ákhir Kotwál ẓálim ne mujh ko is qadr márá, ki khauf se maiñ ne iqrár chorí ká kiyá. Ba-mujarrad is kahne ke dahná háth merá káṭ ḍálá, aur málá mujh se chhín liyá. Tín din tak, maiñ usí ghar meñ, ki jis meñ rahtá thá, dard se paṛá taṛpá kiyá. Ádmí mere, ḥákim ke khauf se mujhe chhoṛkar chale ga,e.

Ba'd tín din ke is ḥádiṡe se, kyá dekhtá húñ, ki bahut se ádmí polís ke, mere ghar ghus á,e; aur un ke sáth merá gharwálá, aur wuh saudágar, jis ne mere par mále kí chorí lagá,í thí. Unhoñ ne áke mujh ko ek rassí se báñdh liyá, aur bahut sí gáliyáñ dekar kahne lage, "Yih málá ḥákim is shahr ká hai, tín baras hu,e haiñ ki wuh khoyá gayá thá, aur usí waqt se us ḥákim kí ṣáḥib-zádí bhí ghá,ib hai." Mujh ko yih bát sunkar, dard aur gham háth ke káṭe jáne ká bhúl gayá, aur bahut andeshoñ dúr wa daráz meñ paṛá; ki yih muṣíbat pahle se ziyáda hai. Phir apne dil ko tasallí dí, ki khair, har-chi bádá bád; ḥákim yá to merá quṣúr mu'áf karegá, yá halák kar ḍálegá, maiñ is meñ bhí rází húñ, ki is muṣíbat se naját pá,úñgá. Ba-har-kaif unhoñ ne mujh ko ḥákim ke sámne le jákar ḥáẓir kiyá. Ḥákim ne mujh ko naẓar-i-raḥmat se dekhkar chhuṛwá diyá, aur logoñ se púchhá, ki "Yih wuhí jawáñ hai, ki jis ne málá bechne ko bhejá thá." Sab ne kahá, "Yih wuhí hai." Ḥákim ne kahá, "Yih jawán chor nahíñ, ná-ḥaqq is par ẓulm hu,á;" aur ḥukm kiyá, ki "Jis saudágar ne is jawán par chorí kí tuhmat kí thí, le jákar gardan máro." Wuh

Digitized by Google

fi-l-faur qatl kiyá gayá. Is ke ba'd ḥákim ne sab ḥáẓirín ko rukhṣat karke tanhá,í meñ mujh se farmáyá, ki "Ai farzand, be-khauf wa khaṭar mujh se bayán kar, ki yih málá tere háth kyúnkar lagá; aur is iẓhár meñ ko,í bát na uṭhá rakhná."

Maiñ ne un donoñ bíbiyoñ ká ḥál aur kaifiyat, ḥasad, aur ghadr, pahlí kí, aur marná zahr se mere háthoñ par dúsrí ká, mufaṣṣil bayán kiyá. Ḥákim ne sunkar farmáyá, "Mu-shíyat-ízidí se kisí ko chára wa guzír nahíñ hai, us par ráẓí aur shákir húñ." Phir merí ṭaraf mutawajjih hokar kahá, "Ai farzand, terí muṣíbat se, jo ná-ḥaqq tujh par hu,í, mujh ko baṛá ranj wa alam hu,á, ab maiñ apna ḥál bayán kartá húñ. Wuh donoñ bíbiyáñ merí beṭiyáñ thíñ. Yih pahlí bíbí, ki pahle tumháre ghar ga,í thí, baṛí beṭí, aur dúsrí chhoṭí beṭí. Maiñ ne baṛí kí shádí shahr-i-Kairo meñ apne bhá,í ke beṭe ke sáth kí thí. Ittifáqan us ká shauhar mar gayá, aur wuh laṛkí Miṣr meñ ka,í baras rahí; aur saikaṛoñ bad-ẕátiyáñ, aur sharárateñ síkhkar wahán se phir mere ghar á,í; aur wuh dúsrí bíbí, jo us se chhoṭí thí, aur tumháre háthoñ par jis kí ján niklí, wuh bahut ṣáḥib-i-sha'úr aur nek-bakht thí, kabhí mujh ko us ke sabab se ranj na pahuñchá. Baṛí bahin us ko bhí bad-ráh kar apne sáth báhir le jáyá kartí thí. Us ke marne ko ek din guẕrá thá, ki maiñ ne kháte waqt us ko púchhá, wuh kaháñ hai, kal se maiñ us ko nahíñ dekhtá. Baṛí bahin us kí yih sunkar rone lagí, maiñ samajh gayá, ki kuchh muṣíbat us par paṛí. Tab maiñ ne us se ba-isrár kahá, ki 'Jo kuchh tujh ko us ká ḥál ma'lúm hai, kaho.' Us ne ek áh ṭhaṇḍí bharke kahá, ki 'Maiñ is ke siwá, aur kuchh nahíñ kah saktí, merí bahin kal ke din achchhí poshák aur motiyoñ ká málá pahnkar báhir kahíñ ga,í thí, jab se phir wuh ghá,ib hai.' Maiñ ne yih sunkar, is shahr meñ us ko bahut talásh kiyá, magar kuchh us be-naṣíb kí khabar na pá,í. Ba'd kitní muddat ke us kí baṛí bahin, us kám se, jo us ke sáth kiyá thá, pashemán hu,í, aur din rát us ke wáste royá kartí, aur kháná píná chhoṛ diyá; yaháñ tak ki bímár hu,í, aur ka,í din ke ba'd mar ga,í."

Phir us ḥákim ne farmáyá, ki "Ai mere farzand, ham tum donoñ be-naṣíb haiñ, ab mere sharík ranj ke ho, aur apná gham dil se bhúlá; maiñ tísrí laṛkí se terí shádí kar dúñgá, wuh laṛkí un donoñ se khúb-ṣúrat aur chhoṭí hai; tum us ko dekhkar bahut khush hoge, aur us se ráẓí rahoge. Mere ghar ko apná ghar samajho, mere ba'd wuh aur tum mere wáris ho." Maiñ ne kahá, "Khudáwand,

Digitized by Google

main sab taraḥ se ḥuẓúr ká farmáñ-bardár húñ; aur áp kí 'ináyat aur khávindí ká kisí taraḥ se shukr adá nahíñ kar saktá." Us ne kahá, "Ab ziyáda der na karo."

Phir gawáh bulwákar, ba-ghair rasmoñ záhirí ke, apní laṛkí ko us ne mere sáth biyáh diyá, aur jo us muftarí kazzáb ke qatl karne se us kí tasallí qarár wáqi'í nahíñ hu,í thí, us ne us kí daulat wa imlák mujh ko dilwá dí. Tum ne bhí waqt muláqát ke, ḥál tawajjuh aur 'ináyat is ḥákim ká nisbat mere daryáft kiyá hogá. Kal ek ádmí mere chachá,oñ ke pás se mujhe talásh karne yaháñ áyá, aur khatt un ká mujh ko diyá, jis meñ ḥál mere báp ke marne aur mujh ko bulá bhejne ká thá, ki apne báp ke mál wa daulat ká ákar wáris ho. Magar ab, ki merí shádí yaháñ ke ḥákim kí laṛkí se hu,í thí, aur jáná waháñ se Múṣil ko dushwár thá is wáste apne chachá,oñ ko main ne likh bhejá, ki merá áná kisí taur se nahíñ ho saktá, aur main yaháñ áp kí du'á se bahut khush húñ, apne báp ká tarka, main ne apní taraf se tum ko diyá. Us jawán ne ḥakím se yaháñ tak apne ḥál ko kahkar kahá, "Ab yaqín hai, ki ba'd sunne is ḥál ke, tum ko 'uzr mere dahne háth na dene ká, nabẓ dikháne ke waqt, ba-khúbí ma'lúm hu,á hogá."

Jab yih qiṣṣa tamám hu,á, us ḥakím Yahúdí ne Bádsháh-i-Káshghar se kahá, "Yih qiṣṣa jawán saudágar Múṣilí ká hai, jis ko áp ke ḥuẓúr meñ záhir kiyá, aur main us waqt Damishq meñ thá, aur us ḥákim kí zindagí tak Damishq meñ us ke pás rahá kiyá. Jab us ne qaẓá kí; main waháñ se bar-khásta khátir hokar mulk-i-Párs meñ gayá, aur sab Párs ke shahroñ kí sair karke, Hindústán meñ, aur waháñ se áp kí dáru-r-riyásat meñ pahuñchá aur tabábat ko, ki merá pesha qadím thá, ikhtiyár kiyá."

Bádsháh-i-Káshghar ne kahá, "Agarchi yih qiṣṣa, tú ne kahá 'ajíb hai, lekin misl qiṣṣe us kubṛe ke nahíñ; tum sab apní khátir-jama' na karo, ki is ke sabab se makhlaṣí pá,oge. Yád rakho, ki main tum chároñ ko, 'iwaẓ khún is kubṛe ke, qatl karúñgá."

Phir wuh Darzí uṭhkar Bádsháh ke ḥuẓúr meñ áyá aur apne ta,íñ us ke qadamoñ par ḍálkar kahá, "Ab main ek sar-guzasht ko 'arẓ kartá húñ, yaqín hai, ki us ke sunne se ḥuẓúr kamál khush hoñge."

Digitized by Google

QIṢṢA DARZÍ KÍ ZABÁNÍ RU-BA-RU BÁDSHÁH-I-KÁSHGHAR KE.

Darzí ne ádáb ba-já lákar Bádsháh-i-Káshghar ke ḥuẓúr meñ yih qiṣṣa is ṭaraḥ bayán kiyá, ki:—Ek saudágar ne is shahr meñ apne dostoñ kí da'wat kí, aur mujh ko bhí us ẓiyáfat meñ buláyá. Parsoñ fajr ke waqt, ba-mújib us kí ṭalab ke maiñ us ke ghar gayá; qaríb bís ádmí ke, waháñ maiñ ne faráham dekhe, magar ṣáḥib-i-khána us waqt tak waháñ na thá. Ham sab us ke áne ke muntaẓir the; itne meñ kyá dekhte haiñ, ki wuh ek jawán-i-lang ko, jo bahut hasín aur posbák-i-fákhira pahne hu,e thá, apne sáth liye átá hai. Ham sab, ṣáḥib-i-khána ko dekhkar uṭh khaṛe hu,e. Wuh us jawán ko, apne sáth dálán meñ, jaháñ ham sab baiṭhe hu,e the, le jáke ṣadr kí jagah biṭhláne lagá. Aur wuh jawán waháñ baiṭhá cháhtá thá, ki ek ḥajjám us ko naẓar paṛá, wuh us ko waháñ baiṭhe dekh, pichhle pá,oñ phirá aur majlis se nikal, iráda chale jáne ká kiyá. Sáḥib-i-khána, jawán kí is adá se bahut mutaḥaiyir hu,á, aur kahá, "Ai mere ṣáḥib tum kaháñ játe ho? Maiñ ne tum ko taklíf dí thí, ki mere ghar tashríf farmá hokar kháná tanáwul kíjiye; chunánchi kháná ṭaiyár hai, baiṭhkar us ko ham-ráh aur aḥbáb ke khá,iye. Ba-ghair kháná khilá,e, maiñ tum ko jáne na dúñgá." Us jawán-i-ajnabí ne kahá, "Ṣáḥib, maiñ tumháre ghar apne ta,íñ halák karne ke wásṭe nahíñ áyá, bará,e Khudá mujh ko yaháñ se jáne do; maiñ ṣúrat-i-naḥs is ḥajjám kí, ki yaháñ ḥáẓir hai, dekh nahíñ saktá."

Darzí ne kahá:—Ham sab us jawán kí báteñ sunkar mutaḥaiyir hu,e, ki yih is qadr kyúñ is ḥajjám se ná-ráẓ hai. Chunánchi wásṭe daryáft karne is ḥál ke gird us ke hu,e, aur us se kahá, ki wásṭe sunne ḥál is ḥajjám ke mushtáq haiñ. Us ne kahá, "Ṣáḥibo, mere langṛe hone ká sabab yihí ḥajjám-i-shúm hai, aur maiñ bahut muṣíbatoñ meñ is ke sabab se mubtalá hu,á; is wásṭe maiñ ne 'ahd kiyá, ki jaháñ kahíñ yih ná,í hogá, us jagah meñ na húñgá, balki us shahr ko chhoṛ dúñgá. Ṣáḥibo, maiñ ne rahná Baghdád ká, jo merá waṭan-i-kháṣṣ thá, isí ke háth se chhoṛá; aur jalá,e-waṭan karke is shahr meñ rahne lagá. Magar afsos, yaháñ bhí yih dushman maujúd hai, liháẓá maiñ yaháñ ṭhahr nahíñ saktá; mujh ko mu'áf karo, ki maiñ ghar jákar isí waqt aur shahr ko chalá já,úñ, tá is múẓí ke háth se maḥfúẓ rahúñ." Yih kahkar, ham sab se

Digitized by Google

rukhṣat hu,á aur cháhtá thá, ki be-ijázat ṣáḥib-i-khána ke chalá já,e, magar ṣáḥib-i-da'wat ne dauṛkar use ṭhahráyá, aur makán-i-'aláḥida meñ baṛí tauqír se kháná khiláyá, aur 'aṭr wa pán us ko dekar kahá, "Maiñ kamál mamnún aur mashkúr tumhárá húñgá, agar tum is ḥajjám kí bad-sulúkí ká ḥál, jo tum se us ne kí hai, ẓáhir karo." Aur ham sab ne bhí sharík ṣáḥib-i-khána ke hoke isí amr meñ us jawán se dar-khwást kí, aur wuh ḥajjám bhí jawán kí báteñ suntá játá, aur chupká sar jhuká,e zamín kí ṭaraf dekh rahá thá. Ákhir wuh jawán us kí ṭaraf pusht karke baiṭhá, aur is ṭaraḥ se is ḥál ko bayáñ karná shurú' kiyá.

QIṢṢA JAWÁN-I-LANG KÁ ZABÁNÍ DARZÍ KE.

Merá báp shahr-i-Baghdád meñ rahtá thá, aur bahut 'izzat wa ḥurmat se us kí waháñ ba-sar hotí thí; aur maiñ ek hí us ká farzand thá. Jab us ne wafát pá,í, maiñ likh paṛhkar kár-i-tijárat se ba-khúbí wáqif ho gayá thá. Us ne apní zindagí meñ sab mál wa daulat ko mujhe hiba kiyá thá; maiñ ba'd intiqál wálid ke, bahut samajh bújhkar, zar ko ṣarf kiyá kartá; mere aise chalan se har ek waháñ ke báshinde, mujh ko niháyat dost aur 'azíz rakhte. Aur maiñ bá-wujúd jawán aur báligh hone ke, 'ishq aur muḥabbat 'auratoñ se kuchh wáqif na thá, aur niháyat sharm wa ḥayá mujh ko thí, ki kabhí bíbiyoñ kí ṣuḥbat meñ na játá aur un se bahut parhez rakhtá. Ittifáqan ek roz maiñ ek ṭaraf játá thá, aur dúsrí ṭaraf se bahut sí 'aurateñ átí thíñ. Maiñ apne ta,íñ un se bacháne ke wáste ek tang kúche meñ jákar takht par, jo muttaṣil ek darwáze ke bichhá hu,á thá, baiṭh gayá, aur yih khiyál kiyá, ki jab wuh 'aurateñ chalí já,eñgí, to maiñ waháñ se apne ghar chalá já,úñgá. Ittifáqan waháñ ek khiṛkí merí naẓar ke sámne thí, aur níche us khiṛkí ke kitne darakht phúloñ ke lage the, maiñ wuh phúl khile hu,e waháñ se baiṭhá hu,á dekh rahá thá; itne meñ wuh khiṛkí khulí, aur ek bíbí-i-jawán, pandra sola baras kí 'umr, jis par maiñ hazár ján se 'áshiq ho gayá, naẓar paṛí. Wuh mujh ko dekhkar muskará,í, aur ánkheñ mujh se laṛákar chaman meñ ga,í, aur darakhtoñ meñ phúloñ ke pání diyá. Phir udhar se phirkar dúsrí bár mujh ko, náz

wa kirishme se dekh, us khiṛkí meñ chalí ga,í aur use band kar liyá.

Ṣáḥibo, jis qadr maiñ 'auratoñ se parhez kartá thá, usí qadr maiñ us par farefta hu,á, aur ghash kháka̱r usí takht par gir paṛá. Jab ba'd der ke hosh meñ áyá, dekhá, ki qáẓí shahr ká baṛí dhúm se áyá, aur usí ghar meñ chalá gayá. Maiñ ne qiyás kiyá, ki yih us bíbí ká báp hai. Maiñ waháñ se apne ghar usí ḥál meñ áyá, aur tap-i-muḥarriqa meñ mubtalá hoke bichhaune par aisá girá, ki ẕará mujh meñ hosh wa ḥawás na rahe. Mere ghar ke log, yih ḥál dekhkar, niháyat sar-á-síma, aur mutaraddid hu,e, aur mere 'azíz aur aqribá, jo mujh ko bahut piyár karte the, yih ḥál sunkar mujhe dekhne dauṛe á,e. Aur niháyat muẓṭarr hokar púchhne lage, "Miyán, tumhárá kyá ḥál hai, aur tum ko dafa'tan kyá ho gayá?" Maiñ ne az-ráh-i-hoshiyárí ke us ráz ko kisí se na kahá, aur khámoshí ikhtiyár kí. Mere chup rahne se un ko ziyáda qalq hu,á, aur ḥakím log, jo dawá dete, ko,í mufíd na paṛtí, aur ko,í tadbír fá,ida na bakhshtí. Thoṛe dinoñ meñ merí táb wa ṭáqat salb ho ga,í, aur ṣáḥib farámosh ho gayá. Ka,í din ke ba'd ek baṛí-bí, ki mere ghar ke logoñ se ta'áruf rakhtí thí, is ḥál ko sunkar mere dekhne ko á,í, aur bahut ghaur se mujh ko níche se úpar tak dekhá, ẓáhir meñ ko,í bímárí mujh meñ na pá,í. Tab sochkar, us ne mere ghar ke logoñ se kahá, "Tum sab is ke pás se sark já,o, maiñ tanhá,í meñ is ko phir dekhúñgí."

Jab sab log chale ga,e, us bíbí ne mujh ko phir tale se úpar tak khúb ba-ghaur dekhkar kán meñ mere kahá, "Miyán, maiñ ne tumhárí bímárí ko khúb dekhá, ko,í bímárí ba-ẓáhir tumháre badan meñ nahíñ pátí, magar yih, ki kisí bíbí-i-khúb-ṣúrat ko dekh 'áshiq hu,e ho, sharm se us ká iẓhár nahíñ karte. Agar mujh ko tumhárí ma'shúqa ká nám wa nishán ma'lúm ho, to maiñ tumhárí is amr meñ madad karúñ, ab sach batá,o, wuh kaun sí bíbí hai jis par tum farefta hu,e, maiñ tá ba-maqdúr apne, tumháre maṭlab ke wáste koshish karúñgí." Yih kahkar wuh muntaẓir mere jawáb ke hu,í, aur bahut sá mujhe tang kiyá, tá maiñ kuchh us se kahúñ; magar maiñ nahíñ cháhtá thá, ki us se ba-sabab sharm ke apná ḥál ẓáhir karúñ, is wáste maiñ ne us kí ṭaraf dekhkar ek áh-i-sard kí, aur kuchh na kahá. Us ne kahá, "Mere ṣáḥib, itní bhí sharm na cháhiye, maiñ to kahtí húñ ki tumháre kám meñ maiñ ba-dil koshish karúñgí, phir kis wáste apne dil kí bát mujh se nahíñ kahte. 'Álam-i-jawání

Digitized by Google

meñ akşar aise mu'ámale parte haiñ; ákhir tadbír aḥbáb se un ke maṭlab ḥáṣil hote haiñ."

Gharaẓ us nek bíbí ne is qism kí báteñ bahut kíñ, yaháñ tak ki maiñ us se khulá aur apní bímárí ká sabab ẓáhir kiyá; aur us se isí qadr 'arzú kí, ki agar tumháre sabab se phir ek bár us ká dekhná muyassar, aur merí muḥabbat ká ḥál us tak ẓáhir ho, to al-batta ṣúrat zindagání kí mutaṣawwir hai. Us pír zál ne kahá, "Ai farzand, wuh bíbí, jis ká tum ne ẕikr kiyá, beṭí baṛe qáẓí shahr kí hai, aur 'ajab nahíñ ki tum us ko dekhkar 'áshiq hu,e, wuh aisí hí náznín dil-fareb bíbí Baghdád kí bíbiyoñ meñ hai; lekin wuh aur us ká báp, jis ko tum ne dekhá thá, donoñ niháyat mutakabbir aur durusht mizáj haiñ; aur wuh qáẓí apní laṛkiyoñ ko kabhí ghar se báhir nikalne nahíñ detá. Aur un ko ḥukm kiyá hai, ki jis waqt ẓurúrat tum ko báhir nikalne kí ho, to tum zinhár, mardoñ kí ṭaraf na dekhná. Chunánchi jab wuh kabhí báhir nikaltí haiñ, to un kí áñkhoñ par paṭṭí kapṛe kí báñdhí játí hai, aur mánind andhoñ ke, un ko kanízeñ háth pakaṛ galí kúchoñ meñ le játí haiñ. Ḥál us bíbí aur us ke báp ká yih hai, jo maiñ ne kahá; kásh, tum aur hí kisí bíbí par 'áshiq hote." Gharaẓ us bíbí ne bahut ásmán wa zamín dikhlákar kahá, ki "Yih sab báteñ jo maiñ ne kahíñ sach haiñ; aur yih andesha wa khiyál, jo maiñ kartí húñ az-ráh dúr-andeshí ke hai, magar tum kháṭir-jama' rakho. Dekho to Khudá kyá kartá hai! ab to maiñ játí húñ."

Yih kahkar wuh pír-zan chalí ga,í. Do tín din ke ba'd wuh phir á,í aur mujh se kahne lagí, "Miyán, maiñ áge se kahtí thí, ki wuh laṛkí, jis par tum marte ho, baṛí nak chaṛhí hai; har-chand maiñ ne bahut sá kahá, us ne ẕará khiyál na kiyá, jab tak tumhárí bímárí ká ḥál us se kahá kí, chupkí suná kí, phir jab ẕikr muláqát ká dar-miyán meñ áyá bahut ghuṣṣe hokar ba-naẓar garm merí ṭaraf dekhá, aur kahá, 'Tum ne baṛí gustákhí aur jur,at kí, ki aisí bát mujh se kahí; agar phir kabhí aisí bát tum se maiñ ne suní, to maiñ tumhárí ṣúrat se be-zár húñgí.'"

Us ne yih báteñ kahkar merí bahut tasallí kí, ki "Tum kháṭir-jama' rakho, máyús na ho; jab tak ki tumhárá maṭlab na hogá, mujh ko chain na paṛegá. Bá-wujúd us kí tashaffí karne ke, ṣáḥibo, maiñ máyús hokar qaríb-i-marg hu,á, aur áge se ziyáda merí ḥálat tabáh hu,í; magar jab kabhí wuh baṛí-bí átí, to us ko apná maḥram-i-ráz jánkar ek gúna merí tasallí hotí. Ek din wuh á,í aur mere pás bahut bíbiyoñ ko baiṭhá dekhkar, mere kán meñ chupke se

Digitized by Google

kahá, "Ab main tumháre wáste khush-khabarí lá,í hún." Yih bát sunte hí mujh men táqat aur tawáná,í á ga,í; jhat pat uth baithá. Phir us barí-bí ne kahá, "Kal ke din, ki pír thá, main us bíbí ke pás ga,í thí, us waqt main ne use bahut khush pákar apne ta,ín maghmúm banáyá, aur rone lagí. Us bíbí ne merá yih hál dekhkar púchhá, 'Merí achchhí mán, khair to hai, áj tum is tarah se gham-zada kyún ho?' Main ne kahá, 'Kyá kahún. Bará ta,assuf hai, ki abhí main us jawán ke pás se, jis ká zikr áge kiyá thá, á,í hún; us men ab kuchh hálat nahín, ab tab ho rahá hai; yih hál us ká tumhárí muhabbat men hu,á, ab wuh wájibu-r-rahm hai, aur tum barí sang-dil, aur be-rahm ho.' Us náznín ne jawáb diyá, 'Main to us shakhs ko jántí nahín, ki kaun hai, aur kahán rahtá hai; ná-haqq us ke marne aur ján dene kí mujh par tuhmat rakhtí ho.' Main ne kahá, 'Bíbí, tum bhúl ga,ín, main ne us roz tum se kahá thá, ki yih wuh jawán hai, jo tumháre darwáze ke sámne baithá thá, aur tum jab khirkí kholkar apne phúlon ko pání dene ke wáste báhir á,í thín, us waqt wuh tum ko dekhkar 'áshiq-zár ho gayá, aur us gharí se tumhárí garmí muhabbat men mánind shama' ke din rát ghulá kiyá; ab us men kuchh hál nahín, báqí us dafa' tum se jo us ká hál main ne bayán kiyá thá tum sunkar mujh par bahut ná-khush hu,ín. Main ne wuh sab hál us se bayán kiyá, us gharí se, aur bhí us ká hál tabáh hai; agar tumhárí nazar mihrbání kí us par ho, to sháyad us kí ján bach já,e, wálá kám to us ká tamám ho chuká hai.' Phir jab main, yih hál us se kah chukí, aur apní súrat ziyáda áge se mátam-zadon kí baná,í, aur ánkhon men ánsú bhar lá,í, tab us mahbúb ne kahá, 'Bíbí, tum sach kahtí ho, mere hí 'ishq men us jawán ká yih hál hu,á.' Phir wuh bolí, ki 'Agar faqat mere dekhne aur mujh se báten karne se, us jawán kí zíst ho, to mujh ko us men kuchh daregh nahín.' Tab main ne kahá, 'Is qadr mihrbání us ke haqq men káfí hai.' Us ne ek sáns thandí bharkar kahá, 'Achchhá, tum jákar us se kaho, ki wuh mujhe phir dekh saktá hai, agar us kí is men khushí hai, lekin ba-juz guft-gú karne ke aur ummed mujh se na rakhe, jab tak ki main us se kat-khudá na hún, aur báp merá rází na ho.' Main ne us bíbí kí bahut ta'ríf wa tausíf kí, aur balá,en us kí lekar kahá, 'Subhán-alláh tum kyá munsif mizáj aur bá-Khudá achchhe ádmí ho; Khudá tum ko salámat rakhe; ab main jákar us ko yih khush-khabarí detí hún.' Phir us mahbúb ne kahá, 'Jum'e ke din, ki merá báp wáste parhne namáz ke jáma'-

Digitized by Google

masjid meñ játá hai, wuh jawán us waqt tanhá áwe, maiñ us ko andar bulá lúñgí, aur ek gharí peshtar báp ke áne se us ko rukhṣat kar dúñgí, is 'arṣe meñ mujh ko dekhe, aur bát-chít ba-khúbí mujh se kare.'"

Al-gharaẓ, jab us barí-bí ne ákar yih muzhda mujh se kahá, ṣáhibo, maiñ us waqt kí khushí ká ḥál bayán nahíñ kar saktá, ki kis qadr mujh ko ḥáṣil hu,í, aur fauran mujh meñ táb wa ṭáqat á ga,í; maiñ ne us barí-bí kí shukr-guzárí karke ek torá hazár ashrafí ká us ko diyá aur rukhṣat kiyá.

Aur din jum'e ke fajr ko uṭhkar maiñ ne cháhá, ki ba'd iṣláḥ aur ḥamám ke, poshák-i-nafís pahn aur 'iṭr malkar qáẓí ke ghar já,úñ, aur us ma'shúqa ke ba'd muláqát ke bát-chít apní shádí kí karúñ. Aur us ko ráẓí pákar dar-khwást us kí kat-khudá,í kí apne sáth qáẓí se karúñ. Yih sochkar, maiñ ne apne ek ghulám se kahá, ki jald ek ḥajjám hoshyár chálák ko bulá lá, tá merí iṣláḥ baná,e. Ittifáqan wuh ná-shudní ghulám, is kam-bakht ḥajjám ko, jo yaháñ baiṭhá hai, bulá láyá. Us ne áte hí ba'd salám-'alaik ke kahá, "Áp ke bashare se ma'lúm hotá hai, ki áp ke dushman bahut bímár the." Maiñ ne kahá, "Háñ, maiñ ne barí bímárí se abhí ṣiḥḥat pá,í hai." Ḥajjám ne kahá, "Ḥaqq-Ta'álá áp ko hamesha sab áfaton se maḥfúẓ rakhe, aur faẓl wa 'ináyat us kí shámil ḥál tumháre rahe." Maiñ ne kahá, "Maiñ usí ke faẓl wa karam ká ummedwár húñ." Phir us ne kahá, "Áp farmáye, ki áp kí ḥajámat baná,ún, yá faṣd kholúñ." Maiñ ne kahá, "Kyá tú ne nahíñ suná ki mujh ko ṣiḥḥat ḥáṣil hu,í hai, ḥájat faṣd kí, kyá hai? Tú jald merí ḥajámat aur khaṭṭ baná, bahut bátoñ se der na kar, mujh ko ṭhík do pahr ko kahíñ ẓarúr jáná hai."

Ḥajjám us par bhí bahut der tak baká kiyá, aur apne hathiyár na khole, aur ustura bhí tez aur durust na kiyá. Balki kiswat se ek bahut achchhá uṣṭurláb nikálá, aur dálán se uṭhkar ṣaḥn meñ gayá, aur qadamoñ ko áhista rakhtá hu,á irtifá' áftáb ko usṭurláb se samajh ba-kamál ghurúr dálán meñ áyá, aur kahá, ki "Khush hújiye, is jum,e ke din áṭhwíñ táríkh ṣafar sinn chhih sau pachás baras Hijrí muṭábiq sát hazár tín sau bís sál Iskandarí meñ Qur,án aur ittiṣál Mirríkh aur Mushtarí ká hotá hai, is se bihtar ko,í aur sá'at mú-taráshí ke wáste nahíñ; dúsrí gharí meñ yih ittiṣál bar-'akṣ pahle ke niháyat bad aur naḥs áp ke ḥaqq meñ hai, aur ittiṣálát kawákah se bhí is waqt mujh ko ma'lúm hu,á, ki áj ke din áp ke dushmanoñ par barí muṣíbat paregí, magar ján kí kher hai. Aur wuh badí ki

Digitized by Google

tum ko áj pahuñchegí zindagí tak us ká rahná ma'lúm hotá hai; lekin mujh ko agar apne sáth rakhiye, yaqín hai, ki maiñ un muṣá,ib meñ tumháre kám á,úñ."

Phir us jawán ne yaháñ tak bayán karke kahá:—Ṣáḥibo, ẕará merí pareshání aur iẓṯiráb par khiyál farmá,o, ki kis qadr is ḥajjám ne apní be-húda-go,í se mujh aise 'áshiq-zár ko aisí ma'shúqa jalílu-l-qadr kí muláqát se, ki jaháñ parinda bhí par nahíñ már saktá, báz rakhá. Maiñ us ke in muzakhrafát ko sunkar niháyat ghuṣṣe meñ áyá; phir apne ko ẓabṯ karke us se kahá, ki "Áyá, maiñ ne tujh ko mashware ke liye, yá wásṯe daryáft karne sá'at-sa'd wa naḥs ghaṛí ke buláyá hai, tujh ko wásṯe ḥajámat ke ṯalab kiyá hai, yá tú apná kám kar, yá chaltá phirtá naẕar á; maiñ dúsrá ḥajjám bulá lúñgá." Wuh muñh meñ kaf bhar lákar bolá, "Itná ghuṣṣa áp kyúñ karte haiñ, tum nahíñ jánte, mujh aisá ḥajjám kabhí áp ko na milegá, mujh meñ bahut kamál haiñ, jin ká thoṛá sá áp kí khidmat meñ bayán kartá húñ, ṯabábat, nujúm, ṣarf, naḥw, balághat, faṣáḥat, manṯiq, aur tamám 'ulúm riyáẓí, khuṣúṣ hindisa, hai,at, 'ilm-i-ḥisáb, sitárá-shinásí, in sab 'ilmoñ meñ mujh ko takmíl hai. Aur siwá is ke 'ilm-i-taríkh dání salátín máẓí,a, balki tamám 'álam kí mujh ko achchhí ṯaraḥ se ma'lúm, aur 'ulúm-i-ḥikmat ke sab yád aur mere bar-zabán haiñ; aur ḥáfiẕa aisá hai, ki sab masloñ-shar'i aur 'ulúm se sína-ba-sína chale áte haiñ ágáh húñ. Gharaẓ ko,í 'ilm aur kitáb dunyá meñ nahíñ ki jis ko maiñ khúb nahíñ jántá. Áp ke báp gharíq-raḥmat jin ko maiñ akṣar yád karke rotá húñ, merí liyáqat khúb jánte the, aur qadr merí un ke sámne bahut thí, aur kabhí mujh ko apne se judá na karte the. Ḥaqíqat meñ un ke pás namak se cháhtá húñ, ki áp ke sáth rahkar ḥusn-i-khidmat se pesh á,úñ, aur un umúr meñ, jo tumháre mad-naẕar haiñ, sharík hokar, kisí ṯaraḥ kí áfat tum par na áne dúñ."

Yih báteñ mazakhrafát us kí sunkar, bá-wujúd ghuṣṣe ke be-ikhtiyár hañs paṛá, aur kahá, "Kab tak, ai bakkí, tú bak-bak karegá, aur kab merí ḥajámat baná,egá?" Us ne jawáb diyá, "Subḥán-alláh, áp ne bar-'aks sab logoñ ke, ki mujh ko kam-go kahte haiñ, khiṯab ziyáda-go,í ká diyá, aur bakkí kahá. Mere chhih bhá,í haiñ, un ke nám suniye,—Baṛe ká nám Bakbak, dúsre ká nám Bakbára, tísre ká nám Bobak, chauthe ká nám Álkauz, páñchweñ ká nám Alnaschar, chhaṭe ká Sháhkabak; yih sab al-batta baṛe bakkí aur bakwásí haiñ; aur maiñ un sab meñ chhoṭá, aur bahut kam-sukhan húñ."

Digitized by Google

Darzí ne kahá, us jawán ne jamá'at se khitáb kiyá:—
Ṣáḥibo, ẕará inṣáf karo, ki bá-wujúd is bakbak ke apne ta,ín chupká aur kam-go taṣawwur kartá hai. Tab maiñ ne apne dúsre ghulám se, ki mere ghar ká kharch uṭhátá thá, kahá, "Tín ashrafí is ko dekar rukhṣat kar de, áj maiñ ḥajámat na banwá,úñgá." Us ḥajjám ne sunkar kahá, "Ṣáḥib, kyá farmáte haiñ, maiñ áp se to yahán nahíñ áyá, ba-mújib ṭalab ke áyá, aur qasam hai mujh ko, jo tumhárí, ba-ghair ḥajámat baná,e yahán se já,úñ; agar tum merí qadr wa manzilat nahíñ karte is meñ merá gunáh nahíñ; tumhárá padar-i-buzurgwár merí liyáqat aur qabiliyat se khúb ágáh thá. Agar wuh marḥúm kabhí apní faṣd khulwáne ko mujhe ṭalab kartá, to apne pahlú meñ mujh ko biṭhátá, aur apne sáth mujh ko kháná khilwátá, aur merí báteñ ḥikmat-ámez, aur kalám farḥat-añgez ko sunkar niháyat khush hotá; kamál qadr-dání aur sukhan-fahmí se farmátá, ki 'Miṣl tere qábil dunyá meñ nahíñ.' Tab maiñ us ke jawáb meñ 'arẓ kartá, ki 'Banda to is lá,iq nahíñ, magar áp maḥz az-ráh-i-qadr-dání, aur banda-nawází ke aisá mere ḥaqq meñ farmáte haiñ.' Chunánchi ek din merí bátoñ se áp ke wálid-májid is maze meñ khush hu,e, ki sau ashrafí, aur ek bhárí khil'at mujh ko 'ináyat kiyá. Ek bár un kí faṣd kholne se maiñ mál-á-mál ho gayá, chunánchi ab tak un ko yád kartá húñ." Yih qiṣṣa bhí kahkar wuh ḥajjám khámosh na hu,á; fauran dúsrí kahání báñdhí, aur bakná shurú' kiyá, yahán tak, ki ádhá ghañṭá guẕar gayá, aur us kí báteñ muhmil sunte sunte maiñ 'ájiz áyá, aur bahut ḥairán-pareshán hokar sochá, ki, is ẓálim ná-khudá-tars ná,í se ghuṣṣa aur durushtí pesh nahíñ já,egí, ba-muláyamat pesh áyá cháhiye. Tab narmí se maiñ ne kahá, ki "Ab apní ḥikmat kí bátoñ ko tamám kíjiye, aur merí ḥajámat jaldí se baná díjiye, mujh ko ek baṛá kám dar-pesh hai, jaisá ki tum se ka,í bár kah chuká húñ." Wuh nába-kár sunkar hañsá, aur kahá, "Mujh ko ma'lúm hu,á ki tum ko ko,í baṛí muhimm dar-pesh hai, lekin us muhimm se mujhe bhí ágáh kíjiye, aur mujh ko apne sáth rakhiye; balki munásib hai, ki mujh se áp mashwara lekar kár-band hoñ, jaisá, ki tumhára báp-dádá mere pás ákar, pahle har amr meñ ṣaláḥ púchhá karte, ba'd us ke us meñ dast-andáz hote; mujh ko apná farmán-bardár, aur naukar samjhiye, aur dil kí bát be-wiswás mujh se kahiye." Maiñ ne kahá, "Ai 'azíz, tú bakte bakte merá maghz chá‌ṭ gayá, aur apne muzakhrafát se mere bahut kám ḥarj kiye." Yih kahke maiñ uṭh khaṛá hu,á aur ghuṣṣe meñ apná ek páñwoñ uṭhákar zor se zamín

Digitized by Google

par márá. Ḥajjám be-ḥayá mujhe khashm-nák dekhkar kahne lagá, ki "Áp ná-khush na hújiye, ab maiñ tumhárí jaldí iṣláḥ baná,e detá húñ." Phir us ne merá sir bhigokar múñḍná shurú' kiyá, phir thoṛí sí mú-tarúshí karke ṭhahr gayá, aur kahá, "In khiyálát fásid ko, jo áp ke dil meñ guzarte haiñ, dúr kíjiye aur merí kibr-sinní aur hama-dání ká khiyál na farmá,iye." Maiñ ne us ko kahá, "Chal, apná kám kar, ziyáda na bak." Phir us ne kahá, "Kyá áp ko ko,í baṛá ẓarúrí amr dar-pesh hai, jis ke sabab se itní ghabráhaṭ hai?" Maiñ ne kahá, "Áge tujh se maiñ kah chuká húñ, phir bár bár kyúñ púchhtá hai, tujh ko ḥajámat banáne se kám hai, aur qiṣṣoñ se kyá maṭlab." Phir us múzí ne kahá, "Ṣáḥib itná garm na ho, mujhe yih ḍar hai, ki áp be-samjhe bújhe is kám meñ qadam rakheñ aur khaṭá pá,eñ, is wásṭe ki 'áqiloñ ne kahá hai, jo ko,í be-ta,ammal kám karne par átá hai, ákhir ko nadámat uṭhátá hai; is liye áp se 'arẓ kartá húñ, ki wuh kám kyá hai, mujh ko us se ágáh kíjiye, ki us ke wásṭe áp bahut jaldí, aur be-qarárí karte haiñ, tín sá'at abhí do pahar meñ báqí haiñ, is qadr shitábí kyá hai?" Maiñ ne kahá, "Jo apne wa'de meñ ṣádiqu-l-qaul kah láte haiñ, wuh áge waqt mu'aiyan ke apne ta,íñ waháñ pahuñcháte haiñ, tú is bát ká khiyál na kar, ḥajámat merí jaldí baná de." Tab us ne merí tasallí ke wásṭe uṣṭurláb ko rakh usturá uṭhá liyá, aur merá ádhá sir múñḍkar uṭh khaṛá hu,á, aur áftáb kí ṭaraf dekhkar kahá, "Abhí do pahar meñ tín ghaṛí kámil báqí haiñ." Maiñ ne kahá, "Maiñ nujúm ká qá,il nahíñ, mere nazdík sab a'mál us ke jhúṭhe haiñ"; aur jal bhunke bahut báteñ sakht wa sust us ko kahíñ. Tab us ne kahá, "Ai mere ṣáḥib, itní garmí aur ghaiẓ na farmá,iye, ẕará ṭhañḍe hújiye, aur apne ta,íñ sambháliye, is ghuṣṣe se ḍartá húñ ki mabádá kahíñ áp kí bímárí phir 'aud na kare, maiñ ek lamḥe meñ áp kí ḥajámat baná dúñgá." Yih kahkar us ne uṣṭurláb ko apní kiswat meñ rakhá aur usture ko uṭhá chamoṭe par ki kamar meñ báñdhe hu,e thá, tez kiyá, aur phir sir múñḍne lagá. Us par bhí wuh kam-bakht chup na thá, agar ek bál múñḍtá to das báteñ kartá. Ákhir ko kahne lagá, ki "Agar mujh ko ham-ráh líjiye, aur apne kár ẓarúrí se ágáh kíjiye, to áp ko bahut báteñ us amr meñ ta'lím karúñgá." Maiñ ne ná-chár hoke us ná-shudaní ḥajjám ke dhoká dene ke liye kahá, "Ba'ẓe dostoñ ne merí ṣiḥḥat kí taqríb meñ da'wat kí hai, aur wuh muntaẓir mere áne ke haiñ." Ḥajjám nám ẓiyáfat ká sunkar úchhal paṛá, aur kahne lagá, ki "Khudá áp ko salámat rakhe, áp ne is waqt mujhe khúb

Digitized by Google

yád diláyá, maiñ ne kal ke din páñch chár apne dostoñ kí da'wat kí thí, aur áj maiñ us ko bhúl gayá thá; ab tak kuchh taiyárí kháne kí un ke liye nahíñ kí." Maiñ ne kahá, "Muẓáyaqa nahíñ; áj agarchi, maiñ mada'ú aur jagah húñ lekin merá dastar-khwán muwáfiq ma'múl ke aqsám khánoñ se taiyár hai; maiñ sab kháná tujh ko dilwá dúñgá, aur sharáb bhí bahut achchhí tujh ko milegí, ba-sharte ki merí ḥajámat jaldí baná de. Aur jis ṭaraḥ wálid ne terí báteñ sunkar tujh ko in'ám wa ikrám se khush kiyá thá, yaqín ján, ki maiñ tere khámosh rahne meñ, us se ziyáda tujh ko dúñgá." Wuh ḥajjám is bát ko sunkar bahut ráẓí aur khush huá, aur kahá, ki "Khudá áp ko salámat rakhe, maiñ un khánoñ ko dekh lúñ, ki wuh mere dostoñ ko káfí hoñge yá nahíñ." Maiñ ne kahá, "Ek ḥalwán hai, aur chhih murgh ákhta aur bára murgh khánagí, aur wuh sab kháne assí ádmiyoñ ko kifáyat kareñge." Phir maiñ ne apne ghulám se kahá, "Wuh sab kháne, aur chár shíshe sharáb ke, is ḥajjám ko díjiyo." Us ne kahá, "Bahut khúb." Phir us ḥajjám ne kahá, "Kuchh mewe aur ẓurúf bhí 'ináyat hoñ." Maiñ ne us kí bhí parwánagí dí, wuh najis la'ím ḥajámat ko chhoṛ har-ek chíz dekhne lagá.

Gharaẓ us ḥajjám-i-mal'ún ne isí baháne se ádhí ghaṛí merí aur bhí ẓá'i kí, aur ẓará bhí mutawajjih ḥajámat banáne meñ na huá. Phir mere ghuṣṣa karne par ḥajámat banáne lagá. Thoṛí der ke ba'd usture ko rakhkar kahne lagá, "Afsos hai, agar áp ke wálid-májid jíte rahte to maiñ kabhí muḥtáj na hotá, magar shukr Khudá ká, ki áp ne bhí merí 'izzat kí; maiñ ne siwá tumháre aur tumháre báp ke, áj tak kisí se kuchh nahíñ liyá, aur ḥál merá mánind zan-ṭúṭ ke hai, ki ḥajjámoñ meñ dallákí kiyá kartá thá, yá mánind sille ke, ki jo bhúne chane galiyoñ meñ bechtá phirtá thá, yá misl sánwá-báqlá-farosh ke, yá misl shá-tara-farosh ke, yá mánind Abú-bakarí ke, ki rástoñ meñ pání chhiṛaktá thá tá khák na uṛe, yá mánind Qásim ke, ki khalífa ká pásbán thá. Yih sab hamesha achchhí ṭaraḥ se rahte, aur náchá gáyá karte; sab log Baghdád ke un ko ẓiyáfateñ khiláte, aur un sab meñ ek baṛí khúbí yih thí, ki bahut kam-sukhan the, mánind is ghulám ke jo áp ke ḥuẓúr meñ bol rahá hai. Ab maiñ ek gít aur nách zan-ṭúṭ dallák ká gátá húñ, áp us ko sune." Phir us ḥajjám ná-ma'qúl ne gáná aur náchná misl zan-ṭúṭ ke shurú' kiyá. Har-chand maiñ ne ghuṣṣe hoke us se kahá, "Apná mus-kharápan mauqúf kar"; magar wuh kab suntá thá, yaháñ

Digitized by Google

tak ki us ne wuh naql púrí kí. Phir us ke ba'd kahne lagá, ki "Ab maiñ un sab ko, jin ká ḥál maiñ ne ẕikr kiyá, jákar mada'ú kartá húñ; aur áp bhí agar merí naṣíḥat suniye, to apne dostoñ ko chhoṛkar isí ẓiyáfat meñ sharík hoñ, wagar na, áp ke dost bak bakkar bahut ranj deñge, aur áp ke dushmanoñ ko phir bímár ḍáleñge, aur un kí ṣuḥbat aur ikhtilát ke 'iwaẓ bande ke ghar tashríf le chaliye." Maiñ ne bá-wujúd ghuṣṣe ke us kí ḥimáqat aur muskharepan par hañs diyá, aur kahá, "Mujh ko terí da'wat ba-dil qabúl hai, kisí din furṣat ke waqt tere ghar jákar, muskharápan terá dekhúñ sunúñgá; magar áj maiñ ma'ẕúr húñ, kisí ṭaraḥ se waháñ já nahíñ saktá, tú jaldí ḥajámat merí púrí karke apne ghar já, ki tere dost waháñ ákar muntaẓir hoñge." Us ne phir lajájat se kahá, ki "Maiñ ne jo 'arẓ kiyá hai, us se inkár na kíjiye, aur ẓarúr chaliye, mere ghar kí majlis ká tamáshá dekhkar áp bahut khush aur maḥẓúẓ hoñge; aur yaqín hai, ki aisá luṭf, aur kaifíyat un kí ṣuḥbat se ḥáṣil hogí, ki áp apne sab dostoñ ko bhúl já,eñge." Maiñ ne us se kahá, "Itná be-ṣarfa aur be-húda kyúñ baktá hai; maiñ terí ẓiyáfat meñ áj kisí ṭaraḥ já nahíñ saktá." Phir us ḥajjám ne kahá, "Kher, agar áp mere ghar nahíñ chalte, to mujh ko apne sáth le chaliye; maiñ ab yih sab kháne ki áp ne 'ináyat kiye haiñ apne ghar le játá húñ, aur apne mihmánoñ ko khilákar jaldí phir átá húñ; mere akhláq muqtaẓá is bát ke nahíñ haiñ, ki tum ko akelá jáne dúñ, is meñ áp khush hoñ yá ná-khush?" Is bát ko us kí sunkar maiñ bahut diqq hu,á, aur kahá, "Ai Khudá, maiñ is ḥajjám ke háth se kis muṣíbat meñ paṛá; tamám din merá isí kí baq-baq zaq-zaq meñ kaṭá." Phir us ẓálim se kahá, "Khudá ke wáste merí ḥajámat púrí karke apne ghar apne dostoñ ke pás já, waháñ khá pí, aur un ko khilá, mujh ko naját de, maiñ tanhá já,úñgá. Maiñ nahíñ cháhtá, ki aur kisí ko apne sáth le já,úñ; jaháñ kahíñ, ki merá iráda jáne ká hai, waháñ kisí dúsre ká dakhl nahíñ, merá hí jáná bahut dushwárí se hogá." Us ḥajjám ne kahá, "Kyá khúb, áp mujh se hañsí karte haiñ; ṣáḥib, jab áp ke dostoñ ne áp kí da'wat kí hai, to mere jáne ke liye áp ke sáth waháñ kaun máni' hai, aur wuh mujh aise ádmí se bahut khush hoñge, is wáste, ki maiñ 'ilm-i-majlis aur ádáb ṣuḥbat ke khúb jántá húñ. Mere laṭífoñ se un ko niháyat khushí ḥáṣil hogí, áp jo cháhiye, so farmá,iye, maiñ muqarrar áp ke sáth já,úñgá."

Jawán ne us jamá'at se kahá:—Ṣáḥibo, us kí in bátoñ se maiñ niháyat ghabráyá, ki dekhiye, kis ṭaraḥ is ḥajjám-i-

Digitized by Google

múzí se mujh ko naját hogí. Phir sochá ki bi-dún áshtí wa narmí ke, us se rihá,í mutaṣawwur nahíñ. Itne meñ pahlí azán namáz jumi' kí hu,í; maiñ chup hoke baiṭhá, us kí achchhí burí bát ká kuchh jawáb na diyá; yaháñ tak ki us la'ín ne, merí baṛí minnat samájat se púrí ḥajámat kí. Tab maiñ ne kahá, "Mere ádmí se wuh sab khánâ lekar apne ghar já, aur us ko khá pí ke jaldí se phir á, ki maiñ terá muntaẓir rahúñgá." Jab wuh ḥajjám apne ghar gayá, maiñ furṣat páke jaldí nahá, dho, kapṛe pahan, muntaẓir sunne dúsrí azán ke baiṭhá, tá dúsrí azán ke hote hí qabl áne us ḥajjám ke manzil maqṣúd ko chal dúñ. Magar wuh bad-zát ḥajjám apne ghar se khabar merí rawánagí kí le rahá thá; yaháñ tak, ki farághat kar, aur áge galí meñ, ki mere ghar se milí hu,í thí, chhip rahá. Phir jab maiñ ban-ṭhan ke apní ma'shúqa ke ghar kí ṭaraf rawána hu,á, wuh chupke se mere píchhe ho liyá. Jab maiñ qáẓí ke ghar pahuñchá, phirke dekhtá kyá húñ, ki wuh sharír bhí chalá átá hai. Us ko dekhke maiñ ne 'Lá-ḥaul' paṛhí, aur niháyat ghuṣṣe hu,á; magar us jagah kahne sunne ká kuchh mauqa' na páyá.

Qáẓí ke ghar ká darwáza ádhá khulá hu,á thá; jab darwáze par pahuñchá, wuh baṛí-bí ki merí muntaẓir thí, mujh ko dekhke dauṛí á,í, aur mujh ko us ma'shúqa ke pás le ga,í; ham donoñ kamál zauq wa shauq se báteñ kar rahe the, ki dafa'tan ham ne shor wa ghul ádmiyoñ ká suná. Wuh ma'shúqa, aur maiñ donoñ uṭhkar khiṛkí se dekhne lage; awwal qáẓí ko dekhá, ki namáz jumi' kí paṛhke apne ghar áyá, aur maḥall meñ dákhil hu,á. Ba'd is ke us ḥajjám ko dekhá, ki muqábil us khiṛkí ke usí takht par, jis par maiñ ne baiṭhkar pahle-pahal us bíbí ko dekhá thá, baiṭhá hai.

Tab mujh ko do ṭaraḥ ká khauf paidá hu,á, ek to qáẓí ke pahuñchne ká, dúsre us ḥajjám-i-mal'ún ke áne ká. Gharaẓ us bíbí ne mujhe hirásáñ dekhkar tashaffí kí, aur dúr-andeshí kí ráh se ek jagah soch rakhí, ki waqt ẓarúrat ke kám áwe; bá-wujúd is ke, us kam-bakht ḥajjám ke sabab se, mujh par aisí muṣíbat guzrí, ki bayán se báhir hai. Jis waqt qáẓí apne maḥall meñ dákhil hu,á, aur ḥasb-ittifáq, apne ek ghulám ko, ki us ne kuchh shokhí kí thí, khúb márá; us ghulám ne aisá shor wa ghul aur wá-wailá kiyá, ki galí tak us kí áwáz pahuñchí; us ḥajjám-i-shúm ne samjhá, ki qáẓí ko ḥál mere jáne ká us laṛkí ke pás ma'lúm hu,á, aur wuh faryád wa fighán merí hai. Yih taṣawwur karke, wuh ḥajjám bahut chilláke royá, aur apne

Digitized by Google

kapṛe pháṛkar sir par khák uṛá,í, aur maḥalle ke logoṅ ko apní madad ke wáste pukárá, ki wuh sab dauṛe á,e; aur púchhne lage, ki "Kher to hai?" Us ne rokar jawáb diyá, ki "Mere áqá aur khudáwand-i-ni'mat ko márte haiṅ." Ṣirf isí qadr kahke mere ghar dauṛá gayá, aur isí ṭaraḥ wahán bhí kahá. Mere aqribá aur naukar chákar yih bát sunkar, sab ke sab láṭhiyáṅ le qáẓí ke ghar par dauṛ paṛe, aur niháyat ghuṣṣe se qáẓí ká darwáza toṛne lage.

Qáẓí ne áwáz un kí sunkar ek ghulám ko farmáyá, ki "Báhir jákar dekh, ki yih kaun log haiṅ, aur shor wa hangáma un ká kis wáste hai?" Wuh ghulám un ko dekhkar bahut ḍará, aur andar jákar qáẓí se kahá, "Khudáwand, qaríb das hazár ádmí, áp ke darwáze par khaṛe, niháyat ghuṣṣe se darwáza toṛne ká qaṣd karte haiṅ." Qáẓí ne áp darwáze par áke un se púchhá, ki "Sabab is hangáme aur shorish ká kyá hai?" Mere ádmí, ki niháyat ṭaish meṅ the, kuchh pás, 'izzat aur ḥurmat qáẓí ká na karke bole, ki "Ai mal'ún, ai kaṭne, kis wáste hamáre kháwind ko tú ne már ḍálá, us ne terá kyá kiyá thá?" Qáẓí ne kahá, "Maiṅ ne tumháre áqá ko, jis kí maiṅ ne shakl bhí nahíṅ dekhí, kab márá, aur us ne merá kyá quṣúr kiyá, thá; maiṅ darwáza kholtá húṅ, tum us ko ḍhúnḍh lo." Ḥajjám ne gharíb qáẓí ko gáliyáṅ dekar kahá, "Terí beṭí mere miyáṅ par 'áshiq hai, us ne apní muláqát ke wáste us ko do pahar ko buláyá thá, tú ne daryáft karke, us ko khúb márá, píṭá; agar apná bhalá cháhtá hai, to mere miyáṅ ko chhoṛ de, nahíṅ to, ham sab tere ghar jáke us ko nikál lá,eṅge, aur terí is meṅ baṛí ruswá,í aur faẓíḥatí hogí." Qáẓí ne kahá, "Agar tú sachchá hai, to apne miyáṅ ko mere maḥall se ḍhúṅḍhkar nikál lá." Qáẓí ke kahte hí, yih ḥajjám, aur mere aqribá, ghuṣṣe meṅ us ke ghar ghus ga,e, aur har ek kone meṅ ḍhúṅḍhne lage.

Maiṅ ba-naẓar ẓillat, aur qáẓí ke khauf se ek ṣandúq meṅ, ki khálí wahán par rakhá thá, já chhipá; aur kuṅḍí band kar lí. Wuh mal'ún sab jagah ḍhúṅḍhte ḍhúṅḍhte us ḥujre meṅ jis meṅ wuh ṣandúq thá áyá, aur ṣandúq ko thoṛá sá kholkar daryáft kiyá, ki maiṅ us meṅ chhipá húṅ. Jhaṭ us ko apne sir par uṭhá liyá aur zíne kí ráh, us makán buland se tale utarkar ṣaḥn meṅ áyá, aur wahán se báhir ke darwáze kí ṭaraf, jo kúche kí ṭaraf thá, le chalá. Ittifáqan, kuṅḍí ṣandúq kí khul ga,í; us waqt maiṅ ṣandúq se nikal, aur muṅh apná chhipá, kúche kí ṭaraf bhágá. Us ghabráhat meṅ, ki píchhe mere bhíṛ ádmiyoṅ kí liye hu,e, wuh ḥajjám-i-múẓí dauṛá átá thá, ek nálí ke pháṅdne meṅ

aisá girá ki merá páñoñ ṭúṭ gayá. Us par bhí ádmiyoñ ke háth se, ki píchhe mere hañste ṭhaṭṭhá márte dauṛe áte the, bhágá játá thá. Jab dekhtá ki bahut nazdík pahuñch ga,e haiñ, tab ek do muṭṭhí rupai paise un kí ṭaraf pheñk detá. Wuh un ke chunne meñ mashghúl hote, maiñ lañgṛátá lañgṛátá áge ko nikal játá. Phir jab wuh dauṛkar mere pás pahuñchte, phir is ḥíle se un ko báz rakhtá, aur apne qaríb pahuñchne nahíñ detá. Phir jab maiñ dúr nikal gayá, logoñ ne thakkar píchhá merá na kiyá; magar kam-bakht ḥajjám mánind sá,e ke píchhe mere lagá chalá játá thá, aur pukárkar kahtá, ki "Ṣáḥib, dauṛo nahíñ, aur dekho merí namak-ḥalálí, aur 'arq-rezí ko, kis ṭaraḥ áp ko qáẓí ke háth se bacháyá. Maiñ ne áge 'arẓ kiyá thá, ki agar mujh ko áp sáth apne na le já,eñge, to dushman áp ke baṛí muṣíbat meñ paṛeñge; yih sab faẓíḥatí aur ruswá,í ḥimáqat ke sabab se tumhárí hu,í. Ab bhí samjhiye, aur mujh se na bhágiye."

Gharaẓ isí ṭaraḥ se wuh kam-bakht ḥajjám tamám ráh sab kúchoñ meñ kahtá hu,á, píchhe mere lagá chalá átá thá, aur mujhe ruswá kartá; yaháñ tak ki tamám shahr ke rahnewále merí ruswá,í par muṭṭali' hu,e. Us mal'ún par aisá mujhe ghuṣṣa átá thá, ki ṭhahr já,úñ, aur pakaṛkar us ká galá dabá,úñ; magar phir us meñ bhí apní faẓíḥatí aur ruswá,í samajhtá thá; is wáṣte maiñ wuh ráh chhoṛkar, aur ṭaraf ko bhágá. Us par bhí, us ḥajjám ne merá píchhá na chhoṛá aur baktá chalá játá thá. Log us kí báteñ sunkar merá tamáshá dekhte, aur angusht-numá karte; gharaẓ 'ajab ṭaraḥ kí ruswá,í, aur faẓíḥatí meñ is ke háth se maiñ paṛá thá ki jis ká bayán nahíñ ho saktá. Ákhir, maiñ ná-chár hoke ek sará meñ, ki ṣáḥib us ká apne darwáze par khaṛá hu,á, hawá khá rahá thá, aur mujh se ján pahchán rakhtá thá, chalá gayá; aur ṣáḥib-i-us sará se kahá, ki "Wáṣte Khudá ke mujh ko is díwáne ádmí se, ki mere píchhe lagá chalá átá hai, bachá,o." Tab us ne us ḥajjám ko lalkárá, aur bahut sí gáliyáñ aur ghurkiyáñ us mal'ún ko dekar, mere ta'áqub se báz rakhá; tab maiñ ne us ḥajjám-i-ná-bakár se naját pá,í, aur ẓará dam ko rást kiyá. Phir us dost ne púchhá, ki "Ṣáḥib, tumhárá yih kyá ḥál hai?" Maiñ ne kahá, "Ẓará mujh ko sastáne do, ki tá ki tá maiñ apne hosh wa ḥawás meñ ákar apná ḥál mufaṣṣal kahúñ." Us ne mujh ko bure ḥál meñ dekhkar kahá, "Ṣáḥib, árám wa áså,ish tumheñ apne ghar meñ hogí; bihtar hai ki ghar já,o." Maiñ ne kahá, "Yih sach hai, lekin yih ẓálim ḥajjám waháñ par mujh ko na chhoṛegá, aur merí us kí

Digitized by Google

aẕíyat se ján-barí na hogí, aur má-wará is ke is bad-ẕát ke háth se itní ruswá,í nahíṅ uṭhá,í, ki maiṅ phir is shahr ke rahnewaloṅ ko apná muṅh dikhá,úṅ." Ba-har-kaif, chand roz us sará meṅ rahá; jab aur mujh ko árám hu,á, tab maiṅ ne kharch bahut lekar Baghdád ko chhoṛá, aur is shahr meṅ áyá; aur mujh ko yaqíṅ thá, ki phir is bad-naṣíb ḥajjám se is shahr meṅ, jo Baghdád se bahut dúr hai, do chár na húṅgá; magar khúbí qismat ki yaháṅ bhí shakl-i-naḥs is kí naẓar paṛí. Ṣáḥibo, tum un sab muṣíbatoṅ ko, ki is ke háth se mujh par paṛíṅ, khúb khiyál karo, ki yih ḥajjám aisá múẕí aur bad-ẕát hai. Wuh ma'shúqa, ki mere sáth shádí karne ko ráẓí thí, is ṭaraḥ háth se ga,í, aur laṅgṛá hu,á, aur is ke sabab se shahr aur aqribá aur dost sab chhúṭe.

Yih kahke wuh laṅgṛá jawán uṭhkar chalá gayá. Ṣáḥib-i-khána ne us ke ham-ráh darwáze tak jáke bahut sí ma'ẕarat kí.

Darzí ne kahá:—Jab wuh jawán chalá gayá, ham sab ne us ká aur us ḥajjám ká ḥál sunkar bahut ta'ajjab kiyá, aur ba'd us ke us ḥajjám kí ṭaraf mukháṭib hokar kahá, ki "Agar yih sab báteṅ, ki jawán ne kahíṅ, sach haiṅ, to tú baṛá bad-ẕát, aur wájibu-l-iḥtiráz hai." Us ḥajjám ne sar uṭhákar, ki us waqt tak barábar sar-nigún níche ko dekh rahá thá, kahá, "Ṣáḥibo, jo ki is jawán ne apná ḥál kahá, wuh sab sach hai, sar-i-mú us meṅ farq nahíṅ. Ab maiṅ tum ko munṣif ṭhahrátá húṅ, ki dekho, aur tajwíz karo; agar maiṅ us kí madad na kartá, to aisí jagah khauf-nák se kyúṅkar ján-bar hotá; kher isí par guẕrí, ki laṅgṛá hu,á, aur ján se márá na gayá. Ṣáḥibo, jab maiṅ ne us kí áwáz roná aur chilláne kí suní, maiṅ ne us kí makhlaṣí ke wáste yih sab ján-fishání kí, us ke 'iwaẓ merí shikáyat kartá hai. Ṭurfa yih, ki mujh ko bakkí muqarrar kiyá, aur yih tuhmat mere ḥaqq meṅ niháyat bad hai. Sát bhá,iyoṅ meṅ, maiṅ kam-go mashhúr húṅ. Ab tumháre sámne, apná qiṣṣa, aur un chhih ká bayán kartá húṅ, tá tum ko ṣadáqat merí bát kí ma'lúm ho."

Digitized by Google

QIṢṢA ḤAJJÁM KÁ RU-BA-RU DARZI, AUR JAMÁ'AT KE, JO MIHMÁN SAUDÁGAR KE THE.

'Ahd khiláfat meñ Mustanaṣar-ba-illáh ke, jo dád wa dihash meñ muḥtájoñ kí mashhúr thá, das qazzáq aṭráf aur gird-nawáḥ-i-shahr Baghdád ke rah-zaní karte, aur ek muddat se un kí ta'addí aur ẓulm sahte, waháñ ke báshinde shákí aur nálán the. Khalífa, ḥál un qazzáqoñ ká sunkar bahut ghaẓab meñ áyá, aur kotwál ko farmáyá, ki "Jald un dasoñ qazzáqoñ ko giriftár karke 'ídu-l-aẓḥá ke roz, ki din qurbání ká aur 'anqaríb hai, ḥáẓir kar; agar us din un ko ḥáẓir na karegá, to terí gardan márúñgá." Kotwál, ki bahut hoshiyár aur kár-karda thá, fauran apne sipáhiyoñ ko un kí giriftárí ke liye bhejá, tá 'íd-i-qurbán ke din, un sab ko ḥuẓúr meñ Khalífa ke ḥáẓir kareñ. Ittifáqan naweñ táríkh Ẓú-l-ḥijja ke, ki roz 'Urfí ká hai, qazzáqoñ ko pakaṛkar kishtí par sawár kiyá, aur 'íd ke din 'alá-ṣ-ṣabáḥ un qazzáqoñ ko mard ádmí samajhkar, maiñ bhí is ummed par, ki yih sab mujh ko apne sáth le jáweñge, be kahe sune us kishtí par sawár ho liyá; aur us kishtí ko khekarke Khalífa ke maḥall kí ṭaraf le chale. Us waqt mujh ko ḥaqíqat ḥál kí ma'lúm hu,í, ki wuh sab qazzáq haiñ, wáṣṭe qatl hone ke pakaṛ á,e haiñ. Jab ham sab us kishtí se kináre par utre, sipáhiyoñ ne ákar ham sab ko muḥáṣara kar liyá, aur ek ek kí mushkeñ báñdhkar liye játe ho. Gharaẓ un sipáhiyoñ kí be-wuqúfí aur ḥimáqat se maiñ is muṣíbat meñ paṛá.

Jab ham sab Khalífa ke sámne ḥáẓir kiye ga,e, us ne jallád ko farmáyá, ki "In dasoñ ṭhagoñ kí gardan máre." Us ne ham sab ko barábar ṣaff báñdhkar biṭháyá, ki tá márne meñ us ko ásání ho. Merí khush-naṣíbí se jallád ne mujh ko ákhir ṣaff ke biṭháyá, phir sire se us ne gardan márná shurú' kiyá. Jab das sar káṭ chuká, mere pás áyá, aur ṭhahar gayá. Khalífa us ko ṭhahrá dekhkar khafá hu,á, ki "Kyúñ ek ko chhoṛ diyá?" Jallád ne 'arẓ kiyá, ki "Maiñ ne ba-mújib ḥukm ke das ádmiyoñ ko qatl kiyá, ab das lásheñ aur das saroñ ko ḥuẓúr gin leñ." Bádsháh ne das maqtúl ko dekhkar merí ṭaraf ba-ghaur naẓar kí, aur farmáyá, ki "Ai mard-i-pír, tú to qazzáq nahíñ, kyúñ in bad-bakhtoñ ke shámil hokar maqtal meñ áyá?" Maiñ ne 'arẓ kiyá, "Khudáwand, maiñ ṭhagoñ ko bhale ádmí samajhkar, un ke sáth kishtí meñ baiṭh liyá." Khalífa merá ḥál

Digitized by Google

sunkar bahut hañsá, aur mere chup rahne par ta'ajjab kiyá. Tab maiñ ne kahá, "Ghulám ne ba-khiláf apne chhih bhá,iyoñ ke khámoshí ikhtiyár kí hai, jis ke sabab se maiñ bahut mu'azzaz rahtá húñ." Bádsháh merí khámoshí ká ḥál sunkar bahut khush hu,á aur farmáne lagá, "Ab kaho ki tumháre aur bhá,í is ṣifat meñ miṣl tumháre haiñ yá nahíñ?" Maiñ ne kahá, "Un meñ aṣlá yih waṣf nahíñ, wuh sab bakkí haiñ, aur khilqat meñ bhí mere aur un ke bahut farq hai. Ek kubṛá hai; dúsrá poplá; tísrá káná; chauthá andhá; pánchwáñ búchá (ya'ní donoñ kán us ke kaṭe hu,e haiñ); chhaṭá khar-gosh kí ṭaraḥ chaltá hai; [un ke ḥálát aur sar-guzasht agar ḥuẓúr suneñ, to un ke rutboñ ko pahcháneñ, aur daryáft kareñ. Ummedwár ijázat ká húñ, tá un sab ká ḥál judá judá bayán karúñ. Maiñ ne is bát ko khiyál karke, ki sháyad Bádsháh ijázat kahne kí de, yá na de; be is ke ki kuchh bole, kahná shurú' kar diyá."

QIṢṢA ḤAJJÁM KE PAHLE BHÁ,Í KÁ, JO KUBṚÁ THÁ.

Khudáwand, merá baṛá bhá,í, jis ká nám Bak-bak hai, kubṛá thá aur pesha darziyoñ ká kiyá kartá. Jab wuh pesha khaiyáṭí ká síkh chuká, tab us ne ek dukán khaiyátí kí kirá,e lí. Ittifáqan wuh dukán muttaṣil aur muqábil ek pan-chakkí ke wáqi' thí; hanoz us ká kám ba-khúbí na chaltá thá, aur wuh apní guzrán baṛí mushkil aur dushwárí se kiyá kartá, aur pan-chakkíwálá ba-khiláf us ke bahut khush muraffah-ḥál thá, aur bíbí us kí niháyat khúb-ṣúrat thí. Ek din merá bhá,í apní dukán par baiṭhá, kám kar rahá thá, ki naẓar us kí pan-chakkíwále kí bíbí par, jo ki khiṛkí meñ baiṭhí hu,í thí, paṛí; wuh us par 'áshiq ho gayá. Us 'aurat ne, ki ṣáḥib-i-'aṣmat thí, mard-i-ajnabí ko dekhkar khiṛkí band kar lí, aur aṣlá-iltifát na kiyá, aur us aḥmaq ne us ke 'ishq meñ mubtalá hokar kám karná chhoṛ diyá, aur is ummed par ki sháyad naẓar paṛe khiṛkí kí ṭaraf muñh karke baiṭh rahá. Us din wuh 'aurat phir us kí naẓar na paṛí; magar dúsre roz fajr ko phir wuh khiṛkí kholkar,

Digitized by Google

muwáfiq ma'múl ke, idhar udhar dekhne lagí; aur darzí kí ṭaraf dekhkar samajh ga,í, ki wuh mujh ko naẓar-i-bad se dekhtá hai. Dil meñ bahut ná-khush hu,í, magar ba-ẓáhir us kí ṭaraf dekhkar muskará,í, darzí bhí us ko dekhkar hañsá aur ishára-i-bad-kárí ká kiyá. Wuh sharmáke khiṛkí se uṭhkar chalí ga,í. Wuh darzí isadá se samjhá, ki 'aurat mujh ko cháhtí hai; yih khiyál karke wuh bahut khush hu,á. Us 'aurat ne cháhá, ki us ko sazá de, aur zer-bár kare, is wáste us ne ka,í gaz párcha-i-qímatí, lauñḍí ke háth us ke pás bhejkar kahlá bhejá, ki "Jald mere wáste pairáhan muwáfiq is namúne ke ṭaiyár kar de." Merá bhá,í samjhá ki wuh 'aurat bhí mujh ko cháhtí hai, ki farmá,ish síne kí mujh se kí. Gharaẓ baṛí miḥnat karke shám tak síkar ṭaiyár kiyá.

Dúsre roz, jab lauñḍí wuh pairáhan lene á,í, us ne pairáhan dekar kahá, "Ba'd salám ke apní bíbí se kahiyo, ki apná sab kapṛá, mujh se silwáyá kareñ, maiñ bahut jaldí aur ṣafá,í se, sí diyá karúñgá." Wuh lauñḍí us kapṛe ko lekar apne ghar chalí. Thoṛí dúr jákar wuh 'aiyár phir, phir á,í, aur kahá, "Maiñ yih paighám dená bhúl ga,í thí; merí bíbí ne tum se púchhá hai, ki 'Tumhárí shab kyúñkar guzrí; maiñ tamám shab tere khiyál meñ be-qarár rahí; rát bhar mujh ko nínd nahíñ á,í.'" Wuh sáda-lauḥ is bát ke sunte hí bahut khush hu,á, aur yaqín ho gayá, ki wuh bhí mujh par 'áshiq hai, aur us lauñḍí ke háth kahlá bhejá, ki "Maiñ tumháre 'ishq meñ, chár din se muṭlaq nahíñ soyá."

Wuh lauñḍí us se rukhṣat hu,í, aur ba'd pá,o gharí ke phir ákar paighám pahuñcháyá, ki "Merí bíbí us pairáhan ko dekhkar niháyat khush hu,í, aur us ko pahanke, dekhá, bahut ṭhík us ke badan meñ áyá." Ab us ne ek ṭukṛá sáṭhin ká diyá hai, ki "Is ká mere wáste jaldí shilwár síkar bhej de; tá maiñ us ko is pairáhan ke sáth pahinúñ." Merá bhá,í us ṭukṛe ko bhí lekar jaldí se qaṭi' kar síne lagá. Us waqt us kí ma'shúqa ne khiṛkí meñ ákar apne ta,íñ us ko dikháyá, tá ziyáda us ko ishtiyáq ho, aur kám us ká jald ṭaiyár ho já,e. Yaháñ tak ki wuh shilwár ṭaiyár ho ga,í, aur wuh lauñḍí ákar us se le ga,í aur kuchh mazdúrí pairáhan aur shilwár kí na dí. Us nádán 'áshiq ko, ba-sabab tahí-dastí ke us roz kuchh ghizá muyassar na hu,í. Shám ko bhúkh se niháyat muẓṭarr hu,á. Ákhir kuchh qarẓ-dám karke kháne kí tadbír kí.

Dúsre din fajr ko wuh jawán lauñḍí us ke pás á,í, aur kahá, "Merá miyán tujhe bulátá hai, is wáṣṭe ki merí bíbí ne wuh kapṛe siye hu,e us ko dikhlákar bahut tere kám kí

Digitized by Google

ta'ríf kí. Ab wuh bhí cháhtá hai, ki apne kapṛe tujh se silwá,e; aur merí bíbí cháhtí hai, ki isí baháne terí ámad-o-raft hamáre ghar meñ ho já,e, aur tum donoñ ke darmiyán shinásá,í ba-ham pahuñche, aur bhí sabab tumháre ḥuṣúl maṭlab ká ho."

Merá bhá,í is ko ghanímat jánkar, lauṇḍí ke sáth pan-chakkíwále ke ghar gayá. Us ne us kí baṛí kháṭir karke ek thán kapṛe ká diyá, ki "Mujhe bís 'adad qamíṣ is thán meñ sí de, agar kuchh us meñ se bach rahe, to us ko mujhe pher díjiyo."

Mere bhá,í ne páñch sát din ke 'arṣe meñ bís 'adad qamíṣ us thán meñ se us ko sí diye. Phir us ne ek thán kapṛe ká aur diyá, ki ka,í shilwár is meñ se sí de. Wuh un ko bhí síkar le gayá. Chakkíwálá us kí chálákí se niháyat khush hu,á, aur kahá, "Bhá,í is sab kí silwá,í kyá hu,í?" phir ḥisáb karke ka,í dirham us ko dene lagá. Lauṇḍí ne, ki us jagah ḥáẓir thí, isháre se mere bhá,í ko man' kiyá, ki "Agar tú is kí mazdúrí legá, to apne maqṣad ko na pahuñchegá." Mere aḥmaq bhá,í ne, is bát ko samajhkar bá-wujúd ẓarúrat aur ḥájat-i-shadíd ke kuchh na liyá, balki qímat sút kí bhí na máñgí, aur ṣáḥib-khána se rukhṣat hokar mere pás áyá, aur kahá, "Logoñ ne mujhe silwá,í ab tak kuchh nahíñ dí hai, tú mujhe kuchh qarẓ de." Maiñ ne ka,í paise diye. Us ne un paisoñ ko ka,í din tak kháyá, aur ṣarfe ke wáste faqaṭ shorbe par kifáyat kartá.

Ek din merá bhá,í us 'aurat ke ghar gayá, us ká shauhar chakkí chaláne meñ mashghúl thá. Use dekhke jáná, ki apní mazdúrí lene áyá hai. Us ne jeb meñ háth ḍálkar ka,í dirham nikále, ki us kí mazdúrí de dewe. Phir us lauṇḍí ne mere bhá,í ko isháre se man' kiyá, ki "Zinhár, na líjiyo." Mere bhá,í ne us chakkíwále se kahá, "Maiñ is wáste nahíñ áyá, ṣirf tumhárí kher-wa-'áfíyat púchhní manẓúr thí." Chakkíwále ne adá,e shukr karke phir ek qabá síne kí farmá,ish kí. Wuh us ko bhí dúsre hí din ṭaiyár karke le gayá. Phir chakkíwále ne cháhá ki us ko ujrat de; lekin ba-sabab isháre lauṇḍí ke, ki wuh qaṭṭáma har waqt ḥáẓir rahtí thí, mere bhá,í ne kuchh na liyá, aur kahá, "Ai ham-sá,e, itní kyá jaldí hai, aur waqt samjhá já,egá." Yih kahke, wuh gharíb ablah, ki muṣíbat-i-'ishq aur muflisí meñ mubtalá thá aur máre bhúkh ke bhí ján nikaltí thí, dukán par phir gayá. Aur pan-chakkíwále kí jorú ko, ki 'afífa aur sharíra thí, mere bhá,í ká, siwá,e mazdúrí na dene ke, sazá dená manẓúr hu,á, aur cháhá ki maza-dáníyat fásid ká use chakháwe, ek roz apne kháwind ko mere bhá,í ke

Digitized by Google

bad-iráde se muttali' kiyá. Kháwind, yih ḥál sunte hí ghuṣṣe meñ áyá, aur mere bhá,í se dar-pai intiqám ke hu,á. Chunánchi ek roz mere bhá,í kí shám ke waqt da'wat kí, aur us ko apne ghar bulwáyá. Jab rát ko wuh sab bá-ham baiṭhke khána khá chuke, chakkíwále ne us se kahá, "Bhá,í-ján, rát bahut á,í hai, ab kaháñ já,oge; yahíñ rát ko árám karo." Yih kah, ek baṛí jagah us ko batá dí, ki "Yaháñ par so"; aur áp jáke apní bíbí ke sáth soyá. Phir ádhí rát ke waqt, mere bhá,í ke pás ákar us ko sote se uṭháyá, aur kahá, "Ai ham-sá,e áj kí rát merá khachchar máñda ho gayá hai, aur maiñ áṭá písne kí ẓarúrat meñ húñ; agar tum mihrbání se is chakkí ko thoṛí der tak chalá,o, to bahut khúb hai." Mere bhá,í ne kahá, "Maiñ is khidmat ke wáste ḥáẓir húñ, ba-sharte ki tum mujh ko taríq chakkí chaláne ká batá do; maiñ is se wáqif nahíñ." Chakkíwále ne rassí chakkí kí mere bhá,í kí kamar meñ mánind khachchar ke báñdhí, aur kahá, "Tum ab is chakkar ke gird dauṛo, tá chakkí tumháre dauṛne se chale," aur ek chábak us kí píṭh par márá. Tab wuh chilláyá, ki "Márte kyúñ ho." Chakkíwále ne kahá, "Ai bhá,í, is se tum chálák wa chust hoke ghúmoge, aur sustí na karoge, is wáste ki jab khachchar chalne meñ kuchh sustí kartá hai, to maiñ us ko isí ṭaraḥ se chábak mártá húñ, to wuh chálák aur tez ho játá hai." Bak-bak yih mu'ámala dekhkar bahut ḥairán hu,á, aur páñch sát chakkar khúb chálákí se kiye. Ákhir thakke baiṭh gayá, tab phir us ne ek darjan chábak khúb zor se us ko máre, aur kahá, "Jaldí ghúmo; ai mere ham-sá,e, baiṭhiyo nahíñ, aur dam na lo; agar sust aur ṭhahar ṭhaharke ghúmoge, to merá áṭá kharáb já,egá."

Gharaẓ us chakkíwále-i-sang-dil ne rát bhar us ke sáth yihí mu'ámala rakhá, aur jab fajr hu,í, to wuh us gharíb be-cháre ko usí ṭaraḥ se báñdhá hu,á chhoṛkar apní bíbí ke ḥujre meñ chalá gayá, tá ki thoṛí der isí ḥálat meñ rahe. Itne meñ wuh lauñḍí á,í, aur us ko kholkar kahá, "Dekho, maiñ aur merí bíbí donoñ kaise raḥm-dil haiñ, tum ko is ḥálat meñ dekh na sake, aur ham donoñ is mu'ámale meñ apne miyán ke sharík nahíñ." Bak-bak ne us ká jawáb kuchh na diyá, is wáste ki us ne baṛá ṣadma uṭháyá thá, jis ke sabab se us ko ṭáqat bolne kí na thí. Thoṛí der ke ba'd, jab us meñ tawáná,í á,í, waháñ se uṭhkar apne ghar áyá.

Khalífa ne mere bhá,í ká ḥál sunkar kahá, "In'ám 'íd ká lekar apne ghar já." Maiñ ne 'arẓ kiyá, "Khudáwand, jab tak maiñ apne sab bhá,iyoñ ká ḥál ḥuẓúr meñ bayán na

Digitized by Google

kar lúṅgá, na in'ám lúṅgá, aur na rukhṣat húṅgá." Khalífa chup ho rahá; maiṅ ne qiṣṣa apne dúsre bhá,í ká kahná shurú' kar diyá.

QIṢṢA ḤAJJÁM KE DÚSRE BHÁ,Í KÁ JIS KÁ NÁM BAK-BÁRAH THÁ.

Ḥajjám ne Khalífa ke ḥuẓúr meṅ 'arẓ kiyá:—Khudáwand, merá dúsrá bhá,í poplá Bak-bárah nám ek din phirtá hu,á kisí kúche meṅ shahr ke já niklá, ek buṛhiyá ne us kí ṣúrat dekhkar pahle us se ṣáḥib-salámat kí; ba'd is ke kahá, "Maiṅ tere fá,ide kí ek bát kahá cháhtí húṅ, basharṭe ki tú us ko sune, aur us par 'amal kare." Mere bhá,í ne jawáb salám ká dekar kahá, "Khudá tujh ko salámat rakhe; wuh kyá bát hai? farmá,o; maiṅ us ko basar wa chashm ba-já lá,úṅgá." Buṛhiyá ne kahá, "Tú mere sáth ek maḥall meṅ chal, málik us maḥall kí, ek bíbí jawán niháyat ḥasín, aur khush-ṭabi' hai; wuh tere sáth baṛá sulúk karegí, jis ke sabab se tú baṛá ádmí ho já,egá; magar ek sharṭ se ki wuh bíbí, jo ṣáḥib-zádí haṅsoṛ khilandaṛí hai, tujh se haṅsegí, aur us kí muṣáḥibeṅ aur khawáṣṣeṅ bhí tere sáth kheleṅ kúdeṅgí, tú kuchh burá na mániyo, aur na khafá hújiyo." Bak-bárah us sharṭ ko qabúl karke buṛhiyá ke sáth hu,á, phir wuh us ke ham-ráh hokar ek bahut 'álíshán maḥall ke andar gayá. Chobdároṅ aur darbánoṅ ne buṛhiyá ke kahne se us ko roká nahíṅ. Jab ka,í ḍewaṛhiyáṅ us ne ṭai kíṅ, phir buṛhiyá ne us se usí sharṭ ko kahá, ki "Wuh bíbí niháyat khush-khulq aur haṅsoṛ hai, zúd-ranj aur tursh-rú us ko khush nahíṅ átá; khabar-dár us ke aur us kí khawáṣṣoṅ ke haṅsne se ná-khush na honá, aur burá na manáná, wuh tujh ko nihál kar degí." Bak-bárah ne us ká bahut aḥsán máná, aur kahá, "Tum ne khúb kiyá, ki áge se mujh ko jatá diyá, dekho to maiṅ kis ṭaraḥ se us ko ráẓí rakhtá húṅ."

Phir wuh 'aurat us ko maḥall ke andar le ga,í. Mere bhá,í ne us maḥall kí wus'at, aur us kí ṭaiyárí dekhkar niháyat ta'ajjab kiyá; aur áge maḥall ke ek pá,íṅ bágh bhí bahut khúb thá. Gharaẓ us buṛhiyá ne us ko ek dálán meṅ le jákar kahá, ki "Tú yihíṅ baiṭhá rah, maiṅ terí khabar áne kí us bíbí se kartí húṅ." Mere bhá,í ne, ki kabhí is

laṭáfat, aur khúbí ká makán khwáb meñ bhí na dekhá thá, har ek chíz ko dekhkar khush hotá. Itne meñ us ne áwáz khawáṣṣoñ kí suní ki us kí ṭaraf chalí átí haiñ. Jab nazdík us ke pahuñchíñ, us kí súrat-i-muẓḥik ko dekhkar sab kí sab khilkhilákar hañsne lagíñ; aur un khawáṣṣoñ ke ḥalqe meñ, ek nau-jawán bíbí ko, ki bahut ḥasín aur ṣáḥib-i-jamál, poshák sháhána aur jawáharát girán bahá pahine hu,e thí, dekhá. Us kí shán wa shaukat, aur jáh-o-jalál se us ko daryáft hu,á ki sardár aur málik yihí hai; aur bahut khawáṣṣoñ ko, ki jawán aur ḥasín, aur bhárí bhárí joṛe aur zewar pahine hu,e, gird wa pesh us ke thíñ, dekhkar shashdar hu,á. Jab wuh bíbí nazdík dálán ke pahuñchí, mere bhá,í ne jhukkar us ko mujrá kiyá. Us bíbí ne use baiṭhne ko farmáyá, aur muskaráke kahá, "Ham tumheñ dekhkar bahut khush hu,e, aur jo kuchh ki tumháre murghúb ho kaho, ki ham tum ko deñ." Bak-bárah ne 'arẓ kiyá, "Ghulám siwá ḥáẓir-báshí ke kuchh nahíñ cháhtá." Us bíbí ne farmáyá, "Maiñ bhí yihí cháhtí húñ, ki do chár ghaṛí bá-ham milke hañseñ boleñ." Yih kahke us ne ḥukm kiyá, ki kháná lá,o. Khawáṣṣoñ ne fi-l-faur sab chízeñ kháne kí lákar us ke áge rakhíñ. Us ne mere bhá,í ko bhí ijázat baiṭhne kí dí. Khawáṣṣoñ ne us ko dúsrí ṭaraf dastar-khwán ke biṭháyá, jaháñ se wuh bíbí muqábil thí. Jab us ne muñh apná kháne ke wáste kholá, to bíbí ne dekhá, ki ek dáñt us ke muñh meñ nahíñ, us ne apní khawáṣṣoñ ko ishára kiyá; wuh sab dekhkar hañsíñ, aur Bak-bárah, ki ghaṛí ghaṛí sar apná uṭháke us bíbí kí ṭaraf dekhtá, aur us ko hañstá pákar taṣawwur kartá, ki merí ṣuḥbat se wuh khush hokar hañstí hai, bahut apne dil meñ khush hotá. Phir us bíbí ne wáste be-takalluf ho jáne Bak-bárah ke khawáṣṣoñ ko ishára kiyá, ki haṭ já,o, tá ki yih shakhṣ achchhí ṭaraḥ se kháná khá,e, aur mujh se báteñ kare. Phir niháyat mihrbání se achchhe achchhe kháne, aur ṭaraḥ ṭaraḥ ke mewe apne háthoñ se uṭhá use diye, aur hañs hañs us se báteñ karne lagí. Jab kháne se farághat hu,í, gáyaneñ sáz ko lekar gáne bajáne lagíñ, aur ba'ze náchne; aur merá bhá,í bhí, maze meñ ákar, un sab ke sáth náchne lagá; faqaṭ wuh bíbí baiṭhí hu,í sab ká tamáshá dekhtí thí.

Jab wuh khúb sá náchíñ, gá,íñ, aur dam lene ke liye zará baiṭh ga,íñ, us bíbí ne ek gilás sharáb ká bharke, pahle áp piyá, aur ek gilás mere bhá,í ko diyá. Mere bhá,í ne gilás lekar us ke háth chúme, phir us gilás ko piyá, aur wáste shukr-guzárí ke, ki us ne apne háth se gilás us ko 'ináyat

Digitized by Google

kiyá thá, ádáb ba-já lákar sámne us ke, bá-adab khaṛá hu,á. Us bíbí ne apne pahlú meñ us ko ḥukm baiṭhne ká kiyá; wuh salám karke baiṭh gayá; aur wuh bíbí kamál náz-o-andáz se háth apná us ke gale meñ ḍálkar áhista áhista ṭamánche muñh meñ us ke márne lagí. Merá bhá,í yih khush adá,iyáñ us kí dekhke khushí se phúlá na samátá, aur khiyál kartá, ki dunyá meñ mujh se ko,í ziyáda ṣáḥib-i-naṣíb nahíñ; aur sharáb ke nashe meñ cháhtá thá, ki wuhí mu'ámala us bíbí-i-náznín ke sáth kare, lekin ba-sabab ru'ab khawáṣṣoñ ke, ki har waqt us ko apní naẓaroñ meñ rakhtí thíñ, jur,at nahíñ pátá. Wuh bíbí phir zor zor se ṭamánche márne lagí; tab wuh ná-khush hoke waháñ se uṭhá, aur dúr us bíbí se já baiṭhá. Us buṛhiyá ne, ki mere bhá,í ko waháñ le ga,í thí, yih ḥál dekh, use ishároñ se ágáh kiyá, ki "Tú khaṭá kartá hai, aur us naṣíḥat aur sharṭ ko bhúl gayá?" Wuh ablah us ke ishárе ko samajhkar, phir us bíbí ke pás áyá, aur bahána karke aisá ẓáhir kiyá, ki wuh ghuṣṣe hokar us ke pás se nahíñ uṭh gayá thá. Tab us bíbí ne muskaráke apná háth baṛhá us ko apní ṭaraf khaiñchá, aur nazdík apne baiṭhákar, bahut mihrbání ẓáhir meñ us ke sáth kí; aur khawáṣṣoñ ne, us ke khush karne ke wáste, ṭaraḥ ṭaraḥ ke khel aur báziyáñ kíñ. Ákhir un sab-hoñ ne mere bhá,í ko maskhará, aur naql majlis ká baná, ko,í us kí nák, aur ko,í kán pakaṛkar khainchtí, aur ko,í us ko ṭamánche mártí. Tab mere bhá,í ne, un sab bátoñ ko sahkar, us buṛhiyá kí ṭaraf dekhá, aur kahá, "Tum sach kahtí thíñ, ki tú aisí achchhí bíbí pá,egá, ki kabhí waisí khwáb meñ bhí na dekhí hogí, aur tú dekh, ki maiñ us kí kháṭir ke liye, kyá kyá jafá,eñ uṭhátá húñ." Buṛhiyá ne kahá, "Abhí kyá hu,á hai, áge kyá maze tujh ko yih bíbí dikhá,egí." Phir us jawán bíbí ne kahá, "Tú zúd-ranj aur tang-mizáj ma'lúm hotá hai, dekh to thoṛe mizáj ke wáste kis qadr talaṭṭuf tere ḥál par maiñ kartí húñ, magar tú us ko bhúlkar jald khafá ho játá hai, ki ham us se munagh-ghaṣ hote haiñ." Tab mere bhá,í ne kahá, "Khudáwand, maiñ sab ṭaraḥ se ḥáẓir húñ, jis meñ áp kí khushí ho, wuh kíjiye, kabhí 'uẕr áp ke farmáne se na karúñgá." Jab us jawán bíbí ne dil meñ sochá, ki yih aḥmaq ab qarár wáqi'í dam meñ áyá, aur sab amroñ ká mutaḥammil hogá, us ke gale meñ háth ḍálkar kahá, ki "Agar tú hamárí khushí cháhtá hai, to hamáre misl ho já." Yih kahke apní kanízoñ se kahá, "Jaldí se 'iṭr aur guláb lá,o." Do kaníz dauṛí ga,íñ, ek shíshí 'iṭr kí lá,í aur dúsrí guláb. Us bíbí ne 'iṭr lekar apne háth se mere bhá,í ke khúb sá lagáyá, aur guláb

Digitized by Google

us ke muñh par chhiṛká. Merá bhá,í us bíbí ká aisá luṭf dekhkar khushí se áp meñ nahíñ samátá thá. Phir us bíbí ne apní khawáṣṣoñ ko wásṭe gáne bajáne ke farmáyá; wuh gáne bajáne lagíñ, aur dúsrí ek kaníz ko bulákar kahá, ki "Is ko le já, aur jis ṭaraḥ se, ki tujh ko ma'lúm hai, us ko baná sañwárkar mere pás le á." Bak-bárah yih sunke jaldí se uṭh khaṛá hu,á, aur us buṛhiyá se, ki wuh bhí us kaníz ke sáth thí, púchhá, "Us bíbí ne mere ḥaqq meñ kyá ḥukm kiyá?" Us ne mere bhá,í ke kán meñ kahá, "Wuh bíbí cháhtí hai, ki tujh ko 'aurat banáwe, aur us ḥál meñ tujh ko dekhe. Ab yih kaníz tere abrú,oñ ko naqsh wa nigár karegí, aur terí múñchheñ múñḍkar tujh libás 'auratoñ ká pahná,egí." Mere bhá,í ne kahá, "Naqsh wa nigár jitná ho mere abrú par karo, maiñ phir us ko pání se dho ḍál-úñgá, magar múñchhoñ ke múñḍne meñ qabáḥat hai, maiñ burá ma'lúm húñgá." Us burhiyá ne kahá, "Khabardár, ẕará is meñ takrár na kíjiyo, inkár karne meñ is sab daulat se ki 'an-qaríb tujhe ḥáṣil hogí, maḥrúm rahegá, hamárí bíbí tujh par martí hai, dil meñ us ke ab yihí bát á,í, ki tujh ko mál-á-mál kar de, tú in chand mú,e ná-kára múñchhoñ ke wásṭe is meñ qabáḥat na lá,iyo, aur us bíbí ko, ki terí ma'shúqa hai, thoṛí sí bát meñ ná-khush na kariyo." Bak-bárah ákhir ko ráẓí hu,á, aur kahá, "Jo cháho so karo." Tab wuh kaníz us ko ek ḥujre meñ le ga,í, aur us ke abrú,on ko surkh-rang kar, us par naqsh wa nigár kiye; phir us kí múñchheñ múñḍ ḍálíñ, aur qaṣd dáṛhí múñḍne ká kiyá. Mere bhá,í ne us se takrár kí, ki "Ḍáṛhí merí na múñḍ." Us ne kahá, "Agar tujh ko na manẓúr thá, to múñchheñ kyúñ munḍwá,íñ, aur libás 'aurat ká ḍáṛhí ke sáth kyúñkar zebá hogá, aur ba-pás kháṭir aisí bíbí-i-ḥasín ke, ki is shahr-i-Baghdád meñ apná naẓír nahíñ rakhtí, dáṛhí se háth uṭháná kitná baṛá kám hai." Aur us buṛhiyá ne bhí sharík us kaníz ke hoke mere bhá,í ko samjhá bujhákar ḍáṛhí múñḍáne par ráẓí kiyá, yahán tak ki mere bhá,í ne kahá, "Agar tumhárí yihí marẓí hai, to bism-alláh, ḍáṛhí bhí tumhárí naẕr hai." Tab us kaníz ne ḍáṛhí múñḍ 'aurat ke kapṛe use pahná, aur baná,o singár us ká kar, us bíbí ke ḥuẓúr le ga,e. Wuh mere bhá,í ko is hai,at meñ dekh hañste hañste lauṭ ga,í, aur lauñḍiyáñ gird us ke táliyáñ bajáne lagíñ. Merá bhá,í un ke ḥalqe meñ khaṛá thá. Us bíbí ne kahá, "Tú ne merí baṛí kháṭir kí, balki mujh ko gunáh-gár kiyá, ki merí kháṭir ke wásṭe yih sab báteñ ikhtiyár kíñ; ab ek bát aur hai, ki us ke karne se merí púrí khushí hogí, ya'ní be-takalluf hokar mere rú-

Digitized by Google

ba-rú nách." Wuh háth uṭhá, aur nák par unglí rakh náchne lagá; us ke náchne se wuh bíbí aur sab khawáṣṣeñ milkar us ke sáth náchne lagíñ, aur hañste hañste díwání ho ga,íñ. Jab wuh sab nách chukíñ, sabhoñ ne us gharíb ko háth aur páwoñ se apne khúb márá, aur ek dúsre ko us par ḍhakelne lagíñ. Us buṛhiyá ne un ko is ḥarakat se báz rakhá, aur us kí, ba-ẓáhir ḥimayat kí, aur khawáṣṣoñ ko jhiṛká, yaháñ tak, ki mere bhá,í ko un kí ḥarakatoñ se ná-khush na hone diyá, aur áhista us ke kán meñ kahá, ki "Jo kuchh honá thá, ab sab ho chuká, kháṭir apní jama' rakh, 'an-qaríb ṣila is ká tujh ko milegá. Magar ek bát faqaṭ karne ko rahí hai, ya'ní hamárí bíbí jis roz sharáb pítí hai, us ke nashe meñ kisí ko apne nazdík nahíñ áne detí, magar us ko jo nañgá hoke faqaṭ ek shilwár pahne ho, us ke pás jáwe, aur us ke pakaṛne ká, ki qaṣd kare; lekin wuh us se áge áge bhágtí hai, kabhí ek dálán men, aur kabhí ek ḥujre se dúsre ḥujre meñ, yaháñ tak ki wuh bíbí thakkar khaṛí ho játí hai, aur wuh shakhṣ us ko pakaṛ letá hai. Ab wuh tere áge se hokar bhágegí, tú barahna hokar us ke píchhe dauṛkar pakaṛ líjiyo." Mere bhá,í ne buṛhiyá se yih bát sunkar sab kapṛe apne utár, faqaṭ ek shilwár badan meñ rahne dí, aur musta'id dauṛne ká hú,á. Tab wuh bíbí bhí apná dáman uṭhá musta'id dauṛne kí hu,í, aur us ko dhoká dekar muwáfiq bís qadam ke us ke áge hokar dauṛí. Merá bhá,í bhí us ke píchhe dauṛá, aur wuh sab khawáṣṣeñ bhí, us ke sáth hí sáth táliyáñ bajátí hu,í dauṛíñ. Wuh bíbí, do tín dafa' gird dálán ke ghúm, ek chhatte meñ, ki bahut tárík wa tár thá, chalí ga,í. Merá bhá,í bhí usí ṭaraḥ píchhe us ke dauṛkar us makán-i-tárík meñ gayá. Wuh bíbí to us makán se aur ráh meñ hokar apne maḥall meñ nikal á,í, magar merá bhá,í, ki us ráh se wáqif na thá, usí andhere makán meñ dauṛtá rahá, yaháñ tak ki kuchh us ko waháñ na sújhtá thá, ki maiñ kidhar játá húñ, aur wuh bíbí kaháñ hai. Ákhir ek ṭaraf kuchh roshní dekhkar us kí ṭaraf dauṛá, aur us makán ke darwáze se báhir nikal gayá, aur nikalte hí us ke, wuh darwáza fauran band hu,á. Tab mere bhá,í ne, apne ta,íñ chamároñ kí galí meñ páyá. Chamár us ko barahna, aur dáṛhí múñchh múṇḍá, aur bhaweñ rangín us kí dekhkar bahut mutaḥaiyir hu,e, aur táliyáñ bajáne lage, aur ba'ẓoñ ne píchhe dauṛkar tasmoñ se us ko márná shurú' kiyá. Phir gadhe par, ki kahíñ se pakaṛ lá,e the, use sawár kar shahr kí ṭaraf le ga,e.

Ittifáqan ba-sabab us kí shámat ke, wuh sab shor wa

Digitized by Google

ghul karte hu,e, ek kúche se, ki muttaṣil makán qáẓí ke thá, us ko lekar nikle. Qáẓí ne us shor-o-ghul ko sunkar apne ádmiyoñ ko bhej, un sab chamároñ, aur mere bhá,í ko pakaṛ bulwáyá, aur ḥál púchhá. Chamároñ ne kahá, "Khudáwand, ham ne is shakhṣ ko ba-íñ hai,at fuláne kúche meñ, jo zanání ḍewṛhí se wazír-i-a'ẓam kí lagá hu,á hai, páyá; yih waháñ se chalá átá thá." Qáẓí ne is ḥál ko sunkar, farmáyá, ki "Ek sau táziyáne us ke páñwoñ par márke shahr ba-dar karo, aur phir is shahr meñ kabhí ne áne pá,e."

Us ḥajjám ne Khalífa Mustanaṣur-ba-illáh se kahá, ki "Yih qiṣṣa, jise áp ke ḥuẓúr maiñ ne 'arẓ kiyá, mere dúsre bhá,í ká thá." Phir us ne jaldí se qiṣṣa apne tísre bhá,í ká kahná is ṭaraḥ shurú' kiyá.

QIṢṢA ḤAJJÁM KE TÍSRE BHÁ,Í KÁ, JIS KÁ NÁM BAU-BAK AUR ANDHÁ THÁ.

Khudáwand, merá tísrá bhá,í bi-l-kull áñkhoñ se andhá thá, aur us ko Bau-bak kahte the. Aur qismat us kí burí thí, darwáze darwáze shahr ke bhík máñgá kartá; aur apná ma'múl yih rakhá thá, ki hamesha galiyoñ meñ akelá phirtá, rah-numá,í ke wáste dúsre ádmí ko apne sáth kabhí na rakhtá. Aur darwáze khaṭkhaṭákar chupká khaṛá rahtá, aur kuchh muñh se na boltá, yaháñ tak ki ṣáḥib-khána darwáza kholkar bhík us ko detá. Ek din ittifáqát se ek darwáze ko jáke khaṭkhaṭáyá; ṣáḥib-khána ne, ki akelá ghar meñ thá, áwáz dí, "Kaun hai?" Mere bhá,í ne jawáb na diyá. Dúsrí bár darwáze ko phir khaṭkhaṭáyá, ṣáḥib-khána ne phir púchhá, ki "Kaun hai?" Phir bhí wuh na bolá, gharwále ne darwáza ákar kholá, aur mere bhá,í se kahá, "Tú kyá máñgtá hai?" Us ne kahá, "Faqír muḥtáj húñ, Khudá kí ráh par kuchh khairát do." Us ne kahá, ki "Mujh ko tú áñkhoñ se andhá ma'lúm hotá hai." Mere bhá,í ne kahá, "Sach hai." Phir us ne kahá, "Háth phailá." Mere bhá,í ne yih samajhkar, ki, kuchh dewegá, háth ko áge baṛháyá; wuh háth us ká pakaṛ zíne se khaiñchtá hu,á bálá-kháne par le gayá. Bau-bak ne aur gharoñ par qiyás karke samjhá, ki sháyad mujh ko kuchh khána khilá,egá; magar us gharwále ne úpar le jákar mere

Digitized by Google

bhá,í ká háth chhoṛ diyá, aur apní jagah par baiṭhkar us se púchhá, ki "Tú kyá máṅgtá hai?" Us ne du'á dekar kahá, "Faqír muḥtáj húṅ, khairát máṅgtá húṅ." Us ne kahá, "Merí bhí, tere wáste du'á hai, ki Khudá tujh ko bíná kar de." Tab mere bhá,í ne kahá, "Itní bát darwáze hí par mujh se kahní thí, ki tá maiṅ taklíf chaṛhne kí zíne se na uṭhátá." Tab us ne kahá, "Maiṅ ne to do-bárah tujh se púchhá, ki tú kaun hai, aur kyá máṅgtá hai, tú kuchh na bolá, yaháṅ tak ki tú ne mujh ko taklíf utarne kí dí." Phir mere bhá,í na kahá, "Miyán, ákhir kuchh bhí mujh ko doge." Us ne kahá, "Mere pás kuchh nahíṅ." Tab mere bhá,í ne kahá, "Merá háth pakaṛke níche utár do." Us ne kahá, "Zína tere sámne hai, tú áp utar já." Mere bhá,í ne ná-chár hokar zíne se utarná shurú' kiyá, ádhí dúr se us ká páṅwoṅ phislá, aur níche ko girá. Us ke sar aur kamar meṅ khúb choṭ lagí, aur baṛá ṣadma uṭháyá, aur waháṅ se uṭhkar gharwále ko burá bhalá kahtá hu,á áge chalá.

Ittifáqan ráh meṅ do andhe aur, ki mere bhá,í ke dost the, mile, us kí áwáz pahchánkar khaṛe ho ga,e, aur us se púchhá, ki "Áj tujh ko bhík meṅ kyá milá?" Mere bhá,í ne un se sárá qiṣṣa apne girne aur choṭ lagne ká, aur be-muruwatí us gharwále kí bayán karke kahá, "Áj mujh ko tamám din kuchh nahíṅ milá." Phir mere bhá,í ne un donoṅ andhoṅ ko qasam dekar kahá, "Tum mere ghar chalo;" aur kuchh naqd apne kíse se nikál un ko diyá, ki mere wáste kuchh kháne ko mol lá,o.

Aur jáná cháhiye, ki wuh shakhṣ, jo mere bhá,í ko bálá-kháne par le gayá thá, ek chor thá, niháyat failsúf aur kína-kash. Bau-bak kí báteṅ sunkar níche utar us ke píchhe ho liyá, aur un andhoṅ kí be-'ilmí meṅ un ke sáth lagá hu,á ghar ke andar, jaháṅ merá bhá,í rahtá thá, gayá. Bau-bak ne ghar ke andar baiṭhkar apne ham-ráhiyoṅ se kahá, "Khúb dekh bhálke, darwáza báhir ká band karo, tá ko,í ghair-shakhṣ ham meṅ na rahe." Chor yih bát sunkar bahut saṭ-patáyá, aur chároṅ ṭaraf dekhkar ek rassí moṭí, ki chhat meṅ bandhí thí, donoṅ háthoṅ se maẓbúṭ pakaṛkar laṭak rahá. Wuh tínoṅ andhe darwáza band kar apní láṭhi-yoṅ se chároṅ ṭaraf kone khutre khúb ṭaṭol aur dekh dákh ek jagah baiṭh ga,e. Wuh chor bhí rassí ko chhoṛ, mere bhá,í ke pás chupká á baiṭhá. Merá bhá,í, jab samjhá, ki ko,í ghair yaháṅ nahíṅ hai, báteṅ bhed kí kahní shurú' kíṅ, ki "Tum donoṅ ne mujh ko amín samajhkar, apná zar mere pás rakhá thá; maiṅ ne tumhárí amánat jis ṭaraḥ se ho

Digitized by Google

saká, rakhí, ab nahíñ rakh saktá húñ, tum us ko ginkar le lo." Bau-bak us gudṛí ko, jis meñ das hazár dirham thailiyoñ meñ rakh sí diye the, uṭhá láyá, aur un ke áge rakh diye. Unhoñ ne kahá, "Ham ko tumhárí rástí aur diyánat-dárí par baṛá yaqín hai, tolne aur ginne kí kuchh ḥájat nahíñ." Wuh donoñ, thailiyoñ ko apne háthoñ se ṭaṭol ke phir usí ṭaraḥ gudṛí meñ kar, jis jagah meñ ki pahle thí, rakh á,e.

Us ke ba'd mere bhá,í ne kahá, "Mujhe bhúk lagí hai, kuchh kháne ko mere wáste bázár se mol lá,o." Ek andhe ne kahá, "Us kí kuchh ẓarúrat nahíñ, is wáste ki kal fuláne amír ne mujh ko khwán kháne ká bhejá thá, us meñ se kuchh kharch hu,á hai aur bahut sá báqí hai, wuh khána ham tínoñ ko ba-khúbí káfí hogá." Yih kahkar us ne apní jholí se roṭiyáñ panír samet nikálkar rakhíñ, phir mewe nikále, aur un tínoñ ne bá-ham baiṭhkar kháná shurú' kiyá. Wuh chor bhí, ki dahní ṭaraf mere bhá,í ke baiṭhá thá, áge baṛhke, achchhí achchhí chízeñ uṭhá kháne lagá; lekin bá-wujúd is sab iḥtiyáṭ ke ki chor kartá thá, Bau-bak áwáz chabáne kí us ke muñh se sunkar chauñká, aur dil meñ kahne lagá, ki "Ham sab máre paṛe, is liye ki yaháñ ko,í ajnabí ma'lúm hotá hai," yih kahte hí jhaṭ chor ká háth pakaṛ liyá, aur us par chaṛh baiṭhkar pukárá, ki "Chor, chor," aur khúb se mukke use lagá,e, aur un donoñ andhoñ ne bhí use márá, aur shor-o-ghul kiyá. Chor bhí tá ba-maqdúr apne ta,íñ már se bachátá, aur áp bhí dekh dekh un tínoñ ko bárí se mártá, aur ghul machátá, ki "Logo dauṛo, chor mujh ko máre ḍálte haiñ." Ham-sá,e, áwáz sunkar chároñ ṭaraf se dauṛ paṛe, aur ḍarwáze ko toṛkar andar á,e, aur púchhá, ki "Kyá májará hai?" Mere bhá,í ne kahá, "Ṣáḥibo, jis ko maiñ pakṛe hu,e húñ, chor hai, wáste churáne hamáre dirhamoñ ke, jo ham ne bhík máñg-kar jama' kiye haiñ, áyá hai." Chor ne jama'at ádmiyoñ kí dekh, donoñ áñkheñ band kar apne ta,íñ bhí, makar se andhá baná liyá, aur kahá, ki "Ṣáḥibo, yih andhá jhúṭhá hai, qasam Khudá kí, maiñ bhí ek in ke ham-ráhiyoñ aur rafíqoñ se húñ, merá ḥiṣṣa mujh ko nahíñ dete, aur in tínoñ ne mujhe khúb márá aur chor ṭhahráyá hai; Khudá ke wáste, tum sab merá inṣáf karo." Ham-sá,e ke log, infiṣál karná un ke qaẓíye ká dushwár samajhkar, chároñ ko kotwál ke pás le ga,e. Jab wuh chároñ ḥákim ke ḥuẓúr meñ khaṛe kiye ga,e, chor ne, ki apne ta,íñ makar se andhá banáyá thá, qabl is ke, ki un se sawál kiyá já,e, bolá, "Khudáwand, áp ke ḥuẓúr meñ, jo bádsháh kí ṭaraf se

Digitized by Google

wáste inṣáf wa 'adl karne ke muqarrar wa ma,amúr haiñ, 'arẓ kartá húñ; ham chároñ barábar mujrim haiñ, agar qasam kí ráh se púchhe jáweñge, to ko,í ham meñ se iqrár rástí ká na karegá; agar áp cháhte haiñ, ki ham chároñ ká juram áp par munkashif ho, to ek ek ko judá judá márne ko ḥukm farmáye, tá khauf se márke, har ek ḥaqíqat ḥál ko, apní zabán se iqrár kare; pahle mujh se shurú' kíjiye.

Mere bhá,í ne cháhá ki kuchh bole, aur kahe; logoñ ne us ko kuchh kahne na diyá, aur már chor par paṛne lagí. Jab qaríb bís tís koṛe ke us par paṛe, tab taṛapne lagá; pahle ek áñkh kholí, phir dusrí kholkar ḥákim se 'arẓ kiyá, "Khudáwand, ab mu'áf farmá,iye, mar já,úñgá." Ḥákim donoñ áñkheñ us kí changí bhalí dekhke bahut ḥairán hu,á, aur bolá, ki "Ai ḥarám-záde, bad-ẕát, yih kyá makar aur fareb tú ne kiyá thá!" Us ne 'arẓ kí, ki "Agar áp már se mujh ko naját deñ, aur merá quṣúr mu'áf kareñ, to maiñ is bhed ko áp se kahúñ." Qáẓí ne apne ádmiyoñ se kahá, "Ab is ko na máro, maiñ ne is ká quṣúr mu'áf kiyá." Tab chor ne kahá, "Ai khudáwand, sach yúñ hai, ki maiñ aur yih tínoñ mere sáthí, jin ko áp aur sab log andhá jánte haiñ, sab bíná aur ṣáḥib-baṣárat haiñ; ham chároñ ne apne ta,íñ andhá banáyá hai, ki be-takalluf, jis ke ghar meñ cháheñ chale já,eñ, aur maiñ áp se rást rást iqrár kartá húñ, ki ham chároñ ádmiyoñ ne is baháne se, áj tak das hazár dirham naqd jama' kiye haiñ. Áj maiñ in ke pás do hazár pán sau dirham, apná ḥiṣṣa máñgne ke liye áyá thá, unhoñ ne is khauf se, ki mabádá kahíñ hamárá afshá,e ráz kare, us ke dene meñ inkár kiyá. Jab maiñ ne apná ḥaqq lene meñ, un se iṣrár kiyá, tínoñ ne milke mujh ko khúb márá, is ke gawáh bhí sab log haiñ. Ab maiñ ummedwár húñ, ki az-ráh 'adl wa inṣáf ke, do hazár pán sau dirham, ki merá ḥaqq hai, in tínoñ se dilwá díjiye, aur agar áp cháhte haiñ, ki mere sáthí bhí sach áp ke ḥuẓúr meñ kaheñ, to un ko bhí márne ká ḥukm kíjiye, phir dekhiye, ki sab már ke sabab se, apní áñkheñ kholkar ḥaqq bát kaheñge."

Mere bhá,í aur un donoñ andhoñ ne cháhá, ki qáẓí se us ká makar wa fareb ẓáhir kareñ; qáẓí ne na suná, aur kahá, ki "Tum baṛe sharír ho, apne ta,íñ makar se andhá banáyá hai, tá ki log tum ko andhá jánkar bahut khairát deñ." Mere bhá,í ne kahá, "Khudáwand, yih jo is chor ne ba-nisbat hamáre kahá, ki ham bíná haiñ, jhúṭ hai; ham tínoñ Khudá kí qasam kháke kahte haiñ, ki hameñ bíná,í nahíñ." Gharaẓ, har-chand ki mere bhá,í ne kahá suná, magar kuchh

Digitized by Google

mufíd na paṛá, aur qáẓí ne ḥukm kiyá, ki "Sau sau koṛe in tínoñ ko máreñ." Tínoñ par már paṛne lagí. Qáẓí ne dekhá, ki is qadr in par már paṛí, aur unhoñ ne muṯlaq áñkheñ na kholíñ, ma'lúm hotá hai, ki baṛe sar-kash, aur mutamarrid haiñ; aur chor ne waqt páke kahá, "Ai mere rafíqo, kyúñ apní ján dete ho? agar áñkheñ apní khologe, to al-batta már se bachoge, aur tumhárá quṣúr mu'áf hogá." Phir us chor ne qáẓí se kahá, ki "Khudáwand, yih tínoñ baṛe mutamarrid aur sakht-ján haiñ, agar áp márte márte in ko már ḍáleñge, tab bhí áñkheñ apní na kholeñge; ab yih ḥadd se ziyáda apní sazá ko pahuñch chuke, bihtar yih hai, ki in ká quṣúr mu'áf ho; áp ek ádmí ko apne, mere sáth kíjiye, ki das hazár dirham, jo inhoñ ne chhipá,e haiñ, láke áp ke ḥuẓúr meñ ḥázir karúñ."

Qáẓí ne is muqaddame kí kunh ko na pahuñchkar, ba-múјib kahne chor ke, ek piyáde ko us ke ham-ráh kar diyá, wuh jáke das toṛe dirhamoñ ke waháñ se uṭhá láyá. Qáẓí ne do hazár pán sau dirham ginwáke chor ko diye, aur báqí áp liye, aur un tínoñ andhoñ ko már píṭke shahr ba-dar kar diyá.

Ḥajjám ne Khalífa ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kiyá:—Khudáwand, jab maiñ ne khabar pá,í, to ḍhúnḍhtá hu,á Bau-bak ke pás gayá, aur us ko makhfí phir shahr meñ láyá, aur us kí be-quṣúrí qáẓí ke ḥuẓúr meñ gawáhoñ se s̱ábat kí; tab qáẓí ne us chor ko khúb sazá dí, magar aṛhá,í hazár dirham us se wápas na kiye, ba-khauf is ke, ki mabádá is chor kí bad-ẕátí, aur makar wa fareb se mujh par kisí ṭaraḥ kí áfat na paṛe. Ḥajjám ne is qiṣṣe ko tamám karke, Khalífa se kahá, "Yih sar-guẕasht mere tísre bhá,í andhe kí hai." Khalífa is qiṣṣe ko sunkar bahut hañsá, ba-nisbat un qiṣṣoñ ke, jo áge sune the, aur cháhá ki mujh ko in'ám dekar rukhṣat farmá,e; magar maiñ ne, qabl is ke ki wuh mujh ko kuchh 'ináyat kare, apne chauthe bhá,í ká qiṣṣa is ṭaraḥ se bayán karná shurú' kiyá.

QIṢṢA ḤAJJÁM KE CHAUTHE BHÁ,Í KÁ, JO KÁNÁ THÁ, AUR NÁM US KÁ ALKAUZ THÁ.

Khudáwand, mere chauthe bhá,í ká nám Alkauz thá, aur us kí ek áñkh kání thí, aur jis ṭaraḥ us ne wuh áñkh kho,í thí, ghulám áp ke ḥuẓúr meñ bayán kartá hai. Wuh merá

Digitized by Google

bhá,í pesha qaṣṣá,í ká kartá thá, aur us ko bakrí bheṛ kí pahchán khúb thí, aur meñḍhoñ ko laṛá,í khúb sikhá jántá thá. Is sabab se shahr ke jitne baṛe ádmí the, sab ko us ká ḥál khúb ma'lúm thá; meñḍhoñ kí laṛá,í ká tamáshá dekhne us ke ghar áte, aur wuh achchhe achchhe meñḍhe, ki qábil laṛá,í ke the, páltá, aur apne ghar rakhtá, aur siwá is ke apní dukán par achchhá farba gosht bechá kartá.

Ek din wuh apní dukán par baiṭhá thá, ki ek buḍḍhá daráẓ-qadd sufaid rísh waháñ áyá, aur ba-qadr chhih ser ke gosht mol liyá, aur qímat us kí dekar chalá gayá. Mere bhá,í ne wuh dirham, ki sufaid aur khúb-ṣúrat aur na,í ẓarb ke the, dekhkar judá kisí ṣandúqche meñ rakh diye. Wuh buḍḍhá páñch mahíne tak roz usí qadr gosht us kí dukán se le játá, aur usí qism ke dirham mere bhá,í ko de játá, wuh un ko ek hí já meñ rakhtá játá. Páñch mahíne ke ba'd Alkauz ne cháhá, ki unhíñ dirhamoñ se bheṛeñ mol le. Jab us ne ṣandúqcha un ke lene ke wásṭe kholá, to un dirhamoñ kí jagah sufaid kághaẕ kí ṭikliyáñ pá,íñ. Unhíñ dekh bahut ḥairán hu,á, aur apná sar píṭne aur shor wa ghul macháne lagá. Phir apne ham-sáyoñ ko bulá un se yih ḥál kahá, aur wuh kághaẕ kí ṭikliyáñ dikhlá,íñ. Wuh dekhkar ziyáda muta'ajjib hu,e. Merá bhá,í, us waqt ro roke du'á máñgtá thá, ki "Khudá kare is waqt wuh buḍḍhá-i-makkár á já,e." Yih kah rahá thá, ki wuh pír mard dúr se dikhá,í diyá. Merá bhá,í us ko dekhte hí dauṛá, aur jákar use pakṛá, aur ádmiyoñ ke bích meñ use khaiñch láyá, ki "Musalmáno, is be-ḥayá ná-lá,iq ádmí ne, dekho to kaisí daghá-bází kí." Phir sab ahl-i-bázár aur aur ham-sáyoñ se, jo waháñ ek jama'at-i-kaṡír jama' ho ga,í thí, ḥál us ke fareb ká bayán kiyá. Pír mard ne yih sunkar mere bhá,í se kahá, "Tere ḥaqq meñ yihí bihtar hai, ki mujh ko chhoṛ de, aur kuchh na kaho, balki 'iwaẓ is qadr malámat aur be-'izzatí ke, jo tú ne merí kí, mujh se 'uẕr kar aur 'afw cháh, wa-illá maiñ tujh ko is se ziyáda faẓíhat aur ruswá karúñgá; maiñ nahíñ cháhtá, aise makrúh amr ko apní zabán par lá,úñ." Mere bhá,í ne kahá, "Tú kyá baktá hai, maiñ kuchh daghá fareb apne kám meñ nahíñ kartá, tujh se maiñ hargiz nahíñ ḍartá." Buḍḍhe ne kahá, "Tú nahíñ-báz átá, isí ke dar-pai hai, ki maiñ terí daghá-bází ko ẓáhir karúñ." Yih kahke us buḍḍhe ne kahá, "Suno, Musalmáno, yih qaṣṣá,í, ba-já,e gosht bheṛ bakrí ke, ádmí ká gosht apní dukán meñ rakhkar bechá kartá hai." Mere bhá,í ne kahá, "Buṛhápe meñ tú jhúṭ bolne se nahíñ ḍartá?" Us ne

Digitized by Google

kahá, "Maiñ kázib nahíñ, terí dukán par ek ádmí galá kaṭá hu,á mánind bheṛ ke nahíñ laṭaktá hai; jis ká jí cháhe dukán par jáke dekh le, us ko merá jhúṭ sach ma'lúm ho jáwegá." Mere bhá,í ne qabl kholne ṣandúqche ke, jis meñ ba-já,e dirham ke kághaz kí ṭikliyáñ thíñ ek bheṛ ẕabḥ aur ṣáf karke, apní dukán par ḥasb ma'múl laṭká,í thí. Alkauz is bát ko sunkar bahut ghuṣṣe hu,á, aur buḍḍhe se kahá, ki "Tú baṛá jhúṭá hai, tujh ko mujh par tuhmat lagáne se kyá ḥáṣil?"

Gharaẕ, wuh sab log us buḍḍhe ko pakṛe hu,e mere bhá,í kí dukán par á,e, ki agar wuh jhúṭá ho, to dúní sazá us ko deñ. Waháñ ákar dekhá, ki fi-l-wáqi' ek ádmí, galá kaṭá hu,á, mere bhá,í kí dukán par laṭak rahá hai. Wuh buḍḍhá jádúgar thá, us ne sab logoñ kí naẕar-bandí kar dí thí; jaisá ki us ne kághaẕ kí ṭikliyáñ dirham kar dikhá,í thíñ, waise bakrí bheṛ ko ádmí kar dikháyá; lekin kisí ke yih amr khiyál meñ na áyá. Phir ek shakhṣ ne us jamá'at se ghuṣṣe meñ ákar mere bhá,í ko khúb márá, aur kahá, "Ai bad-ẕát, tú ham ko ádmí ká gosht khiláyá kartá hai!" Us buḍḍhe ne bhí mere bhá,í ko khúb márá, yaháñ tak ki ek áñkh us kí phúṭ ga,í, us par bhí un kí tasallí na hu,í, us ko qáẕí ke pás pakaṛkar le ga,e, aur us ádmí-i-maẕbúḥ ko bhí, jo jádú aur naẕar-bandí se dikhá,í detá thá, us ke sáth qáẕí ko le jákar dikhláyá. Qáẕí us ko dekhkar niháyat ghuṣṣe meñ áyá, aur ḥukm diyá, ki "Pán sau táziyáne Alkauz ko márkar úñṭ par chaṛhá,o, aur ba'd tashhír ke shahr ba-dar kar do."

Harchand us gharíb ne qáẕí se us buḍḍhe kí daghá-bází ká ḥál kahá, ki wuh dirhamoñ kí jagah kághaẕ kí ṭikliyáñ detá hai; magar qáẕí ne ghuṣṣe meñ us kí shinawá,í na kí. Jis waqt yih wárdát mere chauthe bhá,í Alkauz par guẕrí thí, maiñ Baghdád meñ na thá; wuh apne ta,íñ kisí wairáne meñ chhipákar makhfí rahne lagá, yaháñ tak ki us kí píṭh ke zakhm, ki már ke sabab se paṛ ga,e the, achchhe hu,e, aur us meñ táqat chalne kí hu,í, tab us ne qaṣd aur shahr ká kiyá. Rát ko ráhoñ ghair-mashhúr meñ chaltá, jab ek shahr meñ ki us meñ ko,í nahíñ pahchántá thá, pahuñchá, chand roz bure ḥál se waháñ káṭe.

Ek din us shahr meñ chalá játá thá, ki áwáz ghoṛoñ ke summ kí suní, píchhe phirke dekhá, ki bahut se sawár us ke píchhe chale áte haiñ, un ko dekhkar ḍará, ki sháyad merí hí giriftárí ke wáste in ká qaṣd hai; us ne apne ta,íñ iftáñ wa khezáñ ek pháṭak tak pahuñcháyá, aur sawároñ ke ḍar se andar jákar us darwáze ko band kar liyá. Aur waháñ se ek baṛe makán ke andar cháhtá thá ki jáwe, do

Digitized by Google

piyádoñ ne ákar use pakṛá aur kahá, "Shukr Khudá ká, ki áp khud yahán tashríf lá,e haiñ, tín din se ham tumhárí hí talásh meñ the, aur isí dawáduwish meñ tín ráteñ ham ko talásh aur just-o-jú meñ guzríñ." Merá bhá,í yih báteñ un kí sunkar bahut ḥairán aur pareshán hu,á, aur un piyádoñ se kahá, "Tumhárá maṭlab kyá hai? mujh se kyá cháhte ho? Tum ne aur ke dhokhe aur shubhe se mujhe pakṛá hai." Tab unhoñ ne kahá, "Ham tujhe khúb jánte haiñ, tú aur tere sáthí sab ke sab chor aur ráh-zan haiñ. ma'lúm hu,á ki tú ne hamáre miyán ká, jo kuchh mál wa asbáb thá, churákar us ko faqír kar diyá; us par bhí iktifá na karke ab tú us kí ján lene ke wáste áyá, ham dekheñ chhurí bhí tere pás hai, yá nahíñ. Kal rát ko, jo tere píchhe ham dauṛe the, to tere háth meñ ek chhurí dekhí thí." Yih kahke us ke kapṛoñ meñ ḍhúñḍhne lage. Ittifáqan mere bhá,í ke pás ek chhurí thí; wuh piyádoñ ne chhín lí, aur kahne lage, ki "Ab ham ko ziyádatar yaqín hu,á, ki tú choṭṭá hai." Tab mere bhá,í ne un se kahá, "Kyá, mumkin nahíñ, ki ek shakhṣ chhurí rakhtá ho, aur chor na ho; merí muṣíbat suno, yaqín hai ki us ko sunkar, tum mere ḥál par rahm karoge." Mere bhá,í ká ḥál sunkar wuh donoñ us ko lipaṭ ga,e, aur us ke kapṛe ṭukṛe ṭukṛe kar ḍále, aur us ke shánoñ par nishán már ke dekhke kahne lage, "Tú apne ta,íñ bhalá ádmí kahtá hai, tere badan par nishán már ke haiñ, muqarrar tú chor hai." Phir khúb us ko márá píṭá; tab mere bhá,í ne kahá, "Ai Khudá, kyá ham ne aisá terá gunáh kiyá hai, jis ke 'iwaẓ meñ ek daf'a áge be-quṣúr márá gayá, ab dúsrí bár ná-ḥaqq márá játá húñ."

Un donoñ piyádoñ ne mere bhá,í ke kahne par khiyál na kiyá, aur us ko pakaṛkar qáẓí ke pás le ga,e. Qáẓí ne us ko chor taṣawwur karke kahá, "Ai ná-ma'qúl, logoñ ke gharoñ meñ naqb detá hai, unhíñ ke khúñ karne ko chhurí háth meñ letá hai." Alkauz ne kahá, "Ai khudáwand, mujh sá ko,í be-gunáh aur be-quṣúr dunyá meñ nahíñ, aur maiñ ne kuchh burá kám nahíñ kiyá, agar merá ḥál suniye, to ma'lúm ho, ki ko,í mujh sá wájibu-l-raḥm na hogá." Tab un donoñ piyádoñ meñ se ek ne kahá, "Qáẓí ṣáḥib, áp báteñ kyá aise kí suniyegá, jo logoñ ke gharoñ ke darwáze toṛkar, asbáb un ká churá le játá hai, aur shahr ke rahnewále is ke háth se máre játe haiñ; agar hamáre kahne par áp ko i'timád na ho, to is ke bázú ko muláḥaẓa farmá,iye, ki kitne nishán már ke rakhtá hai." Yih kahke unhoñ ne mere bhá,í kí píṭh kholkar qáẓí ko dikhlá,í. Tab

Digitized by Google

qáẓí ne ḥukm kiyá, ki "Ek sau chábak is kí píṭh par zor zor se márkar úñṭ par sawár karo, aur tamám shahr meñ phero, aur ek ádmí us ke áge pukártá jáwe, ki yih sazá us kisí kí hai, jo ko,í logoñ ke ghar meñ jákar chorí kare."

G͟haraẓ us ko márá, aur tashhír karke shahr ba-dar kiyá; aur tákíd kí, ki phir is shahr meñ áne na páwe. Ba'ẓe ádmiyoñ ne, jo us ko dúsrí bár is muṣíbat meñ dekhá, mujh se ákar us ke ḥál ko bayán kiyá. Maiñ sunte hí waháñ gayá, aur us ko ḍhúñḍhkar mak͟hfí Bag͟hdád meñ láyá, aur apne maqdúr ke muwáfiq us kí k͟habar-gírí kí.

K͟halífa Mustanaṣar-ba-illáh ḥál sunkar, bahut hañsá, aur Alkauz kí bad-qismatí par bahut tars kháyá, aur raḥm kiyá. Phir cháhá, ki mujhe in'ám dekar rukhṣat kare, lekin maiñ ne furṣat K͟halífa ko na dekar 'arẓ kiyá, ki "K͟hudáwand, jaháñ áp ne k͟háwindí kí ráh se, itní taklíf farmá,í hai, mere aur do bhá,í ká ḥál sun líjiye; yaqín hai, ki ḥuẓúr un donoñ ká bhí ḥál 'ajíb wa g͟haríb sunkar niháyat maḥẓúẓ hoñge, aur ham sáton bhá,iyoñ ká kámil aur púrá qiṣṣa ho jáwegá."

QIṢṢA ḤAJJÁM KE PÁÑCHWEÑ BHÁ,Í KÁ, JIS KÁ NÁM ALNASCHAR THÁ.

Mere páñchweñ bhá,í ká nám Alnaschar hai, wuh mere báp ke sáth rahá kartá thá, aur bi-l-kull majhúl aur nikammá thá, niháyat be-ḥayá,í se, shám ko kuchh bhík máñg látá, aur us ko khá píke dúsrá din kartá. Aur mere báp kí baṛí 'umr thí; ák͟hir-i-kár us ne qaẓá kí, sát sau dirham, jo us ne tarka chhoṛe the, ham sátoñ bhá,iyoñ ne, sau sau dirham ápas meñ báñṭ liye. Alnaschar ne bhí sau dirham apne ḥiṣṣe meñ pá,e, us ko ki kabhí 'umr bhar is qadr dirham muyassar na hu,e the, itne dirham pákar soch meñ paṛá, ki is se kyúñkar tijárat kíjiye, aur pahle kyá jins mol líjiye. Ák͟hir fikr karte karte us ne sau dirhamoñ ke shísha álát, qism gilás kaniṛ wa-g͟haira se mol liye, aur ek baṛe ṭokre meñ bharke ek dukán meñ bechne ke iráde se rakhe, aur áp díwár se lagkar baiṭhá. Aur ek darzí ko, ki qaríb us dukán ke baiṭhá, apná kám kar rahá thá, muk͟háṭib karke mere bhá,í ne manṣúbe k͟hiyálí báñdhke kahná shurú'

Digitized by Google

kiyá, ki:—Maiñ is mál ko mutafarriq ko do sau ko, aur phir us do sau se, ẓurúf shíshe ke lekar un ko chár sau ko bechúñgá, aur isí ṭaraḥ se chand roz meñ, her pher karte, chár hazár dirham ho já,eñge, tab maiñ ẓurúf shíshe kí kharíd wa farokht mauqúf karke jauharí banúñgá, achchhe achchhe híre, aur motí, wa-ghaira jawáharát-i-qímatí kharíd karke tijárat karúñgá. Aur jab bahut daulat kháṭir-khwáh tijárat se, mere háth lagegí, tab maiñ ek ḥawelí-i-'álíshán, aur ka,í khwája-sará, aur achchhe achchhe ghoṛe mol lekar ba-ṭaur amír, kabír ke rahá karúñgá. Rafta rafta mere tammawwul ká ḥál tamám 'álam meñ mashhúr hogá, aur achchhe achchhe gáne náchnewále, qism mard aur 'aurat se, jo is shahr meñ mashhúr haiñ, sab mere ghar áyá kareñge. Aur jab merí saudágarí baṛhte baṛhte ek lákh dirham ko pahuñchegí tab main bahut daulat aur kasrat asbáb se, apne ta,íñ barábar bádsháh ke taṣawwur karke dar-khwást apní shádí kí wazír-i-a'ẓam kí laṛkí se karúñgá, aur us ko paighám dúñgá, ki "Maiñ ne suná hai, terí laṛkí nihâyat khúb-ṣúrat, názik, khush-bayán, 'áqil, aur sab ṣifát pasan-dída rakhtí hai, us kí shádí mere sáth kar de." Agar wazír-i-a'ẓam ne qabúl karke us kí shádí kar dí, to khair, maiñ shab-i-'arúsí ko us kí dukhtar ko ek hazár ashrafí dúñgá; agar us ne nakhwat kí ráh se kuchh inkár kiyá, agarchi yaqín hai ki aisá na hogá, to maiñ us ke ghar par chaṛhke, us kí laṛkí ko ba-zor us ke sámne se nikál lá,úñgá. Ba-har-kaif, jab merí shádí wazír-i-a'ẓam kí laṛkí ke sáth hogí, to maiñ das khwája-sará jawán Ḥabshí mol lúñgá, aur achchhí poshák misl shah-zádoñ ke pahnúñgá, aur achchhe muraṣṣa' sáz wa yaráq ke ghoṛe par sawár ho, baṛí shaukat wa ḥashmat ke sáth, kuchh ghulám áge aur kuchh píchhe, wazír-i-a'ẓam ke ghar kí ṭaraf rawána húñgá. Jab maiñ us ke maḥall meñ pahuñchúñgá, sab ádmí waháñ ke, kyá baṛe kyá chhoṭe, merí ṭaraf ḥairat se dekheñge, aur baṛí 'izzat aur ḥurmat ke sáth merá istiqbál karke andar maḥall ke le já,eñge; aur jab maiñ apne ghoṛe se utarkar úpar jáne ká qaṣd karúñgá, mere sab naukar chákar aur 'uhda-dár wa-ghaira do ṭarfa ṣaff báñdhkar khaṛe hoñge. Wazír-i-a'ẓam mujhe apná dámád jánkar apní jagah par biṭháwegá, aur áp mere sámne ho baiṭhegá. Tab maiñ ádmiyoñ ko ishháre se kahúñgá, ki do toṛe hazár hazár ashrafí ke lá,o; wuh fauran ḥáẓir kareñge. Maiñ ek toṛá wazír-i-a'ẓam ko dekar kahúñgá, ki "Yih hazár ashrafí mahar-mu'ajjal 'arús ká hai"; phir dúsrá toṛá ashrafiyoñ ká, us ko dekar kah-úñgá, ki "Yih faqaṭ apní sakháwat aur ser-chashmí kí

Digitized by Google

ráh se detá húñ." Merí is dád-o-dihish par sab log dúr wa nazdík ke, ápas meñ charchá kareñge; tab maiñ waháñ se sawár hokar, usí shikoh aur jilau ke sáth apne ghar á,úñgá. Phir merí bíbí wáste shukr-guzárí ke, ki us ke báp kí muláqát ko gayá thá, ek sardár ko mere pás bhejegí, maiñ us ko ek bhárí khil'at, aur bahut sá in'ám dekar rukhsat karúñgá, aur agar merí bíbí kuchh hadiya mere wáste bhejegí, to maiñ us ko qabúl na karúñgá, aur maiñ bár bár na,í poshák badalkar baiṭhúñgá, aur jab qaṣd shab-báshí ká, apní bíbí ke sáth karúñgá, to baṛí 'azmat wa jalál se baiṭhkar, dahne bá,eñ nazar na karúñgá, aur jab merí bíbí libás poshák aur zewar pahnkar mánind máh-i-shab chahárdahúm, mere sámne áwegí, maiñ us kí taraf áñkh uṭháke na dekhúñgá. Tab us kí khawáṣṣeñ ki gird-o-pesh us ke ḥáẓir hoñgí, mujh se kaheñgí, "Ai khudáwand, apní bíbí kí taraf, ki wuh tumhárí kam-tarín kaníz, áge tumháre khaṛí hai, us ko ijázat baiṭhne kí do, aur zará mutawajjih ho." Maiñ un kí bát ká kuchh jawáb na dúñgá; wuh sab merí nakhwat aur be-parwá,í se niháyat mutaḥaiyir hoñgí, aur der tak khaṛí mujh se 'arẓ kiyá kareñgí. Baṛí der ke ba'd, maiñ sar uṭháke ba-nazar be-iltifát ke zará sá us kí taraf dekh, phir usí taraḥ chupká baiṭh rahúñgá. Wuh khawáṣṣeñ yih samjheñgí, ki sháyad merí bíbí achchhá libás nahíñ pahne hai, is liye maiñ us kí taraf iltifát nahíñ kartá. Phir sab us ko wáste tabdíl poshák ke use kamre meñ le já,eñgí, aur maiñ bhí apne kamre meñ jákar achchhí se achchhí poshák bhárí tabdíl karke, wahán á baiṭhúñgá. Phir jab 'arús ko mere pás suláne ko lá,eñgí, maiñ aṣlá iltifát us kí taraf na karúñgá, aur píṭh pherkar us kí taraf se so rahúñgá, aur us se bát na karúñgá. Fajr ko uṭhkar wuh apní máñ se, jo bíbí wazír-i-a'zam kí hai, jákar mere gharúr aur be-iltifátí kí shikáyat karegí, us kí máñ mere dekhne ko áwegí, aur mere háth chúmke kahegí, "Ṣáḥib, is qadr be-parwá,í, merí laṛkí se na karo, wuh hamesha tumhárí aṭá'at wa farmán-bardárí meñ rahegí, aur wuh dil wa ján se tumheñ piyár karegí." Gharaẓ merí khush-dáman bhí, baṛí 'ajz wa zárí se apní laṛkí kí mujh se supárish karegí, lekin maiñ us se bhí khud dárí ke sáth chupká baiṭhá rahúñgá. Tab wuh mere qadmoñ ko chúmke kahegí, ki "Ai ṣáḥib, tumheñ munásib nahíñ ki is qadr merí laṛkí se dúr raho, aur maiñ ne us ko kabhí apní áñkhoñ se judá nahíñ kiyá, aur tumhíñ ne us kí ṣúrat dekhí hai, ḍartí húñ ki mabádá tumhárí be-iltifátí se us ke dil par kuchh ṣadma

Digitized by Google

pahuñche, tum ko lázim hai, ki us kí ṭaraf dekho aur us se bát chít karo. Wuh bahut dánish-mand aur khush-salíqa hai, tumheñ hamesha khush rakhegí." Jab yih sab us kí minnat wa samájat, kuchh mere dil meñ aṣar na karegí, tab merí khush-dáman ek gilás sharáb ká bharkar merí bíbí ko dekar kahegí, ki "Yih gilás já apne miyán ko de, yaqín hai ki wuh ziyáda is se sang-dilí ko kám na farmá,e, aur is ko tere háth-i-náznín se qabúl haregá." Merí bíbí gilás mere sámne le áke der tak ru'b se mere káñpá aur thar-tharáyá karegí. Ákhir wuh kahegí, "Merí ján, mere piyáre, mere náznín miyán, tum ko qasam Khudá kí, jis ne tum ko is rutbe ko pahuñcháyá hai, gilás ko is apní kam-tarín kaníz ke háth se lo, aur nosh farmá,o." Maiñ ẕará us kí is bát par khiyál na karúñgá, aur na us se bolúñgá; tab wuh áge se ziyáda rotí hu,í, áge ko baṛh, gilás mere muñh ke pás lákar, bahut minnat karegí, ki tá maiñ us ko pí,úñ. Maiñ us kí is gustákhí se ná-khush hokar ek ṭamáncha us ke muñh par, aur ek ṭhokar apne páñwoñ kí aisí márúñgá, ki dálán se níche já paṛegí.

Merá bhá,í us khiyál aur wahm kí bátoñ meñ, aisá mus-taghriq, aur ḍúbá hu,á thá, ki apní bíbí ko nafsu-l-amr meñ wahán khará jánkar, ṭhokar márí; wuh ṭhokar shíshe ke ṭokre meñ is zor se lagí, ki wuh ṭokrá ulaṭkar dukán ke níche á rahá, aur sab bartan ṭúṭkar chakná-chúr ho ga,e.

Darzí, ki us ke ham-sá,e meñ, sab mazakhrafát us ke baiṭhá suntá thá, us ke ṭokre ko ulṭá aur ẓurúf ko ṭúṭá dekhkar bahut hañsá, aur mere bhá,í ko kahá, "Ai ẓálim, kam-bakht, yih sazá us kí hai, ki tú ne aisí bíbí, ḥasín, ṣáḥib-jamál ke sáth aisí bad-sulúkí kí; agar maiñ terá susar, ba-já,e wazír-i-a'ẓam ke, hotá, to ek sau chábak tujhe lagátá, aur tamám shahr meñ tujh ko tashhír aur ruswá kartá." Aur merá bhá,í bhí ṭokre ko ulṭá hu,á dekh, apne hosh meñ áyá, aur samjhá, ki yih sab mere ghurúr kí shámat se hu,á. Phir muẓṭarr hokar kapṛe pháṛne aur chillákar rone lagá, yahán tak ki us ke shor-o-ghul se sab maḥalle ke log, aur khalq ki jum'e kí namáz paṛhne ko játe the, us ká ḥál dekhkar khaṛe ho ga,e, aur púchhne lage, ki "Sabab is hangáme ká kyá hai?" aur, jo din jum'e ká thá, wahán ba-sabab aur rozoñ ke ziyáda bhíṛ hu,í. Ba'ẓe sunkar us kí ḥimáqat hañste; chunánchi ek amír kí bíbí apne khach-char par, ki zín aur sáz-o-yaráq us ká muraṣṣa' thá, sawár udhar se guẓrí, aur wahán ṭhahrkar logoñ se púchhne lagí, ki "Kaun ro rahá hai, aur us par aisí kyá muṣíbat guẓrí?" Ham-sáyoñ ne yih bát banáke 'arẓ kiyá, ki "Yih gharíb

ádmí bahut thoṛá mál rakhtá thá, ek ṭokrá shíshe ke bartanoṅ ká mol leke yaháṅ par bechne ko láyá, ná-gaháṅ wuh ṭokrá níche dukán ke gir paṛá, aur sab bartan ṭúṭ ga,e." Us bíbí ne phirke ek khwája-sará, ki us ke sáth thá, farmáyá, "Wuh thailí, jo tere pás hai, is gharíb ádmí ko de." Khwája-sará ne ek thailí, jis meṅ pán sau ashrafiyáṅ thíṅ, mere bhá,í ko díṅ. Alnaschar ne khush hoke hazároṅ du'á,e-khair us bíbí ke ḥaqq meṅ kíṅ, aur dukán band karke apne ghar gayá. Aur apní khush naṣíbí par bahut názáṅ thá, ki dafa'tan zar-i-khaṭír be-dard-sar milá. Is khiyál meṅ thá, ki yak-á-yak kisí ne us ke darwáze par dastak dí; us ne darwáza kholkar ek 'aurat ko dekhá, ki kahtí hai, "Beṭá, merí namáz ká waqt játá hai, ek loṭá pání ká de, tá maiṅ wuẓú karke jald namáz paṛhúṅ." Mere bhá,í ne us 'aurat ko dekhá, ki ek pír zan-i-fartút hai, agarchi us ko nahíṅ jántá thá, lekin ek kúza pání ká diyá, aur kahá, "Namáz yaháṅ paṛh le." Phir apní jagah par á baiṭhá, aur apne usí khiyál meṅ mashghúl hu,á; aur ashrafiyáṅ ek hamyání meṅ bharkar apní kamar se báṅdhíṅ. Itne 'arṣe meṅ us buṛhiyá ne namáz paṛh lí, aur waẓífe se farághat kar mere bhá,í ke qadmoṅ par itná jhukí, ki peshání us kí zamín se lag ga,í, jaisá ki ko,í Khudá kí bandagí ke wáṣṭe jhuktá hai. Phir sar apná uṭhá us ko bahut du'á,eṅ díṅ, aur kalamát-i-shukriya bayán kiye. Magar, jo kapṛe, puráne, phaṭe, pahne hu,e thí, mere bhá,í ne, us kí ájizí par raḥm karke samjhá, ki kuchh sawál kartí hai, do ashrafiyáṅ nikálkar us ko díṅ. Us ne ashrafiyáṅ pher díṅ. Merá bhá,í is ḥarakat se us kí, khafá hu,á. Tab us buṛhiyá ne kahá, "Miyán, kyá, tum ne mujh ko kaṅgál samjhá, tum apní ashrafiyáṅ apne pás rakho, maiṅ un kí muḥtáj nahíṅ, merí ek jawán bíbí, niháyat ḥasín, aur mutamawwil, mujh ko bahut detí letí hai, us ke sabab se maiṅ muḥtáj kisí chíz kí nahíṅ."

Mere bhá,í ne nádání se us ke fareb ko na samjhá, ki kyúṅ do ashrafiyáṅ us ne pher díṅ, buṛhiyá se kahá, "Ham us jawán bíbí ko kisí ṭaraḥ dekh sakte haiṅ?" Us ne kahá, "Al-batta, balki shádí us ke sáth kar sakte ho; miyán apní ashrafiyáṅ rakh lo, aur mere sáth chalo, ek-bárgí bahut daulat aur niháyat khúb-ṣúrat bíbí tumháre háth lagegí." Us ne hamyání kamar se bánd lí, aur us buṛhiyá ke sáth ho liyá. Áge píchhe wuh aur merá bhá,í donoṅ rawána hu,e; yaháṅ tak ki ek baṛe ghar ke darwáze par pahuṅche. Burhiyá ne us darwáze par dastak dí; fauran ek jawán lauṅḍí Grík ne ákar darwáze ko khol diyá. Bu-

Digitized by Google

ṛhiyá ne pahle mere bhá,í ko jáne ke wásṭe kahá, phir áp andar jáke us ko baṛe ek makán-i-'álíshán meñ le ga,í. Wuh makán har ek ṭaraḥ ke asbáb aur sámán se murattab aur árásta thá. Mere bhá,í ne jáná, ki wuh jawán bíbí is ghar kí málik hai. Phir wuh buṛhiyá us ko ek achchhí jagah meñ baiṭhákar us bíbí ke pás khabar karne ga,í. Merá bhá,í ba-sabab garmí ke, dastár apne sar se utár, farághat se ho baiṭhá. Thoṛí der ke ba'd wuh bíbí mere bhá,í ke pás á,í, wuh us ke ḥusn wa jamál, aur poshák aur zewar ko dekh 'áshiq ho gayá, aur uṭhkar baṛe ádáb se salám kiyá. Us bíbí ne us ko phir wahíñ baiṭhe rahne diyá, aur áp us ke pahlú meñ ho baiṭhí, aur us ko dekh bahut masrúr hu,í, aur kahne lagí, ki "Yih jagah qábil hamáre baiṭhne ke nahíñ hai." Phir mere bhá,í ká háth pakṛá, aur ek kamre meñ le ga,í, aur der tak piyár wa ulfat kí báteñ, waháñ us se kartí rahí. Phir wuh bíbí us se kahke, ki "Maiñ abhí átí húñ," aur makán meñ chalí ga,í. Wuh us ke áne ká muntaẓir baiṭhá thá, dafa'tan ek zor-áwar Ḥabshí háth meñ talwár liye hu,e áyá, aur tez naẓar se mere bhá,í ko dekhkar kahá, ki "Terá yaháñ kyá kám hai?" Alnaschar use dekhkar ḍar gayá, aur us ke muñh se kuchh jawáb na niklá. Us Ḥabshí ne use barahna kar, aur us kí hamyání kamar se khol, ka,í háth talwár ke máre, aur tamám badan us ká ṭukṛe ṭukṛe kiyá. Wuh gharíb bad-qismat, zakhmí hoke zamín par gir paṛá. Agarchi, kuchh ḥusn wa ḥarakat us meñ na thí, magar kuchh ḥosh wa ḥawás báqí the. Phir jab ghulám-i-Ḥabshí samjhá, ki maiñ is ká kám tamám kar chuká húñ, namak ṭalab kiyá; wuhí Grík lauñḍí ek ṭabáq meñ namak pisá hu,á lekar ḥáẓir hu,í. Un donoñ ne sab zakhmoñ par us ke, khúb namak malá. Agarchi is namak páshí se use niháyat aẕiyat hu,í, lekin us ne ẕará bhí jumbish na kí, mánind murdoñ ke paṛá rahá. Ba'd chale jáne Ḥabshí aur us lauñḍí ke, wuh buṛhiyá, ki mere bhá,í ko us dám meñ lá,í thí, á,í; aur us ko ghasíṭke ek chah-bachche meñ ḍál diyá. Us ne apne ta,íñ ek tah-kháne meñ páyá, ki jaháñ aur bahut lásheñ paṛí hu,í thíñ. Agarchi waqt pheñkne ke shiddat dard-o-alam se qaríb marq ho gayá thá, lekin thoṛí der ke ba'd ẕará us ke ḥosh wa ḥawás darust hu,e. Agarchi, ba-ẓáhir zakhmoñ par namak ká malná ghaẓab thá, magar wuhí sabab us ki zindagí ká hu,á; aur itní ṭáqat us meñ á,í, ki uṭh baiṭhá, aur ba'd do roz ke wuh sháb ko us makán ká darwáza kholkar báhir niklá, aur ek makán meñ chhip rahá. Jab us ne fajr ko dekhá, ki buṛhiyá mal'úna galí kí ṭaraf ká darwáza khol, wásṭe talásh karne

Digitized by Google

shikár ke ga,í, wuh bhí us maqtal se bhágkar mere pás áyá aur un sab muṣíbatoṅ ká ḥál, ki is thoṛe zamáne meṅ us par paṛí thíṅ bayán kiyá.

Aur ba'd ek mahíne ke bi-l-kull zakhm us ke dawá se, ki roz lagáyá kartá thá, achchhe ho ga,e. Tab us ne cháhá, ki us buṛhiyá se apná badlá lewe; is liye us ne ek baṛí lambí thailí, jis meṅ páṅch sau ashrafiyáṅ samáweṅ, ba-ham pahuṅchá,í. Aur ba-já,e ashrafiyoṅ ke, us meṅ shíshe ke ṭukṛe bharkar apní kamar meṅ báṅdhe; aur buṛhiyá ká bheskar, aur ek talwár apne kapṛoṅ meṅ chhipá, fajr ko us kí talásh meṅ niklá. Ittifáqan, ek kúche meṅ wuhí buṛhiyá-i-makkár, ki wásṭe ḍhúṅḍhne aur fareb dene, aur kisí banda,e Khudá ke, phirtí thí, us ko milí. Us ne apní áwáz mánind buḍḍhí 'auratoṅ ke badal kar pahle ṣáḥib-salámat kí, phir kahá, ki "Bíbí mihrbání kí ráh se, ek ghaṛí ke wásṭe, tarázú zar tolne kí, kahíṅ se mujh ko 'áríyat lá do, is wásṭe ki maiṅ mulk-i-Párs kí rahnewálí húṅ; abhí is shahr meṅ á,í. Pán sau ashrafiyáṅ naqd mere pás haiṅ, cháhtí húṅ ki un ko tol aur jáṅch lúṅ, ki púrí haiṅ, yá kuchh kam." Us makkárah ne jawáb diyá, ki "Bíbí, tum is shahr meṅ mujh sá ko,í mu'tabir na pá,ogí, mere sáth chalí á,o, maiṅ apne beṭe ke ghar, ki ṣaráfí ká kám kartá hai, tum ko le chalúṅgí, ba-khúbí tumhárí ashrafiyáṅ tol degá, tum ko ẕará bhí taklíf karní na paṛegí; jaldí chalo, aisá na ho ki wuh apne dukán par chalá jáwe." Wuh buṛhiyá, mardam fareb, mere bhá,í ko usí ghar meṅ le ga,í, ki jis meṅ pahle le ga,í thí; aur usí Grík lauṅḍí ne ákar darwáza kholá. Phir us ko andar le jákar ek já par biṭhláyá, aur kahá, ki "Ẕará tum tawaqquf karo, maiṅ apne beṭe ko jákar bulá látí húṅ." Thoṛí der ke ba'd us ká ja'lí beṭá, ya'ní wuh Ḥabshí, ḥarám-záda, bad-kirdár, pahuṅchá, aur pukárá, ki "Baṛí-bí ṣáḥib, mere sáth chaliye." Gharaẓ, wuh Ḥabshí, mere bhá,í ko usí ṭaraf, jaháṅ us ko talwár se márá thá, le chalá. Alnaschar waháṅ se uṭhkar, us Ḥabshí ke píchhe rawána hu,á; asná,e ráh meṅ, Ḥabshí ko tanhá aur gháfil pákar, apne kapṛoṅ se talwár nikál, aisí ek us kí gardan par márí, ki sar us ká kaṭke níche á paṛá. Tab us ne ek háth se us ká sar, aur dúsre háth se us kí lásh, khaiṅchkar, usí tahkháne meṅ pheṅk diyá. Phir wuh lauṅḍí jis ká yih kám thá, ek ṭabáq meṅ namak pisá hu,á, fauran lekar á,í, aur us ko naṅgí talwár háth meṅ liye hu,e burqa' se báhir, jis meṅ apní shakl chhipá,e hu,e thá dekhkar, namak kí rakábí pheṅk kar bhágí. Mere bhá,í ne dauṛ kar, us ká sar tan se judá kar ḍálá. Phir wuh baṛí-bí áhaṭ sunkar dauṛí á,í,

Digitized by Google

ki dekhúñ, kyá ho rahá hai. Yih dekhkar cháhtí thí, ki wahán se bhágе, mere bhá,í ne use pakaṛkar kahá, "Ai murdár, tú mujh ko nahíñ pahchántí, maiñ kaun húñ?" Us ne káñpkar kahá, ki "Ṣáḥib, maiñ tum ko nahíñ pahchántí, ki tum kaun ho, aur kabhí tum ko maiñ ne áge nahíñ dekhá." Tab mere bhá,í ne kahá, "Maiñ wuhí húñ, ki tú ne jis ke ghar meñ faláne roz jákar, pání wuzú ke wáste aur jagah namáz-riyá,í paṛhne ke liye máñgí thí, so us ko bhúl ga,í?" Tab wuh buṛhiyá us ke qadmoñ par wáste 'afú taqṣír ke girí; mere bhá,í ne us ke chár ṭukṛe kar ḍále.

Ab us ghar meñ wuh jawán bíbí tanhá rah ga,í, use kuchh ma'lúm na thá, ki báhir un tínoñ us ke rafíqoñ par kyá guẕrá. Phir merá bhá,í us ko talásh karne lagá, use ek aur makán meñ páyá; wuh bíbí use dekhkar bahut ḍarí, aur qaríb thá ki g͟hash á jáwe, mere bhá,í ne us bíbí se kuchh ta'arruẓ na kiyá, aur us ko tasallí wa tashaffí dekar púchhá, ki "Bíbí, tum kis ṭaraḥ in ẓálimoñ ke darmiyán meñ, jin ká ab maiñ ne kám tamám kar ḍálá hai, rahtí thíñ?" Us ne kahá, "Maiñ ek baṛe mu'tabir saudágar kí bíbí thí, yih buṛhiyá, jis ko maiñ mutlaq na jántí thí, kabhí kabhí mere ghar meñ átí thí. Ek din us ne mujh se kahá, 'Bíbí, mere ghar shádí hai, agar áp apní tashríf le jáne se, wahán mujh ko sarfaráz kareñ, to maiñ niháyat mamnún húñgí'; aur is amr meñ us ne baṛá mubálag͟ha aur iṣrár kiyá, yahán tak ki maiñ ráẓí hu,í, aur bahut bhárí zewar, aur poshák pahan, aur ek sau ashrafí apne sáth le, us buṛhiyá ke sáth chalí. Wuh mujh ko isí ghar meñ le á,í; maiñ ne yahán is Ḥabshí ko dekhá, phir us ne ba-zor mujh ko apne pás rakhá aur ghar jáne na diyá. Is ko tín baras hu,e, ki maiñ is ḥawelí meñ rahtí húñ, aur is kám se, jo yih Ḥabshí kiyá kartá thá, maiñ bahut ná-ráẓ aur ná-k͟hush thí." Mere bhá,í ne púchhá, ki "Yahán kis qadr daulat hogí?" Us ne jawáb diyá, ki "Is qadr yahán zar hai, ki kabhí phir tú muḥtáj na hogá." Tab wuh us ko ek baṛe dálán meñ le ga,í, aur bahut ṣandúq bhare hu,e zar naqd ke us ko dikhlá,e. Wuh dekhkar bahut muta'ajjib hu,á. Phir us bíbí ne kahá, ki "Já aur bahut se ádmí in ṣandúqoñ ke uṭháne ke wáste lá, aur in sab ko, yahán se uṭhá le chal." Merá bhá,í, yih sunte hí, báhir ká darwáza band kar dauṛá gayá, aur das mazdúr baṛí talásh se ba-ham pahuñchákar, apne sáth wahán le áyá. Pahle darwáza khulá dekhkar ta'ajjab kiyá; phir us makán meñ jákar dekhá, ki na to wuh ṣandúq haiñ aur na wuh bíbí. Tab

merá bhá,í sochá ki wuh bíbí merí ghaibat meñ ṣandúq samet ghá,ib ho ga,í; phir dil meñ khiyál kiyá, ki khálí háth jáná khúb nahíñ, mazdúroñ se wuh sab asbáb, ki takhmínan, kam pán sau ashrafí se, jo us kí wahán chhín lí thíñ na thá, uṭhwá le chalá.

Ittifáqan mere bhá,í ne, waqt jáne ke, ghaflat se us ḥawelí kí ámad-o-raft ká darwáza báhir kí ṭaraf se na band kiyá thá, aur na qufl diyá. Is liye wahán ke ham-sáyoñ ne us ghar ko ádmí aur asbáb se khálí, aur mazdúroñ ke sar par asbáb le játe hu,e dekh, kotwál ko jákar khabar kí. Alnaschar gharíb ek rát apne ghar árám se soyá, aur fajr ko uṭhkar cháhtá thá, ki báhir ghar ke nikle, dafa'tan bís sipáhí tháne ke á,e, aur us ko giriftár kar liyá. Harchand us ne minnat aur samájat un se bahut kí, ki ẕará tawaqquf karo, aur ṭhahro, balki kuchh rishwat bhí dene lagá, tá us ko chhoṛ deñ; magar unhoñ ne us ke kahne sunne par kuchh khiyál na kiyá, aur báñdhkar ba-zor us ko qáẓí ke pás le ga,e.

Qáẓí ne us se púchhá, ki "Mujh ko batá, ki is sab asbáb ko tú ne kahán se páyá?" Us ne kahá, "Maiñ abhí rást rást, is ḥál ko áp ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kartá húñ, magar ek ummed hai, ki mere ḥál par naẕar 'ináyat kí karke iqrár kíjiye, ki kisí ṭaraḥ ká ta'arruẓ phir mere sáth na ho." Qáẓí ne farmáyá, "Aisá hí hogá." Tab mere bhá,í ne ibtidá se intihá tak, tamám sar-guẕasht qáẓí se bayán kí, aur ko,í bát kahne se uṭhá nahíñ rakhí. Qáẓí ne yih sab sunkar apne ádmiyoñ ko us ke ghar bhejkar sab asbáb uṭhwá mañgwáyá, aur apne ghar meñ dákhil kiyá; ek ẕará us ko na diyá, balki ḥukm kiyá, ki "Alnaschar ko shahr ba-dar karo, wuh phir apní zindagí bhar is shahr meñ áne na páwe." Is liye, ki mabádá qábú pákar qáẓí ke ẕulm aur ná-inṣáfí ká ḥál khalífa se kahe. Alnaschar ne ba-mújib ḥukm qáẓí ke, us shahr ko chhoṛ, dúsre shahr meñ jáne ká qaṣd kiyá. Ráh meñ qazzáqoñ ne us ko lúṭá, aur kuchh us ke pás na chhoṛá. Maiñ, yih ḥál sunke kuchh kapṛe sáth le, us kí talásh karne ko rawána hu,á. Ákhir use ḍhúñḍh nikálá, aur naqd aur kapṛe muwáfiq maqdúr ke us ko dekar makhfí shahr meñ láyá; aur hamesha us kí khabar miṡl aur bhá,iyoñ ke liyá kartá húñ.

Digitized by Google

QIṢṢA ḤAJJÁM KE CHHAṬE BHÁ,Í KÁ, JIS KÁ NÁM SHÁH KABAK THÁ, AUR LAB KHARGOSH KÍ ṬARAḤ US KE THE.

Yih qiṣṣa mere chhaṭe bhá,í ká hai, aur ab us ká faqaṭ zikr karná báqí rahá; nám us ká Sháh Kabak thá, aur us ke hoñṭh chaṛhe hu,e, mánind hoñṭh khargosh ke the, aur mánind khargosh ke chaltá thá. Pahle us ne ek sau dirham se, ki misl dúsre bhá,iyoñ ke tarka-pidarí se ḥisse meñ mile the, bahut kuchh paidá kiyá; ákhir ko ba-sabab bar-gashtagí qismat ke, aṣl aur munáfa' jo kuchh kí ḥáṣil kiyá thá, khoke muḥtáj nán-i-shabína ká ho gayá. Phir us ne yih ṭaríq ikhtiyár kiyá, ki darbánoñ aur khidmat-gároñ ko rishwat dekar baṛe ádmiyoñ ke ghar, wáste sawál karne ke jáyá kartá, aur un kí sipárish uṭhwátá, tá un ke kahne sunne se aghniyá us ke ḥál taraḥḥum karke bahut khairát diyá kareñ. Ittifáqan ek din us ká guzar ek baṛe makán kí ṭaraf hu,á, jaháñ bahut se naukar chákar ḥáẓir the, wuh ek naukar ke pás gayá, aur púchhá, ki "Yih maḥall kis ká hai?" Us ne jawáb diyá, "Sháyad, ai mard musáfar, terá mulk yaháñ se dúr hai, is wáste yih makán aur nám makín ká áftáb niṣfu-l-nahár se ziyáda mashhúr hai, ba-har-kaif yih ghar Barmakí ká hai." Merá bhá,í ḥál sakháwat aur júd Barmakí se khúb wáqif thá; tab us ne un piyádoñ se sawál kiyá. Unhoñ ne kahá, "Andar jáke hamáre áqá se máñg, wuh tujh ko be-niyáz kar degá, aur ko,í tujh ko rokegá nahíñ." Merá bhá,í us piyáde ká bahut shukr ba-já lákar maḥall ke andar gayá, aur ba'd talásh ke, us makán meñ jaháñ Barmakí thá pahuñchá. Wuh makán waṣí' aur bahut pur-takalluf, aur har ek chíz nafís se árásta aur sajá hu,á thá, aur us se muttaṣil ek pá,íñ-bágh nazar áyá, jis kí ravish par rang-ba-rang ke patthar ba-ṭaur farsh ke lage aur pachchí kiye hu,e the. Aur chároñ ṭaraf us makán ke bar-ámade khule hu,e dekhe, ki rang-á-rang parde gird us ke laṭakte the, tá ṭapish aur garmí áftáb kí andar na já,e. Aur ek samt ko kuchh parde uṭhe hu,e the, tá ṭhañḍí hawá makánoñ ke andar pahuñche. Merá bhá,í aise makán-i-'álíshán ko dekhke bahut khush hu,á, aur yaqín jáná, ki is jagah se kháṭir-khwáh mutamatti' húñgá. Phir us makán ke andar gayá, waháñ ek dálán dekhá, ki 'umda aur nafís asbáb se árásta zangár aur ṭilá se já-ba-já us meñ munabbat ká kám hai, aur andar us ke, ek pír mard, bá

Digitized by Google

rísh sufaid masnad pur zar par baiṭhe dekhá, ki us kí waẓa' se ma'lúm kiyá, ki ṣáḥib-khána aur málik is ghar ká yihí hai, aur ḥaqíqat meñ Barmakí wuhí thá. Us ne dekhne ke sáth hí, mere bhá,í se, khair wa 'áfíyat púchhí aur kahá, "Tú kyá cháhtá hai?" Mere bhá,í ne ádáb, ba-já lákar us ke ḥuẓúr meñ iltimás kiyá, ki "Khudáwand, maiñ ek gharíb muḥtáj ádmí húñ, tum aise ṣáḥib daulat wa iqbál ke pás apní ḥájat láyá húñ." Barmakí ne, bhá,í ke jawáb se niháyat khush hokar, donoñ háth apne síne par rakhe, aur jis qadr ki us kí shikastagí ḥál kí dekhí, usí darja shafqat farmákar kahá, ki "Bhá,í, ta'ajjab hai ki bá-wujúd Baghdád meñ hamáre rahne ke, tum aise pareshán ḥál raho." Merá bhá,í us kí guft-go,e luṭf-ámez se samjhá, ki wuh mujhe bahut kuchh 'ináyat farmá,egá; phir us ne bahut sí du'á,eñ khair Barmakí ko díñ. Barmakí ne mere bhá,í kí tasallí karke kahá, "Ham aisá sulúk tere sáth kareñge, ki tú hamárí rifáqat kabhí na chhoṛegá." Phir mere bhá,í ne kahá, ki "Qasam kháke áp ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kartá húñ, ki áj maiñ ne ab tak kuchh nahíñ kháyá." Barmakí ne kahá, ki "Kyá, sach kahte ho, ki tum ne ab tak áj kuchh náshta bhí nahíñ kiyá, afsos, yih gharíb ádmí bhúk se pareshán hai"; phir pukárke kahá, "Are laṛke, jald sílábachí áftába lá, aur háth hamáre dhulwá." Hanoz na ko,í chhokrá ḥáẓir hu,á, aur na sílábachí áftába áyá, magar Barmakí apne háthoñ ko malkar dhone lagá, jaisá ko,í, pání un par ḍáltá hai, aur mere bhá,í se kahá, ki "Tum bhí áge á,o, aur apne háth hamáre sáth dhowo." Merá bhá,í sochá, ki Barmakí kí mizáj meñ mizáḥ hai, wuh bhí áge baṛhke jhúṭ múṭ háth apne dhone lagá. Aur phir us ne kahá, "Kháṭir jama' rakho, abhí khání bhí átá hai"; yih kahkar phir wuh háth baṛhá, apne muñh ko le gayá, aur muñh chaláne lagá, jaisá ki ko,í muñh meñ luqma ḍálkar chabátá hai, bá-wujúde ki wahañ kháne ká nam wa nishán bhí na thá. Aur mere bhá,í se kahá, "Ai mere mihmán, tú bhí khá, aur kuchh sharm na kar, apná ghar samajh, tú bahut bhúká ma'lúm hotá hai." Mere bhá,í ne bhúk kí jhuñjhláhát se kahá, "Ṣáḥib, mujhe mu'áf rakhiye, is ḥarakat laghw se kuchh serí, aur tasallí bhúk ko nahíñ hotí." Barmakí ne kahá, "Kyá tumheñ yih shír-mál khush-ẓá,iqa achchhí nahíñ lagtí." Us ne kahá, "Maiñ na kuchh shír-mál dekhtá húñ, aur na gosht." Phir Barmakí kí kháṭir se taṣawwur meñ kháne lagá, thoṛí der ke ba'd Barmakí ne kahá, "Chhokre, dúsrí qáb lá"; aur mere bhá,í se kahá, ki "Is na,í qáb se chakho, aur us ká mazá daryáft karke

Digitized by Google

mujh se kaho, ki tum ne aise maze ká baṭer aur kabk ká gosht kabhí kháyá na hogá." Phir us ne chíní-baṯ ke kabáb míṭhe, cháshní dar, jo sirke ke shahd angúr, k͟hushk, nak͟húd biryáñ, anjír k͟hushk ke sáth pakke hoñ ṭalab kiye, aur mánind aur khánoñ ke k͟hiyál aur taṣawwur meñ wuh bhí ḥáẓir kiye ga,e. Barmakí ne mere bhá,í se kahá, "Dekho, ki kyá farba, aur achchhí baṯ hai, ek bázú aur rán us kí tum lo aur us se shug͟hl karo, abhí bahut kháne ṭaraḥ ṭaraḥ ke áne ko haiñ." Isí ṭaraḥ se Barmakí har ek qism ke kháne ko mañgwátá, aur k͟hiyálí khání khátá, aur khilwátá. Magar merá bhá,í bhúk se martá thá yaháñ tak ki ek ḥalwán ká dam-puk͟ht mañgwá ke, bahut us kí farbahí kí ta'ríf kí, aur miṣl aur khánoñ ke us ko bhí, usí ṯaraḥ se kháyá. Phir kahá, ki "Ek qism ká khání aisá laṯíf, aur laẕíẕ hai, ki tum siwá yaháñ ke, aur kahíñ na pá,oge." Yih kahke jhúṭ múṭ thoṛá sá us meñ se apne háth meñ lekar mere bhá,í ke muñh meñ ḍálá, aur kahá, "Kháne ke ba'd luṭf is ká tum ko ma'lúm hogá?" Merá bhá,í áge baṛhá, aur muñh kholke k͟hiyál meñ us nawále ko Barmakí ke háth se lekar chabáyá, aur nigal gayá, aur ba'd us ke ta'ríf aur tauṣíf kí. Barmakí ne kahá, "Kyúñ, maiñ na kahtá thá, ki khá,oge, to ma'lúm karoge." Shá'ı Kabak ne kahá, "Fi-l-ḥaqíqata, aisá khání k͟hush-ẕá,iqa aur laẕíẕ apní tamám 'umr meñ maiñ ne nahíñ kháyá." Phir aur qism ká dam-puk͟ht ḥáẓir kiyá gayá, Barmakí ne kahá, "Yih bhí maze meñ kam dam-puk͟ht ḥalwán se nahíñ." Mere bhá,í ne kahá, "Subhán-allah, yih g͟hiẕá bhí 'ajíb laẕẕateñ, aur luṭf dikhátí hai, is meñ k͟hush-bú 'ambar, laung, jauz, jáwatrí, zanj-bíl, aur shírín tarkáriyoñ kí átí hai, aur wuh sab andáz se us meñ milá,í ga,í haiñ, ki bú ek kí dúsre par g͟hálib nahíñ." Barmakí ne kahá, "Is ká luṭf tum ne páyá, is ko achchhí ṭaraḥ se khá,o." Us ke ba'd ḥukm kiyá, ki "Khánoñ ko baṛhákar mewe ḥáẓir karo." K͟hidmat-gároñ ne jhaṭ paṭ qábeñ khánoñ kí uṭhá pleṭ mewoñ kí k͟hiyál meñ lagáke 'arẓ kiyá, ki "Mewe ḥáẓir haiñ." Barmakí ne mere bhá,í se kahá, "Yih bádám táze toṛe ga,e," phir wuh donoñ jhúṭ múṭ un ko toṛ toṛ chhilke pheñkke mag͟hz bádám ká kháne lage; us ke ba'd kahá, "Yih sab táze mewe haiñ, k͟húb khá,o." Mere bhá,í ne kahá, "K͟hudáwand, 'ajíb luṭf ke kháne aur mewe haiñ, jin ko kháte kháte galá dard karne lagá, aur serí ḥáṣil na hu,í." Barmakí ne muskarákar piyála sharáb ká, ki wuh k͟hiyálí thá, mere bhá,í ke háth meñ diyá, us ne pahle bahut 'uẕr kiyá, ki "Hamáre maẕhab meñ ḥarám hai, aur maiñ ne kabhí is ko piyá

Digitized by Google

nahíñ." Ákhir Barmakí ke iṣrár aur mubálaghe se pí gayá, us ke ba'd mere bhá,í ne kahá, "Khudáwand, is ke píne se kuchh mujh meñ táqat na á,í." Barmakí ne kahá, "Mere sharáb-kháne meñ ek qism kí sharáb hai, ki us ke píne se baṛí táqat á já,egí." Phir khiyálí ek qism kí sharáb mañgwákar pahle ek gilás áp piyá, aur ek gilás bharkar mere bhá,í ko diyá; us ne píke apne ta,íñ nashe meñ ẓáhir kiyá, aur mánind matwáloñ ke ek do bár háth uṭhá Barmakí ko márá. Tísre daf'e meñ Barmakí ne apne bacháne ke liye us ká háth pakaṛ liyá aur kahá, ki "Tú díwána ho gayá hai." Phir mere bhá,í ne, apne ta,íñ hosh meñ lákar kahá, "Khudáwand, áp ne ghulám ko apne ghar bulákar sarfaráz kiyá, aur ṭaraḥ ṭaraḥ kí ni'mateñ khilá,íñ, aur ba-zor us ko sharáb pilá,í, aur us ne us ke nashe meñ hoke baṛí gustákhí, aur be-adabí áp kí khidmat meñ kí; isí wáste ghulám us ko nahíñ pítá thá, ki mabádá us ke nashe meñ kisí ṭaraḥ kí be-adabí ho já,e. Ab ummedwár húñ, ki be-adabí ghulám kí mu'áf ho." Jab merá bhá,í yih 'uẕr kar chuká, Barmakí ne ba-já,e ghuṣṣe aur khafagí ke hañs diyá, aur kahá, ki "Maiñ ek muddat se talásh meñ aise ádmí ke thá, ki jaisá tú hai. Lekin maiñ is quṣúr ko, ki tú ne kiyá, mu'áf na karúñgá, magar is sharṭ se, ki tú merá ghar chhoṛkar aur kahíñ na já, aur maiñ is waqt se tujh ko ba-naẓar muḥabbat ke dekhá karúñgá, aur ham ab sach much ká kháná mañgwáte haiñ." Yih kahke dastak dí, fauran sab khidmatgár dauṛe á,e; us ne ḥukm diyá, ki "Jaldí dastar-khwán, bichhákar kháná lá,o." Ba-mujarrad us ke farmáne ke kháne jo khiyál meñ áge mañgwá,e the, us par chune ga,e. Mere bhá,í ne wuh sab kháne baṛí raghbat aur khwáhish se ser hoke khá,e. Phir jab kháná uṭháyá gayá, unhoñ ne sharáb ḥáẓir kí, aur ka,í kanízeñ ḥas'n, achchhí poshák pahne hu,e gáne bajáne ke sáz samet ḥáẓir hu,íñ, aur khúb gá,íñ bajá,íñ. Merá bhá,í Barmakí kí khush-akhláqí, aur 'álá-himmatí se bahut ráẓí hu,á, aur bahut us kí ta'ríf karke du'á,eñ díñ.

Phir Barmakí ne apne jáme-kháne se poshák mañgwákar, mere bhá,í ko dí; us ne apne kasíf kapṛe utárkar us ko pahná. Ba'd chand roz ke Barmakí ne Sháh Kabak ko, har ek amr meñ lá,iq aur hoshiyár pákar apne ghar ke sab kárkháne us ke supurd kiye. Us ne bís baras tak niháyat khush wa khurram, aur fárighu-l-bál Barmakí kí khidmatguzárí meñ ḥáẓir rahkar use har ek amr meñ apne se ráẓí aur khush-núd rakhá. Ákhiru-l-amr, wuh Barmakí niháyat kibr-saní se ján ba-ḥaqq taslím hu,á. Jo ko,í wáriṡ na

Digitized by Google

rakhtá thá, sab naqd aur imlák us kí ẓabṭ sarkár bádsháhí meñ hu,í, us ke sáth jo kuchh ki mere bhá,í ne Barmakí ke ba-daulat paidá kiyá, wuh bhí ẓabṭ ho gayá. Merá bhá,í bhí, jaisá pahle thá, muḥtáj hokar ek qáfile ke sáth, ki wáste ḥajj karne ke Makke ko játá thá, ho liyá. Asná,e ráh meñ choroñ ne us qáfile ko lúṭá, mál wa daulat un sab ká gh͟hárat karke un ko apná gh͟hulám kiyá. Chunánchi merá bhá,í bhí ek Badawí ká gh͟hulám ho gayá. Wuh Badawí hamesha us se fidya máñgá kartá, ya'ní us se kahtá, ki "Is qadr dirham apne 'iwaẓ mujh ko dekar ázád ho já." Jab us se kuchh na pátá, to kh͟húb us ko mártá, aur ẓarb wa shaláq kartá. Ek din mere bhá,í ne us se kahá, "Tum mujhe ná-ḥaqq wáste zar ke márte ho, mere pás kuchh nahíñ, aur kisí ṭaraḥ se ba-ham pahuñchá nahíñ saktá." Us Badawí ne máyús hokar gh͟huṣṣe se chhurí nikál, mere bhá,í ke donoñ hoñṭh chír ḍále, aur phir bhí us se miḥnat sháqa liyá kartá.

Aur us Badawí kí bíbí kh͟húb-ṣúrat thí, jab lúṭne ko kisí ṭaraf kí ráh letá, mere bhá,í ko, wáste maḥáfiẓat ghar ke, apní bíbí ke pás chhoṛ játá. Wuh bíbí tanhá,í meñ bahut tasallí, aur kh͟háṭir-dárí mere bhá,í kí kartí; chunánchi, mere bhá,í ko ma'lúm hu,á, ki wuh mujh ko cháhtí, aur iráda-i-fásid rakhtí hai. Wuh kh͟hauf se us Badawí ke, us se alag rahtá, aur apne ta,íñ bachátá, lekin jab wuh bíbí us ko dekhtí, to hañske áñkhoñ se isháre-kiná,e kartí; magar Sháh Kabak dekh áñkh níche kar letá. Ek din us bíbí ne bhole se apne shauhar ke rú-ba-rú wuhí, adá wa ḥarakat Sháh Kabak ke sáth kí. Shauhar us ká is ḥál ko dekhkar, us waqt ṭaraḥ de gayá, aur dil meñ kahá, ki "Sháyad mere píchhe yih donoñ murtakib amr ná-shá,ista ke hote haiñ." Is kh͟hiyál se wuh niháyat ṭaish aur gh͟huṣṣe meñ áyá; ákh͟hir niháyat sang-dilí aur be-raḥmí se Sháh Kabak ko úñṭ par píchhe apne sawár karke, ek buland gh͟hair-ábád paháṛ kí choṭí par le jákar chhoṛ diyá, aur áp utar áyá, aur yih kh͟hiyál kiyá, ki do tín din ke ba'd kh͟hud-ba-kh͟hud be áb wa dáne ke waháñ marke rah jáwegá. Ittifáqan us paháṛ se ráh Bagh͟hdád ko ga,í thí, akṡar áyind wa ravind mere bhá,í ko waháñ tanhá aur muḥtáj dekhkar lilláh kuchh khání dete. Yaháñ tak, ki ba'ẓe musáfaroñ ne, ki udhar se á,e the, mujh se us ká ḥál bayán kiyá, ki "Fuláne paháṛ par terá bhá,í bahut tabáh hai." Maiñ us kí kh͟habar páke fauran udhar rawána hu,á, aur us paháṛ par jákar apne maqdúr ke muwáfiq us kí imdád kí, aur us ko apne shahr meñ le gayá.

Digitized by Google

Khalífa Mustanaṣar-ba-illah is ḥikáyat ko sunke bahut khush hu,á, aur bahut sá in'ám wa ikrám mujhe dekar wahán se rukhsat aur khiṭáb khámosh ádmí ká diyá, aur kahá, ki "Phir tú is shahr meñ na á,iyo." Chande maiñ ne aur shahr meñ apní búd-o-básh kí, jab maiñ ne suná, ki Khalífa Mustanaṣar-ba-illah ne wafát pá,í, to phir maiñ shahr-i-Baghdád meñ áyá. Itne 'arṣe meñ, kisí bhá,í ko apne, waháñ zinda na payá, aur phir waháñ is lañgṛe jawán kí baṛí khidmat ba-já láyá, jaisá ki tum ne bhí us kí zabání suná. Magar afsos, ki us ne badle aisí khidmat wa ján-fisháni ke, mere kuchh qadr na kí, balki, bar-khiláf us ke, mujhe bad-nám kiyá, aur hajo merí kí, aur ba-já,e khiṭáb khámosh mardam ke khiṭáb pur-go,í ká mujhe diyá. Magar bá-wujúd is sab bad-sulúkí ke, us kí hamesha just-jú meñ rahtá húñ; har ek shahr meñ játá, aur is jawán lañgṛe ko talásh kartá, yaháñ tak ki áj us se do-chár hu,á, aur us be-wafá ne mere ḥaqq meñ jo kuchh ki kahá tum bhí us ke gawáh ho.

Darzí ne Bádsháh-i-Káshghar ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kiyá, "Khudáwand, jab sab qiṣṣe us ḥajjám ke ham sab ne sune, to hameñ yaqín kullí hu,á, ki jo kuchh ki us jawán ne be-húda-go,í aur bakwás se us ḥajjám ke kahá, sab darust aur ḥaqq ba-jánib us jawán ke hai. Ba'd us ke maiñ ne aur dúsre mihmánoñ ne sab kháne, jo ṣáḥib-kháṇa ne hamáre wáste taiyár kiye the, khá,e, aur is meñ waqt namáz 'aṣar ká pahuñchá. Maiñ majlis-i-ẓiyáfat se rukhṣat hokar apní dukán par áyá, aur qaríb shám ke cháhtá thá, ki dukán ko bandkar apne ghar já,úñ. Itne meñ yih kubṛá, ním-mast sharáb ke nashe meñ, merí dukán ke sámne baiṭhkar ṭable bajá gáne lagá. Maiñ ne cháhá, ki ise apne ghar le já,úñ, aur jo khána merí bíbí ne ṭaiyár kiyá ho, maiñ sáth is ke baiṭhkar khá,úñ, phir us ke ba'd is ká gáná bajáná sunúñ. Yih sochkar, maiñ use apne ghar le gayá. Merí bíbí ne us roz machhlí paká,í thí, wuh us ne ek qáb meñ mere sámne rakhí; maiñ ne ádhí us meñ se is kubṛe ko dí. Us ne, be is ke ki achchhí ṭaraḥ se us ke káñṭe dúr kare, ek-bárgí khána shurú' kiyá; machhlí ke kháte hí, yih kubṛá be-hosh hoke gir paṛá. Harchand ki maiñ ne bahut kuchh tadbír kí, ki us afáqa ho, magar kuchh mufíd na paṛá. Ákhir ba-khauf bad-námí aur muwákhaẓe ḥákim ke ḍar kar cháhá, ki kisí ṭaraḥ se is ko apne ghar se nikáliye. Is wáste us ko apne káñdhe par uṭhá ḥakím Yahúdí ke ghar le gayá. Phir waháñ se to ḥuẓúr ne sárá qiṣṣa us kí zabání mufaṣṣal suná hai. Phir us

Digitized by Google

ḥakím ne apne barí hone ke wáste us ko modí kí bakhárí meñ luṛhká diyá; phir us modí ne us ko bázár meñ le jákar, díwár ke sáth lagákar istád kiyá; phir us saudágar ne us ko chor samajhkar, do chár dhauleñ lagá,íñ, yaháñ tak ki wuh níche gir paṛá; us saudágar ne jáná, ki mere háth se mar gayá. Khudáwand, yih qiṣṣa hai, jis ko áp ke ḥuẓúr meñ, apní rihá,í ke wáste, 'arẓ kiyá; ab áp az ráh-i-inṣáf ke, jo kuchh mere ḥaqq meñ tajwíz farmá,iye, maiñ us meñ ráẓí aur ḥáẓir húñ, khwáh qatl farmá,iye, yá jánbakhshí kíjiye."

Bádsháh-i-Káshghar, ḥikáyat darzí kí sunkar bahut khush hu,á, aur farmáyá, ki "Is darzí, aur is ke ham-ráhiyoñ ko chhoṛ do, wuh sab be-quṣúr haiñ; aur maiñ us jawán laṅgṛe kí sar-guzasht us ḥajjám ke sáth, aur ḥikáyat chhahoñ bhá,í ḥajjám kí sunkar niháyat muṭama,inn hu,á; aur ḥaqíqat meñ is darzí kí ḥikáyat, nisbat ḥikáyat kubṛe ke bahut 'ajíb wa gharíb hai. Magar maiñ cháhtá húñ, ki qabl dafn karne lásh is kubṛe ke, aur rukhṣat karne in chároñ shakhṣoñ ke, us ḥajjám ko, jo sabab in sab kí rihá,í ká hu,á, dekhúñ, aur jo wuh abhí is shahr meñ hai, milná us ká kuchh dushwár nahíñ." Phir us bádsháh ne ek apne khidmat-gár ko farmáyá, ki "Is darzí ke sáth jákar, us ḥajjám ko jald mere ḥuẓúr meñ háẓir kar."

Wuh donoñ ḥajjám kí talásh meñ ga,e. Thoṛí der ke ba'd, wuh sab us ko talásh kar, Bádsháh-i-Káshghar ke ḥuẓúr meñ lá,e. 'Umr us ḥajjám kí nawwe baras kí thí, aur us kí rísh aur abrú, mánind barf ke sufaid, aur nák us kí lambí, aur kán us ke kibr-saní se laṭak paṛe the. Bádsháh us kí maskharí ṣúrat dekh be-ikhtiyár hañs paṛá, aur kahá, ki "Maiñ ne suná hai, tujh ko bahut 'ajíb wa gharíb qiṣṣe yád haiñ, cháhtá húñ ki un meñ se ek qiṣṣa mere rú-ba-rú bayán kar." Ḥajjám ne ádáb ba-já láke 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand, jo kuchh irshád ho, maiñ us ke ba-já láne meñ ḥáẓir húñ; lekin pahle us ke merá ek sawál hai, ummedwár húñ, ki us ke iẓhár kí mujhe ijázat ho." Bádsháh ne kahá, "Wuh sawál kyá hai?" Ḥajjám ne kahá, "Sabab jama' hone is Naṣrání, wa Yahúdí, wa modí, wa darzí, aur is kubṛe ká, jis ko maiñ yaháñ leṭá hu,á dekhtá húñ, kyá hai?" Bádsháh ne farmáyá, "Tujh ko is sawál karne se kyá maṭlab?" Us ne kahá, "Tá áp ko ma'lúm ho já,e, ki maiñ bahut kam-sukhan húñ." Bádsháh-i-Káshghar ne apní khush akhláqí se, sárá qiṣṣa kubṛe ká, aur un chároñ ádmiyoñ ká, jo us ke khún meñ muttahim hu,e the, mufaṣṣal bayán farmáyá. Us ḥajjám ne us qiṣṣe

Digitized by Google

ko awwul se ákhir tak sunkar apne sar ko is ṭaraḥ hiláyá, ki tá sab ko,í samjheñ, ki us ne is muqaddame meñ kuchh bát nikálí, aur daryáft kí hai, magar us ko ẓáhir nahíñ kar saktá. Phir us ne kahá, "Fi-l-wáqi' yih qiṣṣa niháyat 'ajíb wa gharíb hai, maiñ cháhtá húñ, ki nazdík se jákar us kubṛe ko achchhí ṭaraḥ dekhúñ." Phir wuh us kubṛe ke nazdík jákar zamín par baiṭh gayá, aur us ke sar ko apne donoñ ránoñ ke darmiyán meñ rakh, aur baṛí fikr, aur ghaur se dekh bhál ṭhaṭṭhá márke hañsá, yaháñ tak ki hañste hañste apne píchhe ko gir paṛá aur kuchh pás wa liḥáẓ Bádsháh ká na kiyá; phir uṭhkar der tak hañsá kiyá, aur kahá, ki "Yih qiṣṣa kubṛe ká, aisá 'ajíb wa gharíb hai, ki log wáste yád-gárí ke, us ko sone ke pání se likheñ."

Us ḥajjám kí bátoñ par sab log mutaḥaiyir hokar ápas meñ kahne lage, ki "Yih ḥajjám, yá to majnúñ hai, yá ba-sabab kibr-saní ke kam-'aql ho gayá." Bádsháh-i-Kásh-ghar ne bhí mutaḥaiyir hokar, us se púchhá, ki "Ai mard-i-khámosh, sabab tere is ṭaraḥ hañsne ká kyá hai?" Ḥajjám ne jawáb diyá, "Áp kí khush akhláqí aur raḥm-dilí kí qasam kháke 'arẓ kartá húñ, ki yih kubṛá ádmí mará nahíñ, abhí kuchh ján us meñ hai; agar maiñ is bát ko áp ke ḥuẓúr meñ darja,e-asbát meñ na pahuñchá,úñ, to díwána aur aḥmaq húñ." Yih kahkar us ne ek ṣandúqcha dawá,oñ ká, ki jis ko hamesha apne sáth rakhá kartá thá, kholá; aur us meñ se ek shíshí raughan-i-bilsán kí nikál, aur wuh raughan lekar der tak kubṛe kí gardan meñ málish kartá rahá. Phir ek auzár se us kubṛe ká jabṛá kholkar mochne ko us ke gale meñ le gayá, aur us se pakaṛke machhlí ká káñṭá us kubṛe ke tálú se nikálá, aur wuh káñṭá sab ko jo waháñ ḥáẓir the dikhláyá. Thoṛí der ke ba'd, wuh kubṛá chíñká, aur háth páñwoñ apne phailá,e, aur áñkheñ kholíñ; siwá,e is ke aur kitní 'alámát us ke jíne kí sab ko ma'lúm hu,íñ. Bádsháh-i-Káshghar, aur sab ádmí kubṛe ke jí uṭhne se, ki jo ek rát aur din be-ḥiss wa ḥarakat paṛá rahá thá, niháyat mutaḥaiyir aur masrúr hu,e, aur us ḥajjám kí dáná,í aur ḥikmat ká iqrár kiyá. Phir Bádsháh ne farmáyá, ki "Wáste yád-gár ke yih sab ḥál kubṛe ká, aur sárí ḥiká-yateñ ḥajjám kí daftar meñ likhíñ, aur mere khazáne meñ rakhí jáweñ"; aur siwá is ke ḥukm kiyá, ki darzí aur ḥakím Yahúdí aur modí, aur saudágar-i-Naṣrání, ki unhoñ ne kubṛe ke muqaddame meñ bahut aẓíyat aur pareshání uṭhá,í hai, khil'at bhárí pahnákar rukhṣat karo; aur dar-máh bahut wáṣte us ḥajjám ke muqarrar karke farmáyá, ki "Wuh merí khidmat meñ ḥáẓir rahá kare."

Digitized by Google

Shahrzád, baṛí dukhtar wazír-i-a'ẕam kí qiṣṣa kubṛe ká tamám karke khámosh hu,í. Tab Dunyázád, us kí chhoṭí bahin ne us se kahá, ki "Ai malika, tum ne kyá achchhá qiṣṣa kubṛe ká kahá, maiñ ne to jáná thá, ki wuh gharíb kubṛá sach much mar gayá thá, magar ṣad áfrín us ḥajjám ko, ki jis ne apne sha'úr aur ḥikmat se us ko phir zinda kiyá." Shahryár Bádsháh-i-Hindústán ne kahá, ki "Maiñ bhí ḥajjám ke bhá,iyoñ aur us jawán-i-lang ká qiṣṣa sunkar niháyat khush hu,á." Shahrzád ne apní bahin Dunyázád se kahá, "Agar merá bádsháh aur khudáwand ni'mat merí ján-bakhshí karegá, to maiñ dástán-i-'ishq Abu-l-Ḥasan-bin-Baká, aur Shamsu-n-nahár ma'shúqa Khalífa Hárún-Rashíd kí, ki wuh bhí kam qiṣṣe kubṛe se nahíñ, kahúñgí." Bádsháh-i-Hind ne wáste sunne qiṣṣe Abu-l-Ḥasan ke Shahrzád ká márná mauqúf rakhá, aur muwáfiq ma'múl ke kauñsal-ghar meñ jákar ijlás farmáyá. Phir dúsrí rát qaríb subḥ ke Dunyázád ne ḥasb ma'múl Shahrzád se kahá, ki "Bahin, ba-mújib apne iqrár ke us qiṣṣe ko shurú' karo." Chunánchi Shahrzád ne us ko is taraḥ ágház kiyá.

DÁSTÁN ABU-L-ḤASAN-BIN-BAKÁ, SHAHZÁDA ÍRÁN, AUR SHAMSU-N-NAHÁR MA'SHÚQA KHALÍFA HÁRÚN-RASHÍD KÍ.

Khalífa Hárún-Rashíd ke ahd meñ, bích shahr Baghdád ke Abu-l-Ḥasan-bin-Ṭáhar námí ek 'aṭṭár thá, ṣáḥib-daulat, ki sírat us kí, miṣl us kí ṣúrat ke niháyat khush aur pas-andída thí. Waháñ ke sab sardár aur ashráf us ko bahut achchhá jánte the, yaháñ tak ki Khalífa ke nazdík bhí us kí amánat aur diyánat ṡábit thí, aur bahut chhaṭí khawáṣṣeñ Khalífa kí, usí 'aṭṭár se har ek amr meñ, mu'ámla aur sarokár rakhtí thíñ; aur wuh 'aṭṭár bhí kháṭir-khwáh un kí farmá,ishoñ ko jald ba-ham pahuñchátá. Chunánchi un bíbiyoñ kí poshák, aur zewar wa jawáharát, wa-ghaira ẕarúriyát sab us kí ma'rifat kharíd wa farokht hu,á kartí thí. Ba-sabab khush akhláqí aur tawajjuh Khalífa ke, jitne sardár-záde us shahr ke the, sab kí ámad-o-raft us kí dukán par rahtí, aur har ek us 'aṭṭár se muḥabbat aur dostí rakhtá. Chunánchi un sabhoñ se, ek jawán Abu-l-Ḥasan-bin-Baká

Digitized by Google

námí, ki nasl salátín-i-Párs se thá, ba-martaba kamál khuṣúṣiyat aur ulfat Ibn-Ṭáhar se rakhtá, aur pahar din us ke pás baiṭhá rahtá. Aur wuh 'aṭṭár bhí ba-nisbat auroñ ke niháyat ta'ẓím aur kháṭir-dárí us sháhzáde kí kiyá kartá, aur wuh sháhzáda niháyat ḥasín aur ṣáḥib-jamál thá, jo ko,í us ko 'aurat mard se dekhtá farefta us ká hotá. Siwá,e ḥusn ẓáhirí ke, aur bahut se kamál qism 'ilm músikí, aur shá'irí wa-ghaira se us meñ the; aur agar wuh kabhí ko,í sáz bajátá, yá kuchh gátá, ek khalqat us ke sunne ke wásṭe jama' hoke wajd meñ maḥv ho játí.

Ek din wuhí shahzáda, muwáfiq ma'múl ke Ibn-Ṭáhar kí dukán meñ baiṭhá thá, ki ek bíbí jawán ko dekhá; khachchar-i-ablaq par sawár, aur das launḍiyáñ, ḥasín, jawán, áge píchhe us ke, chalí átí hai, aur naqáb sab ke muñh par paṛí hu,í; aur us bíbí kí kamar meñ ek gulábí rang ká paṭká, pur-takalluf bandhá thá, jis ke gird chár añgusht kí chauṛí les ṭikí hu,í, aur us par híre aur baṛe baṛe motí jaṛe hu,e. Aur is bíbí ke ḥusn wa jamál ká, yaháñ se qiyás kiyá cháhiye, ki us kí khawáṣṣeñ aur launḍiyáñ, ḥusn wa jamál meñ máh-i-chahárdahum se sabqat le ga,í thíñ. Al-gharaẓ us bíbí ne wásṭe kisí kám ẓarúr ke, us 'aṭṭár kí dukán par qadam-ranja farmáyá. Ibn-Ṭáhar us ko dekhkar dauṛá, aur istiqbál karke, apní dukán par baṭhláyá. Aur shahzáde-i-Párs ne mauqa' pákar ek tapá,í kam-khwáb se manḍhí hu,í le jákar us ke páñwoñ ke níche rakhí, aur baṛe liḥáẓ se salám karke, qálín ko, ki pá-andáz us bíbí ke thá, bosa diyá. Phir jab us bíbí ne waháñ par apná ghar samajhkar, naqáb chihre se uṭhá,í, ba-mujarrad dekhne us kí shakl dil-fareb ke, tír 'ishq ká shahzáde ke dil meñ pár ho gayá; aur idhar se wuh bíbí bhí shahzáde ko dekhkar hazár dil se farefta hu,í. Gharaẓ, wuh donoñ sháhbáz auj-ḥusn ke, ek dúsre ke 'ishq meñ mubtalá aur giriftár hu,e. Us bíbí ne shahzáde ká khaṛá rahná ná-gawár samajhkar baiṭhne ke wásṭe ishára kiyá. Shahzáda us ká ḥukm ba-já láke pá,íñ-sukkán ke baiṭh gayá; lekin mánind taṣwír ke ek lakht us ko dekh rahá thá. Wuh bíbí us ke iẓṭiráb aur be-qarárí ko samajh, jald uṭh khaṛí hu,í, aur Ibn-Ṭáhar se sar-goshí karke awwul sabab apne áne ká ẓáhir kiyá, ba'd us ke nám wa nishán us jawán ká púchhá. Ibn-Ṭáhar ne kahá, "Bíbí, is jawán ká nám Abu-l-Ḥasan-'Alí-bin-Baká aur nasl se salátín-i-Párs ke hai; bádsháh-i-akhír isí ká báp, dádá thá, aur akṣar shahzádiyáñ un bádsháhoñ kí is khalífa ke khán-dán meñ biyáhí ga,í haiñ."

Wuh bíbí us kí 'álí khándání ká ḥál sunkar niháyat

Digitized by Google

khush hu,í, aur Ibn-Ṭáhar se kahá, "Maiñ tumhárí niháyat mumnún aur shukr-guzár húñgí, agar tumháre sabab se darmiyán mere aur is shahzáde ke, ján-pahchán ho jáwe. Maiñ apne ghar játí húñ, fulání khawáṣṣ ko wáste buláne ke tumháre pás bhejúñgí, tum is jawán ko ẓarúr apne sáth láná; maiñ cháhtí húñ, ki yih jawán mere makán aur bágh kí sair kare, tá dil is ká khush ho." Chalte waqt phir shahzáde ke le áne ke liye tákíd kí, aur qasam dilá lí. Ibn-Ṭáhar ne, ki ẓakí aur tez-fahm thá, us bíbí ke maqṣad ko samajhkar, kahá, ki "Maiñ muqarrar us ko le á,úñgá."

Phir jab wuh bíbí rukhṣat hokar rawána hu,í, shahzáda 'álam-i-taḥaiyur meñ us ko dekhá kiyá. Jab naẓar se us kí sawárí ghá,ib hu,í, us ráh ko díwánoñ kí ṭaraḥ taktá rah gayá. Ibn-Ṭáhar ne us shahzáde ko bahut samjháyá, ki "Ṣáḥib, khair hai, log tum ko is ḥál meñ dekhke hañseñge, is khiyál se báz á,o, aur apne dil ko aur ṭaraf lagá,o." Us jawán ne kahá, "Agar tum mere ḥál par muṭṭali' ho, yaqín hai ki mujh ko ma'ẓúr rakhoge, maiñ us bíbí ke 'ishq meñ az khud rafta húñ, ba-rá,í Khudá batá,o, ki yih bíbí kaun hai, makán is ká kahán hai?" Ibn-Ṭáhar ne kahá, "Mere ṣáḥib, yih bíbí Shamsu-n-nahár maḥbúba awwul Khalífa kí hai." Shahzáde ne kahá, "Shamsu-n-nahár, nám us ká rakhná bahut ba-já hu,á, ki wuh misl áftáb ke hai." Ibn-Ṭáhar ne kahá, "Khalífa us ko niháyat piyár kartá hai, aur mujh ko ḥukm diyá, ki jis amr kí yih bíbí tum se farmá,ish kare, fi-l-faur sar-anjám us ká kar díjiyo, aur har amr meñ us kí khush-núdí muqaddam jániyo." Phir Ibn-Ṭáhar shahzáde ko bahut nasheb-faráz dikhlákar cháhtá thá, ki us ko Shamsu-n-nahár ke 'ishq se báz rakhe, magar wuh 'ishq meñ Shamsu-n-nahár ke aisá bismil na hu,á thá, ki naṣíḥat kisí kí us ko aṡar kartí.

Gharaẓ wuh donoñ isí guft-gú meñ the, ki Shamsu-n-nahár ne apne ghar pahuñchkar khawáṣṣ ko wáste buláne ke bhejá. Us kaníz ne Ibn-Ṭáhar ke kán meñ kahá, ki "Jaldí chalo, ki hamárí bíbí ne tumheñ aur shahzáde ko buláyá hai." Ibn-Ṭáhar sunte hí us ke sáth rawána hu,á. Wuh khawáṣṣ un donoñ ko Khalífa ke maḥall meñ le ga,í, aur us maḥall ke ek ṭaraf ko makán-i-kháṣṣ Shamsu-n-nahár ke rahne ká thá; us ne donoñ ko ek chhoṭe se darwáze se le jákar ek jagah biṭháyá.

Ba'd thoṛí der ke ek Ḥabshí ne ákar dastar-khwán bichháyá, aur us par ṭaraḥ ṭaraḥ ke kháne chune; jin ki khushbú, aur bú-bás se dimágh mu'aṭṭar ho gayá, aur wuhí khawáṣṣ un ko dastar-khwán par le ga,í. Ba'd us ke, ki

Digitized by Google

unhoñ ne kháne se farágh̲at kí, ek k̲h̲awáṣṣ ne gilás sharáb ke ḥáẓir kiye, aur bárí bárí se un donoñ ko pilá,e; ba'd is ke sílá-bachí áftába sone ká lákar un ke háth dhulwá,e. Us ke ba'd shíshiyáñ aqsam 'iṭr kí ḥáẓir kíñ; unhoñ ne k̲h̲úb sá 'iṭr apne kapṛoñ meñ lagáyá. Phir wuh kaníz mu'tamid á,í, aur un ko waháñ se uṭhákar, ek bárah-darí meñ, ki niháyat k̲h̲úb aur árásta thí, le ga,í. Aur wuh bárah-darí miṣl ek gumbaẓ ke thí, jis kí ek ṭaraf sitún sang-i-marmar sufaid ke the, aur níche sitúnoñ ke, ṭaraḥ ṭaraḥ kí shakleñ, haiwánát, charind aur parind kí, k̲h̲ush uslúbí se baní hu,í thíñ; aur farsh us bárah-darí ká, ṭukṛe qálín zar-nigár se thá, ki jis par bel aur búṭe rang-ba-rang ke kaṛhe the, aur darmiyán do sitún ke, níche kí ṭaraf chhoṭí chhoṭí almáriyáñ-i-k̲h̲úb-ṣúrat baní thí; jin meñ ẓurúf, chíní, bilaur, sang-i-músá, sang-i-sumáq wa-g̲h̲aira ma'daní'át ke rakhe the, aur un sab ẓurúf par tamám sone kí taḥrír aur naqsh wa nigár khaiñche hu,e, aur úpar kí ṭaraf darmiyán do do sitún ke darwáze, un par k̲h̲úb-ṣúrat bar-ámade the, aur un darwázoñ se chároñ ṭaraf bág̲h̲ naẓar átá thá; aur us sab bág̲h̲ ki rawishoñ par rangín patthar ká farsh baná hu,á, ki mánind qálín gulzár ke dikhá,í detá; aur donoñ ṭaraf bárah-darí ke do chashme the, jin se saikaṛoñ fawwáre chhúṭte; aur us bág̲h̲ meñ darak̲h̲toñ mewa-dár par hazároñ ṭuyúr, k̲h̲ush-áwáz, mánind bulbul hazár dástán ke, chahak rahe. Shah-záda-i-Párs and Ibn-Ṭáhar tamáshá aur sair, us makán rúḥ-afzá aur bág̲h̲ k̲h̲uld-ásá ká baiṭhe dekhte the; k̲h̲uṣúṣan shahzáda, ki kabhí us ne aisá makán aur asbáb na dekhá thá, dekhkar mutaḥaiyir hu,á. Itne meñ ek giroh 'auratoñ parí timṣál, aur k̲h̲awáṣṣoñ ḥúr miṣál ká, ki niháyat ḥasín aur pur-takalluf libás aur poshák pahne hu,e thá, ákar bárah-darí kí chaukiyoñ, ṭilá,í, nuqra,í, par, jo waháñ bichhí thíñ, baiṭh gayá. Aur wuh 'aurateñ apne sázoñ ko nikál, aur ṭaiyár kar, muntaẓir ḥukm kí thíñ, ki ba-mujarrad isháre ke gáne aur bajáne lageñ. Phir wuh donoñ bhí, ek barámade ke níche, jaháñ se un sab ko wuh dekhte the, baiṭh ga,e. Phir dahní ṭaraf ek tak̲h̲t, jawáhar-nigár dekhá, ki baṛe takalluf se bichhá hu,á hai; us kí taiyárí ko dekh-kar ḥairán hu,e, aur ḍare. Ibn-Ṭáhar ne ba'd g̲h̲aur ke daryáft karke shahzáda-i-Párs se kahá, ki "Yih jagah baiṭhne Shamsu-n-nahár kí hai; agarchi, yih sab makán aur asbáb K̲h̲alífa ke milk se báhir nahíñ, lekin K̲h̲alífa ne wásṭe Shamsu-n-nahár ke banáyá hai, aur jo muḥabbat bádsháh ko, ba-nisbat aur k̲h̲awáṣṣoñ ke, us ke sáth hai, wuh bayán nahíñ ho saktí; us ko ijázat hai, ki jis waqt jaháñ kahíñ ki cháhe,

Digitized by Google

be-púchhe chalí já,e. Aur Bádsháh bidún khabar kiye hu,e, us ke pás nahíñ átá, tum andesha na karo. Yaqín hai ki Shamsu-n-nahár, ab jald átí hogí, aur tum ko gáná bajáná apní khawáṣṣoñ ká sunákar bahut khush karegí." Ibn-Ṭáhar yihí báteñ shahzáde se kar rahá thá, ki ek khawáṣṣ ne ákar us giroh ko wáṣṭe bajáne sázoñ ke ḥukm pahuñcháyá. Wuh sab ek-bárgí apne apne sáz bajáne lagín; kabhí khálí sáz bajátíñ, aur kabhí báñslí kí áwáz ke sáth apní áwáz milákar gátíñ. Shahzáda un ká gáná bajáná aur ghazaleñ-i-'áshiqána sunkar be-hosh ho gayá. Itne meñ khabar ámad ámad Shamsu-n-nahár kí hu,í, aur Shahzáda bhí hosh meñ ákar muntaẓir us ke dekhne ká ho baiṭhá. Awwul wuh mu'tamid khawáṣṣ das kaháriyáñ Ḥabshineñ apne sáth la,í; unhoñ ne us takht jawáhar-nigár ko uṭhá nazdík Ibn-Ṭáhar aur shahzáde ke lákar bichháyá; us ke ba'd kuchh aur Ḥabshineñ ákar ṣaff bánd kharí hu,íñ. Phir bís gá,ineñ áge takht ke kharí hokar gáne bajáne lagíñ, aur das khawáṣṣeñ, ham-sinn aur ḥasín us darwáze meñ, jaháñ se wuh das Ḥabshineñ kaháriyáñ á,í thíñ, jákar muntaẓir kharí hu,íñ. Itne meñ, wuh ma'shúqa, un ke ḥalqe meñ hokar idhar mutawajjih hu,í; agarchi wuh sab ham-rang thíñ, magar us náznín ká ḥusn-o-tajammul sab se ziyáda thá. Wuh apne donoñ háthoñ ko, do khawáṣṣoñ ke káñdhoñ par rakhe, aur jawáharát sar se pá tak báñk-pan se pahne hu,e, khirámán chalí átí thí. Aur us 'arṣe tak, ki Shamsu-n-nahár áwe, shahzáda usí kí ṭaraf dekhtá, aur Ibn-Ṭáhar se apní be-tábí aur be-qarárí ko bayán kartá thá. Ibn-Ṭáhar ko itní furṣat na milí, ki us kí bátoñ ká jawáb de, ki wuh náznín ákar us takht jawáhar-nigár par baiṭh ga,í, aur isháre se un donoñ ko salám kiyá. Un donoñ ne bhí jawáb us ke salám ká isháron se diyá. Phir Shamsu-n-nahár ne un 'auratoñ ko, ki gátí bajátí thíñ, ḥukm kiyá, ki "Áge áweñ"; wuh sab apní jagah se uṭhkar udhar mutawajjih hu,íñ. Itne meñ Ḥabshinoñ ne un kí nishast kí chaukiyáñ, waháñ se uṭhá lákar bar-ámade ke pás, jaháñ shahzáda, aur Ibn-Ṭáhar baiṭhe the, bichhá díñ; wuh sab ṣaff bándkar qaríne se baiṭh ga,íñ.

Phir Shamsu-n-nahár ne ek ko un meñ se ash'ár-i-'áshiqána gáne kí farmá,ish kí, chunánchi us ne wuhí ash'ár gá,e. Shamsu-n-nahár ne sab maẓmún ko muṭábiq apne aur shahzáde ke qiyás kiyá. Shahzáda ẓabṭ apne ta,íñ na karke, uṭh khaṛá hu,á, aur áge baṛhke us 'aurat se ki báñslí bajátí thí kahá, "Ẕará merá sáth de." Phir wuh ash'ár-i-'áshiqána dard-ámez báñslí kí áwáz ke sáth der tak gáyá kiyá. Jab

wuh gá chuká, tab Shamsu-n-nahár usí ṯaraḥ se báñslí kí áwáz par gá,í, aur soz-i-'ishq shahzáde ká ek se sau ḥiṣṣe ziyáda kiyá. Shahzáde ne dúsrí bár gáná shurú' kiyá; is bár pahlí daf'a se khúb gáyá. Gharaẓ shu'la 'ishq ká rág kí hawá aisá un donoñ ke dil meñ bhaṛká, ki wuh donoñ be-ikhtiyár ho ga,e. Shamsu-n-nahár, apne takht se uṭhkar bárah-darí kí ṯaraf chalí, aur shahzáda bhí waháñ se usí ke pás pahuñchá, aur wuh donoñ 'alam be-ikhtiyárí meñ ek dúsre ke gale lag ga,e, aur farṯ surúr se be-hosh hokar, qaríb thá ki zamín par gireñ, lekin khawáṣṣoñ ne dauṛkar donoñ ko sambhálá, aur bárah-darí meñ le jákar donoñ par bed-mushk chhiṛká.

Shamsu-n-nahár ne hosh meñ áte hí Ibn-Ṯáhar ko púchhá, ki "Wuh kaháñ hai?" Ibn-Ṯáhar tanhá baiṭhá is ḥál ko dekhkar niháyat mutafakkir aur shash-dar thá, ki dekhiye anjám is ká kyá hotá hai; agar Khalífa is ḥál ko sun páwe, to ham tínoñ ko halák kar ḍále. Is khiyál meñ thá, ki shahzáde ne sunkar kahá, "Shamsu-n-nahár yád kartí hai"; fauran us ke pás ḥáẓir hu,á. Shamsu-n-nahár ne kahá, "Maiñ kamál terí mamnún hu,í"; aur us ne donoñ ko muẓṯarr aur be-qarár pákar kahá, "Maiñ ḥairáñ húñ, ki bá-wujúd wiṣál ke tum donoñ ko niháyat be-qarár pátá húñ." Shamsu-n-nahár ne kahá, "Áshiqoñ ko na waṣl meñ árám hai, aur na hijr meñ, na to wuh táb waṣl kí rakhte haiñ, aur na ṯáqat judá,í kí." Shamsu-n-nahár ne ek khawáṣṣ ko isháre se farmáyá, us ne kháṣa qaríne se dastar-khwán par chunkar 'arẓ kiyá, ki "Ḥáẓir hai." Shamsu-n-nahár aur shahzáde ne Ibn-Ṯáhar samet khháná tanáwul kiyá; aur ba'd khháná kháne ke Shamsu-n-nahár ek gilás sharáb ká lekar khúb gá,í, phir us ko piyá, aur dúsrá gilás shahzáde ko diyá. Us ne bhí usí andáz se khúb gákar nosh kiyá. 'Ain is ḥálat meñ ek khawáṣṣ ne Shamsu-n-nahár se áhista kahá, ki "Bíbí Masrúr afsar khwája-sará,oñ ká, wásṯe pahuñcháne paighám Khalífa ke darwáze par ḥáẓir hai." Shahzáda aur Ibn-Ṯáhar donoñ kaníz se yih bát sunte hí khauf se káñpne lage, aur chihre par un ke hawá,iyáñ uṛne lagíñ. Shamsu-n-nahár ne un ko muṯama,inn kiyá, aur us launḍí se kahá, "Tú jákar Masrúr ko bátoñ meñ lagá, maiñ jab tak takhliya karke un ko bulá,úñ." Wuh launḍí udhar ga,í, idhar Shamsu-n-nahár ne ḥukm kiyá, ki "Sab darwáze bárah-darí ke band karo, aur parde sá,ebán ke, ki bágh kí ṯaraf haiñ, sab chhoṛ do." Shahzáde aur Ibn-Ṯáhar ko ek ṯaraf bárah-darí ke biṭhákar kahá, "Tum ba-dil jam'í yaháñ par baiṭho," aur us ṯaraf ke darwáze ko band kar diyá, tá ki báhir se ma'lúm na ho.

Phir farmáyá, ki "Wuh sab gánewáliyáñ, muwáfiq apne ma'múl ke, gáweñ bajáweñ"; aur ba'd sab band-o-bast ke áp takht par baiṭhí, aur us lauñḍí se kahá, ki "Ab Masrúr ko apne sáth le á." Masrúr aur bís Ḥabshí khwája-sará, jin ke galoñ meñ sunahrí partale paṛe hu,e aur un meñ talwáreñ hamá,il kí hu,íñ, jilau meñ píchhe us ke chale áte the, dúr se Shamsu-n-nahár ko ádáb ba-já lá,e. Phir jab bahut qaríb á,e, us waqt wuh apne takht se uṭhkar Masrúr kí ṭaraf á,í, aur púchhá, "Kyá khabar hai?" Us ne kahá, "Khalífa kí ṭaraf se yih paighám láyá húñ, ki Khalífa farmáte haiñ, 'Maiñ be dekhe tumháre nahíñ rah saktá, tumháre maḥall meñ iráda áne ká rakhtá húñ.'"

Shamsu-n-nahár, yih paighám zabání Masrúr ke sunkar sijda-i-shukr ba-já lá,í, aur kahá, "Merí ṭaraf se Khalífa ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kíjiyo, ki lauñḍí ko áp ne sarfaráz farmáyá, lauñḍí ḥáẓir hai, jis waqt ḥaẓrat ká jí cháhe, qadam ranja farmá,eñ." Yih kahkar apne khádimoñ ko ḥukm diyá, ki "Jald farsh farúsh, aur sab ṭaiyárí, ki waqt tashríf láne Khalífa ke hotí hai, karo"; aur Masrúr se kahá, "Thoṛí der meñ yih sab ṭaiyárí hu,í játí hai, ẓará ḥaẓrat ta,ammul karke áweñ, aisá na ho, ki jaldí meñ ko,í amr faro-guẓásht ho já,e, ki wuh mújib merí nadámat ká ho." Yih kahkar Masrúr aur us ke ham-ráhiyoñ ko rukhṣat kiyá, aur áp bá chashm-tar shahzáde ke nazdík ga,í. Ibn-Ṭáhar us ko rote hu,e dekhkar bahut ḍará, ki sháyad afshá,e-ráz hu,á, ki jis liye yih rotí hai, aur idhar shahzáda 'ain-i-waṣl meñ yih khalal dekhkar muẓṭarr ho gayá. Wuh bhí un ko sará-síma dekhkar rone lagá.

Itne meñ us kaníz-i-mu'tamid ne ákar kahá, "Bíbí, baiṭhí kyá ho, ek giroh khwája-sará,oñ ká chalá átá hai, aur Khalífa bhí ko,í dam meñ tashríf farmá hote haiñ." Shamsu-n-nahár ne ek áh khaiñchkar kahá, "Ai sipahr-i-be-mihr, kaisá tú sang-dil hai! kaisí jaldí tú ne ham ko ek dúsre se judá kiyá!" Phir us lauñḍí se kahá, "In donoñ ko us makán meñ, jo bágh ke kone meñ mulḥiq daryá,e Tigris se hai, le jákar biṭhá; aur báhar se qufl lagá de, qábú pákar dúsre darwáze se un ko poshída báhar kar díjiyo." Phir shahzáde ko gale se lagákar rukhṣat kiyá, aur áp ṭaraf istaqbál Khalífa ke mutawajjih hu,í.

Wuh lauñḍí un donoñ ko us makán meñ le jákar chhoṛ á,í, aur un kí bahut tasallí kí, ki "Tum ko yaháñ par kisí ṭaraḥ ká khauf wa khaṭar nahíñ, maiñ rát ko mauqa' páke, tum ko yaháñ se báhar le já,úñgí." Jab yih kahkar wuh lauñḍí chalí ga,í, wuh donoñ us ke kahne aur tasallí dene

Digitized by Google

ko bhúlkar niháyat hirásáñ hu,e. Cháron taraf us makán meñ phirte the, ki sháyad kahíñ se ráh mukhlasí kí páweñ magar kisí taraf se ráh nikalne kí un ko na milí. Daf'atan sawár aur piyádoñ jo áge áge Khalífa ke chale áte the, dekhkar ziyáda bad-ḥawás hu,e; phir bahut roshaní dekhí, ki ek taraf se bágh meñ chalí átí hai, ghabrákar us roshaní ko dekhne lage, ki sau khwája-sará, 'umr dahum sinn, ham-libás sham'eñ roshan mom sufaid kí har ek apne háth meñ liye áte haiñ aur un ke píchhe, sau se ziyáda khwája-sará-i-jawán musallaḥ barábar ṣaff báñdhe hu,e wáste muḥáfizat Khalífa ke haiñ, aur un ká ma'múl thá, ki jab Khalífa kisí bíbí ke ghar rát ko játá, to wuh us ke sáth rahte. Phir dekhá, ki un sab ke ba'd Khalífa, aur dahní taraf us ke Masrúr aur bá,eñ taraf Vaṣíf námí sardár khwája-sará,oñ ká chalá átá hai. Shamsu-n-nahár, Khalífa ke istaqbál ke wáste akhír rawish par jákar, mutazir kharí hu,í, aur bís khawáṣṣeñ ṣáḥib-jamál, jin ke galoñ meñ marwáríd ke mále, aur kánoñ meñ bále, jin meñ bare bare híre pare hu,e, aur isí taraḥ se aur zewar aqsám jewáharát ke pahne hu,e, píchhe Shamsu-n-nahár ke niháyat adab, aur liḥáz se khariñ, báje bajá, aur gáná gá rahí thíñ. Aur jab dekhá, ki Khalífa qaríb pahuñchá, Shamsu-n-nahár ne apne ta,íñ us ke qadmoñ par ḍálá. Khalífa Shamsu-n-nahár ko dekhkar khush hu,á, aur kahá, "Bíbí, sar apná uṭhá,o, aur nazdík mere á,o, maiñ tumháre dekhne ká niháyat mushtáq thá." Shamsu-n-nahár apná sar uṭhákar mu,addab Khalífa ke ḥuzúr meñ baiṭhí, aur ek gá,in ko wáste gáne ke ishára kiyá. Us ne do gáne gá,e, jis meñ kamál soz wa gudáz thá. Khalífa samjhá ki is ne ba-mújib farmá,ish Shamsu-n-nahár ke, is taraḥ ká gáná gáyá, aur yih sab soz wa gudáz mere hí wáste hai; aur ḥaqíqat meñ wuh soz wa gudáz wáste shahzáde ke thá. Phir wuh us ká zabt na kar sakí qaríb thá ki gir pare, khawáṣṣoñ ne daurkar tháñbá, aur andar bárah-darí ke le ga,íñ. Idhar Ibn-Ṭáhar ne shahzáde ká ḥál mutaghaiyir páyá, yaháñ tak ki wuh bhí ghash meñ áke gir pará. Ibn-Ṭáhar ne us ko sambhálá. Itne meñ wuhí mu'tamid kaníz un ke pás á,í, aur kahne lagí, ki "Ab tumhárá rahná yaháñ par saláḥ nahíñ; maiñ ranj majlis ká achchhá nahíñ pátí." Ibn-Ṭáhar ne kahá, "Dekh, shahzáde ká yih ḥál hai, kyúñkar ham yaháñ se já sakte haiñ?" Wuh kaníz shahzáde ko be-hosh dekh daurí ga,í, aur pání lákar us par chhirká.

Jab wuh hosh meñ áyá, Ibn-Ṭáhar ne kahá, "Ham donoñ qaríb hai, ki pakre jáweñ, ab yaháñ se nikal jáná bihtar

Digitized by Google

hai." Chunánchi, kaníz aur Ibn-Ṭáhar donoñ shahzáde ko pakaṛkar báhar ke darwáze tak le ga,e; aur wahâñ kináre nahr ke, ki daryá se lagí thí, pahuñche; wahâñ us kaníz ne dastak dí. Ba-mujarrad us kí dastak dene ke, ek panso,í maujúd hu,í, ek ádmí us ko khetá hu,á un ke pás láyá. Wuh donoñ us meñ sawár hu,e, aur wuh, wahíñ kináre par ṭhahr ga,í, aur malláḥ kishtí ko wahâñ se jald khekar daryá meñ le gayá. Ibn-Ṭáhar shahzáde ko tashaffí aur dilásá detá, aur kahtá, ki "Ham ko bahut dúr jáná hai, cháhiye ki tum apne ta,íñ sambhálo, aur himmat báñdho, aisá na ho, ki kahíñ raund ke ádmí ráh meñ do chár hokar ham ko giriftár kareñ." Yahâñ tak ki wuh donoñ kishtí se utre.

Ibn-Ṭáhar ne shahzáde ko niháyat sust páyá, aur táqat chalne kí us meñ na dekhkar niháyat ghabráyá, aur mutaraddid hu,á, ki "Ab kyá kiyá cháhiye." Itne meñ use yád áyá, ki yahâñ merá ek dost rahtá hai, us ke ghar tak jis ṭaraḥ ho pahuñchá cháhiye. Gharaẓ shahzáde ko khaiñch kháñch wahâñ tak le gayá; us ká dost use dekhte hí dauṛá, aur apne ghar ke andar un donoñ ko le jákar biṭhláyá, aur púchhá, ki "Is waqt tum kahâñ se áte ho?" Ibn-Ṭáhar ne kahá, "Ek qarẓ-dár merá is shahr se rú-posh hu,á cháhtá thá, is khabar ko sunkar maiñ ne us kí talásh kí ráh lí, is buzurg se jis ko tum mere sáth dekhte ho, ráh meñ muláqát hu,í 'indu-l-istifsár ma'lúm hu,á, ki yih buzurg us mere qarẓ-dár se ba-khúbí wáqif, aur batá dene ko maujúd hai; aur niháyat mihr-bání se, is liye mere sáth hu,á; agarchi is buzurg kí 'ináyat aur ráh-numá,í meñ shakk nahíñ, magar ba-sabab ba'ẓ wujúh ke, wuh merá qarẓ-dár háth na lagá. Ákhir ham wahâñ se phire hu,e áte haiñ. Ittifáqan, yih buzurg ráh meñ 'alíl ho gayá, is wáste majbúr hokar tumháre ghar á,e, aur cháhte haiñ, ki fajr tak yahâñ raheñ." Ibn-Ṭáhar ke dost ne yih ḥál sunkar bahut ta,assuf kiyá, aur bá-wujúd 'adam-i-ta'áruf ke shahzáde kí bahut sí gham-khwárí aur pás-dárí kí, aur dar-pai dawá 'iláj ke hu,á. Ibn-Ṭáhar ne kahá, ki "Dawá kí ḥájat nahíñ, yih 'áriẓa akṣar in ko ho jáyá kartá hai, aur khud-ba-khud achchhe ho játe haiñ; faqaṭ ham ko ásá,ish manẓúr hai." Tab us ke dost ne ek makán wasí' hawá-dár meñ donoñ ko le jákar suláyá.

Shahzáde ne ba-mujarrad sone ke, khwáb meñ dekhá, ki Shamsu-n-nahár Khalífa ke áge be-hosh paṛí hai. Yih ḥál khwáb meñ dekhkar jág uṭhá, aur bahut be-qarár hu,á. Ibn-Ṭáhar is khiyál meñ thá, ki kahíñ jald rát kaṭe, ki ham

Digitized by Google

khair-o-'áfíyat se apne ghar pahuñcheñ, ghar ke log hamáre wáste pareshán khátir hoñge, is wáste ki ma'múl Ibn-Ţáhar ká na thá, ki báhar kahíñ shab-básh ho. A'khir Ibn-Ţáhar fajr hote apne dost se rukhsat ho, shahzáde ko liye hu,e, apne ghar pahuñchá. Aur waqt fursat ke wuh sab ḥál apne muta'alliqoñ se kahá, aur hazároñ shukr, ba-sabab apne bacháne ke, aisí já-i-khatar-nák se, ba-já láyá. Do tín roz tak shahzáda Ibn-Ţáhar ke ghar meñ rahá, ba'd is ke, aqribá us ke ákar waháñ se uțhá le ga,e. Shahzáde ne waqt rukhsat ke Ibn-Ţáhar se kahá, "Merí taraf se gháfil na rahná, aur Shamsu-n-nahár ke ḥál se mujh ko ittilá' kiyá karná, jab se us ko khwáb meñ dekhá, be-hosh dekhá hai; maiñ be-chain húñ." Us ne kahá, "Mere ṣáḥib, wuh be-hoshí us kí, Khudá na khwásta, ko,í amr-i-makrúh se nahíñ hogí, yaqín hai, ki wuh kaníz abhí áke sab ḥál záhir karegí."

Ibn-Ţáhar do roz ke ba'd shahzáde ke dekhne ko gayá, aur us ko ba-dastúr áh wa zárí meñ páyá, aur dost us ke jam' aur ḥakím tadbír kar rahe the. Us waqt tak kisí ká 'iláj-i-mufíd na paṛá thá, usí taraḥ se shahzáde ko be-hoshí thí; magar Ibn-Ţáhar kí áwáz sunkar us ne áñkheñ kholíñ, aur us ko dekhkar muskaráyá. Us ká ḥañsná do sabab se thá, ek to us ko dekhkar khush hu,á, aur dúsre, ḥakímoñ ke mu'álaje par, ki bidún tashkhíṣ maraẓ ke, sab apní auqát ẓá,i karte haiñ.

Phir sab apne dostoñ aur tabíboñ ko rukhsat kar diyá, aur faqat Ibn-Ţáhar ko nazdík apne bulákar, kahá, "'Ishq din-ba-din taraqqí meñ hai, aur judá,í Shamsu-n-nahár kí sá'at-ba-sá'at mere dar pai muẓmaḥill karne ke, sab aqribá mere, merí ḥálat ko dekhkar rote, aur afsos karte haiñ; dostoñ ke jam' rahne se aur bhí pareshán rahtá húñ, akhláq se kisí ko kuchh kah nahíñ saktá, ek faqat tumháre dekhne se tasallí hotí hai, magar tum mujh se ko,í amr, jo ma'lúm hu,á ho chhipá,o nahíñ. Kyá, khabar Shamsu-n-nahár kí lá,e ho, aur kyúñkar us kí kaníz ko tum ne páyá, aur us ne tum se áke kyá kahá?" Ibn-Ţáhar ne jawáb diyá, ki "Ab tak wuh nahíñ á,í, aur kuchh aḥwál waháñ ká ma'lúm nahíñ." Yih sunkar shahzáda rone lagá. Ibn-Ţáhar ne kahá, "Shahzáde, Khudá ke wáste roná mauqúf karo; mabádá, ki bár bár ke rone se agar yih ráz logoñ par munkashif ho já,e, to phir baṛí qabáḥat ho." Shahzáde ne kahá, "A'h wa nála karne se to maiñ ne apne dil ko bahut ẓabt kiyá hai, lekin ashkoñ se majbúr húñ, ki be-ikhtiyárí se jári haiñ." Ibn-Ţáhar ne us kí bahut tasallí kí, ki "Shamsu-n-nahár achchhí taraḥ se hai; tum kuchh aur khiyál us ke ḥaqq meñ na

Digitized by Google

karo, us ne qábú kisí ke bhejne ká nahíñ páyá; áj shám tak, yaqín hai ki, ko,í wahâñ se áwe."

Gharaz Ibn-Táhar isí tarah se us kí tashaffí karke rukhsat hu,á. Jab wuh apne ghar pahuñchá, us ne Shamsu-n-nahár kí kaníz ko apne ghar par baiṭhá páyá. Ba'd sáhib-salámat ke us ne, us kí bíbí kí kher wa 'áfiyat púchhí. Kaníz ne kahá, "Pahle tum apná hál bayán karo, ki ham tumháre wáste niháyat mutafakkir haiñ, is wáste, ki waqt rukhsat ke ham ne shahzáde ká hál saqím dekhá thá." Ibn-Táhar ne sab ráh ká hál aur shahzáde kí be-qarárí ká us se záhir kiyá. Kaníz ne hál shahzáde ká sunkar kahá, "Yihí hál merí bíbí ká hai, jab maiñ tum ko rukhsat karke mahall meñ ga,í, maiñ ne un ko ghash meñ páyá, aur kisí tadbír se ifáqe meñ na á,íñ; aur Khalífa bhí un ke pás baiṭhá hu,á hairán thá, aur har ek khawáss se khasúsan mujh se púchhtá thá, ki 'Tum ko kuchh sabab is bímárí ká ma'lúm hai?' Ham sab ne ráz ko chhipáyá, aur kahá, ki 'Hameñ kuchh ma'lúm nahíñ.' Phir ham sab rotí dhotí rahí. Ákhir ádhí rát ko wuh hosh meñ á,í; us waqt Khalífa ne púchhá, ki 'Shamsu-n-nahár, terá aisá hál kyúñ ho gayá thá?' Us ne kahá, 'Khudáwand, áp ne lauñḍí ko is waqt sarfaráz farmáyá, magar maiñ 'ajab bad-qismat húñ, ki merí yih hálat ho ga,í, kuchh khidmat huzúr kí na kar sakí, balki merá hál dekhkar huzúr ko taraddud aur be-chainí hu,í.' Bádsháh ne kahá, 'Mujhe terá muhabbat karná khúb dil se sábit hai, aur khabardár, ko,í aisá amr na ho, ki phir yih hál ho já,e; áj kí rát, tú isí jagah rahiyo, aur mahall meñ qasd jáne ká na kíjiyo, ki mabádá harakat se kuchh taklíf tujh ko ho.' Gharaz, jab Khalífa wahâñ se gayá, merí bíbí ne mujhe isháre se nazdík apne bulákar tumhárá hál púchhá, maiñ ne us kí dil-jam'i kí, ki wuh yahâñ se ba-khúbí ga,e; aur maiñ ne hál shahzáde ke ghash áne ká us se na kahá. Bá-wujúd merí ihtiyát ke us ne roke kahá, 'Ai shahzáde, mujh ko terá hál nahíñ ma'lúm ki, kyá guzartí hai.' Yih kahkar phir ghash meñ ákar merí godí meñ leṭ ga,í. Merí ham-rahiyoñ ne, ki wahâñ házir thíñ, dauṛkar us par bed-mushk chhiṛká, phir jab hosh meñ á,í, maiñ ne kahá, 'Bíbí, kyá tum apní ján dogí, aur ham sab ko bhí apne sáth márogí, tum ko qasam usí shahzáde kí hai, jis kí muhabbat meñ tumhárá yih hál hu,á, zará apní ján par rahm karo, aur dúsre kám meñ apná jí bahlá,o.' Tab bíbí ne áñkh kholkar mujh se kahá, 'Maiñ terí khidmat-guzárí, aur nasíhat karne se bahut mamnún hu,í, lekin kyá karúñ, ki maiñ apne ikhtiyár meñ nahíñ.' Phir us ne sab khawássoñ ko

Digitized by Google

rukhṣat kar diyá, faqaṭ mujhe apne pás rahne ko farmáyá, aur tamám rát shahzáde ká nám lekar royá kí, aur Khalífa ke áne, aur khalal-andáz hone kí shikáyat kartí rahí. Ṣubḥ ke waqt, maiñ use god meñ uṭhákar us ke kháṣṣ rahne ke makán meñ le ga,í. Wahán ba-mújib ḥukm Khalífa ke ḥakím Shamsu-n-nahár ke dekhne aur mu'álaja karne ke wáste ḥáẓir the. Thoṛí der ke ba'd áp bhí Khalífa áyá, dawá aur tadbír us kí shurú' hu,í, magar kisí ne fá,ida na bakhshá, balki aur múјib ziyádatí marẓ ká hu,á. Rát ko ẕará us ne árám kiyá, fajr hote mujh ko farmáyá, ki tumháre pás jákar shahzáde kí khabar lá,úñ." Ibn-Ṭáhar ne kahá, "Tú jald jáke apní bíbí se kaho, ki shahzáda achchhí ṭaraḥ hai, lekin tumhárá ḥál be-chainí ká sunkar us ko niháyat be-qarárí hu,í hai, aur us ko samjhá, ki mabádá Khalífa ke sámne ko,í ráz kí bát be-ikhtiyárí meñ tujh se nikal na já,e, ki ham sab par muṣíbat aur áfat lá,e."

Ibn-Ṭáhar us kaníz mu'tamid ko rukhṣat karke shahzáde ke pás gayá, aur us se kahá, "Shamsu-n-nahár apní kaníz ko tumhárí khair-o-'áfíyat ke wáste bhejá thá"; aur jo zabání kaníz ke suná thá, mufaṣṣil shahzáde se bayán kiyá, yahán tak, ki shám ho ga,í.

Shahzáde ne Ibn-Ṭáhar ko tamám rát wahíñ rakhá. Ṣubḥ ko Ibn-Ṭáhar apne ghar áyá; thoṛí der na guẕrí thí, ki wuh kaníz us ke pás á,í, aur ba'd ṣáḥib-salámat ke kahá, ki "Merí bíbí ne yih khaṭṭ shahzáde ko likhá hai." Ibn-Ṭáhar ne us kaníz, aur khaṭṭ ko shahzáde ke pás le jákar kahá, ki "Shamsu-n-nahár ne tum ko khaṭṭ likhá hai, aur launḍí ko tumhárí khair-o-'áfíyat ke wáste bhejá." Shahzáda yih ḥál sunkar uṭh baiṭhá, aur launḍí ko sámne buláyá. Khaṭṭ ko us se lekar áñkhoñ se lagáyá aur chúmá; phir kholkar us ko paṛhá, maẓmún us khaṭṭ ká awwal se ákhir tak soz wa gudáz-i-'ashiqána thá. Shahzáde ne mukarrar us ko paṛhá, aur us ká jawáb likhkar us kaníz ko diyá, aur us ko rukhṣat kiyá. Ibn-Ṭáhar bhí shahzáde ke pás se apne ghar ko áyá; aur sochá, ki roz-ba-roz in donoñ ká ḥál 'ishq meñ ek dúsre ke abtar hotá játá hai, aur har roz kaníz ká áná, aur paigham ká láná, aur merá shahzáde ke pás jáná, mere ḥaqq meñ khúb nahíñ. Wuh donoñ 'ishq meñ apní ján par khelte haiñ, lekin agar yih ráz-afshá, aur Khalífa ke kán tak pahuñche, to us waqt maiñ ján se márá já,úñgá, aur mere [illegible]iyál par baṛí muṣíbat á,egí, aur 'izzat merí khák meñ mil já,egí; is se bihar hai, ki tú is shahr ko chhoṛkar, aur shahr meñ já rah.

Digitized by Google

Ek roz Ibn-Ṭáhar isí andeshe meñ apní dukán par baiṭhá hu,á thá, ki ek jauharí dost-dilí us ká us ke dekhne ko áyá, aur wuh jauharí akṡar kaníz-i-Shamsu-n-nahár ko us ke pás áte, aur us ko shahzáde ke ghar játe hu,e, dekhkar chauñká, ki is ká kyá sabab hai; khuṣúṣan Ibn-Ṭáhar ko us waqt niháyat mutafakkir pákar taṣawwur kiyá, ki ko,í amr-i-'aẓím is ko wáqi' hu,á hai, jis ke sabab se is qadr fikr lá-ḥaqq hu,í. Ákhir us jauharí ne Ibn-Ṭáhar se púchhá, ki "Shamsu-n-nahár kí kaníz tumháre pás kyúñ áyá jáyá kartí hai?" Ibn-Ṭáhar us ke suwál se hirásán hu,á, aur kahá, "Kisí sahl amr ke wáste átí hai." Jauharí ne kahá, "Wuh amr sahl ke wáste nahíñ átí, balki, ko,í amr-i-'aẓím hai." Tab Ibn-Ṭáhar ne jáná, ki us kí tasallí is jawáb se nahíñ hu,í, aur wuh muṣirr hai, ki bayán wáq'í us se karúñ. Chunánchi Ibn-Ṭáhar ne qaul wa qarár leke, us se kahá, "Shamsu-n-nahár, Abu-l-Ḥasan-bin-Baká shahzáda-i-Párs par, aur shahzáda us par 'áshiq hai; aur wuh donoñ jalílu-l-qadr haiñ, aur paigham har ek ká merí ma'rifat pahuñchtá hai. Mabádá, agar yih ráz Khalífa ko ma'lúm ho já,e, to Khudá jáne merá kyá ḥál ho. To ab maiñ apná ḥisáb len den ká karke qaṣd Báñsrá ke jáne ká rakhtá húñ, tá is áfat se maḥfúẓ rahúñ, aur sabab is muṣíbat ká, dostí Shamsu-n-nahár aur shahzáde kí hai; Khudá se maiñ du'á máñgtá huñ, ki un donoñ kí 'izzat aur ḥurmat bache.

Jauharí ne yih ḥál sunkar bahut ta'ajjub kiyá, aur us se rukhṣat hoke chalá gayá. Phir ba'd do roz ke us jauharí ká guẓar Ibn-Ṭáhar kí dukán kí ṭaraf hu,á; us ne dukán ko band páke jáná ki sháyad wuh Báñsrá ko gayá. Jauharí ne us ke chale jáne se shahzáde ke ḥál par bahut afsos kiyá, aur apne dil meñ kahá, "Is shahr meñ faqaṭ us ká ek dost gham-khwár aur maḥram-ráz thá, so wuh ab yaháñ se chalá gayá, us ke na hone se do-chand muṣíbat shahzáde par guẓregí; bihtar yih hai, ki ab tú us ke 'iwaẓ i'ánat aur gham-khwárí shahzáde kí kar." Yih taṣawwur karke us jauharí ne shahzáde se muláqát kí. Us ne jauharí ko pahcháná, aur us kí kháṭir ke wáste uṭh baiṭhá aur khair wa 'áfíyat púchhí, aur kahá, ki "Mujh se kuchh kahne á,e ho, yá kuchh kám hai." Jauharí ne kahá, ki "Ai shahzáde agarchi mujh ko áp kí khidmat meñ bandagí kam hai, lekin maiñ cháhtá húñ, ki áp ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir rahúñ, aur khidmat ḥuẓúr kí ba-já lá,úñ. Bi-l-fi'l ek amr-i-'aẓím hai, ki us ko 'arẓ kiyá cháhtá húñ." Shahzáde ne kahá, ki "Achchhá, kaho." Tab jauharí ne kahá, "Maiñ ummedwár húñ, ki mujh ko apná khádim-i-kháṣṣ samjho, aur kisí ṭaraḥ

Digitized by Google

ká merí taraf se andesha na farmá,o, Ibn-Táhar se ziyáda khair-khwáh aur ráz-dár mujh ko pá,oge, aur jo khidmat-guzárí ki Ibn-Táhar se, nisbat áp ke, wuqú' meñ á,í, us ke ittilá' karne se ghulám ko khúb ma'lúm hai. Abhí maiñ us kí dukán kí taraf se átá húñ, dukán us kí band dekhke ma'lúm hu,á, ki wuh shahr-i-Báñsrá ko gayá; agar áp ko us ke jáne ká sabab ma'lúm ho, to batá,iye ki wuh kyúñ yaháñ se chalá gayá." Shahzáda báteñ jauharí kí sunkar, zard ho gayá, aur us se kahá, "Kyá, tú sach kahtá hai, ki Ibn-Táhar is shahr se chalá gayá, faqat us ke sabab se merí tasallí hotí thí, aur us ne mere wáste bahut taklífeñ uthá,íñ."

Gharaz shahzáde ne us ke jáne ká hál sunkar bará ta,assuf aur qalq kiyá. Phir apne ádmí ko kahá, ki "Ibn-Táhar ke ghar jáke us ke ádmiyoñ se tahqíq karke á, ki Ibn-Táhar kaháñ gayá." Us ádmí ne jákar daryáft kiyá, ki Ibn-Táhar do roz hu,e haiñ, ki Báñsrá ko gayá; phir us ne shahzáde se ákar yih khabar kahí, aur yih bhí us ke kán meñ záhir kiyá, ki "Ek khádima kisí kí áp ke pás kuchh kahne ko áyá cháhtí hai, maiñ us ko ek makán meñ bithákar áyá húñ." Shahzáde ne kahá, "Jald us ko le á"; aur apne dil meñ kahá, ki be-shakk wuh kaníz Shamsu-n-nahár kí hai.

Al-gharaz wuh shahzáde ke huzúr meñ á,í, aur wuh jauharí us ko dekhkar uth gayá. Phir wuh kaníz shahzáde se bát-chít karke rukhsat hu,í, aur us ne shahzáde ko áge se achchhá páyá. Jab wuh kaníz já chukí, wuh jauharí shahzáde ke pás áke apní jagah par baith gayá, aur mus-karáke púchhne lagá, ki "Shahzáde, tum ko barí ráh-o-rasm Khalífa ke mahall se ma'lúm hotí hai." Wuh jhuñjhlákar bolá, ki "Tú ne kyúñkar is bát ko jáná, aur tujh ko kyá ma'lúm, ki yih launḍí kis kí hai?" Jauharí ne kahá, "Maiñ khúb jántá húñ, ki yih kaníz Shamsu-n-nahár ma'-shúqa Khalífa kí hai; aur maiñ us se aur us kí bíbí se khúb wáqif húñ; wuh aksar wáste kharídne jawáharát ke merí dukán par tashríf látí haiñ, aur yih kaníz un kí mahram-ráz hai, aur aksar maiñ ne us ko Ibn-Táhar ke pás áte játe dekhá." Yih sunte hí shahzáde ko yaqín hu,á, ki jauharí bhí is ráz se wáqif hai, niháyat hirásán hu,á. Ek sá'at sákit rahá; phir us jauharí se kahá, ki "Jo kuchh tum is bhed se wáqif ho, sab mujh se kaho, aur ko,í amr us meñ se uthá na rakho." Jauharí waqt pákar awwal se ákhir tak sab hál mufassal bayán kiyá, aur kahá, ki "Sirf merá sabab áne ká áp ke huzúr meñ yihí hai, aur mujh ko áp ke hál par bahut

Digitized by Google

raḥm áyá, aur cháhá, ki áp ḥáẓir hoke is khásṣ amr meñ áp kí khidmat-guzárí aur gham-khwárí, jaise ki Ibn-Ṭáhar se 'amal meñ á,í hai, ba-já lá,úñ, aur tumháre kám meñ apní 'izzat, balki ján bhí daregh na karúñ, aur us ká afshá mujh se kabhí na hogá; is se áp bahut khátir-jam' rakheñ, aur maiñ is par qasam apne Khudá aur ímán kí khátá húñ, aur áp be-ta,ammul khush hoñ, ki mujh aisá rafíq áp ko ba-já,e rafíq pahle ke, jo áp ke háth se gayá, milá." Bahar-kaif, us jauharí kí bátoñ se shahzáde ko bahut tasallí hu,í, aur us se khulá, aur apne dil kí báteñ us se kahne lagá, magar sáth is ke yih bhí kahá, ki "Kaníz Shamsu-n-nahár kí tum ko yaháñ dekhkar kahtí thí, ki is shakhṣ ne Ibn-Ṭáhar ko ṣaláḥ Baghdád se jáne kí dí; aur tum se wuh kaníz bahut bad-gumán hai; is ṣúrat meñ kyúñkar tumheñ wáste is amr-i-kháṣṣ ke kiyá já,e; is wáste ki us ne tumhárá ḥál apní bíbí se kahke, use bhí tumhárí ṭaraf se bad-gumán kiyá hogá." Jauharí ne kahá, "Is ká ḥál is ṭaraḥ hai, ki jab Ibn-Ṭáhar ne mujh se is shahr se Báñsrá ke jáne ká mashwara kiyá, tab maiñ ne al-batta us ko mana' na kiyá, aur maiñ ne jáná, ki yih shakhṣ 'áqil aur dáná hai, apní 'izzat aur ḥurmat ke liye kháṣṣ waṭan chhoṛke játá hai. Aur is bát kí kuchh aṣl nahíñ, ki maiñ ne us ko ṣaláḥ yaháñ se jáne kí dí, jaisá ki wuh kaníz kahtí hai." Tab shahzáde ne kahá, "Ma'lúm hotá hai, ki kaníz ne ḥasad kí ráh se tumheñ is bát meñ muttahan kiyá, mere dil meñ tumhárí ṭaraf se kuchh nahíñ; magar tumheñ lázim hai, ki jaisá tum ne mujh ko apní ṭaraf se muta-ma,inn kiyá hai, us kaníz ko bhí milá lo, aur us kí khátir-jam'í karo, tá tumhárí shikáyat kahíñ na kare."

Phir der tak wuh donoñ ṣaláḥ aur mashwara karte rahe, ki ko,í tadbír aisí ho, ki jis se phir muláqát Shamsu-n-nahár aur shahzáde kí ho sake. Ba'd us ke wuh jauharí shahzáde se rukhṣat hokar apne ghar ko rawána hu,á. Aur shahzáde ne waqt rukhṣat karne us kaníz ke, us se kahá thá, ki "Ab kí bár ko,í khaṭṭ aur apní bíbí ke háth se likh-wákar mere wáste lá,iyo. Kaníz ne jákar apní bíbí se ḥál chale jáne Ibn-Ṭáhar ká, aur ṭalab karná shahzáde ká dúsre khaṭṭ ko, dast-khaṭṭ-i-kháṣṣ se bayán kiyá." Shamsu-n-nahár ne fi-l-faur ek khaṭṭ shauqíyá wa firáqíyá, aur mushtamil ta,assuf wa andoh ká Ibn-Ṭáhar ke jáne se likh, lauñḍí ko farmáyá, ki "Jald shahzáde ko pahuñchá." Wuh kaníz khaṭṭ lekar shahzáde ke ghar dauṛí játí thí. Ittifáqan wuh khaṭṭ us ke háth se ráh meñ gir paṛá; aur jauharí ne us ko paṛá páyá, aur yihí amr, sabab áshtí ká, darmiyán jauharí

aur us kaníz ke hu,á, ya'ní, wuh káníz khatt ḍhúṅḍhtí hu,í us já par á,í, jahán jauharí us ko uṭháke khaṛá paṛh rahá thá. Kaníz ne jauharí ke háth meñ khatt dekhke kahá, "Ṣáḥib, yih khatt mere háth se yahán gir paṛá thá, tum ne us ko páyá, ummedwár húñ, ki merá khatt mujh ko do." Us jauharí ne us kí bát par kuchh iltifát na kiyá aur chupká apne ghar chalá gayá. Wuh kaníz bhí píchhe us ke lagí hu,í chalí ga,í, aur ghar meñ jákar phir us se kahá, ki "Ṣáḥib, yih tumháre kisí kám ká nahíñ, aur us ke dene meñ tumhárá ẓarar kiyá hai, aur tum ko yih bhí ma'lúm nahíñ, ki is ko kis ne likhá, kis ke nám par hai." Jauharí ne qabl jawáb dene ke, use baiṭhne ko ishára kiyá, aur kahá, "Mujh ko ma'lúm hai, yih khatt Shamsu-n-nahár ne fuláne shahzáde ko likhá." Kaníz is bát ko sunkar ḍar ga,í. Jauharí ne kahá, "Maiñ tujh ko is khatt ko ráh meñ de detá, magar mujh ko tujh se kuchh púchhná hai. Sach kaho, ki kyá tú ne shahzáde se kahá hai, ki maiñ ne Ibn-Ṭáhar ko ṣaláḥ Baghdád se jáne kí dí, aur maiñ cháhtá húñ, ki ba-já,e Ibn-Ṭáhar ke, shahzáde ke is kám meñ ham-ráẓí aur gham-khwárí karúñ. Tú ghalaṭ samjhí; yih al-batta hai, ki pahle maiñ ne hí khabar Ibn-Ṭáhar ke jáne kí shahzáde se jákar kahí thí, aur wuh awwal meñ mujh ko be-gána samajhkar kuchh bhed kí bát na kahtá thá; ákhir merí khair-khwáhí aur gham-khwárí dekhkar sab apná ḥál mujh se kahá, aur ráẓí hu,á, ki maiñ is amr meñ us ko mashwara dúñ; aur maiñ tujh se bhí cháhtá húñ, ki tú bhí is bát par ráẓí hokar ba-já,e Ibn-Ṭáhar ke mujh ko samajh, aur is bát par apní bíbí ko bhí ráẓí kar, tá ki wuh bhí mujh ko mu'tamid aur ráz-dár jáne. Agar ján bhí merí shahzáde aur Shamsu-n-nahár ke kám áwe, to daregh na karúṅgá, aur mál aur áb-rú to kyá chíz hai."

Us kaníz ne jauharí kí báteñ sunkar kahá, "Maiñ tum se ráẓí hu,í, ki tum shahzáde ke kám meñ ba-já,e Ibn-Ṭáhar ke raho, aur jo kuchh ki maiñ ne tumháre ḥaqq meñ shahzáde se kahá thá, us ko mu'áf karo. Aur ḥaqíqat meñ shahzáda aur Shamsu-n-nahár bahut khush qismat haiñ, ki ba'd Ibn-Ṭáhar ke tum aisá un ká rafíq aur maḥram-ráz hu,á, aur maiñ apní bíbí se tumhárí ta'ríf karke tum se ráẓí karúṅgí aur tum us kí ṭaraf se bhí is amr-i-kháṣṣ meñ muqarrar hoge." Tab jauharí ne khatt apní baghal se nikálkar us ko diyá, aur kahá, "Yih jákar shahzáde ko de, aur jo jawáb wuh is khatt ká likhe, mujhe bhí isí ráh se dikhlátí já,iyo; aur jo hamáre aur tere darmiyán meñ ahd-o-paimán hu,á hai, wuh sab shahzáde se kahná."

Digitized by Google

Phir wuh kaníz us khatt ko shahzáde ke pás le ga,í, aur us ne paṛhke, fauran jawáb us ká likhá, aur kaníz ko diyá. Wuh kaníz pahle jauharí ke pás le ga,í. Us ne paṛhke phir use ḥawále kiyá, aur wuh kaníz jauharí se rukhṣat hokar Shamsu-n-nahár ke pás ga,í, aur jawáb khatt ká diyá, aur jauharí kí sipárish kí.

Dúsre din fajr ko phir wuh jauharí ke pás á,í, aur kahá, "Maiñ ne sab marátib tumhárí ṭaraf se ẓihn-nishín apní bíbí ke kiye; wuh sunke tum se bahut khush aur ráẓí hu,í, tum ba-já,e Ibn-Ṭáhar ke darmiyán mere aur shahzáde ke ho. Ṣúrat is kí yih hai, kal merí bíbí muntaẓir baiṭhí thí, ki maiñ ne jákar khatt shahzáde ká us ko diyá, wuh us ko paṛhkar bahut ro,í. Tab maiñ ne mauqa' páke kahá, khudáwand sach hai, ki tum ko Ibn-Ṭáhar ke chale jáne se baṛá ranj-o-alam hu,á, lekin maiñ ne ba-já,e Ibn-Ṭáhar ke ek dúsrá shakhṣ paidá kiyá hai, ki niháyat mu'tabar aur ráz-dár, balki ba-nisbat us ke ziyáda ṣáḥib-i-jur,at hai. Yih kahke, maiñ ne tumhárá ẓikr kiyá aur shahzáde se jo tumheñ ráh-o-rasm thí, wuh bhí sab kahí. Wuh sunke muṭama,inn hu,í, aur kahá, ki 'Maiñ bhí cháhtí húñ ki us ko dekhúñ, aur us kí zabání sab yih báteñ, jo tú ne kahí haiñ, áp sunúñ, aur us kí shukr-guẓárí karúñ, ki aise ádmí, jo be-sábiqa ma'rifat ke, logoñ kí khidmat-guẓárí meñ dil se masrúf hoñ, dunyá meñ bahut kam haiñ; aur us kí liyáqat ká bhí imtiḥán karúñ, ki is kám ke shá,ista hai, yá nahíñ; ẓarúr tú fajr ko jákar use yaháñ le á.' Ab agar tum cháhte ho, mere sáth maḥall meñ chalo."

Us kaníz kí bát sunkar jauharí ne baṛá andesha kiyá, aur kahá, "Tumhárí bíbí be-ta,ammul Ibn-Ṭáhar par qiyás karke mujh ko waháñ par bulátí haiñ; yih na samjhíñ, ki Ibn-Ṭáhar ko Khalífa tak jánte the, aur sab chhoṭe baṛe maḥall ke use pahchánte. Ko,í us ko kisí waqt maḥall ke áne jáne máni' wa muzáḥam nahíñ hotá thá; maiñ, ki abhí ajnabí-i-baḥt húñ, kyúñkar qaṣd maḥall meñ jáne ká karúñ. Agar ba-tadríj ittifáq waháñ ke jáne ká ho, to muẓá,iqa nahíñ." Phir us kaníz ne jauharí ko bahut samjháyá, aur jur,at dilwá,í, ki "Ṣáḥib, yih jo tum ne kahá sach hai, lekin Shamsu-n-nahár ne, ki bahut hoshiyár aur ṣáḥib-i-ikhtiyár hai, kuchh to samajhkar bulwáyá hogá. Tum kuchh andesha na karo, be-ta,ammul mere sáth chalo, kisí ṭaraḥ ká khauf wa khaṭra nahíñ, aur maiñ ẓimma kartí húñ, ki tum ko ṣaḥíḥ wa sálim phir tumháre ghar pahuñchá dúñgí."

Gharaẓ harchand us kaníz ne us kí tasallí kí, magar wuh jauharí jáne par ráẓí na hu,á. Ákhir wuh kaníz

Digitized by Google

Shamsu-n-nahár pás phir ga,í, aur ḥál jauharí ke ḍarne ká us se ẓáhir kiyá. Shamsu-n-nahár ne sochkar, kahá, ki "Wuh sach kahtá hai, maiñ khud poshída us ke ghar jákar us ko dekhúñgí; tú jákar us ko mere áne kí khabar kar." Phir wuh kaníz jauharí ke pás á,í, aur apní bíbí ke iráde par use ágáh kiyá, aur kahá, ki "Ab tum ghar se kahíñ na jáná, maiñ abhí un ko le átí húñ."

Gharaẓ thoṛí der ke ba'd Shamsu-n-nahár us kaníz ke sáth áp jauharí ke ghar ga,í. Jauharí ádáb ba-já lákar us ko baṛí ta'ẓím wa takrím se andar ghar ke, jaháñ ko,í na thá, le gayá. Shamsu-n-nahár ne waháñ baiṭhke burqa apne muñh se uṭháyá. Jauharí us ke ḥusn ko dekhkar dañg ho gayá, aur apne dil meñ kahá, ki "Kyúñkar na wuh shahzáda aisí ṣúrat par, jise ḥúr wa parí dekhkar farefta ho jáweñ, 'áshiq na ho!" Phir Shamsu-n-nahár sab marátib kah sunkar bolí, ki "Khudá ḥáfiẓ, maiñ ab játí húñ, aur tum mere aur shahzáde ke bích meñ, miṡl Ibn-Ṭáhar ke wásṭa rahná, maiñ tum ko dekhkar khush aur muṭama,inn hu,í; shukr Khudá ká, ki us ne ba'd Ibn-Ṭáhar ke, ham do 'áshiqoñ kí tasallí aur taskín ke wásṭe tum aise shakhṣ ko 'ináyat kiyá." Yih kahke wuh maḥall ko chalí ga,í. Aur jauharí shahzáde ke pás áyá. Shahzáde ne use dúr se dekhte hí, kahá, "Maiñ tumháre hí intiẓár meñ thá; wuh kaníz us roz khaṭṭ apní bíbí ke pás se lá,í thí, magar merí tasallí us se bhí na hu,í, agar Shamsu-n-nahár apní 'ináyat se ko,í ṣúrat muláqát kí ṭhahrá,e, to al-batta mújib merí iṭmínán ká ho. Afsos agar Ibn-Ṭáhar hotá, to ab tak ko,í ṣúrat waṣl kí nikaltí, is wásṭe ki us kí muláqát Shamsu-n-nahár se be-wásṭa hotí thí, ab us ke na hone se, ham ko sab ṭaraḥ se yás hai." Jauharí ne us kí yih sab báteñ sunkar kahá, "Jo maiñ ne áp ke wásṭe dil-sozí, aur gham-khwárí karke ek ráh paida kí hai, dúsre ádmí ká maqdúr nahíñ, ki ba-já lá,e. Agar ẓará ṣabr karke us ko suniyegá, to mújib tumhárí tashaffí ká hogá." Tab shahzáda apní zabán band karke bi-l-kull jauharí kí ṭaraf mutawajjih hu,á. Jauharí ne sab báteñ, yá'ní awwal ráẓí karná kaníz ká apne se, aur áná Shamsu-n-nahár ká us ke ghar, aur jo jo báteñ, ki un meñ hu,í thíñ, shahzáde se ba-tafsíl kahíñ; aur kahá, ki "Ghabrá,o nahíñ, ek do din ke 'arṣe meñ tumhárí muláqát Shamsu-n-nahár se ṭhahrí játí hai; lekin tumhárá aur merá, us ke maḥall meñ jáná kisí ṭaraḥ se munásib nahíñ, maiñ us ko yahíñ bulwá,úñgá, aur ko,í makán-i-maḥfúẓ ṭhahrákar tum donoñ kí muláqát wahíñ par ṭhahrá,úñgá." Shahzáda jauharí ká kalám sunkar niháyat masrúr hu,á, aur kahá, ki

Digitized by Google

"Ab mujh ko yaqín hai, ki tumhárí ba-daulat apne matlab ko pahuñchúñgá, jo kuchh mujh ko kahoge us ke ba-já láne meñ házir húñ." Jauharí shahzáde se rukhsat hokar apne ghar áyá.

Dúsre din fajr ko khádima Shamsu-n-nahár kí us ke ghar maujúd hu,í; jauharí ne us ko dekhkar kahá, "Khúb hu,á tum á,íñ, maiñ muntazir thá." Us ne kahá, "Kyúñ, khair to hai?" Jauharí ne kahá, "Shahzáda, Shamsu-n-nahár ke wáste niháyat be-qarár hai; jis tarah se ban sake, tú apní bíbí ko yaháñ lá." Khádima ne kahá, "Bahut achchhá; jis waqt kaho us waqt maiñ un ko yaháñ le á,úñ, is wáste, ki wuh bhí shahzáde kí muláqát ke wáste tarap rahí haiñ. Magar tumhárá yih ghar bahut chhotá hai, qábil un donoñ ke rahne ke nahíñ." Jauharí ne kahá, "Siwá is ghar ke, ek ghar merá aur hai, niháyat wasí', qábil rahne amíroñ ke; tú chalkar us ko dekh aur pasand kar le." Us khádima ne kahá, "Bahut achchhá."

Phir wuh donoñ us ghar meñ ga,e, aur us ko dekhkar khádima ne pasand kiyá, aur kahá, "Maiñ ab, apní bíbí ke pás jákar yih sab ahwál kahtí húñ, agar wuh rází áne par hotí hai, to fauran maiñ tum ko us kí ittilá' kartí húñ." Thorí der ke ba'd wuh kaníz jauharí ke pás phir á,í, aur kahne lagí, ki "Merí bíbí ne wa'da shám ke waqt us makán meñ áne ká kiyá hai." Aur yih kahke ek thailí ashrafiyoñ kí jauharí ke háth meñ rakhí, aur kahá, ki "Merí bíbí ne farmáyá hai, ki is ká kuchh mukhtasar khánú, aur sharáb wa-ghaira, jo darkár ho, muhayyá rakhná." Itná kahkar, wuh kaníz jauharí se rukhsat ho, chalí ga,í. Phir us jauharí ne apne dostoñ se kuchh zurúf tilá,í, aur kuchh nuqra,í, aur qálín wa masnad, takiye, zar-dozí wa-ghaira asbáb, jo darkár thá, 'áriyatan mañgwáke us makán ko árásta kiyá. Jab wuh khátir-khwáh apne, us ko árásta kar chuká, aur sab chízeñ kháne píne kí bhí lákar muhayyá kíñ, shahzáde ke pás gayá. Shahzáda poshák-i-fákhira tabdíl karke tanhá us ke sáth hu,á. Jauharí us ko aise kúchoñ se, ki ko,í na dekhe, us ghar meñ le gayá. Shahzáda, waháñ par baithkar intizár meñ Shamsu-n-nahár ke jauharí se bát-chít kar rahá thá, ki Shamsu-n-nahár bhí ba'd namáz-i-maghrib ke, sáth us kaníz mu'tamid, aur do aur kanízoñ ke waháñ pahuñchí. Wuh donoñ 'áshiq, ek dúsre ko dekh, is qadr khush hu,e, ki jis ká kuchh bayán nahíñ ho saktá. Pahle wuh donoñ 'álam-i-tahaiyur meñ ek dúsre ko dekhá kiye, us ke ba'd un donoñ ne ek dúsre se apná hál is dard se bayán kiyá, ki wuh jauharí aur wuh tínoñ khádima us

Digitized by Google

ko sunkar, be-ikhtiyár rone lage. Ákhir jauharí ne uṭhkar un donoṅ ke áṅsoṅ poṅchhe, aur dastar-khwán par le jákar biṭhláyá. Wuh donoṅ kuchh thoṛá thoṛá khákar uṭh khaṛe hu,e, aur phir usí makán meṅ jaháṅ pahle baiṭhe the istiráḥat farmá,í. Shamsu-n-nahár ne jauharí se púchhá, ki "Yaháṅ ko,í báṅslí bajáne kí hai?" Jauharí ne, ki áge se is qism kí chízeṅ muhaiyá kar rakhí thíṅ, ek báṅslí Shamsu-n-nahár ko lá dí. Wuh us ko der tak bajáke rág aur ash'ár 'ishqiya gáyá kí. Phir shahzáde ne us báṅslí ko lekar Shamsu-n-nahár ke josh meṅ láṅe ko khúb sá bajáyá, aur ash'ár, ki usí waqt fi-l-'abd yih baná,e the, us meṅ gá,e. 'Ain isí ḥálat gáne bajáne meṅ, áwáz shor-haṅgáme kí suní, aur sáth hí us ke, ek ghulám jauharí ká, ki báhar thá, bhágke ghar meṅ chalá áyá, aur kahá, "Bahut ádmí darwáze par jam' haiṅ, aur qaríb hai, darwáza toṛkar andar chale á,eṅ. Maiṅ ne un se púchhá, ki 'Tum kaun ho?' us ke jawáb meṅ mujh ko márná shurú' kar diyá, is wásṭe maiṅ andar bhág áyá." Wuh jauharí yih khabar sunkar niháyat mutaraddid hu,á, aur cháhá, ki áp báhar jákar is khabar ko daryáft kare. Jab wuh báhar niklá, dekhtá kyá hai, ki ek sau sawár háthoṅ meṅ talwáreṅ liye, darwáze par us makán ke khaṛe haiṅ. Phir to us ko, na-táqat waháṅ ṭhahrne kí hu,í, aur na qábú andar áne ká milá, tá ḥimáyat apne mihmánoṅ kí kare. Ákhir ek ham-sá,e ke ghar kí díwár par chaṛhke us kí ḥawelí ke andar kúd paṛá, aur kahá, "Bhá,í, yih ḥál hai, mujh ko bachá,o."

Gharaẓ wuh jauharí ham-sá,e kí ḥawelí meṅ já chhipá, aur ádhí rát tak áwáz dár-o-gír kí us hawelí se suná kiyá. Jab dekhá, ki ab áwáz kisí kí nahíṅ átí, apne ham-sá,e se talwár lekar us ḥawelí meṅ gayá; us ko ádmiyoṅ aur asbáb se khálí pákar ek ádmí kí áwáz suní, ki wuh kahtá hai, "Tú kaun hai?" Us ne apne ghulám kí áwáz pahcháṅí, aur us se púchhá, ki "Fuláne tú in logoṅ se kyúṅkar bachá." Us ghulám ne kahá, "Maiṅ ek kone meṅ is ghar ke chhip rahá thá, ba'd haṅgáme ke maiṅ phir nikal áyá. Aur, ṣáḥib, yih pahre ke log nahíṅ the, balki ḍákú the. Kitne ek roz guẓre haiṅ, ki inhoṅ ne is shahr meṅ, bích fuláne maḥalle ke ḍáká ḍálá thá; kitne aur gharoṅ ko lúṭ le ga,e haiṅ."

Us jauharí ne khiyál kiyá, ki "Is kí bát ko imtiḥán kiyá cháhiye, agar wuh ḍákait hoṅge to sab asbáb ghar ká lúṭ le ga,e hoṅge; phir jab andar ḍálán ke gayá, to na asbáb dekhá, aur na Shamsu-n-nahár aur shahzáde ko. Tab wuh bahut royá aur píṭá, ki apne ham-sá,iyoṅ ko asbáb ke jáne

se kyá jawáb dúñgá; Shamsu-n-nahár aur shahzáde par ma'lúm nahíñ ki, kyá guzrá." Us ke ghulám ne us kí tasallí kí, aur kahá, "Shamsu-n-nahár ko bhí shahzáde samet wuh ḍákú le ga,e haiñ; wuh waháñ se apne ghar ko ga,í hogí, aur sháyad shahzáda bhí isí taraḥ se apne makán ko pahuñchá ho, aur jin dostoñ ká asbáb tum máñg lá,e the, wuh is khabar ko sunkar ma'zúr rakheñge, is wáste ki in ḍákú,oñ ká ḥál sab shahr-wáloñ ko ma'lúm hai, ki aksar ghar baṛe ádmiyoñ ke ḍáká ḍálkar lúṭ le ga,e haiñ."

Phir us jauharí ne apne dil meñ kahá, ki Ibn-Ṭáhar ne baṛí hoshiyárí aur ma,ál andeshí kí, ki apná qadam is muqadame se nikálkar yaháñ se chalá gayá, aur maiñ ne apne háth se apne ta,íñ in bátoñ meñ phansáyá, ab dekhiye anjám is ká kyá hotá hai! Un donoñ kí ba-daulat lúṭ to gayá, á,inda ján bhí bachtí hai, yá nahíñ? Itne meñ fajr ho ga,í, aur is ḍáke kí khabar tamám shahr men mashhúr hu,í. Jauharí ke ham-sá,e, aur dost sab waháñ jam' hu,e, aur ḥádise ná-gahání par bahut afsos karne lage, aur muwáfiq dastúr zamáne ke us ko samjháyá aur tasallí kí. Ek gúna dostoñ kí taraf se us kí khátir-jama' hu,í, magar ab andesha un donoñ mihmánoñ kí taraf se us ko rahá, ki áyá wuh apne ghar pahuñche haiñ yá nahíñ. Jab wuh jauharí akelá hu,á, ghulám ne kháná us ke áge rakhá, magar us se kuchh kháyá na gayá.

Do pahar ke waqt ek ghulám ne us ke ákar kahá, ki "Ek ádmí áp ko báhar khaṛá bulátá hai." Jauharí ne báhar nikalkar us se púchhá, "Tú kaun hai? aur kis liye áyá?" Us ne kahá, "Agarchi tum mujhe nahíñ jánte ho lekin maiñ tum se khúb wáqif húñ, merá ek baṛá kám tum se muta'alliq hai, is wáste áyá húñ." Jauharí ne cháhá, ki use andar ghar ke le já,e, aur daryáft kare, ki wuh kyá kám hai. Us ajnabí ne kahá, "Yaháñ nahíñ, tum apne dúsre ghar meñ chale." Jauharí ne kahá, "Tujhe kyúñkar ma'lúm hu,á, ki merá dúsrá ghar bhí hai?" Us ne kahá, "Maiñ us ghar ko khúb jántá húñ, tum mere sáth chale á,o, aur kuchh andesha na karo, maiñ kuchh tum se kahá cháhtá húñ, ki wuh mújib tumhárí khushí ká hogá." Jauharí yih bát sunkar us ke sáth hu,á. Wuh ajnabí aisí ráh se use le gayá, ki ko,í us ráh se wáqif na thá, aur kahá, ki "Isí ráh se chor terá ghar lúṭne ko á,e the." Waháñ ṭhahrkar us ne jauharí se kahá, "Zará aur áge chalo, waháñ us amr ko kahúñgá." Gharaz wuh donoñ waháñ se áge ko itní dúr ga,e, ki játe játe shám ho ga,í. Wuh jauharí thak gayá, aur shám ke hone se niháyat ḍará, yaháñ

Digitized by Google

tak ki kináre daryá-i-Ṭigris ke pahuñche, aur waháñ se kishtí par sawár ho us pár daryá ke ga,e. Wuh ajnabí jauharí ko ek lambí galí meñ, jis ko us ne kabhí na dekhá thá le gayá, aur isí ṯaraḥ se, kitne kúchoñ meñ le jákar, ek darwáze par khaṛá hu,á. Jab wuh darwáza khulá, to ajnabí jauharí se kahá, "Andar chal." Jab wuh donoñ us ghar ke andar ga,e; wuh darwáza andar kí ṯaraf band kiyá gayá, aur ek bhárí qufl us meñ lagá; phir wuh ádmí jauharí ko ek kamre meñ le gayá, jis meñ das aur shakhṣ-i-ajnabí baiṭhe the. Unhoñ ne jauharí kí ta'ẕím kí, aur apne pás biṭháyá; wuh jauharí chár wa ná-chár waháñ baiṭhá. Itne meñ un ká sardár áyá, aur kháná máñgá, aur sabhoñ ne háth dho,e, aur jauharí ke bhí háth dhulwá,e. Jab wuh sab kháná khá chuke, to unhoñ ne jauharí se púchhá, ki "Kabhí tú ne áge bhí ham ko dekhá thá?" Us ne kahá, "Maiñ ne kabhí tum ko áge nahíñ dekhá, aur na kabhí is ṯaraf áyá, aur na yih galiyáñ dekhíñ." Tab unhoñ ne kahá, "Ham se shab ká májará, jo tujh par guẕrá, rást-ba-rást kah." Jauharí ne yih bát sunkar bahut ta'ajjub kiyá, aur kahá, "Ṣáḥibo, sháyad tum ne kisí se yih bát suní hai." Unhoñ ne kahá, "Al-batta, ham se us jawán aur bíbí ne, jo kal shám ko tumháre ghar mihmán the, is ḥál ko ẕáhir kiyá thá; lekin cháhte haiñ, ki terí zabán se suneñ." Jauharí ko us waqt yaqíñ hu,á ki fi-l-ḥaqíqat, yih sab wuhí ḍákú aur chor haiñ, jinhoñ ne merá ghar lúṭá. Tab us ne kahá, "Ṣáḥibo, jo kuchh hu,á so hu,á; magar maiñ jawán aur bíbí ke wásṯe niháyat mutafakkir aur pareshán húñ, agar tum ko kuchh ḥál un ká ma'lúm ho, to kaho." Unhoñ ne kahá, "Tú un donoñ ke wásṯe kuchh andesha na kar, ki wuh donoñ khair wa 'áfiyat se achchhí jagah meñ haiñ." Yih kahke unhoñ ne do makán us ko báhar se dikhlá,e, ki "In meñ wuh donoñ judá judá haiñ, aur inhíñ donoñ se tumhárá bhí ḥál hameñ ma'lúm hu,á, ki tum un ke ḥál se khúb muṭṭali' ho, aur un ke mu'tamid. Yih sunte hí ham ne un ko achchhí ṯaraḥ se, aur 'izzat wa ḥurmat se rakhá, aur kisí ṯaraḥ kí un ko taklíf ab tak nahíñ hone dí; balki bar-khiláf apní waẓ' ke, ham ne un donoñ kí khidmat kí, aur ko,í ham meñ se rawádár un kí aẕíyat, aur taṣdí' ká nahíñ, aur tum bhí ham se sab ṯaraḥ khátir-jama' rakho, ki kisí ṯaraḥ se tum ko taklíf ham se na pahuñchegí."

Yih sunke jauharí ko tasallí hu,í, aur un donoñ ká ḥál, achchhá sunkar niháyat khush hu,á, aur un sab choroñ kí shukr-guẕárí kí, aur kahá, "Ai ḥaẓrat, agarchi maiñ tum se wáqif nahíñ, lekin jo tum mujh ko jánte ho, aur merá

Digitized by Google

pás, jaisá ki cháhiye, tum ne kiyá, us ká hazár zabán se shukr ba-já látá húñ, aur baṛe naṣíb mere, ki tum se muḥsinoñ kí ziyárat aur muláqát mujh ko muyassar hu,í." Phir us ne sab ḥál ta'ashshuq shahzáde aur Shamsu-n-nahár ká, awwal se ákhir tak, bayán kiyá. Wuh sab yih májará sunkar muta'ajjib hu,e, aur kahá, ki "Tum rást kahte ho, ki yih jawán Abú-l-Ḥasan-bin-Baká shahzáda Párs ká, aur yih bíbí ma'shúqa Khalífa kí hai?" Jauharí ne ba-ḥalf kahá, ki "Jo maiñ ne záhir kiyá hai, mú-barábar farq us meñ nahíñ, aur un kí ṣúrat aur waẓ' bhí gawáh is bát kí hai."

Ba'd is ke un ko yaqín hu,á, ki jo kuchh jauharí ne kahá, rást hai. Wuh sab chor ek ke ba'd ek ne já jáke shahzáde, aur Shamsu-n-nahár ke qadmoñ par girke apná 'afú taqṣírát cháhá, aur kahne lage, ki "Agar ham ko áge se yih ma'lúm hotá, to ham hargiz murtakib is amr ke na hote, maḥẓ ná-dánistagí aur be-'ilmí meñ ham se yih taqsír hu,í." Aur phir jauharí se kahne lage, ki "Ham ko kamál ta,assuf hu,á, aur ham sab us ḥarakat se nádim haiñ. Sab asbáb tumhárá, jis ko ham tumháre ghar se lúṭ lá,e haiñ, wápas karná ghair-mumkin is wásṭe, ki us meñ se kuchh kuchh hamáre ham-ráhí rát ko andhere meñ le ga,e haiñ; magar zurúf ṭilá wa nuqra wa-ghaira, asbáb-i-qímatí maujúd hai." Chunánchi, wuh sab asbáb ek já jam' karke us ke ḥawále kiyá. Aur phir choroñ ne jauharí aur shahzáde, aur Shamsu-n-nahár se 'ahd-o-paimán ba-ḥalf liyá, ki hamárá ráz kisí se afshá na kíjiyegá. Chunánchi unhoñ ne ba-qasam 'ahd kiyá. Phir wuh chor un tínoñ ko asbáb samet liye hu,e Ṭigris ke kináre á,e, aur ek kishtí par sawár karke is pár daryá ke pahuñche.

Yih tínoñ ádmí, jab zamín meñ utre unhoñ ne áwáz raund ke sawároñ aur ghoṛoñ kí suní, aur dekhá, ki wuh raund in kí ṭaraf chalí átí hai. Yaháñ tak ki unhoñ ne in tínoñ ko girifár kar liyá, aur udhar chor apní kishtí zor se khekar dúr nikal ga,e. Raund ke sardár ne un se púchhá, ki "Tum kaun ho, aur kaháñ se áte ho?" Pahle to, wuh tínoñ máre khauf ke kuchh kah na sake, phir ákhir ko jauharí ne kahá, ki "Ṣáḥib, ham tínoñ ádmí mu'tamidoñ is shahr se haiñ, yih ádmí, jo kishtí meñ sawár játe haiñ, in sab ká kám ḍáká márná hai." Chunánchi kal rát ko hamáre ghar ḍáká ḍálkar, sab asbáb lúṭ aur ham ko bhí pakaṛ, le ga,e the, ab ham ba-hazár diqqat aur dushwárí un se makhlasí páke apne ghar ko játe the, unhoñ ne hamáre is pár pahuñcháne ke wásṭe yaháñ ká qaṣd kiyá thá, aur jo

Digitized by Google

asbáb hamárá lúṭ le ga,e the, wuh ham ko pher diyá; wuh bhí hamáre sáth hai." Phir wuh sab gaṭhṛiyáñ asbáb kí jauharí ne us sardár ko dikhlá,íñ. Us ne jauharí ko sachchá jánkar kuchh na kahá, aur chhoṛ diyá. Phir Shamsu-n-nahár aur shahzáde kí ṯaraf mutawajjih hu,á, ki "Batá,o tum kaun ho? aur is bíbí ko kaun láyá hai? aur kaun se maḥalle meñ is shahr ke tum rahte ho?" Shahzáda to kuchh jawáb na de saká, magar Shamsu-n-nahár ne us afsar ko ek ṯaraf le jákar kuchh ḥál kahá. Wuh sunte hí apne ghoṛe se utar paṛá aur us ko ádáb ba-já láyá; aur do kishtiyáñ mañgwá,íñ.

Ek kishtí par Shamsu-n-nahár ko sawár kiyá, aur dúsre par jauharí, aur shahzáde ko asbáb samet, aur do ádmí apne un donoñ kishtiyoñ par biṭhákar ḥukm kiyá, ki in ko achchhí ṯaraḥ se in ke ghar pahuñchá,o, aur wuh donoñ kishtiyáñ do ṯaraf ko rawána hu,íñ. A̱sná,e-ráh meñ shahzáde ne un piyádoñ se kahá, "Tum ham donoñ ko jauharí ke ghar, ki fuláne maḥalle meñ rahtá hai, pahuñchá do." Magar jo wuh piyáde shahzáde se kuchh k͟hush na the, unhoñ ne 'alí-l-rag͟hm us kishtí ko jail-k͟háne kí ṯaraf pahuñcháyá, ba-ín iráde, ki rát bhar in ko qaid-k͟háne meñ rakheñ, ṣubḥ ko K͟halífa ke ḥuẓúr meñ le jáweñ. Yih ḥál shahzáda aur jauharí daryáft karke bahut muẓṯirr hu,e. G͟haraẓ, jab un ko utárkar qaid-k͟háne meñ le ga,e, dárog͟ha-i-maḥbas ne un se ḥál púchhá. Jauharí ne sab ḥál kahá, ki "Afsar raund ne rihá,í dí thí, aur ḥukm kiyá thá, ki in ko ghar pahuñchá do; lekin piyádoñ ne, ki ham se kuchh na páyá thá, hamáre k͟haráb karne ke wáṯe yaháñ le á,e haiñ." Dárog͟ha ne jauharí kí bát tasdíq karke do piyáde apne, un ke sáth kar diye ki "Jald in donoñ ko in ke ghar pahuñchá,o." Jo waháñ se shahzáde ká ghar nisbat ghar jauharí ke nazdík thá, wahíñ piyádoñ ne un ko pahuñchá diyá, aur wuh donoñ k͟huṣúṣan shahzáda niháyat sust aur máñda ho gayá thá, ṯáqat hilne kí na thí. Is wáṯe shahzáde ke ádmí un donoñ ko asbáb samet utárkar le ga,e. Shahzáde ne apne ádmiyoñ ko ḥukm kiyá, ki "Jauharí ká asbáb uṭhákar us ke ghar pahuñchá do." Jauharí waháñ se apne ghar áyá.

Jauharí ke ahl-o-'ayál, ki us ke wáṯe ro rahe the, us ko ṣaḥíḥ aur sálam dekhkar bahut k͟hush hu,e. Jauharí do roz tak ba-sabab mándagí ke, apne ghar se báhar na niklá. Tísre din wáṯe hawá kháne aur tafríh tab' ke, apne ek dost kí dukán par gayá. Waháñ se phirá átá thá, itne meñ ek 'aurat ko dekhá, ki use isháre se bulátí hai. Ák͟hir ba'd

ghaur ke ma'lúm hu,á, ki wuhí kaníz Shamsu-n-nahár kí hai; ráh bhar us se máre khauf ke, ki ko,í dekh na le, bát na kí. Chupká rawána hu,á, aur wuh kaníz bhí, píchhe us ke lagí chalí ga,í, yahán tak, ki ek masjid-i-wairán meñ wuh donoñ ga,e.

Us launḍí ne, ba'd salám ke, jauharí se púchhá, "Kaho, tum choroñ se kyúñkar bache." Us ne kahá, "Pahle tum apná aur donoñ launḍiyoñ ká ḥál, ki sáth Shamsu-n-nahár ke á,íñ thíñ, kaho, to phir maiñ apná ḥál bhí kahúñgá." Us kaníz ne kahá, "Jis waqt chor tumháre ghar meñ ghus paṛe, to maiñ ne jáná, Khalífa ne ḥál Shamsu-n-nahár ká daryáft karke apne log, wáste us ke qatl karne ke, bheje haiñ, maiñ ján ke khauf se koṭhe par us ghar ke chaṛh ga,í. Wuh donoñ kaníz bhí mujh ko dekhkar chhat par chalí á,íñ; phir ham tínoñ koṭhe koṭhe ṭai karte hu,e, ek makán meñ pahuñche, ki ṣáḥib us makán ká bahut khúb aur bá-muruwat thá; hameñ tarsán aur larzán dekhkar apne ghar meñ rahne ko jagah dí. Rát bhar ham waháñ rahe, ṣubḥ ko ham waháñ se apne ghar meñ pahuñche. Khawáṣṣeñ maḥall ko na dekhkar bahut pareshán hu,íñ, aur ham se púchhne lagíñ, ki 'Hamárí bíbí kaháñ hai?' Ham ne un kí tasallí ke wáste kahá, ki 'Bíbí hamárí apní kisí dost bíbí ke ghar shab ko rah ga,í haiñ, aur ham ko rukhṣat kar diyá hai, ki phir ṣubḥ ko tum waháñ ḥáẓir hújiyo.' Yih sunkar wuh chup ho rahíñ. Báqí rát ham ko baṛí muṣíbat se kaṭí, aur tamám din bhí isí andeshe meñ guẕrá, ki hamárí bíbí par kyá wárdát guẕrí, ki ab tak un ká kuchh patá nahíñ lagtá. Jab shám hu,í, maiñ ne ghabrákar darwáze ko, ki daryá kí ṭaraf thá, kholá, aur maláḥ se, ki kishtí us kí waháñ lagí hu,í thí, kahá, ki 'Tú ẕará kishtí apní us pár le jákar ek bíbí ko talásh kar, agar tujh ko mile, to sawár karke, jald yaháñ us ko le á.' Maláḥ usí waqt kishtí kholkar us pár le gayá. Ádhí rát ke waqt áwáz kuchh us darwáze se, mere kán meñ pahuñchí, maiñ ne dauṛkar us darwáze ko kholá, dekhtí kyá húñ, ki us kishtí meñ do jawán, aur ek bíbí sawár hai. Jab nazdík ga,í, to maiñ ne apní bíbí ko pahcháná, lekin us meñ itní ṭáqat na thí, ki kishtí se utre. Tab maiñ aur do khádima us ko kishtí se utárkar maḥall meñ lá,í, aur palañg par use liṭáyá. Jab ẕará apne hosh meñ á,í, mujh ko isháre se apne nazdík bulák e, kán meñ kahá, ki 'Jald ek thailí hazár ashrafí kí in donoñ piyádoñ ko dekar rukhṣat kar.' Maiñ ba-mújib un ke ḥukm ke ba-já lá,í. To ab, fazl-iláhí se, achchhí haiñ; aur sab apná ḥál muṣíbat ká, jab se, ki chor un ko,

Digitized by Google

aur shahzáde ko, tumháre ghar se pakaṛ le ga,e the, apne ghar pahuñchne tak ba-tafṣíl mujh se bayán kiyá."

Phir jauharí ne bhí apná tamám ḥál aur shahzáde ká, jo kuchh ki guẕrá thá, kahá. Us k͟hádima ne is ḥál ko jauharí se sunkar do ṭhailiyáñ, do hazár ashrafí kí, jauharí ko dekar kahá, ki "Merí bíbí ko tumháre asbáb ke ẓá,i' hone aur tumheñ taklíf pahuñchne se niháyat ta,assuf hu,á, ki faqaṯ hamáre wáste yih muṣíbat tum par paṛí, is liye yih do toṛe tum ko bhej diye haiñ, aur bahut sí tumhárí tasallí aur tashaffí kahlá bhejí hai." Jauharí ne, un toṛoñ ko lekar Shamsu-n-nahár aur us kaníz kí bahut shukr-guẕárí kí, aur us ko ruk͟hṣat karke apne ghar áyá.

Dúsre din us ne sab asbáb ki, 'áriyat láyá thá, apne dostoñ ko pahuñchá diyá, aur jo ẓá,i' ho gayá thá, wuh ṯaiyár karwá diyá, aur jo zar ki bach rahá thá, us se aur ek makán-i-'álíshán, ba-dil-jama'í tamám, banáná shurú' kiyá, aur waqt shám ke shahzáde ko dekhne gayá. Us ke k͟hádimoñ se ḥál púchhá, unhoñ ne kahá, "Jab se tum un ko yaháñ lá,e ho, tab se unhoñ ne kuchh kháyá piyá nahíñ hai, aur na kisí se bát kí, aur na kisí kí bát ká jawáb dete haiñ; tum chalkar un ko dekho." Phir jauharí ko shahzáde ke pás le ga,e. Us ne shahzáde ko dekhá, ki apne bichhaune par sákit, áñkheñ band kiye hu,e paṛá hai. Us ko is ḥál meñ dekhkar jauharí ko niháyat qalq hu,á; phir us ne pahle salám kiyá, aur háth us ká, apne háth meñ le tasallí kí, aur kahá, ki "Ṣáḥib, tum apní ján kyúñ halák karte ho?" Shahzáde ne áwáz us kí sunkar daryáft kiyá, ki jauharí hai, apní áñkheñ kholíñ, aur háth jauharí ká pakaṛke niháyat piyár wa ulfat se dabáyá, aur áhista se kahá, "Tum ne mujh ko niháyat mamnún kiyá, ki mere dekhne ko á,e, aur mujh ko tumhárí taklíf par, ki hamáre wáste uṭhá,í, baṛá ta,assuf hai." Jauharí ne kahá, "Yih sab áp ke sar par se taṣadduq hai, aur jo kuchh, ki mujh par áp kí raẓá-jo,í meñ guẕrá, 'ain sa'ádat mujh ko ḥáṣil hu,í; aur mujhe sab par muqaddam áp kí ṣiḥḥat hai, áp kuchh kháte píte nahíñ, kam-zorí se 'ajab ḥál ho gayá hai. K͟hudá ke wáste, mere rú-ba-rú kuchh thoṛá bahut tanáwul farmá,iye." Phir jauharí ne k͟háṣa mañgwá shahzáde ko khulwáyá, aur shahzáde ne thoṛá kháná us kí k͟háṯir se khákar, háth dhoyá, aur tak͟hliye meñ Shamsu-n-nahár ká ḥál púchhná shurú' kiyá. Jauharí ne, jo kuchh ki us kaníz se suná thá, sab bayán karke kahá, "Ab wuh achchhí hai, kal apní kaníz ko tumhárí k͟hair wa 'áfiyat ke wáste bhejá thá."

Digitized by Google

Is 'arẓe meñ ka,í bár jauharí ne cháhá, ki shahzáde se rukhṣat hokar apne ghar jáwe, magar shahzáde ne us ko na chhoṛá; yahán tak, ki ádhí rát bátoñ meñ guzar ga,í. Us waqt ba-zor us se rukhṣat hoke ghar gayá, aur phir ṣubḥ ko shahzáde ko dekhne áyá. Shahzáde ko ki us' ke sabab se niháyat taqwiyat aur khushí hotí thí, us ko dekhkar uṭh baiṭhá. Phir thoṛí der ke ba'd cháhá, ki 'iwaẓ jauharí ke nuqṣán ká dewe, magar us ne na liyá, aur kahá, ki "Shamsu-n-nahár ne mujh ko kuchh bhej diyá hai, jis se maiñ ne sab asbáb apne dostoñ ká durust karke de diyá"; shahzáda majbúr ho, chup rahá.

Jab qaríb do pahar ke din áyá, jauharí ne kahá, "Maiñ rukhṣat hotá húñ, ki mabádá kaníz Shamsu-n-nahár kí kuchh paighám lá,í ho." Shahzáde ne majbúr hokar ṯau'an wa karhan us ko rukhṣat kiyá. Jauharí rukhṣat hokar apne ghar áyá. Thoṛí der na guzrí thí ki wuh kaníz us ke pás rotí hú,í á,í. Jauharí ne us ko giriyán aur tarsán dekhkar, púchhá, "Khair to hai, áj rotí kyúñ hai?" Us ne kahá, "Khair kyá hai, ham aur tum aur shahzáda sab ke sab máre paṛe, agar tum ko shahzáde kí aur apní salámtí darkár hai, to jald yahán se aur kisí shahr ko chale já,o." Jauharí ne púchhá, "Kyá aisá amr dar pesh áyá, ki tú is qadr hirásán aur ham ko bhágne ko kahtí hai?" Tab us kaníz ne kahá, ki "Kal maiñ to tumháre pás á,í hú,í thí, ki bíbí merí ek lauṇḍí par un do se, jo us ke sáth us shab ko tumháre ghar á,í thíñ, kisí quṣúr par ná-khush hú,íñ, aur us kí tambíh karne ke wáste ḥukm kiyá, chunánchi wuh lauṇḍí khúb már khákar, apní ján ká khauf khákar us maḥall se bhág ga,í, aur khwája-sará,oñ ke sardár pás, jo us maḥall kí muḥáfaẓat ke wáste Khalífa kí ṯaraf se muqarrar hai, já baiṭhí, aur sab aḥwál us rát ká us se kah diyá. Dúsre din, dúsrí lauṇḍí bhí bíbí ke khauf se bhág, Khalífa ke maḥall meñ ga,í. Khudá jáne, us ne Khalífa se kyá kahá, ki us ne bís khwája-sará bhej Shamsu-n-nahár ko pakaṛ bulwáyá. Ab ma'lúm nahíñ, us ko már ḍálá, yá kyá kiyá. Maiñ yih ḥál dekhkar, tumháre pás iṯṯilá' karne dauṛí á,í."

Jauharí ne jab yih ḥál us lauṇḍí kí zabání suná, ḥosh wa ḥawás bákhta ho, rotá hu,á shahzáde ke pás gayá. Shahzáda us ko is ḥál meñ dekh bahut ghabráyá, aur us ko nazdík apne bulwákar púchhá. Us ne, jo kuchh ki us kaníz se suná thá, shahzáde se kahá. Shahzáda pahle to sunte hí ghash meñ áyá, phir ba'd ifáqe ke, jauharí se púchhá, ki "Ab kyá ṣaláḥ hai?" Us ne kahá, "Is ke

Digitized by Google

siwá aur kyá ṣaláḥ hai, ki áp bhí sawár hokar shahr Ambáz kí ṯaraf rawána hoñ, nahíñ to ko,í gharí meñ daur Khalífa kí ákar, mujh ko, aur tum ko giriftár kar le já,egí, aur Khalífa niháyat ẕillat aur ruswá,í se ham donoñ ko qatl karegá."

Shahzáde ne fi-l-faur ka,í ghoṛe chalák, iṣṯabil se ṯaiyár karke mañgwá,e, aur ka,í khidmatgár aur sipáhí sáth liye, aur toshe kháne se kuchh ashrafiyáñ aur zewar jauharí kí kamar meñ báñdhwá aur apní máñ se rukhṣat ho Ambáz kí ṯaraf jauharí samet rawána hu,á. Tamám us din aur rát, be is ke ki kahíñ ráh meñ tawaqquf kare, chalá gayá. Jab dúsrá din hu,á, ba-sabab máñdagí ádmiyoñ aur ghoṛoñ ke pahar din chaṛhe, wásṯe sastáne ke ghoṛe se utarkar, darakhtoñ ke sá,e meñ ṭhahar gayá. Hanoz dam lení kí naubat nahíñ pahuñchí thí, ki qazzáqoñ ne ákar us ko lúṭá, aur sab ádmí ham-ráhí shahzáde ke, ki unhoñ ne, un choṭṭon ká muqábala kiyá thá, bi-l-kull ján se máre ga,e; aur shahzáda aur jauharí, ki donoñ un se bá-liḥáẓ pesh á,e the, kuchh na kahá, aur ba'd lene ghoṛoñ aur sab naqd wa jins ke, un donoñ ke badan ke kapṛe bhí utarwákar chalte phirte naẓar á,e.

Jab wuh dúr nikal ga,e, shahzáde ne jauharí se kahá, "Mujh sá dunyá meñ ko,í kam-bakht aur bad-nasíb na hogá, har dam aur har sá,at ek na,í muṣíbat meñ giriftár hotá húñ. Agar hamáre maẕhab meñ apne ta,íñ halák karná man' na hotá, to maiñ apne ta,íñ halák kartá." Jauharí ne kahá, "Ráẓí raẓá-i-Iláhí par hoke, dam na márá cháhiye, isí meñ kuchh bihtarí thí, ki jo ẓuhúr meñ áyá; bande ko kyá chárá, ki siwá,e mashiyat ízadí ke nek ho, yá bad, dam máre; yahán tawaqquf karná munásib nahíñ. Ba-har-kaif yaháñ se kisí aur makán meñ jákar ṭhahrá cháhiye, ki jaháñ ẕará dam rást kar sakeñ." Shahzáde ne kahá, "Maiñ to yaháñ se ab nahíñ uṭhtá, Shamsu-n-nahár kí yád meñ isí jagah marke rah já,úñgá. Ba-ghair us ke mujh ko zindagí ek dam khush nahíñ átí." Jauharí ne bahut kah sunkar us ko waháñ se uṭháyá aur áge ko le chalá. Ba'd ṯai karne ka,í farsang ke un ko ek masjid milí; wuh us ko khulá pákar andar ga,e, aur baqiya shab ko waháñ káṭá.

Fajr ko ek shakhṣ us masjid meñ áyá, aur namáz paṛhke cháhtá thá, ki báhar jáwe, ki us ne shahzáde aur jauharí ko ek goshe meñ masjid ke baiṭhe hu,e dekhá, wuh un ke nazdík gayá, aur ba'd salám-'alaik ke kahá, "Mujh ko tum ajnabí ma'lúm hote ho?" Jauharí ne kahá, "Tumhárá

Digitized by Google

qiyás ṭhík hai; kal rát ko ham Baghdád se áte the, ráh meñ qazzáqoñ ne hameñ lúṭá, aur kuchh hamáre pás nahíñ chhoṛá; chunánchi hamáre ḥál se tum qiyás karo." Us shakhṣ ne kahá, "Agar tum donoñ mere ghar taklíf karke chalo, to sab ṭaraḥ se tumhárí i'ánat aur madad kháṭir-khwáh karúñ." Unhoñ ne yih samajhkar, ki sháyad Khalífa ne hamárí giriftárí ke wáste ishtihár diyá ho, aur yih shakhṣ ham ko pahchánkar is baháne se apne ghar le já,e, us ke ghar jáne meñ ta,ammul kiyá. Us ne kahá, "Sabab ta,ammul ká kyá hai? kis wáste mere sáth nahíñ chalte?" Jauharí ne kahá, "Ham donoñ nañge haiñ, hameñ sharm átí hai, ki din ko ádmiyoñ ke darmiyán barahna jáweñ." Tab us shakhṣ ne apne ghar se do chádareñ lákar un donoñ ko díñ, aur un ko bahut bhúká samajhkar ek kaníz ke háth un ke wáste kháná bhej diyá. Unhoñ ne ba-diqqat kuchh kháyá; khuṣúṣan shahzáda, ki niháyat sust thá, kuchh na khá saká, aur usí ṭaraḥ se be-ḥál paṛá rahá. Jauharí shahzáde ko mutaghaiyir ḥál dekhkar ḍará; aur us kí zindagání se máyús hu,á. Un ká mezbán din ko do tín bár un ko ákar dekh jáyá kartá.

Ákhir roz jauharí ne us se kahá, ki "Merá sáthí bahut 'alíl hai, tum ẕará us ke ḥál se gháfil na honá, phir bhí jald áná, agar is ká ḥál digar-gún ho, to tum ko hamárí madad karná zarúr hai." Jab wuh shakhṣ waháñ se chalá gayá, tab shahzáde ne jauharí se kahá, "Merá ákhirí waqt hai, aur tum mere ḥál ke gawáh rahná, ki maiñ Shamsu-n-nahár ke 'ishq meñ hanoz ṡábit-qadam húñ, jo us kí muḥabbat meñ mujh par guẕrá, maiñ ne us ko 'ain ráḥat samjhá, mujh ko ab kuchh afsos nahíñ, ba-juz is ke, ki maiñ apní mádar mihrbán kí ághosh meñ, ki mujh ko bahut piyár kartí hai, na mará. Ab merí yih waṣiyat hai ki jab merí áñkh band ho já,e, aur jab maiñ dá,í ḥaqq ko labbaik kahúñ to merí lásh ko yaháñ is mezbán ke ghar amánat chhoṛkar Baghdád meñ merí máñ ke pás jáná, aur use iṭṭilá' karná, ki tere farzand ne fulání jagah wafát pá,í, aur waqt marne ke yih waṣiyat kí hai, ki merí máñ yaháñ ákar merá tábút Baghdád ko le jáwe, aur apne sámne ghusl dilwákar mujh ko apne nazdík dafn kare, aur mere wáste du'á maghfirat kí máñge." Yih kahkar shahzáde ne riḥlat kí.

Jauharí ba'd intiqál shahzáde ke bahut royá píṭá. Dúsre din wáste ba-já láne us kí waṣiyat ke, lásh shahzáde ko us mezbán ke ghar meñ amánat rakh, aur ek qáfile ke sáth ho, Baghdád meñ pahuñchá. Pahle apne ghar meñ jákar

Digitized by Google

kapṛe badle; phir shahzáde ke ghar jákar, ḥál qaẓá karne shahzáde ká, aur waṣiyat ko, us kí máñ se ẕáhir kiyá. Wuh nek-bakht bíbí ba'd shewan aur mátam, aur sunne us ke ḥál ke, ki us par qazzáqoñ ke háth se guẕrá thá, wáste láne tábút shahzáde ke rawána hu,í. Dúsre roz jauharí, ki shahzáde ke gham meñ aksar royá kartá thá, apne ghar ke darwáze par ṭahal rahá thá, ki ek 'aurat-i-siyáh-posh ko dekhá, ki us kí taraf chalí átí hai. Jab wuh 'aurat nazdík pahuñchí, jauharí ne us ko pahcháná, ki yih wuhí lauñḍí hai, jo Shamsu-n-nahár ke pás se áyá jáyá kartí thí. Us ko apne ghar le gayá. Aur ḥál qaẓá karne shahzáde ká 'ishq meñ Shamsu-n-nahár ke, aur jáná us kí máñ ká, lásh láne ko ba-mújib waṣiyat ke ẕáhir kiyá, aur há,e wá,e karke rone lagá. Wuh kaníz bhí shahzáde kí khabar sunkar bahut ro,í. Us lauñḍí ne ḥál marne Shamsu-n-nahár ká 'ishq meñ shahzáde ke, ki jauharí ko ma'lúm na thá, kahá; phir wuh donoñ Shamsu-n-nahár ke wáste rone lage.

Jauharí ne ba'd rone ke púchhá, ki "Khalífa ne ḥál Shamsu-n-nahár ká, un do lauñḍiyoñ se sunkar, kyá sulúk us ke sáth kiyá?" Kaníz ne kahá, "'Ajab ittifáq hai, ki jab Khalífa ne khwája-sará,oñ ko bhejkar us ko pakaṛ bulwáyá, us ko rote aur taṛapte dekhkar ghuṣṣa us ká játá rahá, balki bar-khiláf ghaiẕ-o-ghaẓab us ko apne gale se lagákar bahut piyár kiyá, aur us kí tasallí kí, aur khil'at-i-fákhira ma' jawáharát besh qímat ke dekar us ko baṛí 'izzat aur ḥurmat se rukhṣat kiyá." Phir us bíbí ne apne maḥall meñ ákar mujh se kahá, ki "Maiñ terí namak-ḥalálí aur ráz-dárí se bahut ráẓí hu,í, aur maiñ ab ko,í dam kí mihmán húñ." Maiñ us ká ḥál dekh aur kalám sunke bahut ro,í, aur us kí tasallí ke wáste kahá, ki "Bíbí, aisí bát muñh se na nikálo; Khudá tum ko salámat rakhe. Ham sab tum par se sadqe aur qurbán hokar mar já,eñ." Usí roz shám ke waqt, Khalífa ṭá,ifa gá,inoñ ká lekar Shamsu-n-nahár ke maḥall meñ áyá; aur ba-mújib ḥukm Khalífa ke, gáná bajáná shurú' hu,á. Khalífa Shamsu-n-nahár ko apní baghal meñ lekar, bára darí meñ ho baiṭhá, gáne kí táṣír se ghash meñ á,í; phir ka,í sá'at ke ba'd Khalífa ke ághosh meñ ján ba-ḥaqq taslím ho ga,í. Khalífa samjhá, ki sháyad ghash meñ hai, us ne aur ham sab khawáṣṣoñ ne bahut tadbíreñ kíñ; us ne phir sáñs na lí. Khalífa ko, jab yaqín hu,á, ki wuh tamám ho ga,í, us ke wáste bahut royá, aur ḥukm kiyá, ki "Sab sáz gáne bajáne ke toṛ ḍálo." Wuh 'ashrat-kada ek dam meñ mátam-kada ho gayá; aur cháron ṭaraf se ṣadá wá-wailá, aur wá-muṣí-

Digitized by Google

batá kí, ba-já,e rág tánoñ aur suroñ ke, buland hu,í. Khalífa, fart-i-gham se waháñ ṭhahar na saká, uṭhkar apne maḥall meñ gayá, aur maiñ tamám rát apní bíbí kí lash ke pás baiṭhí rahí. Phir apne háth se us ko nahlákar kafnáyá. Fajr ko Khalífa ne ḥukm kiyá, ki "Shamsu-n-nahár ko us baṛe maqbare meñ jo áge us ne Khalífa se apne wáste máñg liyá thá, dafn karo. Chunánchi tábút us ká baṛe tajammul se waháñ le jákar madfún kiyá. Ab mere nazdík ṣaláḥ yih hai, ki jis waqt tábút shahzáde ká shahr-i-Baghdád meñ pahuñche, wuh bhí Shamsu-n-nahár ke pás dafn kiyá já,e. Is wáste, ki agar zindagí meñ un ko waṣl muyassar nahíñ hu,á, to ba'd marne ke wuh ek já par raheñ."

Jauharí ne kahá, "Kis ká maqdúr hai, ki bidún ijázat Khalífa ke, us ko us maqbare meñ dafn kar sake?" Us kaníz ne kahá, "Yih kuchh mushkil nahíñ, is wáste ki Khalífa ne Shamsu-n-nahár kí sab khawáṣṣoñ ká dar-máhiyá muqarrar karke us maqbare meñ muta'aiyin kar diyá hai, aur farmáyá, ki 'Tum jaise us kí zindagí meñ, us ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir rahtí thíñ, ab us kí qabar par mujáwir raho'; aur mujh ko sab par sardár kiyá hai, aur sab taraḥ se mujh ko us maqbare par ikhtiyár diyá hai; aur siwá is ke Khalífa ko bhí in donoñ kí muḥabbat se ba-khúbí iṭṭilá' hai. Bá-wujúd daryáft is ḥál ke, zabání un donoñ lauñḍi-yoñ ke, kuchh na kahá, balki áge se ziyáda sáth Shamsu-n-nahár ká ba-muḥabbat aur ulfat pesh áyá."

Al-gharaẓ, jab janáza us shahzáde ká Baghdád meñ pahuñchá, jauharí ne us lauñḍí ko iṭṭilá' kí; wuh us ko us maqbare meñ le ga,í. Hazároñ 'aurat mard ne us ke janáze ke sáth hokar, us par namáz paṛhí. Phir us kaníz ne maqbara-i-Shamsu-n-nahár meñ ijázat shahzáde kí máñ se lekar, pahlú meñ Shamsu-n-nahár ke madfún kiyá. Jab se ek jahán ke ádmí, kyá us shahr ke, aur kyá dúr wa nazdík ke, firqa-i-ahl-i-islám se un donoñ 'áshiq ṣádiq ká ḥál sunkar, us maqbare meñ áte, aur un ke wáste du'á maghfirat kí máñgte, aur naẓar wa niyáz chaṛháte haiñ.

Jab malika Shahrzád ne yih qiṣṣa Shamsu-n-nahár aur Abu-l-Ḥasan-bin-Baká shahzáda-i-Írán ká tamám kiyá, Dunyázád ne us kí bahut ta'ríf karke kahá, "Bahin, kyá achchhá tum ne yih qiṣṣa kahá, ab ko,í aur qiṣṣa kahná shurú' karo." Us ne jawáb diyá, ki "Agar Bádsháh kal tak merí ján-bakhshí farmá,egá, maiñ kal fajr ko qiṣṣa shahzáda-i-Qamaru-z-Zamán ká kahná shurú' karúñgí, ki wuh is se bhí 'ajíb wa gharíb hai." Shahryár ne qiṣṣa Qamaru-z-

Digitized by Google

Zamán ke sunne ká mushtáq hokar us ká qatl karná mauqúf rakhá, ki is dástán ko bhí, ki niháyat 'ajíb hogí, sun liyá cháhiye.

QIṢṢA-I-TA'ASHSHUQ SHAHZÁDA QAMARU-Z-ZAMÁN, BIN-SHÁH-ZAMÁN BÁDSHÁH JAZÍRA-I-CHAIL-DRIN-KHÁLDÁN KÁ, SÁTH BADAURÁ NÁMÍ, BEṬÍ GAUR KÍ, KI BÁDSHÁH CHÍN KÁ THÁ.

Daryá,e Párs se bís din kí ráh jaház par ek jazíra-i-mashhúr, ba-nám Chaildrin-Kháldán ke hai. Aur us jazíre meñ ka,í wiláyateñ ábád, aur bahut shahr ma'múr haiñ. Agle zamáne meñ, waháñ ká ek bádsháh Sháh-Zamán nám thá, us kí chár bíbiyáñ mankúḥa, aur sáṭh khawáṣṣeñ thíñ. Khudá ne mulk wa daulat, aur jáh wa ni'mat us ko bahut diyá thá; aur us ko kisí ṭaraḥ kí fikr, ba-juz aulád ke, ki wáriṡ takht wa táj ká ho, na thí. Hamesha isí gham wa ghuṣṣe meñ us kí guẓartí thí, aur akṡar kahá kartá thá, ki "Baṛe afsos kí bát hai, ki ba'd mere ko,í wáriṡ nahíñ, ki mere qá,im-muqám ho."

Ek din us bádsháh-i-'álí-jáh ne apne wazír-i-a'ẓam se shikáyat kí, ki "'Umr merí bahut guẓrí, aur ab tak ko,í farzand nahíñ hu,á, ki ba'd mere takht-nishín ho." Wazír ne 'arẓ kiyá, ki "Bande ko na cháhiye, ki kisí ḥálat meñ Khudá kí 'ináyat se máyús ho; áp ba-ṣidq-dil is amr meñ apne Kháliq se du'á máñgeñ, aur shahr ke gosha-nishín 'ábidoñ ko is du'á meñ sharík apná kareñ, gharíboñ muḥtájoñ ko khairát deñ. Sháyad un sab kí du'á se Ḥaqq-Ta'ála tum par raḥm kare." Bádsháh ne ba-mújib kahne wazír ke khairát karná shurú' kiyá; aur jitne 'ábid, záhid, us ke mulk ke the, sab ko bulwákar un se istimdád kí.

Báre ba-barakat du'á,e auliyá,oñ ke ek bíbí ko bádsháh kí ḥaml hu,á, aur ba'd nau mahíne ke Khudá ne us ko beṭá diyá. Us ne us ke shukráne meñ lákhoñ rupa,i aur ashrafiyáñ muḥtájoñ ko díñ; aur in'ám wa ikrám, aur khil'at-i-fákhira apne mulázimín wa arkán-i-daulat ko 'ináyat farmá,e. Yaháñ tak dád wa dihish kí, ki us kí qalam-rau meñ ko,í muḥtáj na rahá; sab ghaní aur mál-dár ho ga,e. Aur jo wuh laṛká niháyat ḥasín, aur ṣáḥib-i-jamál paidá hu,á thá, is wáste us ká nám Qamaru-z-Zamán rakhá.

Digitized by Google

Jab wuh maulúd qábil tarbiyat ke hu,á, us ke wáste mu'allim, atálíq, aur ustád har fann ke muqarrar kiye. Thoṛí muddat meñ wuh shahzáda sab 'ulúm wa funún meñ lá,iq wa fá,iq hu,á. Jab wuh pandra baras ke sinn ko pahuñchá, Bádsháh ne cháhá, ki us kí shádí kare; chunánchi ek din Qamaru-z-Zamán ko apne ḥuẓúr meñ bulwákar kahá, "Maiñ cháhtá húñ ki tumhárí shádí kat-khudá,í kí karúñ, is meñ tumhárí kyá marẓí hai?" Shahzáda nám shádí ká sunkar dil meñ bahut ná-ráẓ hu,á, aur der tak 'álam-i-taḥaiyir meñ khámosh khaṛá rahá. Bádsháh ne kahá, "Bábá, tum ne merí bát ká kuchh jawáb na diyá." Us ne 'arẓ kiyá, ki "Khiláf rá,e-Ḥaẓrat ke ẓáhir karná sar-á-sar be-adabí aur gustákhí hai; ghulám ko shádí se mu'áf farmá,iye, is wáste ki maiñ ne makar 'auratoñ ke, kitáboñ meñ bahut dekhe haiñ. Agar ba'd guẓarne muddat-i-daráz aur tajriba-kárí ke, is amr ko mere wáste tajwíz karte, to já se thá." Bádsháh is jawáb se shahzáde ke, bahut ná-khush hu,á, aur farmáyá, ki "Ek baras kí tujh ko muhlat dí játí hai, is meñ samajh bújhkar jawáb yá ṣawáb mere suwál ká díjiyo." Chunánchi ba'd guẓarne ek sál ke Bádsháh ne shahzáde se phir wuhí suwál shádí ká kiyá; shahzáda phir bhí inkár se pesh áyá, aur maẓammateñ aur burá,iyáñ 'auratoñ kí bahut bayán kíñ. Bádsháh ne ná-khush hokar cháhá, ki shahzáde ko kuchh tambíh kare, magar ba-sabab 'arẓ karne wazír ke, ek baras kí aur muhlat dí, ki sháyad is 'arṣe meñ samjhe. Shahzáde ne ba'd us ke bhí inkár ṣáf kiyá.

Ákhir, Bádsháh ne maḥall meñ jákar, shahzáde kí máñ se yih ḥál ẓáhir karke farmáyá, "Tum shahzáde ko apne ṭaur par samjhá,o, aur us ko ráh par lá,o, ki shádí karne par ráẓí ho; warna maiñ us ko is ná-farmání kí sazá qarár-wáqi'í dúñgá." Fáṭima ne, ki shahzáde kí máñ ká nám thá, Qamaru-z-Zamán ko bulwá, aur nasheb wa faráz samjhákar kat-khudá,í kí targhíb dí, aur kahá, "Miyáñ, qaṭ'-naẓar sab bátoñ ke, tum ko ná-farmání karná bádsháh kí, kisí ḥál meñ munásib nahíñ; khushí aur raẓámandí un kí har ḥál meñ muqaddam hai. Aur kaun sá aisá sabab hai, ki jis se tum shádí se, ki sunnat rasúl ṣallá-l-láh 'alaihi wa iláh-wa-salam kí, aur ṭaríq buzurgoñ ká hai, aur har bashar ko is amr se guzír nahíñ, inkár karte ho?" Qamaru-z-Zamán ne wuhí 'uẓr, ki jo báp se kiyá thá, máñ se bhí ẓáhir kiyá, aur maẓammat 'aurát kí bayán kí. Fáṭima ne kahá, "Sab 'aurateñ bad-kár nahíñ hotíñ, akṣar pársá ṣáḥib-i-'iṣmat haiñ. Agar tum ne makar 'auratoñ ke kitáboñ meñ dekhe haiñ,

Digitized by Google

main ne bhí unhíñ kitáboñ meñ bad-kirdárí, aur be-wafá,í mardoñ kí paṛhí hai; is se lázim nahíñ, ki sab mard bure hoñ. Liháẕá sab 'aurát ko bhí, burá jánná ba'íd inṣáf se hai."

Gharaẓ der tak, máñ ne us ko samjháyá, magar us ne hargiz iqbál shádí karne ká nahíñ kiyá. Aur is radd wa badal meñ ka,í sál guẕar ga,e, aur shahzáda shádí karne par ráẓí na hu,á. Bádsháh ne diqq hokar farmáyá, ki "Is ko fuláne makán meñ, ki niháyat kuhna aur tang wa tár hai, le jákar qaid karo." Aur ba'd qaid karne ke do chár joṛe kapṛe ke, aur chand jildeñ kitáb kí us ko bhej díñ; aur ek ghulám ko wáṣṭe us kí khidmat ke muqarrar karke tákíd kí, ki "Shahzáde ke pás ko,í jáne na páwe, din rát usí wairáne meñ qaid, aur darwáza us ká band rahe." Jab Qamaru-z-Zamán us makán meñ qaid hu,á, us ne is radd wa badal se, ki amr kat-khudá,í meñ apne máñ báp se rakhtá thá, naját pákar, qaid ko apne ḥaqq meñ bahut ghanímat samjhá. Shám tak ba-iṭmínán tamám kitáb dekhá kiyá, aur rát ko palang par jákar so rahá.

Ittifáqan us maḥbas meñ ek kuñwáñ thá, aur us meñ ek parí Maimún nám, beṭí Damraṭ-sháh Bádsháh jinnát kí, rahtí thí. Ádhí rát ko Maimún parí us kuñwáñ meñ se báhar nikal cháhtí thí, ki muwáfiq apne ma'múl ke wáṣṭe sair aur tamáshe 'ajá,ib wa ghará,ib dunyá ke 'alam bálá ko parwáz kare; dafa'tan roshaní Qamaru-z-Zamán ke ḥujre meñ dekhkar muta'ajjib hu,í, aur us darwáze se jis ko ghulám báhar kí ṭaraf se muqaffal karke us se lagkar so rahá thá, siḥr ke zor se andar ḥujre ke ga,í. Waháñ ek palang ṭilá,í bichhá hu,á, aur bichhauná us ká takalluf ká dekhkar ziyáda-tar muta'ajjib hu,í, 'alal-khuṣúṣ, jab naẓar parí kí shahzáda Qamaru-z-Zamán par paṛí, us ke ḥusn wa jamál ko dekhkar, hazár ján se maftún hu,í. Qamaru-z-Zamán ká ádhá chihra aur kuchh badan do-paṭṭe se chhipá hu,á thá; us ne kapṛá uṭhá us ko sar-á-pá dekhá, aur wajd meñ ákar, us ke rukhsáre, aur peshání ko áhista se bosa diyá, aur phir muñh us ká usí ṭaraḥ ḍháñkkar báhar nikal á,í, aur shahzáde ke taṣawwur meñ wuh ásmán kí ṭaraf parwáz kar ga,í. Darmiyán uṛne ke hawá meñ, kisí jinn ke áwáz paroñ kí us ne suní; wuhíñ ṭhaharkar pukárí, "Kaun játá hai? idhar á." Danhash nám jinn, beṭá sháh Mar-sháh ká, ki kisí ṭaraf ko uṛá játá thá, Maimún kí áwáz sunkar fauran ḥáẓir hu,á. Parí ne us se púchhá, "Sach kah, ki is waqt tú kidhar se átá hai, aur kidhar játá kai? aur is rát ko tú ne 'ajá,ibát-i-'álim se kyá kyá

Digitized by Google

dekhá hai?" Jinn ne kahá, "Ṣáḥib-zádí, is waqt meñ sar-ḥadd-i-mulk-i-Chín se, ki wahán se sab dúr-dast jazá,ir jahán ke naẓar áte haiñ, uṛá átá húñ. Bádsháh-i-Chín ká nám Gaur hai, aur us kí ek laṛkí aisí ḥasín, k͟húb-ṣúrat naẓar á,í, ki misl us ke, na to hamárí jins meñ, aur na ádam-zád meñ k͟halq hu,í, aur na hogí. Mú,e-mushkín us ke páñwoñ tak laṭakte haiñ; jab un báloñ ko táb detí hai, mánind k͟hoshoñ añgúr ke ma'lúm hote haiñ; aur us ke báloñ meñ peshání us kí is ṭaraḥ se chamaktí hai, jaise shafáf jalá kiyá hu,á á,ína; áñkheñ niháyat siyáh aur áb-dár; bíní mutawassiṭ; dahan tang; aur hoñṭh shangarf-gún; dáñt mánind do laṛí motiyoñ ke; áwáz shírín dil-kash, kalám faṣíḥ; sína us ká sufaid aur shafáf-tar sang-i-yashm se; aur k͟hush ṭaba' laṭífa-go. Bádsháh ne us ke wáste sát darje ká maḥall banáyá hai, karoṛhá rupa,i us kí ta'mír aur ṭaiyárí meñ ṣarf kiye. Awwal darja bilaur ká; dúsrá mis ká; tísrá fúlád ká; chauthá surb ká; páñchwáñ sang-i-kasauṭí ká; chhaṭá cháñdí ká; sátwáñ sone k͟háliṣ ká; aur har chahár us maḥall ke pá,íñ-bág͟h haiñ, jin meñ har qism ke phúl, aur ṭaraḥ ṭaraḥ ke darak͟ht-i-mewá-dár; aur já-ba-já fawwáre aur áb-shár; aur kináre un ke darak͟ht-i-mauzún pur shák͟h wa barg; jin ke sabab se ḥarárat áftáb kí nafúz nahíñ kartí. Sab bádsháh aur bádsháh-záde mulkoñ ke us shahzádí ke ḥusn-o-jamál ká shuhra sunkar dar-k͟hwást us kí shádí kí karte haiñ. Us ká báp amr shádí ká usí kí raẓá wa k͟hush-núdí par rakhtá hai. Lekin yih 'ajíb qarína wahán naẓar áyá, ki us shahzádí ko shádí se niháyat nafrat hai. Harchand máñ-báp ne us ko bahut samjháyá, lekin wuh hargiz qubúl nahíñ kartí, aur kahtí hai, 'Agar tum is amr meñ bahut iṣrár karoge, maiñ apne ta,íñ k͟hanjar márkar halák karúñgí.' Isí wáste bádsháh ne us ko ek makán meñ qaid kar rakhá hai, aur das 'aurateñ pír-zál us kí k͟hidmat meñ rahtí haiñ, aur un sab par sardár us shahzádí kí dá,í hai, jis ne us ko dúdh piláyá. Ab na wuh kahíñ nikal saktí hai, aur na ko,í us ke pás já saktá hai; aur Bádsháh ne us shahzádí ko majnún aur díwána samajhkar apne mulk meñ ishtihár diyá hai, ki 'Jo ko,í ṭabíb, nujúmí, sáḥir, shahzádí ko achchhá kare, maiñ us kí shádí us ke sáth kar dúñgá.'" Phir Danhash jinn ne Maimún parí se kahá, "Bíbí, mujh ko us shahzádí ko muqaiyad dekhkar baṛá afsos átá hai, ki bá-wujúd is ḥusn-o-jamál K͟hudá-dád ke, ba ín majbúrí qaid ho."

Maimún parí ne sab ḥál aur ta'ríf shahzádí Chín kí sunkar jinn se kahá, "Ai ná-lá,iq, tú ne is qadr mubálag͟ha

Digitized by Google

ta'ríf meñ ek chupṛí laṛkí ke kiyá; agar tú shahzáde ko jise maiñ ne dekhá hai, aur piyár kartí húñ, dekhe, to jáne ki ḥusn-o-jamál is ko kahte haiñ; aur yaqín hai ki tú bhí us ko dekhkar shahzádí-i-Chín ko bhúl já,egá."

Danhash ne púchhá, "Bíbí, wuh shahzáda kaháñ hai?" Parí ne jawáb diyá, ki "Yaháñ se qaríb hai, aur us ne bhí ba-sabab inkár karne shádí ke qaid sahí, us ke máñ-báp ne cháhá thá, ki us ko kat-khudá kareñ, magar us ne un ke kahne ko na máná. Jab se wuh ek makán kuhne wa wairán meñ, jaháñ maiñ rahtí húñ, muqaiyad hai." Danhash ne kahá, "Agar maiñ us shahzáde ko dekhúñ, to daryáft karúñ, áyá, wuh donoñ ḥusn meñ barábar haiñ, yá kam-o-besh; magar mujh ko yaqín hai, ki wuh shahzádí-i-Chín kahíñ us se ziyáda ḥasín hogí." Parí ne kahá, "Kyúñ jhak mártá aur be-húda baktá hai. Wuh laṛkí mere shahzáde ke ḥusn ke pásang ko bhí nahíñ pahuñchtí."

Gharaẓ us jinn aur parí meñ der tak takrár rahí. Ákhir jinn ne kahá, "Bíbí, tum ko kyúñkar yaqín ho, ki maiñ sachchá húñ yá jhúṭá? Agar kaho, to maiñ us ko uṭhá lákar tum ko dikhlá,úñ, tá tum ko mere kahne ká yaqín ho, aur us ke ba'd maiñ tumháre shahzáde ko dekhúñ, aur un donoñ meñ farq karúñ." Parí ne kahá, "Is ká muzá,iqa nahíñ, tú us ko mere shahzáde ke pahlú meñ liṭákar, dekh, ki kaun un donoñ meñ khúb-ṣúrat ziyáda hai."

Jinn ek-bárgí waháñ se uṛá, aur shahzádí-i-Chín ko sote meñ, uṭhá láyá. Phir unhíñ donoñ jinn aur parí ne us ko shahzáda Qamaru-z-Zamán kí baghal meñ liṭáyá. Ba'd us ke bhí un donoñ meñ der tak ḥujjat aur takrár rahí; har ek apne da'we par ṡábit thá. Ákhir parí ne kahá, "Terí shahzádí al-batta ḥasín hai, magar mere shahzáde ke ḥusn ko nahíñ pahuñchtí." Un donoñ ne kahá, "Tísre kisí shakhṣ ko, jo mubaṣṣir aur naqqád ḥusn ká ho, ham is amr meñ ṡáliṡ badeñ." Chunánchi parí ne ek ṭhokar zamín par márí, fi-l-faur zamín shaqq ho ga,í, aur ek jinn, kubṛá, lañgṛá, káná, jis ke sar par chhih síng the, aur háth páñwoñ us ke ṭeṛhe, Kas-kas nám, us jagah se nikal áyá. Us jinn ne ba'd ba-já láne ádáb ke, ek zánú par khaṛe hoke parí se 'arẓ kiyá, ki "Ghulám ko kyúñ yád farmáyá hai?" Parí ne kahá, "Mere aur Danhash ke darmiyán, ek amr meñ takrár hai, us kí tajwíz tere úpar mauqúf rakhí; ab tú, in donoñ ko, jo is palang par sote haiñ, ba-ghaur wa ta,ammul dekh, ki kaun sá ḥasín ziyáda hai." Kas-kas ne un donoñ shahzáde aur shahzádí ko ba-ghaur dekhá, aur sar se pá

Digitized by Google

tak, har ek ke nazar kí, lekin az-bas-ki wuh do bádsháh mulk-i-ḥusn-o-jamál ke, aise khúb-ṣúratí meñ barábar wa yaksáñ the, ki wuh jinn sáliṡ kisí ko tarjíh na de saká. Ákhir, ba'd ta,ammul ke, parí se kahá, "Agar yih donoñ bárí bárí se bedár hokar, qaṣd jagáne ek dúsre ká, aur izhár apní, ulfat aur muḥabbat ká nisbat ek dúsre ke kareñ, to ziyáda-tar ḥál in ke ḥusn ká munkashif hogá. Is wáste ki ko,í ek waẓa' meñ achchhá ma'lúm hotá hai, aur wuhí dúsrí waẓa' aur ḥálat meñ khúb nazar nahíñ átá. Ḥusn kámil wuhí hai, ki har ek waẓa' aur ḥál meñ, achchhá aur khúb dikhá,í de."

Parí aur jinn ne Kas-kas kí is bát ko pasand kiyá. Pahle Maimún parí ne apne ta,íñ ba-shakl pissú ke banáke, ek jast kí, aur Qamaru-z-Zamán ke gale meñ aisá zor se káṭá, ki wuh nínd se jág paṛá, aur apná háth gardan par márá tá pissú pakṛe, lekin us ko pakaṛ na saká. Phir wuh pissú apní shakl aṣlí meñ ákar, Qamaru-z-Zamán kí nazar se ghá,ib ho gayá; aur wuh tínoñ, ya'ní Maimún parí, aur Danhash, aur Kas-kas jinn, ek jagah bá-ham khaṛe hokar un donoñ ko dekhne lage.

Qamaru-z-Zamán ne áñkh kholkar shahzádí-i-Chín ko dekhá, ki us kí baghal meñ sotí hai. Wuh dekhte hí us par hazár dil se 'áshiq ho gayá, aur bá-wujúd parhez karne ke, ek-bárgí giriftár muḥabbat shahzádí-i-Chín ká hokar 'álam-i-be-ikhtiyárí meñ, kabhí us ke rukhsáre, aur kabhí pesháni, aur kabhí lab, chúmtá; aur wuh shahzádí ba-sabab afsún Danhash ke aisí ghá́fil sotí thí, ki zará us ko is ḥál se khabar na hu,í. Qamaru-z-Zamán ne taṣawwur kiyá, "Sháyad yih wuhí bíbí hai, ki mere máñ-báp ne, jis ke sáth merí shádí tajwíz kí thí; kásh, agar mujhe pahle se us ko dikhá dete, to maiñ hargiz inkár shádí se na kartá." Dil meñ apne bahut nádim, aur pashemán ba-sabab ná-farmání máñ-báp ke hotá. Harchand ba-sabab farṯ piyár ke, cháhá, ki us ko bedár kare, lekin ba-sabab siḥr jinn ke, wuh hargiz na jágí. Tab us ne us ma'shúqa kí angushtarí, ki zumurrud kí thí, utár ke, apní angushtarí híre kí, us kí uñglí meñ pahná dí, aur us kí áp pahan lí. Phir apní jagah meñ jákar leṭ rahá, aur ba-sabab afsún parí ke, fauran nínd meñ ghá́fil ho gayá.

Ba'd is ke Danhash jinn ne, apne ta,íñ machchhar banákar shahzádí-i-Chín ke hoñṭh ko káṭá. Wuh us ke ṣadme se jág paṛí, aur apne ta,íñ sáth ek jawán-i-ḥasín aur khúb-ṣúrat ke ham-ághosh pákar, niháyat ta'ajjub meñ á,í; aur bá-wujúd inkár karne shádí ke, hazár ján se us par farefta aur maftún ho ga,í.

Digitized by Google

Aur dil meñ taṣawwur kiyá, ki "Sháyad mere báp ne, isí jawán ke sáth shádí ṭhahrá,í thí, lekin maiñ ne bahut burá kiyá, ki be-samjhe bújhe is bát se inkár aur us ko ná-khush aur ná-ráẓ kiyá. Aur 'ajab bát hai, ki naushah gháfil sotá hai, mujh se bát-chít nahíñ kartá." Ba'd der ke jab na rah sakí, Qamaru-z-Zamán ká bázú pakaṛkar khúb hiláyá, tá ki bedár ho; magar ba-sabab siḥr Danhash jinn ke na jágá. Ákhir shahzádí, ná-chár hokar kamál muḥabbat aur piyár se us ke háth chúmne lagí, aur dekhá ki merí añgúṭhí, us kí uñglí meñ hai, aur us kí maiñ pahne húñ, is amr se us ko yaqín hu,á, ki merí shádí isí jawán ke sáth hu,í hai. Phir gale se lagkar us ko khúb piyár kiyá aur ba-sabab afsún ke, apní jagah meñ leṭkar so rahí.

Maimún Parí ne Danhash se kahá, "Dekhá tum ne ki merá shahzáda, ḥusn meñ besh hai terí shahzádí se; ab tú jald shahzádí ko jaháñ se láyá thá, wahíñ par pahuñchá de"; aur Kas-kas jinn ko rukhṣat kar áp kuñweñ meñ jákar árám kiyá.

Fajr ke waqt Qamaru-z-Zamán bedár hu,á; sab ṭaraf nigáh karke dekhá, us bíbí ko na páyá. Ákhir taṣawwur kiyá, ki sháyad mere báp ne us ko bulá liyá, be-qarár hokar ghulám ko, ki nigahbán us ká thá, pukárá; wuh ḥáẓir hokar shahzáde kí khidmat-waẓú meñ maṣrúf hu,á. Shahzáde ne ba'd paṛhne namáz aur taláwat Kalám-illáh ke, ghulám se púchhá, "Sach batá, wuh bíbí, ki rát ko mere pás sotí thí, yaháñ par kyúñkar á,í, aur ab kaháñ hai?" Ghulám ne 'arẓ kiyá, "Khudáwand, maiñ ne us bíbí ko nahíñ dekhá, aur kyúñkar bíbí ḥujre ke andar, ki jis ká dárwáza báhar kí ṭaraf se band aur muqaffal thá, já saktí hai; sháyad, áp ne khwáb meñ us bíbí ko dekhá hogá." Qamaru-z-Zamán ne khafá hokar khúb márá, aur kahá, ki "Tú mujh ko bíbí ke ḥál se ágáh nahíñ kartá, tú sakht bad-zát hai, jab tak ki tujh ko sazá qarár wáqi'í na dúñgá, tú ẓáhir na faregá." Ákhir ghulám ko rassí se báñdhkar kuñweñ meñ laṭkáyá. Ghulám sochá, shahzáda, ki majnúñ aur saudá,í hai, mujh ko már na ḍále, kahá, "Ab tú kisí ḥíle se apne ta,íñ bachá." Ghulám ne pukárkar kahá, "Agar merí ján-bakhshí ho, to maiñ us bíbí ká ḥál batá dúñ." Qamaru-z-Zamán ne us ko kuñweñ se nikálkar chhoṛ diyá, aur kahá, ki "Jald batá." Ghulám ne kahá, "Ẓará dam le lúñ, to batá dúñ," pesháb ke bahána se báhar ḥujre ke nikal, aur jaldí se darwáza us ká band kar waháñ se bhág, bádsháh ke pás áyá, aur sárá ḥál shahzáde ká, aur apne már kháne aur kuñweñ meñ laṭká,e jáne ká,

Digitized by Google

bádsháh se ẓáhir karke kahá, "Ḥuẓúr khiyál kareñ, ki ḥujra shahzáde ká báhar se band, aur ghulám darwáze ke sáth lagkar soyá thá, wuh bíbí, jis ko shahzáda mujh se púchhtá hai, kidhar se ga,í, ḥuẓúr jald khabar shahzáde kí leñ."

Bádsháh ghulám se is ḥál ko sunkar mutaḥaiyir hu,á, aur wazír ko farmáyá, ki "Jald já, aur ḥál shahzáde ká daryáft karke mujh se ẓáhir kar." Wazír fi-l-faur shahzáde ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir hu,á, aur ba'd ba-já láne ádáb ke us ke pás baiṭhkar kahá, "Bádsháh áp ká ḥál ghulám se sunkar, niháyat mutaraddid aur pareshán kháṭir hu,e, mujh ko wásṯe daryáft karne ḥál ḥuẓúr ke, aur us bíbí ke, jis ko áp ne khwáb meñ dekhá thá, bhejá hai." Shahzáde ne kahá, "Wuh ghulám baṛá ḥarám-záda hai, mujh ko ḥál bíbí ká, jo rát ko merí baghal meñ sotí thí, nahíñ batáyá; bará,e Khudá, tum kaho ki wuh ma'shúqa, jis ko mere báp ne, mere pás rát ko bhejá thá, aur us ke sáth merí shádí tajwíz kí, kahán hai, maiñ be dekhe us ke niháyat be-chain aur be-qarár húñ; agar bádsháh áge se mujhe us bíbí ko dikhláte, to maiñ káhe ko aisí piyárí bíbí se inkár kartá, aur un kí khafagí meñ paṛtá." Wazír ne sunkar shahzáde se kahá, "Ṣáḥib, áp kyá farmáte haiñ? bíbí áp ke kamre meñ, jo báhir se band thá, kyúñkar ga,í, áp ne sháyad khwáb wa khiyál meñ us ko dekhá hogá." Shahzáde ne ná-khush hokar wazír kí dáṛhí pakaṛ lí, aur khúb márá. Wazír ne apní ján bacháne ke wásṯe kahá, ki "Ghulám ko khabar nahíñ, sháyad bádsháh ne kisí bíbí ko áp ke ḥuẓúr meñ bhejá hogá; ab mujhe ijázat ho, ki maiñ bádsháh se 'arẓ karke, us bíbí ko áp ke pás bhijwá dúñ." Shahzáde ne wazír se kahá, ki "Ab tú ráh par áyá, jald jákar merí náznín ma'shúqa ko bhijwá de."

Wazír báhar nikalkar bhágá, aur bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir hokar ẓáhir kiyá, ki "Khudáwand, jo ḥál ki us ghulám ne áke 'arẓ kiyá thá, wuh sab sach hai; shahzáde ne mujh ko bhí márá, aur kahtá hai, ki jald us bíbí ko, ki jo rát ko mere pás so,í thí, ḥáẓir kar." Bádsháh is ḥál ko sunkar niháyat malúl aur dilgír hu,á, aur áp, wásṯe daryáft karne ḥál us shahzáde aur bíbí khiyálí ke, gayá. Jab waháñ pahuñchá, shahzáde ko bhalá chañgá, aur hosh wa ḥawás meñ dekhkar khush hu,á. Aur apne gale se lagákar púchhá, "Miyáñ, wuh kaun bíbí thí, jo rát ko tumháre pás ákar so,í, mujh ko us kí muṯlaq khabar nahíñ, kamál ḥairání us meñ hai, ki bá-wujúd band hone makán ke, jis meñ tum rát ko árám karte the, guẓar bíbí ká kidhar se

Digitized by Google

hu‚á; ba-ẓáhir áná bíbí ká tumháre pás ghair-mutaṣawwur hai, sháyad tum ne us ko khwáb meñ dekhá ho." Shahzáde ne 'arẓ kiyá, "Maiñ ne us bíbí ko khwáb meñ nahíñ dekhá, balki bedárí meñ; gawáh is amr ká, jo áp ke ḥuẓúr meñ 'arẓ kartá húñ, tabdíl añgushtarí ká hai. Phir shahzáde ne añgushtarí shahzádí‚e-Chín kí utárkar dikhá‚í, ki maiñ ne apní añgushtarí us kí uñglí meñ pahná dí, aur us kí áp pahan lí thí; ab is añgúṭhí ko áp muláḥaẓa farmá‚eñ ki agar wuh bíbí mere khwáb meñ átí, to yih badalná añgushtarí ká kyúñkar mutaṣawwur thá; aur maiñ na díwána húñ, aur na majnúñ, apne hosh wa ḥawás meñ húñ. Khudá ke wáste, us náznín ko mere pás bhijwá díjiye, ki be dekhe us ke, mujh ko árám nahíñ. Agar áp pahle se us bíbí ko ek naẓar mujhe dikhlá dete, to maiñ inkár shádí karne se na kartá, mujh ko nahíñ ma'lúm thá, ki áp ne merí shádí is bíbí ke sáth tajwíz kí thí."

Bádsháh añgúṭhí dekhkar sochá, ki yih añgúṭhí shahzáde kí nahíñ, yih 'ajab qaṭ' kí hai, hamáre tamám qalam-rau meñ is sákht aur waẓ' kí añgúṭhí nahíñ bantí, aur siwá‚e is ke, nag is ká baṛá qímatí hai; is amr se ṡábit hu‚á, ki shahzáde ká kalám laghw nahíñ, magar ḥairání yih hai, ki ẓáhir meñ aisí bíbí, khúb-ṣúrat ṣáḥib jamál, band makán meñ shahzáde ke pás kyúñkar ga‚í, yih 'ajab ṭaraḥ ká 'uqda hai, ki ḥall nahíñ ho saktá.

Phir Qamaru-z-Zamán ko us makán se le jákar maḥall meñ rakhá, aur ba-ẓáhir us kí tasallí aur tashaffí kí, ki "Us bíbí ko ham talásh karke tumhárí shádí us ke sáth kiye dete haiñ; tum kháṭir-jama' rakho"; aur áp din rát shahzáde ke pás rahne lagá. Wazír ne 'arẓ kiyá, "Mere nazdík munásib hai, ki ḥuẓúr ba-dastúr umúr mamlukat meñ maṣrúf raheñ, tá kisí ṭaraḥ ká futúr salṭanat meñ na paṛe, aur shahzáde ko qil'e meñ jazíra-i-Khird ke, jo lab-i-daryá hai, aur har roz jaház chároñ ṭaraf se waháñ par áte játe haiñ, aur mulkoñ ká ḥál ma'lúm hu‚á kartá hai, bhej díjiye; shahzáde ká jí waháñ bahlegá, aur wuh qil'a chandán dúr nahíñ." Bádsháh ne 'aqal wazír kí pasand karke shahzáda Qamaru-z-Zamán ko us qil'e meñ rakhá, aur áp bhí akṡar auqát us meñ rahá kartá.

Yaháñ to Qamaru-z-Zamán ká yih ḥál thá, ki jo bayán kiyá gayá; ab udhar ká ḥál suno; ki jab Danhash jinn ne shahzádí‚e-Chín ko le jákar us jagah meñ, jaháñ par us ke báp ne shahzádí ko qaid kiyá thá, palang par liṭá diyá. Ṣubḥ ko bedár hote, apne dahne bá‚eñ Qamaru-z-Zamán ko ḍhúñḍhne lagí. Us ne na páke, pír-zál ko, jo us kí muḥáfiẓ

Digitized by Google

thí, ghabrákar pukárá, aur púchhá, "Wuh jawán-i-ḥasíñ, jo shab ko mere pás sotá thá, kaháñ hai? maiñ us ke dekhne ke wásṯe niháyat mushtáq aur be-qarár húñ; jald us ko mere pás lá." Pír-zál yih kalám shahzádí se sunkar, niháyat mutaḥaiyir hu,í, aur 'arẓ kiyá, ki "Shahzádí, tum ko khair hai? kyá kahtí ho? jis makán meñ tum sotí thíñ, parinda waháñ par már nahíñ saktá thá, ádmí ká kyá dakhl hai, ki jáwe, aur ko,í jawán tumhárí ághosh meñ so,e; sháyad tum ne khwáb meñ dekhá hogá. Wuhí khiyál ab tak tumháre dimágh meñ hai. Ba-rá,e Khudá aisí báteñ na karo, bádsháh sunkar ham sab ko gardan máregá." Shahzádí ne, ki 'ishq meñ shahzáda Qamaru-z-Zamán ke, az-khud rafta ho rahí thí, jhunjhlákar dá,í ke sar ke bál pakaṛ us ko khúb márá. Dá,í apne ta,íñ chhuṛákar bhágí aur bádsháh aur malika se ḥál-i-janún shahzádí aur apne már kháne ká ẓáhir kiyá.

Wuh donoñ sar-á-síma hokar shahzádí ke pás ga,e, aur us se kahá, ki "Bíbí, tum ne kyá khwáb-i-pareshán rát ko dekhá hai, jis ke sabab se tum muẓṯarr aur be-qarár ho?" Shahzádí ne sharmá, aur áñkheñ níche karke, apne máñ-báp se ẓáhir kiyá, ki "Tum merí shádí ke wásṯe bá'is the, aur maiñ inkár kartí thí; rát ko maiñ ne ek jawán-i-khúb-ṣúrat ko apne sáth sote dekhá; us par, maiñ hazár ján se 'áshiq ho ga,í húñ. Jald merí shádí us ke sáth kar do, war-na maiñ apne ta,íñ halák karúñgí. Agar tum áge se is jawán ko mujhe dikhláte, aur kahte, ki is ke sáth terí shádí tajwíz kí hai, to maiñ shádí se inkár na kartí. Agar tum ko mere kahne par i'timád na ho, to dekho ki us jawán ne apní añgushtarí mujh ko pahná dí hai, aur merí áp pahan lí." Máñ-báp ne shahzádí kí añgúṭhí, dekhkar daryáft kiyá, ki fi-l-ḥaqíqat, yih añgúṭhí bahut qímatí dúsre shakhṣ kí hai, shahzádí kí nahíñ. Phir un donoñ ne bahut fikr kí, ki tabdíl añgúṭhí kí kyúñkar hu,í, aur wuh jawán aise makán qaid wa band meñ kis ṯaraḥ se áyá, aur shahzádí ke pás soyá; magar kuchh ḥaqíqat, ḥál se un ko iṯṯilá' na hu,í. Ákhir shahzádí ko majnún, aur áseb-zada qarár dekar sone kí beṛiyáñ us ke páñoñ meñ ḍálíñ, aur ḥukm kiyá, ki "Siwá is kí dá,í ke ko,í mutanaffis us makán meñ jaháñ shahzádí rahtí hai, na jáne pá,e." Aur ka,í pahre gird us makán ke biṭhlá diye, aur waháñ se niháyat afsurda-kháṯir aur dilgír apne maḥall meñ áyá.

Dúsre din, fajr ke waqt, us ne sab sardároñ aur arkán-i-daulat wa-ghaira waẓí' wa sharíf shahr ko bulákar kahá, ki "Jo ko,í is shahzádí ko achchhá kare, aur wuh apne hosh

Digitized by Google

wa ḥawás meṅ á,e, maiṅ shahzádí kí shádí usí ke sáth kar dúṅgá, aur ba'd mere wuhí málik takht wa táj ká hogá." Aur isí khabar ko apní tamám qalam-rau meṅ mushtahir kiyá, aur "Agar ko,í, ba'd tadbír karne ke, shahzádí ko achchhá na kar sakegá, us ko gardan márúṅgá." Bá-wujúd is shart ke bahut logoṅ ne, ba-ṭama' shádí ke, 'iláj shahzádí ká kiyá, magar kisí se us ko ṣiḥḥat ḥáṣil na hu,í. Bádsháh ne un ke sar kaṭwákar shahr-panáh ke darwázoṅ par laṭakwá diye. Ka,í baras ke 'arse meṅ qaríb ḍeṛh sau ádmí ke qism ḥakímoṅ, nujúmiyoṅ, 'ámiloṅ wa-ghaira se, jinhoṅ ne 'iláj shahzádí ká kiyá, aur mufíd na paṛá, ján se máre ga,e. Us dá,í ká, jis ne shahzádí ko dúdh piláyá thá, aur qaid meṅ wuhí shahzádí kí muḥáfiẓ thí, ek laṛká thá, Marzabán nám; aur us bhá,í raẓá'í ne shahzádí ke sáth parwarish pá,í thí, aur bach-pan se us ke sáth piyár wa ulfat bahut rakhtá thá; jab wuh donoṅ siyáne hu,e, un ke darmiyán meṅ judá,í hu,í.

Marzabán ko laṛká,í se shauq nujúm aur ramal ká thá. Muddat tak, in 'ilmoṅ ko mulk-i-Chín meṅ síkhá; ba'd is ke aur 'ulúm síkhne ke wáste, aur mulkoṅ meṅ sair kartá phirtá. Jab wuh ba'd ek muddat-i-daráz, aur síkhne 'ilmoṅ ke, safar se murája'at karke us shahr meṅ, ki us ká waṭan thá, pahuṅchá, shahr-panáh ke darwázoṅ meṅ sar ádmiyoṅ ke laṭakte dekhkar, bahut mutaḥaiyir hu,á, aur apne ghar ákar shahzádí ká ḥál púchhá. Us ke ghar-wáloṅ ne kahá, "Wuh to muddat se bímár aur majnún ho ga,í hai; bádsháh ne us ko ek makán meṅ, pá ba-zanjír karke, qaid kar rakhá; faqaṭ tumhárí máṅ us ke pás átí játí hai. Aur bádsháh ne ishtihár diyá, ki 'Jo ko,í ki shahzádí ko achchhá karegá, usí ke sáth shádí shahzádí kí kar dúṅgá, aur agar achchhá na karegá, to us ko gardan márúṅgá.' Is khabar ke sunne se, har qism ke ádmí, qaríb ḍeṛh sau ke, á,e, aur 'iláj us ká shurú' kiyá. Magar jab un kí tadbír se ṣiḥḥat na hu,í, tab un sab ko qatl karke sar un ke darwázoṅ par, shahr-panáh ke, laṭakwá diye haiṅ; báqí ḥál tum ko apní máṅ se mufaṣṣal ma'lúm hogá."

Gharaẓ, jab dá,í ne ḥál apne beṭe ká suná, rukhṣat lekar apne ghar ko á,í; beṭe ko, ki jo ba'd ek muddat-i-daráz ke áyá thá, dekhkar khush hu,í. Ba'd thoṛí der ke, shahzádí ká ḥál ẓáhir kiyá. Marzabán ne kahá, "Kisí ṭaraḥ se merí muláqát makhfí shahzádí se ho saktí hai, tá ki maiṅ bhí us ko dekhúṅ, aur imráẓ us ke tashkhíṣ karúṅ." Dá,í ne jawáb diyá, "Is ká ḥál daryáft karke maiṅ kal kahúngí." Yih kahkar wuh shahzádí ke pás ga,í. Dúsre roz, us

Digitized by Google

khwája-sará se, jis ká chaukí pahrá shahzádí ke makán meñ thá, kahá, "Bhá,í, tum ko sh yad ma'lúm hogá, merí ek larkí hai, ki jis ko maiñ ne is shahzádí ke pás dúdh piláyá thá, ka,í baras se maiñ ne us kí shádí kar dí thí; ab wuh mihmán mere ghar meñ á,í hai; shahzádí ko, us ke áne ká ḥál sunkar, us ke dekhne ká kamál ishtiyáq hu,á; agar tumhárí marẓí aur ijázat ho, to áj rát ko wuh shahzádí se ákar muláqát kar jáwe; magar wuh kisí ke sámne nahíñ hotí." Khwája-sará ne kahá, "Bahut achchhá; pahar rát ga,í Bádsháh wásṭe árám karne ke maḥall meñ játe haiñ, tú us waqt us ko le á,iyo; maiñ darwáza khulá rakhúñgá, mujh ko shahzádí kí kháṭir bahut 'azíz hai."

Dá,í ijázat pákar Marzabán ko zanáne kapre pahná, shahzádí ke makán meñ le ga,í, aur qabl is ke, ki Marzabán rú-ba-rú shahzádí ke jáwe, us kí máñ ne shahzádí se khabar áne Marzabán kí aur dar-khwást us ke áne kí wásṭe muláqát ke, ẓáhir kí. Shahzádí Marzabán ká ḥál sunkar bahut khush hu,í aur kahá, ki "Jald, us ko lá." Jab Marzabán ḥáẓir hu,á, shahzádí ke ḥuẓúr meñ ádáb ba-já láyá, aur adab se us ke áge khará hu,á. Shahzádí ne kahá, "Bhá,í Marzabán aur áge á, tá tujh ko achchhí taraḥ se dekhúñ;" aur apne chihre se naqáb utárkar kahá, "Bhá,í bahan meñ parda kyá hai!" Marzabán áge jákar phir ádáb ba-já láyá; shahzádí ne farmáyá, ki "Is waqt maiñ tujh ko dekhkar, kamál khush hu,í, tere dekhne ko merá jí bahut cháhtá thá." Marzabán ne 'arẓ kiyá, ki "Ghulám ko áp ne is pursish se sarfaráz kiyá, maiñ hamesha ḥuẓúr kí yád aur du'á-i-daulat meñ rahá kartá thá; Khudá ne phir áp ke qadam dikhlá,e." Yih kahkar, wuh apní kitáb-i-ramal wa-ghaira kí kholkar cháhtá thá, ki ḥál shahzádí aur us kí bímárí ká dekhe. Shahzádí ne kitáb aur un sab sámán-i-ḥáẓirát ko dekhkar Marzabán se kahá, "Bhá,í Marzabán, kyá tú mujh ko saudá,í yá áseb-zada taṣawwur kartá hai, maiñ chañgí bhalí, apne hosh wa ḥawás meñ húñ. Logoñ ne, ki mere dil ke ḥál se wáqif nahíñ, mujh ko díwána majnún baná rakhá hai; na to áj tak kisí ko merá ḥál ma'lúm hu,á, aur na kisí ne us kí tadbír kí." Phir us shahzádí ne sárá ḥál jawán-i-ḥasín ke sone ká us ke sáth, aur 'áshiq hone apne ká us par, aur badalná añgúṭhiyoñ ká ek dúsre ke sáth, mufaṣṣal bayán kiyá; aur kahá, "Usí jawán ká firáq meñ merá yih ḥál hu,á, aur merí ṣiḥḥat usí ke milne par mauqúf hai; ko,í mere iẓṭiráb ko dekhkar díwána kahtá hai, aur ko,í áseb-zada; ḥaqíqat

Digitized by Google

meñ na maiñ díwání saudá,í húñ, aur na kisí jinn wa parí ká mujh par áseb."

Marzabán yih sab ḥál shahzádí se sunkar, der tak 'álam-i-taḥaiyir meñ chup khaṛá rahá. Phir ba'd der ke 'arẓ kiyá, ki "Shahzádí, mujh ko tumháre kahne ká yaqíñ, aur tumhárá ḥál kamá-ḥaqquhu ma'lúm hu,á; tum khátir-jama' rakho, thoṛe roz aur ṣabr karo, maiñ wáste talásh karne us jawán ke játá húñ; agar marẓí Khudá kí hai, to maiñ jald ḍhúñḍhkar us ko tumháre pás látá húñ; aur bidún lá,e us ke, muñh apná na dikhlá,úñgá. Aur jab mere áne kí khabar is shahr meñ sunná, yaqín karná, ki tumhárá maṭlab ḥáṣil kar áyá húñgá." Yih kahkar shahzádí se rukhṣat hu,á; aur ṭaiyárí kar wáste kám shahzádí ke az-sar-i-nau safar ikhtiyár kiyá; aur shahr-ba-shahr aur mulk-ba-mulk aur jazíra-ba-jazíra gayá. Jaháñ par játá wahíñ shuhra ḥusn-o-jamál Badaurá aur us kí bímárí ká suntá. Badaurá nám usí shahzádí,e-Chín ká thá, aur wuh isí nám se tamám mulk-i-Chín meñ mashhúr thí.

Ákhir Marzabán safar kartá hu,á ba'd chár mahíne ke, ek shahr meñ, ki bahut ábád aur lab-i-daryá thá, pahuñchá, aur nám Qamaru-z-Zamán, aur us kí bímárí ká, ki miṣl shahzádí,e-Chín ke thí, suná. Dil meñ khush hokar waháñ ke báshindoñ se púchhá, ki "Yih shahzáda kis mulk meñ rahtá hai?" Logoñ ne kahá, "Qamaru-z-Zamán ke jazíra meñ jáne kí do ráh haiñ, ek khushkí kí aur ek daryá kí; ráh tarí kí ba-nisbat khushkí ke bahut nazdík hai." Marzabán ne usí ko ikhtiyár karke, ek jaház par saudágar ke, ki usí ṭaraf ko játá thá, sawár hu,á. Jo hawá muwáfiq aur bá-murád thí, jaház jald us jazíre meñ, jahán Qamaru-z-Zamán thá, pahuñchá; magar jab qil'e ke muttaṣil áyá, ba-ḥukm Qaẓá-o-qadar, wuh jaház paháṛ se ṭakkar khákar ṭúṭ gayá; aur sab log ma' asbáb jaház ke ḍúb ga,e. Magar Marzabán, ki 'ilm-i-shináwarí meñ ustád thá, ásre se ek takhte ke pairtá hu,á qil'e ke tale, jaháñ Qamaru-z-Zamán ko us ke báp ne rakhá thá, pahuñchá. Ittifáqan us waqt Sháh-Zamán bhí baiṭhá, daryá kí ṭaraf dekh rahá thá; Marzabán ko ḍúbte aur pairte dekhkar wazír ko ḥukm kiyá, ki "Jald is ádmí ko daryá se nikalwá, khabar-dár, ḍúbne na páwe." Maláḥ ḥukm pákar Marzabán ko háthoñ háth daryá se nikál bádsháh ke ḥuẓúr meñ le ga,e.

Bádsháh ne us ke qiyáfe se taṣawwur kiyá, ki yih shakhṣ dánishmand aur tajriba-kár saiyáḥ ma'lúm hotá hai; shahzáde ke ḥál se iṭṭilá' karke us se 'iláj us ká kiyá cháhiye. Phir bádsháh ne sárá ḥál Qamaru-z-Zamán ká Marzabán se

Digitized by Google

kahkar, shahzáde ke makán meñ le gayá. Marzabán ko ḥál sunne, aur dekhne shahzáde, aur tabdílí añgushṭarí se s̤ábit hu,á, ki yih wuhí jawán-i-ḥasín hai, ki jis par shahzádí,e-Chín kí 'áshiq hu,í hai; aur is shahzáde ká, ki us shahzádí par farefta hai, us ke firáq meñ yih ḥál ho gayá. In sab báton̄ ko taṣawwur kar aur k͟hiyál meñ rakh, bádsháh se 'arẓ kiyá, ki "Maiñ ek gharí ke wáste cháhtá húñ, ki tanhá,í meñ, shahzáde se kuchh bát-chít karúñ." Bádsháh, Marzabán ko tanhá shahzáde ke pás chhoṛkar dúsre makán meñ já baiṭhá. Qamaru-z-Zamán ne, tanhá,í meñ us se púchhá, "Tum kaun ho? aur kaháñ se á,e?" Marzabán ne jawáb diyá, "Maiñ rahne-wálá mulk-i-Chín ká húñ; us bíbí se, jo tumhárí bag͟hal meñ so,í thí, aur us par tum 'áshiq hu,e ho, aur añgushtarí jis kí tum ne badlí hai, maiñ k͟húb wáqif aur ágáh húñ. Wuh, beṭí bádsháh Jalílu-l-Qadr mulk-i-Chín kí hai, aur us bádsháh ko log Gaur kahte haiñ, aur shahzádí ká nám Badaurá; wuh bhí tumháre 'ishq meñ mubtalá, aur firáq meñ tumháre din rát be-chain rahtí hai. Chunánchi us shahzádí ne mujh se, ki us ká maḥram-ráz, aur k͟hána-zád húñ, us rát ká ḥál, jis meñ wuh tumháre pás so,í thí, mufaṣṣal bayán kiyá. Magar us ke báp ne us ko díwána saudá,í samajhkar, us ko qaid meñ rakhá hai; aur apne mamálik maḥrúsa meñ ishtihár diyá, 'Jo shak͟hṣ is shahzádí ko achchhá kare, usí ke sáth shádí shahzádí kí karúñ, aur wuhí, ba'd mere, málik mulk ká hogá; aur agar, ba'd tadbír aur 'iláj karne ke, achchhá na kar sakegá, us ko gardan márúñgá.' Chunánchi us waqt se ab tak qaríb ek sau pachás ádmí, ki unhoñ ne da'wa us ke achchhá karne ká kiyá, aur na kar sake, ján se máre ga,e; aur sar un ke darwázoñ meñ shahr ke laṭká,e ga,e haiñ. Tum al-batta us shahzádí ko, ki tumháre hí firáq meñ bímár hai, achchhá karoge, aur muwáfiq sharṭ ká us ká báp shádí us kí, tumháre sáth kar degá. Ab tum ko cháhiye, ki qabl ik͟htiyár karne is safar dúr wa daráz ke tan-durust aur qawí ho já,o, tá taḥammul safar-i-Chín ká, ki yaháñ se bahut dúr hai, kar sako." Marzabán kí in báton̄ ne tás̤ír 'ajíb wa g͟haríb Qamaru-z-Zamán ke dil meñ bak͟hshí, ki usí waqt, ba-ummed wiṣál apne maḥbúb ke, qawí-dil hokar bistar-i-ná-tawání se tan-durust uṭh khaṛá hu,á, aur poshák mañgwákar pahní, aur k͟háṣa ba-rag͟hbat tamám apne báp ke sáth hañsí, k͟hushí se tanáwul farmáyá, aur har ek se hañsne bolne lagá.

Bádsháh Qamaru-z-Zamán ko ṣaḥíḥ aur k͟hush-dil pákar niháyat masrúr hu,á, aur us ko gale se lagákar bahut piyár

Digitized by Google

kiyá, aur us qil'e se nikálkar apne maḥall meñ le gayá; aur da'wat khásṣ aur da'wat 'ám kí karke apne mutawassil aur mulázimín ko ba-'ináyat khil'athá,e fákhira, aur in'ám wa ikrám ke sar-faráz farmáyá; aur gharíboñ aur muḥtájoñ ko khairát se mál-á-mál kar diyá; qaidiyoñ ko joṛe aur naqd dekar chhoṛ diyá. Gharáẓ báshinde us mulk ke, jis qadr shahzáde kí bímárí se ghamgíñ aur dilgír the, us se ziyáda khush-núd aur shádmán hu,e. Qamaru-z-Zamán, ki firáq meñ shahzádí,e-Chín ke, ek muddat tak khwáb-o-khur, aur tabdíl poshák se áshná na thá, ba'd ḥammám aur badalne poshák sháhána ke, khúb soyá, aur phir bedár hoke, kháṣa khúb tanáwul farmáyá. Thoṛe dinoñ meñ ba-sabab kháne ghizá,oñ-i-laṭíf muqawwí ke, us meñ khúb táqat á,í, aur rang-o-rúp us ká khúb niklá.

Al-gharaẓ, jab us ne apne meñ itní tuwáná,í pá,í ki safar mulk-i-Chín ká kar sake, Marzabán se kahá, ki "Ab tum mujh ko Chín meñ le chalo, ziyáda is se, mujh meñ táqat aur ṣabr judá,í shahzádí,e-Chín ká nahíñ, aur siwá,e is ke, wuh bhí alam-mahjúrí se, jis meñ mubtalá hai, rihá,í pá,e, us ká ranj bi-'ainihi, merá ranj hai; magar maiñ is amr meñ mutaḥaiyir húñ, báp merá, ki mujh par 'áshiq hai, aur ek ghaṛí kí mufáraqat merí us ko gawára nahíñ, kyúñkar rawá-dár aise safar dúr wa daráz ká hogá." Yih kahkar Qamaru-z-Zamán rone lagá. Marzabán ne 'arẓ kiyá, ki "Áp sach farmáte haiñ, magar ek ṣúrat áp ke nikalne kí yaháñ se hai; áp wáste do chár roz ke ijázat shikár kí Bádsháh se ṭalab kareñ, yaqíñ hai ki wuh ba-liḥáẓ tafríḥ ṭab'iyat ke parwánagí shikár kí deñge. Us waqt áp thoṛe logoñ ke sáth mujh ko ham-ráh lekar fulání samt ko rawána húñ; aur do ghoṛe niháyat chálák aur tez-raftár kotal, apne sáth rakhiye; ham do tín manzil tak ba-baháne shikár ke yaháñ se já,eñge, phir poshída sab se, un ghoṛoñ par sawár hokar ráh manzil-i-maqṣúd kí leñge." Shahzáde ko ṣaláḥ Marzabán kí pasand á,í.

Dúsre roz Qamaru-z-Zamán ne mauqa' páke, ijázat shikár khelne kí Bádsháh se lí, aur ṭaiyárí safar kí kar, aur Marzabán ko ham-ráh le, rawána hu,á. Ba'd ṭai karne chand farsakh ráh ke, shám ke waqt ek kárwán-sará meñ utrá, aur ba'd farághat ta'ám ke, árám farmáyá. Jab ádhí rát guzrí, Marzabán ne shahzáde Qamaru-z-Zamán ko jagákar kahá, ki "Ab tum libás apná utárkar, libás apne sá,is ká pahan lo." Shahzáde ne jaldí se tabdíl libás ká kiyá, aur wuh donoñ ghoṛoñ-i-tez-raftár par sawár ho, aur ek tísrá ghoṛá kotal apne sáth le, aur sab naukaroñ ko sará,e

Digitized by Google

meñ sotá chhoṛ, rawána hu,e. Ṣubḥ hote, wuh donoñ ek jangal meñ do-ráhe par pahuñche. Marzabán wahán ghoṛe par se utrá, aur tísre ghoṛe ko, jo kotal thá, ẕabḥ kar, khún us ke se, libás pur-takalluf shahzáde ká phárkar rañgá, aur usí do-ráhe meñ ḍál diyá. Shahzáde ne Marzabán se púchhá, ki "Yih amr kyúñ kiyá?" Marzabán ne jawáb diyá, "Is wáste, ki wuh log, jin ko áp sará,e meñ sote chhoṛ á,e haiñ, áp ko na pákar talásh kareñge, aur jab ḍhúñḍhte hu,e, wuh sab yahán par pahuñcheñge, áp ke kapṛe khún-álúda dekhkar jáneñge, ki ko,í jánwar-i-darinda, dushmanoñ ko márkar, khá gayá hai, aur mujh ko taṣawwur kareñge, ki Bádsháh ke khauf se kisí ṭaraf ko bhág gayá. Ákhir máyús hokar yahíñ se phir já,eñge, píchhá hamárá na kareñge. Is ṣúrat meñ, ham ko un ke háth se, furṣat milegí; aur be-khauf wa khaṭar ráh ko ṭai kareñge; aur jab tak, ki wuh Bádsháh se khabar kareñ, ham bahut dúr nikal já,eñge."

Al-gharaẓ, wahán se Qamaru-z-Zamán aur Marzabán, ashrafiyáñ aur jawáharát, jo ham-ráh le liye the, ṣarf karte hu,e kabhí khushkí ke raste, aur kabhí tarí kí musáfat, ṭai karte hu,e, chale játe the. Yahán tak, ki wuh ma' ul-khair dáru-l-riyásat mulk-i-Chín meñ pahuñche; aur ek sará,e meñ utarkar, tín roz tak wáste daf'a karne, mándagí safar ke árám kiyá. Marzabán ne, is 'arṣe meñ libás, nujúmiyoñ aur ḥakímoñ ká, muwáfiq qadd shahzáde ke, banwáyá. Phir ba'd tín din ke ḥammám meñ jákar donoñ nahá,e. Ba'd is ke Marzabán ne libás nujúmiyoñ ká, shahzáde ko pahnákar, kahá, ki "Ab tum us makán meñ, jahán ḥakím wa-ghaira, wáste achchhá karne shahzádí ke, jákar, iẓhár karte haiñ, utro; aur maiñ wáste khabar karne shahzádí ke, játá húñ." Yih kahkar, wuh apne ghar áyá; aur apní máñ se muláqát karke kahá, ki "Isí waqt, tú jákar, shahzádí se, merí khabar áne kí kar, tá wuh is khabar se khush aur muṭma,in ho."

Qamaru-z-Zamán ne, wahán ká sab ḥál daryáft karke, libás nujúmí ká pahná, aur Bádsháh ke maḥall ke níche jákar pukárná shurú' kiyá, ki "Maiñ wáste achchhá karne shahzádí,e-Chín ke, bahut dúr se, is ummed par áyá húñ, ki agar shahzádí merí tadbír aur 'iláj se achchhí ho to Bádsháh ba-mújib apne qaul wa iqrár ke, shahzádí kí shádí mere sáth kar de; aur agar us ko achchhá na kar sakúñ, to Bádsháh mere wáste ḥukm qatl ká de." Bádsháh ke mulázimín aur shágird pesha ne, Qamaru-z-Zamán ko kam-sinn aur ḥasín dekhkar, bahut afsos kiyá, aur kahá, "Ai jawán,

Digitized by Google

apní jawání par raḥm kar, bahut ádmí isí hawas meṅ qatl hu,e, aur sar un ke darwázoṅ par shahr ke laṭká,e ga,e. Shahzádí ko, ki áj tak kisí ne us ká maraẓ tak tashkhíṣ nahíṅ kiyá, tú achchhá na kar sakegá, muft meṅ terí ján já,egí." Qamaru-z-Zamán un ke samjháne se báz na áyá, aur wuhí ṣadá phir kí. Ákhir majbúr hokar us ko wazír ke pás le ga,e, aur wazír-i-a'ẓam ne us ko Bádsháh ke ḥuẓúr meṅ ḥáẓir kiyá.

Qamaru-z-Zamán játe ke sáth, pahlú meṅ Bádsháh ke baiṭh gayá. Bádsháh us kí is adá se ná-khush na hu,á, balki us kí jawání par afsos kiyá, ki "Yih bhí miṣl auroṅ ke ján se márá já,egá." Bádsháh ne wuhí qaul aur paimán aglá, Qamaru-z-Zamán se likhwákar, shahzádí ke makán meṅ bhijwá diyá. Khwája-sará ne, Qamaru-z-Zamán ko, ek dálán meṅ muttaṣil ḥujre shahzádí ke biṭhláyá, aur áp, wásṭe khabar karne ke, ḥuẓúr meṅ shahzádí ke gayá. Aur 'arẓ kiyá, ki "Ek nau-jawán, niháyat ḥasín, wásṭe achchhá karne ke áyá hai; ḥukm ho, to us ko áp ke ḥuẓúr meṅ ḥáẓir karúṅ." Shahzádí ne farmáyá, "Jald us ko lá." Khwája-sará ne Qamaru-z-Zamán ke pás ákar, kahá, ki "Ḥuẓúr meṅ shahzádí ke chalo, aur jo tadbír tum ne apne nazdík, wásṭe us ke achchhá karne ke, ṭhahrá,í hai 'amal meṅ lá,o." Qamaru-z-Zamán ne jawáb diyá, ki "Maiṅ yahíṅ se shahzádí ko achchhá karúṅgá, us ke ḥujre meṅ jáne kí ḥájat nahíṅ." Yih kahkar shahzáde ne qalam dawát nikál aur sárá qiṣṣa us rát ká, ki jis meṅ shahzádí us ke sáth so,í thí, likh, aṅgushtarí us meṅ malfúf kar band kiyá. Khwája-sará ke háth diyá aur kahá, "Ai dost, yih khaṭṭ le jákar, apní shahzádí ko de."

Jab khwája-sará ne, khaṭṭ ko shahzádí Badaurá ke ḥawále kiyá, wuh ba-mujarrad kholne, aur paṛhne khaṭṭ, aur dekhne, apní aṅgushtarí ke, zanjír ko, ki us ke páṅoṅ meṅ paṛí thí, toṛkar, darwáze kí ṭaraf dauṛí; aur Qamaru-z-Zamán ko dekhte hí pahcháná, ki yih wuhí jawán hai, jis ko maiṅ ne us rát ko dekhá thá; aur aṅgúṭhí merí apní aṅgúṭhí se badlí thí; aur isí ko dekhkar, maiṅ 'áshiq aur be-qarár hu,í, aur isí ke firáq meṅ merá yih ḥál hu,á. Qamaru-z-Zamán ne bhí shahzádí ko pahcháná, ki yih wuhí bíbí hai, jo merí baghal meṅ so,í thí, aur maiṅ isí ke 'ishq meṅ, mubtalá hokar majnún aur az-khud-rafta hu,á. Phir to wuh donoṅ dauṛkar ek dúsre se baghal-gír hu,e aur khushí ká roná ro,e; aur is waṣl ghair-mutaraqqib se ḥairán rahe. Phir khwája-sará ne, un donoṅ ko waháṅ se lákar ḥujre meṅ biṭhláyá. Shahzádí Badaurá ne apní aṅgushtarí phir

Digitized by Google

Qamaru-z-Zamán ko dekar, kahá, ki "Tum is añgushtarí ko apne hí pás rakho, aur tumhárí añgushtarí, maiñ, mánind ḥirz-i-ján ke, apne pás rakhúñgí."

Khwája-sará, yih ḥál dekhkar, Bádsháh ke ḥuẓúr meñ dauṛá gayá, aur 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand, jitne nujúmí aur ṭabíb, wáste achchhá karne shahzádí ke á,e the, sab ko 'aql se bahra na thá. Is nujúmí,e jawán ne, bidún dekhne shahzádí aur álát nujúm wa-ghaira ke, us ko achchhá kiyá. Ab wuh shahzádí, Khudá ke faẓl-o-karam se, apne hosh wa ḥawás meñ hai."

Bádsháh, yih khush khabarí sunkar shahzádí ke makán meñ gayá, aur us ko ba-ḥál dekhkar, apne síne se lagáyá. Ba'd us ke Qamaru-z-Zamán se mu'ánaqa karke, shahzádí Badaurá ká háth Qamaru-z-Zamán ke háth meñ pakṛá diyá, aur kahá, "Maiñ ne jo sharṭ kí thí, us ko ífá kiyá. Ab batá,o, ki tum kaun ho, aur kis mulk se yaháñ á,e, aur ḥasab-o-nasab tumhárá kyá hai?" Qamaru-z-Zamán ne, ba'd ba-já láne ádáb, aur adá,e-shukr ke, ẓáhir kiyá, ki "Maiñ na nujúmí húñ aur na ṣáḥir; faqaṭ apne maṭlab ke wáste, bhes nujúmí ká banáyá thá, aur maiñ shahzáda paidá,ishí húñ; farzand Bádsháh Jalílu-l-Qadr ká, baṭn ṣe malika ke, nám merá Qamaru-z-Zamán, aur nám báp mere ká Sháh-Zamán, mulk us ká jazíra-i-kalán, mashhúr ba-Chaildrin-Khāldán hai." Ba'd is ke, apní sar-guẓasht, aur ḥál dekhne shahzádí Badaurá ká, aur ta'ashshuq ek dúsre ká, ek hí waqt meñ, aur badalná añgushtarí ká, sab mufaṣṣal Bádsháh-i-Chín se bayán kiyá. Bádsháh is qiṣṣa-i-'ajíb ko sunkar, niháyat mutaḥaiyir hu,á, aur kahá, ki "Yih qiṣṣa 'ajíb wa gharíb is lá,iq hai, ki sone likhwákar khazáne meñ rakhá já,e."

Phir apne arkán-i-daulat ko ḥukm kiyá, ki "Jald ṭaiyárí shádí kí ho." Thoṛe 'arṣe meñ, sárá asbáb aur sámán kat-khudá,í ká muwáfiq, waháñ kí rasm ke ṭaiyár wa muhaiyá kiyá gayá. Bádsháh-i-Chín ne baṛí dhúm se shádí kí, aur us kí tamám qalam-rau meñ, khushí is shádí kí phailí. Qamaru-z-Zamán shahzáda aur Badaurá shahzádí waṣl ẓáhirí aur báṭiní, ek dúsre se bahra-war aur kám-yáb hu,e. Phir Bádsháh ne ḥál Marzabán kí ján-fisháni aur miḥnat wa mushaqqat ká, ki wáste shahzádí Badaurá ke kí thí, sunke baṛá martaba us ká kiyá.

Darmiyán is khushí aur khurramí ke, Qamaru-z-Zamán ne ek rát khwáb meñ dekhá, ki báp us ká ḥálat-i-naz' meñ kahtá hai, ki "Há,e, afsos, merá farzand Qamaru-z-Zamán mujh se judá hu,á, aur us ká judá honá, sabab merí halá-

Digitized by Google

kat ká hai." Shahzáda yih khwáb-i-pareshán dekhkar chauṅk paṛá, aur rone lagá. Us ká roná sunkar, shahzádí Badaurá bhí jág uṭhí, aur ghabrákar púchne lagí, ki "Ṣáḥib, khair to hai, aise muẓṭarr hokar kyúṅ rote ho?" Qamaru-z-Zamán ne khwáb ká ḥál bayán kiyá; shahzádí ne ba-firásat daryáft kiyá, ki us kí marẓí báp ke pás jáne kí hai. Us ne, us waqt, us kí tasallí kí. Dúsre din mauqa' pákar, apne báp se is ḥál ko ẓáhir kiyá, aur ek baras kí rukhṣat wásṭe apne aur Qamaru-z-Zamán ke ṭalab kí. Bádsháh taw'an wa karhan ráẓí hu,á, aur durustí asbáb-i-safar kí jald karke, un donoṅ ko rukhṣat kiyá. Aur Qamaru-z-Zamán se tákíd kí, ki "Ba'd ek baras ke ẓarúr tum is mulk meṅ phir áná." Ghoṛe, háthí, wa-ghaira asbáb be-shumár, aur jawáharát lákhoṅ ká dekar, beṭí aur dámád ko rukhṣat kiyá, aur áp bhí ka,í manzil tak, un ke sáth gayá.

Ab yaháṅ se ḥál muṣíbatoṅ ká jo Qamaru-z-Zamán par guzríṅ, bayán kiyá játá hai. Ai Shahryár, Qamaru-z-Zamán ko ba'd ṭai karne chand manzil, aur guzarne ek mahíne ke, asná,e ráh meṅ, ek baṛá maidán milá. Us roz us ne, ba-sabab mándagí,e-safar aur ḥarárat-i-hawá ke, apne meṅ táb chalne kí na pákar shahzádí Badaurá se kahá, "Agar kaho, to áj isí já par darakhtoṅ ke sá,e ke níche maqám kareṅ; is wásṭe ki ba-sabab mutawátir kúch ke fauj wa-ghaira ham-ráhí kí thak ga,í hai." Badaurá ne jawáb diyá, ki "Maiṅ bhí cháhtí húṅ, ki maqám ho, tá bahíṛ wa buṅgáh, ki píchhe rah ga,í hai, pahuṅch já,e, aur áj ke din sastá,eṅ." Qamaru-z-Zamán ne sardároṅ ko ḥukm kiyá, ki "Áj isí maidán meṅ utro." Farráshoṅ ne muwáfiq ḥukm ke, jaldí kheme, sará,e-che já-ba-já istád kar diye, aur lashkar bhí qaríne se utar paṛá. Badaurá, ki garmí se niháyat be-chain thí, apne kheme meṅ, ki gahne darakhtoṅ ke sá,e ke níche istáda thá, palang par jákar so rahí. Qamaru-z-Zamán bhí thoṛí der ke ba'd, usí kheme meṅ áyá, shahzádí ko sote dekhkar, chupke se áp bhí ek ṭaraf ko leṭ rahá. Ba-mujarrad leṭne ke, naẓar us kí kamar-band par Badaurá ke paṛí, jis meṅ jawáhar, bahut girán bahá qism almás wa-ghaira se jaṛe hu,e the; aur shahzádí ne waqt istiráḥat us ko apní kamar se kholkar wahíṅ par rakh diyá thá. Aur sáth us kamar-band ke, ek baṭú,á zar-baft ká bandhá hu,á dekhá; aur ṭaṭolne se ma'lúm hu,á, ki ko,í chíz sakht sí hu,í, us meṅ hai. Jab us ko kholá, ek takhtí la'l kí, jis meṅ kuchh taṣwíreṅ, aur nuqúsh kanda the, pá,í. Qamaru-z-Zamán ne taṣawwur kiyá, ki yih takhtí bahut besh qímat hogí. Shahzádí ne be-parwá,í se, us ko utárkar ḍál diyá, na to iḥtiyáṭ

Digitized by Google

se kamar-band ko kisí ṣandúq meñ rakhá, aur na kisí khawáṣṣ ko sauñpá. Ba-har-kaif Qamaru-z-Zamán ne, us ko apní zer naẓar rakhá; ḥaqíqat us takhtí kí yih hai, ki wuh Malika-i-Chín ne shahzádí Badaurá ko dí thí; aur wuh ek ṭalism thá, ki Qamaru-z-Zamán ko us kí kaifiyat se iṭṭilá' na thí. Us ne cháhá, ki us ke nuqúsh ko achchhí ṭaraḥ se dekhe. Kheme se báhar le jákar roshní meñ us ke ḥurúf muláḥaẓa karne lagá.

Ittifáqan, ko,í jánwar-i-parinda-shikárí, us ṭalism ko, ṭukṛá gosht ká taṣawwur karke, jhapṭá már, Qamaru-z-Zamán ke háth se le gayá. Shahzáda is amr se niháyat mutaraddid hu,a, aur dil meñ taṣawwur kiyá, ki aisí nádir chíz, merí piyárí shahzádí kí, is ṭaraḥ se zá'í ho; kisí ṭaraḥ se is ko is jánwar se chhín liyá cháhiye. Wuh chiṛiyá us ṭalism ko liye hu,e, ek maidán meñ, ki thoṛe fáṣile par thá, já baiṭhí. Qamaru-z-Zamán ne us ká píchhá kiyá; jab wuh nazdík játá, chiṛiyá uṛkar us se dúr já baiṭhtí. Isí ṭaraḥ se, wuh píchhe us ke lagá hu,á chalá játá thá. Phir wuh jánwar ṭalism kí takhtí ko nigal gayá, aur bahut dúr uṛkar já baiṭhá. Phir Qamaru-z-Zamán ne ta'áqub us ká kiyá, yahán tak ki wuh apne lashkar se bahut dúr nikal gayá. Qaríb shám ke, chiṛiyá ko ek kháristán meñ gherkar, qaṣd kiyá, ki pakaṛ le. Jab nazdík us ke pahuñchá, wuh uṛkar ek baṛe buland darakht kí phunang par já baiṭhí. Us waqt Qamaru-z-Zamán us se máyús hokar, dil meñ kahne lagá, ki "Yih jánwar ab kisí ṭaraḥ se háth na lagegá"; majbúr hokar qaṣd apne kheme-gáh ká kiyá. Ba-mujarrad phirne ke, yih khiyál meñ áyá, ki baṛí ḥaif kí bát hai, ki bidún páne ṭalism ke, muñh apná shahzádí ko dikhlá,úñ. Isí andeshe aur fikr meñ, bhúká piyásá jangal meñ, tale us darakht ke, jis par chiṛiyá baiṭhí thí, so rahá.

Fajr ko wuh chiṛiyá, us darakht se uṛkar ek samt ko rawána hu,í, shahzáda bhí us ke píchhe chalá. Wuh roz bhí, us ke ta'áqub meñ be-fá,ida dauṛte guẓrá; shám ke waqt, shiddat se bhúk ke, janglí mewe khákar fi-l-jumla, ásúda hu,á.

Gharaẓ das din tak, isí ṭaraḥ se chiṛiyá ká píchhá kiyá; shám ko, wuh jánwar kisí buland darakht par baiṭhkar baserá letá, aur Qamaru-z-Zamán níche us darakht ke so rahtá. Gharaẓ gyárahweñ roz, wuh donoñ, ek shahr meñ pahuñche; aur wuh chiṛiyá, ba-sabab bulandí aur áṛ 'imárat ke, us kí naẓar se ghá,ib ho ga,í; aur shahzáda ṭalism ke páne se máyús hokar cháhtá thá, ko,í shakhṣ mile, ki us kí madad is gham wa tanhá,í meñ kare. Isí khiyál meñ shahr

Digitized by Google

ke andar, ki lab-i-daryá aur bandar ábád thá, gayá; aur der tak us shahr ke kúchoṅ galiyoṅ meṅ phirá. Lekin kisí shakhṣ se ki us ke ḥál par tawajjuh aur iltifát kartá, muláqát na hu,í, aur na nám, aur nek-o-bad us ko ma'lúm hu,á. Ákhir, wahán se daryá ke kináre ákar, sair karne lagá. Yahán tak ki ek bágh meṅ, jis ká darwáza khulá hu,á thá, gayá. Us ke bágh-bán ne Qamaru-z-Zamán ko ajnabí aur Musalmán jánkar, jald darwáza bágh ká andar kí ṭaraf se band kar liyá. Qamaru-z-Zamán ne muta'ajjib hokar, us málí se púchhá, "Tú ne darwáze ko kis wáste band kiyá?" Us ne jawáb diyá, ki "Maiṅ ne tum ko musáfir aur Musalmán samajhkar, darwáze ko band kar liyá hai, is wáste, ki is shahr ke sab báshinde but-parast aur Musalmánoṅ se kamál 'adáwat rakhte haiṅ; agar kisí Musalmán ko páte haiṅ, us ká áziyat dená, un ke mazhab meṅ bahut mújib sawáb aur ajr ká hai; ta'ajjub hai ki tum is shahr meṅ bahut phire, magar kisí ne tum se ta'arruz nahíṅ kiyá, aur na áziyat pahuṅchá,í; shukr Khudá ká, ki tum un but-parastoṅ se maḥfúz rahe."

Qamaru-z-Zamán ne us mard-i-pír kí, is gham-khwárí aur musáfir-nawází se, jo jastan-ilah us ke ḥaqq meṅ kí thí, niháyat shukr-guzárí kí. Phir bágh-bán ne kahá, "Tum thake máṅde ho kuchh khá píke árám karo." Chunánchi us ne apne jhopṛe meṅ shahzáde ko le jákar kháná khiláyá; Qamaru-z-Zamán ne ásúda ho sárá ḥál apná bágh-bán se záhir kiyá. Aur rokar kahá, ki "Ab kyúṅkar phir us shahzádí se, jo merí piyárí bíbí hai, milúṅgá, aur us ko lekar, apne báp ke mulk meṅ pahuṅch sakúṅgá, aur kuchh ma'lúm nahíṅ, ki wuh shahzádí, ab tak usí maidán meṅ paṛí hai, yá wahán se kúch kar áge ko rawána hu,í; gyárah roz mujh ko use chhoṛe hu,e." Bágh-bán ne jawáb diyá, ki "Yahán se ek baras kí ráh par mulk Musalmánoṅ ká hai, aur un mulkoṅ ke bádsháh sab Musalmán haiṅ; magar sab mulkoṅ aur shahroṅ se, nazdík shahr-i-Abúní kináre daryá ke hai, aur wahán se log bahut jald aur árám se jazíra-i-Chaildrin-Khaldán meṅ pahuṅchte haiṅ. Har baras ek saudágar shahr-i-Abúní se is shahr meṅ átá hai, yahán ká mál wa asbáb kharíd karke, shahr-i-Abúní ko le játá hai; phir wahán se jazíra-i-Chaildrin-Khaldán ko. Agar chand roz tum áge is shahr meṅ wárid hote, to us saudágar ke jaház par maiṅ tum ko sawár kar detá, tum ba-khúbí apne mulk ko pahuṅch játe. Ab ba'd ek baras ke, wuh jaház yahán par áwegá, jab tak tum mere jhopṛe ko apná ghar be-takalluf samajhkar raho."

Digitized by Google

Qamaru-z-Zamán us shahr-i-ajnabí meñ, na to kisí se ta'áruf rakhtá thá, aur na ko,í us ke ḥál se ágáh. Bágh-bán ká makán aur us kí rafáqat ko bahut ghanímat jáná; aur us ke sáth rahkar jaház ke áne ká intiẓár karne lagá. Din ko bágh-bán ke sáth, bágh ke kám meñ mashghúl rahtá; aur tanhá,í meñ Badaurá shahzádí ko yád karke roya kartá thá.

Ab ham, is já se ḥál shahzádí,e-Chín ká, jo apne kheme meñ so ga,í thí, likhná shurú' karte haiñ.

Jab wuh shahzádí bedár hu,í, Qamaru-z-Zamán ko ghá,ib pákar bahut ḥairat meñ á,í. Phir us ne apne kamar-band ko dekhá, ki thailí khulí hai, aur takhtí ṭalism kí us meñ nahíñ. Badaurá ne khiyál kiyá, ki sháyad shahzáda ṭalism ko wáste imtiḥán karne ke le gayá. Rát tak us ke áne kí muntaẓir rahí; jab rát ko bhí na áyá Badaurá, is ke na áne se, kamál muẓṭarr aur be-chain hu,í; aur hazároñ la'nat aur nafrín us ṭalism aur us ke banánewále par kíñ. Agar pás adab ká na hotá, to malika-i-Chín ko bhí, jis ne aisí chíz-i-muhlik use dí thí, kuchh kahtí.

Agarchi shahzádí ba-sabab kho,e jáne Qamaru-z-Zamán ke, kamál muẓṭarr aur be-qarár hu,í, lekin sar-i-rishta-i-'aql wa sha'úr ká, jo har ḥál meñ ráh-numá insán ká hai, use háth se na diyá, aur kamál jur,at aur dilerí ko kám farmáyá. Siwá,e Badaurá aur us kí chand khawáṣṣoñ ke, ko,í dúsrá us ke ahl-i-lashkar se, ḥál ghá,ib ho jáne Qamaru-z-Zamán se muṭṭali' na thá; is wáste, ki wuh sab, ba-sabab mándagí,e ráh, aur tapish áftáb ke, apne khemoñ meñ gháfil so rahe the. Badaurá ne taṣawwur kiyá, ki agar ahl-i-sipáh wa-ghaira, is ḥál se ágáh húñ, to sháyad qaṣd ghadr aur namak-harámí ká kareñ. Liháẓá, us ne apne dil ko sakht kar aur tasallí de, sab khawáṣṣoñ ko ḥukm kiyá, ki "Khabar-dár, tum se na ko,í maẕkúr gum ho jáne shahzáde ká, kisí ahl-i-fauj aur shágird-pesha se kare; aur na ko,í aisí ḥarakat 'amal meñ lá,e ki, jis se yih ḥál kisí ko ma'lúm ho." Yih kahkar, áp libás mardána Qamaru-z-Zamán ká pahankar aisá apne ta,íñ misl shahzáde ke banáyá, ki ko,í us ko pahchán na saká. Aur ḥukm kiyá, ki "'Alá-ṣ-ṣabáḥ, asbáb lád phándkar jald yaháñ se áge ko kúch kareñ." Jab sab ámáda rawánagí ke hu,e, us ne ek khawáṣṣ ko kahá, ki "Merí pálkí meñ, ba-já,e mere, sawár ho le; aur áp ghoṛe par sawár hokar, us maidán-i-manḥúṣ se áge ko rawána hu,í."

Ba'd ka,í mahíne ke safar khushkí aur daryá ká karke, cháhtí thí, ki jazíra-i-Kháldán ko, ki waṭan us ke shauhar

Digitized by Google

ká hai, já,e. Ráh meñ dáru-l-mulk jazíra-i-Abúní ká, us ko milá. Us ke mulázim, jaház se utarkar, wáste talásh karne makán farodgáh shahzádí ke, shahr meñ ga,e. Zabání un logoñ ke Bádsháh-i-Abúní ko, jis ká nám Armanus thá, ma'lúm hu,á, ki jaház ne Qamaru-z-Zamán shahzáde ke pahuñchkar langar-gáh meñ langar kiyá; aur wuh shahzáda bahut dúr se safar kiye átá hai, aur jald yaháñ se us ká jaház khul já,egá; áj shab kí shab cháhtá hai ki kisí makán meñ is shahr ke shab-básh ho.

Bádsháh-i-Abúní, ba-mujarrad sunne is khabar ke, wáste muláqát karne shahzáde ke, daryá kí taraf rawána hu,á. Asná,e ráh meñ shahzádí Badaurá se, ki bhes meñ Qamaru-z-Zamán ke, shahr kí taraf wáste shab-básh hone ke játí thí, muláqát hu,í. Bádsháh-i-Abúní ne, us shahzádí ko betá aur kisí Bádsháh ká, jo us ká bará dost thá, tasawwur karke, us kí barí khátir aur mudárát kí; aur apne mahall meñ le jákar, tín rát din us kí, aur us ke sáre 'amle kí, bare takalluf aur dhúm se da'wat kí. Ba'd tín din ke, shahzádí ne qasd jáne ká kiyá. Bádsháh-i-Abúní, ki us ke husn aur dánishmandí par, az-bas farefta aur girwída hu,á thá, cháhá ki us ko apne pás rakhe; aur áge ko jáne na de. Is ráz ko poshída karke, záhir meñ us se kahá, ki "Sáhib, maiñ ab pír aur za'íf hu,á, aur ko,í betá nahíñ rakhtá húñ, jo ba'd mere wáris takht wa táj ká ho; faqat ek larkí rakhtá húñ, aur wuh niháyat sáhib-i-jamál aur hoshiyár hai; cháhtá húñ ki, kisí aise shahzáde se, ki wuh bhí misl us ke hasín aur 'aqíl ho, jaise tum meñ yih sifateñ pá,í játí haiñ, us kí shádí kar dúñ; aur dámád ko takht-i-saltanat par bithá, kinára karúñ. Lihází is amr kí tum se chashm-dásht rakhtá húñ, ki tum jáná mauqúf karo, aur merí shahzádí ke sáth apní shádí karke; málik is mulk ke ho." Bádsháh-i-Abúní ne Qamaru-z-Zamán-i-ja'lí se bahut isrár wa mubálagha kiyá. Shahzádí Badaurá, ki kamál dánishmand thí, apne dil meñ sochí, ki "Agar maiñ mard hotí, to kuchh muzá,iqa na thá, shádí apní, us kí larkí ke sáth kar letí; lekin is hál meñ ki 'aurat húñ, aur banábar masláhat ke bhes mard ká ikhtiyár kiyá hai, us ke sáth shádí karúñ, awwal shab yih ráz sab par khul já,egá, aur sabab merí ruswá,í aur tafzíh ká yagánoñ aur be-gánoñ meñ hogá; aur agar inkár kartí húñ, mabádá Bádsháh, ki is martabe meñ mubálagha aur ilháh kartá hai, ná-khush hokar mujh ko lút le aur ján se máre, yá hamesha qaid rakhe; aur ab tak shahzáda Qamaru-z-Zamán ká hál kuchh ma'lúm nahíñ, ki kaháñ hai." Ákhir khúb sochkar shádí

Digitized by Google

karne par rází hu,í; aur Bádsháh kí khidmat meñ bahut shukr-guzárí kí, aur kahá, ki "Ek din kí mujh ko muhlat mile, tá main is amr meñ, apne sardároñ aur rafíqoñ se, pahle mashwara kar lúñ." Bádsháh ne kahá, "Bahut achchhá."

Dúsre roz, Qamaru-z-Zamán-i-ja'lí ne, apne naukaroñ zi-'izzat se, hál dar-khwást Bádsháh Abúní ká záhir karke kahá, ki "Shahzádí Badaurá bhí is amr meñ dil se rází hai, tum sab ke sab is amr meñ kyá kahte ho?" Sabhoñ ne 'arz kiyá, "Jis meñ áp kí khushí aur maslahat ho, us meñ ham sab bhí rází haiñ."

Bádsháh-i-Abúní, hál razámandí shahzádí aur us ke sardároñ ká, sunkar bahut khush hu,á; aur barí dhúm se us kí shádí, apní betí ke sáth kar dí. Aur ba'd sab rusúm shádí ke, Bádsháh ne apne takht se utar, dámád ko takht-i-saltanat par bithlá diyá, aur wazíroñ amíroñ se nazreñ dilwá,íñ, aur us ko umúr-i-saltanat meñ bi-l-kull mukhtár kiyá. Aur khabar shádí, aur takht par baithne shahzáda Qamaru-z-Zamán kí, tamám jazíra-i-Abúní meñ, mashhúr hu,í.

Phir jab rát á,í, khawásseñ shahzádí Hayátu-n-Nafs ko, ki nám shahzádí Abúní ká thá, aur shahzádí Badaurá ko, jise sab marde jánte the, hajla-i-'arúsí meñ le ga,íñ, aur unheñ tanhá chhorkar waháñ se sab chalí á,íñ. Shahzádí Badaurá ádhí rát tak namáz parhá kí, aur ba'd so jáne Hayátu-n-Nafs ke, áp bhí chupke se jákar so rahí. Fajr ko Badaurá, ba'd ghusl aur tabdíl poshák ke, takht par baith, hukm-rání karne lagí. Aur Bádsháh Armanus, wáste daryáft karne hál shab ke, hujra-i-'arúsí meñ gayá; aur shahzádí Hayátu-n-Nafs se, hál shab ká púchhá. 'Arús ne sharm se sar apná níche kar liyá, aur kuchh muñh se na kahá. Bádsháh ne us ke bashare se ma'lúm kiyá, ki wuh fá,izu-l-marám nahíñ hu,í. Phir Bádsháh ne us kí tasallí karke kahá, "Sháyad ba-sabab mándagí safar ke, áj kí rát ittifáq ham-khwábí ká na hu,á, kuchh jagah andeshe kí nahíñ."

Dúsrí shab bhí, misl shab awwal ke guzrí. Bádsháh ne jákar dekhá, ki shahzádí Hayátu-n-Nafs, afsurda-khátir hai, is se daryáft kiyá, ki áj kí shab bhí ghuncha-i-maqsúd ná-shagufta rahá. Bádsháh is sabab se kamál ná-khush aur ázurda-khátir hu,á; aur shahzádí,e-Abúní se kahá, ki "Agar áj kí rát, ki tísrí shab hogí, aisí hí be-iltifátí, shahzáda Qamaru-z-Zamán se 'amal meñ áwegí, main us ko qatl karúñgá, tum us se kisí taur par kah díjiyo."

Digitized by Google

Gharaẓ tísrí shab ko bhí Badaurá ne cháhá ki ba'd namáz aur waẓífe ke, palang par jákar so rahe; tab 'arús uṭh baiṭhí, aur Badaurá se jis ko apná shauhar samajhtí thí, kahá, "Áj tísrí rát hai, ki tum ne merí ṭaraf ẓará iltifát na kiyá, balki naubat bát-chít aur ikhtiláṭ kí bhí nahíñ á,í; is ká kyá sabab hai? Jo maiñ tum dil se piyár kartí húñ, nahíñ cháhtí húñ, ki mere sabab se tum ko kisí ṭaraḥ ká ṣadma pahuñche. Kal merá báp ná-khush hokar tumháre ḥaqq meñ aisá kahtá thá." Shahzádí Badaurá 'arús kí báteñ sunkar niháyat muẓṭarr aur be-qarár hokar, sákit hu,í; aur dil meñ sochí, ki agar apná ráz iẓhár kartí húñ, Bádsháh-i-Abúní, mujh ko be-shakk halák kar ḍálegá, aur jánegá ki is ne mere sáth fareb kiyá; aur agar nahíñ ẓáhir kartí, to bhí us ke ghaẓab se niját nahíñ. Ba-har ḥál, ab marg aur ruswá,í ká sámná hai. Ḥayátu-n-Nafs ne kahá, "Ai shahzádí, merí bát ká kuchh tum ne jawáb na diyá, aur rañg tumháre chihre ká kyúñ mutaghaiyir ho gayá, aur kyúñ shashdar hu,e?" Yih kahkar dulhan ne Badaurá se lipaṭ kar kahá, ki "Ṣáḥib, tum apne dil kí bát kyúñ nahíñ kahte, mujh ko kisí ṭaraḥ se ranj tumhárá gawárá nahíñ?" Badaurá ke ashk be-ikhtiyár járí hu,e; aur qaríb thá, ki us ko ghash á já,e, lekin us ne Khudá ko yád kar, apne ta,íñ sambhálá, aur áñsú poñchhkar kahá, "Ai náznín, piyárí shahzádí, mujhe apne quṣúr ká iqrár hai, jo sazá ki mujh ko do us ká maiñ sazáwár húñ; magar ba-har-ḥál ummed 'afú kí tum se rakhtá húñ. Ab merí 'izzat aur ján tumháre háth hai; ba-majbúrí maiñ apná ḥál tum se ẓáhir kartá húñ, us ko sunkar cháhe 'afú karo cháhe qatl." Tab us ne apná sína kholkar dikhláyá, ki "Maiñ miṣl tumháre shahzádí, beṭí Bádsháh-i-Chín kí húñ"; aur sab ḥál apná ẓáhir karke háth báñdhe, ki "Jab tak shahzáda Qamaru-z-Zamán, merá shauhar na pahuñche, merá ráz kisí par fásh na ho; aur ummed Khudá se hai, ki wuh bhí 'an-qaríb pahuñchá cháhtá hai. Ba'd us ke áne ke, tum us kí bíbí hújiyo, aur maiñ tum donoñ kí khidmat-guzárí meñ rahúñgí." Ḥayátu-n-Nafs ko, yih qiṣṣa-i-'ajíb ba-mújib jinsiyat ke, niháyat mu,aṣṣir hu,á. Ákhir us ne us kí dil-jam'í kí, ki "Ab tum kisí ṭaraḥ ká andesha aur fikr dil meñ na lá,o; bá-iṭmínán tamám takht par baiṭh-kar ḥukm-rání karo; maiñ bát banákar apne máñ-báp aur aqribá kí tasallí kar dúñgí."

Aur waháñ ká dastúr thá, ki khabar zifáf kí sunkar, chhoṭá baṛá khushí kartá; aur kuchh kuchh rasmeñ us amr-i-kháṣṣ meñ muqarrar thíñ, ki bar-waqt hone zifáf ke

Digitized by Google

'amal meñ láte. Gharaz us waqt donoñ shahzádiyáñ, ek dúsre se lipaṭkar so rahíñ. Aur shahzádí,e-Abúní ne, wáste ágáh karne apní khawáṣṣoñ ke, ki jo joyá aur mutafaḥḥiṣ zifáf kí thíñ, wuh sab umúr ki 'arúseñ us waqt kartí haiñ, kiye. Chunánchi, sab ko us ke zifáf par tayaqqun hu,á, aur fajr apne máñ-báp ko isháre kiná,e se us amr ko záhir kiyá. Aur Badaurá ba'd ḥammám karne aur tabdíl libás ke, darbár-i-'ám meñ jákar ba-dil-jam'í tamám intizám umúr-i-mamlukat meñ mashghúl hu,í; aur isí ṭaraḥ se ba-ummed wiṣál Qamaru-z-Zamán ke, rát din ba-sar karne lagí.

Aur udhar Qamaru-z-Zamán, bághbán ke ghar, but-parastoñ ke shahr meñ rahkar kám bágh-bání ká kiyá kartá. Ek din fajr ko bágh-bán ne us se kahá, ki "Áj but-parastoñ kí barí 'íd hai, áj ke roz na áp kám karte haiñ aur na dúsre se kám wa khidmat lete haiñ, aur har ek milkar ba-ṭaur mele ke, já-ba-já jam' hotá hai, aur ṭaraḥ ṭaraḥ ke tamáshe karte haiñ. Is roz Musalmán se bhí parhez nahíñ karte. Isí wáste áj tum ko bhí chuṭṭí hai; agar tumhárá bhí jí cháhe, is shahr meñ jákar tamáshá mele ká dekho; ko,í tum se ta'arruz na karegá. Aur maiñ ne suná hai, ki jaház shahr-i-Abúní ká bhí, is shahr meñ pahuñchá hai; ab maiñ wáste muláqát apne dostoñ ke játá húñ, aur un se daryáft kartá á,úñgá, ki kab tak yih jaház udhar ko já,egá, tá maiñ tere wáste ghalla aur mewe-i-faṣlí us par bár karúñ." Yih kahkar wuh bágh-bán daryá kí ṭaraf rawána hu,á.

Aur Qamaru-z-Zamán ba-já,e sair wa tamáshe ke shahzádí Badaurá ko yád karke rone lagá. Thoṛí der ke ba'd, áwáz do chiṛiyoñ kí suní, ki nazdík us ke, ek darakht par á baiṭhíñ, aur ápas meñ laṛne lagíñ; yaháñ tak ki ek un meñ se markar níche darakht ke gir paṛí, aur dúsrí waháñ se uṛkar ghá,ib ho ga,í. Phir ba'd ek laḥze ke dekhá, ki do chiṛiyáñ baṛí, do ṭaraf se ákar wahíñ par níche utríñ. Ek sar kí ṭaraf us chiṛiyá mu,í hu,í ke, aur dúsrí páñoñ kí ṭaraf khaṛí hokar, sar hiláne lagíñ; goyá wuh donoñ us ke ḥál par afsos aur gham kartí haiñ. Ba'd us ke un donoñ ne apní minqár aur pañjoñ se gaṛhá khodkar, us ke jism ko dafn kiyá, aur waháñ se uṛ ga,íñ. Aur ba'd ek dam ke, wuhí donoñ chiṛiyáñ, us chiṛiyá ko, jis ne us pahlí chiṛiyá ko ján se márá thá pakaṛ lá,íñ; aur us ke par noch aur a'ẓá ko ṭukṛe kar ḍálke chalí ga,íñ.

Qamaru-z-Zamán, is ḥál ko dekh kamál mutaḥaiyir hu,á; aur nazdík us chiṛiyá-i-maqtúl ke jákar khúb ghaur se nazar kí. Ek chíz-i-surkh us kí antaṛiyoñ meñ nazar paṛí.

Digitized by Google

Jab us ko dhokar dekhá, to wuhí takhtí ṭalism kí thí, jo sabab muṣíbatoñ kí hu,í thí. Qamaru-z-Zamán us ko pákar niháyat khush hu,á, aur taṣawwur kiyá, ki "Ab shahzádí Badaurá mujh ko jald milegí."

Dúsre roz us ke, fajr ko, bágh-bán ne us se kahá, ki "Fuláná darakht khushk ho gayá hai, us ko jaṛ se káṭ ḍál." Qamaru-z-Zamán ne us ko úpar se káṭá; ba'd is ke jaṛ us kí khodkar nikálne lagá, dafa'tan kulháṛí us kí patthar kí chaṭán par paṛí. Us ne miṭṭí waháñ kí sarkákar us patthar ko uṭháyá; us ke tale se zína das tháp ká páyá; us zíne se níche utar gayá. Waháñ us ne ek makán-i-gumbaz-dár chauda-qadam ká murabb' meñ dekhá, ki gird us ke pachás degeñ mis kí ma' sar-posh ke rakhí thíñ; aur har ek meñ sone kí rákh bharí hu,í. Qamaru-z-Zamán aise baṛe khazáne ko dekhkar khush hu,á, aur bágh-bán se jákar iṭṭilá' kí. Bágh-bán ne sunkar kahá, ki "Miyáñ, yih khazána tum ko mubárik howe, is meñ merá ḥaqq nahíñ, is wáste, ki assí baras se maiñ is bágh kí khidmat kartá húñ, aur áge us ke merá báp-dádá thá; na to yih daulat un ko milí aur na mujh ko. Aur miyáñ tín din ke ba'd jaház-i-Abúní ká yaháñ se já,egá; tum jald apní ṭaiyárí karo, aur us khazáne ko us par bár karke rawána Abúní ke ho. Magar ek kám karo, ki ádhí degoñ ko khálí karke, úpar un ke zaitún, ki mere pás bahut hai, bharo; tá log samjheñ, ki is meñ zaitún hai. Is ḥíle se tum aur tumhárá khazána maḥfúz rahegá."

Qamaru-z-Zamán ne bágh-bán se ba-iṣrár kahá, ki "Agar tum sab khazána nahíñ lete, to ádhá tum lo, aur ádhá mujh ko do." Bágh-bán ne kahá, "Terí kháṭir se maiñ qabúl kartá húñ; wa-illá mujh ko kuchh khwáhish khazáne aur daulat kí nahíñ." Qamaru-z-Zamán ne, har ek deg kí rákh ádhí rahne dí, aur ádhí úpar kí rákh, wáste ḥiṣṣe bágh-bán ke, us ke ghar meñ ḍheṛ kartá gayá; aur sab ádhí degoñ ko zaitún se bhará.

Ba'd is ke khiyál kiyá, ki aisá na ho, kahíñ phir yih ṭalism mere pás se játá rahe, ek khum kí tah meñ us ko rakh diyá cháhiye. Chunánchi us ne ek deg, sab khálí karke us ṭalism ko us kí tah meñ rakh diyá. Ba'd is ke sone kí rákh, aur úpar se zaitún bhar, us par nishán kar diyá, tá jald pahchání jáwe. Jab degoñ ke band karne se us ko farághat hu,í. Ittifáqan, wuh bágh-bán ba-sabab kibr-sinní ke bímár ho gayá, aur tísre roz us kí naubat, naz' kí pahuñchí. Usí roz fajr ko kaptán jaház ká, ba-mújib wa'de ke, ki bágh-bán se kiyá thá, khaláṣiyoñ samet,

Digitized by Google

us bágh meñ pahuñchá; aur Qamaru-z-Zamán se púchhá, ki "Wuh kaun shakhṣ hai, jo hamáre jaház par sawár hogá." Qamaru-z-Zamán ne kahá, ki "Maiñ húñ, mere hí wáṣte bágh-bán ne tum se kahá thá. Merá asbáb aur pachás degeñ zaitún kí, ki kháṣṣ merá mál hai, le jákar jaház par chaṛhá,iyo píchhe se, maiñ bhí átá húñ." Khaláṣiyoñ ne asbáb Qamaru-z-Zamán ká, aur pachásoñ khumeñ le jákar, jaház par bár kíñ. Kaptán ne, waqt jáne ke Qamaru-z-Zamán ko bahut tákíd se kahá, ki "Jald jaház par áná, der na karná, hawá jaház ke muwáfiq hai, faqaṭ tumháre pahuñchne ke muntaẓir raheñge."

Ákhir ba'd jáne kaptán ke, Qamaru-z-Zamán, bágh-bán ke pás rukhṣat hone gayá. Bágh-bán ne, ki waqt us ká ákhir thá, Qamaru-z-Zamán se waṣíyat taj,híz wa takfín kí karke qaẓá kí. Shahzáda ba-majbúrí ba-zát khud us ke ghusl aur dafn karne meñ mashghúl hu,á; ba'd farághat ke, us ne bágh meñ qufl lagá, kuñjí málik-i-bágh ko sauñp dí, aur jald rawána ṭaraf daryá ke hu,á. Wahán jákar dekhá, ki jaház khul gayá. Ákhir is amr se niháyat malúl aur máyús hokar, dil meñ sochá, ki ek baras aur yaháñ par mujh ko tawaqquf karná hu,á. Phir daryá kináre se, usí bágh meñ áyá, aur us ko ek baras kí mí'ád par ijára liyá; aur sone kí rákh, jo ḥiṣṣe meñ bágh-bán ke á,í thí, aur us ká ko,í wáriṣ na thá, pachás khumeñ ba-ham pahuñchákar, us meñ bhará aur úpar se zaitún bharkar, har ek ká muñh band kiyá, ba-ín niyat ki jaház par waqt sawár hone ke, in ko bhí apne sáth le já,úñgá. Aur usí bágh, meñ phir mihnat wa mushaqqat kartá, aur intiẓár meñ jaház-i-Abúní ke rahtá.

Ákhir jaház, hawá muwáfiq pákar, bidún ḥarj, marj ke 'arṣa-i-qalíl meñ jazíra-i-Abúní ko pahuñchá. Badaurá, khabar pahuñchne jaház kí sunkar, ba-ín khiyál ki sháyad Qamaru-z-Zamán us meñ áyá ho, áp jaház par ga,í; aur ba-ẓáhir mashhúr kiyá, ki "Mujh ko kharíd asbád-i-nafís kí manẓúr hai. Is wáṣte qabl is ke, ki saudágar asbáb jaház se utáreñ játí húñ."

Al-gharaẓ, jaház par jákar, kaptán se púchhá, ki "Tumhárá áná kidhar se hu,á, aur us par kaun kaun sawár hai." Us ne jawáb diyá, ki "Is jaház meñ siwá,e un tájiroñ ke, jo hamesha kharíd-o-farokht ke wáṣte, is jazíre ko áte játe haiñ, aur ko,í sawár nahíñ. Aur wuh sab asbáb aur ajnás mulkoñ ke, qism párcha, sáda, aur búte dár, jawáharát, mushk, 'ambar, káfúr, kirána, dawá,iyát, zaitún, wa-ghaira se lá,e haiñ." Badaurá, ki zaitún ko niháyat 'azíz rakhtí

Digitized by Google

thí, us ká nám sunte hí, kaptán se kahne lagí, ki "Jis qadr zaitún ki is par bár hai, maiñ us sab ko kharíd karúñgá; jald us ko jaház par se utáro; aur saudágaroñ se kaho, ki siwá,e zaitún ke, aur sab asbáb pahle mere pás láweñ." Kaptán ne kahá, "Pachás khum zaitún ke, milk ek saudágar kí haiñ, wuh saudágar píchhe rah gayá; har-chand, ki ham ne us kí intiẓár kí, wuh na pahuñch saká; aur ba-sabab muwáfiq hone hawá ke, ham ziyáda tawaqquf, mulk-i-but-parastoñ meñ, jaháñ wuh saudágar rah gayá, na kar sake." Badaurá ne kahá, "Kuchh muẓáyaqa nahíñ, tum un khumoñ ko níche utáro; jo qímat, ki un kí hogí, ham tujh ko de deñge, tú málik ke ḥawále kar díjiyo." Jab wuh pachás khum zaitún kí ḥáẓir kí ga,íñ, Badaurá ne púchhá, "Is sab kí is shahr meñ kyá qímat hogí." Kaptán ne kahá, "Wuh saudágar bahut kam-máya hai, áp ek hazár diram 'ináyat kareñ, wuh bahut khush hokar us ko le legá." Badaurá ne kahá, "Yaháñ par zaitún ná-yáb hai, qímat us kí bahut hogí; maiñ ek hazár dínár dúñgá. Mujhe yih manẓúr nahíñ, ki kisí gharíb ká nuqṣán ho. Tum is zar ko apne pás amánat rakhná, bar waqt muláqát ke, us saudágar ko supurd kar dená."

Gharaẓ, usí waqt shahzádí Badaurá, hazár dínár kaptán ko dilwá, aur pachásoñ khumeñ zaitún kí uṭhwá, apne maḥall meñ le ga,í; aur ek khum khulwákar, thoṛá zaitún, kisí bartan meñ nikalwáyá, tá us ko muláḥaẓa kare. Us meñ sone kí rákh milí hu,í dekh, niháyat muta'ajjib hu,í. Jab dúsrí, tísrí khum khulwákar dekhí, sab meñ rákh sone kí pá,í. Ḥukm kiyá, ki "Sab khumoñ ko khálí kareñ." Ádhí khumeñ níche sone kí rákh se, aur ádhí úpar zaitún se, bharí pá,íñ; aur ek khum kí tah meñ us ṭalism ko, jise Qamaru-z-Zamán ne rakhá thá, dekhkar, be-hosh ho, gir paṛí. Ḥayátu-n-Nafs shahzádí Abúní, aur us kí khawáṣṣoñ ne dauṛkar use sambhálá, aur guláb aur 'arq bed-mushk chhiṛakkar us ko hosh wa hawás meñ lá,íñ. Badaurá ne hosh meñ ákar us takhtí ṭalism ko chúmá aur áñkhoñ se lagáyá. Aur rú-ba-rú un khawáṣṣoñ ke, jo is bhed se wáqif na thíñ, kuchh kahná munásib na jánkar, chup ko rahí. Tanhá,í meñ, shahzádí Ḥayátu-n-Nafs se kahá, "Áge jo tum ne ḥál ṭalism ká mujh se suná thá wuh yihí ṭalism hai, jis ko maiñ dekhkar be-hosh ho ga,í thí; aur yihí kam-bakht ṭalism sabab judá,í ká darmiyán mere aur mere piyáre shauhar Qamaru-z-Zamán ke hu,á; ab yaqíñ paṛtá hai, ki bahut jald muláqát hamárí Qamaru-z-Zamán se hogí."

Digitized by Google

Dúsre roz fajr ko Badaurá ne maḥall se bar-ámad hokar, jaház ke kaptáñ ko bulwá bhejá, aur kahá, "Aḥwál us saudágar ká, jis kí pachás khum zaitún kí haiñ, aur tú us ko shahr meñ but-parastoñ ke chhoṛ áyá hai, mufaṣṣal bayán kar, ki wuh kaháñ rahtá hai, aur kyá pesha kartá hai." Kaptán ne kahá, ki "Wuh saudágar kisí ke bágh meñ rahtá hai, aur ek mard-i-pír bágh-bán, us ke dost kí ma'rifat, maiñ ne us ke asbáb aur khumoñ ko, jaház par bár kiyá, aur us bágh meñ, maiñ ne us ko chhoṛá. Maiñ khud us bágh meñ us ke lene ko gayá thá; us ne apná asbáb aur khumoñ zaitún ko, bhejkar mujh se kahá, ki 'Tum merá asbáb lekar jaház par chalo, maiñ bhí bágh-bán se, ki merá muḥsin hai, aur do tín roz se us ko bímárí lá-ḥaqq hu,í, rukhṣat ho, jald ákar sawár hotá húñ.' Magar nahíñ ma'lúm ki, kyá aisá sabab hu,á, ki bá-wujúd intizár karne do pahar ke jaház par na á saká; aur maiñ ne ba-majbúrí jaház ko khol diyá." Shahzádí Badaurá ne, is ḥál ko sun-kar, sárá mál saudágaroñ aur kaptán ká, ki us jaház par thá, aur wáste bechne ke shahr-i-Abúní meñ permiṭ ke makán par le ga,e the, quṛq karke kaptán se kahá, "Wuh saudágar, jis ko tú shahr-i-but-paraston meñ chhoṛ áyá hai, merá qarẓ-dár hai; tú jald jákar us ko lá. Jab tak tú us ko mere pás lákar ḥáẓir na karegá, maiñ terá asbáb nij ká aur na saudágaroñ ká chhoṛúñgá; aur agar us ko jald lá,egá, asbáb ko chhoṛ dúñgá, aur siwá is ke, bahut sulúk tere sáth karúñgá."

Kaptán chár wa ná-chár, jaház lekar mulk-i-but-parastoñ kí ṭaraf rawána hu,á. Aur ba-sabab muwáfiqat hawá ke, bahut jald pahuñchkar, waháñ par langar kiyá; aur ek panso,í par sawár hokar, shahr meñ gayá, aur us bágh ke darwáze par jákar dastak dí. Shahzáda Qamaru-z-Zamán, ki apne tanhá rah jáne, aur judá,í Badaurá se ka,í din tak soyá na thá, hazároñ nafrín us ghaṛí ko kartá, jis ghaṛí us ne ṭalism ko nikálkar dekhá thá, aur us ke sabab is muṣíbat meñ paṛá. Us waqt ittifáqan kapṛe utárkar cháhtá thá, ki árám kare; itne meñ áwáz dastak kí suní, aur usí ḥál se darwáza kholne gayá. Ba-mujjarrad kholne darwáze ke, kaptán aur khaláṣí us ko pakaṛ, panso,í par le ga,e, aur jald panso,í ko khekar jaház par sawár hu,e, aur usí waqt jaház ká langar uṭhá, jazíra-i-Abúní kí ráh lí. Qamaru-z-Zamán, is ḥál ko dekhkar, mutaḥaiyir hu,á, aur kaptán se púchhá, ki "Tum mujh ko, bágh se pakaṛkar qaid kiye, kyúñ liye játe ho?" Kaptán ne kahá, "Tú qarẓ-dár Bád-sháh-i-Abúní ká hai, us ke ḥukm se tujh ko pakaṛkar liye

Digitized by Google

játe haiñ." Qamaru-z-Zamán ne kahá, "Maiñ ne us Bádsháh kí na ṣúrat dekhí, aur na us ke mulk meñ kabhí gayá húñ." Kaptán ne kahá, "Is ḥál ko us se kahná; tum kuchh andesha na karo; wuh Bádsháh niháyat munṣif sitúda-ṣifát hai, tum par jaur wa ẕulm nahíñ karegá."

Gharaẓ, wuh jaház, jaisá jald gayá thá, waisá hí jald shahr-i-Abúní meñ pahuñchá. Kaptán ne apní makhlasí ke wásṯe, usí sá'at Qamaru-z-Zamán ko jaház se utár Bádsháh-i-Abúní ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir kiyá. Shahzádí Badaurá wásṯe istiráḥat karne ke palang par játí thí; ba-mujarrad sunne khabar murája'at kaptán aur áne Qamaru-z-Zamán ke, maḥall se báhar nikal á,í; aur Qamaru-z-Zamán ko, jis ke wásṯe din rát royá kartí, dekhkar un kaṣíf kapṛoñ meñ, ki kisí khaláṣí ne us ko diye the, pahchání, cháhtí thí, ki dauṛkar us ke gale lag já,e; phir kuchh ta,ammul karke ṭhahar ga,í, aur sochí ki log is shahr ke, jo mere aur us ke ḥál se wáqif nahíñ, hañseñge aur Qamaru-z-Zamán ko ba-naẓar ḥiqárat dekheñge. Banábar maslaḥat ke, us ko ek sardár ke supurd karke, farmáyá, "Is ko jald ḥammám karwá aur poshák pahanwákar, chár ghaṛí rát rahe mere pás láná." 'Alá-ṣ-ṣabáḥ us sardár ne Qamaru-z-Zamán ko ḥammám meñ le já, aur posták-i-fákhira pahná,í, aur ek makán-i-'álíshán meñ le jákar rakhá. Aur usí fajr ko Badaurá ne kaptán aur sab saudágaroñ ká asbáb chhoṛ diyá; aur siwá,e is ke ek hazár dínár in'ám, aur khil'at-i-fákhira se kaptán ko sar-faráz karke rukhṣat kiyá.

Ba'd is ke Qamaru-z-Zamán ko, khidmat khazáne aur ḥáẓir-báshí kí dekar, har waqt apne sáth rakhne lagí. Aur ka,í din ke 'arṣe meñ, ráh-o-rasm us shahr aur umúr-i-salṯanat se muṯṯali' aur ágáh kiyá; dekhá, ki us ko ab yaháñ ke báshindoñ se, kisí ṯaraḥ kí waḥshat aur mugháyarat báqí nahíñ rahí.

Ek roz, waqt shab ke, Qamaru-z-Zamán ko maḥall tanhá,í meñ wuh ṯalism diyá aur kahá, "Bahut din hu,e, ki ek nujúmí ne, is ṯalism ko, mere naẕr guẕráná thá, tum ki har ek 'ilm meñ dakhl rakhte ho, us ko achchhí ṯaraḥ se dekh-kar khawáṣ is ke mujh ko batá,o." Qamaru-z-Zamán ne us waqt tak shahzádí Badaurá ko, jo mard ke bhes meñ thí, Bádsháh-i-Abúní ká samajhtá thá, aur wuh shahzádí ibtidá meñ chand roz tak mashhúr ba-shahzáda Qamaru-z-Zamán rahí; aur ba'd kat-khudá hone ke, shahzádí Ḥayátu-n-Nafs ke sáth, aur ijlás farmáne takht ke, mashhúr ba-Bádsháh Armanus, agle bádsháh ke nám par, jo us ká khusar thá, hu,í. Al-qiṣṣa, Qamaru-z-Zamán ne us ṯalism

Digitized by Google

ko dekhkar, pahchánú; aur bahut mutaḥaiyir hokar kahá, "Khudáwand, is ke khawáṣ niháyat bure aur zabún haiñ, jis ke sabab se maiñ, gham-o-alam meñ paṛkar, qaríb ba-marg hu,á thá, aur isí ke sabab se, maiñ apní ma'shúqa bíbí se judá hu,á; aur yih ṭalism usí náznín ká hai, jis ke firáq meñ, maiñ na zinda húñ aur na murda. Agar us ká qiṣṣa ḥuẓúr mufaṣṣal sunoge, to al-batta mere ḥál-i-zár par raḥm farmá,eñge."

Badaurá ne farmáyá, "Maiñ is ḥál ko dúsre waqt sunúngá, tum ẕará yaháñ par tawaqquf karo." Wuh shahzádí waháñ se uṭhkar, goshe meñ ga,í, aur libás-i-mardána utár, poshák-i-zanání, muwáfiq apne ma'múl-i-qadím ke pahní; aur wuhí kamar-band, jis ko roz judá,í ke kamar se báñdhá thá, báñdhkar Qamaru-z-Zamán ke pás á,í. Qamaru-z-Zamán fi-l-faur apní ma'shúqa ko pahchánkar dauṛá, aur us se lipaṭ gayá, aur kahá, "Qurbán aise Bádsháh ke, jis ke be-daulat, maiñ apní maḥbúba se milá!" Badaurá ne kahá, "Ab tum us Bádsháh ko na dekhoge. Wuh Bádsháh maiñ hí thí." Phir Badaurá ne apne ḥál ko ágház se anjám tak Qamaru-z-Zamán se ẓáhir kiyá; aur Qamaru-z-Zamán ne apne ḥál ko us se kahá. Donoñ ne ḥál ek dúsre ká sunkar khwáb-gáh meñ árám kiyá.

Ba'd is ke shahzádí Badaurá ne libás-i-zanána pahankar Bádsháh Armanus ko apne maḥall meñ bulwá bhejá. Us bádsháh ne maḥall meñ ek bíbí, ḥasín, ṣáḥib jamál ko dekhkar ta'ajjab kiyá, aur púchhá, ki "Yih bíbí kaun hai aur kaháñ se á,í? aur merá dámád Bádsháh kaháñ hai?" Badaurá ne muskaráke jawáb diyá, "Kal ke din tak, maiñ Bádsháh mulk-i-Abúní kí thí, áj maiñ Badaurá nám, shahzádí,e-Chín, aur bíbí shahzáda Qamaru-z-Zamán kí, jo beṭá Sháh-Zamán, wálí jazíra-i-Chaildrin-Khháldán ká hai, húñgí. Agar áp ẕará mutawajjih hokar, ham donoñ ke ḥál suneñge, to bahut ta'ajjab kareñge." Chunánchi Badaurá ne sárá ḥál apná aur Qamaru-z-Zamán ká mufaṣṣal bayán karke kahá, "Hamáre maẕhab meñ chár bíbiyoñ ke sáth ikaṭṭhá shádí karná já,iz hai, magar pahlí bíbí ko niháyat sháq aur ná-gawár guẕartá hai, ki shauhar us ká dúsrí shádí kare. Maiñ, ki pahlí bíbí us kí húñ, ba-dil merí ijázat hai, ki shádí shahzádí Ḥayátu-n-Nafs kí, shahzáda Qamaru-z-Zamán mere shauhar ke sáth ho."

Sháh Armanus ḥál Badaurá aur Qamaru-z-Zamán ká sunkar, niháyat muta'ajjib hu,á, aur Qamaru-z-Zamán se kahá, "Ai farzand, áj tak ham Badaurá shahzádí ko apná dámád jánte the, yih ḥál ma'lúm na thá ki wuh ḥaqíqat meñ

shahzádí,e-Chín kí, aur tumhárí bíbí hai; ab maiñ tum ko ba-já,e us ke jántá húñ, agar tumhárí marẓí ho, to maiñ apní laṛkí Ḥayátu-n-Nafs kí tumháre sáth shádí kar dúñ; shahzádí Badaurá bhí is amr meñ ráẓí hai; aur tum mere dámád hokar is mulk kí bádsháhat karo." Qamaru-z-Zamán ne jawáb diyá, "Mujh ko iráda apne mulk meñ jáne ká thá, aur shahzádí Ḥayátu-n-Nafs aisí ṣáḥib-rutba nahíñ hai, jis kí wuṣlat se mujh ko kuchh ta,ammul ho."

G͟haraẓ us roz se Qamaru-z-Zamán tak͟ht par baiṭhkar, waháñ kí salṭanat karne lagá; aur shahzádí Ḥayátu-n-Nafs ke sáth us kí shádí baṛí dhúm se hu,í. Aur wuh donoñ shahzádiyáñ, piyár wa ulfat se bá-ham rahne lagíñ, aur Qamaru-z-Zamán sab umúr meñ un donoñ ke sáth barábar maslúk hotá, aur piyár wa muḥabbat rakhtá, aur bárí bárí se un donoñ ke maḥall meñ jákar rahá kartá. Yaháñ tak ki ek hí baras meñ, un donoñ shahzádiyoñ se do beṭe, niháyat k͟húb-ṣúrat aur ḥasín, paidá hu,e. Qamaru-z-Zamán ne, un ke paidá hone meñ, baṛí k͟hushí kí, aur lákhoñ rupa,i in'ám aur k͟hairát meñ ṣarf kiye. Aur us laṛke ká nám, jo pahle Badaurá se hu,á thá, Amjad; aur dúsre ká, jo Ḥayátu-n-Nafs ke baṭn se paidá hu,á, Asad, rakhá. Aur wuh donoñ shahzáde, sáthí, ek hí jagah meñ parwarish páne lage. Jab qábil tarbiyat aur ta'lím ke hu,e, un ke wásṭe atálíq aur har 'ilm aur fann ke ustád aur mu'allim muqarrar kiye. Un donoñ ke darmiyán kamál muḥabbat aur ulfat thí, aur jis qadr ki un kí 'umr baṛhtí, bá-ham donoñ meñ ulfat bhí baṛhtí játí.

Jab wuh donoñ sinn sha'úr ko pahuñche, Qamaru-z-Zamán ne, har ek ke wásṭe makán aur shágird-peshá, judá judá muqarrar kar diye. Magar unhoñ ne 'arẓ kiyá, ki "Ham donoñ bhá,í, ek hí maḥall meñ sáthí rahá kareñge, ham ko judá,í ek dúsre kí, ek ghaṛí gawára nahíñ." Qamaru-z-Zamán ne kahá, "Bábá, tum ko ik͟htiyár hai, tumhárí k͟hushí se mere dil ko qarár hai." Chunánchi, wuh donoñ shahzáde ek hí maḥall meñ rahne lage.

Jab wuh donoñ unnís baras ke hu,e, aur umúr-i-salṭanat aur fann-i-sipáhgarí wa-g͟haira meñ k͟húb mahárat paidá kí, Qamaru-z-Zamán ne tajwíz kiyá, ki jab maiñ shikár ko jáyá karúñ, mere píchhe, bárí bárí se, yih donoñ shahzáde dar-bár-i-'ám meñ ijlás karke ba-já,e mere infiṣál muqadamát, aur tajwíz umúr-i-salṭanat kí kiyá kareñ. Chunánchi, ba-mújib isí tajwíz ke, bárí bárí se, wuh báp kí jagah tak͟ht-i-salṭanat par ijlás farmáyá karte. Jo wuh donoñ shahzáde qadd wa qámat, aur ḥusn wa ṣabáḥat meñ yaksáñ aur barábar the,

Digitized by Google

wuh donoñ shahzádiyáñ sautele ko ziyáda misl apne farzand ke, piyár kartíñ; ya'ní Badaurá shahzádí, Asad ko, ki beṭá Ḥayátu-n-Nafs ká thá, cháhtí; aur Ḥayátu-n-Nafs, Amjad ko, ki beṭá Badaurá ká thá, piyár kartí. Aur har ek shahzáda, jamí' umúr meñ ta'alluq, aur sarokár apní sautelí máñ se rakhá kartá; aur yih piyár wa ulfat sautelí má,oñ ká apne sautele beṭoñ se bá'is ḥasad aur kíne sagí má,oñ ká hu,á, aur har ek shahzádí ne cháhá, ki maiñ apne beṭe ká dil sautelí máñ se pherúñ. Ẓáhir meñ bi-l-musháfaha, kuchh shahzádoñ se kah na saktí thíñ; is wáste un donoñ ne cháhá, ki ham ba-fareb is ḥál ko, apne apne sautele beṭoñ se ẓáhir kareñ. Chunánchi, ek din, shahzáda Amjad, beṭá Badaurá ká, ghaibat meñ Qamaru-z-Zamán ke, darbár meñ ijlás karke, ghar phirá átá thá; ráh meñ ek khwája-sará ne, kináre le jákar, ek khaṭṭ shahzádí Ḥayátu-n-Nafs ká us ko diyá; us ne khaṭṭ paṛhte hí, ghuṣṣe meñ us khwája-sará ko aisá ek háth talwár ká márá, ki do ṭukṛe hokar gir paṛá. Aur usí ḥálat ghaiẓ wa ghaẓab meñ, apní máñ Badaurá ke pás jákar, us khaṭṭ ko dikhláyá. Wuh bhí us ko paṛhkar niháyat khafá hu,í, aur kahá, "Beṭá, merí nisbat, jo us ne likhá, maḥẓ ittihám aur buhtán hai."

Phir us ne, apne maḥall meñ jákar, is ḥál ko apne bhá,í Asad se kahá, aur us khaṭṭ ko dikhláyá; wuh bhí ba'd daryáft karne, maẓmún khaṭṭ ke, kamál bar-ham hu,á.

Dúsre roz shahzáda Asad ne darbár meñ jákar ijlás farmáyá, aur ba'd bar-khást ke apne ghar játá thá; ki asná,e ráh meñ ek buṛhiyá ne khaṭṭ Badaurá ká us ko diyá. Shahzáda Asad bhí us ko paṛhkar, aisá ghaẓab meñ áyá, ki us ẓa'ífa ko apne háth se qatl kiyá, aur apní ḥaqíqí máñ ke pás jákar khaṭṭ dikhláyá. Wuh paṛhte hí us khaṭṭ ke, Asad par ghuṣṣe hu,í, aur kahá, "Tú bhí misl Amjad ke díwána ho gayá, ná-ḥaqq ek khúñ kiyá; mere áge se chalá já, khabar, phir kabhí mere sámne na á,iyo." Asad máñ kí báteñ khashm-álúda sunkar ṭaish khá apne makán meñ áyá; wuh khaṭṭ Amjad ko dikhláyá. Gharaẓ wuh donoñ shahzáde, ba-sabab is amr ke, mubtalá gham wa alam ke hu,e; aur donoñ má,eñ un kí aisí apne farzandoñ se bad-gumán aur ná-ráẓ hu,íñ, ki qaṣd un ke halák kar ḍálne ká kiyá. Wuh donoñ 'aurateñ, ápas meñ un donoñ bhá,iyoñ ke qatl karne par ámáda hu,íñ.

Tísre roz Qamaru-z-Zamán, shikár-gáh se phir áke maḥall meñ gayá, donoñ bíbiyoñ ko ek jagah bá-ham maghmúm aur rote pákar mutaḥaiyir hu,á, aur púchhá, "Khair to hai, kyúñ is ṭaraḥ se afsurda aur dil-gír ho?" Badaurá ne

Digitized by Google

kahá, "Tumháre donoñ beṭoñ ne, ham-donoñ ko is qadr farẓíḥat aur ruswá kiyá, ki ko,í martaba uṭhá nahíñ rakhá; is se ziyáda ham tum se kuchh aur nahíñ kah sakte." Qamaru-z-Zamán makr wa fareb kí báteñ Badaurá kí sunkar, niháyat khashm-gín aur ghaẓab-nák hu,á, aur cháhtá thá, ki donoñ beṭoñ ko bulwákar apne háth se qatl kare, magar Sháh Armanus ke samjháne se áp qatl na kiyá. Aur Jandar námí ek apne sardár ko bulákar kahá, "Isí waqt in donoñ ná-bakároñ ko shahr se báhar le jákar, kisí jangal meñ qatl kar aur nishán un ke qatl karne ká lákar mujh ko dikhlá."

Jandar un donoñ be-gunáh shahzádoñ ko, rátoñ rát shahr se báhar le gayá; aur fajr ko ghoṛe se utar, un donoñ ko ḥukm Bádsháhí se ágáh kiyá. Unhoñ ne kahá, "Ham be-quṣúr haiñ, agar marẓí Bádsháh kí yihí hai, to bismillah, ham ko qatl kar." Amjad ne kahá, "Pahle mujh ko már, tá maiñ apne bhá,í Asad ko mare játe na dekhúñ." Aur Asad ne bhí yihí dar-khwást kí. Tab Jandar ne donoñ ko bá-ham milákar chádar se báñdhá, aur talwár nikálkar cháhtá thá, ki háth talwár ká aisá máre, ki donoñ ke, ek hí wár meñ sar kaṭkar gir paṛeñ. Ba-mujarrad nikálne talwár ke ghoṛá us ká, ki niháyat besh besh qímat, aur tamám sáz us ká muraṣṣa' thá, talwár kí chamak se bhaṛká; aur bág-ḍor tuṛákar jangal kí ṭaraf bhágá. Jandar sochá, ki qatl karná un donoñ ká sahl hai, pahle ghoṛe ko pakaṛ lá,úñ, aisá na ho, ki bahut dúr nikal já,e. Gharaẓ talwár ko usí jagah ḍál, áp ghoṛe ke píchhe dauṛá; ghoṛe ko, ki jangal kí ṭhanḍhí hawá lagí, aur ziyáda dauṛne lagá. Us ke hinhináne se, ek sher jangal meñ sotá hu,á jágkar báhar maidán ke niklá, aur Jandar kí ṭaraf dauṛá, aur pachháṛkar, cháhtá thá, ki chír pháṛ ḍále.

Ab un donoñ bhá,iyoñ ká ḥál suná cháhiye. Wuh donoñ gharíb, chádar se bandhe hu,e, muntaẓir apne qatl hone ke the. Ba'd thoṛí der ke, Asad ne Amjad se kahá, "Bhá,í der hu,í, Jandar ghoṛá lekar udhar se nahíñ phirá; aisá na ho ki kisí áfat meñ mubtalá hu,á ho, us kí madad ham ko karná ẓarúr hai." Yih kahkar un donoñ ne chádar ko khol ḍálá. Amjad, talwár us kí lekar, ittifáqan usí jangal kí ṭaraf jaháñ sher ne us ko pachháṛá thá, dauṛá; aur yih ḥál dekhkar, sher ko baṛí bahádurí aur diláwarí se lalkárá. Sher Jandar ko chhoṛkar, Amjad kí ṭaraf dauṛá. Us sher-dil ne lapakkar, aisá ek háth talwár ká márá, ki sher do ṭukṛe hokar gir paṛá. Ba'd is ke Amjad ne talwár ko rakh, Jandar ko, ki jo khauf se be-hosh girá paṛá thá, zamín se

uṭhákar, gard us ke badan aur kapṛoñ se, púchhí, aur Asad us ke ghoṛe ko pakaṛ láyá. Ba'd is ke, Amjad ne talwár poñchhkar, Jandar ke ḥawále kí, aur kahá, "Ab tum ḥukm hamáre báp ká ba-já lá,o, ham ḥáẓir haiñ." Jandar ne sher ko dekhá, ki do ṭukṛe hu,e paṛá hai, Amjad kí quwwat-i-bázú par, hazár áfrín aur taḥsín kí, aur Asad kí, jo ghoṛá us ká pakaṛ láyá thá, shukr-guẓárí kí. Phir har ek ke qadmoñ ko bosa diyá, aur 'arẓ kiyá, ki "Ai shahzádo, tum ne merí ján aise dushman-i-qawí se bachá,í, aur markab ko pakaṛ lá,e, agar hazár baras tak, hazár zabán se, tumháre in iḥsánoñ kí shukr-guzárí karúñ, to bhí ek ẓará adá na kar sakúñgá; ab kyúñkar, maiñ qaṣd tum aise rustamoñ aur apne muhsinoñ ke qatl ká karúñ; balki ummedwár húñ, ki is qadr gustákhí, ki tumháre ḥaqq meñ maiñ ne áge kí, us ko mu'áf karo. Agar Bádsháh tumháre 'iwaẓ mujh ko aur tamám mere ghar-bár ko qatl kar ḍále, to bhí mujhe qubúl hai." Gharaẓ, Amjad aur Asad ko apne síne se lagákar, kahá, "Mujh ko ek ek qabá úpar kí 'ináyat karo." Chunánchi, donoñ kí qabá, sher ke khún meñ dubo,íñ, aur jis qadr ki ashrafí, rupa,i, ki us ke pás the, un ko dekar kahá, "Ab tum donoñ aur mulk men chale já,o." Aur áp waháñ se shahr meñ áyá, aur Bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir hokar, donoñ qabá,eñ khún-álúda shahzádoñ kí áge us ke ḍál díñ.

Qamaru-z-Zamán, ba'd faro hone ghuṣṣe ke, dard-i-farzandí se niháyat maghmúm hu,á; aur un kí qabá,oñ kí jeboñ se, do khaṭṭ, jo un kí kam-bakht má,oñ ne un ko likhe the, pá,e, aur un ke maẓmún par muṭṭali' hokar, un kí be-quṣúrí ko daryáft kiyá. Is sabab se niháyat jaza' wa fara' kí, aur há,e wá,e karke rone aur kahne lagá, ki "Ko,í ẓálim báp mujh sá dunyá meñ na hogá, jis ne apne beṭoñ ko, ná-ḥaqq be-quṣúr halák kar ḍálá. Aur un donoñ ká khún makr wa fareb se 'auratoñ ke hu,á." Phir qasam khá,í, ki "Kabhí in donoñ kí ṣúrat na dekhúñgá"; aur un donoñ ko qaid kiyá.

Gharaẓ idhar Qamaru-z-Zamán, apne beṭoñ ke halák kar ḍálne se gham wa alam-i-shadíd meñ mubtalá hu,á, aur udhar donoñ bhá,í, jangal jangal bhágte phirte, aur jangalí mewe khákar jíte; rát ko jangal meñ ek bhá,í sotá, aur dúsrá jágkar jánwaroñ-i-darinda se muḥáfaẓat kartá.

Ba'd ek mahíne ke safar karte hu,e, ek kále paháṛ ke níche, ki niháyat buland thá, pahuñche; aur us par chaṛhná shurú' kiyá. Ba-sabab nasheb-o-faráz ke, wuh donoñ thak ga,e, khuṣúṣan Asad niháyat mánda ho gir paṛá. Amjad

Digitized by Google

thoṛí jur,at karke, pahár kí choṭí par chaṛh gayá; waháñ ek chashma-i-áb-i-shírín, aur ek darakht anár ká, jis meñ anár pukhta is qadr lage hu,e the, ki ḍáliyán us kí jhukkar zamín se lag ga,í thíñ, nazar paṛá. Amjad Asad ko uṭhákar wahíñ par láyá; chunánchi donoñ ne, ki niháyat bhúke aur ná-tawán ho ga,e the, anár toṛkar khúb khá,e. Jab ser ho chuke, aur táqat badan meñ á,í, shab ko wahíñ so rahe. Phir tín roz tawaqquf karke, dúsre paháṛ kí taraf, ki fi-l-jumla ráh us kí ham-wár thí, rawána hu,e; aur pánch roz ke ba'd, níche us paháṛ ke utre. Waháñ ek baṛá shahr nazar paṛá, jis ke dekhne se, bahut khush hu,e, aur cháhá, ki waháñ já,eñ.

Asad ne kahá, "Bhá,í ham donoñ ká sáthí jáná khúb nahíñ, mabádá ko,í ḥádisa dar pesh ho, to ek us se maḥfúẓ rahe; maiñ jákar, kháná shahr se jald mol liye átá húñ, tum isí jagah ṭhahro." Amjad ne ba-sabab iṣrár karne Asad ke, ijázat dí, tá jákar kháná shahr se mol lá,e. Gharaẓ Asad shahr ko rawána hu,á; jab shahr ke andar pahuñchá, awwal ek mard-i-za'íf us ko milá. Asad ne, us kí waẓa' aur ṣúrat achchhí dekhkar, ba'd ṣáḥib-salámat ke, púchhá, ki "Bázár kis taraf hai?" Us ne muskarákar jawáb diyá, ki "Ai farzand, tum mujh ko ajnabí aur gharíbu-l-watan ma'lúm hote ho." Asad ne jawáb diyá, "Sach hai, maiñ abhí is shahr meñ bahut dúr se áyá húñ." Pír mard ne kahá, "Miyán, tum kyúñ bázár ko púchhte ho?" Asad ne kahá, "Is wáste, ki waháñ se kháná taiyár, apne aur apne bhá,í ke wáste mol lá,úñ." Pír mard ne kahá, "Áj tum mere mihmán ho, tum mere sáth chalo, ghar meñ mere ka,í qism ká kháná taiyár hai, us ko tum ser hokar khá,o, aur jis qadr ki le já sako, apne bhá,í ke wáste le jáná, tumháre ka,í din ke kám á,egá."

Gharaẓ, wuh buḍḍhá, Asad ko dam dekar, apne ghar le gayá. Asad ne us ke ghar jákar dekhá, ki chálís mard-i-pír, gird ág ko baiṭhe parastish us kí kar rahe haiñ. Yih ḥál dekhkar ḍará, aur daryáft kiyá, ki is mard-i-pír ne mujh se fareb kiyá. Phir us pír mard ne un chálísoñ átish-parast se, ba'd ṣáḥib-salámat ke kahá, "Áj ká roz mubárak thá, ki aisá shikár háth lagá." Yih kahke Ghaẓbán ká nám lekar pukárá, ki "Jald ákar is ko tah-kháne meñ le já." Ba-mujarrad pukárne ke ek Ḥabshí, farba, bad-shakl, ḥáẓir hu,á, aur Asad kí pichháṛkar mushkeñ báñdhíñ. Us buḍḍhe ne kahá, ki "Is ko tah-kháne meñ le jáke, merí laṛkiyoñ Bostina aur Kaiwáná ko sauñpkar kahiyo, ki baṛí ḥifáẓat se rakheñ, aur roz is ko khúb márá kareñ, aur ṣubḥ

wa shám ek ṭukṛá roṭí, aur ek loṭá pání jis meñ yih mare nahíñ, is ká ma'múl kar deñ. Jab mausam jaház ká áwegá, ham is Musalmán ko, wáste chaṛháne Koh-i-Átish ke, úpar jaház ke sawár kar, rawána kar deñge; tá is ko qatl karke parastish ág kí, kí já,e." Ghazbán, us ko pakaṛ zindán meñ le gayá, aur ek bhárí beṛí us ke páñoñ meñ ḍál dí. Bostiná aur Kaiwáná roz us zindán meñ jákar, Asad ko nañgá karke, is be-raḥmí se mártíñ, ki wuh ghash khákar gir paṛtá; tab wuh ẓálim 'aurateñ ek ṭukṛá roṭí aur kúza pání ká de, us ḥál meñ us ko chhoṛkar chalí játíñ. Asad hosh meñ ákar, apní maẓlúmí aur be-kasí par bahut rotá; phir Amjad ká taṣawwur karke, ki wuh to in ṣadmát se maḥfúẓ hai, apne dil kí tasallí kartá.

Shahzáda Amjad ne shám tak Asad ká intiẓár kiyá. Jab rát hu,í, máyús hokar niháyat pareshán hu,á; tamám rát kamál iẓtiráb aur be-qarárí meñ káṭí. Ṣubḥ ko shahr kí ṭaraf gayá, aur us meñ Musalmánoñ ko kam dekhkar ta'ajjab kiyá, aur ek shakhṣ se púchhá, ki "Is shahr ká kyá nám hai?" Us ne kahá, "Is bastí ko shahr-i-Átish-parastán kahte haiñ, is wáste, ki is meñ bi-l-kull Majús rahte haiñ, Musalmán is meñ nahíñ rahte." Phir Amjad ne púchhá, ki "Yaháñ se jazíra-i-Abúní, kitní dúr hogá?" Us ne jawáb diyá, ki "Yaháñ wuh jazíra daryá kí ráh se chár mahíne kí ráh hai, aur khushkí meñ do mahíne kí."

Amjad, ki chár hafte meñ Abúní se us shahr meñ pahuñchá thá, yih sunkar niháyat muta'ajjib hu,á; phir yih khiyál kiyá, ki jis ráh sakht aur dushwár guẓár se ham á,e haiñ, isí qadr us ráh se musáfat rakhtá hogá. Phir wuh, sair karte karte ek darzí kí dukán par khaṛá ho gayá; us darzí kí waẓ' aur libás se jáná, ki wuh Musalmán hai; us se ba'd salám-'alaik ke khair-o-'áfiyat, púchhkar baiṭh gayá. Us se bú-i-muḥabbat aur gham-khwárí kí pákar, apní muṣíbat ká ḥál aur gum hone shahzáda Asad ká ẓáhir kiyá. Darzí ne sunkar kahá, "Agar bhá,í tumhárá kisí Majúsí ke háth par gayá, to us ká háth lagná dushwár hai, magar ab tum apní ḥifáẓat karo; agar mere pás rahoge, to maiñ tumhárí ḥifáẓat aur madad karúñgá."

Amjad is ḥál ko sunkar, apne bhá,í Asad ke milne se máyús hu,á; aur us kí naṣíḥat par 'amal karke, ek mahíne tak bidún ham-ráhí darzí ke, ghar se báhar nahíñ nikaltá thá. Ba'd guẓarne ek mahíne ke, wuh ek din tanhá us shahr meñ niklá, aur ittifáqan guẓar us ká ek kúche meñ paṛá; waháñ ek bíbí-i-jawán ne naqáb apne chihre se uṭhá, náz wa adá se us kí ṭaraf dekhá, aur púchhá, ki "Ṣáḥib,

Digitized by Google

tum kaháñ játe ho, aur kaháñ ke rahnewále ho, zará ṭhahr já,o." Amjad ne us ke ḥusn-o-jamál, aur piyár wa ulfat kí báton par, maftún hokar, jawáb diyá, "Maiñ apne makán ko játá thá, magar, ab jaháñ tum le chalo, ḥáẓir húñ." Us bíbí ne kahá, "Mujh aisí bíbiyáñ ṣáḥib-i-'izzat mardoñ ko, apne ghar nahíñ le játíñ, balki mard un ko apne ghar le jáyá karte haiñ." Amjad sochá, ki merá ko,í ghar nahíñ, aur darzí ke ghar le jáná niháyat be-sharmí hai; siwá,e is ke maiñ kisí makán se is shahr ke wáqif nahíñ, ki waháñ us ko le já,úñ; tú is khiyál se dar-guẓar aur sídhá darzí ke ghar chalá já. Chunánchi Amjad, chupká hokar waháñ se chalá; wuh bíbí us ke píchhe ho lí. Amjad ne bahut cháhá, ki wuh 'aurat us ká píchhá chhoṛkar chalí já,e, aur maiñ kisí ṭaraḥ se darzí ke ghar pahuñchúñ. Magar wuh donoñ aise máñde ho ga,e, ki kisí kúche meñ, darwáze par ek ḥawelí ke, jis ke donoñ ṭaraf chaukí aur kaunch bichhe hu,e the, be-ikhtiyár ek ṭaraf Amjad baiṭh gayá, aur dúsrí ṭaraf wuh bíbí. Thoṛí der ke ba'd us bíbí ne Amjad se púchhá, "Kyá, tumhárá ghar yihí hai?" Amjad khámosh ho rahá; phir us ne kahá, ki "Andar kyúñ nahíñ chalte, kis ká intiẓár kar rahe ho." Amjad ne us bíbí ke dhoká dene ke wáste kahá, "Kunjí is ghar kí mere ghulám ke pás hai, aur ghulám ko maiñ ne, wáste mol láne kháne waghaira ke bázár bhejá." Gharaẓ Amjad kí, is kahne se yih thí, ki wuh bíbí ghulám kí intiẓárí meñ uktákar chalí já,egí, magar yih nahíñ jántá, ki yih bíbí miṣl sá,e ke píchhá na chhoṛegí. Thoṛe 'arṣe ke ba'd bíbí ne kahá, "Tumhárá ghulám sakht ná-ma'qúl hai, ki ab tak nahíñ áyá, agar áwe to us ko khúb sazá dená." Phir kahne lagí, ki "Mere ḥaqq meñ zebá nahíñ, ki maiñ sar-i-ráh ek mard-i-ajnabí ke sáth baiṭhúñ." Yih kahkar qufl us ḥawelí ká, ki chobí thá, toṛne lagí. Amjad ne kahá, "Ẓará aur ṭhahro, qufl ko na toṛo." Us ne kahá, "Kyá tumhárá yih ghar nahíñ ki qufl toṛne se darte ho, lakṛí ká qufl phir ban já,egá."

Gharaẓ wuh bíbí qufl toṛkar, andar ḥawelí ke ga,í. Amjad ne dil meñ kahá, is ko 'aurat jánkar, ko,í kuchh na kahegá, muwákhaẓa tujh hí se kareñge, is se bihtar hai ki tú yaháñ se chal de. Ba-ín iráda, uṭhkar cháhtá thá, ki rawána ho, itne meñ, bíbí ne bahar ákar kahá, "Ṣáḥib, tum kis wáste apne ghar ke andar nahíñ chalte?" Amjad ne kahá, ki "Abhí hamárá ghulám bázár se nahíñ áyá, ham us ke muntaẓir haiñ, wuh áwe to ham chaleñ." Us ne kahá, "Ṣáḥib, andar chalo, andar se intiẓár ghulám ke áne ká

Digitized by Google

karná." Ákhir wuh shahzáda, majbúr ho andar ḥawelí ke gayá, ḥawelí ko niháyat wasí' páyá, jis meñ muta'addid makán the, aur ṣaḥn, kusháda dil-chasp; phir wuh donoñ zíne se chaṛhkar, shah-nishín par ga,e, us ko niháyat shagufta, hawá-dár, aur dálán ko har ek chíz se murattab aur sajá hu,á páyá. Waháñ ek jagah ẓurúf aqsám ta'ám ke dastar-khwán par chinne hu,e rakhe the, aur dúsrí já par chíní tashtariyoñ meñ mewe, khushk wa tar, kamál nafásat se rakhe hu,e dekhe; aur ek ṭaraf ko shíshe, aur gilás sharáb gazak ke the.

Amjad us makán-i-'álíshán, aur asbáb wa sámán wa-ghaira ko dekhkar samjhá, ki muqarrar yih makán kisí amír ká hai, abhí us ke naukar ákar ham ko máreñge, aur qaid kareñge. Is amr ko taṣawwur karke, niháyat mutaraddid, aur pareshán hu,á; bar-khiláf us 'aurat ke, ki us asbáb ko dekhkar niháyat khush hu,í, aur kahne lagí, ki "Ṣáḥib, tum to kahte the, ki abhí kuchh ṭaiyár nahíñ, yaháñ to, ṣáḥib, sab kuchh maujud aur muhaiyá hai, sháyad tumhárá ghulám, kháná, mewe, wa-ghaira rakhkar, dúsre kám ko gayá hogá. Tumhárí afsurdagí khátir se, ma'lúm hotá hai, ki yih sab ṭaiyárí aur kisí bíbí ke wáste, tum ne kí hai, jis ke intiẓár meñ, audás baiṭhe ho. Ṣáḥib, tum kuchh andesha na karo, us bíbí ko áne do, us ko dekhkar maiñ kuchh na kahúñgí." Amjad ne, báwujúd fikr wa andeshe ke, us kí bátoñ par hañs diyá, aur kahá, "Bíbí, tum nahíñ jántíñ, ki yih kháná, ki jo rakhá hu,á hai, qábil mere kháne ke nahíñ; merá ghulám, kháná, nafís, táza, látá hogá, is wáste maiñ abhí dastar-khwán par nahíñ baiṭhtá." Magar bíbí ne ba-zor us ko biṭhlákar, kháná shurú' kar diyá; aur ba'd do tíñ nawále kháne ke, ek gilás sharáb ká píkar, dúsrá Amjad ko diyá. Us ne bhí ba-majbúrí piyá. Amjad ne dil meñ kahá, ki "Achchhí bát ho, ki ko,í naukar chákar, ṣáḥib-i-khána ká na áwe, aur ham yaháñ se khá píkar, apne gharoñ ko chale jáweñ; agar Khudá na khwástá, ko,í á gayá, to sakht ruswá,í, aur faẓíḥatí merí hogí." Yih to isí fikr meñ thá; magar bíbí ba-diljami' tamám kháná khátí thí. Jab wuh donoñ kháne se farághat karke mutawajjih mewoñ ke hu,e; itne meñ málik us ghar ká á pahuñchá, aur wuh shakhṣ Bahádur nám, dárogha iṣṭabil Bádsháhí ká thá. Siwá,e is ghar ke, us ká ghar rahne ká aur thá; is ghar meñ kabhí apne dostoñ ke sáth ákar khátá pítá, aur un se ikhtilát kartá. Wuh muwáfiq apne ma'múl ke, us din do chár ghaṛí qabl áne Amjad aur us bíbí ke, ghar meñ ákar wáste da'wat apne dostoñ ke, kháne aur mewe wa-ghaira ko us jagah rakh

Digitized by Google

gayá thá; tá waqt furṣat ke, waháñ par dostoñ samet ákar khá,e piye. Pahle us ne qufl ko ṭúṭá aur darwáze ko khulá dekhkar ta'ajjab kiyá; phir jab andar gayá, áwáz ádmiyoñ ke bolne kí, kháne ke makán se sunkar, ziyáda mutaḥaiyir hu,á. Tab wuh apne ta,íñ chhipá, aur díwár kí áṛ meñ khaṛá ho, dekhne lagá, ki yih kaun log haiñ. Us ne waháñ faqaṭ ek jawán aur ek bíbí ko dastar-khwán par baiṭhe hu,e dekhá, ki wuh donoñ kháne mewe aur sharáb be-takalluf, khá pí rahe haiñ. Wahíñ se khaṛá hokar wuh donoñ ká tamásha dekhne lagá. Us bíbí kí pusht darwáze kí ṭaraf thí, Bahádúr ká áná us ko ma'lúm na hu,á; magar Amjad, ki muñh us ká muqábil darwáze ke thá, us ko áte dekh ḍará, aur rang us ke chihre ká mutaghaiyir ho gayá, aur mutaḥaiyir hokar Bahádur kí ṭaraf dekhne lagá. Bahádur ne isháre se us kí tasallí kí, ki kuchh muẓṭarr na ho; phir us ko isháre se buláyá, tá ḥál us ká aur bíbí ká daryáft kare. Amjad bahána kisí amr ká karke uṭhá, aur Bahádur ke pás gayá.

Bahádur ne Amjad se púchhá, ki "Tum qufl toṛkar kis wáste is bíbí ko mere ghar lá,e?" Amjad ne kahá, "Ṣáḥib, maiñ tum se niháyat khajal aur sharminda húñ, lekin agar tum mere áne ká sabab sunoge to yaqíñ hai ki mujh ko is amr meñ ma'ẕúr rakhoge." Yih kahkar Amjad ne mukhtaṣar apná ḥál kinára-kashí, aur us bíbí ke iṣrár, aur bahána ghulám ke áne ká, khuṣúṣan toṛne qufl aur apní majbúrí, aur khauf wa dahshat wa-ghaira ká, us se ẕáhir kiyá. Bahádur ne kahá, "Shahzáde, mujh ko ḥál tumhárí be-quṣúrí ká kamá-ḥaqquhu ma'lúm hu,á; ab tum kuchh khauf wa andesha na karo, ba-dil-jama'í tamám us bíbí ke sáth shauq se khá,o; yih ghar aur sab asbáb wa sámán merá hai; nám merá Bahádur, aur dárogha iṣṭabil bádsháhí ká húñ. Siwá,e is ke aur ghar dúsrá mere rahne ká hai; is ghar meñ kabhí kabhí apne dostoñ ke sáth ákar, pahar chhih ghaṛí hañstá boltá aur phir band karke, chalá jáyá kartá húñ. Ab maiñ libás ghulám ká pahnkar, tumháre pás ḥáẓir húñgá, tum be-ta,ammul mujh par khafá honá, aur bhalá burá kahná; aur farmáná, ki is qadr der kyúñ kí; balki márná is meñ kuchh pás wa liḥáẓ merá na karná. Merí is meñ khushí hai, aur maiñ tumhárí, is báqí din aur rát, khidmat karúñgá. Shab ko tum is bíbí ke sáth, yaháñ par árám farmáná, aur fajr ko in'ám dekar, achchhí ṭaraḥ se us ko rukhṣat kar dená; mere zahe naṣíb, ki tum aisá shahzáda-i-jalílu-l-qadr merá mihmán hu,á."

Bahádur ne yih sab marátab shahzáda Amjad ko samjhá-

Digitized by Google

kar kahá, "Ab tum jald, dastar-khwán par baiṭhkar ba-dastúr us ke sáth, kháne píne meñ mashghúl ho." Shahzáda ba-mújib iṣrár Bahádur ke, us bíbí ke pás já baiṭhá, aur málik kí ijázat se, khúb ba-raghbat tamám kháne píne lagá. Bahádur, apní waẓ' badalkar cháhtá thá, ki shahzáda Amjad kí khidmat meñ ḥáẓir ho, itne meñ us ke dost, jin kí da'wat kí thí, á,e. Bahádur ne un se 'uẕr karke, kahá, ki "Ṣáḥibo, áj mujh ko ma'ẕúr rakho, aur roz is kí taláfí karúñgá." Gharaẓ, un ko rukhṣat kar, aur libás ghulám ká pahan, shahzáda Amjad kí khidmat meñ ḥáẓir hu,á, aur us ke qadmoñ par girke kahne lagá, ki "Merá quṣúr mu'áf kíjiye." Shahzáde ne ba-ẓáhir ghuṣṣe hokar kahá, "Tú sakht ná-ma'qúl hai, fajr ká gayá, ab áyá." Bahádur ne 'arẓ kiyá, "Khudáwand, fi-l-wáqi' ghulám se bahut baṛá quṣúr hu,á, mujh ko nahíñ ma'lúm thá, ki ḥuẓúr bahut sawere tashríf lá,eñge." Amjad ne kahá, ki "Is quṣúr par tujh ko tambíh karná ẓarúr hai, tá á,inda phir aisá quṣúr na kare." Yih kahkar uṭhá aur do chár lakṛiyáñ us ko áhista se lagá,íñ, aur lakṛí ko pheñk kar, phir dastar-khwán par já baiṭhá. Us bíbí ko, itní már se, ki Bahádur par paṛí thí, tasallí na hu,í, uṭhkar us lakṛí sa itná Bahádur ko márá, ki wuh gharíb dard se sach much rone lagá. Amjad ko yih ḥarakat bíbí kí, sakht ná-gawár ma'lúm hu,í; uṭhkar us ke háth se lakṛí chhín lí, aur kahá, "Ṣáḥib, is qadr, ko,í banda-i-Khudá ko mártá hai." Aur us bíbí ká háth pakaṛke le gayá aur dastar-khwán par baiṭhá. Bahádur, áñsú poñchh, dastar-khwán par já khaṛá ho gayá, aur gilás bhar bhar un ko sharáb piláne lagá. Jab us ne dekhá, ki wuh khúb khá pí chuke, kháná baṛhákar, us jagah ko ṣáf kiyá, aur sab chízoñ ko almárí meñ rakhá. Itne meñ shám hu,í, Bahádur ne har ek já shama'eñ raushan kíñ, aur palang, wáste árám karne ke, jháṛke ṣáf kar rakhá. Aur shahzáda Amjad aur wuh bíbí, wáste sone ke palang par, ga,e. Bahádur furṣat pákar, ba-sabab mándagí aur koft ke, dúsre kamre meñ so rahá. Aur áwáz us ke kharráṭoñ kí, us bíbí kína-kash ne sunke, Amjad se kahá, "Agar tum is talwár se, jo palang ke pás rakhí hu,í hai, jákar is ghulám ká sar kát ḍálo, to maiñ jánúñ, ki tum mujh ko piyár karte ho." Amjad ko us ká kahná, bahut burá ma'lúm hu,á, aur samjhá, ki sharáb ke nashe meñ, bad-mast hokar, aisí báteñ kartí hai, yih taṣawwur karke, us bíbí se kahá, "Ghulám ne aisá ko,í quṣúr nahíñ kiyá, ki jis ke 'iwaẓ maiñ us ko qatl karúñ, tumhárá is qadr márná hí, mujh ko ná-gawár ma'lúm hu,á." Us ẓálim saffák 'aurat ne kahá, "Merí

Digitized by Google

khushí yihí hai, ki wuh bad-zát ghulám ján se márá já,e; agar tum nahíñ márte, to maiñ mártí húñ." Yih kahkar uṭhí, aur talwár 'alam kar Bahádur kí ṭaraf chalí. Amjad ko, yaqíñ hu,á, ki yih bad-zát 'aurat, muqarrar us be-gunáh ko jákar ján se máregí, us ko bachákar, is ná-pák be-bák ko márá cháhiye; dhoká dekar us se kahá, "Agar tumhárí marẓí aur khushí isí meñ hai, to talwár mujh ko do, tá maiñ, apne ghulám ko apne háth se márúñ, aur tum mere píchhe, chupkí chalí á,o, aisá na ho áhaṭ se páñoñ kí wuh jág uṭhe." Gharaẓ wuh donoñ, jab us makán meñ, jaháñ Bahádur sotá thá, ga,e, Amjad ne ba-já,e qatl karne Bahádur ke, us bíbí ko ek háth talwár ká aisá márá, ki sar us ká kaṭkar Bahádur par gir paṛá. Bahádur ne, is ṣadme se bedár hokar, dekhá, ki Amjad, talwár khúñ-álúd, háth meñ liye khaṛá hai, aur dhaṛ us bíbí ká us ke síne par paṛá hai. Ákhir Bahádur ne ghabrákar púchhá, ki "Yih kyá mu'ámla hai, tum ne kyúñ is bíbí ko márá?" Amjad ne sárá ḥál bayán karke kahá, "Maiñ ne tumháre bacháne ke wáste, is bíbí-i-bad-zát ná-sipás ko márá, is ke siwá,e aur kuchh tadbír na thí." Bahádur ne, is ḥál ko sunkar kahá, "Ṣad-áfrín tum ko, ki mujh be-gunáh ko, is ghaẓab-nák randí se bacháyá; maiñ shukr us ká ádá nahíñ kar saktá." Aur qabl is ke, ki din ho, Bahádur ne kahá, "Abhí rát andherí meñ is kí lásh ko ḍál áyá cháhiye. Amjad ne kahá, "Maiñ le jákar is ko daryá meñ ḍále átá húñ." Bahádur ne kahá, "Tum is shahr ke ṭaríqe se wáqif nahíñ, maiñ is ko le játá húñ; agar áge ṣubḥ ke, maiñ us kí lásh ko pheñkkar áyá, to khair hai wa-illá jánná, ki maiñ giriftár ho gayá; is wáste maiñ tum ko áge se yih ḥawelí, aur sárá asbáb us ká likhe detá húñ, tá ba'd mere, ko,í tum se da'wa na kare." Phir us ne jaldí se sanad ghar wa-ghaira kí likhkar ḥawále Amjad ke kar dí. Ba'd is ke, us 'aurat ká sar aur dhaṛ ko chádar meñ báñd daryá par le chalá. Ráh meñ udhar se raund tháne kí átí thí, Bahádur se do chár hokar, us gaṭhrí ko khulwáyá, us meñ 'aurat-i-maqtúl ko dekhkar, Bahádur ko giriftár kiyá. Thána-dár ne, bá-wujúd bhes meñ ghulám ke Bahádur ko pahcháná, ki yih to dárogha iṣṭabil-i-kháṣṣ bádsháhí ká hai; be-iṭṭilá' Bádsháh ke, is ko qaṣáṣ meñ is 'aurat ke márná munásib nahíñ. Shab ko Bahádur ke ta,íñ le jákar apne ghar meñ qaid rakhá, aur fajr ko us ke ta,íñ lásh samet Bádsháh ke ḥuẓúr meñ le gayá. Bádsháh, ba-mujarrad daryáft karne ḥál khúñ ke, Bahádur ko dushnám dekar kahne lagá, ki "Ai shaqí, merí ra'iyat ko ján se márkar, un ke mál wa asbáb ko lúṭ

Digitized by Google

liyá kartá hai; abhí is ko le jákar qatl-gáh meñ qatl karo." Kotwál ne súlí chár-sú bázár meñ istád kí. Aur manádí se yih nidá phirwá,í, ki "Fuláne shakhṣ ne ek bíbí ká khúñ kiyá hai. Áj wuh do pahar ko, us ke qaṣáṣ meñ, dár par khaiñchá já,egá."

Amjad shahzáda, Bahádur ke phir na áne se, niháyat mushawwash aur be-qarár thá; áwáz manádí kí sunkar, us ko yakíñ hu,á, ki muqarrar Bahádur pakṛá gayá, aur qatl kiyá játá hai; ab muruwwat is amr kí muqtaẓa nahíñ, ki maiñ apne ta,íñ bachá,úñ, aur Bahádur merá muḥsin márá já,e. Fi-l-faur wuh us ghar se nikal maqtal meñ gayá, aur kotwál se, ki Bahádur ko wáste qatl karne ke láyá thá, kahá, "Yih shakhṣ be-gunáh hai, aur is bíbí ko maiñ ne márá hai, jab ki is 'aurat ne qaṣd qatl karne Baháhur be-quṣúr ká kiyá, maiñ ne us ko bachákar 'aurat ko márá." Aur sárá ḥál apná aur bíbí ká kotwál se ẓáhir kiyá.

Kotwál is ḥál ko sunkar, Amjad aur Bahádur ko Bádsháh ke ḥuẓúr meñ le gayá. Bádsháh ne cháhá, ki is ḥal ko khud Amjad kí zabán se sune. Amjad ne Bádsháh ke ḥuẓúr, apná aur gum ho jáne shahzáde Asad apne bhá,í ká ḥál, us shahr meñ, aur muláqát ká us 'aurat se bi-l-kull bayán kiyá. Bádsháh ne us ke ḥál ko sunkar, aur us ke ḥusn-i-bayán aur liyáqat ko daryáft karke farmáyá, ki "Maiñ ne khún is 'aurat murdár ká mu'áf kiyá, aur Bahádur ko bhí, ki maḥẓ be-quṣúr thá, chhoṛ diyá; aur Amjad shahzáde ko apná wazír kiyá, tá Qamaru-z-Zamán ke ẓulm, aur ráh ke muṣá,ib aur apne bhá,í ke gum hone se us ko tasallí ho; aur siwá,e is 'ináyat ke, sab ṭaraḥ se, us kí kháṭir-dárí, aur dil-jo,í karke, Bádsháh ne farmáyá, "Tum apne bhá,í kí talásh karo, jis ke ghar meñ ho, tum us ko le á,o, maiñ us ke chhipáne-wále ko sazá qarár-wáqi' dúñgá." Shahzáda Amjad, ba'd ba-já láne shukr us Bádsháh-i-majús ke, kár-o-bár wazárat meñ mashghúl hu,á, aur apne bhá,í Asad kí talásh meñ bhí maṣrúf rahtá. Chunánchi shahr meñ manádí kí, ki "Jo ko,í us ke bhá,í Asad ko ḍhuñḍh láwegá, yá us kí khabar ákar kahegá, us ko bahut in'ám dúñgá." Siwá,e is ke, us ne bahut jásús, ẓáhir aur makhfí, wáste talásh karne Asad ke muqarrar kiye, magar kahíñ us ká surágh na páyá.

Wuh gharíb us tah-kháne meñ qaid thá; Bostaná aur Kíwáná, laṛkiyáñ us buḍḍhe kí mártíñ, aur ek ṭukṛá roṭí ká, aur kúze meñ pání, us ke áge rakhkar chalí játíñ. Is 'arṣe meñ 'íd átish-parastoñ kí nazdík pahuñchí, aur wuh jaház, jo koh-i-átishín ko har sál jáyá kartá thá, ba-sar

Digitized by Google

ba-ráhí Bahrám nám kaptán ke wahán pahuñchá. Us buḍḍhe ne Asad ko, wáste qurbání koh-i-átishín ke, Bahrám ko ḥawále kiyá, aur kahá, "Is Musalmán ko baṛí iḥtiyáṭ se le jáná, aur jaház par rakhná." Aur jab jaház, wahán se rawána hone lagá, Bahrám ne Asad ko ek ṣandúq meñ band kiyá; aur us par asbáb is ṭaraḥ se rakhá, ki hawá Asad ko pahuñchá kare, aur us ṣandúq ko jaház par chaṛháyá.

Amjad ko qabl rawángí jaház ke, ma'lúm hu,á thá ki qabl 'íd Majúsoñ ke, ek jaház is shahr meñ átá hai, aur kaptán us ká ek Musalmán ko, wáste ḍálne koh-i-átishín meñ, is shahr se le játá hai. Us ne khiyál kiyá, kahíñ ab ke, is kám ke wáste Asad ko giriftár karke poshída jaház par na chaṛháyá ho; khud áp jaház par gayá, aur ḥukm kiyá, ki "Khaláṣí aur saudágar is jaház ke alag hoñ"; aur apne ádmiyoñ ko ḥukm kiyá, ki "Tum is jaház meñ, Asad ko talásh karo." Unhoñ ne Asad ko tale úpar jaház ke ḍhúñḍhá, kahíñ us ko na páyá. Ákhir Amjad ne ba'd taláshí ke, us jaház ko chhoṛ diyá. Jab wuh jaház is bandar se nikalkar kisí ke daryá meñ gayá, Bahrám ne Asad ko ṣandúq se nikálkar, páñoñ meñ zanjír ḍálí, ki khabar qatl kí sunkar, apne ta,íñ daryá meñ na ḍál de. Aur ba'd kitne dinoñ ke, hawá mukhálif jaház ke ho ga,í, aur ek ṭúfán-i-'aẓím us jaház ko ghair samt manzil maqṣúd ke le gayá. Asná,e ráh meñ kaptán ko zamín naẓar paṛí; us ne pahcháná, ki yih sar-i-zamín bandar dáru-l-mulk malika-i-Marjíná kí hai. Bahrám is amr se niháyat khauf-zada aur hirásán hu,á, is wáste ki wuh Musalmán, niháyat 'adáwat átish-paraston se rakhte the, kisí átish-parast ko apne mulk meñ rahne na dete, aur na ko,í jaház un ká, un kí sar-i-zamín meñ jáne pátá.

Bahrám ne jaház ko us ke bandar meñ pákar ahl-i-jaház se kahá, "Agar Marjíná ke log, is jaház par ákar, ḥál is Musalmán ke le jáne ká koh-i-átishín ko, dekheñge, to Marjíná hamáre jaház ko lúṭkar, sab ke wáste ḥukm qatl ká degí; is se bihtar hai, ki is Musalmán kí zanjír kaṭwákar kapṛe ghulámoñ kí waẓa' par pahná,eñ; tá bar-waqt kahá já,e, yih hamárá ghulám hai, aur us ko apne sáth le jákar, wáste khush-ámad ke tuḥfe, us kí naẓar guẕrán á,úñ, tá yih Musalmán bhí hamárí shikáyat na kare, aur ráz fásh na ho. Is ḥíle se apne ta,íñ bacháyá cháhiye; aur chand roz tawaqquf kareñge, jab hawá muwáfiq hogí, jaház yahán se koh-i-átishín ko le já,eñge." Sab logoñ ne ṣaláh Bahrám kí pasand kí.

Digitized by Google

Bahrám ne Asad ke páñoñ kí zanjír kaṭwá, aur kapṛe sufaid us ko ghulámoñ kí ṭaraḥ pahná, apne jaház ká munshí kiyá, aur achchhá kháná us ko khiláne lagá. Aur ẓáhir meñ us ko apne se milákar kahá, ki "Is bandar se nikalke, ham tujhe tere mulk ko pahuñchá deñge, tú kháṭir-jama' rakh; aur tere sáth baṛá sulúk kiyá já,egá; magar khabar-dár, ko,í amr bad-sulukí ká, jo us buḍḍhe ne tere sáth kiyá hai, aur ḥál zanjír ḍálne ká, kisí se na kahná; aur agar kahegá, to ján se márá já,egá." Ba-har-kaif, Bahrám ne Asad ko khúb sikhá paṛhá aur khush-ámad us kí kar, apní dil-jam'í kar lí. Asad ne bhí us ḥál qaid-o-band se, is ḥál ko ghanímat jánkar, libás ghulámoñ ká pahan liyá, aur muwáfiq rá,e Bahrám ke ẓáhir kiyá, ki "Maiñ kisí se ḥál apná ẓáhir na karúñgá, tum sab ṭaraḥ se kháṭir-jama' rakho."

Al-gharaẓ, jab us jaház ne Marjíná ke langar-gáh meñ langar kiyá, Marjíná ne apne bágh se, ki muttaṣil langar-gáh ke thá, jaház-i-nau dekhkar, us ke kaptán ko bulwá bhejá, aur áp bhí wáṣṭe daryáft karne ḥál jaház aur ahl-i-jaház ke, qaríb us langar-gáh ke ga,í. Bahrám, Asad ko sáth lekar Marjíná ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir hu,á, aur ba'd ba-já láne ádáb ke, kahá, ki "Ba-sabab shiddat ṭúfán, aur mukhálifat hawá ke, jaház bacháne ko, áp ke bandar meñ langar kiyá; aur ham log tujjár haiñ, pesha-i-kharíd-o-farokht ghulámoñ ká karte haiñ. Sab ghulám hamáre bik ga,e, yih ek ghulám ham ne wáṣṭe likhne ḥisáb-o-kitáb jaház ke rakh liyá; so wuh munshí is jaház ká hai." Yih kahkar tuḥfe-i-nafís, jo kishtiyoñ meñ lagákar le gayá thá, sab us kí naẓar guẓráne. Marjíná ne Asad ko dekh, aur us ke ḥusn-o-jamál par 'áshiq ho, Bahrám se kahá, "Maiñ tere tuḥfe na lúñgí, yih ghulám mujhe de, jo qímat kahegá maiñ dúñgí." Phir Asad ko apne sáth liye hu,e, bágh meñ gul-gasht karne lagí, aur darmiyán chihal-qadamí ke, Asad se púchhá, "Terá kyá nám hai?" Asad ne rokar jawáb diyá, ki "Malika, merá kaun-sá púchhtí haiñ, mere do nám haiñ, pahlá nám merá shahzáda Asad hai, aur ab merá nám Qurbání,e-Átish, is jaház ke logoñ ne rakhá hai; ya'ní mujh ko átish-parastoñ ne, apne 'íd ke din, wáṣṭe qurbání,e-átish ke muqarrar kiyá hai." Marjíná, yih ḥál sunkar, Asad ke ḥál par bahut muta,assif hu,í, aur Bahrám ko bulwákar bahut la'nat malámat kí, aur kahá, "Ai mal'ún, tú shahzáde ko wáṣṭe qurbání,e-átish ke liye játá hai, aur mujh se fareb karke, us ko ghulám ẓáhir kartá hai. Tere ḥaqq meñ yihí bihtar hai, ki abhí tú apne jaház ko kholkar,

Digitized by Google

yaháñ se le já, warna tere jaház ko lúṭkar jalá dúñgí; aur mere áge se dúr ho." Bahrám waháñ se ghabráyá, aur rotá hu,á jaház par áyá; aur bá-wujúd mauqúf na hone ṭúfán ke ba-majbúrí apne jaház ke langar uṭháne meñ mashghúl hu,á. Aur malika-i-Marjíná Asad ká háth pakaṛ maḥall meñ le ga,í; aur ḥál us ká, awwul se ákhir tak, sunke bahut tasallí aur tashaffí kí. Aur kahá, "Kal maiñ tum ko ḥammám bhijwákar, poshák-i-fákhira pahná,úñgí, aur apná wazír karúñgí." Yih kahkar, kháṣa mañgwáyá, aur shahzáda Asad ko, apne sáth biṭhákar khilwáyá. Ba'd khána kháne ke, shahzáda Asad ka,í gilás sharáb ke píkar, nashe meñ be-hosh ho gayá. Phir jab dastar-khwán uṭhá, Asad wáste hawá kháne ke bágh meñ gayá, aur der tak us kí rawishoñ par ṭahlá kiyá. Ákhir, ḥauẓ par, ki darmiyán us bágh ke thá, baiṭhkar, muñh dhoyá; aur sabze par, ki chároñ ṭaraf us ḥauẓ ke lagá hu,á thá, leṭ rahá; ba'd ek ghaṛí ke gháfil hokar so rahá.

Bahrám ne, ki Marjíná ke khauf se, langar uṭháne kí fikr meñ thá, hawá ko muwáfiq pákar, khaláṣiyoñ se kahá, "Ab rát ho ga,í hai, ham tum míṭhá páni, ki jaház par ho chuká hai, kisí chashmeñ yá táláb se bhar lá,eñ, aur fajr ko bahut sawere, maiñ jaház ko yaháñ se kholúñgá." Kháláṣí mashkoñ ko pañso,í par rakh, pání kí talásh ke wáste ga,e; ráh meñ un ko yád áyá, ki malika ke bágh meñ ek ḥauẓ áb-i-shírín ká hai, aur díwár us bágh kí niṣf qadd-i-ádam hai, wahíñ se pání láyá cháhiye. Phir wuh sab mashkeñ lekar us ḥauẓ par ga,e, waháñ ek ádmí sotá páyá, aur dekhkar pahcháná, ki Asad hai. Wuh sab us ke páne se bahut khush hu,e. Pahle pání ḥauẓ se bharkar, panso,í par le ga,e; ba'd us ke Asad ko uṭhákar panso,í par sawár kiyá, aur jald jaház par lekar pahuñche. Bahrám ne Asad ko phir páke kamál khushí kí, aur qaríb thá, ki farṭ-i-khushí se shádí marg ho; aur do ghaṛí ke taṛke jaház ko kholkar, ṭaraf koh-i-átishín ke rawána hu,á.

Malika ne Asad ko na dekhkar, jáná, ki sháyad wáste kisí bát ke, kisí ṭaraf gayá hogá. Jab baṛá 'arṣa guẓrá, aur wuh na áyá, tab muẓṭarr hokar, khawáṣṣoñ wa-ghaira ko talásh karne har chahár ṭaraf bhejá. Harchand unhoñ ne talásh kiyá, lekin kahíñ us ko na páyá, yaháñ tak, ki rát ho ga,í. Marjíná, Asad ke firáq meñ be-táb ho, áp mash'aloñ kí roshní meñ shahzáde ko talásh karne niklí. Darwáza bágh ká khulá pákar, ham-ráh khawáṣṣoñ ke, bágh meñ ga,í. Ek khawáṣṣ ne jútá Asad ká pahcháná; dúsrí khawáṣṣ ne kahá, "Pání ḥauẓ ká bahut kam ma'lúm hotá hai." Malika ne

Digitized by Google

daryáft kiyá, ki sháyad ádmí Bahrám ke ákar, shahzáde ko le ga,e, aur pání ḥauẓ ká bhí unhíñ logoñ ne le liyá. Malika ne ek shakhṣ wáste daryáft karne ḥál ke daryá-i-kináre bhejá, ki "Dekh, Bahrám ká jaház hai ya khul gayá." Us ádmí ko gháṭ ke logoñ se daryáft hu,á, ki "Bahrám qaríb shám apne jaház ko yaháñ se kholkar le gayá; lekin pahar rát ga,e, jaház kináre par le jákar, panso,í ko, wáste bár karne pání ke, bágh kí ṭaraf bhejá thá." Malika-i-Marjíná ne, is ḥál ko daryáft karke jáná, ki muqarrar Bahrám ke ádmí shahzáde ko bágh se le ga,e haiñ. Us ne apne jahážoñ jangí ke sardároñ ko, ki har waqt ṭaiyár rahte the, ḥukm kiyá, ki "Jald, wuh jaház ṭaiyár hokar langar-gáh meñ láweñ, maiñ fajr ko áp sawár húñgí." Ba-ḥukm ke, kaptán das jahážoñ kí baḥr lekar, langar-gáh meñ ḥáẓir hu,á, aur sab afsar, sipáhí, khalásí, wa-ghaira, ma' asbáb wa sámán safar aur jang ke, jahážoñ par sawár hokar, muntaẓir Malika ke the. Chunánchi 'alá-ṣ-ṣabáḥ, wuh bhí ákar sawár hu,í, aur mír-i-baḥr ko ḥukm kiyá, ki "Jald, yih baḥr le jákar, Bahrám ke jaház ko giriftár kar." Chunánchi mír-i-baḥr, wáste ta'áqub Bahrám ke rawána hu,á. Tísre din us jaház ko chároñ ṭaraf se gher liyá. Bahrám daryáft kar gayá, ki Asad ke wáste, Marjíná ke jahážoñ ne mere jaház ko giriftár kiyá hai, apne ján wa mál se máyús hokar, shahzáda Asad ko khúb márá, ki isí kí shúmí qadam se, ham muṣíbat meñ ṭúfán ke paṛe; 'aláwa us ke, ab jaház hamárá us Malika ke baḥr se giriftár hu,á, is ko jaház meñ rakhná munásib nahíñ. Tab us ne zanjír us ke páñoñ kí káṭkar, us ko daryá meñ ḍál diyá. Shahzáda Asad, ki shináwarí khúb jántá thá, pairne lagá, yaháñ tak ki kináre par pahuñchá, aur shukr janáb-i-aḥadiyat ká ba-já láyá. is wáste ki Ḥaqq-Ta'ála ne, aise daryá,e khún-khwár se us kí ján bachá,í, aur átish-parastoñ ke háth se naját bakhshí.

Khushkí meñ jákar apne kapṛe sukhá,e, phir wuh kapṛe pahan aur tawakkul ba-Khudá kar ek samt ko rawána hu,á. Dasweñ din ek gáñoñ meñ pahuñchá, us ko khálí páyá; is 'arṣe meñ janglí mewoñ ko kháyá kartá. Phir us gáñoñ se us ne ek shahr dúr se dekhá; jab us ke kináre pahuñchá, pahcháná ki yih wuhí shahr-i-shúm átish-parastoñ ká hai, jis meñ ek muddat tak us ne aẕíyat pá,í thí. Agarchi shahr ko dekh ba-ẓáhir khush hu,á, magar ḍará bhí, ki mabádá, phir kahíñ átish-parastoñ ke háth meñ na paṛe; is wáste aise waqt us shahr ke andar dákhil hu,á, ki sab dukáneñ band ho ga,í thíñ, aur log shahr ke apne gharoñ meñ já chuke the.

Digitized by Google

Al-qiṣṣa ek qabar-istán meñ Musalmánoñ ke; jo shahr se báhar thá, jákar kisí khaṭíre meñ so rahá.

Aur ḥál Bahrám ká yih hu,á, ki jab us ne khisiyáne hokar ghuṣṣe meñ shahzáda Asad ko daryá meñ ḍál diyá, thoṛí der ke ba'd, jaház Marjíná ke us ke jaház se mil ga,e. Marjíná khud us ke jaház par chaṛh ga,í, aur Bahrám se púchhá, ki "Wuh munshí kaháñ hai, jis ko tú ghulám kahtá thá, aur tú us ko mere bágh se nikálkar le gayá hai?" Bahrám ne 'arẓ kiyá, ki "Malika, wuh shakhṣ mere jaház meñ nahíñ, agar yaháñ par ho, to maiñ taqṣír-wár ḥuẓúr ká húñ." Marjíná ne awwal Asad ko, us meñ talásh kiyá; jab us ko na páyá, ghuṣṣe hokar ḥukm kiyá, ki "Asbáb jaház ká lúṭ lo, aur Bahrám ko ma' ahl-i-jaház ke khushkí meñ le jákar qaid karo; maiñ sab ko qatl karúñgí." Jab Bahrám aur us ke rufaqá ko giriftár karke, khushkí meñ le ga,e, Bahrám waqt utarne ke kináre par, fareb se bhágkar, shahr meñ átish-parastoñ ke gayá, aur shab ko báhar shahr ke pahuñchá. Jo us waqt darwáza shahr ká band ho gayá thá, ná-chár us ne bhí qaṣd kisí gor-istán meñ shab ko rahne ká kiyá. Ittifáqan usí maqbare aur khaṭíre meñ jaháñ Asad gháfil sotá thá, wáste shab-báshí ke gayá. Us meñ ek ádmí ko sote dekhá. Asad shahzáda, ba-sabab shor-o-ghul ádmiyoñ ke, jág paṛá, aur muñh pherkar dekhne lagá, ki kaun hai. Bahrám ne us ko pahchánkar kahá, "Áp haiñ, jo sabab hamárí kharábí ke hu,e; agar is sál qurbání se bache, to dúsre baras hargiz na bachoge." Yih kahke bechára Asad ko pakaṛ bánd liyá, aur fajr ko usí buḍḍhe ke ghar jákar, sárá ḥál apná aur Asad ká bayán kiyá. Us pír-i-sharír ne Asad ko pá ba-zanjír kar, aur phir usí tah-kháne meñ rakh, apní laṛkiyoñ se wuhí waṣiyat már píṭ ke, wáste gharíb Asad ke, kí.

Jab Bostaná ko apne nazdík áte dekhá, Asad máre khauf ke larazne lagá, aur dil meñ kahá, ki "Ek baras tak aur is 'azáb-i-alím meñ mubtalá rahúñgá, is se to marná hazár darje achchhá hai." Magar, Khudá kí qudrat se, us ke rone ne aisá aṣar Bostaná ke dil meñ kiyá, ki wuh bhí us ke sáth rone lagí, aur kahá, ki "Ab tum merí ṭaraf se kháṭir-jama' rakho, maiñ tumháre sáth bad-sulúkí se pesh na á,úñgí; maiñ Musalmán hu,í húñ; maiñ ne átish-parastí aur gunáhoñ se tauba kí, aur Khudá se du'á máñgtí húñ, ki ko,í ṣúrat makhlaṣí kí tumhárí mujh ko ma'lúm ho, tá maiñ us meñ ba-dil koshish karúñ."

Gharaẓ, Bostaná kí bátoñ se Asad kí kamál tasallí hu,í, magar Kíwáná kí ṭaraf se us ko ḍar rahá. Chunánchi us

Digitized by Google

ne Bostaná se kahá, "Khudá ne tum ko mere ḥál par mihrbán kiyá, lekin Kíwáná mere sáth wuhí bad-sulúkí karegí." Bostaná ne jawáb diyá, ki "Tum us kí ṭaraf se bhí kháṭir-jama' rakho, maiñ har waqt áyá karúñgí." Phir us roz se Bostaná us ko khána͵e laṭíf, aur sharáb-i-nafís khiláne piláne lagí; aur har waqt us kí tasallí kiyá kartí.

Ek din Bostaná apne ghar ke darwáze par kharí thí, ki us ne áwáz ḍhanḍore kí suní, ek shakhṣ bá-áwáz-i-buland kahtá hai, "Wazír-i-'aẕam Amjad, áp ba-nafs-i-nafís wáste talásh karne shahzáda Asad, apne bhá͵í ke, yih iqrár kartá hu͵á niklá hai, ki, jo ko͵í Asad ko mere pás lá͵egá, maiñ us ko itná kuchh dúñgá, ki ka͵í pusht tak us ke log tawangar raheñge; aur jo ko͵í ki us ko chhipákar apne ghar meñ rakhegá, ba'd is ke us ká ḥál ma'lúm hogá, wuh aur us ke zan wa farzand ján se máre já͵eñge, aur ghar us ká khodkar, us par hal chaláyá já͵egá." Bostaná yih khabar sunkar Asad ke pás dauṛí ga͵í, aur is ḥál ko us ne ẕáhir kiyá, aur us kí zanjír páñoñ kí káṭkar apne sáth le á͵í, aur kúche meñ pukárkar kahá, "Asad yih hai." Amjad, Asad ká nám sunte hí, us ghar ke darwáze par gayá, aur Asad ko pahchánkar gale se lagáyá, aur ek ghoṛe par, ki us ke sáth kotal rahte the, sawár kar, Bádsháh ke ḥuẓúr meñ le gayá. Bostaná bhí ham-ráh Asad ke chalí ga͵í. Asad ne Amjad se us ká ḥál bayán karke us ko maḥall meñ rakhá. Aur usí waqt us mard-i-pír ká ghar khodkar maidán kar diyá gayá. Bádsháh ne us ko aur Bahrám wa-ghaira us ke aqriba ko pakaṛ bulwákar, sab kí gardan márne ká ḥukm kiyá. Unhoñ ne Bádsháh ke qadamoñ par girke shafá'at cháhí. Bádsháh ne kahá, "Tumhárá quṣúr kabhí na mu'áf hogá, jab tak tum sab dín átish-parastí ká chhoṛkar Musalmán na hoge." Wuh sab us ṭaríq se tá͵ib hu͵e, aur Islám lá͵e.

Amjad ne ba-sabab daryáft karne nuqṣán kaṡír ke, Bahrám ko dúná us ká diyá. Bahrám ne, ḥál jawáñ-mardí aur sakháwat, Amjad aur Asad ká dekhkar, 'arẓ kiyá, ki "Maiñ agle baras jazíra-i-Abúní meñ gayá thá; maiñ ne Qamaru-z-Zamán, tumháre báp ko, tumháre firáq meñ niháyat maghmúm aur be-qarár páyá; 'ajab nahíñ ki wuh tumháre gham meñ apne ta͵íñ halák kare; munásib hai, ki tum donoñ bhá͵í, Abúní ko jákar, apne báp kí khabar lo; maiñ tum ko jaház par sawár karke, bahut jald árám se pahuñchá dúñgá."

Wuh donoñ shahzáde is par ráẓí hu͵e; aur wahán ke Bádsháh se rukhṣat máñgí. Us ne ba-khushí tamám un ko

Digitized by Google

ijázat dí. Jab jaház, aur sab asbáb, aur sámán safar ká taiyár hu,á, wuh donoñ shahzáde Bádsháh se rukhsat hone ke wáste ga,e. Bádsháh ne har ek ko apne gale se lagáyá, aur bahut zar, naqd, aur jawáhar wa-ghaira, asbáb aur sámán un ko dekar, un kí ham-ráhí ke wáste qaṣd sawár hone ká kiyá.

Ná-gáh, khabar-dár ne khabar kí, ki "Fulání taraf se, ek baṛí fauj, sawár wa piyádoñ kí, chalí átí hai." Bádsháh ne mutahaiyir hokar kahá, "Aisá kaun-sá ghaním hai, ki daf'atan be-khabar, mere shahr par chaṛh áyá." Amjad ne Bádsháh ko mutafakkir pákar 'arẓ kiyá, "Áp kuchh andesha na farmá,eñ, maiñ jákar, us ká ḥál daryáft kartá húñ." Gharaẓ Amjad, lashkar-i-jangí lekar, us fauj kí taraf rawána hu,á, aur harkároñ ko bhejkar daryáft kiyá, ki Malika kisí mulk kí fauj lekar is shahr kí taraf á,í hai. Amjad ne jákar us se muláqát kí, aur púchhá, ki "Ba-nazar dostí wa ittiḥád ke á,í ho, yá ba-iráda jang ke. Agar dushman ho, to sabab 'adáwat aur nazá' ká, ham se kyá hai?" Us ne kahá, "Maiñ ba-qaṣd laṛne ke idhar ko nahíñ á,í, maiñ apne ghulám Asad nám kí talásh meñ á,í húñ. Bahrám nám, kaptán, báshinda is shahr ká, mere shahr se us ko churá láyá hai; maiñ tumháre Bádsháh se inṣáf cháhtí húñ. Agar Asad tumháre shahr meñ ho, to mere ḥawále karo; aur merá nám Marjíná hai." Amjad, ki áge us ká ḥál sun chuká thá, kahne lagá, ki "Maiñ bhá,í tumháre ghulám ká húñ, merá nám Amjad hai; ek baras tak, wuh is shahr meñ gum rahá. Tum mere sáth chalkar, hamáre Bádsháh se muláqát karo; wuh tumhárá niháyat mushtáq hai; Asad ko tumháre ḥawále karegá." Malika Marjíná, fauj ko báhar shahr ke chhoṛkar, jarída faqat muṣáḥiboñ sáth ham-ráh Amjad ke, Bádsháh kí muláqát ko ga,í. Bádsháh ne barí 'izzat wa tauqír se muláqát kí; aur shahzáda Asad bhí, us se ákar milá. Malika Marjíná us ko dekhkar niháyat khush hu,í, aur Bádsháh se, ḥál churá le jáne Asad ká, bayán kar rahí thí, ki dúsre karkáre ne ákar khabar dí, ki "Dúsrí taraf se, ek aur baṛá lashkar is shahr kí taraf chalá átá hai."

Bádsháh dúr se gard fauj kí mánind abr ke, dekhkar ghabráyá, aur Amjad se púchhá, "Ṣáḥib, yih kaun-sá baṛá ghaním, mujh par chaṛh áyá hai, ẓará jákar daryáft karo." Amjad ne, apní fauj taiyár shahr ke báhar, cháron taraf muta'aiyin kar, khud dúsre lashkar kí taraf rawána hu,á. Qaríb pahuñchkar, sardár se fauj haráwal ke púchhá, "Tumháre Bádsháh ke áne ká sabab, is shahr meñ, kyá

Digitized by Google

hai? Mujhe apne Bádsháh ke ḥuẓúr meñ le chalo." Amjad us sardár ke sáth hokar, Bádsháh ke ḥuẓúr men ḥáẓir hu,á; aur ba'd ba-já láne ádáb wa taslím ke, púchhá, ki "Hamáre Bádsháh se tum ko kyá maṯlab hai, ki be-iṯṯilá' is qadr fauj lekar, is shahr meñ qaṣd jáne ká rakhte ho?" Bádsháh ne jawáb diyá, "Merá nám Gaur hai, aur maiñ Bádsháh Chín ká húñ, apní beṭí ká, jis ká nám Badaurá hai, ḥál daryáft karne yaháñ áyá húñ; ka,í baras se us kí shádí, shahzáda Qamaru-z-Zamán, khalaf Sháh-Zamán, wálí jazíra Chaildrin-Kháldán ke, sáth kar dí thí, aur shahzáda ek baras kí rukhṣat lekar, wáste dekhne apne báp ke gayá thá, aur apní bíbí ko bhí sáth le gayá. Ka,í baras guẓar ga,e, ki mujh ko un kí khabar kuchh ma'lúm nahíñ hu,í; unhíñ kí talásh kartá hu,á, yaháñ tak pahuñchá; mujh ko siwá,e is amr ke, aur kuchh iráda laṛne bhiṛne ká nahíñ."

Amjad ko is ḥál se jab iṯṯilá' hu,í, ki yih Bádsháh us ká náná hai, us kí qadam-bosí kí, aur kahá, "Áp kháṯir-jama' rakheñ, maiñ áp ká nawásá húñ, aur beṭá shahzáda Qamaru-z-Zamán ká. Wuh bi-l-fi'l Bádsháh aur farmán-rawá jazíra-i-Abúní ká hai, aur máñ merí Badaurá, shahzádí Chín kí, jis kí talásh ke wáste áp yaháñ tak tashríf lá,e haiñ; wuh donoñ jazíra-i-Abúní meñ bahut achchhí ṯaraḥ haiñ." Bádsháh-i-Chín ne, yih ḥál sunke, Amjad ko apne gale se lagákar, bahut piyár kiyá. Aur ḥál safar aur muṣíbat ká, jo Amjad aur Asad par guẓrá thá, sunke bahut ta,assuf kiyá; aur Amjad kí tasallí kí, ki "Maiñ waháñ jákar, donoñ bhá,iyoñ kí, tumháre báp se ṣulaḥ karwá dúñgá." Gharaẓ Amjad apne náná se rukhṣat hokar apne Bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥázir hu,á, aur sabab áne Bádsháh-i-Chín ká bayán kiyá. Wuh is ḥál ko sunkar niháyat mutaḥaiyir hu,á, ki "Itná baṛá shahryár, apní wiláyat ko chhoṛkar, wáste talásh karne apne beṭí ke, merí dáru-l-riyásat tak áyá." Chunánchi us ne ba-pás kháṯir Amjad ke, apne ahl-károñ ko, wáste us kí ẓiyáfat aur mihmán-dárí ke ḥukm diyá, aur qaṣd kiyá ki khud us kí muláqát ke wáste já,e.

Ki is 'arṣe meñ us ko khabar pahuñchí, ki "Tísrí jánib se aur ek lashkar bhárí, chalá átá hai." Bádsháh ne tawaqquf karke Amjad ko farmáyá, ki "Tum jákar is tísre lashkar ká bhí ḥál daryáft kar á,o, ki yih kaun hai, aur kyúñ áyá." Amjad apne bhá,í Asad ko lekar, us ṯaraf ko rawána hu,á. Jab wuh donoñ bhá,í, nazdík us ke pahuñche, to daryáft kiyá, ki lashkar Qamaru-z-Zamán, Bádsháh-i-jazíra-i-Abúní, ya'ní un ke báp ká hai, ki un kí talásh ko niklá, is wáste, ki jab wuh gham meñ apne laṛkoñ ke, jinheñ fareb se,

Digitized by Google

apní bíbiyoñ ke, ghuṣṣe meñ ákar, ḥukm qatl karne ká kiyá thá, aur us ko yaqín hu,á, ki wuh donoñ ján se máre ga,e, qaríb halákat ke hu,á; Amír Jandar ne, us kí tasallí ke wásṭe, ḥál un ke zinda chhoṛ dene ká bayán kiyá. Qamaru-z-Zamán ne apne beṭoñ ká ḥál zinda rahne ká sunkar janáb aḥadíyat meñ sijda shukr ká kiyá. Aur faqíroñ aur muḥtájoñ ko, lákhoñ rupa,i, aur jore, dekar wásṭe ḍhúñḍhne ke shahr-i-Abúní se niklá. Ittifáqát se shahr-ba-shahr, phirtá hu,á, us shahr meñ bhí wárid hu,á.

Al-gharaẓ, Qamaru-z-Zamán ne, un donoñ shahzádoñ ko dekhkar, pahchání, aur gale se lagákar, shádí ká roná, der tak royá kiyá. Ba'd is ke shahzáda Amjad ne, ḥál áne Bádsháh-i-Chín ká, áj hí ke roz Qamaru-z-Zamán se ẓáhir kiyá; wuh kamál khush hokar, un donoñ shahzádoñ ke sáth hokar, cháhtá thá, ki wásṭe muláqát Bádsháh-i-Chín ke já,e, ki itne meñ khabar pahuñchí, ki "Ek chauthá lashkar, chauthí ṭaraf se átá hai."

Qamaru-z-Zamán ne Amjad aur Asad se kahá, ki "Pahle is lashkar ko dekh liyá cháhiye, ki kis ká hai, aur kis Bádsháh ne idhar ká qaṣd kiyá." Phir wuh tínoñ Bádsháh us ṭaraf ko ga,e. Amjad ne áge baṛhkar púchhá, ki "Yih lashkar kis Bádsháh ká hai, aur mulk meñ átish-parastoñ ke kyúñ áyá?" Wazír-i-a'ẓam ne, jo sab ke áge thá, jawáb, ki "Yih Bádsháh Sháh-Zamán, Wálí-i-jazíra-i-Kh____áldán ká hai; muddat hu,i, ki wuh apne mulk se wásṭe talásh karne Qamaru-z-Zamán, apne beṭe ke, niklá hai, agar tum ko kuchh ḥál us shahzáde ká ma'lúm ho, to az-ráh-i-mihr-bání ke, un ke ḥál se ham ko ágáh karo." Amjad ne wazír se kahá, "Maiñ abhí ákar tumháre sawál ká jawáb bá-ṣawáb detá húñ, tum ẓará yahíñ par ṭhahr já,o." Yih kahkar us ne is ḥál ko Qamaru-z-Zamán se jákar, kahá. Qamaru-z-Zamán apne báp ke áne ká ḥál sunkar be-hosh ho gayá, phir jab apne hosh meñ áyá, jákar apne báp ke qadmoñ par gir paṛá.

Wuh donoñ, báp beṭe, gale lagkar der tak royá kiye. Ba'd is ke, Sháh-Zamán ne kahá, "Bábá, tum be-khabar kiye mujh ko tanhá chhoṛkar, chale ga,e, aur is 'arṣe meñ, tum ne apní khabar khair-o-'áfiyat kí mujh ko na bhejí, tá mújib merí tasallí aur tashaffí ká hotá." Qamaru-z-Zamán ko sakht nadámat hu,í, aur bahut 'uẓr wa ma'ẓarat báp kí khidmat meñ kiyá; aur shahzáda Amjad aur Asad ko apne báp se milwáyá. Sháh-Zamán ne donoñ potoñ ko, apne gale se lagákar bahut piyár kiyá. Ba-har-kaif un tínoñ Bádsháhoñ aur Malika Marjíná ne tín din tak us shahr meñ

Digitized by Google

maqám kiyá. Wahán ke Bádsháh ne chároṅ kí da'wat baṛí dhúm se karke, ba'd dene tuḥfe ke, har ek ko rukhṣat kiyá, aur shádí shahzáda Amjad kí Bostaná ke sáth, jis ne Asad kí baṛí khidmat kí, aur wuhí sabab milne donoṅ bhá,iyoṅ ká hu,í thí, kar dí; aur kat-khudá,í Asad kí malika Marjíná ke sáth, jo us par 'áshiq, aur apne mulk ko chhoṛkar, ṣirf usí ke wáste á,í thí, baṛí dhúm se kí.

Ba'd is ke, wuh tínoṅ Bádsháh, aur Malika Marjíná apne shauhar Asad ke sáth, apne apne mulkoṅ ko phir ga,e. Jo Bádsháh-i-mulk-i-átish-parastoṅ ká niháyat pír aur ẓa'íf hu,á thá, aur shahzáda Amjad ko niháyat 'azíz aur dost rakhtá, us ko apná qá,im-muqá,im kiyá, ya'ní us ko Bádsháh us mulk ká karke, áp gosha-nishín hu,á. Aur wahán ke báshindoṅ ne átish-parastí ko chhoṛkar Khudá-parastí ikhtiyár kí. Aur 'adl-o-inṣáf, aur júd-o-sakhá se Bádsháh Amjad ke, sab khush wa khurrum rahne lage, aur khud-ba-khud dín-i-majús ká chhoṛ diyá.

Malika Shahrzád, jab qiṣṣa-i-Qamaru-z-Zamán shahzáda-i-jazíra-i-Kháldán, aur Badaurá, shahzádí,e-Chín ká kah chukí, us kí chhoṭí bahan Dunyázád ne, muwáfiq apne ma'múl ke, ákhir-shab ko, fajr hote kahá, "Bahan, áp ne kyá achchhá aur 'ajíb, yih qiṣṣa kahá! ummedwár húṅ, ki ab ko,í dástán-i-dil-chasp kahná shurú' karo; is wáste, ki tumháre qiṣṣe 'ajíb wa gharíb ke sunne se, siwá,e dil lagne ke, bahut fá,ide aur tajribe ham ko ḥáṣil hu,e." Malika ne jawáb diyá, ki "Agar kal ke din Bádsháh-i-'álí-jáh merí ján-bakhshí karegá, to maiṅ kal ákhir shab ko, qiṣṣa Núru-d-Dín aur kaníz-i-Párs ká, ki sab se 'ajíb wa gharíb hai, kahná shurú' karúṅgí." Bádsháh Shahryár, mushtáq sunne qiṣṣe Núru-d-Dín ká hokar, us roz bhí malika ke halák karne se, dar-guzrá. Aur ba-dastúr khwáb-gáh se uṭhkar, ba'd ḥawá,ij ẓarúrí ke, darbár-i-'ám wa kháṣṣ meṅ tashríf farmá hu,á.

QIṢṢA NÚRU-D-DÍN BIN KHÁQÁN, WAZÍR-I-A'ẒAM-I-ḤÁKIM-I-SHAHR-I-BÁṄSRÁ, AUR KANÍZ-I-PÁRS KÁ.

Dúsre roz Shahrzád ne wuh qiṣṣa is ṭaraḥ se kahná shurú' kiyá:—Khudáwand, shahr-i-Báṅsrá qadím se muta'alliq mamlukat Khulafá,e 'Abbassiya ke thá, aur ḥákim us ká Zibení

Digitized by Google

nám. Khalífa Hárún-Rashíd, aur wuh ḥákim, donoñ ek hí bhá,í kí aulád the, is wásṭe wuh donoñ ápas meñ, chachere bhá,í the. Zibení ke do wazír the; pahle ká nám Kháqán, aur dúsre ká Sú,í. Kháqán ko ba-sabab ḥusn-o-akhláq, aur dád-o-dihish ke sab wazí' wa sharíf us shahr ke, mu'azzaz aur dost rakhte the; aur us kí ta'ríf aur tauṣíf báshindoñ-i-Báñsrá wa-ghaira ke wird zabán thí. Wazír-i-dúsrá, jis ká nám Sú,í thá, niháyat bad-khulq aur bakhíl thá; is wásṭe ko,í ahl-i-shahr us se khush na rahtá. Wazír-i-duwam wazír-i-awwal se 'adáwat qalabí rakhtá; aur hamesha us kí burá,í aur ghaibat Bádsháh ke ḥuẓúr meñ kiyá kartá.

Ek roz, Bádsháh ne Kháqán wazír se farmá,ish kí, ki "Mere wásṭe ek launḍí, ḥasín, khush-salíqa, gáne bajáne-wálí, mol le." Sú,í ne kahá, "Aisí launḍí das hazár ashrafí se kam na áwegí." Bádsháh ne khafá hoke us ko jawáb diyá, ki "Das hazár ashrafí tere nazdík bahut hai, mere nazdík kuchh ḥaqíqat nahíñ rakhtí." Usí waqt das hazár ashrafí, Kháqán wazír ko, wásṭe mol lene launḍí ke dilwá díñ. Kháqán ne ghar par ákar dalláloñ ko bulwá bhejá, aur farmá,ish kí, ki "Launḍí, ḥasín, gáne bajáne-wálí, talásh kareñ." Usí waqt se dallál launḍí ko talásh karne.

Ka,í din ke ba'd, ek dallál ne wazír se ákar 'arẓ kiyá, ki "Ek tájir Párs ká, kal ek launḍí muwáfiq áp kí farmá,ish ke láyá hai." Wazír ne, ki us waqt Bádsháh ke ḥuẓúr meñ játá thá, dallál se kahá, "Tú is saudágar ko launḍí samet le áná; darbár se phirkar us ko dekhúñ aur pasand karúñ." Dallál ne launḍí ko dar-i-daulat par wazír ke ḥáẓir kiyá. Wazír darbár se áke, launḍí ko dekh, bahut khush hu,á; aur sab umúr meñ, jo Bádsháh ne farmá,e the, kámil, balki zá,id páyá. Phir saudágar se qímat us kí púchhí; saudágar ne 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand, qímat is kí bahut hai, magar maiñ áp ke háth is ko das hazár ashrafí se kam na bechúñgá. Maiñ ne bahut kuchh us kí tarbiyat aur ta'lím meñ ṣarf kiyá, aur bachpan se, is ko gáná bajáná sikhláyá; yih kaníz har ek sáz ko khúb bajátí, aur bahut khúb gátí hai; aur likhne aur shi'r-go,í meñ bhí bahut dakhl rakhtí hai; aur sab kitábeñ tawáríkh wa-ghaira kí bhí us ne paṛhí haiñ; mere nazdík naẓír apná, in sab auṣáf meñ nahíñ rakhtí; aur 'indu-l-imtiḥán, ḥál us kí qábiliyat, khuṣúṣan gáne bajáne ká, ḥuẓúr meñ ma'lúm hogá." Wazír, qabl is ke ki us ke gáne bajáne, yá aur ṣifatoñ ká imtiḥán kare, faqaṭ us ke ḥusn-o-jamál ko dekhkar, das hazár ashrafí us ko ginwá díñ.

Waqt rukhṣat ke saudágar ne 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand,

Digitized by Google

launḍí bahut safar dúr-o-daráz karke, is shahr meñ kal pahuñchí hai, agar áp ek hafta Bádsháh ke pás le jáne meñ tawaqquf farmá,eñ to munásib hai, tá is 'arẓe meñ do bár ḥammám kare, aur mándagí ráh kí, us se dafa' ho; us waqt us ke ḥusn-o-jamál ko chár ḥiṣṣe ziyáda pá,iyegá, balki us ko pahchán na sakiyegá; abhí us ke chihre ká rang siyáh ho rahá hai." Kháqán ne kahá, "Tú sach kahtá hai, maiñ us ko ek hafte ke ba'd ḥuẓúr meñ Bádsháh ke le já,úñgá." Yih kahkar us ne launḍí ko maḥall meñ le já, apní bíbí ke supurd kiyá, aur kahá, ki "Is ko bahut iḥtiyáṭ se rakhná, maiñ ne is ko ba-mújib farmá,ish Bádsháh ke mol liyá hai; ba'd do tín ḥammám aur tabdíl poshák ke, jo ba-mújib raviye yaháñ ke hai, us ko Bádsháh ke ḥuẓúr meñ guẓráñúñgá." Aur us kaníz ko bhí, jis ká nám Ḥusn-Afroz rakhá thá ágáh kiyá, ki "Maiñ ne tujh ko Bádsháh ke wáste mol liyá hai. Ba'd pánch sát roz ke, ki terí mándagí ráh kí rafa' ho; aur is 'arẓe meñ tú ḥammám mutawátir kare, to tujh ko Bádsháh ke ḥuẓúr meñ le já,úñgá. Khabardár, tú apne ta,íñ, yaháñ par baṛí iḥtiyáṭ se rakhiyo, kisí mard ke rú-ba-rú na honá; Bádsháh ko nazdík terí baṛí tauqír aur 'izzat hogí. Merá ek farzand-i-nau-jawán hai, apní máñ ke pás rahá kartá hai, aur din ko akṣar is maḥall meñ á guẓartá hai, us se apne ta,ín bachá,iyo." Ḥusn-Afroz ne wazír kí khidmat meñ 'arẓ kiyá, "Khúb hu,á, ki áp ne mujh ko áge se ágáh kiyá; ab áp kháṭir-jama' rakheñ, ba-mújib farmáne ke, maiñ in sab marátib ko maḥfúẓ aur malḥúẓ rakhúñgí."

Wazír, ki ba'd fahmá,ish Ḥusn-Afroz ke, maḥall se bar-ámad hu,á, Núru-d-Dín, beṭá Kháqán ká, ki niháyat ḥasín aur ṭaraḥ-dár, khush-kho, khush-akhláq, sakhí, siwá,e is ke laṭífa-go, nukta-sanj thá, kháṣa-kháne, ḥasb-ma'múl, maḥall meñ wazír ke gayá. Wuh jawán ba-mujarrad dekhne Ḥusn-Afroz ke, us par maftún aur fareftá hu,á, aur bá-wujúd ma'lúm karne is amr ke, ki us ke báp ne is kaníz ko makhṣúṣ wáste Bádsháh ke mol liyá hai, wuh mutamanní is amr ká hu,á, ki kisí ṭaraḥ yih kaníz mere taṣarruf meñ áwe. 'Aláwa is ke Ḥusn-Afroz bhí, Núru-d-Dín ke ḥusn-o-jamál ko dekh, dil se cháhne aur piyár karne lagí; aur árzú-mand is amr kí hu,í, ki Khudá ko,í aisí ṣúrat kare, ki maiñ is jawán ke pás rahúñ, aur Bádsháh tak na já,úñ. Us roz se akṣar Núru-d-Dín maḥall meñ átá, aur máñ kí naẓar bachákar, naẓaroñ meñ us kaníz se isháre kiná,e kartá; aur wuh donoñ, ek dúsre ko dekhkar kamál-khush hote. Wazír kí bíbí, jab is amr par muṭṭali' hu,í, ki Núru-d-Dín

Digitized by Google

ba-nisbat áge ke, akṣar maḥall meñ ákar Ḥusn-Afroz ko ghúrá kartá hai, aur wuh bhí sab kí naẓar bacháke, us ke dekhne se báz nahíñ átí; ek din us nek-bakht bíbí ne Núru-d-Dín se dar-parda kahá, aur samjháyá, ki "Miyáñ, ab tum Khudá ke faẓl-o-karam se jawán hu,e ho, tum ko na cháhiye, ki maḥall meñ 'auratoñ pás ákar bahut baiṭhá karo; kháná khákar chale jáyá karo."

Gharaẓ, do chár roz ke ba'd wazír kí bíbí ne, apná ḥammám-i-kháṣṣ garm karne ko ḥukm kiyá, aur kháwáṣṣoñ ke sáth Ḥusn-Afroz ko bhej diyá, aur un ko tákíd kí, ki "Is ko khísa karke khúb nahlá,o, aur ba'd ḥammám karne ke, yih joṛá poshák ká, jo maiñ ne wáste us ke darust kiyá hai, pahnákar mere pás le á,o; aur us ko apne darmiyán aur naẓaroñ meñ rakhná." Ḥusn-Afroz ne, ba'd ḥammám karne aur pahanne poshák za'fráni ke, ki niháyat pur-takalluf thí, maḥall meñ ákar, wazír kí bíbí ko salám kiyá. Wazír kí bíbí ne, ba-sabab ḥusn-o-jamál ziyáda ho jáne ke, us ko na pahcháná; aur muta'ajjib hu,í, ki yih kaun bíbí hai, jis ne mujh ko salám kiyá! Ḥusn-Afroz ne wazír kí bíbí se 'arẓ kiyá, ki "Maiñ is poshák meñ, jo áp ne 'ináyat kí hai, kaisí ma'lúm hotí húñ; tumhárí khawáṣṣoñ ne, ba'd nahláne aur joṛá pahnáne ke, mujh ko mushkil se pahcháná, aur kahá, 'Áge se tum kahíñ achchhí ma'lúm hotí ho, ki ham tum ko pahchán na sake.' Sháyad, in sab ne khush-ámad kí ráh se kahá, yá qaṣd banáne mere ká kiyá." Wazír kí bíbí ne kahá, "Merí khawáṣṣoñ ne na to yih kalám khush-ámad se kahá, aur na tujh se hañsí kí; unhoñ ne sach kahá; maiñ ne khud tujh ko, is libás aur zewar meñ ba-dushwárí pahcháná; goyá hazár darje ḥusn ko tú ḥammám se le á,í. Agar ab tak ḥammám garm rahá ho, to maiñ bhí jákar us meñ nahá,úñ, bahut roz se maiñ ne ḥammám nahíñ kiyá." Ḥusn-Afroz ne kahá, "Bíbí, ḥammám baṛe maze meñ hai." Wazír kí bíbí ne irádá ḥammám jáne ká kiyá; aur qabl is ke ki wuh apní khawáṣṣoñ ke sáth jáwe, do laṛkíyoñ ko Ḥusn-Afroz ke ḥujre par biṭhákar, farmáyá, ki "Jab tak maiñ na á,úñ, tum darwáze par is ḥujre ke rahná; agar Núru-d-Dín, ba'd mere jáne ke, maḥall meñ áwe, aur qaṣd jáne ká Ḥusn-Afroz ke ḥujre meñ kare, tum us ko na jáne dená, aur rokná."

Ittifáqan, Núru-d-Dín, ba'd jáne apní máñ ke, maḥall meñ gayá, aur maḥall ko khálí pákar, sídhá Ḥusn-Afroz kí ṭaraf mutawajjih hu,á. Harchand un laṛkiyoñ ne, us ko waháñ ke jáne se mana' kiyá, us ne na máná; aur un donoñ ke bázú pakaṛ báhar us makán ke chhoṛ áyá, aur Ḥusn-Afroz ke

makán meñ jákar, darwáza andar se band kar liyá. Aur bamujarrad dekhne Ḥusn-Afroz ke, dil us ká loṭ poṭ ho gayá; aur wuh donoñ mushtáq, joyá aise waqt ke the, sharbat-i-waṣl se ek dúsre ke shírín kám hu,e.

Wuh donoñ laṛkiyáñ rotí hu,íñ ḥammám meñ ga,íñ, aur wazír kí bíbí se, Núru-d-Dín ke áne ká, aur ba-zor un ko báhar nikálne ká, sab ḥál kahá. Us bíbí ne yih ḥál sunkar ḥammám mauqúf kiyá, aur jald mutawajjih maḥall kí hu,í. Hanoz wuh bíbí maḥall meñ na pahuñchí thí, ki Núru-d-Dín Ḥusn-Afroz ke maḥall se nikalkar chalá gayá. Ḥusn-Afroz, wazír kí bíbí ko muẓṭarr aur giriyáñ dekhkar, niháyat mutaḥaiyir hu,í; áge baṛhke púchhá, "Bíbí khair to hai, tum bidún ḥammám karne ke, maḥall meñ rotí hu,í kyúñ á,íñ?" Wazír kí bíbí ne jawáb diyá, "Kyá khúb, tú mujh se is ká sabab púchhtí hai; kyá, tú nahíñ jántí, ki Núru-d-Dín mere píchhe akelá tere pás áyá thá?" Ḥusn-Afroz ne kahá, "Bíbí is meñ kaun sí qabáḥat, tumháre aur us ke wáste hu,í, wuh akelá agar mere pás áyá, to kyá hu,á?" Us bíbí ne kahá, "Wazír ne áge se kyá tujh ko ágáh nahíñ kiyá, ki tujh ko wáste Bádsháh ke mol liyá hai, apne ta,íñ Núru-d-Dín se bachá,iyo?" Ḥusn-Afroz ne kahá, "Mujh ko un ká farmáná khúb yád hai, bhúlí nahíñ, magar Núru-d-Dín is waqt mujhe iṭṭilá' karne áyá thá, ki 'Mere báp ne tujh ko mere de ḍálá, ab wuh tujh ko Bádsháh ke ḥuẓúr meñ nahíñ guẓránegá.' Bhalá is ṣúrat meñ, maiñ kyúñkar tumháre ṣáḥib-záde se apne ta,íñ bachátí, aur us se kinára kartí. 'Aláwá in sab bátoñ ke, merá dil bhí us ko piyár kartá hai; Bádsháh ke ḥuẓúr meñ jáne kí mujh ko tamanná, aur árzú nahíñ; cháhtí húñ ki zindagí-bhar Núru-d-Dín se judá na húñ." Wazír kí bíbí ne kahá, "Khudá kare terá kahná sach ho, aur yih amr mújib merí bhí khushí ká hai; lekin Núru-d-Dín kí makkárí meñ shakk nahíñ; 'ajab kyá, ki fareb diyá ho, tá tujh ko apne se ráẓí kare; aur yih kyúñkar mumkin hai, ki us ke báp ne bi-l-musháfaha, aur bilá-wásṭa is bát ko us se kahá ho, balki mujh ko yih khauf hai, ki wuh jis waqt is bát ko sunegá, fauran us ko már ḍálegá, is wáste maiñ rotí húñ." Yih kahkar wuh bíbí phir rone lagí.

Itne meñ wazír áyá, aur apní bíbí ko, rotá dekhkar sabab púchhá. Us ne majbúr hokar, kahá, "Maiñ kam-bakht wáste naháne ke ḥammám meñ ga,í thí, píchhe mere tumháre beṭe Núru-d-Dín ne maḥall meñ ákar Ḥusn-Afroz kí tanhá,í meñ muláqát kí, aur us se kahá, ki tum ne Ḥusn-Afroz ko use de ḍálá, aur Bádsháh ká guẓránná mauqúf kiyá; mujh ko yaqín nahíñ átá, ki Núru-d-Dín ne us ko akelá pákar

dar-guzar kiyá ho, is wáste ki us kí áñkh Ḥusn-Afroz par paṛtí thí, aur wuh bhí us ko nazar-i-muḥabbat se dekhtí thí, is wáste maiñ rotí húñ, ki is ká anjám kyá hogá." Wazír, yih ḥál sunkar apní chhátí aur sar píṭne lagá, ki "Is kam-bak͟ht ná-shudaní beṭe ne yih kyá g͟haẓab kiyá; Bádsháh kí amánat meñ k͟hiyánat kí, aur apne báp ko faẓíḥát aur ruswá kiyá. Bádsháh is k͟habar ko sunkar mujhe aur us ko ján se halák kar ḍálegá." Us kí bíbí ne kahá, "Ṣáḥib, itná g͟ham wa alam kyúñ karte ho? merá sab zewar bechkar das hazár ashrafí kí ek lauñḍí aur, wáste Bádsháh ke, k͟haríd kar lo, ab jo honá thá so hu,á." Wazír ne kahá, "Tum k͟hiyál kartí ho, sháyad maiñ nuqṣán ke wáste jhíktá húñ? maiñ apní 'izzat aur ḥurmat ko ḍartá aur martá húñ. Sú,í wazír, jo merá dushman hai, yih k͟habar sunkar Bádsháh se is amr ko záhir karegá, ki lauñḍí,e-ḥasín Bádsháh ke wáste mol lekar, apne beṭe ko de ḍálí." Bíbí ne kahá, "Mujh ko ḥál dushmaní Sú,í ká k͟húb ma'lúm hai; lekin kisí ke ghar ká ḥál kyá kisí ko ma'lúm hotá hai? aur bi-l-farẓ agar kabhí Bádsháh lauñḍí ke mol lene ká ḥál tum se púchhe, to arẓ karná, ki fi-l-ḥaqíqata ek lauñḍí ḥuẓúr ke wáste mol lí thí, magar ba'd imtiḥán ke ma'lúm hu,á, ki wuh qábil ḥuẓúr ke nahíñ; Bádsháh sunkar tumhárí bát ká i'timád karegá; is ṣúrat meñ Sú,í wazír kí burá,í, tumháre ḥaqq meñ kuchh pesh na já,egí; aur dallálon ko bulákar tákíd karo, ki dúsrí lauñḍí kí talásh kareñ."

G͟haraẓ, us waqt bíbí ke samjháne se, wazír kí fi-l-jumla tasallí hu,í, aur g͟huṣṣa us ká Núru-d-Dín kí ṭaraf se kam ho gayá. Us roz se Núru-d-Dín, báp se chhipkar maḥall meñ átá, rát ko mak͟hfí so rahtá, fajr ko sawere, qabl bedár hone wazír ke, maḥall se chalá játá; magar us kí máñ ko, us kí ṭaraf se hamesha tashwísh rahtí thí, ki mabádá us ko tanhá,í meñ pákar, g͟huṣṣe se már na ḍále, is wáste us ne wazír ká, is amr meñ istimzáj kiyá. Wazír ne kahá, "Maiñ jab us ko pá,úñgá, muqarrar már ḍálúñgá." Us nek-bak͟ht bíbí ne kahá, "Ṣáḥib, ek hí tumhárá laṛká hai, ab tak siwá,e is ḥarakat ke, ko,í amr k͟hiláf marẓí us se nahíñ hu,á, aur wuh ḥarakat bhí 'alam-i-jawání meñ us se ho ga,í, mu'áf karo; aur agar tumhárí tasallí nahíñ hotí, fajr ko, wuh maḥall se, sawere k͟hauf-zada nikal jáyá kartá hai, tum us waqt pakaṛkar qaṣd márne ká karná, maiñ chhuṛá lúñgí. Us ko chashm-numá,í ho já,egí, aur tumhárá dil bhí g͟huṣṣe se k͟hálí ho já,egá, aur Ḥusn-Afroz ko ab use de ḍálo."

Wazír ne is amr ko qabúl kiyá. Fajr ko jab waqt Núru-

Digitized by Google

d-Dín ke jáne ká maḥall se hu,á, ek gharí áge, wazír darwáze kí áṛ meñ khaṛá ho rahá. Ba-mujarrad nikalne Núru-d-Dín ke wazír ne us ko pakaṛkar pachháṛá, aur pesh-qabẓ nikálkar cháhtá thá, ki us ko máre; itne meñ Núru-d-Dín kí máñ yih shor-o-ghul sunke dauṛí á,í, aur wazír ká háth, jis se pesh-qabẓ pakṛe hu,e thá, pakaṛ liyá, aur kahá, "Khudá ke wáste Núru-d-Dín ko chhoṛ de." Wazír ne kahá, "Nahíñ, maiñ is ná-lá,iq ko muqarrar márúñgá." Tab us kí máñ ne kahá, "Tú pahle mujhe már, ba'd is ke us ko qatl kar; tujh ko báp hoke munásib nahíñ, ki apne háth ko beṭe ke khún meñ álúda kare." Núru-d-Dín ne bhí furṣat páke niháyat zárí aur 'ájizí se kahá, "Tum ko usí Kháliq kí qasam hai, jis ne tumheñ paidá kiyá, aur phir din-i-qiyámat ke tum us ke ḥuẓúr meñ ba-ummed bakhshish khaṛe hoge, merí ján bakhsho, aur mere gunáh ko mu'áf karo." Kháqán ne tars kháke pesh-qabẓ háth se ḍál dí, aur Núru-d-Dín ko chhoṛ diyá. Núru-d-Dín zamín se uṭhkar, apne báp ke qadmoñ par 'afú taqṣírát ko girá. Wazír ne apne háth se sar us ká uṭháyá, aur kahá, "Tú apní máñ ká shukr ba-já lá, ki maiñ ne tujh ko us kí khátir bakhshá; aur já, maiñ ne Ḥusn-Afroz ko bhí tujhe diyá, lekin is sharṭ se ki use ba-já,e biyáhtá bíbí ke rakhiyo, aur samjhiyo, aur kabhí us ke bechne ká qaṣd na kíjiyo." Núru-d-Dín is amr se niháyat khush hu,á, apne báp aur máñ ká shukr ba-já láyá; aur us sharṭ par, us ne qasam khá,í, aur niháyat ulfat aur piyár se, wuh donoñ rahne lage. Wazír bhí un kí muḥabbat aur ittiḥád se bahut khush thá.

Ba'd ek baras ke ittifáqan Kháqán wazír ḥammám ko gayá. Ba'd ḥammám karne ke, aisí use ẓarúrat dar-pesh hu,í, ki bidún tawaqquf karne aur khushq hone 'araq ke ḥammám se jald báhar nikal áyá. Ṭhanḍhí hawá lagne se mubtalá-i-tap, aur dard-i-sar meñ aisá hu,á, ki chand roz meñ ṣáḥib-i-firásh ho gayá. Waqt-i-ákhir Núru-d-Dín se, ki har waqt us kí bímár-dárí meñ ḥáẓir rahtá thá, kahá, "Maiñ ne tujh ko Ḥusn-Afroz ke wáste áge bhí kahá thá, aur ab phir tujh ko waṣíyat kartá húñ, ki us ko bahut 'azíz rakhiyo, aur kisí ṭaraḥ kí bad-sulúkí us ke sáth na kíjiyo." Yih kahke, Kháqán ján ba-ḥaqq hu,á. Khalqat shahr kí us kí maut kí khabar sunkar girya-o-zárí karne lagí, aur áke us kí taj,híz wa takfín meñ sharík hu,í, aur baṛe tajammul se us ká janáza, apne háthoñ par le já dafn kiyá. Núru-d-Dín ko báp ke marne se, baṛá gham hu,á; chálís roz tak us kí mátam-dárí kí, kisí ko ba-sabab andoh ke apne ghar áne kí ijázat na dí.

Digitized by Google

Ba'd fátiḥa chihlum ke ek shakhṣ, ki jo us ká bahut dost thá, wáste fátiḥa-khwání ke áyá; aur Núru-d-Dín ne us se muláqát kí. Wuh aksar ákar us ko tasallí aur tashaffí detá, yahán tak, ki Núru-d-Dín us kí ṣuḥbat se báp ke marne ká gham bhúl gayá. Ba'd is ke aur doston-i-qadím apne ko bhí bulwákar un kí ẓiyáfaten karne lagá. Thoṛe dinon men, har ek ko dád-o-dihish se mál-á-mál kar diyá aur sab tarka apne báp ká, áshná-parastí aur 'ayáshí men ṣarf kar ḍálá, balki jo zewar-i-kháṣṣ Ḥusn-Afroz ká thá, us ko bhí bechkar ṣarf kiyá.

Ek din Ḥusn-Afroz ne us ko samjháyá, ki "Ṣáḥib, jo kuchh naqd aur asáṣu-l-bait tumhárá báp chhoṛ gayá thá, tum ne sab muft, buron aur khush-ámad goyún ko de ḍálá, aur khilá diyá; ab bhí samjho aur apná raviya aur ṭaríq darust karo, jis ke sabab se tum apne báp ke rutbe ko pahuncho." Núru-d-Dín ne hanske jawáb diyá, "Mere báp ne, jo kuchh andokhta kiyá thá, kyá, use apne sáth le gayá? aur main, kyá le já,úngá? pás, kis wáste apne dil kí hawas na nikálún?" Phir do chár din ke ba'd us ká díwán ḥáẓir hu,á, aur ḥisáb jama' wa kharch ká use dikháyá, ki "Muláḥaẓa farmá,iye, is 'arṣa-i-qalíl men, áp ne kitní daulat ṣarf kí, aur áp ke ikhráját muqarrar aur ek watíre par nahín hain; is wáste ab main, maqdúr bar-dásht karne ikhráját roz-marra sarkár ká nahín rakhtá, ḥisáb-o-kitáb apná samajhkar, ghulám ko rukhṣat kíjiye." Aur isí ṭaraḥ se akṣar naukar chákar báp ke waqt ke, ki khair-khwáh, aur namakḥalál the, naukarí chhoṛkar baiṭh rahe. Harchand un sab ne us ko samjháyá, magar wuh, khwáb-i-ghaflat se, hargiz bedár na hu,á. Us ke doston ne, maidán khálí páke, áge se ziyáda dast ṭama' ká daráz kiyá. Har roz, ek shakhṣ átá, aur Núru-d-Dín se kahtá, ki "Khudáwand, áj merá guzar fuláne bágh, aur makán sarkárí men hu,á thá; main us makán aur bágh kí ṭaiyárí dekhkar, bahut khush hu,á, aur mujhe bahut achchhá dikhá,í diyá, agar mujhe 'ináyat ho, to main us men já rahún." Núru-d-Dín ne fi-l-faur hibanáma apní muhr se likh, us ke ḥawále kiyá, aur isí ṭaraḥ se, kisí ne ghoṛe kí, aur kisí ne háthí wa-ghaira kí ta'ríf kí, us ne fauran us ko bakhsh diyá. Jab, siwá,e makán rahne ke, milk men kuchh na rahá, wuh sab dost us se kinára karke, apne ghar baiṭh rahe. Agar kisí ko un men se, apne dil bahláne ke wáste bulwá bhejtá, to wuh átá, aur thoṛí der ke ba'd rukhṣat ho chalá játá; agar wuh us dost ko ṭhahrátá, to wuh bahána karke kahtá, ki "Ṣáḥib, kal se merí bíbí bímár hai, us kí dawá men maṣrúf rahtá

Digitized by Google

húñ." Aur isí ṭaraḥ se har ek ḥíle baháne karke, chal dete, aur us ke pás baiṭhne ke rawá-dár na hote.

Is ḥál ko Núru-d-Dín dekhkar mutaḥaiyir hu,á, aur Ḥusn-Afroz se jákar, taklíf aur be-kharchí apní, khuṣúṣan be-muruwwatí doston kí ẓáhir kí. Us ne kahá, "Ṣáḥib, maiñ ne yih sab marátib peshtar tumhárí khidmat meñ 'arẓ kiye the, magar tum ne zará mere kahne par iltifát na kiyá." Ákhir ko ek din tísre fáqe Ḥusn-Afroz ne áñkhoñ meñ áñsú bhar láke kahá, "Miyán, ab tumhárí faláḥ, maiñ is meñ dekhtí húñ, ki mere ta,íñ becho, aur chand roz apní auqát basar karo; sháyad Ḥaqq-Ta'ála tum par faẓl kare, aur ko,í ṣúrat faláḥ kí ẓáhir ho." Núru-d-Dín ne kahá, "Yih to mujh se na hogá, ki tujhe bechúñ; magar ba'ze dost mere aise haiñ ki un se tawaqqu' i'ánat kí mujhe hai, yaqín ki is ḥál meñ mujh se chashm-poshí na kareñ." Ḥusn-Afroz ne kahá, "Ṣáḥib, yih ba-khair hai, aur ṣirf tumhárá gumán hai; ko,í dost aur áshná is waqt meñ tumháre kám na áwegá, aur sab waqt par nikal já,eñge." Núru-d-Dín ne kahá, "Aisá na kaho, maiñ tujh se un ká ḥál ziyáda jántá húñ; bacha-pan mere aur un ke dostí hai, aur hazároñ sulúk maiñ ne un ke sáth kiye haiñ; kal, fajr ke waqt, maiñ un ke pás jákar qarẓ ṭalab karúñgá, ghálib hai, ki wuh mujhe qarẓ dene meñ daregh na kareñ."

Gharaẓ dúsre din, fajr ke waqt, Núru-d-Dín un das dost ke ghar, ki un par niháyat i'timád rakhtá thá, aur wuh sab ek hí maḥalle meñ rahte the, gayá. Pahle us dost ke ghar, jo ba-nisbat auroñ ke mutamawwil thá, jáke darwáze par dastak dí. Ek lauñḍí ne andar se áke, qabl is ke, ki dar-wáza khole, púchhá, "Tú kaun hai?" Núru-d-Dín ne kahá, "Maiñ Núru-d-Dín, beṭá wazír Kháqán ká, húñ; merí khabar apne miyán se kar." Lauñḍí ne Núru-d-Dín ká nám sunkar jaldí se darwáza khol diyá, aur us ko díwán-kháne meñ, achchhí jagah biṭhákar, apne miyán se já khabar kí, ki "Núru-d-Dín áp kí muláqát ko á,e haiñ." Us dost ne muñh banáyá, aur khafá hoke lauñḍí se kahá, "Jáke kah de, ki miyán ghar meñ nahíñ; aur púchh, ki un ko tum ko buláte ho?" Núru-d-Dín, báhar se yih sab báteñ us kí suntá thá. Lauñḍí ne ákar, wuh, jo us ke miyán ne kahá thá, Núru-d-Dín se ẓáhir kiyá. Magar jo lauñḍí áge se miyán ke hone kí khabar Núru-d-Dín se kah chukí thí, ab khiláf us ke niháyat khijálat se ba-mújib ta'lím apne áqá ke kahá. Núru-d-Dín is amr se niháyat muta'ajjib hu,á, aur dil meñ kahne lagá, "Abhí kal merí khush-ámad kartá thá, aur áj mere sáth is ṭaraḥ kí be-muruwwatí se pesh

Digitized by Google

áyá." Ákhir niháyat shikasta-kháṭir hoke, us dost ke ghar se phirke dúsre dost ke ghar, jo pahle dost ke martabe se kuchh kam thá, gayá; wahán bhí yihí jawáb páyá. Isí ṭaraḥ se dasoṅ dost-i-khiyálí ke ghar bárí bárí se gayá, aur sab ko ek hí rawish par páyá. Núru-d-Dín, be-muruwwatí se apne dostoṅ kí, niháyat ghabráyá, aur aisí dostí darogh un kí par, baṛá afsos kiyá, aur samjhá, ki wuh sakht qábúchí aur khud-gharaẓ nikle, lene ke waqt mujh ko ghere rahte, aur merí jútiyáṅ sídhí karte the; ab mujh ko muflis jánkar rawá-dár khálí muláqát ke nahíṅ; merá nám sunte hí muṅh chhipá liyá, ki mabádá ham se kuchh máṅge, yá suwál kare. Merá ḥál bi-'ainihi us darakht ká hai, ki jab tak mewe se phalá rahá, chároṅ ṭaraf se log, ba-ṭam' mewe ke, us ke pás áyá kiye, aur jab mewa us meṅ na rahá, phir ko,í us ke nazdík na gayá.

Al-gharaẓ dostoṅ se máyús hokar, apne ghar áyá, aur Ḥusn-Afroz, se áb-dída hokar, yih sab ḥál ẓáhir kiyá. Us ne kahá, "Ṣáḥib, tum ko un ká ḥál, ab ma'lúm hu,á, aur maiṅ áge se jántí thí, aur tum ko bárhá maiṅ ne samjháyá. Ab mere nazdík is se bihtar ko,í ṣaláḥ nahíṅ, ki tum apne sab lauṅḍí, ghulám, aur sab asbáb ghar ká, jo báqí hai becho, aur us ko thoṛá thoṛá ṣarf karke muntaẓir afẓál-i-iláhí ke raho; sháyad phir tum par Khudá faẓl kare." Núru-d-Dín ne, ba-mújib kahne Ḥusn-Afroz ke, pahle ghulámoṅ ko bechkar, ka,í din kharch kiyá, phir jab wuh ho chuká, tab asbáb, jo báqí rah gayá thá, bechkar ṣarf meṅ láyá. Jab kuchh na rahá, aur niháyat us par taklíf guẓarne lagí, us ne Ḥusn-Afroz se ṣaláḥ kí. Ḥusn-Afroz, ki niháyat dáná, aur gham-khwár Núru-d-Dín kí thí, us kí taklíf gawárá na karke, áb dída hu,í, aur kahá, "Ṣáḥib, tumheṅ khúb yád hogá, ki tumháre báp ne, mujhe das hazár ashrafí ko mol liyá thá; agarchi ab wuh qímat, merí ko,í na degá, magar ádhí to al-batta deṅge; tum mujhe nakhkhás meṅ, jaháṅ lauṅḍí ghulám bikte haiṅ, le jákar becho, aur use tum apne ṣarf meṅ lá,o. Phir jab tumheṅ Khudá itná maqdúr dewegá, to mujhe kharíd kar líjiyo." Núru-d-Dín ne rokar kahá, ki "Maiṅ, awwal, tujhe apní ján se ziyáda 'azíz rakhtá húṅ; dúsre, báp ne mujh se qasam lí thí, ki tujh ko kabhí na bechúṅ, kyúṅkar maiṅ khiláf us ke kar saktá húṅ!" Us ne kahá, "Yih tum sach kahte ho; maiṅ bhí tum ko ján se ziyáda 'azíz rakhtí húṅ; lekin shar'an ḥálat-i-iẓṭirár meṅ ḥarám bhí ḥalál hotá hai; ab tumháre úpar aisá hí waqt paṛá hai, is waqt meṅ tum us sharṭ ká khiyál na karo, be-ta,ammul mujhe bechkar

Digitized by Google

apne ta,ín halákat se bachá,o." Núru-d-Dín, majbúr hoke, Ḥusn-Afroz ko nakhkhás meñ le gayá, aur Ḥájí Ḥasan námí dallál ko bulákar kahá, "Tumhárí ma'rifat mere báp ne, is lauñḍí ko, das hazár ashrafí dekar mol liyá thá; ab maiñ, is ko bechtá húñ, tum saudágaroñ ko use dikhá,o; dekho to us kí qímat kyá lagáte haiñ." Ḥájí Ḥasan ne kahá, "Bahut khúb." Phir us ne Ḥusn-Afroz ko ek makán meñ biṭhlá aur us ko báhir se muqaffal kar, un tujjár ke pás gayá, jin ká kám, ṣirf kharíd-o-farokht lauñḍí ghulám ká thá. Aur unhoñ ne ṭaraḥ ṭaraḥ kí lauñḍiyáñ, qism Grík, Firangí, Turkí, Afríqí, Ḥabshí, wa-ghaira se bahut kharíd kí thíñ, aur jákar un se kahá, ki "Ṣáḥibo, tum ne sab ṭaraḥ kí lauñḍiyáñ mol lí haiñ, magar ek lauñḍí-i-Párs kí biktí hai, ki miṣl us ke ḥusn aur qábiliyat meñ kam-tar hoñgí, aur kyá tum ne nahíñ suná, ki qudamá ne yih miṣl kahí, ki 'Har gol chíz supiyárí nahíñ, aur har chaptí chíz anjír nahíñ, aur har surkh rang gosht nahíñ, aur sab baiẓe achchhe nahíñ hote.' Ab tum mere sáth á,o, aur use dekho, aur us kí qímat tajwíz karo."

Gharaẓ wuh sab saudágar Ḥusn-Afroz ke mushtáq hokar, Ḥájí Ḥasan ke sáth ga,e. Us ne darwáze ko kholkar Ḥusn-Afroz ko dikhláyá; wuh sab us ke ḥusn-o-jamál ko dekhkar muta'ajjib hu,e, aur kahne lage, "Fi-l-wáqi' ham ne aisí lauñḍí apní 'umr bhar kisí shahr aur mulk meñ nahíñ dekhí; ham sab milke chár hazár ashrafí tak is kí qímat de sakte haiñ, is ke siwá, ham meñ maqdúr dene ká nahíñ." Yih kahke, wuh sab báhar á,e, aur Ḥájí Ḥasan ne phir us ḥujre ko, jis meñ Ḥusn-Afroz thí, muqaffal kar diyá.

Is darmiyán meñ sawárí Sú,í wazír dúm kí wahán se niklí. Us ne ḥujúm tájiroñ ká dekhkar púchhá, ki "Kyúñ yaháñ jama' haiñ?" Ḥájí Ḥasan ne kahá, "Ek lauñḍí kí kharíd karne ko, yih sab á,e haiñ, aur chár hazár ashrafí tak qímat lagá,í; magar málik is qímat par ab tak ráẓí nahíñ." Sú,í bhí mushtáq us ká hu,á, aur dallál se kahá, "Mujhe bhí use dikhlá, maiñ hí us ko lúñgá." Gharaẓ Ḥájí Ḥasan ne Sú,í wazír ko Ḥusn-Afroz ke ta,íñ dikhláyá. Us ne use pasand karke kahá, "Chár hazár ashrafí maiñ bhí is lauñḍí kí detá húñ, mujhe dilwá de." Ḥájí Ḥasan ne kahá, "Maiñ málik se jákar púchhtá húñ, agar wuh ráẓí ho, to áp be-takalluf is ko mol lá líjiye." Wazír ne sab tájiroñ ko ba-ishára mana' kiyá, ki "Khabar, is se ziyáda qímat na baṛhná, aur tum khiyál is lauñḍí ke lene ká na karná, maiñ is ko lúñgá." Wuh sab tájir, ba-khauf wazír

Digitized by Google

ke, chup ho rahe, aur kisí ne dam na márá. Ḥájí Ḥasan ne Núru-d-Dín ke pás ákar kahá, "Baṛá afsos hai, ki tumhárí launḍí muft bikí játí hai." Núru-d-Dín púchhá, "Kyúṅkar?" Us ne kahá, "Saudágaroṅ ne pahle use ákar dekhá, aur pasand kiyá, chár hazár ashrafí tak wuh dete the, aur maiṅ bázár meṅ pukártá thá, ki chár hazár ashrafí ko Párs kí launḍí, muft játí hai, ba-ín ummed, ki ko,í kuchh aur baṛhe, páṅch, chhih hazár ashrafí tak dewe; itne meṅ wazír Sú,í ká us ráh se guẓar hu,á. Wuh tájiroṅ ko ikaṭṭhá dekh, aur mere pukárne kí áwáz sun, waháṅ khaṛá ho gayá, aur kaníz ko jákar dekhá, aur use pasand karke, mujh se kahtá hai, ki 'Chár hazár ashrafí is kí maiṅ detá húṅ, tú mujhe dilwá de.' Aur sab saudágaroṅ ko mana' kar diyá, ki 'Khabar-dár, ko,í is se ziyáda qímat na lagáwe, balki qaṣd us ke lene ká na kare.' Chunánchi sab tájir us ke khauf se chup haiṅ, aur kuchh nahíṅ bolte."

Núru-d-Dín ne kahá, "Sú,í hamáre khándán ká dushman hai, mujhe us ke háth, kisí ṭaraḥ se bechná nahíṅ manẓúr." Tab Ḥájí Ḥasan ne kahá, "Áp chalke saudágaroṅ meṅ khaṛe hokar, ba-áwáz-i-buland kahiye, ki 'Maiṅ is kaníz par khafá hu,á thá, aur us khafagí meṅ qasam khá,í thí, ki maiṅ tujhe bázár meṅ le jákar bechúṅgá, so ab maiṅ ne apní qasam ko púrá kiyá, aur dar-ḥaqíqat mujhe us ká bechná manẓúr nahíṅ, faqaṭ ḥíla manẓúr thá.' Sú,í bhí is bát ko sunkar chup ho rahegá, ab tum ṭaiyár ho, aur musta'id raho, ki jis waqt, maiṅ Ḥusn-Afroz ká háth pakaṛ, Sú,í ke háth meṅ dene ká qaṣd karúṅ, tum us waqt us ko do chár tapáṅche már, aur Sú,í ke háth se chhín, apne ghar ko chale jáná." Núru-d-Dín ne Ḥájí Ḥasan kí ṣaláḥ ko pasand kiyá.

Phir Ḥájí Ḥasan ne ḥujra Ḥusn-Afroz ká khol, aur us ko bhí sab marátib samjhá kar kahá, "Agar kuchh khar-khasha wáqi' ho, to ḍariyo nahíṅ." Yih kahke use báhar nikál láyá, aur us ká háth wazír Sú,í ke háth meṅ, ki muntaẓir khaṛá thá, pakṛá diyá, aur kahá, ki "Ṣáḥib, ab yih kaníz tumhárí ho chukí." Wazír Sú,í cháhtá thá, ki háth kaníz ká pakṛe, ki Núru-d-Dín ne jald dúsrá háth, Ḥusn-Afroz ká pakaṛ, apní ṭaraf khaiṅch liyá, aur ek tapáṅcha sahl sá, use márke kahá, "Terí bad-mizájí, aur ná-farmání ke sabab se, maiṅ ne qasam khá,í thí, ki tujhe bázár meṅ wáṣte bechne ke le já,úṅgá; ab merí qasam ho chukí, apne ghar chal, á,inda ko agar phir ko,í taqṣír karegí, to samjhá jáwegá." Yih kahke, use lekar, apne ghar kí ṭaraf chalá.

Wazír Sú,í ne us kí is ḥarakat ṣe, niháyat bar-ham hoke,

Digitized by Google

us ke píchhe ghoṛá dauṛáyá, aur háth baṛháke, cháhtá thá, ki use chábak máre, ki Núru-d-Dín ne Ḥusn-Afroz ká háth chhoṛá, aur áge baṛh, wazír ke ghoṛe kí lagám pakaṛke, aisá jhaṭká diyá, ki wazír ghoṛe se níche á rahá. Phir un donoṅ meṅ kẖúb kushtí hu,í; jo, wazír búṛhá aur ẓa'íf thá, aur Núru-d-Dín jawán, us ne wazír ko uṭhákar, de márá, aur kẖúb ghisá. Saudágar aur mardam-i-bázárí, ki wazír Sú,í se, ba-sabab us kí bad-mizájí ke, dil se az-bas ná-ráẓ the, us ke maghlúb aur Núru-d-Dín ke ghálib hone se bahut kẖush hu,e; aur kisí ne dakẖl in donoṅ meṅ na kiyá. Balki, jab wazír ke ghulámoṅ ne cháhá, ki apne áqá kí ḥimáyat karke, Núru-d-Dín ko máreṅ; logoṅ ne kahá, "Use tum nahíṅ jánte, ki agar yih wazír hai, to wuh wazír-záda; tum un meṅ dakẖl na do, kyúṅkar, agar kal wuh donoṅ ápas-meṅ mil jáweṅ to tumháre ḥaqq meṅ kẖúb na hogá." Gharaẓ Núru-d-Dín ne táṛí-kẖáne meṅ, ki bázár kí ṭaraf wáqi' thá, wazír Sú,í ko aisí már dí, ki ka,í jagah se us ke, kẖún nikal áyá, aur kapṛe us ke lahú meṅ tar-ba-tar ho ga,e, aur kíchaṛ aur kẖák meṅ bhar ga,e. Ba-har-kaif Núru-d-Dín ne use kẖúb már píṭ, aur Ḥusn-Afroz ká háth pakaṛ, apne ghar kí ráh lí.

Ba'd jáne Núru-d-Dín ke, wazír ke naukar chákar us ko usí ḥál se Bádsháh ke ḥuẓúr meṅ le ga,e. Bádsháh use is ḥál meṅ dekh niháyat mutaḥaiyir hu,á, aur púchhá, ki "Terá yih kyá ḥál hai, kisí ne tujh ko márá?" Us ne 'arẓ kiyá, Kẖudáwand, maiṅ darbár se ghar ko játá thá, chauk meṅ majma'a saudágaroṅ ká dekhkar, khaṛá ho gayá. Ma'lúm hu,á, ki log wáste mol lene kaníz-i-Pársí ke á,e haiṅ; jo mujh ko bhí kháná pakáne ke wáste, ek lauṅḍí darkár thí, ba-qaṣd kẖarídárí ke, maiṅ ne us ko dekhá; ki wuh niháyat kẖúb-ṣúrat thí, maiṅ ne cháhá, ki jis qímat ko ho, kẖaríd karke us ko naẓar ḥuẓúr ke karúṅ; is wáste ki wuh qábil kẖidmat ḥuẓúr ke hai; jo saudágar chár hazár ashrafí tak dete the, maiṅ ne dallál se kahá, 'Is qadr maiṅ bhí dúṅgá, mujh hí ko dilwá de.' Chunánchi dallál ne lauṅḍí usí qímat par lákar mere ḥawále kí. Itne meṅ Núru-d-Dín, Kẖáqán ká beṭá, áyá, aur lauṅḍí ko mere háth se chhínkar, le gayá aur kahá, ki 'Maiṅ yih lauṅḍí Majúsí ko muft dúṅgá, magar tere háth na bechúṅgá.' Harchand, maiṅ ne kahá, ki 'Maiṅ is ko apne wáste nahíṅ letá, ise Bádsháh kí naẓar karúṅgá,' is meṅ mere aur us ke tahuttak hu,á, us ná-lá,iq ne merá yih ḥál kiyá. Aur ḥuẓúr ko yád hogá, ki áge áp ne das hazár ashrafí Kẖáqán ko, wáste kẖaríd karne lauṅḍí ke, apne kẖazáne se 'ináyat kí thíṅ;

Digitized by Google

us ne yih lauṅḍí usí das hazár ashrafí se mol lekar apne beṭe ko dí, aur ab tak na láyá. Tín chár sál hu,e haiṅ ki, yih lauṅḍí Núru-d-Dín ke pás hai; aur ba'd apne báp ke jo kuchh ki naqd-o-jins us ke ghar meṅ thá 'aiyáshí aur áwáragí kar, is thoṛí muddat meṅ ṣarf kar ḍálá; ab niháyat muflis hokar us lauṅḍí ko bázár meṅ bechne láyá." Bádsháh yih ḥál sunkar niháyat ghaẓab meṅ áyá; wazír Sú,í ko rukhṣat kar, ek sardár ko ḥukm kiyá, ki "Isí waqt chálís sipáhí apne sáth le jáke, Núru-d-Dín aur us lauṅḍí ko jald ḥáẓir kar, aur us ká ghar khodke zamín ke barábar kar de."

Hanoz wuh sardár-i-fauj sipáhiyoṅ ke jama' aur ṭaiyár karne meṅ thá, ki Sanjar námí ek mulázim Bádsháhí, ki áge wuh ghulám Kháqán ká thá, aur usí ke sabab se naukar Bádsháh ká hokar, ḥuẓúr meṅ ḥáẓir rahá kartá thá, ba-sabab ḥuqúq Kháqán ke, is ḥukm ko, jo Núru-d-Dín ke ḥaqq meṅ hu,á thá, sunkar niháyat muẓṭarib hu,á, aur kisí ḥíle se dauṛke Núru-d-Dín ke darwáze par dastak dí. Núru-d-Dín, ki ba-sabab iflás ke naukar chákar nahíṅ rakhtá thá, khud jákar darwáza, kholá. Sanjar ne ba'd salám karne ke us ko ḥukm Bádsháhí, aur wazír kí bad-go,í se ágáh kiyá, aur kahá, ki "Ṣáḥib-záde, tum isí waqt us lauṅḍí samet is shahr se nikal já,o, agar ẓará bhí tawaqquf karoge, to giriftár ho já,oge, aur be-shakk Bádsháh tumheṅ halák kar ḍálegá; maiṅ is se ziyáda yaháṅ nahíṅ ṭhahr saktá, ki mabádá mulázim Bádsháhí mujhe yaháṅ dekh leṅ." Gharaẓ Sanjar ne waqt rukhṣat ke chálís ashrafiyáṅ jeb se nikálkar, Núru-d-Dín ko díṅ, aur 'uẓr kiyá, ki "Isí qadr bi-l-fi'l mere pás maujúd thíṅ, agar ẓará bhí furṣat miltí, to aur bhí naẓar kartá." Yih kahke wuh to rawána hu,á, aur Núru-d-Dín ne andar jáke Ḥusn-Afroz se yih sab ḥál bayán kiyá; aur us ko apne ham-ráh le, pichhwáṛe se, díwár phánd usí waqt shahr se nikal gayá, aur sídhí ráh daryá kí, ki waháṅ se nazdík thá, lí. Ḥusan-i-ittifáq se ek jaház ko ámáda rawánagí ká páyá, jaldí se us par sawár ho liyá, aur kaptán ba'd ek sá'at ke, langar us ká uthákar rawána Baghdád ká hu,á. Jo hawá muwáfiq thí, yak-bárgí sab páleṅ us kí khol díṅ. Núru-d-Dín ba-sabab rawána hone jaház ke Baghdád kí ṭaraf, niháyat khush hu,á.

Aur idhar mulázim Bádsháhí wáste giriftár karne Núru-d-Dín ke rawána hu,e. Us ke ghar pahuṅchkar, darwáze ko pahle khaṭkhaṭáyá; jab kisí ne jawáb na diyá, us ko toṛkar andar ga,e. Waháṅ kisí ko na pákar, ham-sáyoṅ se púchhá, ki "Núru-d-Dín kaháṅ hai?" Un sab ne, ki dil se khair-

khwáh Núru-d-Dín ke the, jawáb diyá, ki "Hameñ kuchh us ke ḥál se khabar nahíñ." Ákhir sardár ne ba'd talásh-i-bisyár ke, ghar us ká khudwáke, barábar kar diyá; aur Bádsháh se jáke 'arẓ kiyá, ki "Núru-d-Dín háth na lagá, qabal pahuñchne ghulám ke, ma'lúm nahíñ kidhar ko nikal gayá." Bádsháh ne us ko farmáyá, ki "Phir jákar use khána-ba-khána talásh karke, manádí karo, ki jo ko,í Núru-d-Dín ko pakaṛke Bádsháh ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir karegá, hazár ashrafí in'ám páwegá; aur agar ko,í use apne ghar chhipá rakhegá, aur ma'lúm hogá, to wuh bhí usí ke sáth ján se márá jáwegá, aur ghar us ká ẓabt ho já,egá."

Ab ḥál Núru-d-Dín ke Baghdád meñ pahuñchne ká suná cháhiye. Jab wuh jaház qaríb Baghdád ke pahuñchá, to kaptán ne ahl-i-jaház se kahá, "Ṣáḥibo, yih shahr niháyat 'ajíb wa gharíb hai, sab mulk ke ádmí, aur har fann ke kámil aur ustád yaháñ maujúd, aur har ek ṭaraḥ ke nafá,is aur mewa-ját muyassar; aur thoṛe sabab se yaháñ ádmí amír, aur amír faqír ho játá hai; cháhiye, ki har shakhṣ khuṣúṣan nau-wárid, bahut samajh bújhkar is shahr meñ rahe." Phir jab jaház ne waháñ pahuñchkar langar kiyá, saudágar, wa-ghaira log, jaház par se utar, apne apne ṭhikáne ga,e. Núru-d-Dín páñch ashrafí un chálís meñ se, ki Sanjar ne dí thíñ, kiráya jaház ká dekar, Ḥusn-Afroz ko liye hu,e, utrá; jo kabhí Baghdád meñ áyá na thá, ráh aur galí, kúchoñ us shahr se maḥẓ ná-wáqif thá. Wuh donoñ wáste talásh karne makán ke, der tak phirá kiye. Ákhir ko ek bágh ke darwáze par, jo kináre daryá ke thá, pahuñche; aur chashme ke kináre baiṭhkar, háth, páñoñ apne dho,e, aur pání píke, ek ṣaḥnchí meñ bágh kí, bá-ham báteñ karte hu,e, so ga,e.

Jáná cháhiye, ki wuh bágh Khalífa Hárúñ-Rashíd ká thá, wasaṭ meñ us bágh ke, ek bárah-darí thí, jis meñ andar aur báhar naqsh-o-nigár, aur taṣwíreñ har ek qism kí, baní hu,í thíñ, aur us meñ assí darwáze the; har darwáze kí peshání par, dahne bá,eñ díwár-gíriyáñ billaur kí, aur us meñ shama'eñ momí chaṛhí hu,íñ har waqt ṭaiyár rahá kartíñ. Jab kabhí Khalífa shab ko us bágh meñ játá, chároñ ṭaraf us bára-darí ke roshní karte, aur wuh roshní ba-sabab bulandí makán ke, sáre shahr meñ dikhá,í detí. Aur dárogha us bágh ká Shaikh Ibráhím thá, be us kí ijázat ke ko,í us bágh meñ na jáne pátá, aur na ko,í un makánoñ meñ, jo bágh se muta'alliq the, nishast bar-khást kar saktá.

Ittifáqan wuh dárogha us waqt bágh meñ na thá. Qaríb

Digitized by Google

shám ke, jab wuh dárogha pahuñchá, kináre bágh ke do shakhṣ ko dekhá, ki muñh par mihín do-paṭṭa ḍále hu,e, be-takalluf so rahe haiñ. Aur un ko dekhkar dárogha niháyat ná-khush hu,á, aur cháhá, ki un ko tambíh kare, aur is gustákhí kí sazá de. Phir nazdík jákar, wásṯe un ke márne ke, lakṛí uṭhá,í, phir kuchh sochkar háth apná thám liyá, aur dil meñ kahne lagá, ki "Bidún daryáft karne ḥál ke in ko márná munásib nahíñ, sháyad, ki wuh musáfar gharíbu-l-waṭan, yaháñ ke ráh-o-rasm, aur Khalífa ke ḥukm se, ágáh na hoñ; bihtar yih hai, ki pahle in ká ḥál daryáft kar leñ." Nazdík jáke do-paṭṭa un ke muñh se uṭháyá; dekhá, ki ek jawán-i-ḥasín, aur dúsrí ek bíbí khúb-i-ṣúrat, parí-paikar hai, magar donoñ gh※fil sote haiñ. Us ne Núru-d-Dín ke páñoñ ko, áhista se hiláke, bedár kiyá. Núru-d-Dín ne bedár hoke, ek mard-i-pír ba-rísh-i-sufaid dekhá, ki us ke páñoñ kí ṭaraf khaṛá hai; dekhte hí uṭhke, Shaikh Ibráhím se dast-bosí kí, aur du'á deke kahá, ki "Ai padar-i-buzurgwár, kyá irshád hotá hai?" Shaikh Ibráhím ne púchhá, ki "Ai farzand, tú kaun hai, aur kaháñ se áyá?" Núru-d-Dín ne kahá, "Maiñ musáfir táza wárid húñ, kabhí is shahr meñ nahíñ áyá; ummedwár húñ, áj kí rát yaháñ par rahne kí ijázat ho, kal fajr hote, yaháñ se chalá já,úñgá." Shaikh Ibráhím ká ghuṣṣa bi-l-kull játá rahá; aur un donoñ ke ḥusn-o-jamál ko dekh niháyat mulá,im hokar kahne lagá, ki "Miyán, yaháñ tumheñ rát ko taklíf hogí, mere sáth chalo, maiñ bahut achchhí jagah rát ke rahne ko tumheñ dúñgá, jaháñ se tamám bágh dikhá,í detá hai." Núru-d-Dín ne kahá, "Kyá yih bágh áp ká hai?" Shaikh Ibráhím ne muskuráke jawáb diyá, "Háñ, maiñ ne apne báp ke taríke se páyá hai."

Phir dárogha, un donoñ ko andar bágh ke le gayá, aur bágh ke darwáze ko, andar se qufl lagá, unheñ aisí já par biṭhláyá, jaháñ se wuh tamám bágh kí sair karte the. Ba'd is ke Shaikh Ibráhím un ko apne sáth, wásṯe sair sáre bágh aur makánoñ ke le gayá; aur ba'd sair karne ke, Núru-d-Dín ne jeb se do ashrafí nikálkar, Shaikh Ibráhím ko díñ, aur kahá, "Kuchh kháná hamáre wásṯe pakwá,iye." Shaikh Ibráhím ashrafiyoñ ko dekhkar, bahut khush hu,á, aur un ko apní jeb meñ rakhkar khiyál kiyá, ki "Khúb hu,á, ki maiñ ne aise shakhṣ ke sáth bad-sulúkí nahíñ kí, aur is meñ kháná amírána ṭaiyár ho saktá hai, balki kuchh bach rahegá, wuh mere kám áwegá." Phir un donoñ ko, wahíñ chhoṛkar, áp kháne kí tadbír meñ gayá. Us ke jáne ke ba'd, Núru-d-Dín aur Ḥusn-Afroz, bára-darí kí ṭaraf

Digitized by Google

ga,e, aur níche kí ṭaiyárí aur sámán dekhkar, cháhá, ki úpar chaṛhke bhí dekheñ, magar darwáza us ká muqaffal thá.

Jab Shaikh Ibráhím kháná láyá, Núru-d-Dín ne us kí baṛí khush-ámad, aur ta'ríf karke kahá, "Áp ne az-ráh-i-musáfar-nawází ko sáre bágh ko, hameñ dikhláyá, magar is bára-darí ko ham ne nahíñ dekhá; cháhte haiñ, ki use bhí dekheñ." Shaikh Ibráhím ne kahá, "Bahut achchhá." Phir wuh kunjí se, bára-darí ká darwáza khol, un ko us meñ le gayá. Núru-d-Dín us makán ko dekhkar, niháyat masrúr hu,á, aur dárogha se kahá, "Agar tumhárí marẓí aur ijázat ho, to ham donoñ, yahíñ par tumháre sáth kháná kháke, so raheñ." Dárogha ne khiyál kiyá, ki "Agar Khalífa ká iráda áne ká, áj shab ko bágh meñ hotá; áge se ko,í shakhṣ mujhe iṭṭilá' karne ẓarúr átá." Yih sochkar, ba-iṭmínán tamám apne mihmánoñ ko ijázat dí, ki "Bahut achchhá, yahíñ kháná kháke, árám karná." Phir Shaikh Ibráhím ne, wuh sab asbáb, jo un ke kháne ke wáste láyá thá, dastar-khwán par salíqe se chun diyá.

Núru-d-Dín aur Ḥusn-Afroz ne Shaikh Ibráhím ke sáth, milke kháná kháyá. Ba'd us ke háth dhoke, Núru-d-Dín ne ek darwáza bára-darí ká kholkar Ḥusn-Afroz se kahá, ki "Yaháñ baiṭhke sair chándní kí kar, ki kyá luṭf hai." Phir donoñ khiṛkí se sair bágh kí, chándní meñ kar rahe the, ki Shaikh Ibráhím dastar-khwán ko, uṭhákar un donoñ mihmán-oñ ke pás áyá, aur kahá, "Agar aur kisí chíz par tumhárí raghbat aur khwáhish ho, to kaho, us ko bhí tumháre wáste lákar, ḥáẓir karúñ." Núru-d-Dín ne kahá, "Kisí ṭaraḥ sharáb mil saktí hai?" Shaikh Ibráhím samjhá, ki wuh sharbat cháhtá hai; yih khiyál karke kahá, "Ai farzand, sharbat maiñ lá saktá húñ, par us ko ba'd kháná kháne ke nahíñ píte." Núru-d-Dín ne kahá, "Tum sach kahte ho, lekin maiñ ne sharbat kí dar-khwást nahíñ kí, balki sharáb-angúrí cháhtá húñ." Shaikh Ibráhím ne us ke maṭlab ko samajhkar, kahá, "Ham ko Khudá ne us ke píne aur rakhne se mana' kiyá hai; khuṣúṣan maiñ ne, ki chár bár ḥajj Baitu-l-láh ká kiyá hai, kabhí us kí shakl nahíñ dekhí, ki kaisí hotí hai, aur na kabhí us ko apne háth se chhú,á." Núru-d-Dín ne kahá, "Ek gadhá bágh kí khandaq meñ bandhá hai, maiñ us ko tumháre pás láke, do ashrafiyáñ rúmál meñ báñdh, us ke pálán meñ rakhe detá húñ; tum use háñkte hu,e mai-kháne meñ le já,o, sharáb-farosh ba-mujarrad tumháre ishára karne ke, ashrafiyáñ le legá, aur do sabúche sharáb ke us gadhe par rakh degá; tum us gadhe

Digitized by Google

ko háṅkkar yaháṅ le áná, phir yaháṅ ham samajh leṅge, tum ko ẓará bhí taklíf karní na hogí." Shaikh Ibráhím is bát ko sunkar, bahut khush hu,á, aur kahá, ki "Yih tadbír bahut khúb hai; ki is meṅ tumhárí kháṭir hogí, aur maiṅ us ke dekhne aur chhúne se maḥfúẓ rahúṅgá." Shaikh Ibráhím ne waisá hí kiyá, bhaṭṭhí se sharáb ko gadhe par le áyá; magar, jaldí meṅ, bágh ká darwáza band karná bhúl gayá, usí ṭaraḥ se khulá hu,á rahne diyá.

Gharaẓ jab gadhá nazdík bára-darí ke pahuṅchá, Núru-d-Dín donoṅ ṭhiliyoṅ ko, ki sharáb-i-nafís se bharí hu,í thíṅ, uṭháke andar le gayá, aur bahut shukr-guẓár Shaikh Ibráhím ká hu,á, aur kahá, ki "Áp ne hamáre wáste baṛí taklíf uṭhá,í, ab ek amr aur báqí hai." Shaikh Ibráhím ne púchhá, "Wuh kyá hai?" Núru-d-Dín ne kahá, ki "Gilás aur kuchh mewe nuql ke wáste cháhiyeṅ." Shaikh Ibráhím ne ek dastar-khwán pur-takalluf láke bichháyá, aur do ṭháliyáṅ aur ka,í ẓurúf-i-chíní táze mewoṅ ke, us par rakhke kahá, "Aur jo kuchh, ki tum ko darkár ho, lá diyá já,e." Núru-d-Dín ne kahá, "Ab kuchh nahíṅ cháhiye." Phir Shaikh Ibráhím waháṅ se haṭke, aur makán meṅ, ki muttaṣil bára-darí ke thá, is khauf se já baiṭhá, ki kahíṅ mujhe bhí apne sáth sharík na kareṅ. Phir Núru-d-Dín aur Ḥusn-Afroz ne, píná sharáb ká shurú' kar diyá. Jab wuh donoṅ surúr meṅ á,e, Núru-d-Dín ne Ḥusn-Afroz se kahá, "Ham is dunyá meṅ baṛe ṣáḥib-i-naṣíb haiṅ, ki ba'd is muṣíbat ke bhí ham ko Khudá ne aisí achchhí jagah 'ináyat kí, aur sab asbáb khushí ke diye." Phir aur ziyáda maze meṅ áke donoṅ gáne lage.

Shaikh un ke gáne ko sunkar niháyat maḥẓúẓ hu,á, aur chorí se, un donoṅ ko dekhná shurú' kiyá. Itne meṅ Núru-d-Dín ne use dekhkar kahá, "Ai Shaikh Ibráhím tum bahut achchhe ádmí ho, merí zabán nahíṅ, ki tumhárí ta'ríf bayán karúṅ, kyá khúb ho ki agar tum bhí sharík jalse ke hokar hameṅ ziyáda mamnún apná karo." Shaikh Ibráhím ne muskuráke jawáb diyá, ki "Maiṅ yúṅ híṅ tum donoṅ ko dekhke khush aur shád hotá húṅ." Yih kahke phir ghá,ib ho gayá. Ḥusn-Afroz ne Núru-d-Dín se kahá, "Agar tumhárí marẓí ho to maiṅ Shaikh Ibráhím ko sharáb pilá,úṅ." Us ne kahá, "Is se kyá bihtar hai, ki wuh bhí hamárá sharík hoke luṭf is ṣuḥbat ká uṭhá,e." Ḥusn-Afroz ne kahá, "Tum us ko buláke apne pás biṭhá,o, aur ba'd thoṛí der ke piyála sharáb ká us kí tawáẓu' karo, agar pí le, to wáh-wáh; aur agar inkár kare to us gilás ko tum píke palang par leṭ, baháne se so já,o; phir dekho, to maiṅ kis khúbí se sharáb

Digitized by Google

pilátí húñ." Núru-d-Dín ne kahá, "Bahut achchhá." Yih kahke Shaikh Ibráhím ko pukárá. Shaikh Ibráhím hanoz zíne par thá, ki phir áyá, Núru-d-Dín ne kahá, "Ṣáḥib, ham tumheñ taklíf píne kí nahíñ deñge, tum ẕará hamáre sáth áke baiṭho." Shaikh Ibráhím Núru-d-Dín kí khátir se ákar zíne ke pás farsh par baiṭh gayá. Núru-d-Dín ne kahá, "Yih to bahut ná-munásib hai, ki tum hamáre buzurg hoke, ham se níche baiṭho, yih amr hameñ gawára nahíñ; waháñ se uṭhkar, hamáre barábar, ham-pahlú is bíbí ke, baiṭhiye, wuh tumháre baiṭhne se niháyat khush hogí." Shaikh Ibráhím dil meñ bágh bágh hu,á, ki aisí parí-paikar ke pás baiṭhná kab kisí ko muyassar hai, magar ba-ẕáhir ẕará nák bhauñ chaṛhákar Ḥusn-Afroz kí ṭaraf baiṭh gayá. Phir Núru-d-Dín ne Ḥusn-Afroz ko ishára gáne ká kiyá; wuh aisá gá,í, ki Shaikh Ibráhím ko ḥál á gayá. Jab Ḥusn-Afroz gá chukí, Núru-d-Dín ne piyálí bharke Shaikh Ibráhím ko tawáẓu' kí, aur kahá, ki "Wáste ṣuḥbat ham donoñ ke is ko piyo." Shaikh Ibráhím ne kahá, "Is se mu'áf rakho, is ká sabab maiñ tum se bayán kar chuká húñ." Phir Núru-d-Dín ne ziyáda takrár na kí; use áp pí gayá. Ḥusn-Afroz ne ek seb uṭhákar do ṭukṛe kiye, aur ek ṭukṛá Shaikh Ibráhím ko deke kahá, "Agar hamáre sharík píne ke nahíñ ho, to bhalá seb ke kháne meñ, ki kuchh gunáh nahíñ hai, sharík ho." Shaikh Ibráhím us parí-paikar ke háth se, seb ke lene ká inkár na kar saká, aur use lekar nosh kiyá; phir Ḥusn-Afroz gáne lagí. Núru-d-Dín wahíñ dálán meñ leṭke ba-ẕáhir baháne se sone lagá; Ḥusn-Afroz ne Núru-d-Dín kí ṭaraf ishára karke Shaikh Ibráhím se kahá, "Dekho, ṣáḥib, in kí 'ajab kháṣiyat hai, ki jab kahíñ ek yá do gilás sharáb ke píte haiñ, mujhe tanhá chhoṛkar, alag jáke so rahte haiñ; tum ẕará mihrbání kí ráh se mere sáth baiṭhe raho, jab tak ki yih jágeñ. Thoṛí der ke ba'd Ḥusn-Afroz ne shaikh ko siḥr-ámez bátoñ se apná rám kar liyá, aur jáná ki ab wuh inkár na karegá, aur nashe meñ ḥusn aur gáne ke khúb mad-ḥosh ho chuká hai, kamál náz-o-andáz se háth baṛháke gilás sharáb ká use diyá, aur muskuráke kahá, ki "Is ká gunáh mujh par, shaikh, tujhe mere sar kí qasam, is ko pí, aur dekh to is meñ kyá luṭf aur maza hai." Shaikh Ibráhím ki áge se us ke náz-o-adá aur gáne par maḥv aur az-khud rafta ho rahá thá, ba-ẕáhir thoṛá sá 'uẕr karke, háth meñ gilás le pí gayá, aur wuh ádhá seb jo báqí thá, uṭhákar use bhí nosh kiyá. Phir Ḥusn-Afroz ne dúsrá piyála sharáb ká use aur diyá, to us ne us ko bhí pí liyá; aur isí ṭaraḥ

Digitized by Google

se chár piyále pai-dar-pai us ke háth se piye. Phir Núru-d-Dín, ki baháne kiye sotá thá, uṭhke apní jagah meṅ á baiṭhá; aur us mard-i-pír ko dekhá, ki nashe meṅ sharáb ke haṅs rahá hai. Phir us ne Shaikh Ibráhím se kahá, "Tum to kahte the, maiṅ sharáb kabhí na chhú,úṅgá, ab kyúṅkar tum ne is ko piyá?" Us ne kahá, "Is bíbí kí kháṭir se pí; jab us ne kahá, 'Is ká gunáh mujh par hai.'" Phir to shaikh maze meṅ áke apne háth se gilás bhar bharke píne lagá, aur khúb nashe meṅ sar shár hu,á; aur wuh tínoṅ shakhṣ, ádhí rát tak, sharáb baiṭhe piyá kiye.

Ḥusn-Afroz ne Shaikh Ibráhím se kahá, "Yaháṅ táríkí bahut hai, agar kaho, to kuchh shama'eṅ roshan kar dí já,eṅ." Shaikh Ibráhím ki nashe meṅ chúr thá, bolá, "Bahut achchhá, tum hí roshan karo, magar khabar-dár páṅch chár shama' se ziyáda na jaláná." Ḥusn-Afroz ne uṭhkar sab shama'oṅ ko, ki qaríb assí ke, gird bára-darí ke thíṅ, roshan kar díṅ. Ba'd is ke Núru-d-Dín ne shaikh se, ki Ḥusn-Afroz kí bátoṅ meṅ maḥv thá, púchhá, "Agar kaho to wuh shama'eṅ bhí, jo díwár-gíriyoṅ meṅ ki darwázon par lagí haiṅ, roshan kí jáweṅ, ki báhar kí ṭaraf roshaní ho." Shaikh Ibráhím ne use bhí ijázat dí, ki "Tín chár se ziyáda na jaláná." Núru-d-Dín ne ek sire se dúsre sire tak, bi-l-kull sab shama'eṅ roshan kar díṅ. Shaikh Ibráhím nashe meṅ Ḥusn-Afroz kí bátoṅ meṅ aisá mashghúl thá, ki use kuchh nek-o-bad ká khiyál na rahá.

Ḥárúṅ-Rashíd ne hanoz árám nahíṅ kiyá thá, aur apne maḥall meṅ, ki lab-i-daryá thá, faqaṭ baiṭhne ká qaṣd kiyá, ki yak-á-yak naẓar us kí us roshaní par paṛí, jo bára-darí meṅ Núru-d-Dín aur Ḥusn-Afroz ne, ba-ijázat Shaikh Ibráhím ke kí thí, niháyat mutaḥaiyir hu,á, aur Wazír Ja'far se bulákar púchhá, ki "Yih kaisí roshaní hai? ẓáhirá bágh kí bára-darí meṅ kisí ne shama'eṅ roshan kíṅ." Wazír bhí, us roshaní ko dekhkar mutaḥaiyir hu,á, magar us waqt bát banákar, Bádsháh se 'arẓ kiyá, ki "Shaikh Ibráhím, dárogha-i-bágh-i-sultání ne áge mannat mání thí, ki ba'd bar áne merí murád ke, roshaní aur ṣulaḥá kí ẓiyáfat karúṅgá, sháyad us ne roshaní kí ho." Bádsháh ne us kí bát ko báwar na karke wáste daryáft karne ḥál roshaní ke, apní poshák utárí, aur shahriyoṅ kí ṭaraḥ ke kapṛe pahan, wazír aur Masrúr, sardár khwája-sará,oṅ ko, apne sáth le, us bágh kí ṭaraf rawána hu,á. Jab kúche shahr ke ṭai karke muttaṣil bágh ke pahuṅchá, darwáza bágh ká khulá hu,á páke, ziyáda-tar muta'ajjib hu,á. Ákhir Shaikh Ibráhím kí ghaflat par ḥaml karke, wazír se púchhá, "Is waqt bágh ká darwáza kyúṅ khulá hai?" Us ne

Digitized by Google

ḍar ke jawáb diyá, ki "Ghulám ko kuchh salb is ká ma'lúm nahíñ." Phir Khalífa andar bágh ke gayá. Wazír aur Masrúr ko, ek jagah meñ biṭhá, khud áp mutawajjih bára-darí ke hu,á, tá jákar dekhe, ki wahán kaun hai, aur kis ne us meñ roshaní kí. Phir wuh áhista áhista bára-darí tak pahuñchke, úpar zíne ke chaṛh gayá. Aur dúr se áṛ meñ khaṛe hokar dekhá, ki us bára-darí meñ ek bíbí niháyat ḥasín, aur ek jawán-i-shakíl, donoñ baiṭhe haiñ; aur Shaikh Ibráhím gilás sharáb ká, us bíbí ko dekar, kahtá hai, ki "Ai náznín bíbí, maiñ ne tumhárá achchhí ṭaraḥ se gáná bajáná nahíñ suná, kuchh is waqt gá,o aur bajá,o; phir maiñ tumheñ apná gáná suná,úñgá." Yih kahke Shaikh Ibráhím gáne lagá.

Khalífa yih ḥál dekhkar niháyat ḥairán hu,á, aur apne dil meñ sochá, ki Shaikh Ibráhím to niháyat muttaqí aur parhez-gár thá, is par yih kyá balá názil hu,í, ki sharáb ke nashe meñ makhmúr aur gá rahá hai. Bádsháh ne wazír ko isháre se bulákar chupke se púchhá, "Dekh, yih kaun log haiñ, aur Shaikh Ibráhím ká kyá ḥál hai?" Wazír ne ḍarte ḍarte dabe pair áke dekhá, ki wuh tínoñ, niháyat dil-jama'í se mai-noshí meñ mashghúl haiñ. Phir wahán se utar, Bádsháh se áke 'arẓ kiyá, ki "Ghulám un donoñ bíbí aur jawán ko nahíñ pahchántá, aur Shaikh Ibráhím ko ba-ín hama pírí aur parhez-gárí ke, kyá ho gayá, ghulám sakht ḥairán hai, kuchh 'arz nahíñ kar saktá." Bádsháh ne wazír se kahá, "Agar is bíbí ne kuchh achchhá gáyá, to maiñ kuchh na kahúñgá, wa-illá maiñ in tínoñ ko aisí sazá dúñgá, ki auroñ ko 'ibrat ho." Yih kahke wazír se kahá, "Tú bhí mere sáth sun." Phir darwáze ke pás chhipke wuh donoñ sunne lage. Shaikh Ibráhím ne bíbí se farmá,ish kí, aur kahá, ki "Kuchh aisá gá,o, ki maiñ jise sunkar niháyat khush húñ." Us ne kahá, "Agar ko,í sáz qism báñslí wa-ghaira se hotá to tum us ko sunkar al-batta maḥẓúẓ hote, agar kahíñ mil sake to lá,o." Shaikh Ibráhím ne kahá, "Tum báñslí bajáná jántí ho?" Us ne kahá, "Al-batta, kuchh bajáná jántí húñ, us ko sunoge, to ma'lúm karoge." Shaikh Ibráhím fi-l-faur ek ḥujra kholkar, báñslí nikál láyá. Ḥusn-Afroz ne use leke bajáná shurú' kiyá. Khalífa ne sunte hí, wazír se kahá, "Subḥánu-lláh, yih bíbí kyá khúb báñslí bajátí hai; maiñ ne is ká quṣúr mu'áf kiyá, aur us ke sabab se is jawán ká bhí quṣúr bakhshá, magar ghaflat par tujhe muqarrar pháñsí dúñgá." Wazír ne kahá, "Káshke, wuh burá bajátí!" Bádsháh ne kahá, "Yih du'á kyúñ máñgtá hai?" Us ne kahá, "Agar

Digitized by Google

wuh burá bajátí, to muqarrar wuh donoñ ján se máre játe, to un ke sáth márá jáná khálí luṭf se na thá." Bádsháh is laṭífe se niháyat khush hu,á. Ḥusn-Afroz ne 'ajíb wa gharíb ṭaraḥ se, aisá nai ko bajáyá, ki Khalífa ne kahá, "Yih bíbí is fann meñ kámil, aur ustád hai." Phir wuh, us báñslí kí áwáz ke sáth gáne lagí; Bádsháh us ke bajáne par agar ek ḥiṣṣa maḥv thá, us kí lai se hazár darje maḥv hu,á, aur be-ikhtiyár wáh-wáh, aur subḥánu-lláh kahne lagá, wahán se utar, bágh ke ek goshe meñ jáke wazír se kahá, "Na to maiñ ne áj tak aisá gáná suná, aur na aisí nai ká bajáná. Isḥáq, ki is fann meñ jagat ustád hai, is bíbí ke sámne ṭifl-i-maktab aur be-isti'dád hai."

Khalífa ki az-bas 'ilm-i-músíqí meñ dakhl rakhtá thá, aur maqámát rág ke khúb samajhtá aur bújhtá, wazír se kahne lagá, "Maiñ cháhtá húñ, kisí ṭaraḥ se andar jáke, phir us ká gáná bajáná sunúñ, ki dil ṭaṛap rahá hai, magar ko,í ráh khiyál meñ nahíñ guẓartí, ki isí be-takallufí se us ko sunúñ." Wazír ne kahá, "Khudáwand, agar ḥuẓúr andar já,eñge to Shaikh Ibráhím, pahchánkar khauf se mar já,egá, aur yih donoñ, 'aurat mard bhí, ḥuẓúr ke ra'b meñ áke gáná bajáná bhúl já,eñge, phir luṭf ḥuẓúr ke sunne ká na rahegá." Bádsháh ne kahá, "Maiñ nahíñ cháhtá húñ ki us mard-i-pír ko mere sabab se kisí ṭaraḥ ká ṣadma pahuñche, jis ne itne baras merí khidmat kí aur yih donoñ shakhṣ bhí be-luṭf hoñ; tú yahíñ Masrúr ke sáth ṭhahr, aur mere áne ká muntaẓir raho."

Khalífa isí khiyál meñ thá, ki ko,í sabab aur ẓarí'a andar jáne ká háth lage, ittifáqan ek máhígír ko dekhá, ki us ne us rát ko, darwáza bágh ká khulá hu,á páke, páñch chár machhliyáñ nahr se, bágh ke, jo Tigris nadí, wahán káṭkar lá,e the, pakṛí haiñ. Khalífa ne us ke pás jákar, do machhliyáñ baṛí baṛí chunke le líñ. Máhígír Bádsháh ko, bá-wujúde ki bhes badle hu,e thá, dekhkar káñpne lagá, aur qadmoñ par Khalífa ke gir paṛá. Bádsháh ne kahá, "Ḍar nahíñ, apne kapṛe mujhe utár de, aur mere kapṛe pahankar, apne ghar ko chupke chalá já." Us ne is amr ko ghanímat jánke, apne kapṛe utár diye, aur Bádsháh ke kapṛe pahan, apne ghar ko chalá gayá.

Khalífa us ke kapṛe pahan, aur donoñ machhliyoñ ko háth meñ le, pahle wazír aur Masrúr ke pás khaṛá hu,á. Wazír ne use muṭlaq na pahcháná, samjhá, ki ko,í máhígír hai, ki in'ám lene áyá hai, us dil-gírí meñ us se jhiṛakkar, kahá, "Dúr ho, yahán se chalá já." Bádsháh khilkhilákar hañs paṛá, aur wazír Bádsháh ko pahchánkar ḍar gayá, aur háth

Digitized by Google

báñdhke 'arẓ kiyá, ki "Ghulám ká quṣúr mu'áf ho; ghulám ne hargiz nahíñ pahcháná, ki khudáwand máhígír ke bhes meñ, ákar khaṛe hu,e haiñ; aur ghulám par mauqúf nahíñ, ko,í ḥuẓúr ko is bhes meñ na pahchán sakegá. Ab be-takalluf bára-darí meñ já,iye, aur gáná suniye." Khalífa phir usí ṭaraḥ se, machhliyáñ háth meñ liye hu,e, bára-darí ke darwáze ke pás khaṛá hu,á, aur darwáze ko khaṭkhaṭáyá. Núru-d-Dín ne, ki sab se pahle áwáz us kí suní thí, Shaikh Ibráhím se kahá. Shaikh Ibráhím ne púchhá, "Kaun hai?" Khalífa ne paṭṭ darwáze ká kholkar, ek páñoñ áge baṛháyá, tá ki, pahcháná na jáwe, aur kahá, "Maiñ Karím máhífarosh húñ, maiñ ne suná thá, ki áj kí rát tum ne apne dostoñ kí da'wat kí hai, aur achchhe achchhe kháne pakwá,e haiñ, is waqt do machhliyáñ niháyat aur khúb pakaṛke áp ke ḥuẓúr meñ láyá húñ, agar darkár ho, to ḥáẓir haiñ." Núru-d-Dín aur Ḥusn-Afroz machhlí ká nám sunke niháyat khush hu,e. Ḥusn-Afroz ne Shaikh Ibráhím se kahá, "Ise andar bulá lo, to ham is kí machhliyáñ dekheñ, ki kaisí aur kis jins kí haiñ." Shaikh Ibráhím ne, ki bahut sharáb pí jáne se nashe meñ sar-shár thá, muñh apná darwáze kí ṭaraf pherá aur Bádsháh ko máhígír samajhkar kahá, "Á,o, mere is rát ke chor, andar á,o, tá maiñ tumheñ dekhúñ." Khalífa be-ta,ammul machhliyáñ liye hu,e, andar bára-darí ke gayá. Ḥusn-Afroz ne unheñ dekhke, kahá, ki "Yih bahut achchhí machhliyáñ haiñ, in ko mol lekar, jaldí ṭaiyár karo." Shaikh Ibráhím ne Khalífa se, ki jise Karím máhígír jántá thá, kahá, "Are, Karím, jald in machhliyoñ ko ṣáf karke hamáre báwarchí-kháne meñ, ki wahán sab maṣálaḥ jo tujhe darkár ho, maujúd hai, le já, aur jaldí bhúnkarke ḥáẓir kar." Máhígír ne kahá, "Bahut khúb." Yih kahkar, wuh níche bára-darí ke áyá, aur Wazír Ja'far se kahá, "Is ko ṣáf karke, jaldí ṭaiyár kar lá." Wazír ne kahá, "Bahut achchhá, mujhe is meñ baṛá salíqa hai; aksar maiñ ne apne háth se machhlí paká,í, aur kabáb us ke bhúne haiñ."

Phir Khalífa, Wazír, aur Masrúr tínoñ ne Shaikh Ibráhím ke báwarchí-kháne meñ jáke, maṣálaḥ aur raughan, jo kuchh darkár thá, lekar machhliyoñ ko ṣáf kiyá, aur máhí tawe par kuchh bhúná, aur kuchh kabáb paká,e; phir Khalífa ek qáb meñ us ko rakhkar bára-darí meñ le gayá; aur un ke áge wuh rakhke, ek límú bhí rakh diyá; ki jis ko ẓauq turshí se ho, límú káṭkar us kí turshí se kháwe. Phir un tínoñ ádmiyoñ ne us machhlí ko kháyá, aur pasand kiyá, khuṣúṣan Núru-d-Dín aur Ḥusn-Afroz ne. Aur Núru-d-Dín ne, máhí-

Digitized by Google

gír se, ki wahíñ ḥáẓir thá, kahá, "Tú ne aisí k͟húb machhlí paká,í hai, ki ham ne kabhí is ẕá,iqe kí machhlí nahíñ khá,í." Phir us ne apní bag͟hal se thailí ashrafiyoñ kí, jo Sanjar ne waqt ruk͟hṣat ke dí thí, aur chaubís ashrafiyáñ us meñ se báqí thíñ, sab-kí-sab K͟halífa ko díñ, aur kahá, ki "Agar mere pás aur hotíñ, to tujhe detá, aur agar tú merí farág͟hat kí ḥálat meñ átá, to is qadr detá, ki tamám 'umr ko mustag͟hní ho játá; ba-har-kaif is ḥálat meñ, ki maiñ húñ, is thoṛe ko bahut ján." K͟halífa ne us thailí ko, Núru-d-Dín ke háth se lekar, dekhá, to chaubís ashrafiyáñ haiñ; us ká shukr ba-já láke, kahá, ki "Maiñ ne aisá sak͟hí jawáñ-mard nahíñ dekhá, K͟hudá áp ko salámat rakhe; magar merí ek tamanná hai." Núru-d-Dín ne kahá, "Wuh kyá?" K͟halífa ne kahá, "Maiñ ne yaháñ ek báñslí rakhí hu,í dekhí hai, us se qiyás kartá húñ, ki sháyad yih bíbí us ko ba-já jántí ho, jo mujhe is ke sunne ká baṛá shauq hai; agar áp farmá,iye to use wuh ẕará bajáwe, tá maiñ sunke tumheñ du'á de chalá já,úñ." Núru-d-Dín ne Ḥusn-Afroz se kahá, "Ẕará tú báñslí bajákar, is máhígír ko suná de; bhalá yih bhí kyá yád karegá." Ḥusn-Afroz, nashe meñ sharáb ke, aur úpar se gazak kabáb máhí kí tanáwul karke, niháyat maze meñ thí, báñslí uṭhákar bajáne, aur áwáz milákar, gáne lagí; phir aisá gá,í, ki donoñ kí áwáz meñ ẕará farq ma'lúm nahíñ hotá thá. K͟halífa ne sunke, niháyat ásh-ásh, aur wajd kiyá; phir us ne faqaṭ báñslí bajá,í, wuh sunke bhí K͟halífa aisá masrúr aur mast hu,á, ki 'álam-i-be-ik͟htiyárí meñ kahne lagá, "Subḥánu-lláh! kyá áwáz hai, aur kyá háth, aur kyá ḥalq, aur kyá kamál bajáne ká! na to aisá ko,í gánewálá aur na aisá ko,í bajánewálá jahán meñ hogá, aur na kisí kí samá,at meñ aisá gáná, bajáná áyá."

Núru-d-Dín ne muwáfiq apne ma'múl ke, ki jo ko,í us kí chíz kí ta'ríf kartá, fi-l-faur, usí ko wuh chíz bak͟hsh detá, kahá, "Ai máhígír, mujhe ma'lúm hu,á, ki tú gáná bajáná k͟húb samajhtá hai, maiñ ne is ko tujhe de ḍálá;" aur uṭhke apní qabá, ki utár rakhí thí, pahan lí; aur K͟halífa se, jis ko wuh máhígír samjhá thá, ruk͟hṣat hu,á, aur kahá, "Is ko, ya'ní Ḥusn-Afroz ko, achchhí ṭaraḥ se rakhiyo," aur waháñ se chal diyá. Ḥusn-Afroz, us kí is sak͟háwat ko dekhkar niháyat ḥairán hu,í, ki jis shak͟hṣ ne ẕará ta'ríf karne par apní ma'shúqa ko, is ḥál g͟hurbat aur tanhá,í meñ ek máhígír ko de diyá, us ke áge daulat haft-iqlím kí kyá chíz hai, apní áñkhoñ meñ áñsú bhar láke kahá, "Ṣáḥib, tum kaháñ já,oge, ẕará baiṭhke merá gáná

bajáná, ki ákhirí hai, suno." Wuh us ke kahne se baiṭh gayá. Phir Ḥusn-Afroz ne, báñslí háth meñ le, aur us kí ṭaraf muñh kar, wuh ash'ár, ki usí waqt us kí be-wafá,í, aur firáq meñ baná,e the, gáná shurú' kiyá; aur cháhtí thí, ki kuchh muta,assir hotá, phir mujhe máhígír se le le. Jab gá bajá chukí, tab báñslí rakhke, rumál apne muñh aur áñkhoñ par rakh liyá, tá ki us ká roná ma'lúm na ho. Núru-d-Dín ne us ke rone par kuchh khiyál na kiyá, aur chupká baiṭhá rahá.

Khalífa, is sab mu'ámle aur ḥálát ko dekhkar niháyat mutaḥaiyir hu,á, aur Núru-d-Dín se kahá, "Ṣáḥib, mujhe ma'lúm hu,á ki Ḥusn-Afroz tumhárí kaníz hai, aur tum us ke áqá ho." Núru-d-Dín ne kahá, "Karím, jo kuchh ki tú ne kahá sach hai, aur tú itne amr ko dekhkar muta'ajjib hai; agar tú :á qiṣṣa, ki jo is ke sabab se, mujh par guẕrá hai, sune, to aur bhí ziyáda mutaḥaiyir ho." Khalífa ne kahá, "Ṣáḥib, niháyat mamnún aur mashkúr karo, jo mujhe is ke ḥál se muṭṭali' farmá,o." Núru-d-Dín ne, inkár máhígír ke kahne se, munásib na jánke, sárá ḥál awwal se ákhir tak bayán kiyá. Khalífa ne sab ḥál sunkar, us se kahá, "Ab tum kidhar jáne ká iráda rakhte ho?" Núru-d-Dín ne kahá, "Jaháñ Khudá le já,e." Máhígír ne kahá, "Agar mujh par tumheñ i'timád ho, to tum kahíñ aur na já,o, Báñsrá ko phir já,o; aur maiñ ek mukhtaṣar khaṭṭ likh detá húñ, tum Zibení Bádsháh ko merí ṭaraf se díjiyo; wuh ba'd paṛhne us khaṭṭ ke, tum par niháyat mihrbání, aur shafqat laregá, aur phir ko,í tum se kisí ṭaraḥ kí káwish aur khalish na kar sakegá; aur wuh takht se utarkar, tujhe takht par biṭhá,egá, aur apná táj utárke tere sar par rakhegá."

Núru-d-Dín máhígír kí un bátoñ par, bahut hañsá, aur kahá, "Kujá máhígír, aur kujá Zibení Bádsháh Báñsrá ká; jo kuchh ki tú ne kahá kuchh qiyás meñ nahíñ átá." Khalífa ne kahá, "Ẓáhir meñ aisá hai, ki tú mujhe máhígír samajhkar kahtá hai, lekin laṛká,í meñ ham aur wuh ek maktab meñ ek ustád se likhe paṛhe haiñ; aur mere us ke, us waqt se is dam tak, 'áshiq wa ma'shúq se ziyáda dostí aur ulfat hai. Ka,í bár us ne mujhe bulwá bhejá, aur kahá, ki 'Ham tum milke Bádsháhí kareñ, yá tú merá wazír-i-a'ẕam ho'; maiñ ne use qubúl na kiyá, aur apní qismat par ráẓí aur shákir rahá; lekin ka,í ádmiyoñ kí, ki maiñ ne sipárish kí thí, fi-l-faur un ke sáth ziyáda us se ki maiñ ne likhá thá, ba-sulúk aur mihrbání, pesh áyá."

Núru-d-Dín yih sunkar, máhígír se ráẓí hu,á. Phir

Digitized by Google

Khalífa ne kághaz wa qalam, wa-ghaira, ki us bára-darí meñ sab asbáb likhne ká maujúd thá, lekar, pahle peshání,e khatt par, bárík harfoñ meñ nám Khudá ká, ba-taur tughrá ke, ki wuhí nishán khatt Khalífa ká thá, likhá. Us ke ba'd yúñ tahrír kiyá, ki "Khalífa Hárún-Rashíd kí taraf se, Bádsháh Báñsrá ko ma'lúm ho." 'Unwán khatt ká. "Hárúñ-Rashíd, khalaf Mahdí ká, bhejtá hai is khatt ko, Muhammad Zabení, apne baní-'amm ke pás; ba-mujarrad parhne is khatt ke, Núru-d-Dín khalaf Kháqán, wazír-i-a'zam ko, jise maiñ ne yih khatt diyá hai, takht-i-saltanat par bithána; aur áp us par se utar, táj sháhí ká us ke sar par rakhná. Is hukm kí ta'míl meñ sar-i-mú farq aur ihmál na ho."

Phir Khalífa ne us khatt ko tah karke, apní muhr us par kí. Aur us ke mazmún se Núru-d-Dín ko ágáh na kiyá; thailí meñ dálke use diyá, ki "Jaház waháñ ke jáne ká taiyár hogá, isí waqt us par charhke, apne ta,íñ jald Báñsrá ko pahuñchá." Núru-d-Dín us khatt ko le, aur us se rukh-sat ho rawána hu,á. Husn-Afroz us kí ham-ráhí ke wáste rotí hu,í darwáze tak ga,í, aur us ko rukhsat kar thandhí sáñseñ bhartí hu,í, phir apní jagah par á baithí. Shaikh Ibráhím chupke chupke, nashe meñ yih sab báteñ suntá thá.

Jab Núru-d-Dín, waháñ se chalá gayá, tab us ne Khalífa kí taraf, jis ko Karím máhígír jántá thá, dekhkar kahá, ki "Tú yaháñ do machhliyoñ se ziyáda nahíñ láyá, jin kí qímat do chár paise se ziyáda nahíñ, aur 'iwaz us ke, ek thailí ashrafiyoñ kí, aur ek lauñdí,e khúb-súrat pá,í. Tú yih khiyál kartá hogá, ki tú in donoñ ko apne ghar le jáwe? so ba-khair hai, ádhí lauñdí merí hai, aur ádhí terí. Aur thailí lá, mujhe de; agar us meñ cháñdí ke dirham haiñ, to ek us meñ se tujhe dúñgá, aur báqí sab ke sab maiñ lúñgá; aur agar sone kí ashrafiyáñ haiñ to un sab ko maiñ lekar, kuchh paise tujh ko apne pás se de dúñgá."

Jab Khalífa ne peshtar machhliyoñ ko bhúnkar, bára-darí meñ qasd jáne ká kiyá thá, to us ne wazír Ja'far ko farmáyá thá, ki "Jaldí mahall meñ jákar, ek jorá merí poshák ká, aur chár páñch khidmat-gár apne sáth láke yaháñ thahriyo, aur jis waqt maiñ is bára-darí ke kisí darwáze par háth márúñ, us kí áwáz sunte hí, fi-l-faur, tú merí poshák, aur Masrúr khidmat-gároñ samet, bára-darí meñ házir hújíyo." Chunánchi, wazír ba-mújib hukm Khalífa ke, mahall se poshák aur khidmat-gároñ ko le ákar, bára-darí ke zíne ke pás lagá hu,á, muntazir áwáz darwáze ke baith rahá thá.

Digitized by Google

Ab yahán se phir qiṣṣa-i-Khalífa aur Shaikh Ibráhím ká kahá játá hai. Khalífa, ya'ní máhígír, ne Shaikh Ibráhím ko jawáb diyá, ki "Mujhe thailí ká ḥál ma'lúm nahíṅ hai, ki us meṅ ashrafí haiṅ, yá rupa,i, ba-har-kaif, jo us meṅ hogá ádhoṅ-ádh, ham tum khushí se báṅṭ leṅge, magar lauṅḍí ko maiṅ, be-shirkat ghair ke, apne ghar le já,úṅgá, is meṅ tum khush ho, yá ná-khush." Shaikh Ibráhím is jur,at, aur gustákhí par máhígír ke, bahut ghuṣṣe hoke, use bhalá burá kahne lagá, aur ek rakábí chíní kí dastar-khwán se uṭhá khainchkar máhígír ke sar par márí. Khalífa ne apne sar ko sarká liyá, aur rakábí díwár se lagkar saikaṛoṅ ṭukṛe ho ga,í. Shaikh Ibráhím us rakábí ke na lagne se máhígír ke sar par, ziyáda khafá hu,á; ek sham' ko bára-darí se le, báhar niklá, aur wáste márne Karím máhígír ke, lakṛí talásh karne lagá.

Itne meṅ Khalífa ne zíne kí ráh se, bára-darí meṅ ákar, háth ek darwáze par márá. Us ke sunte hí, Ja'far, Masrúr, aur cháróṅ khidmat-gár dauṛke, bára-darí ke andar ḥáẓir hu,e. Khalífa ne libás Karím máhígír ká badan se utár, aur libás sháhí apná pahan, takht par, jo us bára-darí meṅ rahá kartá thá, baiṭh gayá. Dahní ṭaraf, wazír, bá,eṅ ṭaraf Masrúr, aur píchhe takht ke cháróṅ khidmat-gár, dast-basta khaṛe ho ga,e. Itne meṅ Shaikh Ibráhím ḍhúṅḍhkar ek moṭí sí lakṛí háth meṅ liye hu,e, wáste márne máhígír ke, bára-darí meṅ áyá, aur idhar udhar us ko ḍhúṅḍhne lagá. Yak-á-yak naẓar us kí Khalífa par paṛí, ki takht par libás sháhí pahane hu,e baiṭhá hai. Wazír, Masrúr, aur khidmat-gár dast-basta dahne bá,eṅ khaṛe haiṅ, ḥairán hu,á, ki, áyá, maiṅ khwáb dekh rahá húṅ, yá jágtá. Khalífa ne, us ká iẓṭirár dekhkar, kahá, "Shaikh Ibráhím tú kise ḍhúṅḍhtá hai?" Shaikh Ibráhím, ki Khalífa ko Karím máhígír samjhe hu,e thá, us ke qadamoṅ par gir paṛá, aur apná muṅh aur dáṛhí, zamín par malkar kahne lagá, ki "Ai khudáwand, tumhárá ghulám taqṣír-wár ummedwár 'afú aur raḥm ká hai." Itne meṅ Khalífa ne takht se utarkar farmáyá, ki "Maiṅ ne tujhe bakhshá, aur quṣúr terá mu'áf kiyá." Ḥusn-Afroz kí, is ḥál ko dekhkar, tasallí hu,í aur samjhí, ki yih bágh aur bára-darí is Bádsháh kí hai, jis ne apne ta,íṅ bhes meṅ máhígír ke ẓáhir kiyá thá, aur Shaikh Ibráhím kí nahíṅ; us ne darogh kahá thá, ki yih bára-darí wa-ghaira sab merí hai.

Khalífa ne Ḥusn-Afroz se kahá, "Mere sáth chal, aur tú ne mujhe daryáft kiyá hogá, ki maiṅ kaun húṅ; maiṅ ne kisí ko misl Núru-d-Dín ke jawán-mard nahíṅ páyá, ki tujh

Digitized by Google

aisí ma'shúqa ko ek bát par mujhe de ḍálá. Aur main ne us ko Bádsháh Báñsrá ká karke bhejá hai; ba'd is ke, ki us ká band-o-bast aur tasalluṯ wahán qarár waq'í ho já,e, tujh ko bhí usí ke pás bhej dúñgá; jab tak mere maḥall meñ judá ek makán meñ tawaqquf kar." Ḥusn-Afroz niháyat masrúr aur muṯma,inn hu,í, aur use yaqíñ hu,á, ki ab Núru-d-Dín rutba-i-salṯanat ko pahuñchegá. Phir Khalífa ne use apne sáth maḥall meñ le jáke Zabída-Khátúñ ko supurd kiyá, ki "Ise bahut achchhí ṯaraḥ rakhná, yih bíbí ṣáḥib-i-jamál amánat Núru-d-Dín kí hai."

Ab yaháñ se Núru-d-Dín ká ḥál suná cháhiye, ki wuh khaṯṯ máhígír ká, ki dar-ḥaqíqat wuh khaṯṯ Khalífa Hárún-Rashíd ká thá, lekar Báñsrá ko pahuñchá. Waháñ na apne kisí dost, aur na kisí aqribá ko páyá, sídhá darbár-i-Bádsháhí meñ chalá gayá. Us waqt Bádsháh 'adálat-ghar meñ khalq ká inṣáf kar rahá thá, ki wuh bhí bhíṛ meñ ghusá hu,á nazdík Bádsháh ke pahuñchá, aur khaṯṯ ko use diyá. Us ne khaṯṯ ko leke, tín bár chúmá, aur cháhá, ki takht se utarkar, ta'míl aḥkám mundarjá-i-khaṯṯ ke, kare; itne meñ Sú,í wazír, ki dushman Núru-d-Dín ká thá, ḥáẓir hu,á. Bádsháh ne us khaṯṯ ko use diyá. Wuh us ko paṛhke niháyat muẓṯarr hu,á, phir makar se us khaṯṯ ko roshaní ke baháne ek ṯaraf le jáke paṛhne lagá, aur waháñ le jáke peshání,e-khaṯṯ ko, jis meñ nám Khudá aur nishán khaṯṯ Khalífa ká thá, katarke nigal gayá. Aur phir Bádsháh ko ákar khaṯṯ diyá, aur kahá, ki "Ḥuẓúr ká iráda kyá hai?" Bádsháh ne kahá, "Muwáfiq us ke maẓmún ke 'amal karná ẓarúr hai." Sú,í ne kahá, "Yih khaṯṯ ja'lí ma'lúm hotá hai, aur agar bi-l-farẓ Khalífa ke háth ká likhá hu,á ho, to aisá ma'lúm hotá hai, ki sháyad us ne merí aur áp kí nálish Khalífa ke ḥuẓúr meñ kí hogí, Khalífa ne us kí supárish meñ likhá hogá, ki us se kuchh ta'arruẓ na ho, na yih, ki jo us meñ likhá hai, sab par 'amal kiyá já,e. Jo main ne 'arẓ kiyá hai, us ko áp sach jániye aur kuchh dil meñ pas-o-pesh na kíjiye; Khudá na khwásta agar á,inda kuchh qabáḥat is meñ 'á,id hogí us ká ẓimma merá hai."

Zabení ne muwáfiq kahne wazír ke, 'amal karke Núru-d-Dín ko Sú,í ke ḥawále kiyá. Sú,í ne, ki us ke khún ká piyásá thá, apne ghar le jáke, khúb zad-o-kob kí, ki qaríb marne ke ho gayá. Ba'd us ke, ek tang wa tárík, aur muta'affin jagah meñ qaid kiyá, aur muwakkaloñ ko us par muqarrar karke kahá, ki "Siwá roṯí aur pání ek waqt ke, aur kuchh na dená." Ba'd thoṛí der ke, jab Núru-d-Dín ko us qaid meñ fi-l-jumla hosh áyá, to apne ta,íñ us ne aisí

Digitized by Google

burí aur bad-bú jagah meñ páyá, ki dam us ká rukne lagá, aur apní qismat par nafrín karke kahne lagá, ki "Us máhígír ne mere sáth khúb-sulúk kiyá, aur maiñ ne bhí, apní ḥimáqat aur ná-dání se, us kí bát mán lí, ki khaṭṭ us ká leke yaháñ áyá, aur is 'aẕáb meñ paṛá."

Ba-har-kaif chhih roz tak Núru-d-Dín, us já,e-tang-o-tár meñ qaid rahá; sátweñ roz wazír Sú,í ne cháhá, ki wuh qatl kiyá jáwe. Magar jo apne ghar meñ, us ke qatl karne ká maqdúr na rakhtá ek bahána uṭháyá, ya'ní ka,í apne ghulámoñ ke sar par, kishtiyáñ asbáb-i-nafís kí rakhke Bádsháh pás le gayá, aur kahá, "Yih hadiya na,e Bádsháh ne áp ke liye, ba-ummed takht-wa-táj ke bhejá hai." Bádsháh ne Sú,í se kahá, "Kyá, wuh bad-bakht ab tak jítá hai, maiñ jántá thá, ki tú ne use ab tak már ḍálá hogá." Us ne kahá, "Mujh ko ḥukm nahíñ, ki apne ghar par kisí ko qatl karúñ." Bádsháh ne kahá, "Abhí jákar us ko ján se már ḍál." Us ne kahá, "Maiñ ḥuẓúr ke inṣáf, aur 'adálat-gustarí se, jo mere ḥaqq meñ farmá,í, bahut ráẓí aur khush-núd hu,á; lekin maiñ cháhtá húñ, ki jis ṭaraḥ se Núru-d-Dín ne sar-i-bázár, sab ádmiyoñ meñ, mujhe márá, aur ẕalíl kiyá, isí ṭaraḥ se, wuh bhí darbár-sháhí meñ, ki jab sab log jama' hoñ, gardan márá jáwe; manádí shahr meñ us ke qatl ke liye kí jáwe."

Bádsháh ne us kí dar-khwást ko manẓúr kiyá. Jab shahr meñ ḍhanḍhorá pherá gayá, ki "Kal ke din fuláne waqt Núru-d-Dín, ba-'iwaz be-adabí ke, jo Sú,í wazír ke sáth áge kí thí, gardan márá já,egá, jise dekhná manẓúr ho, ákar darbár-i-Bádsháhí meñ dekhe." Phir Sú,í áp, bís ghulámoñ ko, ki har ek ẓálim aur be-raḥm thá, sáth leke qaid-kháne meñ gayá; aur baṛí ẕillat se Núru-d-Dín ko nikálkar, ghoṛe andhe be-zín par, use sawár kiyá. Núru-d-Dín ne yih dekhke kahá, ki "Maiñ ne kitáboñ meñ paṛhá hai, ki jo ko,í kisí par ná-ḥaqq ẓulm kartá hai, 'anqaríb, wuh usí ẓulm meñ giriftár hotá hai." Wazír yih bát sunkar, niháyat ná-khush hu,á, aur kahá, "Ai ná-lá,iq mujh par ṭa'n kartá hai, maiñ ne terí is gustákhí ko mu'áf kiyá, is liye, ki ko,í sá'at meñ tú gardan márá játá hai, aur sar terá káṭkar sáre shahr meñ phiráyá já,egá. Aur maiñ ne bhí kitáboñ meñ dekhá hai, ki 'Wuh shakhṣ baṛá ṣáḥib-i-naṣíb, aur khush-qismat hai, ki apne dushman ko mu,á hu,á dekhe.'" Phir us ke ghulámoñ ne Núru-d-Dín ko darbár-i-Bádsháhí meñ le jáke, ek maidán meñ, ki muḥáẓí maḥall Bádsháh ke thá, qatl karne ko jallád ke ḥawále kiyá, aur chároñ ṭaraf se ghulámoñ aur sipáhiyoñ ne use ḥalqe meñ kar liyá; aur

Digitized by Google

jallád ne áke Núru-d-Dín se kahá, "Ṣáḥib, mujhe mu'áf karná, maiñ farmán-bardár húñ, aur isí kám ká naukar, aur Bádsháh ne mujhe tumháre qatl ke wásṭe ḥukm kiyá hai. Tumheñ is waqt jo kuchh kahná sunná, aur kháná píná ho, kah sun lo, aur khá pí lo." Núru-d-Dín ne aise waqt-i-haul-nák meñ, kisí ko apná yár aur yáwar na páyá aur dahne bá,eñ dekhkar máyús hu,á, aur píne ko máñgá. Logoñ ne dauṛkar, ek piyála pání ká use diyá; wuh pítá thá, ki Sú,í wazír jallád par khafá hu,á, ki "Itní der us kí gardan márne meñ kyúñ kí, jald use már." Sab khalqat, be-raḥmí wazír kí dekhkar us par nafrín karne lagí. Jallád ne wazír ke khafá hone se jald talwár ko miyán se nikálkar, cháhtá thá, ki gardan máre; itne meñ Bádsháh ne khiṛkí se pukárke jallád ko kahá, ki "Aur ẓará ṭhahr já"; is liye, ki us ne bulandí se dekhá, ki ek baṛí-fauj sawároñ kí, us kí ṭaraf dauṛí chalí átí hai. Wazír se kahá, "Dekh, yih fauj kahán se átí hai?" Wazír ne Bádsháh ko bahláke kahá, "Kuchh nahíñ, yih gard, jo áp dekhte haiñ, shahr ke ádmiyoñ kí hai; akṣar sawár aur piyáde wásṭe tamáshá dekhne is ná-ba-kár ke chale áte haiñ; fauj nahíñ hai, aur jallád ko ḥukm díjiye, ki is múẓí ko qatl kare." Bádsháh ne kahá, "Nahíñ, jab tak mujhe in sawároñ ká ḥál nahíñ ma'lúm hogá maiñ ḥukm qatl ká us ke na karúñgá."

Ab yahán ma'lúm kiyá cháhiye, ki Khalífa Núru-d-Dín ke ḥál ko bhúl gayá us ke khiyál se, yih wa'da jo Ḥusn-Afroz se kiyá thá, ki ham wásṭe Núru-d-Dín ke Báñsrá ko, khazána aur fauj bhej deñge, játá rahá, aur us ko ka,í din guẓar ga,e. Ek din wuh maḥall meñ, jahán us ki khawáṣṣeñ, aur Ḥusn-Afroz thí, gayá, aur wahán kuchh áwáz gáne kí suní, ki ko,í bíbí ash'ár firáqiya baṛe soz-o-gudáz se gá rahí hai, us ko ṭhahrke sunne lagá, aur muta,aṣṣir hoke sardár khwája-sará se, jo us ke sáth thá, púchhá, ki "Yih kaun bíbí gá rahí hai?" Us ne kahá, "Yih wuhí kaníz us jawán kí hai, jis ko ḥaẓrat ne Báñsrá ko Bádsháh karke, ba-já,e Muḥammad Zabení ke bhejá hai." Khalífa ko us waqt ḥál Núru-d-Dín ká yád paṛá, aur kahne lagá, ki "Baṛá afsos hai, ki mujhe ḥál gharíb Núru-d-Dín ká, yád na rahá." Usí waqt Ja'far wazír-i-a'ẓam ko buláke kahá, "Maiñ sanad aur farmán bádsháhí ká, wásṭe Núru-d-Dín ke, Báñsrá ko bhejná bhúl gayá thá, aur ab waqt tawaqquf ká nahíñ hai; jaldí tú apní fauj ko lekar, Báñsrá ko rawána ho, aur wahán jáke dekh; agar Núru-d-Dín ko már ḍálá ho, to fi-l-faur wazír Sú,í ko qatl kar; aur agar us ko jítá páwe, to use, Zabení, aur wazír Sú,í samet jald mere ḥuẓúr meñ le á."

Digitized by Google

Wazír-i-a'ẕam fauran ma' fauj Báñsrá ko rawána hu,á, aur jis waqt, ki Núru-d-Dín ko jallád ne cháhá thá ki gardan máre, ba-ḥasb-i-ittifáq usí waqt pahuñchá. Bhíṛ use dekhkar dahne bá,eñ ho ga,í, aur us ko ráh dí; wuh apní fauj samet sawár ghoṛe par Zabení tak darbár-i-bádsháhí meñ pahuñchá Bádsháh wazír-i-a'ẕam ko dekhkar us ke istiqbál ke wáste zíne tak áyá aur muláqát kí. Wazír-i-a'ẕam ne pahle ḥál Núru-d-Dín ká púchhá, ki wuh jítá hai, yá nahíñ; agar jítá hai, to us ko ḥáẓir kíjiye." Log ba-mújib ḥukm Bádsháh ke, usí ḥál se us ko wazír-i-a'ẕam ke rú-ba-rú le ga,e. Wazír-i-a'ẕam ne usí waqt us ke háth páñoñ khulwá diye, aur usí rassí se wazír Sú,í ko báñdhá. Phir wazír-i-a'ẕam ne us roz Báñsrá meñ tawaqquf kiyá; aur dúsre din Núru-d-Dín aur Zabení Bádsháh, aur wazír Sú,í ko, apne sáth lekar Baghdád kí ṭaraf rawána hu,á, aur waháñ pahuñchkar, un tínoñ ko Khalífa ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir kiyá; aur aḥwál dushmaní Sú,í ká, Núru-d-Dín ke sáth, aur bad-sulúkí ká, jo Núru-d-Dín ke sáth kí thí, aur ḥál us ke máre jáne ká, agar wuh ek sá'at aur Báñsrá ko na pahuñchtá, mufaṣṣal Bádsháh se bayán kiyá. Khalífa ne Núru-d-Dín ke ḥál par bahut ta,assuf karke kahá, ki "Sú,í ko tú apne háth se gardan már." Núru-d-Dín ne 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand, agarchi yih merá aur mere báp ká dushman hai, lekin ghulám apne háth ko is ká khún se álúda nahíñ kartá." Khalífa ne, us kí jawánmardí par áfrín kí, aur jallád ko ḥukm kiyá, ki "Us kí gardan már"; chunánchi fi-l-faur wuh apní sazá,e a'mál ko pahuñchá. Phir Khalífa ne cháhá, ki Núru-d-Dín ko Báñsrá ká bádsháh karke bhej de; magar us ne 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand, is ẕillat aur ruswá,í par ghulám ne qasam khá,í hai, ki phir us shahr meñ apne jíte jí na já,úñ; ab ghulám cháhtá hai, ki ḥuẓúr kí khidmat meñ ḥáẓir rahá kare." Khalífa ne use apne muṣáḥiboñ-i-khaṣṣ meñ dákhil karke, ek baṛá makán diyá, aur baṛí jágír us kí muqarrar kí, ki wuh sáth apní sakháwat aur dád-o-dihish ke, Ḥusn-Afroz ke sáth, kamál 'aish-o-'ashrat se ba-khúbí ba-sar karne lagá. Aur Khalífa ne Zabení Bádsháh par, ba-sabab na ba-já láne ḥukm ke, bahut 'itáb farmáyá; phir ba-shafá'at wazír-i-a'ẕam ke, use ba-ḥál kar Báñsrá ko rukhṣat kiyá.

Shahrzád, jab yih qiṣṣa yaháñ tak kah chukí, Dunyázád dúsre qiṣṣe kí ṭálib hu,í. Shahrzád ne, tab Shahryár ke rú-ba-rú, is ṭaraḥ yih qiṣṣa kahná shurú' kiyá.

Digitized by Google

QIṢṢA BEDAR, BÁDSHÁH-I-ÍRÁN, AUR JAWÁHAR, SHAHZÁDÍ, MAMLUKAT SAMANDÁL KÁ.

Khudáwand, mulk Írán ká niháyat wasí', aur túl wa 'arẓ meñ bahut baṛá thá. Agle bádsháhoñ ko, us mamlukat ke shahín-sháh kahte the; aur dúsre bádsháh us ke tábi', aur farmán-bardár, báj-guzár rahá karte. Min-jumla bádsháhoñ Írán. ke ek bádsháh baṛá khazána aur fauj rakhtá thá; aur bahut baras tak us ne bádsháhí kí. Kisí ṭaraḥ us ko dunyá ká gham siwá,e be-auládí ke na thá; aur bá-wujúd ki us kí ek sau bíbiyáñ judá judá maḥall meñ rahtí thíñ, aur har ek ke sáth saikaroñ khawáṣṣeñ, aur lauñḍiyáñ, wáste khidmat ke, muqarrar, magar kisí se laṛká nahíñ hotá thá. Aur siwá is ke dúr dúr se saudágar-log achchhí lauñḍiyáñ us ke wáste láte, aur wuh ba-qímat-i-girán unheñ mol lekar, apní khidmat meñ látá, ki sháyad un se kuchh aulád ho. Aur is liye buzurgoñ aur faqíroñ se, jo us ke ham-maẓhab the, is amr meñ imdád cháhtá, ki waqt-i-kháṣṣ meñ mere wáste du'á kareñ; tá barakat du'á un kí se Ḥaqq-Ta'ála mujh ko farzand 'aṭá kare; aur hazároñ rupa,i aur ashrafí gharíboñ aur muḥtájoñ ko har roz khairát kartá, ki sháyad isí sabab se mujh par faẓl-i-Iláhí ho. Aur apne gham ghalat karne ke wáste dánishmandoñ se, ḥikáyateñ-i-'ajíb, aur qiṣṣe-i-gharíb suná kartá.

Ek roz sardár-i-khwája-sará,oñ ne Bádsháh se 'arẓ kiyá, ki "Ek saudágar bahut dúr se ek lauñḍí láyá, aur cháhtá hai, us ko ḥuẓúr kí naẓar kare." Bádsháh ne farmáyá, "Achchhá, us saudágar se kaho, ki lauñḍí ko lákar ḥáẓir kare." Dúsre din wuh tájir ḥasb-i-ṭalab lauñḍí ko lekar dar-i-daulat par ḥáẓir hu,á, aur Bádsháh ke ḥuẓúr meñ ádáb wa kornish, muwáfiq dastúr ke, ba-já láyá. Bádsháh ne us se púchhá, ki "Tum kis mulk se á,e ho, aur wuh lauñḍí kaisí hai?" Tájir ne 'arẓ kiyá, "Khudáwand, ghulám bahut dúr se áyá hai, aur lauñḍí aisí ṣáḥib-i-jamál láyá hai, ki misl apná nahíñ rakhtí." Bádsháh ne farmáyá, ki "Wuh lauñḍí kaháñ hai?" Us ne kahá, ki "Maiñ ne use fuláne khwája-sará ko ḥuẓúr ke supurd kiyá hai, use ḥukm ho to ḥáẓir kare."

Bádsháh ne us khwája-sará se lauñḍí ko bulákar dekhá, aur qadd-i-mauzún, aur khush-raftárí us kí bahut pasand kí, aur khál-o-khaṭṭ par bhí niháyat farefta hu,á, aur kháṣṣ khalwat-sará meñ, ma' us saudágar ke, us ko le gayá. Phir jab us lauñḍí ke chihre se burqa' surkh sáṭhan ká, jis par

Digitized by Google

kár zar-i-doz ká thá, saudágar ne uṭháyá, Bádsháh us kí ṣúrat-i-zebá, aur áṅkheṅ-i-shahlá dekh, be-khud ho gayá; aur ba'd hosh-o-ḥawás áne ke, saudágar se us kí qímat púchhí. Saudágar ne kahá, "Khudáwand, ise maiṅ ne ek hazár ashrafí ko mol liyá thá, aur isí qadr tín baras tak, is ke khiláne pahnáne meṅ ṣarf kiye, ab ghulám is ko naẓar ḥuẓúr ke kartá hai." Bádsháh ne kahá, "Maiṅ terá mamnún hu,á, lekin merá dastúr nahíṅ, ki kisí se tuḥfa yá hadíya muft lúṅ, balki do-chand sih-chand qímat saudágaroṅ ko, jo mere wáste kuchh láte haiṅ, detá húṅ."

Al-gharaẓ Bádsháh ne das hazár ashrafí us saudágar ko 'ináyat kíṅ. Chunánchi saudágar usí waqt das toṛe ashrafiyoṅ ke lekar, Bádsháh ko ádáb ba-já láyá, aur rukhṣat hu,á. Bádsháh ne az-ráh mazíd 'ináyat ke, chalte waqt ba-'aṭá,e qabá-i-zar-baft, girán qímat ke, sar-faráz farmáyá.

Phir Bádsháh ne ka,í khawáṣṣeṅ aur lauṅḍiyáṅ wáste khidmat ke, aur ka,í khwája-sará, chaukí pahre ko us kaníz ke muta'aiyin karke farmáyá, ki "Ise ḥammám meṅ le já,o, aur achchhí poshák pahná,o." Unhoṅ ne use ba'd ḥammám ke libás-i-fákhira, aur zewar, almás, wa-ghaira jawáharát-i-besh-qímat, aur mále motiyoṅ ke, pahnákar misl 'arús ke árásta kiyá, aur wuh sab us ke ḥusn-o-jamál ko dekhke, ḥairán hu,e, aur Bádsháh se 'arẓ kiyá, ki "Tín chár roz tak is ko muhlat dí já,e, tá ki mándagí safar se ásá,ish pá,e, aur ghiẓá,e nafís tanáwul kare; phir agar is ko muláḥaẓa kíjiyegá, yaqín hai, ki wuh na pahchán paṛegí; rang wa rúp us ká ba-nisbat áj ke dah-chand ho já,egá." Bádsháh ne, bá-wujúd kamál ishtiyáq ke, un ke kahne par 'amal farmáke tín roz tak, us kí muláqát meṅ tawaqquf kiyá.

Jáná cháhiye, ki dáru-s-saltanat Írán ká, us waqt meṅ ek jazíra thá, aur kháṣṣ maskan-i-bádsháhí, kináre daryá-i-shor ke hotá; wuh lauṅḍí akṣar, us makán se, jo rahne ke wáste milá thá, daryá ko dekhá kartí, aur un lahroṅ ká, jo maḥall kí díwár se lagkar ṭakkar khátíṅ, tamáshá dekhtí. Gharaẓ, tísre din, wuh lauṅḍí darwáze ko, jo ṭaraf daryá-i-shor ke thá, kholkar kursí par baiṭhí; aur Bádsháh ko khabar hu,í, ki wuh ab sab ṭaraḥ se muhaiyá aur ámáda muláqát Bádsháh kí hai. Bádsháh us makán meṅ gayá; lauṅḍí ne jáná, sháyad ko,í merí khawáṣṣ á,í hai. Ba-ín khiyál muṅh apná pherkar, Bádsháh kí ṭaraf dekhá, magar ẓará iltifát aur ta'ẓím Bádsháh kí na kí. Bádsháh us ke ḥusn aur khush andámí ko dekhkar mutaḥaiyir hu,á, aur us kí be-iltifátí, aur 'adam ta'ẓím ko ḥaml be-ta'límí par kiyá, aur samjhá,

Digitized by Google

ki ba'd ta'lím aur tarbíyat ke, ádáb-i-bádsháhí se wáqif ho já,egí.

Phir jab Bádsháh nazdík us ke gayá, to bhí us ko waise hí khámosh páyá; magar Bádsháh ko ikhtiláṭ, aur hamághoshí se máni' hu,í. Ba-har-ḥál, Bádsháh ne 'ain-i-ikhtiláṭ aur garm-joshí meñ kahá, "Merí ján, tú kis mulk kí rahnewálí hai, aur tere máñ-báp kaun haiñ, aur un ká nám kyá hai, jin se tujh aisí parí-paikar paidá hu,í? Bá-wujúd ki hazároñ bíbiyáñ, aur khawáṣṣeñ ṣáḥib-i-jamál mere maḥall meñ haiñ, magar misl tere ḥusn wa khúbí meñ ek nahíñ; aur jis qadr mujh ko piyár wa ulfat tere sáth hai, dúsre par nahíñ átá." Wuh bíbí in sab bátoñ ko suná kí; zabán se kuchh na bolí. Bádsháh ne thoṛí der ke ba'd, us se kahá, "Ai ma'shúqa, tú ne merí ek bát ká jawáb na diyá, jis se maiñ masrúr hotá aur na tú ne apní áñkh uṭhákе merí ṭaraf dekhá, tá merí áñkheñ use dekhkar khush hotíñ. Aur tujhe kis liye khámoshí aur kis wáṣṭe afsurda-dilí hai, jald batá, ki is sabab se mujhe niháyat be-kalí hai; agar shahr yá máñ-báp ko, apne yád karke kuṛhtí ho, to un ká ba-ham pahuñchná dushwár hai, siwá,e un ke dunyá kí sab ni'mateñ tumháre wáṣṭe muhaiyá aur maujúd haiñ." Harchand is qism kí báteñ bahut kíñ, lekin na to wuh bolí, aur na áñkh uṭhákar use dekhá, chupkí zamín kí ṭaraf dekhtí rahí. Magar Bádsháh us kí is adá se kuchh ná-khush nahíñ hu,á, aur dil meñ sochá, ki áyanda, jab hil mil já,egí, to áp bolegí. Phir us ne dastak dí, ba-mujarrad is ke, khawáṣṣeñ aur khwája-sará ḥáẓir hu,e. Bádsháh ne kháṣa ṭalab kiyá, unhoñ ne fi-l-faur kháne ṭaraḥ ṭaraḥ ke chun diye. Bádsháh, us ko ni'mat khána meñ le jákar, báham kháná nosh farmáne lage, aur apne háth se achchhe achchhe kháne us ke áge rakhte játe the, aur wuh bíbí usí andáz-o-adá se kháná khátí. Phir Bádsháh ne us ke khush karne ke wáṣṭe ṭaraḥ ṭaraḥ ke tamáshe dikhlá,e, aur shab ko us ke áge nách ká ḥukm kiyá, ki dil us ká bahle, aur kháṭir us kí shigufta ho. Bá-wujúd in sab bátoñ ke, wuh bíbí usí ḥál par khámosh rahí.

Ákhiru-l-amr Bádsháh ne un khawáṣṣoñ aur khádimoñ se, ki jo us kí khidmat meñ thíñ, púchhá, ki "Is bíbí ko kabhí tum ne hañste bolte dekhá hai." Un sab ne kahá, ki "Ham ne bhí kabhí is ko báteñ karte nahíñ suná aur na hañste dekhá; jab se ki á,í, khámosh hai." Al-gharaẓ Bádsháh ne shab ko, us ke sáth árám farmáyá; aur jab ṣubḥ hu,í, to niháyat us kí muláqát se maḥẓúẓ aur khush hu,á, ki kabhí kisí bíbí se aisá khush nahíñ hu,á thá;

Digitized by Google

aur áge se ziyáda use piyár karne lagá, aur iráda kiyá, ki siwá,e us ke, kisí bíbí ke pás ab se na jáwe. Phir sab apní bíbiyoñ ko buláyá, aur har ek ko bahut bahut mál wa asbáb deke, rukhsat farmáyá, aur ijázat dí, ki jis ká jis se jí cháhe, nikáh kar le; magar chand khawássen, ki ham-sinn aur ham-qadd us ke thíñ wáste us kí khidmat ke, rakh líñ.

Ek baras tak Bádsháh ba-sabab khámosh rahne aur us ke na shigufta hone ke, niháyat dil-gír rahá. Ek din us bíbí se kahá, "Ai merí malika, afsos hai, ki mujhe tere dil ká hál kuchh ma'lúm nahíñ hotá, ki áyá tú mujh se khush hai yá ná-khush. Aur maiñ to din rát terí khátir-dárí aur dil-jo,í se gháfil nahíñ rahtá; maiñ ne terí khush-núdí ke liye apní sab bíbiyoñ ko chhoṛ diyá. Agar Khudá na khwásta terí zabán guñgí niklí, to baṛá ghazab hai, aise ma'shúq meñ aisá baṛá 'aib wáqi' ho; aur agar sáhib-i-nutq hai, to bará,e Khudá, mujh se kuchh bol aur bát kar, ki ziyáda is se mujh meñ táb-o-táqat terí khámoshí aur audás rahne kí nahíñ; aur 'arze ek baras se maiñ roz wa shab janáb kibriya meñ dast ba-du'á húñ, ki tere batn se ek farzand 'ináyat kare, tá ki wuh ba'd mere wáris takht-o-táj ká ho; is wáste ki har roz merí 'umr ghaṭtí, aur zu'f wa ná-tawání ghálib hotí játí hai. Khudá ke wáste agar guñg nahíñ, to mujh se kuchh bát kar, nahíñ to maiñ apne ta,íñ halák kartá húñ." Us bíbí ne yih bát sunkar us kí taraf dekhá, aur muskurá,í. Bádsháh ne, us kí is adá se niháyat mahzúz aur masrúr hoke jáná ki ab yih bolegí, ba-dil-o-ján us kí taraf mutawajjih hu,á. Wuh náznín, thoṛí der ke ba'd bolí, ki "Bahut báteñ áp ke huzúr meñ kahá cháhtí húñ, magar maiñ nahíñ jántí, ki pahle kaun sí bát shurú' karúñ. Ba-har-kaif áp kí shukr-guzárí pahle sab ke kartí húñ, ki áp ne mujh par is 'arze meñ is qadr 'ináyat farmá,í, ki jis se maiñ áp kí niháyat mamnún aur shukr-guzár húñ. Haqq-Ta'ála huzúr ko jazá,e khair de, aur sad wa sí sál salámat aur dushmanoñ tumháre ko maghlúb rakhe, aur hamesha áp khush wa khurram raheñ. Ab khush khabarí detí húñ ki maiñ tum se hamila hu,í; ummed Khudá se hai, ki tum ko beṭá 'ináyat kare. Ummedwár húñ, ki itne 'arze meñ, jo mujh se áp ke huzúr meñ gustákhí aur be-adabí ba-sabab na bát karne ke, aur tumhárí taraf áñkh uṭhákar na dekhne ke hu,í, mu'áf ho; us ká sabab yih thá, ki ab tak merá dil tumheñ piyár na kartá thá, lekin is waqt se tumheñ maiñ ján-o-dil se cháhtí húñ."

Bádsháh-i-Írán, yih báteñ-i-dil-áwez us kí sunke niháyat khush hu,á, aur us se lapaṭ gayá aur kahá, "Merí áñkheñ

Digitized by Google

ab roshan hu,íñ, tumháre kalám karne se, khuṣúṣan muzhda ḥamal ká, sunkar itná khush aur bágh bágh hu,á, ki jis ká bayán nahíñ kar saktá." Yih kahke uṭh khaṛá hu,á, aur kahá, "Ab maiñ jáke khush khabarí sab se ẓáhir kartá húñ." Phir báhar áke wazír-i-a'ẓam se, is muzhde ko kahkar farmáyá, ki "Ek lákh ashrafí mustaḥiqqoñ aur muḥtájon ko, ki ahl-i-islám se haiñ, abhí taqsím kar, aur jis kí jo ḥájat aur murád ko bar lá,o." Phir maḥall meñ áke us bíbí se kahá, ki "Mujhe mu'áf karná; maiñ ne yih khush khabarí tum se sunkar, apne wazíroñ amíroñ se kahí. Ab tum se bahut báteñ púchhá cháhtá húñ. Awwal yih, ki ek baras tak bá-wujúd khááná kháne, aur rát ko sone ke, khámosh kyúñ rahíñ?" Us bíbí ne kahá, "Sabab is khámoshí aur afsurdagí ká yih thá, ki Khudá ne mujhe ab kaníz-i-farmán-bardár kiyá, aur apne mulk se itná dúr-daráz pheñká, ki phir ummed waháñ jáne kí nahíñ; aur siwá,e is ke apne máñ-báp, bhá,í, aqribá aur dostoñ se judá hu,í, aur muḥabbat máñ-báp aur shahr kí, har insán ko ẓarúr hotí hai; khuṣúṣan ázádí, aur fárighu-l-bálí meñ. Aur jab insán dúsre ká muṭí' hu,á, us se hazár darje maut us ke ḥaqq meñ bihtar hai. Yih sab umúr bá'iṣ merí afsurdagí, aur khámoshí ke the." Bádsháh ne farmáyá, "Bíbí, jo tum ne kahá sab sach hai; lekin jab ko,í shakhṣ niháyat ḥasín aur ṣáḥib-i-jamál ho, aur us ká 'ishq Bádsháh ke dil meñ samá,e to jagah ranj wa malál kí nahíñ." Us ne kahá, "Yih sab amr, jo áp ne merí tasallí aur taskín ke wáṣṭe irshád kiye, ba-já haiñ, magar phir lauñḍí lauñḍí hai. Yih sab daulat wa hashmat, aur qurb Bádsháh ká is 'aib se us ko baṛí nahíñ kartá." Bádsháh ne kahá, ki "Bíbí, tumhárí guft-gú se ma'lúm hotá hai, ki tum kisí baṛe 'umda khándán kí ho. Khudá ke wáṣṭe, jald mujhe apne ḥál se ágáh karo, aur mere iẓṭirár ko ziyáda na baṛhá,o; tumháre máñ-báp, jin se tum is ḥusn-o-jamál ke sáth paidá hu,íñ, kaun haiñ? aur apne bhá,iyoñ bahinoñ aur aqribá se mujh ko ágáh karo, ki kaun kaun haiñ, aur un kí búd-o-básh kaháñ?" Us ne kahá, "Ṣáḥib, merá nám Gulnár Áshín hai; merá báp bahut baṛá bádsháh, daryá,e Áshín se thá. Us ne waqt wafát ke, mamlukat apne beṭe málik Ṣáliḥ ko, jo merá ḥaqíqí bhá,í hai, aur merí máñ malika ko, sauñpí thí; aur merí máñ shahzádí beṭí dúsre ek baṛe bádsháh us daryá kí thí. Ham tínoñ shakhṣ apní mamlukat meñ, bahut árám wa ásá,ish se rahte the. Ná-gáh ek ghaním, ki hamárí kamí meñ thá, khabar intiqál mere wálid kí sunkar, fauj leke ham par chaṛh áyá, aur apná 'amal dakhlkar liyá. Merá bhá,í us

Digitized by Google

ghaním se muqábala na kar saká; ná-chár hoke, mujhe aur merí máñ ko lekar, waháñ se makhfí nikal gayá, aur qalb-i-makán meñ já chhipá. Ba'd chand roz ke mere bhá,í ne, mujhe kináre le jáke kahá, 'Ham to ab is muṣíbat meñ mubtalá haiñ; agar taqdír yáwar ho, to manẓúr hai, ki kuchh tadbír karke, dushman ko apne mulk se nikáleñ, aur phir us par musallaṭ hoñ, aur qabl is amr ke, terí kahíñ shádí kar dúñ. Lekin merí naẓar meñ ko,í shahzáda daryá,í, is kám ke wáste nahíñ ṭhahrtá. Cháhtá húñ, ki terí kat-khudá,í kisí bádsháh-záde rú,e-zamín ke sáth kar dúñ, ki waháñ tú niháyat árám aur 'izzat se rahe; aur jo kuchh qism jahez wa-ghaira se darkár hogá, maiñ abhí itná maqdúr rakhtá húñ, ki ba-khúbí use ba-ham pahuñchá sakúñ.' Maiñ apne bhá,í se is bát ko sunkar, niháyat ná-khush aur ghaẓab-nák hu,í, aur us se kahá, ki 'Suno, bhá,í, maiñ aur tum donoñ ek máñ aur báp se, ki nasl daryá,í rakhte haiñ, paidá hu,e, aur áj tak, ko,í shahzádí daryá,í, bádsháhoñ ru,e-zamín se kat-khudá,í nahíñ hu,í, mujhe yih amr kab manẓúr hai, ki merí wuṣlat un ke sáth ho. Maiñ yihí cháhtí húñ, ki tumháre sharík ḥál ke rahúñ, Khudá na khwásta, agar kuchh aur ṣúrat-i-dar-ham ho, maiñ tumháre sáth márne ko ḥáẓir húñ.' Mere bhá,í ne kahá, ki 'Yih amr dúsrá hai; magar, bíbí, jo tum ne inkár wuṣlat saláṭín rú,e-zamín se kiyá, is ká kyá sabab hai? Kyá sab saláṭín khushkí ke kamíne aur ná-lá,iq haiñ, so aisá nahíñ hai, jo tum taṣawwur kartí ho, balki akṣar un ke, sharíf aur ṣaḥíḥu-n-nasab haiñ.' Gharaẓ bhá,í ne is amr se bahut iṣrár kiyá, aur wuh mujhe sakht ná-gawár hu,á, aur dil meñ niháyat ná-khush hu,í. Us waqt khámosh ho rahí. Phir jab merá bhá,í mere pás se uṭhke aur kám meñ maṣrúf hu,á, maiñ ne furṣat páke, niháyat ṭaish aur ghuṣṣe meñ ákar, daryá se saṭḥ-i-áb par ráh-i-jazíra-i-mahtáb kí lí; aur us jazíre meñ pahuñchke, aisí ek jagah, jaháñ kisí mutanaffis ká guẓar ná ho, ba-sabab mán-dagí,e-ráh ke, gháfil paṛke so rahí. Harchand, ki ba-ẓáhir bahut iḥtiyát kí, ki kisí ká háth mujh tak na pahuñche, magar kuchh mufíd na paṛá. Ek shakhṣ, ki fi-l-jumla mumtáz thá, mujhe sote dekhkar apne naukaroñ ke sáth waháñ áyá, aur mujhe waháñ se uṭháke apne sáth le gayá; aur us ne piyár wa ulfat mujh se bahut karke cháhá, ki maiñ us kí khwáhish ko manẓúr karúñ, magar maiñ ne hargiz us kí ṭaraf iltifát na kiyá, aur na áñkh uṭháke use dekhá. Jab us ne daryáft kiyá, ki yih áhistagí se árám na hogí, tab us ne ba-zor-o-zijr cháhá, ki mujhe apne qábú meñ lá,e. Maiñ ne us ko is gustákhí kí aisí sazá dí ki wúh

Digitized by Google

niháyat nádim aur munfa'il hu,á. Ákhir us ne máyús hoke mujhe is tájir ke háth, ki mujhe áp ke ḥuẓúr meñ láyá thá, bech ḍálá; aur yih saudágar niháyat bá-murúwat aur sharífu-n-nafs thá, kabhí mujh ko us se áẕiyat nahíñ pahuñchí, aur kabhí bát chít bhí karne kí naubat mere aur us ke nahíñ á,í."

Phir us shahzádí Gulnár ne, Bádsháh-i-Írán se kahá, ki "Agar áp is qadr mere sáth muḥabbat aur ulfat na karte, wa-lláh ki maiñ kabhí ráẓí na hotí; aur agar tum ẕará zor-o-ẕulm mujh par rawá rakhte, to maiñ us darwáze se, ki jo daryá kí ṭaraf hai, daryá meñ kúdke, apne bhá,í, máñ, aur aqribá ke pás já rahtí. Magar andesha is bát ká thá, ki agar mere máñ aur bhá,í ko ma'lúm hotá ki maiñ fuláne Bádsháh kí launḍí hu,í húñ, to niháyat ghairat aur ghár se mujhe fi-l-faur már ḍálte. Agar mujh se ko,í farzand paidá ho já,e, to wuh al-batta bá'is̱ mere yaháñ se na jáne ká hogá. Har ḥál meñ mujhe, go ba-ẓáhir tum apní launḍí jánná magar 'izzat merí mis̱l shahzádí ke kiyá karná."

Jab Gulnár ne apná yih, sab ḥál Bádsháh se kahá, Bádsháh ne use sunke farmáyá, ki "Maiñ ne tum se 'ajíb wa gharíb báteñ suní ki kuchh qiyás meñ nahíñ á,íñ; maiñ cháhtá húñ ki un ko tum se daryáft karke, apne dil kí tashaffí karúñ. Magar pahle sab ke, maiñ shukr-guzárí tumhárí kartá húñ, is amr meñ ki merí muḥabbat aur ulfat khúb tumháre dil meñ s̱ábit hu,í, aur baṛá sabab merí tasallí ká, yih hu,á, ki tum apne mulk kí shahzádí ho; áj se tumhárá khitáb malika-i-mulk-i-Írán ká hu,á, jaisá ki maiñ Bádsháh-i-Írán ká kahlátá húñ. Aur kal apne shahr meñ manádí tumháre ḥál kí pherúñgá; aur já-ba-já ishtihár likhwá,úñgá, ki tum áge shahzádí mulk-i-Samandál kí thíñ; ab tum malika qalam-rau-i-Írán kí hu,íñ, aur hamesha tumheñ mu'azzaz aur mukarram rakhúñgá, aur tumheñ ba-já,e apní pahlí bíbí ke jáná karúñgá, aur áge se ziyáda muḥabbat aur ulfat se pesh á,úñgá; aur tum bhí siwá,e mere aur kisí se ulfat aur piyár na rakhná. Ab mujhe tum ágáh karo ki tum log kyúñkar daryá ke andar rah sakte ho, aur pání se halák nahíñ hote. Áge logoñ se suntá thá, ki kuchh log daryá ke andar rahte haiñ, magar us ko faqaṯ qiṣṣa aur afsána jáná kartá thá; us par chandán yaqín nahíñ thá. Magar ab mujhe khúb ma'lúm hu,á, yaháñ tak ki tum daryá,í paṛí ho, magar ḥairán is meñ húñ, ki daryá,í ádmí kyúñkar us meñ rahte aur kár-o-bár karte aur chalte phirte haiñ."

Shahzádí ne kahá, "Pání kitná hí 'amíq ho, magar

Digitized by Google

hamárí nazar ko máni' nahíñ. Ham ashyá,e dúr ko dekh sakte haiñ, din aur rát daryá meñ barábar hai; jaisá ki ham rú,e-zamín par sab chízoñ ko dúr wa nazdík hoñ, dekh sakte haiñ, isí taraḥ se daryá meñ bhí dekhte haiñ. Chánd hamesha daryá meñ hameñ roshaní bakhshá kartá hai; aur ham sitároñ aur darakhtoñ ko, be-takalluf wahán se dekhte haiñ. Aur jis taraḥ khushkí meñ mulk aur wiláyát haiñ, isí taraḥ se daryá meñ bhí mulk har ek Bádsháh ká judá judá hai; balki tín ḥiṣṣe ziyáda, daryá meñ ba-nisbat rú,e-zamín ke wus'at hai. Us meñ bahut wiláyateñ haiñ, aur har ek wiláyat meñ, kitne baṛe baṛe shahr ábád; aur jaisá ki log yahán mazhab wa millat judá rakhte haiñ yihí ṣúrat wahán bhí hai. Aur 'imárát, aur maḥall bádsháhoñ daryá,í ke niháyat khúb-ṣúrat, aur 'álíshán sang-i-marmar ke, rang-ba-rang ke baná,e játe haiñ. Aur un makánoñ meñ, bilaur, síp, múñgá, aur bahut jawáharát-i-bú-qalamúñ lagáte haiñ; aur daryá meñ yih sab iqsám nisbat khushkí ke bahut haiñ; aur motiyoñ ká to wahán kuchh ḥisáb aur shumár nahíñ, itne baṛe baṛe hote haiñ, jis ká ham qiyás aur andáza nahíñ kar sakte, aur wahán kí 'imárát ko 'awámu-n-nás banáte haiñ. Aur wahán ámad-o-raft ke wáste ko,í kuchh muḥtáj gáṛí aur sawárí ká nahíñ. Wahán ke log masásat dúr-o-daráz bahut ásání se tai karte haiñ. Bádsháh log ghoṛe daryá,í wáste tamáshe ke apne iṣṭabil meñ rakhte haiñ; jab kahíñ sair-o-tamáshe ko játe haiñ, to tafríḥan un ko wáste sawár hone ke mañgáte haiñ. Phir wuh ghoṛe is khúbí ke sáth pání ke andar játe haiñ, ki sawár ko zará jumbish nahíñ ma'lúm hotí; aur gáṛiyáñ bhí ṣirf wáste tajammul ke, síp kí niháyat mustaḥkim, aur khush waẓa' banáte haiñ. Aur us par takht rakhke bádsháh-log sawár hote haiñ. Andak isháre se wuh gáṛí, jis taraf ko maqṣúd ho, mánind barq wa bád ke rawán hotí hai; is liye wahán koch-báu mutlaq nahíñ. Aur thoṛe 'arṣe meñ, ek shahr se dúsre shahr ko, us par sair karte phirte haiñ. Aur wahán kí 'aurateñ ba-nisbat yahán ke, niháyat khidmat meñ chust wa chálák hotí haiñ. Ab maiñ apne bhá,í, máñ, aur dúsrí bíbiyoñ ke wáste, jo mere qaríb haiñ niháyat mushtáq aur be-qarár húñ; agar tumhárá ḥukm ho, to maiñ un sab ko yahán bulá,uñ, tá ki un ke dekhne se mujh ko, aur mere dekhne se un ko tashaffí ho; jis taraḥ se, ki maiñ un ke wáste be-chain húñ, wuh sab bhí mere wáste be-qarár hoñgí. Aur jab maiñ apná aḥwál un se kahke un ko ágáh karúñgí, ki ab maiñ bíbí aur zauja aise baṛe Bádsháh-i-Írán kí húñ, to wuh niháyat khush hoñge."

Digitized by Google

Bádsháh ne kahá, "Bíbí tum merí ján, aur piyárí bíbí ho, un ko shauq se bulá,o. Un kí ẓiyáfat, aur pás-dárí karne meñ, jis ṭaraḥ se, ki tumhárí marẓí ho, maiñ ba-ján-o-dil ḥáẓir húñ; magar mujhe ḥairat hai, ki tum kyúñkar un sab ko bá-wujúd na jánne ḥál-i-sakúnat har ek ke, apne iráde aur má-fi-ẓ-ẓamír se ágáh karoge; aur ba'd un ke áne ke, mujhe kis ṭaraḥ se cháhiye, ki un se milúñ, aur ṭaríq un ke istiqbál aur khátir-dárí ká kyá hai; jis ke ba-já lane se wuh ráẓí aur khush hoñ." Gulnár ne kahá, "Ṣáḥib, kuchh tumháre istiqbál kí un ke liye ḥájat nahíñ, ek dam meñ wuh sab ke sab yaháñ pahuñcheñge; tum itní taklíf karo, ki is makán se uṭhkar dúsre makán meñ jákar, ek gharí ke wáste baiṭho; aur darwáza band karke, us kí darz se tamám tamásha un ke áne ká dekho."

Bádsháh ba-mújib us ke kahne ke, waháñ se uṭhkar dúsre makán meñ gayá, aur darwáza band karke darz kí ráh se dekhne lagá. Malika Gulnár ne apní ek khawáṣṣ se angíṭhí ág kí mañgwá,í aur kahá, ki "Tú báhir jáke darwáza band kar le, aur jab tak ki maiñ na bulá,úñ mere pás na áná." Us khawáṣṣ ne báhar jáke darwáza band kar liyá. Jab shahzádí tanhá hu,í, us ne chhoṭá-sá ek ṣandúqcha kholkar, ek ṭukṛá ṣandal kí lakṛí ká nikálá, aur use ág par rakhá. Jab us meñ se dhú,áñ niklá, aur buland hu,á, shahzádí Gulnár ne kuchh afsún paṛhná shurú' kiyá. Un alfáẓ ko Bádsháh kuchh samajh na saká, aur mushtáq hoke udhar hí ko dekhne lagá. Ba-mujarrad tamám hone afsún ke, daryá baṛhne aur buland hone lagá, yaháñ tak ki us makán kí saṭḥ se barábar ho gayá. Phir thoṛí der meñ daryá shaqq ho gayá, aur us meñ se ek jawán khush-khilqat namúd hu,á; jis kí múñchheñ mánind daryá ke sabz thíñ. Us ke ba'd ek Bádsháhzádí, ki kuchh 'umr meñ nikaltí hu,í thí, ẓáhir hu,í; aur píchhe un donoñ ke, páñch bíbiyáñ, jawán, ham-ḥusn, ham-sinn, us pahlí bíbí ke niklíñ. Shahzádí Gulnár ne áge baṛhke un ká istiqbál kiyá; aur us ne un ko, aur unhoñ ne ise pahcháná. Phir wuh sab saṭḥ-i-áb par raftár karke, kináre pahuñche; aur har ek us darwáze se, shahzádí Gulnár ke ḥujre meñ á,e, aur waháñ se dálán meñ. Phir Sulṭán Ṣáḥib aur us kí máñ aur dúsrí bíbiyoñ ne, bárí bárí se Malika Gulnár ko apní chhátí se lagáyá, aur áñkhoñ meñ ashk bhar lá,e; aur us ne har ek ko baṛí ta'ẓím wa takrím se biṭháyá.

Phir us kí máñ ne kahá, "Bíbí, ham tumháre dekhne se kamál khush hu,e; aur jo jo ranj wa alam ham sab ne judá,í meñ uṭhá,e, wuh bayán se báhar haiñ; aur maiñ ne

Digitized by Google

tumháre bhá,í se, ḥál tumhárí ná-khushí aur rúṭh jáne ká suná thá. Ab bayán karo, ki tum par ba'd wahán se chale áne ke, kyá guzrá, aur kyúnkar is já par pahuṅchná hu,á?" Gulnár ne apne ta,íṅ máṅ ke qadmoṅ par ḍálá, aur phir sar uṭháke kahá, ki "Fi-l-wáqi' mujh se baṛá quṣúr hu,á, use 'afú karo; aur yaqín hai, ki tum muḥabbat se, jo mere sáth tumheṅ hai, us ko bakhshogí, aur maiṅ ba'd uṭháne baṛí baṛí muṣíbatoṅ ke yaháṅ tak pahuṅchí. Ab mujhe ma'lúm hu,á, ki sharáfat aur najábat meṅ saláṭín-i-daryá aur rú,e zamín ke barábar haiṅ." Phir us ke bhá,í malik Ṣáliḥ ne kahá, ki "Ham-shír tum apne mulk ko phir chalo, waháṅ ham tum, ba-dastúr muḥabbat wa ulfat se raheṅge;" aur us kí máṅ ne bhí us ke le jáne meṅ iṣrár kiyá. Gulnár ne un donoṅ ko jawáb diyá, ki "Maiṅ kyúṅkar ab waháṅ já saktí húṅ; is Bádsháh kí maiṅ bahut zer-bár iḥsán kí hu,í. Awwal to us ne mujhe das hazár ashrafí ko mol liyá; dúsre, apní sab bíbiyoṅ se merí kháṭir ke wáste háth uṭháyá, aur mujhe apne mulk ká malika, aur apní biyáhtá bíbí kiyá; aur 'aláwa chár mahíne ká us se maiṅ ḥaml rakhtí húṅ."

Bádsháh-i-Párs, ki nazdík un ke baiṭhá hu,á, yih sab báteṅ suntá thá, us ke phir le jáne kí báteṅ sunkar bahut ghabráyá, aur dil meṅ kahá, "Baṛá ghaẓab hai agar shahzádí Gulnár, bhá,í aur máṅ ke sáth, apne mulk ko phir chalí jáwegí, to merí zíst dushwár hogí." Is 'arṣe meṅ shahzádí Gulnár ne apní khawáṣṣoṅ ko bulwáke, kháṣa máṅgá. Unhoṅ ne fi-l-faur dastar-khwán ko árásta kar kháṣa chinn diyá. Phir shahzádí Gulnár ne un sab ko dastar-khwán par biṭhláyá; aur khána kháne kí taklíf dí. Unhoṅ ne kahá, "Kyá, munásib hai, ki bidún Bádsháh-i-Írán ke, jis ke makán meṅ ham á,e haiṅ, khána kháweṅ; yih amr ikhláq se ba'íd hai." Gharaẓ unhoṅ ne khána kháne meṅ ta,ammul kiyá; aur dafa'tan un sab ke chihre surkh ho ga,e; aur muṅh aur nathnoṅ se shu'le ág ke nikalne lage. Bádsháh-i-Párs yih ḥál dekhke bahut ghabráyá. Itne meṅ Gulnár un logoṅ se ijázat leke Bádsháh-i-Írán ke pás á,í, aur kahá, "Bidún tumháre wuh log khána nahíṅ kháte, munásib hai, ki áp bhí waháṅ chaliye, aur sab se muláqát karke bá-ham baiṭhke khána khá,iye. Harchand, ki merí máṅ aur bhá,í mujhe targhíb dete haiṅ, ki maiṅ un ke sáth, apne mulk ko phir já,úṅ, magar maiṅ mamnún tumháre iḥsán kí; aisí nahíṅ húṅ, ki tumheṅ chhoṛke qaṣd waháṅ jáne ká karúṅ; is amr se kháṭir-jama' rakho." Bádsháh ne kahá, "Ai malika, maiṅ tumhárí in bátoṅ se niháyat masrúr aur mamnún hu,á; aur ab merí, tumhárí ṭaraf se, kháṭir-jama' hu,í, ki

Digitized by Google

tum ko mere sáth ba-dil ulfat hai, aur tum mujhe chhoṛkar apne mulk ko phir na já,ogí; aur maiñ bhí tumháre máñ aur bhá,í kí muláqát ká niháyat mushtáq húñ. Ab jáke un se muláqát karúñgá, aur un ke sáth milke kháná khá,úñgá; magar un ke muñh, nák, aur áñkhoñ se shu'le ág ke nikalte hu,e dekhkar, maiñ bahut hirásán húñ." Gulnár ne kahá, "Is amr se áp kuchh andesha na kíjiye, is wáste ki yih shu'loñ ká un ke muñh se nikalná dalíl hai is amr par ki wuh tanhá be-shumúl áp ke kháná kháne se ná-ráẓ haiñ."

Bádsháh yih ḥál Gulnár se sunkar muṭma,inn hu,á, aur dil apná maẓbúṭ karke us ke sáth us makán meñ gayá, aur Malika Gulnár ne, Bádsháh ko apne máñ, bhá,í, aur aqriba se milwáyá. Un sab ne wáste ta'ẓím Bádsháh ke apne saroñ ko zamín se lagáyá; Bádsháh ne dauṛkar un ke sar zamín se uṭhá,e, aur bárí bárí se har ek ke sáth mu'ánaqa kiyá. Phir sab milkar bá-ham baiṭhe. Malik Ṣáliḥ, barádar-i-Gulnár ne Bádsháh se kahá, "Ham kamál khushí se áp ke ḥuẓúr meñ ẓáhir karte haiñ, ki hamárí ham-shír Gulnár ba'd uṭháne bahut muṣíbatoñ ke, áp ke sáya-i-'ináyat meñ á,í, aur bahut tum se ráẓí aur khushí hai; aur ham bhí áp ke iḥsánoñ ko sunkar, jo us ke ḥál par farmá,e, niháyat ráẓí aur khush hu,e. Ḥaqq-Ta'ála áp ko aur us ko, yih wuṣlat mubárak kare." Bádsháh ne bhí jo munásib thá, dar jawáb us ke kahá.

Phir un sab ko dastar-khwán par biṭhlá, kháne kí taklíf kí; aur pahlú meñ apne, Malika Gulnár ko biṭhláyá. Sab ne, jab ba-khúbí kháná kháke farághat kí, Bádsháh sab se bátoñ meñ mashghúl hu,á; yaháñ tak ki rát hu,í. Tab Bádsháh ne un ko aur makán meñ, ki un kí shab-khwábí ke wáste áge se ṭaiyár kar rakhá thá, rukhṣat karke, áp apne khilwat kháne meñ gayá, aur Gulnár ke sáth árám kiyá.

Fajr ko un sab mihmánoñ kí baṛí dhúm se da'wat kí, aur isí ṭaraḥ se ek muddat tak, un sab ko apne mulk meñ rakhke, har roz ek na,í waẓa' se ẓiyáfat kartá; yaháñ tak ki Gulnár ko púre din ḥaml ke ho ga,e, aur dard-i-zih shurú' hu'á, aur us ke dúsre din laṛká 'álam-i-ẓuhúr meñ áyá. Máñ ne Gulnár kí baṛí khushí kí, aur ba-mújib rasm wa dastúr ke, joṛa bahut bhárí aur qímatí, wáste Bádsháh ke, aur lawázim chhuṭṭí ke, jo us mulk aur us waqt meñ murawwaj the, ṭaiyár karke guẓráne. Aur jo wuh sháhzáda niháyat ḥasín, aur ṣáḥib-i-jamál paidá hu,á thá, is liye us ká nám Badr rakhá, aur wáste shukr-guẓárí janáb Bárí ke, ki ba-gháyat aise 'aṭiya-i-kibrâ, aur mauhibbat-i-'aẓmâ ke use

Digitized by Google

sar-faráz kiyá, baṛí dád-o-dihish kí; aur gharíboñ muḥtájoñ ko lákhoñ rupa,i aur joṛe báñṭe; aur apne wazíroñ amíroñ aur sab arkán-i-daulat ko, khil'at-i-fákhira 'ináyat kiye; aur sipáh aur shágird pesha ko bhí, in'ám wa ikrám se sar-farází bakhshí. Aur shahr meñ ḥukm diyá, ki sab apne apne gharoñ meñ khushí kareñ, aur nách aur rang dekheñ. Kitne din tak wazí' wa sharíf kí baṛí dhúm se ẓiyáfat, aur ṭaraḥ ṭaraḥ ke kháne pakwáke to rah-bandí kí.

Jab Malika Gulnár, aiyám nafás se niklí aur ghusl farmáke poshák pahaní, Bádsháh-i-Írán, aur us ke máñ, bhá,í, un páñchoñ shahzádiyoñ ke sáth Shahzáda Badr ko dekhne ke liye us ke maḥall meñ ga,e, aur dekhke sab khush hu,e. Phir Malik Ṣáliḥ ne us bachche ko, dá,í kí god se lekar, apne gale lagáyá; aur bahut sá piyár karke, us kamre meñ idhar udhar ṭahlne lagá; yaháñ tak ki us darwáze se, ki ṭaraf daryá ke thá, nikalkar shahzáde samet daryá meñ kúd paṛá.

Bádsháh-i-Írán, is ḥál ko dekhkar, niháyat ghabráyá, aur wáwaila karne lagá; aur use yaqín hu,á, ki phir Shahzáda Badr ko na dekhegá. Malika Gulnár ne hañskar Bádsháh kí tashaffí kí, ki "Is amr se ẓará khauf na kíjiye, yih shahzáda, jaisá tumhárá farzand hai, waise merá; dekho, maiñ to ẓará bhí us ke wáste andesha nahíñ kartí, bahut kháṭir-jama' rakho; kisí ṭaraḥ ká us ko ḍar aur khaṭra nahíñ. Abhí us ko tum ṣaḥíḥ wa sálim dekhoge. Is liye merá bhá,í us ko daryá ke andar le gayá hai, ki tá use zer daryá aur saṭh-i-zamíñ par sair karná aur chalná phirná masáwí ho, jaisá ki ham logoñ ká kháṣa hai." Aur isí ṭaraḥ se Malika Gulnár kí máñ, aur dúsrí bíbiyoñ ne Bádsháh kí tasallí kí.

Thoṛí der ke ba'd, daryá meñ ek jumbish ma'lúm hu,í, aur Malik Ṣáliḥ daryá kí lahroñ se Shahzáda Badr ko liye hu,e báhar niklá; aur hawá par uṛke usí darwáze se andar maḥall ke áyá. Bádsháh Shahzáda Badr ko apne mámúñ kí ághosh meñ, árám se sote hu,e dekhkar niháyat muta-'ajjib hu,á. Malik Ṣáliḥ ne Bádsháh se púchhá, ki "Áp ko kuchh khauf aur andesha to nahíñ hu,á thá, jis waqt, ki maiñ apne bháñje Badr ko daryá meñ le gayá thá?" Bádsháh ne kahá, "Kuchh na púchho; jo merí ḥálat-i-khauf se hu,í thí, ab us ko achchhí ṭaraḥ dekhkar, merí az-sar-i-nau zindagí hu,í." Malik Ṣáliḥ ne kahá, ki "Kuchh já,e andeshe kí na thí; is liye, ki qabl jáne ke daryá meñ, maiñ ne ism-i-a'ẓam kanda ḥaẓrat Sulaimán kí angúṭhí ká, paṛh liyá thá. Hamáre darmiyán meñ yih rasm járí hai, ki jab

Digitized by Google

ko,í bachcha hamárí nasl se ru,e-zamín par mutawallid hotá hai, to ham harakat se ism-i-a'ẕam kí, us ko daryá meñ wáste sair ke le játe haiñ, jaisá ki tum ne musháhada kiyá."

Malik Ṣáliḥ ne yih kahke, Shahzáda Badr ko dá,í kí god meñ diyá; aur ek chhoṭá sá ṣandúqcha, ki us jaldí meñ daryá ke andar se, apne sát le áyá thá, kholá; aur us meñ se tín sau 'adad almás ke, ki har ek barábar baiẓa-i-kabútar ke thá, aur isí qadr baṛe baṛe la'l wa zumurrud ki har ek ba-miqdár chhih misqál ke tol meñ the, aur tís mále murwaríd ke, ki har ek málá das das laṛí ká thá, ṣandúqcha samet Bádsháh-i-Írán ko, ba-ṭaríq tuḥfe ke guẕráne, aur kahá, ki "Hameñ apní ham-shíra Gulnár ká ḥál, kuchh ma'lúm na thá, ki kis sar-i-zamín meñ hai, aur kis Bádsháh-i-'álí-miqdár ke sáth, us kí kat-khudá,í hu,í hai, is liye ham kháli háth yaháñ á,e the, aur yaháñ tumhárí hashmat aur jáh wa jalál ko dekhke niháyat khajal, aur sharminda the; ki, kyá aisí chíz tumhárí khidmat meñ guẕráneñ, ki 'iwaẓ aur yád-gár hamárí shukr-guẕárí ká ho. Is liye jaldí se qadare-qalíl jawáhar, ki tumháre lá,iq nahíñ haiñ, apne mulk se láke, áp ke ḥuẓúr meñ guẕráne; ummedwár húñ, ki yih hadiya-i-muḥaqqar, aur tuḥfa-i-ná-chíz, hamárí, khushí-kháṭir ke liye qabúl kíjiye." Bádsháh-i-Írán, un jawáharát ko dekhkar, niháyat mutaḥaiyir aur muta'ajjib hu,á; ki ek do 'adad jawáhar bhí, is kaláni, aur rang-ḍhang ke, rú,e-zamín par muyassar nahíñ; chi já ki saikaṛoñ 'adad! Phir bahut khushí se us ne qabúl karke sar áñkhoñ le lagáyá; aur Malik Ṣáliḥ se bahut shukr-guẕárí, kí aur kahá, ki "Maiñ tumhárí khúbiyoñ, aur ḥusn-i-akhláq se khuṣúṣan is waṣlat aur qarábat se niháyat masrúr húñ; aur aise baṛe jawáharát-i-qímatí tum ne mujhe diye haiñ, aur us ko ḥaqír kahte ho ṣáḥib yih ṣandúqcha qímat ka,í saltanat ká hogá." Phir Bádsháh-i-Írán ne Gulnár se kahá, "Bíbí, tumháre bhá,í ne is qadr jawáharát ba-ṭaríq hadiya ke mujhe diye hain, cháhtá húñ, thoṛe un kí kháṭir ke wáste le lúñ, aur báqí wápas karúñ; magar wuh us meñ iṣrár aur mubálagha bahut sá karte haiñ, tum merí ṭaraf se unheñ samjhá,o." Ham-shíra-i-Malik Ṣáliḥ ne kahá, "Ai Bádsháh, agarchi is qadr jawáhar, rú,e-zamín par ba-sabab kam-yábí ke kuchh ḥaqíqat rakhte haiñ, magar daryá meñ, ki kán har ek jawáhar kí hai, kuchh ḥaqíqat nahíñ rakhte; áp is amr meñ kuchh khiyál na kareñ, aur sab ko qabúl farmá,eñ." Bádsháh sunkar khámosh ho rahá, aur phir is amr meñ kahá suná nahíñ.

Ba'd kitne dinoñ ke Malik Ṣáliḥ ne, Bádsháh-i-Írán se

Digitized by Google

kahá, ki "Ham sab áp ke ḥuẓúr meñ itne khush rahe, ki aur jagah is qadr árám aur khushí se rahná mumkin na thá; lekin, jo bahut 'arṣa hameñ yaháñ á,e, hu,á hai, waháñ ká ḥál hameñ kuchh ma'lúm nahíñ; aur ghaibat meñ akṣar umúr riyásat ke, dar-ham bar-ham hone ká iḥtimál hai. Is wáste áp kí khidmat meñ 'arẓ karte haíñ, ki agar marẓí ho, to ham sab, tum se, aur Gulnár, aur Badr se, rukhṣat hokar apne mulk ko já,eñ." Bádsháh ne ba-majbúrí un kí rukhṣat qabúl kí, aur kahá, "Agarchi ham ba-darja-i-ná-chárí tumheñ rukhṣat karte haiñ, lekin Gulnár aur Badr ko na bhúlná, aur kabhí kabhí un ke dekhne ke wáste taklíf kiyá karná, aur mujhe bhí apní muláqát se mamnún karte rahná." Malik Ṣáliḥ rukhṣat hoke, mulk Samandál ko gayá. Aur yaháñ Bádsháh aur Gulnár, jyúñ jyúñ shahzáda Badr baṛhtá thá, use dekh khush hote the; aur gáhe máhe Malik Ṣáliḥ aur Gulnár kí máñ bhí, us ke dekhne ko á játe.

Jab Badr qábil tarbiyat ke hu,á, thoṛe 'arṣe meñ likh paṛhke, sab 'ulúm aur fann ḥáṣil kiye; aur pandra baras ke sinn meñ, jab niháyat fahmída aur dánish-mand hu,á, Bádsháh-i-Írán ne use apná qá,im muqá,im aur walí-'ahd karke infiṣál muqaddamat-i-khalq ká use sauñpá. Us ne 'adl aur inṣáf karke khalq ko, apne se kamál ráẓí kiyá. Har ek ke maṭlab ko ba-ghaur suntá, aur jawáb us ká ma'qúl detá; aur kisí se ba-ghurúr aur nakhwat pesh na átá. Jab Bádsháh ne shahzáde ko har ek amr meñ lá,iq aur fahmída páyá, táj bádsháhí apne sar se utárkar, us ke sar par rakhá, aur ba-já,e apne use takht-nishín kiyá, aur us ke háthoñ ko bosa diyá. Aur yih amr dalíl hai, is bát par ki jamí' mahát umúr-salṭanat ke, inhíñ háthoñ se ba-khúbí anjám páweñge; aur Bádsháh, pá,íñ-takht ke, ki jagah wazíroñ aur amíroñ kí thí, baiṭhá. Phir sab wazír aur amír, ki náẓim-i-umúr-i-fauj, aur mulk ke the, ḥáẓir hoke Bádsháh naukar naẓareñ guẓárte ga,e, aur ḥasb-dastúr, is kí aṭá'at aur farmán-bardárí ke wáste har ek ne ḥalf wa paimán kiyá. Jab in sab umúr se farághat hu,í, wazír-i-a'ẓam wáste infiṣál ke muhimmát salṭanat, us ke ḥuẓúr meñ láyá. Us ne un ko is khúbí se anjám diyá, ki sab dekhkar ḥairán hu,e. Aur thoṛe 'arṣe meñ us Bádsháh-i-jadíd ne naẓm-o-nasaq salṭanat ká aisá kiyá ki har ek ke pasand áyá; aur us kí 'aql wa dánish khudádád par, hazároñ taḥsín aur áfrín kí. Jab sab umúr darbár se farághat kar chuká, báp ke sáth maḥall meñ apní máñ Gulnár ke pás gayá. Malika Gulnár, táj salṭanat ká us ke sar par dekh dauṛí aur apne gale lagáyá, aur bahut khush hu,í.

Digitized by Google

Ek baras ke 'arṣe meñ kághẕát mulk ke dekh madákhil aur makhárij mulk aur ḥusn-qubḥ har ek amr se ágáh hu,á. Do sál ke 'arṣe meñ us ke báp ne sab ṭaraḥ us kí ṭaraf se apní kháṭir-jama' kar, báhar shahr ke búd-o-básh ikhtiyár kí; aur akṣar auqát sair wa shikár meñ mashghúl rahne lagá; aur mulk-ba-mulk shahr-ba-shahr játá, aur nek wa bad par muṭṭali' hoke us ká tadárak kartá.

Al-qiṣṣa isí intiẓám meñ báp Bádsháh Badr ká bímár hu,á, aur roz-ba-roz us kí 'alálat baṛhtí ga,í. Ákhir, jab apní zindagání se máyús hu,á, wazír aur amír mamlukat ke jama' kiye, aur phir un se wáṣṭe aṭá'at Bádsháh Badr ke mujaddadan 'ahd wa paimán liye, aur is 'álam-fání se riḥlat farmá,í. Is ḥádiṣe se Sulṭán Badr aur Malika Gulnár ne bahut jaza' wa faza' karke, us ko baṛe tajammul se dafn kiyá. Badr ne ḥasb-dastúr ek mahíne kámil gosha-nishín hoke, kisí mutanaffis se muláqát na kí, aur apne báp ke gham meñ din rát royá kiyá. Is 'arṣe meñ máñ, aur Malik Ṣáliḥ, bhá,í Gulnár ká apne aqriba ke sáth, waháñ pahuñchkar sharík is mátam ke hu,e.

Jab rusúm mátam-dárí se un sab ne farághat pá,í Malik Sáliḥ ne, ek roz apní ham-shíra Gulnár se kahá, "Ta'ajjub hai, ki tum ko ab tak kuchh fikr wa khiyál Badr kí kat-khudá,í ká nahíñ; agar tumhárí marẓí ho, to maiñ ko,í shahzádí apne mulkoñ meñ, jo ham-jamál aur qábil Badr ke ho, talásh karúñ." Malika Gulnár ne jawáb diyá, ki "Ab tak mujhe is bát ká kuchh khiyál na thá, is liye, ki maiñ ne kuchh rughbat aur khwáhish Badr kí is ṭaraf nahíñ pá,í thí. Aur maiñ bahut khush húñgí, agar ko,í shahzádí,e ṣáḥib-jamál tumháre khiyál meñ ho, to mujhe us se ágáh karná, tá maiñ daryáft karke tumheñ us kí silsila jumbání ke wáṣṭe ijázat dúñ; aur mujh ko tumhárí muḥabbat aur shafqat se yaqín hai ki tum ko,í aisí shahzádí us ke wáṣṭe ḍhúñḍhoge, ki Badr jise dekhkar ba-dil 'áshiq ho já,e." Malik Ṣáliḥ ne kahá, "Maiñ tum se ek shahzádí ká ḥál bayán karúñgá, jis waqt, ki Badr gháfil hoke so já,egá."

Gulnár ne dar se Badr ko khámosh páke jáná, ki wuh gháfil sotá hai; aur Badr ne ẕikr shahzádí ká sunkar apne ta,íñ sotá banáyá, aur bi-l-kull apná dhiyán un kí bátoñ par rakhá, tá sab báteñ un kí suneñ. Gulnár ne Malik Ṣáliḥ se kahá, "Bhá,í ab tum be-wiswás ẕikr us shahzádí ká karo, ki Badr gháfil sotá hai." Malik Ṣáliḥ ne kahá, "Is amr meñ bahut iḥtiyáṭ ẓarúr hai, ki mabádá Badr merá bháñjá kahíñ ẕikr us ká na sun páwe, aur ghaibána

Digitized by Google

'áshiq hoke us ke wáste áwára na ho já,e. Aur ḥál us ke báp ká tumheñ ma'lúm hai, ki wuh farṭ-ghurúr aur nakhwat se, kisí Bádsháh aur Bádsháhzáde daryá,í aur khushkí ko apne muqábil nahíñ samajhtá. Khudá jáne ba'd dar-khwást ke qabúl kare yá na kare, magar Badr us ke 'ishq meñ apne ta,íñ halák karegá. Faqaṭ tum se us ká aur us ke báp ká nám bayán kartá húñ. Us shahzádí ká nám Jawáhar hai, aur us ke báp ká nám Sulṭán Samandál." Gulnár ne púchhá, "Kyá, bhá,í ṣáḥib, ab tak Jawáhar shahzádí kahíñ biyáhí nahíñ ga,í; maiñ ne us ko, áge bahut roz hu,e qabl yaháñ áne ke dekhá thá; us waqt wuh áṭh mahíne kí thí, aur fi-l-ḥaqíqata us waqt meñ us ke ḥusn ká shuhra thá. Jo ko,í use dekhtá, khush hotá, ab to 'álam-i-jawání meñ us ká kuchh aur hí 'álam hogá. Is dunyá meñ wuh misl apne nahíñ rakhtí hogí, aur wuh al-batta mere farzand Badr se baṛí hai; aur maiñ ḥairán húñ ki tumheñ us kí khwást-gárí meñ, kyá diqqat aur dushwárí ma'lúm hotí hai." Malik Ṣáliḥ ne kahá, "Sulṭán Samandál aisá maghrúr hai, ki kisí Bádsháh ko apne khiyál meñ nahíñ látá, aur na misl apne samajhtá hai; mujhe nahíñ ma'lúm hotá, ki wuh is waṣlat ko manẓúr kare. Ba-har-kaif, maiñ us kí dukhtar kí dar-khwást, apne bháñje ke wáste karúñgá; magar khabardár Badr is ḥál ko sunne na pá,e, aur Jawáhar ke ḥál se muṭṭali' na ho; jab tak maiñ us ke báp ko ráẓí na kar lúñ. Ḍartá húñ, ki mabádá, wuh sunkar us par ghaibána 'áshiq hoke, apne ta,íñ halák kare, aur maiñ Jawáhar ko us ke liye ba-ham na pahuñchá sakúñ."

Wuh donoñ, bahan bhá,í, der tak yih maẕkúr kiyá kiye. Ákhir ko yih qarár páyá, ki Malik Ṣáliḥ apne mulk ko jaldí jáwe, aur Malik Samandál se Jawáhar kí dar-khwást, wáste Badr ke, kare. Gulnár aur Malik Ṣáliḥ ko yaqín kullí thá, ki Badr gháfil sotá hai, wuh donoñ isí taraḥ se us ko sotá jánkar apne makán ko chale ga,e. Aur Badr ne, chupke chupke, wuh sab guft-gú, Malik Ṣáliḥ kí, jo Gulnár se kí thí, suní; aur taṣwír Jawáhar shahzádí kí, ki unhoñ ne nikálkar dekhí thí, dekhkar us par 'áshiq-zár ho gayá, aur us shab ko, Jawáhar ke khiyál meñ, be-qarár hoke lauṭá kiyá.

Fajr ko usí khiyál meñ uṭhá, aur kháná píná bolná chálná muṭlaq chhoṛ diyá. Jab Malik Ṣáliḥ apní bahan Gulnár ke pás, ba-iráda apne mulk ke, Badr se rukhṣat hone ke wáste áyá, us ká ḥál mutaghaiyir páke púchhá. Us ne apne 'áshiq hone ká ḥál, Jawáhar shahzádí,e-Samandál par poshída karke kahá, "Mámúñ ján merá dil yaháñ bahut ghabrátá hai;

Digitized by Google

mujhe áp apne sáth rakhiye, aur áp bhí qaṣd apne mulk jáne ká, na kíjiye merá iráda hai, ki do tín din ke liye, wáste shikár khelne ke, áp ke sáth, kisí ṭaraf ko já,úñ." Aur dil meñ qaṣd kiyá, ki is baháne se apne mámúñ ke sáth hokar wáste talásh Jawáhar shahzádí ke, yaháñ se nikal já,úñ. Is amr ko, apní wálida Gulnár se, makhfí rakhá, is wáste, ki wuh hargiz merí judá,í kí rawádár nahíñ hogí, aur safar se mujhe báz rakhegí.

Ba-záhir Gulnár se ijázat shikár kí máñgí, aur asbáb wa sámán shikár khelne ká, ham-ráh le, Malik Ṣáliḥ ke sáth, ek ṭaraf rawána hu,á; aur muṭlaq is ráz ko, Malik Ṣáliḥ se na kahá. Yaháñ tak ki ek din ba-sabab shiddat ḥarárat-i-áftáb ke wuh tabásh meñ shikár ke, ek dúsre se judá ho ga,e; aur us waqt ko,í afsar, aur naukar Badr ke pás na thá. Wuh mánda hoke apne ghoṛe se utrá, aur us ko kisí darakht se báñdh, kináre ek nadí ke darakhtoñ ke sá,e meñ gháñs-i-sabz par baiṭh gayá; aur áhíñ már már rone lagá. Der tak isí ḥál meñ, waháñ be is ke, ki kuchh kahe sune baiṭhá rahá.

Malik Ṣáliḥ use na dekhke ghabráyá, aur har ek se, us ká ḥál púchhá. Ko,í kah na saká ki wuh kaháñ hai. Phir áp us kí talásh ko niklá, aur dúr se us ko dekhá, ki niháyat soz-o-gudáz 'ishq se zár zár ro rahá hai. Tab use yaqín hu,á ki, be-shakk us ne ḥál Jawáhar ká mujh se suná, aur usí ke 'ishq meñ giriftár hu,á hai. Phir wuh ghoṛe se utrá, aur us ko ek darakht se báñdh, áhista us kí áṛ meñ khaṛe hoke suná, ki wuh in bátoñ ko kah rahá thá. "Ai merí náznín shahzádí mulk Samandál kí, tumhárí taṣwír ko dekhkar merá yih kál hu,á; aur mujhe yaqín hai, ki tum dunyá kí sab shahzádiyoñ, malika-i-áftáb wa máhtáb se bhí ḥusn aur jamál meñ fá,iq ho, maiñ ne apne dil ko tumhárí naẓr kiyá, magar ḥairán húñ ki tumheñ kaháñ jákar talásh karúñ." Malik Ṣáliḥ ko ziyáda is se, ṭáqat sunne kí na rahí. Phir áge jáke us ke pás baiṭhkar kahá, "Mujhe be-shakk ma'lúm hu,á, ki tum ne sab báteñ shahzádí Jawáhar kí jo mere aur tumhárí máñ ke darmiyán meñ kal hu,í thíñ, suní haiñ, hamárí iḥtiyáṭ kuchh kám na á,í." Badr ne kahá, ki "Mámúñ-ṣáḥib, maiñ ne áp kí sab báteñ suníñ, aur jo amr ki shudaní thá, hu,á. Ab agar tum ko merí zíst darkár hai, to merí shádí kí dar-khwást, us ke báp se karke ráẓí karo." Malik Ṣáliḥ ne us kí tasallí kí, ki "Tum ab apne shahr ko já,o, maiñ is amr ke wáste mulk-i-Samandál ko játá húñ." Badr ne kahá, "Tum ko mere sáth kuchh muḥabbat ma'lúm nahíñ hotí, ki mujhe is

Digitized by Google

ḥál meñ akele chhoṛe játe ho. Agar mujhe ba-dil piyár karte ho, to apne sáth udhar ko le chalo." Malik Ṣáliḥ ne kahá, "Bidún iṭṭilá' aur ijázat Malika Gulnár, tumhárí máñ ke, kyúñkar maiñ tumheñ le já saktá húñ." Badr ne kahá, "Tum khúb jánte ho, ki merí máñ mujhe khushí se káhe ko ijázat jáne kí degí. Muqtaẓá muḥabbat ká, ki mere sáth rakhte ho, yih hai, ki fi-l-faur mulk Samandál kí ṭaraf us kám ke wáste rawána ho, aur mujhe bhí apne sáth le chalo."

Malik Ṣáliḥ ne pás kháṭir Badr ke, apní uñglí se ek angushtarí, jis par ism-i-a'ẓam kanda thá, utárkar use dí aur kahá, "Is ko tú apní uñglí meñ pahan le, aur kuchh ẕará daryá,e 'amíq se khauf na kíjiyo." Jab Sulṭán Badr ne us ko pahan liyá, Malik Ṣáliḥ ne us se kahá, "Ab jo kuchh ki maiñ karúñ, tú bhí us ko be-ta,ammul kíjiyo." Phir wuh donoñ hawá par uṛe, aur kináre daryá ke pahuñchkar, fauran wuh donoñ us meñ dar á,e, aur manázil daryá,í ṭai karne lage; thoṛe 'arṣe meñ wuh donoñ mamlukat daryá,í meñ pahuñche. Aur Malik Ṣáliḥ Sulṭán Badr ko, apní máñ ke pás le gayá. Badr ne apní nání ko dekhkar, us kí dastbosí kí, aur har ek dúsre ko dekhkar niháyat khush hu,á. Phir malika ne us kí khair wa 'áfíyat púchhkar, ḥál Malika Gulnár ká istifsár kiyá. Badr ne apní máñ kí khair wa 'áfíyat ẓáhir karke us ko iṭmínán dí. Phir us ne dúsrí shahzádiyoñ se, jo us ke aqriba se thíñ, Badr ko milwáyá. Badr un se bátoñ meñ mashghúl hu,á.

Malik Ṣáliḥ ne fursat páke apní máñ se, khilwat meñ ḥál 'áshiq hone Badr ká Jawáhar shahzádí mulk Samandál par, aur us ke iẓṭiráb aur be-qarárí ká, us ke dekhne ke liye bayán kiyá, aur kahá, "Ab maiñ mulk-i-Samandál ko játá húñ, aur waháñ dukhtar malik-i-Samandál kí dar-khwást wáste Badr ke kartá huñ." Agarchi Malik Ṣáliḥ is muqaddame meñ maḥẓ be-quṣúr thá, aur us ne ḥattá-l-imkán bahut iḥtiyáṭ kí thí, ki shahzádí Jawáhar ká ḥál Badr ko na ma'lúm ho, magar us kí máñ ne, use bahut malámat kí, aur kahá, "Tujh ko ḥál ghurúr aur bad-mizájí Malik-i-Samandál ká, kyá ma'lúm na thá ki tú ne maẕkúr us kí beṭí ká Badr kí kat-khudá,í ke wáste kiyá, aur Badr ko us ke 'ishq meñ ḍálá." Malik Ṣáliḥ ne kahá, "Maiñ dekhtá húñ, ki agar Badr is martabe meñ Jawáhar ká 'áshiq aur khwáháñ rahá, aur Khudá na khwásta, ko,í ṣúrat kat-khudá,í kí shahzádí Samandál ke sáth na hu,í, to wuh be-shakk apne ta,íñ halák karegá, aur maiñ tá ba-maqdúr apne, is amr meñ koshish kartá húñ. Tumháre nazdík bhí ṣaláḥ

Digitized by Google

hai, ki mulk-i-Samandál meñ jákar, is amr kí dar-khwást us se karúñ, aur pahle kuchh us ke ḥuẓúr meñ jawáharát guẓránoñ; mujhe to i'timád paṛtá hai, ki wuh aise baṛe Bádsháh rú,e-zamín se, apní laṛkí ke dene meñ ta,ammul na karegá."

Us kí máñ ne kahá, "Kyá muẓá,iqa, magar khauf us kí bad-mizájí aur ghurúr ká hai, ẓará samajh bújhkar us se is amr meñ guft-gú kíjiyo; aur Badr Bádsháh-i-Írán ko, yaháñ mere pás chhoṛ já,o, tá máñdagí,e-ráh se sastá ke aur ásá,ish kare." Phir us malika ne apne pás se jawáhar, qism híre, aur la'l, zumurrud, aur silk marwáríd-i-kalán se nikále aur ek ṣandúqche meñ rakh, Malik Ṣáliḥ ko diye, ki "Yih tuḥfa pahle malik ko guẓrániyo, ba'd is ke us se dar-khwást nisbat kí kíjiyo." Malik Ṣáliḥ ne wuh ṣandúqcha apne sáth liyá, aur apní fauj se ka,í ek afsar aur sipáhiyoñ ko intikháb kar aur apní máñ aur bháñje se rukhṣat ho rawána hu,á, aur jald dáru-l-mulk Samandál meñ apne ta,íñ pahuñcháyá, aur Bádsháh-i-Samandál ke pás gayá. Bádsháh-i-Samandál ne us kí baṛí ta'ẓím kí, aur takht se uṭh, Malik Ṣáliḥ se mu'ánaqa kiyá, aur apne pahlú meñ biṭhláyá. Malik Ṣáliḥ hasb-dastúr, apne rutbe ko liḥáẓ karke ádáb bádsháhí ba-já láyá, aur us ke pás baiṭh gayá. Phir Bádsháh-i-Samandál ne khair wa 'áfiyat us kí púchhkar kahá, "Agar ko,í kám tumhárá is riyásat se muta'alliq ho, to maiñ us ko ba-sar-o-chashm ba-já lá,úñ." Malik Ṣáliḥ ne kahá, "Mere ḥáẓir hone ká sabab tumháre ḥuẓúr meñ ṣirf muláqát hai, ki muddat se tumheñ nahíñ dekhá thá; aur siwá is ke ek maṯlab aur hai, agar áp ba-dil mutawajjih hoke use suneñ, to maiñ 'arẓ karúñ." Phir us ne ṣandúqcha jawáhar ko apne khidmat-gár ke háth se lekar guẓráná, ki "Áp kí 'ináyat se mutaraṣṣid húñ, ki is hadiya-i-dostána ko qubúl farmá,iye." Bádsháh-i-Samandál ne ba-pás kháṯir Malik Ṣáliḥ ke use qubúl kiyá. Phir us ne ba'd tamhíd shá,ista ke, sháhid maṯlab ko manaṣṣa-i-iẓhár par is ṯaraḥ jalwa-gar farmáyá, ki "Maiñ ba-i'timád áp ke luṯf wa 'ináyát aur ba-sabab yak-jihatí wa itiḥád, ki hamesha se darmiyán in donoñ riyásatoñ ke marbúṯ hai be-takalluf apná ghar samajhkar yaháñ wásṯe iẓhár is maṯlab ke áyá húñ. Áp kí ẓamír munír par, ki á,ína jahán-numá hai, makhfí na hogá, ki hamárí ham-shíra shahzádí Gulnár ek baṛe Bádsháh waláyat Írán ke sáth, ki saláṯín 'aẓímu-sh-shán basíṯ arẓ se hai, mansúb hu,í thí; us ke baṯn se ek farzand us farmán-rawá ke ghar paidá hu,á, aur az-bas-ki ḥasín aur ṣáḥib-jamál hai, wuh apná miṣál aur naẓír is 'álam meñ nahíñ rakhtá; aur zewar-i-'ilm wa dánishwarí se

Digitized by Google

bhí aisá árásta hai, ki ḥukamá,e-'asr ko us ke áge kuchh rutba nahíñ; us ke báp ne sinn chahárdah sálagí meñ use apná walí-ahd kiyá; aur zamán intiẕám mulk kí us ke háth meñ sauñpí. Chunánchi ba'd riḥlat apne báp ke, wuh shahzáda farmán-rawá us mulk ká hai. Ab jo wuh Khudá ke faẓl wa karam se qábil shádí ke hu,á, is liye áp kí khidmat meñ multamis haiñ, ki us Bádsháh-i-'álí-jáh ko apní farzandí meñ lekar, Shahzádí Jawáhar ke sáth, ki áp kí dukhtar, nek-akhtar hai, kat-khudá farmá,iye, ki har á,ina ẓuhúr is amr ká mújib izdiyád muḥabbat in donoñ salṭanat ká hogá."

Bádsháh-i-Samandál is paighám se, niháyat bar-ham ho, kahne lagá, ki "Ai Malik Ṣáliḥ, áj tak maiñ tumheñ baṛá 'áqil aur dánishmand jántá thá; áj khiyál tumhárá kidhar gayá, aur 'aql dúr-bín kyá hu,í, ki aisá sukhan-i-ná-munásib mere muñh par lá,e; aur merí laṛkí ká nám is be-takallufí se mere sámne liyá, magar tum mere rutbe se kyá wáqif nahíñ! In donoñ salṭanatoñ meñ, zamín wa ásmán ká farq hai, magar tumhárí maut tumheñ yahán lá,í hai."

Malik Ṣáliḥ kahke niháyat pachhtáyá, aur samjhá, ki sháyad maiñ ne apní ẕát ke wáste Shahzádí Jawáhar kí dar-khwást kí hai, yih Bádsháh yihí samjhá. Phir us ne kahá, "Áp sháyad yih samjhe, ki yih dar-khwást maiñ ne apne liye kí hai; ai Bádsháh, bá shaukat wa jáh, maiñ yih amr wáste Badr Bádsháh-i-Írán ke, jo merá ham-shír-záda hai, 'arẓ kartá húñ." Bádsháh-i-Samandál ne bar-ham hoke, kahá, ki "Tum ne mujhe áge se ziyáda gálí dí, aur bad kahá." Phir to niháyat ghaiẓ meñ áyá, aur kahá, "Ai mal'ún, tú ne merí dukhtar ko Badr, Gulnár ke beṭe se, barábar kiyá; terá báp kaun thá! aur terí ham-shíra kyá balá hai! aur terá bháñjá kyá chíz hai! Us ká báp na thá, magar ek hashrátu-l-arẓ, aur wuh bhí 'alá-haẕa-l-qiyás." Phir apne logoñ se kahá, "Is shakhṣ ká sar káṭkar pheñk do." Us ke afsaroñ ne cháhá, ki már ḍáleñ, Malik Ṣáliḥ furṣat páke apne aqriba aur afsaroñ meñ, ki qaríb ek hazár ke musallaḥ aur musta'id khaṛe the, aur yihí usí waqt us kí máñ kí fauj bhejí hu,í wahán pahuñch ga,í thí, já milá. Unhoñ ne use muẓṭar dekhke kahá, "Khair to hai, áp ẕará ḥukm díjiye, phir dekhiye, ki ham kyá karte haiñ."

Malik Ṣáliḥ ko us fauj ke á jáne se niháyat taqwiyat hu,í aur un ko ham-ráh lekar chaṛh gayá. Thoṛe afsar aur log jo daryá meñ sháh Samandál ke the, unheñ bhagá diyá; aur sháh-i-Samandál ko qaid kar liyá. Aur thoṛe log wahán chhoṛ, áp, ma' aqriba us ke maḥall meñ gayá, tá us kí laṛkí ko pakaṛ le jáwe. Jawáhar ne áge us ke

Digitized by Google

pahuñchne ke, yih khabar sunte hí, chand khawáṣṣoñ ke sáth daryá se nikal, ráh jazíre kí lí; aur waháñ ek qalb-i-jangal meñ já chhipí.

Ba'ẓe khidmat-gároñ ne ibtidá,e ḥál meñ ghuṣṣa Sháh Samandál ká dekh, khabar ḥukm már ḍálne Malik Ṣáliḥ kí, us kí máñ se jákar kahí. Malika ko, yih khabar sunkar niháyat tashwísh paidá hu,í; aur Badr bhí, ki us waqt malika ke pás ḥáẓir thá, is khabar se niháyat apne dil meñ pashemán hu,á, ki afsos, mere sabab se yih sab áfat Malik Ṣáliḥ par paṛí, aur us kí máñ, mere áne ko yaháñ par shúm aur naḥs jánegí, ab terá rahná kisí ṭaraḥ se ṣaláḥ nahíñ. Yih amr taṣawwur karke, dafa'tan daryá se nikal, ráh Írán kí lí. Magar jo ráh se ágáh na thá, guẓar us ká, us jazíre meñ, jaháñ Jawáhar shahzádí jákar chhipí thí, hu,á; aur wuh máñda hoke níche ek baṛe darakht ke, ki gird us ke, aur bahut se darakht the, baiṭh gayá. Aur cháhá, ki yaháñ thoṛí der baiṭhke ẓará dam lúñ; itne meñ áwáz ádmiyoñ kí suná,í dí, ki ápas meñ kuchh báteñ karte haiñ. Harchand us ne cháhá, ki kán rakhke sunúñ, lekin ba-sabab muṣáfat ke, kuchh achchhí ṭaraḥ se sun na saká. Ákhir uṭhkar chupke dabe páñoñ waháñ gayá, jaháñ se áwáz átí thí. Waháñ Jawáhar shahzádí ko baiṭhe hu,e dekhkar, maftún aur farefta hu,á, aur jáná, ki be-shakk shahzádí Jawáhar hai, ki apne báp ko maghlúb aur giriftár dekhke yaháñ á chhipí. Phir Badr ne us ke rú-ba-rú jákar kahá, "Shukr Khudá ká, jis ne tumháre dídár se mujhe musharraf kiyá, áp mujhe aise waqt meñ apná rafíq kíjiye, tá maiñ tumháre ḥuẓúr meñ ḥáẓir rahke, áp kí sab ṭaraḥ se i'ánat aur khidmat ba-já lá,úñ, aur tumháre nám wa nishán se wáqif húñ."

Us ne kahá, "Ṣáhib, tum sach farmáte ho; ẓarúr hai, ki ek shakhṣ, miṣl tumháre aisí muṣíbat meñ merá rafíq ho; aur merá nám Jawáhar hai, aur beṭí sháh-i-Samandál kí húñ; apne maḥall meñ árám tamám se thí, ná-gaháñ ek shor wa ghul suná, aur sáth hí us ke ádmiyoñ ne ákar khabar dí, ki Malik Ṣáliḥ ne jis ká sabab maiñ nahíñ jántí, ekbárgí ákar mere báp ko qaid kar liyá, aur us ke logoñ ko márke nikál diyá. Maiñ ne yih ḥál sunkar apne ta,íñ yaháñ ákar chhipáyá." Badr ne bhí, be is ke ki kuchh ta,ammul kare, apná ḥál us se ẓáhir kiyá aur kahá, "Merá nám Badr hai, Bádsháh-i-Írán ká beṭá húñ, aur Malik Ṣáliḥ merá mámúñ hai; aur us ne use qaid nahíñ kiyá, magar itne wáste ki wuh mujhe apná dámád kare, aur tumháre sáth merí shádí kar de. Jab tumháre báp ne, is amr se

Digitized by Google

inkár karke, Malik Ṣáliḥ ká halák karná cháhá, dafa'tan us kí fauj pahuñch ga,í, aur tumháre báp ko qaid kar liyá. Ab tum khátir-jama' rakho, maiñ is amr kí iṣláḥ ba-khúbí kar dúñgá; Malik Sáliḥ ko faqaṯ yihí manẕúr hai, ki tumhárá báp, tumhárí shádí mere sáth kar de. Siwá is ke aur kuchh nahíñ cháhtá. Jis waqt tumhárá báp is amr meñ rází hogá, phir wuh kisí ṯaraḥ se muzáḥamat us se na haregá."

Shahzádí Jawáhar Badr ko dekhkar, maftún us ke ḥusn wa jamál kí hu,í. Magar jab us ne daryáft kiyá, ki bá'is is sab muṣíbat ká, jo mujh par aur mere báp par paṛí, yihí shakhṣ hai, is amr ko taṣawwur karke use apná dushman jáná; aur ba-ẕáhir us se kalmát muḥabbat aur áshtí ke kiye, aur kahá, "Ai Badr, Bádsháh-i-Írán, pisar Malika Gulnár, maiñ tujhe dekhke kamál khush hu,í, aur fi-l-ḥaqíqat tú sazáwár hai, is amr ká ki terí shádí mere sáth ho. Magar mere báp ne is amr meñ inkár kiyá, baṛí ghalaṯí kí, aur wuh tujhe dekhtá to yaqín hai, kabhí is waṣlat se inkár na kartá, aur ba-kamál khushí tere sáth merí shádí kar detá." Yih kahke, Jawáhar ne apná háth wásṯe izdiyád muḥabbat ke áge ko baṛháyá. Badr ne is amr se niháyat khush hoke, apná háth bhí baṛhákar cháhá, ki us ká háth pakaṛke bosa de. Shahzádí Jawáhar ne fi-l-faur apná háth khaiñch liyá, aur Badr ke muñh par thúk diyá, tá ki kuchh tarí aur pání wásṯe siḥr karne ke, paidá ho, aur kahá, "Ai kam-bakht, apní shakl ádmí kí chhoṛ, aur chiṛiyá surkh pusht aur páñoñ kí ban já." Salṯán Badr jádú ke aṣar se qálib insání ko chhoṛ, ba-shakl chiṛiyá ke, jaisá ki us ne kahá thá, ban gayá. Phir Jawáhar ne ek khawáṣṣ se kahá, ki "Is jánwar ko jazíra-i-khushk be áb meñ le jáke chhoṛ de." Wuh jazíra faqaṯ ek paháṛ thá, jis meñ aṣlá pání ká nishán nahíñ; wuh khawáṣṣ us chiṛiyá ko pakaṛkar le chalí.

Aṣná,e ráh meñ use Sulṯán Badr par bahut raḥm áyá; apne dil meñ kahá, "Yih shahzáda náz wa ni'mat meñ rahá hai; us jazíre be áb wa dáne meñ bhúk piyás se markar rah já,egá; aur yih shahzádí, ki niháyat raḥím wa karím hai, go is waqt ghaiẕ meñ ákar aisí bad-sulúkí aur ẕulm se pesh á,í; aur ba'd faro hone ghuṣṣe ke pachhtá,egí. Bihtar yih hai, ki ise aisí jagah chhoṛá cháhiye, ki wuh siwá,e apní ajal mu'aiyana ke na mare." Wuh khawáṣṣ use ek jazíra-i-ábádán meñ le jáke chhoṛ á,í, jaháñ baṛí ábádí, aur ṯaraḥ ṯaraḥ ke ashjár, mewadár, aur já-ba-já chashme pání ke the.

Ab yaháñ se ḥál Malik Ṣáliḥ ká, suná cháhiye. Us ke

Digitized by Google

afsaroñ ne, harchand talásh Shahzádí Jawáhar kí, Bádsháh-i-Samandál ke maḥall meñ kí, kahíñ us ko na páyá. Ákhir Malik Ṣáliḥ ne ḥukm kiyá, ki "Bádsháh-i-Samandál ko usí ke makán meñ ba-qaid shadíd muqaiyad rakho." Aur ek afsar wáste khabar-gírí us Bádsháh ke, muqarrar karke, áp apní máñ ke pás áyá, aur sab ḥál bayán kiyá. Phir jab us ko daryáft hu,á, ki Badr Bádsháh-i-Írán ká, yaháñ se kisí ṭaraf chalá gayá, aur kitne dinoñ se wuh na paidá hai, ghabráke us ká ḥál, malika se púchhne lagá. Malika ne kahá, "Jis roz maiñ ne tumhárí maghlúbí kí khabar sunkar, yaháñ se maddad aur fauj dúsrí bhejí thí, usí roz se Badr gum hai, us ká kuchh ḥál ma'lúm nahíñ; sháyad tumhárí maghlúbí kí khabar sunne se ghabráyá, aur apne bacháne ko kisí ṭaraf chalá gayá." Malik Ṣáliḥ yih khabar sunkar niháyat maghmúm aur sharminda hu,á, ki maiñ ne, jis kí khushí ke wáste yih sab muṣíbateñ uṭhá,íñ, wuhí shakhṣ ab hamáre háth se játá rahá. Malika Gulnár ko kyá muñh dikhá,úñgá. Phir us ne dúr dúr chároñ ṭaraf apne afsaroñ ko, us kí talásh ke wáste bhejá, magar kahíñ us ká ṭhikáná na lagá, aur nishán na páyá. Tab Malik Ṣáliḥ niháyat dil-gír hoke, umúr-i-salṭanat ko, tafwíz apní máñ ke kar, phir áp mulk-i-Samandál ko gayá.

Usí roz Gulnár apní dáru-l-mulk se nazdík apní máñ ke pahuñchí. Wajh áne kí yih, ki jis din Gulnár ká farzand Badr shikár ko gayá thá aur rát ko phir na áyá, fi-l-jumla be-qarárí us par ṭárí thí, aur samjhí ki sháyad kisí shikár ká ta'áqub karke dúr nikal gayá hogá, is wáste phir áne meñ use tawaqquf hu,á. Magar jab wuh ka,í din tak ghá,ib rahá aur apne ghar ko murája'at na kí, niháyat malúl aur muẓṭarib hu,í; aur un afsaroñ se jo shikár meñ sharík Bádsháh Badr aur Malik Ṣáliḥ ke the, un donoñ ká ḥál púchhá. Unhoñ ne kahá, "Un donoñ ne ek shikár ke píchhe itná ta'áqub kiyá, ki hamárí naẓar se ghá,ib ho ga,e. Harchand ham ne ka,í roz tak jangal jangal aur paháṛ paháṛ talásh kí, kahíñ un ko na páyá, aur hameñ naẓar na paṛe, magar un donoñ ke ghoṛe sawárí ke al-batta hamáre háth lage; wuh donoñ darakht se báñdhe hu,e the." Malika Gulnár ne apní kháṭir ko tasallí dekar, dil meñ kahá, ki mámúñ, bháñje donoñ sáth sháyad mamlukat daryá,í meñ ga,e hoñge. Phir un afsaroñ ko ḥukm kiyá, ki "Tum ab us jagah jákar khúb talásh karo." Phir Malika Gulnár ne qaṣd mulk daryá ká karke, be iṭṭilá' khawáṣṣoñ ke apne ta,íñ daryá meñ ḍálá; aur wáste rafa' karne shubhe ke, ki sháyad Malik Ṣáliḥ, Bádsháh-i-Írán ko apne sáth, waháñ le

Digitized by Google

gayá ho thoṛe 'arṣe meñ apní máñ ke ghar pahuñchí. Awwal dihlí meñ, máñ use dekhkar bahut khush hu,í. Phir us se kahá, ki "Sháyad tum ne wáste daryáft karne khabar Bádsháh-i-Írán apne farzand ke, yaháñ áne kí taklíf kí hai; us kí khabar tum se kyá kaheñ, ba-juz ranj wa alam ke, kuchh aur ḥáṣil nahíñ. Pahle jab Badr apne mámúñ ke sáth yaháñ áyá thá, to maiñ use dekhkar kamál masrúr hu,í thí; magar jab us ke mámúñ ne mulk-i-Samandál meñ já, Bádsháh Samandál se dar-khwást shádí Jawáhar shahzádí kí, us ke wáste kí; Bádsháh-i-Samandál ne is bát se niháyat bar-ham hoke, iráda Malik Ṣáliḥ ke qatl ká kiyá. Us ke ádmiyoñ ne mujh se ákar yih sab kahá; maiñ ne fauran aur fauj us ke pás bhej dí. Chunánchi us lashkar ke sabab se, Malik Ṣáliḥ us par ghálib hu,á; magar Badr, mámúñ kí maghlúbí ká ḥál sunkar, yaháñ se kisí ṭaraf ko, be-ittilá' hamáre chalá gayá hai. Aur us ká mámúñ, Bádsháh-i-Samandál ko qaid karke, mere pás áyá thá. Jab apne bháñje kí khabar gum ho jáne kí suní, phir waláyat-i-Samandál ko, us kí talásh ke liye gayá."

Malika Gulnár, apne beṭe Badr ke, gum hone ká ḥál sunkar, bahut ro,í, aur Malik Ṣáliḥ ko, bahut malámat kí. Us kí máñ ne kahá, "Fi-l-wáqi' us se baṛí khaṭá aur ghalaṭí wáqi' hu,í; ki us ne Jawáhar ke mazkúr karne meñ, kuchh iḥtiyáṭ na kí, tá Bádsháh Badr us ko na suntá; lekin mujhe yaqín paṛtá hai, ki Bádsháh Badr, jald tum ko ákar milegá, tum kháṭir-jama' rakho, aur us ke mulk kí ḥifázat jáke karo; tumhárá honá, us kí ghaibat meñ ẓarúr hai." Malika Gulnár ne ba-mújib farmáne apní máñ ke 'amal kiyá; aur fi-l-faur us se rukhṣat hoke dáru-s-salṭanat-i-Írán meñ pahuñchí, aur ádmí bhej un afsaroñ ko jinheñ wáste talásh karne Badr ke pher bhejá thá, bulwá liyá, aur kahá, ki "Mujhe ḥál us jagah ká, jaháñ Bádsháh-i-Írán ká hai, ma'lúm hu,á; wuh jald yaháñ áyá cháhtá hai." Phir Malika Gulnár ne ḥukm kiyá, ki "Tum is khabar ko, tamám shahr aur mulk-i-Írán meñ mushtahar karo." Wazír-i-a'ẓam aur ahl-i-daftar waháñ ke, is khabar ko sunkar niháyat khush hu,e, aur ba-dil-jam'í, tamám apne apne kám karne lage.

Yaháñ se phir ḥál, Badr Bádsháh ká likhá játá hai. Jab khawáṣṣ Jawáhar kí, Bádsháh-i-Írán ko, ki qálib-i-chiṛiyá meñ jádú se baná hu,á thá, le jákar jazíra-i-ábád meñ chhoṛ á,í; wuh Bádsháh, apne ta,íñ tanhá aur qálib-i-ḥaiwán meñ páke, niháyat mutaḥaiyir hu,á; kuchh na jántá thá, ki maiñ kaháñ húñ, aur waláyat-i-Írán kí, kis ṭaraf hai. Magar apne bál wa par kí quwwat par itná i'timád rakhtá thá, ki

Digitized by Google

kitne daryá,oñ ko ṭai karke apní mamlukat ko pahuñchúñgá. Lekin jo muṣíbat use asná,e ráh meñ pahuñchní muqaddar thí, taqdír máni' á,í, ki wuh waháñ se apne mulk ko parwáz kare. Ba-har-ḥál wuh Bádsháh mánind aur chiṛiyoñ ke, us jazíre ke khetoñ par baiṭhkar chartá chugtá, aur shab ko darakhtoñ-i-buland par já baiṭhtá. Ba'd ka,í din ke ek chhiṛí-már, apná jál liye hu,e, us khet kí ṭaraf guẓrá; jaháñ wuh Bádsháh-i-Írán ká, apní ham-jins chiṛiyoñ meñ baiṭhá hu,á, khet meñ char rahá thá; aur us chiṛiyá ko na,í waẓa' ká dekhkar niháyat ḥairán hu,á. Aur dil meñ kahá, "Merí 'umr isí peshe meñ guẓrí, lekin áj tak aisí chiṛiyá, khúb-ṣúrat aur khush-rang, nahíñ dekhí."

Al-gharaẓ, us ne jál ko bichhákar, use sáth chiṛiyoñ ke pakṛá; aur 'ajíb wa gharíb aur khúb-ṣúrat páke, us ko 'aláḥida, sab chiṛiyoñ se, ek pinjre meñ, shahr kí ṭaraf le gayá. Jab wuh chauk meñ pahuñchá, shahr ke log us chiṛiyá ko na,í shakl ká dekhkar, gird us chiṛí-már ke jama' hu,e. Chunánchi ek shakhṣ ne un meñ se us ká mol púchhá; shikárí ne us ke jawáb meñ kahá, "Miyán, tum is chiṛiyá ko lekar, kyá karoge?" Us ne kahá, "Ham is ke kabáb karke khá,eñge." Shikárí ne kahá, "Tum kaháñ tak is kí qímat de sakoge; bahut ek rupiya, yá ek ashrafí doge, maiñ yaháñ tak bhí ise na bechúñgá, maiñ ne itní 'umr meñ, aisá jánwar-i-khúb-ṣúrat nahíñ dekhá; maiñ ise Bádsháh ke ḥuẓúr meñ guẓránúñgá, yaqín hai, ki wuh ise dekhkar bahut khush hogá, aur mujhe bahut kuchh in'ám degá." Yih kahke shikárí Bádsháh kí dewṛhí par gayá.

Ittifáqan Bádsháh us jazíre ká bálá-kháne par baiṭhá hu,á, sair bázár kí kar rahá thá, aur waháñ se sab chízeñ use naẓar átí thíñ. Yak-á-yak naẓar us kí us chiṛiyá par paṛí; jo kabhí is ṭaraḥ ká khúb-ṣúrat jánwar na dekhá thá, use dekhkar niháyat khush hu,á; aur ek khwája-sará se kahá, "Jáke is chiṛiyá ko mol le á." Khwája-sará ne ákar us chiṛí-már se us kí qímat púchhí. Us ne kahá, "Maiñ ise Bádsháh kí naẓr guẓránne ke wásṭe bahut dúr se láyá húñ." Khwája-sará ne jawáb diyá, "Maiñ bhí Bádsháh ke ba-músjib farmáne ke, ise lene áyá húñ." Tab us shikárí ne pinjra us chiṛiyá ká us ke ḥawále kiyá. Wuh khwája-sará, pinjre ko Bádsháh ke ḥuẓúr meñ le gayá, aur zabání shikárí ke 'arẓ kiyá; Bádsháh ne das ashrafiyáñ use dilwákar rukhṣat kiyá, aur ḥukm diyá, ki "Is chiṛiyá ko, sone ke pinjre meñ rakho, aur kulhiyáñ dáne pání ke jawáharát se lagá,o."

Us waqt Bádsháh kahíñ sawár hoke chalá gayá. Jab waháñ se phir áyá, to wuh pinjra apne áge mañgwáyá, aur

Digitized by Google

us chiṛiyá ko pinjre se nikálkar, apne háth par biṭhá liyá, aur khwája-sará se púchhá, ki "Is ne dána pání kuchh kháyá piyá?" Us ne 'arẓ kiyá, "Dána pání bi-l-kull maujúd hai, ẕará bhí us meñ se kháyá piyá nahíñ." Bádsháh ne yih sunke, har ek qism ke kháne dastar-khwán par chunwá diye, aur us chiṛiyá ko dastar-khwán par le jáke, biṭhá diyá. Wuh chiṛiyá Bádsháh ke háth se kúdke, dastar-khwán par já baiṭhí, aur har ek rakábí se kúd kúdke kháne lagí. Bádsháh use dekhkar, niháyat muta'ajjib hu,á, aur ek khwája-sará se kahá, "Malika ko bulá lá, tá wuh bhí is chiṛiyá ká tamásha dekhe." Khwája-sará ne malika ko, Bádsháh kí ṭaraf se, paighám pahuñcháyá; wuh fauran apne maḥall se Bádsháh ke pás á,í, aur us chiṛiyá ke dekhte hí, apná muñh us se chhipá liyá. Bádsháh ne malika kí is ḥarakat se niháyat muta'ajjib hoke púchhá, ki "Bíbí, yaháñ kaun ná-maḥram hai, jis se tum ne apná muñh chhupáyá; faqaṭ maiñ aur tumhárí khawáṣṣeñ, yá yih ek khwája-sará, is makán meñ haiñ, in ke siwá yaháñ dúsrá ko,í nahíñ." Malika ne kahá, "Yih jánwar, jise tum ek chiṛiyá samajhte ho, chiṛiyá nahíñ; wuh Badr námí Bádsháh-i-Írán ká hai, beṭá Malika Gulnár ká, jo shahzádí mulkoñ daryá,í se mashhúr hai, aur bháñja Malik Ṣáliḥ, aur nawása Malika Firashí ká, jo fuláne mulk daryá,í ke, farmán-farmá haiñ; aur ise jádú se Jawáhar shahzádí, mulk-i-Samandál ne ghuṣṣe meñ chiṛiyá baná ḍálá." Phir kahá, "Jo 'auratoñ ko Khudá ne ná-maḥramoñ se parda karne ko farmáyá hai, is wáṣṭe, maiñ ne apná muñh, use dekhke chhupáyá." Bádsháh ne yih sab ḥál sunkar, Badr ke ḥál par baṛá qalq kiyá, aur malika se kahá, "Kisí ṭaraḥ yih Bádsháh phir apní ṣúrat-i-aṣalí par á saktá hai?" Us ne kahá, "Yih kitní baṛí bát hai; áp ẕará dúsre ḥujre meñ, is chiṛiyá samet taklíf kíjiye, maiñ is ko ek dam meñ, us kí aṣlí ṣúrat meñ lá,e detí húñ." Bádsháh us chiṛiyá ko liye hu,e, dúsre makán meñ, ki us se lagá hu,á thá, ga,e. Malika ne ek piyále pání par kuchh kalmát paṛhne shurú' kiye, ki Bádsháh un ko muṭlaq nahíñ samajhtá thá; yaháñ tak ki un kalmát ke aṡar se wuh pání khaulne lagá. Tab Malika ne thoṛá sá pání lekar Bádsháh ko diyá. Bádsháh ne ba-mújib kahne Malika ke, us chiṛiyá par wuh pání chhiṛakke lafẕeñ kahíñ, ki "Ba-barkat in kalmát ke, jo Malika ne is waqt paṛhe haiñ, Khudá,e-áfríninda-i-arẓ-wa-samá ke ḥukm se, jo murde ko zinda kartá hai, aur tamám 'álam ko uṭhá,e hu,e hai, yih qálib-i-ḥaiwání chhoṛkar, apne qálib-i-aṣlí meñ á." Ba-mujarrad tamám karne is kalám ke, Badr Bádsháh-i-mulk-i-Írán ká,

Digitized by Google

apní aṣlí ṣúrat meñ á gayá. Wuh Bádsháh, ba-já,e chiṛiyá ke, ek jawán-i-ḥasín, jis ke chihre se, áṡár-i-bád-sháhat ke numáyáñ the, dekhkar, bahut muta'ajjib aur khush hu,á; aur Badr Bádsháh ne apne ta,íñ ṣúrat-i-insání meñ dekh, us Bádsháh ke qadmoñ par ḍálá, aur Khudá ká shukr wa sipás adá kiyá; aur ba'd sar uṭháne ke, us Bádsháh ke háthoñ ko bosa diyá; aur bahut sí shukr-guzárí kí. Bádsháh ne, use apne gale se lagáyá, aur baṛí tasallí aur tashaffí kí. Badr Bádsháh ne usí ṭaraḥ se, us Malika kí baṛí shukr-guzárí, aur du'á-i-khair us ke ḥaqq meñ kí; jis ne aisí áfat se use makhlaṣí dí. Magar wuh Malika apne makán ko chalí ga,í thí. Phir us Bádsháh ne Badr ko, wáste tanáwul ta'ám-i-shab ke, dastar-khwán par apne sáth biṭhláyá; aur sabab Jawáhar shahzádí-i-Samandál ke jádú karne ká istifsár kiyá; Badr ne sab ḥál us se bayán kiyá; aur apne ta'ashshuq ko bhí, jo Jawáhar shahzádí ke sáth rakhtá thá, kahá. Bádsháh-i-jazíre ne, yih sab ḥaqíqat sunkar, kamál ḥairat se kahá, "Jo kuchh honá thá, so hu,á; ab tumhárí kyá marẓí hai; mujh se bayán karo, tá maiñ use ba-já lá,úñ." Bádsháh Badr ne kahá, "Áp ke ḥusn-sulúk muqtaẓá is bát ke hain, ki tamám 'umr khidmat meñ ḥáẓir rahúñ, kahíñ na já,úñ; lekin jo ek muddat-i-daráz guẓrí, ki maiñ apne mulk se niklá húñ, is liye manẓúr hai, ki ab apní mamlukat ko já,úñ, aur waháñ ká intiẓám karúñ; aur 'aláwa is ke, ḍartá húñ, ki mabádá Malika Gulnár merí máñ, mufáraqat merí se, apne ta,íñ halák na kare, jáke us ko tasallí dúñ. Is liye ummedwár húñ, ki ek jaház mujhe 'ináyat ho, tá us par sawár hoke, ba-rah-numá,í aur ḥifáẓat-i-fauj 'álí ke maḥfúẓ apne mulk ko pahuñchúñ." Bádsháh jazíre ne apne ahl-károñ ko ḥukm kiyá, ki "Jald ek jaház, tez-raftár sáz wa sámán samet, ṭaiyár karo;" chunánchi fi-l-faur jaház ṭaiyár hu,á; aur Bádsháh Badr ne, rukhṣat Bádsháh-i-jazíre se leke, jaház par sawár ho, waláyat Írán kí ráh lí.

Das roz tak, hawá us jaház ke niháyat muwáfiq rahí, aur bahut musáfat ba-árám tamám ṭai hu,í. Gyáraweñ din hawá mukhálif shurú' hu,í, yaháñ tak ki ek ṭúfán-i-'aẓím aisá paidá hu,á, ki jaház ko ráh se be-ráh kiyá; aur shiddat hawá se sab mastúl aur rassiyáñ us jaház kí ṭúṭ ga,íñ, aur ek paháṛ se ṭakkar kháke, ṭukṛe ṭukṛe ho gayá; aur akṡar ahl-i-jaház ḍúb ga,e. Thoṛe logoñ ne ba-sabab pairne ke, wa yá sahágre takhte yá lakṛí ke, jo un ke háth lag ga,í thí, iráda kináre jáne ká kiyá, us meñ Badr bhí, ek ṭúṭe hu,e takhte par, daryá lahroñ aur dhároñ meñ bahtá bahtá kináre ko pahuñchá, ki waháñ se ek shahr qaríb thá, us ne tháh

Digitized by Google

waháñ páke, ta<u>kh</u>te ko chhoṛ, kasháñ kasháñ apne ta,íñ <u>kh</u>ushkí meñ pahuñcháyá, aur pání se nikalkar cháhtá thá, ki, kisí ṯaraf ko já,e; yak-á-yak, ghoṛe, gá,eñ, bail, <u>kh</u>achchar wa-<u>gh</u>aira, cháron ṯaraf se dauṛe, aur shor-o-<u>gh</u>ul machákar us ko daryá se báhar áne ko máni' hu,e, aur shahr kí ṯaraf jáne se báz rakhá. Badr ne, jis ṯaraḥ ki ho saká, un chár páñoñ ko apne se dafa' karke, ek guṭh meñ paháṛ kí já chhipá, aur dam leke apne kapṛe dhúp meñ sukhá,e.

Jab us meñ ẕará ṯáqat á,í, tab us ne shahr ke andar qaṣd jáne ká kiyá. Shahr ke darwáze par, phir us sab qism ke jánwaroñ ne jam' hoke use roká. Wuh jánwar goyá ishára karte the, ki yih shahr bahut burá hai, is meñ jáne se muṣíbat aur áfat meñ paṛegá. Bádsháh Badr ba-har-kaif shahr ke andar gayá; aur us shahr ko niháyat achchhá, aur wasí', aur ṣáf wa pák us ke kúche pá,e, magar kisí ádmí ko na dekhá. Wuh is amr se bahut mutaḥaiyir hu,á, aur samjhá, ki shahr ká ádmiyoñ se <u>kh</u>álí honá, aur jánwaroñ ká jama' hoke musáfar ko shahr ke jáne se báz rakhná, <u>kh</u>álí kisí bhed se nahíñ; kuchh na kuchh is meñ iṣrár hai. Phir wuh jur,at aur dilerí karke áge gayá, to us ne dukánoñ ko be-dukán-dároñ ke khulá hu,á páyá, aur isí ṯaraḥ se tamám shahr meñ phirá, kahíñ ádmí ko na dekhá.

Phir bázár meñ áke ek dukán par achchhe achchhe mewe rakhe dekhe, aur waháñ ek mard-i-pír ko, baiṭhá hu,á páyá, aur dekhá, ki wuh mewe ṣáf karke dukán meñ rakhtá játá hai. Badr ne us se ṣáḥib-salámat kí, us ne sar uṭháke Badr ko dekhá; aur ḥusn wa jamál, aur waẓ' sháhána muláḥaẕa karke muta'ajjib hu,á, ki yih jawán kyúñkar is shahr men pahuñchá. Phir us ne jawáb salám ká deke us se púchhá, ki "Tum kaun ho, aur kidhar se á,e?" Badr ne mu<u>kh</u>taṣar ḥál apná bayán karke, use ágáh kiyá. Us buḍḍhe ne púchhá, "Tum ne is shahr meñ kisí ádmí ko dekhá." Badr ne kahá, "Siwá tumháre, ab tak kisí mutanaffis ko maiñ ne nahíñ dekhá, aur 'ajab hai, ki aisá nafís shahr ádmiyoñ se <u>kh</u>álí ho, aur ko,í us meñ búd-o-básh na kare." Buḍḍhe ne Badr se kahá, "Jald andar chalá á, aur báhar na khaṛá rah, mabádá kisí muṣíbat meñ giriftár na ho jáwe; maiñ is shahr ká ḥál, aur sabab tere andar buláne ká, kahúñgá."

Badr, ba-mújib kahne us pír mard ke, andar dukán ke jákar, us ke pás baiṭh gayá. Buḍḍhe ne Badr ko, pahle bhúká piyásá dekhkar khána khiláyá, phir Badr se yih kahá, ki "Is bastí ká nám shahr jádú, aur ḥákim is kí ek shahzádí,e <u>kh</u>úb-ṣúrat hai, ki miṣl apná rú,e-zamín par nahíñ

Digitized by Google

rakhtí, aur 'ilm-i-siḥr aur jádú-garí meñ bhí be-naẕír. Wuh sab jánwar, jo tumheñ lab-i-daryá, aur darwáze par is shahr ke, jama' ho, shahr meñ áne se rokte the, har ek mánind mere aur tumháre ádmí thá, is malika ne apne jádú se un ko jánwar baná rakhá hai. Agar ko‚í jawán-i-ḥasíñ, mánind tumháre, bad-qismatí se is shahr meñ á niklá, to us shahzádí ke jásús, dekhkar, ba'ẓoñ ko ba-ra͟ghbat, aur ba'ẓoñ ko ba-jabar us ke pás le játe haiñ; wuh shahzádí awwal ba-ẓáhir us kí aisí ͟kháṭir aur dil-dárí kartí hai, ki us sha͟khṣ ke ẕihn meñ goyá wuh us par martí hai. Á͟khir ná-͟khush hoke us nau-wárid ká rishta wa ulfat toṛ detí hai aur jánwar yá chiṛiyá jádú se banáke chhoṛ detí hai; aur wuh jánwar hoke apne jins ke sáth daryá kináre, ghás charke, apní guẕrán karte haiñ. Agar ko‚í musáfar bhúle se, yá ko‚í áfat rasída daryá se, qaṣd kináre utarne ká, yá shahr meñ jáne ká kartá hai, to wuh jánwar us ke ḥál par raḥm karke qalq kí ráh se, use shor wa ͟ghul karke máni' hote haiñ; aur zabán goyá‚í kí wuh be-cháre nahíñ rakhte, jis se mufaṣṣil ḥál, us ke ẓulm aur apní maẓlúmí ká bayán kareñ. Magar ba-zabán ḥál us se kahte haiñ, ki ͟khabar-dár, is shahr meñ na já, nahíñ to terá yihí ḥál hogá jo hamárá ḥál hai; magar musáfar un ke maṭlab ko nahíñ samajhtá, aur us malika ke háth meñ paṛkar á͟khir jánwar ho játá hai, aur haiwán banke jáma-i-ádmíyat kho játá hai."

Badr, buḍḍhe se yih ḥál sunkar, apne dil meñ bahut ghabráyá, aur kahá, ki "Ek jádú se abhí naját pá‚í thí, ab dúsre jádú-gar ke háth meñ paṛá, maiñ 'ajab bad-qismat húñ." Phir sab apná ḥál us mard-i-pír se kahá. Mard-i-pír ko us ke ḥál par raḥm áyá aur us kí tashaffí kí; ki "Agarchi ḥál yaháñ ká aur yaháñ kí malika ká aisá hai, jaisá maiñ ne kahá, magar terí qismat achchhí thí, ki mere pás tú áyá, aur dúsre kisí se tú na milá; ab tú is dukán ke andar rahá kar; aur jo maiñ tujhe kahúñ, us ko 'amal meñ lá, aur yaháñ kisí se sar-o-kár na rakh. Mujhe yaháñ ke báshinde chhoṭe baṛe sab jánte haiñ, tú sab muṣá‚ib se maḥfúẓ rahegá." Bádsháh Badr, us mard-i-pír kí bahut shukr-guẕárí karke, us dukán par baiṭhá; aur jo ko‚í, ki us ko waháñ baiṭhá hu‚á dekhtá, to us kí jawání aur ͟khúbṣúratí par ta‚assuf kartá, aur ḥairán hotá, ki yih jawán kyúñkar is malika ke háth se bachá. Akṣar log Badr ko, us mard-i-pír ká ͟ghulám jánte, aur wuh mard-i-pír un se kahtá, ki "Ṣáḥibo, yih jawán mere bhá‚í ká farzand hai, ͟ghulám nahíñ; báp is ká mar gayá, maiñ ne ba-sabab be-auládí ke, use apná farzand kiyá; aur apne mulk se ise

Digitized by Google

bulá bhejá, tá mere pás rahá kare." Wuh sab, yih ḥál sunkar mard-i-pír ko, mubárak-bádí dete, aur phir kahte, ki "Jitná ham is amr se khush hu,e, itná hí ham ko ranj hotá hai, jab ham khiyál karte haiñ, ki malika is jawán ko dekhte hí apne sáth le jáwegí. Ba'd chand roz ke, use apne sáth rakhke, wuhí sulúk is ke sáth karegí, jaisá auroñ ke sáth kiyá hai, aur tum is ḥál ko achchhí ṭaraḥ jánte ho." Wuh mard-i-pír un kí shukr-guzárí kartá, ki "Jo ḥaqq dostí ká hai, tum ne adá kiyá; magar mujhe yaqín hai, ki jab malika is jawán ke khabar áne kí is shahr meñ, sunegí, aur mujh se use ṭalab karegí, to maiñ us kí khidmat meñ 'arẓ karúñgá, ki merá bhatíjá hai, maiñ ise apní farzandí meñ láyá húñ, malika merí kháṭir se kuchh ta'arruẓ na karegí."

Gharaẓ Bádsháh Badr ek mahíne tak us mard-i-pír ke sáth, niháyat chain wa árám se rahá, aur kisí ṭaraḥ kí use azíyat aur be-árámí nahíñ pahuñchí. Ek din, muwáfiq ma'múl ke, Badr us pír mard kí dukán par baiṭhá hu,á thá; yak-á-yak sawárí malika kí pír mard kí dukán ke áge se játí hu,í dekhí pahle fauj sipáh par, ki áge áge játí thí, us kí nazar paṛí. Wuh uṭhke andar dukán ke gayá, aur us pír mard se púchhá, "Yih sawárí is ṭumṭuráq ke sáth kis kí átí hai?" Us ne kahá, "Yih siwarí usí malika kí hai, jis ká ḥál maiñ ne tum se áge kahá thá; magar tum kuchh ḍaro nahíñ, apní jagah par baiṭhe raho." Phir Badr ne dekhá, ki us malika ke ardilí ke sipáhí, hazár jawán, sab libás arghawání pahne aur talwáreñ 'alam háth meñ kiye hu,e játe the, aur un meñ ko,í afsar na thá, ki sámne pír mard ke áke, us se salám-'alaik na kartá; aur píchhe un ke usí qadr, ek jamá'at khwája-sará,oñ kí, ki bhárí kamkhwáb kí qabá,eñ pahne hu,e, achchhe sáz wa yaráq se ghoṛoñ par sawár, nikle. Jab maḥází dukán ke á,e, to un ke afsaroñ ne bhí us mard-i-pír se ṣáḥib-salámat baṛe tapák se kí. Aur un ke ba'd ek giroh 'auratoñ ká, ki sab jawán, ham-sinn, aur ham-ḥusn, poshák-i-'umda, aur zewar muraṣṣa' pahne hu,e, barchhiyáñ háthoñ meñ, piyáda-pá, áhista qadam-ba-qadam játá thá, aur un ke ḥalqe meñ Malika Leb, asp gulgúñ par sawár, ki jis ká zín aur sáz sab sone ká, aur já-ba-já baṛe baṛe ṭukṛe almás ke jaṛe hu,e the, baṛe tajammul aur shaukat se, chalí átí thí. Un sab 'auratoñ ne bhí, us pír mard ko, jhuk jhukkar salám kiyá. Jab sawárí Malika kí muqábil dukán ke á,í; ba-mujarrad dekhne Bádsháh Badr ke, us par 'áshiq wa farefta ho, ghoṛe kí bág ṭhahrá,í, aur khaṛe hoke 'Abdulla, us pír mard ká nám,

Digitized by Google

pukárá, aur púchhá, ki "Yih jawán, ḥasín, náznín, kyá, tumhárá ghulám hai, aur kab se tumháre pás áyá hai?" 'Abdulla ne, qabl is ke, ki us kí bát ká jawáb de, apne sar ko us ke áge zamín par rakhá, aur chúmá. Phir uṭhke aur háth báñdhke 'arẓ kiyá, ki "Khudáwand, yih jawán mere bhá,í ká beṭá hai, bahut roz hu,e haiñ, ki báp is ká mar gayá hai. Maiñ ne ba-sabab lá-wa-ladí ke, ise apná farzand kiyá aur apne pás buláke rakhá, ki zindagí meñ mújib merí tasallí aur tashaffí ká ho, aur ba'd mere, merá wáriṣ bane."

Malika Bádsháh Badr ko dekhke, niháyat mushtáq hu,í, aur cháhá, ki kisí ṭaraḥ us ko 'Abdulla se lekar, waṣl se us ke kám-yáb húñ. Yih dil meñ khiyál karke, kahá, "Mere achchhe báp, is jawán ko mujhe do, maiñ qasam ág aur roshaní kí khátí húñ, ki ise bahut achchhí ṭaraḥ se rakhúñgí, aur kisí ṭaraḥ is ko aẓiyat aur ranj na dúñgí; aur mujhe terí muḥabbat aur ulfat se yaqín hai, ki is amr meñ tú inkár na karegá, aur maiñ hamesha ko terí mamnún iḥsán kí rahúñgí." 'Abdulla ne kahá, "Áp ne mujhe, aur mere bhatíje ko is 'ináyat se sar-faráz kiyá; lekin jo wuh aṣlá-ádáb bádsháhí se, wáqif nahíñ hai, is liye maiñ ḥuẓúr kí khidmat meñ bhejne se ta,ammul kartá húñ." Phir Malika ne kahá, "Is amr ká, tum kuchh khiyál na karo; ek din meñ sab umúr se wáqif ho já,egá; aur qasam hai mujhe átish aur roshaní kí, ki jab tak ki tú is jawán ko mujhe ne degá, maiñ is makán se aṣlá ḥarakat na karúñgí; aur yih umúr mújib tumhárí taklíf, aur be-árámí ke hoñge, aur maiñ ba-ḥalf iqrár kartí húñ, ki tú is jawán ke dene meñ kabhí na pachhtáwegá." 'Abdulla ne us ke ghaẓab aur qahr se ḍarke, kahá, "Bahut achchhá, maiñ ráẓí húñ, magar ek din kí muhlat mile; kal wuh áp ke ḥuẓúr meñ ḥáẓir hogá." Malika Leb is par ráẓí hoke, apní fauj aur naukaroñ samet, wahán se ga,í.

'Abdulla ne, ba'd us ke jáne ke Bádsháh Badr se kahá, 'Is malika ne tumháre wáste, is martabe meñ mubálagha aur iṣrár kiyá, jaisá tum ne dekhá, ab tum ko kisí ṭaraḥ se apne pás maiñ nahíñ rakh saktá; agar ziyáda is se maiñ takrár kartá, Khudá jáne, ghuṣṣe se mere aur tumháre ḥaqq meñ, kis bad-sulúkí se pesh átí. Aur jo us ne átish kí, ki use apná ma'búd, aur masjúd jántí hai, qasam khá,í, yaqín hai ki tumháre sáth kisí ṭaraḥ kí burá,í na karegí, aur bahut achchhí ṭaraḥ se rakhegí; aur maiñ tumhárí hamesha khabar liyá karúñgá; aur us ke darbár ke sab log, mujh se niháyat ráh wa rasm rakhte haiñ, wuh sab bhí, tá maqdúr apne, tumhárí maddad kareñge."

Digitized by Google

Gharaẕ in bátoñ se 'Abdulla kí, Badr kí fi-l-jumla tasallí hu,í; aur apne maqsúm par ráẕí ho, kahá, "Jo merí qismat meñ burá,í aur bhalá,í, lauḥ-qalam meñ likhí hu,í hai, ẕarúr wuh sab ẕuhúr meñ áwegí. Yá to isí malika ke háth se merí maut hai, yá yihí sabab, mere ḥuṣúl maṯlab ká hogí. Ab ba-har-taqdír Malika Leb ke ikhtiyár meñ, apne ta,íñ diyá cháhiye." 'Abdulla ne kahá, "Tum ẕará andesha na karo. Malika Leb, bá-wujúd zor bádsháhí, aur quwwat siḥr-sází ke, kisí ṯaraḥ mere khiláf marẕí nahíñ kar saktí, aur agar karegí, to kuchh pesh na jáwegá; aur jaisá, ki pás aur liḥáẕ merá us ko hai, tumhárá bhí waisá hí karegí. Magar qabl jáne ke, yih bát merí yád rakho; malika ná-pák, ákhir ko iráda bad-sulúkí ká, tumháre sáth, muqarrar karegí, us waqt cháhiye, ki tum hoshiyárí se rahíyo; aur jo amr ki khiláf ma'múl us se dekho, fi-l-faur us kí iṯṯilá' mujh se kíjiyo."

Al-gharaẕ dúsre din, wuh jádú-garní 'Abdulla kí dukán ke pás hokar, apní usí shaukar wa ḥashmat, aur jilau sawárí ke sáth niklí, aur waháñ khaṛe hoke 'Abdulla se kahá, "Tum háre bhatíje ke ishtiyák meñ, ki jis ke dene ke wásṯe, mujh se tum ne iqrár kiyá thá, tamám shab mujh ko níñd nahíñ á,í, aur isí khiyál meñ rahí, ki kisí ṯaraḥ din ho, ki maiñ us ko lá,úñ; aur mujhe yaqín hai, ki tum apní bát ke sachche ho, kabhí jhúṯh nahíñ bolte, apne wa'de ko muqarrar wafá karoge." 'Abdulla ne pahle us kí ta'ẕím ke wásṯe, apná sar zamín se lagáyá; phir uṯhkar nazdík malika ke gayá, tá ko,í aur us kí bát ko na sune. Aur us ke ghoṛe ke sar ke pás khaṛá hoke, baṛe 'ujz wa ilḥáḥ se 'arẕ kiyá, ki "Kal ke din, jo kuchh, ki maiñ ne áp ke ḥuẕúr meñ, apne birádar-záde ke ḥaqq meñ 'arẕ kiyá hai us ko farámosh na farmá,iyegá, áj maiñ, us ko áp ke ḥuẕúr meñ supurd kartá húñ, magar ummed yih hai, ki use kisí ṯaraḥ aẕiyat aur taklíf na ho, ki wuh bi-'ainihí mújib mere ranj wa alam ká hogá. Aur jo ḥuẕúr ne us ke amr meñ kal ke din, irshád kiyá, us ke khiláf 'amal meñ na áwe, aur us ko merá farzand samajhkar hamesha maurid ilṯáf aur mashmúl 'ináyát apní ká rakhná; agar bar-khiláf is ke, kisí ṯaraḥ kí aẕiyat us ko díjiyegá, goyá wuh áẕiyat mujh ko hu,í." Malika ne kahá, "Kal maiñ ne barí qasam is amr meñ khá,í, kabhí rawádár us kí aẕiyat kí na húñgí, tum donoñ is se kháṯir-jama' rakho." Phir 'Abdulla ne háth Badr ká pakaṛke, Malika Leb ke háth meñ de diyá, aur kahá, "Maiñ jur,at karke muqarrar us kí supárish áp ke ḥuẕúr meñ kartá húñ, is ko kabhí kabhí mere pás áne kí ijázat

Digitized by Google

diyá kíjiyegá." Malika ne use qabúl karke 'Abdulla kí shukr-guzárí kí, aur ek toṛá ashrafiyoṅ ká, ki apne hamráh lá,í thí, 'Abdulla ko diyá. Harchand us ne lene meṅ us ke 'uẕr kiyá, magar jab malika ne bahut is meṅ takrár aur ḥujjat kí, majbúrí se leke, ádáb ba-já láyá.

Phir malika ne ḥukm kiyá, ki "Ek ghoṛá, bahut achchhe sáz ká, jald ḥáẓir karo." Us ke ahl-káron ne, fauran ghoṛá, baṛe takalluf ke zín aur sáz ká lákar maujúd kiyá. Malika ne Badr ko farmáyá, ki "Is par sawár ho." Wuh ghoṛe par sawár hu,á. Malika ne 'Abdulla se púchhá, ki "Tumháre bhatíje ká kyá nám hai." Us ne kahá, "Us ká nám Badr hai." Malika ne kahá, "Baṛí g͟halaṭí kí use Shams kahná munásib thá."

G͟haraẓ Badr ghoṛe par sawár hoke, malika ke píchhe ho liyá. Malika use áge bulá, aur apne bá,eṅ ṭaraf kar, maḥall ko rawána hu,í. Asná,e ráh meṅ shahr ke log Badr ko dekhte aur k͟hush hote; aur malika kí ṭaraf ba-naẓar karáhiyat ke dekhte, aur ápas meṅ us malika ke ẓulm aur badk͟haṣlatí par nafrín karte. Ko,í kahtá, ki "Is ne nayá shikár páyá hai, ák͟hir ko is ke sáth bhí wuhí sulúk karegí, ki jo auroṅ ke sáth kiyá hai; Ḥaqq-Ta'álá is jawán par raḥm kare, aur is ẓálim ke háth se ise naját de." Dúsrá kahtá hai, ki "Agar yih jawán k͟hush naṣíb hotá, to is múẕí aur sitam-gar ke changul meṅ na paṛtá." Bádsháh Badr ne, in bátoṅ ko sunkar, ba-yaqín jáná, ki jo kuchh 'Abdulla ne is ká ḥál mujh se bayán kiyá, wuh sab sach hai. Phir Malika maḥall meṅ jáke, Badr Bádsháh ká háth pakaṛ, apní k͟hawáṣṣoṅ aur k͟hwája-sará,oṅ samet, k͟háṣṣ maḥall meṅ ga,í; jis ká bi-l-kull asbáb aur sámán sone ká, aur muraṣṣa' jawáharát se thá, aur sab apne makánát, aur bág͟h meṅ wáste sair ke le ga,í. Badr Bádsháh har ek makán aur chíz dekhkar, k͟hush-ámad kí ráh se ta'ríf kartá; aur us kí faṣáḥat aur balág͟hat, aur ṭarz nishast wa bar-k͟hást se, sab maḥall ke logoṅ ne jáná, ki yih bhatíjá 'Abdulla ká nahíṅ ma'lúm hotá; balki ko,í 'umda shak͟hṣ, yá shazáda kisí sar-i-zamín ká hai.

Ba-har-kaif, waqt kháná kháne ká pahuṅchá; lauṅḍiyoṅ ne ákar Malika se kahá, "K͟háṣa ṭaiyár hai." Malika aur Badr Bádsháh kháná kháne ke kamre meṅ ákar, dastark͟hwán par baiṭhe, aur har ek ṭabáq ṭilá,í se kháná kháne lage. Ba'd tanáwul ta'ám ke, Malika ne, ek gilás achchhí nafís sharáb ká bharwákar, salámtí Badr ke liye piyá, aur Badr ne bhí ek gilás wáṣṭe salámatí Malika ke nosh kiyá. Jab daur gilás ká is ṭaraḥ se shurú' hu,á to gáne-wálí

Digitized by Google

khawáṣṣeñ apne sáz uṭháke gáne bajáne lagín. Der tak yihí shughl rahá. Jab rát bahut ga,í, aur wuh donoñ nashe se sharáb ke sarshár hu,e, ba-mújib isháre Malika ke sab khawáṣṣeñ aur khwája-sará, waháñ se chale ga,e. Phir un donoñ ne palañg par, ki baṛe takalluf se lagá hu,á thá, jákar árám kiyá. Fajr ko bedár hokar donoñ ḥammám meñ ga,e, aur nafís poshákeñ tabdíl kíñ, aur khána fajr ká tanáwul kiyá. Us ke ba'd der tak, sair bágh kí aur bá-ham ikhtilát karte rahe, yaháñ tak, ki shab hu,í, aur ḥasb-ma'múl ba'd farághat kháne aur daur sharáb ke árám kiyá. Isí ṭaraḥ se chálís din tak us malika ne Badr Bádsháh ke sáth baṛe 'aish wa 'ashrat se ba-sar kí; ab is ne cháhá, ki is ke sáth bhí wuhí sulúk kare, jo auroñ ke sáth kiyá. Chunánchi ek shab, ki wuh donoñ muwáfiq ma'múl ke chhapar-khaṭ par sote the, ádhí rát ko Malika bedár hu,í, aur Badr Bádsháh ko, ki jágtá thá, sotá jánkar, palañg se chupke uṭhí. Badr sochá, ki yih muqarrar kisí na,í bát ke wáste uṭhí hai; pas apne ta,íñ aur bhí sotá banákar paṛá hu,á, us kí ṭaraf mutawajjih hoke, dekhne lagá. Malika ne ek ṣandúqcha kholá, aur us meñ ek chhoṭá baks, zard-pisí hu,í maṭṭí se bhará hu,á, nikálá, aur ek jánib us kamre ke jádú se, ek chashma ṣáf pání ká paidá kiyá. Badr us ko dekhkar mutaḥaiyir hu,á aur ḍar se larzane lagá; aur apne ta,íñ aisá be-ḥiss wa harakat banáyá, ki, tá Malika na jáne, ki yih bedár hai.

Phir us ne ek kúza pání ká, us chashme se bhar liyá, aur us pání ko ek bartan meñ, ki thoṛá sá maida us meñ thá, ḍálkar gúñḍhá, aur der tak, use apne háth se khamír kartí rahí. Ba'd us ke, ka,í ek dawá,íñ, chhoṭí chhoṭí ḍibiyoñ se nikálkar, us khamír meñ milá,íñ; aur us kí ek ṭikiya ba-ṭaur kulche ke baná,í, aur ág ba-ham pahuñcháke bahut se ko,ele sulgá,e, aur us kulche ko, ek áhiní tawe par rakh, un ko,eloñ par lagáyá. Jab wuh roṭí pak chukí, tab us ne us tawe aur dúsrí chízoñ ko, jaháñ se nikálá thá, wahíñ rakh diyá; aur wuh chashma bhí, us ke kuchh afsúñ paṛhne se, ghá,ib ho gayá, aur us kulche ko iḥtiyáṭ se, kisí ḥujre meñ rakhke, áp phir ákar Badr ke sáth so rahí.

Badr ne wuh sab ḥál dekhkar jáná, ki is meñ kuchh fíhi hai; aur jo muddat chálís din kí guzar ga,í hai, mere hí wáste muqarrar is ne tadbír kí hai, yih ḥál 'Abdulla se kahá cháhiye. Gharaẓ, jab fajr hu,í; wuh donoñ ḥammám meñ ga,e, aur tabdíl libás ká kiyá. Badr ne Malika se kahá, "Maiñ is 'arse meñ, 'ajá,ib wa ghará,ib makánát aur bágh́át dekhkar, aur 'ináyat aur iltáf malika ke, apne úpar

Digitized by Google

páke, 'Abdulla chachá ká dekhná, bhúl gayá, agar áp, az-ráh mihrbání ke, ijázat deñ, to maiñ khaṛe khaṛe us buzurg-wár-i-muḥsin ko dekh á,úñ." Malika ne kahá, "Sach hai, maiñ ne bhí muddat se use nahíñ dekhá, aur us ká kuchh ḥál ma'lúm nahíñ, tum jákar jaldí se, dekh á,o." Phir use, ek ghoṛá, sone kí zín wa yaráq ká, wáste sawárí ke dekar rukhṣat kiyá.

Jab Badr 'Abdulla ke ghar pahuñchá, 'Abdulla use dekh-kar bahut khush hu,á; aur ba'd istifsár khair wa 'áfíyat ke, púchhá, ki "Kaho, tum ne us sáḥira ko apne ḥaqq meñ kaisá páyá?" Badr ne jawáb diyá, ki "Ab tak us ne mujh ko ma'shúqoñ kí ṭaraḥ rakhá, kisí ṭaraḥ se aẕiyat nahíñ dí, magar shab ke ḥál se mere dil meñ kuchh shubha guẕartá hai, ki us ne mujhe gháfil sotá samajhkar, aisá kár-khána kiyá, aur kulcha pakáke rakhá. Maiñ ab tak tumhárí sab naṣíḥatoñ ko bhúlá hu,á thá; magar rát ke mu'ámale se mujhe tambíh hu,á, maiñ ghabráke tumháre pás áyá. Tum kuchh aisí tadbír batá,o, tá ki maiñ us ke fareb se kisí muṣíbat meñ na paṛ já,úñ." 'Abdulla ne muskuráke kahá, "Harchand us makkár 'aurat ne tumhárí fikr kí hai, aur tum ko jánwar banáná manẕúr kiyá, magar khúb hu,á, ki tum ne mujhe áge se khabardár kar diyá; ab tum kuchh khauf na karo. Maiñ is kí tadbír batátá húñ, ki us se maḥfúẓ rahoge."

Phir 'Abdulla ne do kulche use dekar kahá, "In ko apne pás rakho; jab rát ko wuh 'aurat apne kulche ká ṭukṛá tumheñ kháne ko de, to tum use hargiz na khá,iyo; use chálákí se apní ástín meñ chhupá lená, aur us kulche ká ṭukṛá, jo maiñ ne diyá hai, khá,iyo. Aur jab wuh jánegí, ki tum ne us ká kulcha kháyá, to tum ko qaṣd jánwar banáne ká karegí, magar tum par kuchh aṡar us ke afsúñ ká nahíñ hogá. Phir tum usí ká kulcha use ba-zor khilá,iyo, wuh al-batta us ko khá,egí, phir tum thoṛá pání, apne háth meñ lekar, us ke chihre par chhiṛakke, kahiyo, 'Apne qálib ẕátí ko chhoṛ, aur dúsre qálib meñ á.' Usí waqt wuh us qálib meñ jis jánwar ká nám loge, ho já,egí. Phir tum us waqt mere pás use le á,iyo; maiñ, jo munásib hogá, us waqt tum se kahúñgá."

Badr, 'Abdulla kí is tadbír batáne se niháyat shákir ho, aur Malika ke pás phir áyá. Malika usí kí muntaẓir bágh meñ baiṭhí thí, use dekhkar kahne lagí, "Ai Badr, tum ne bahut der kí, maiñ tumháre dekhne ke wáste niháyat muẓ-ṭarr aur be-qarár thí." Badr ne kahá, "Maiñ tum se ziyáda be-qarár rahá, yihí dil cháhtá thá, ki jald murája'at karúñ,

Digitized by Google

aur tumheñ dekhúñ; magar chachá kí muláqát aur bát-chít karne meñ, kuchh der ho ga,í. Harchand us ne mere wáste, shafqat kí ráh se, kháná pakwáyá thá, lekin maiñ ne dekhá, ki kháná kháne meñ waháñ aur der hogí, us kí khátir ke liye faqat kulche par iktifá karke use apne sáth liye áyá." Chunánchi ek kulcha, ki sufaid rúmál meñ lapeṭá hu,á thá, dikháke kahá, ki "Bíbí is meñ se kuchh tum bhí khá,o." Malika ne kahá, "Maiñ ise ba-sar wa chashm khá,úñgí, chachá tumhárá merá baṛá dost hai, us ke ghar ke kháne ká kuchh muẓá,iqa nahíñ, magar pahle tum ẓará merá kulcha, ki maiñ ne tumháre píchhe banáyá thá, khá lo." Badr ne kahá, "Bahut achchhá, tum ne jo is kulche ko taklíf karke banáyá hai, ḥaqíqatan bahut achchhá hogá; maiñ tumhárí is 'ináyat ká shukr bayán nahíñ kar saktá."

Phir us ne ṭukṛá us kulche ká lekar apní ástín meñ rakh liyá, aur ṭukṛá dúsre kulche ká, jo 'Abdulla ne use diyá thá, toṛkar kháyá, aur baṛí ta'ríf kí, ki "Bíbí, is ẓá,iqe ká, maiñ ne apní 'umr bhar, kulcha nahíñ kháyá." Jab us zan-i-sáḥira ne jáná ki Badr ne, merá banáyá kulcha kháyá, fi-l-faur pání us ke muñh par chhiṛakke kahá, "Apní ṣúrat aṣlí ko chhoṛ, ek káne langṛe bad-ṣúrat ghoṛe kí ṣúrat ban já." Us afsún ne kuchh asar Badr par na kiyá, jaisá thá waisá hí baná rahá. Malika ne bahut ta'ajjub kiyá, ki "Is kulche, aur mere afsún ne kuchh táṣír is par na kí." Ákhir Badr ne kahá, "Bíbí, ham ne tumhárá kulcha kháyá, niháyat maze ká thá, ab tum hamáre kulche se khá,o." Pas wuhí kulcha, ki usí sáḥira ká banáyá hu,á thá, diyá. Malika ko Badr par i'timád thá, aur jántí thí, ki yih wuh kulcha hai, jo 'Abdulla ke pás se láyá thá, be-wiswás leke kháyá. Badr ne fi-l-faur chullú pání us ke muñh par chhiṛakke kahá, "Apná aṣlí qálib chhoṛ aur ghoṛí ke qálib meñ á." Ba-mujarrad is kahne ke, wuh malika-i-khúb-ṣúrat ghoṛí ban ga,í, aur apne ta,íñ maskh páke niháyat maghmúm hu,í, aur rone lagí, aur apne sar ko Badr ke páñoñ par ḍálá, tá ki use us par raḥm áwe. Magar Badr ko itní ṭáqat aur wuqúf na thá, ki phir us malika ko us kí apní ṣúrat-i-aṣlí par kar de. Ákhir ghoṛí ko khaiñchkar istabal meñ le gayá, aur sá,is ko use dekar kahá, "Zín lagám is ko deke lá." Sá,is, jo lagám us ke muñh meñ detá thá, ko,í us ke muñh ke muwáfiq nahíñ hotí thí. Badr ne do ghoṛe ṭaiyár kiye, aur ek par áp sawár hu,á, aur dúsre par sá,is ko sawár hone ká ḥukm kiyá, aur kahá, ki "Is ghoṛí ko khaiñchkar 'Abdulla kí ṭaraf le á."

Jab wuh donoñ us mádiyán ko liye hu,e, 'Abdulla ke ghar

Digitized by Google

pahuñche, 'Abdulla ne dúr se dekhkar, daryáft kiyá, ki Badr us par ghálib áyá, aur us jádú-garní ko ghoṛí banákar láyá hai. Use is ḥál meñ dekhkar bahut khush hu,á, aur kahá, "Ai mal'úna sháqiya, Ḥaqq-Ta'ála ne tujhe sazá tere a'mál kí dí." Badr ghoṛí se utarkar, 'Abdulla kí dukán par gayá. 'Abdulla ne uṭh, use gale lagáyá, aur us kí baṛí ta'ríf aur taḥsín kí. Phir Badr ne sárá ḥál, jo us ke aur us malika ke darmiyán meñ guzrá thá, 'Abdulla se záhir karke kahá, "Ab ko,í lagám is mádiyán ke, muwáfiq muñh ke ba-ham nahíñ pahuñchtí." 'Abdulla ne apne ghoṛoñ kí lagámoñ se, ek lagám nikálkar us ke muñh meñ dí, aur wuh us ke muñh meñ ṭhík á ga,í. Phir 'Abdulla ne Bádsháh Badr se kahá, "Tum ab shahr meñ ek sá'at tawaqquf na karo, is ghoṛí par sawár hoke, apne mulk ko rawána ho; aur khabardár is lagám ko is ke muñh se kabhí na utáriyo." Badr Bádsháh, ba-mújib kahne 'Abdulla ke us mádiyán par, ki ḥaqíqat meñ Malika Leb sáḥira thí, sawár hu,á, aur ek dúsre se khair-bád kahke, apne mulk kí ráh lí; aur us shahr se nikal, aur us zan-i-sáḥira se naját páke, aur use apná maghlúb aur maqhúr dekh, kamál khush hu,á. Aur manzileñ ṭai kartá hu,á, apne mulk kí ṭaraf játá thá. Dafa'tan tín roz ke ba'd kisí baṛe shahr meñ pahuñchkar, ek buḍḍhe se do chár hu,á; dekhne meñ wuh ádmí ma'qúl ma'lúm hotá thá, aur piyáda-pá, apne ghar kí us ne ráh lí thí. Us ne Badr se ba'd ṣáḥib-salámat ke, púchhá, "Tum kidhar se áte ho?" Bádsháh Badr us ke jawáb dene ke wáste ṭhahr gayá, phir to us buḍḍhe ne use bátoñ meñ lagá liyá, yaháñ tak ki ek zan-i-fartút, baṛí 'umr kí, Badr ko sawár us mádiyán par dekhkar á khaṛí hu,í, aur niháyat jaz' wa faz' se phúṭ phúṭkar rone lagí. Jab Badr ko us mard-i-pír kí bátoñ se farághat ḥáṣil hu,í, aur pír-zan se sabab rone ká púchhá; us pír-zan ne kahá, "Mere beṭe kí ghoṛí, jo mar ga,í hai, aisí hí thí, jis par tum sawár ho, agar tum is mádiyán ko mere háth becho, to niháyat iḥsán hai, aur jo tum us kí qímat máñgoge, maiñ wuhí dúñgí." Badr Bádsháh ne, us pír-zan se kahá, "Ai mádar-i-mihrbán, baṛá afsos hai ki is mádiyán ko, maiñ bech nahíñ saktá, aur merí ṭáqat se ba'íd hai, ki maiñ is ko tumheñ dúñ." Pír-zan ne kahá, "Khudá ke wáste, tú is ke dene meñ inkár na kar, agar tú na degá, is ke gham meñ maiñ aur merá beṭá donoñ mar já,eñge." Badr ne kahá, "Is kí qímat baṛí hai, tum us ko nahíñ de sakogí." Buṛhiyá ne kahá, "Jo tum kahoge maiñ fi-l-faur dúñgí." Badr ne yih samajhke kahá, ki "Yih buṛhiyá, niháyat farmáyá, phaṭe puráne kapṛe

pahne hu,e hai, ise maqdúr thoṛí qímat dene ká nahíñ hogá, baṛí qímat kaháñ se de sakegí; aisí qímat-i-giráñ kahá cháhiye ki máyús hoke chalí jáwe." Badr ne kahá, "Qímat is mádiyán kí ek hazár ashrafí hai, agar is qadr qímat is kí mujhe de, to yih mádiyán terí hai." Pír-zan ne, yih qímat sunte hí, apní kamar se thailí kholkar, hazár ashrafí Badr ko gin díñ, aur kahá, "Yih ashrafiyáñ gin lo, aur mádiyán se utro; aḥyánan, hazár ashrafiyoñ se kuchh kam hoñgí, to apne ghar se, ki nazdík hai, jaldí tujhe lá dúñgí."

Badr, wuh thailí ashrafiyoñ se bharí hu,í dekhkar, muta-'ajjib hu,á, aur kahne lagá, "Ai mádar-i-mihrbán, mujhe yih mádiyán bechná kisí ṭaraḥ se manẕúr nahíñ. Maiñ ne is kí qímat, hazár ashrafí jo kahí, hañsí kí thí." Us mard-i-pír ne, jo, waháñ khaṛá hu,á, sab báteñ suntá thá, us se kahá, "Ṣáḥib, tum is mádiyán ko, pír zan ke háth bech chuke ho, ab kuchh jagah 'uẕr kí nahíñ. Kyá, tum is shahr ká dastúr nahíñ jánte ki jo ko,í mu'amalát meñ darogh zabán par látá hai, wuh shakhṣ ján se márá játá hai? ab tumheñ lázim hai, ki hazár ashrafí is pír zan se leke ghoṛí is ke ḥawále karo; is wáste ki us ne wuhí qímat tumheñ dí, jo tum ne apne muñh se máñgí, ab tum ná-ḥaqq is amr meñ guft-gú karte ho; agar yih ḥál ḥákim ko ma'lúm ho, to tumheñ sazá de."

Badr Bádsháh, niháyat malúl us mádiyán se utar paṛá; aur pír zan jaldí se us kí lagám pakaṛ kináre nahr ke, ki us kúche meñ bahtí thí, le ga,í, aur zín aur lagám utárkar, ek chullú páuí us nahr se le, us mádiyán par chhiṛká, aur kahá, "Ai laṛkí merí, is shakl ko, jo tere lá,iq nahíñ, chhoṛ; aur apní aṣlí shakl meñ á." Ba-mujarrad is kahne ke wuh mádiyán Malika Leb ho ga,í, aur us kí naẕar paṛí. Badr Bádsháh, máre khauf ke ghash meñ ákar, cháhtá thá, ki zamín par gire, ki us pír mard ne thám liyá. Us pír zan ne, ki máñ Malika Leb kí thí, aur use sab iṣrár siḥr ke sikhá,e the, apne gale se lagáyá, aur niháyat khush hu,í. Is má-bain meñ makhrab kí ṭaraf se, ek jinn niháyat haibat-nák paidá hu,á, aur ek háth se Badr Bádsháh ko, aur dúsre háth se, us pír zan aur Malika Leb ko, uṭhákar le uṛá, aur ek dam meñ un tínoñ ko Malika Leb ke maḥall meñ, ki bích shahr jádú ke thá, pahuñchá diyá.

Malika Leb ne waháñ pahuñchkar, Badr Bádsháh ko malá-mat karná, niháyat ghaiẓ wa ghaẓab se shurú' kiyá, aur kahá, "Ai kam-bakht, merí khidmat ká natíja, aur shukr-guzárí yihí thí, ki tú ne aur tere ammú ne mere sáth kí;

Digitized by Google

dekh to, ab maiñ tujhe is bad-sulúkí kí, kaisí sazá detí húñ." Yih kah, ek chullú pání us par chhiṛakke kahá, "Apní shakl chhoṛ, aur ná-pák shakl ullú kí ban já." Badr Bádsháh fi-l-faur ullú kí ṣúrat ban gayá. Phir Malika Leb ne apní ek k͟hawáṣṣ ko ḥukm kiyá, ki "Is jánwar ko ek qafas meñ karke, dána, pání kuchh ise na díjiyo." Us k͟hawáṣṣ ne use pinjre meñ rakh liyá. Malika se mak͟hfí dána, pání us ko diyá kartí, aur wuh k͟hawáṣṣ 'Abdulla-i-pír kí thí, poshída us ko is ḥál se k͟habar kahá bhejí, ki "Malika hamárí, dar pai qatl tumháre aur tumháre birár-dar-záde ke hai; tum apní iḥtiyáṯ karo, aur us ke háth se apne ta‚íñ, aur us ke ta‚íñ, bachá‚o." 'Abdulla ne jáná, ki muqaddame ne ṯúl khaiñchá, aur 'uẕr, ma'ẕarat se kám guẕar gayá; ab tum us kí tadbír aur kuchh karo. Yih k͟hiyál karke, us ne ek áwáz is ṯaraḥ se kí, ki ba-mujarrad us áwáz ke, ek jinn niháyat sharír Barq nám, jis ke chár bázú par-dar the, ḥáẓir hu‚á, aur 'Abdulla se 'arẓ kiyá, "Mujhe kis wáste yád farmáyá?" 'Abdulla ne kahá, "Ai Barq, pahle tú, ján Badr Bádsháh-i-Írán kí bachá, aur us k͟hawáṣṣ ko, jis ke supurd wuh Bádsháh, búm ke qálib meñ hai, lekar isí waqt bích mulk-i-Írán ke, maḥall Gulnár meñ pahuñchá, tá wuh k͟hawáṣṣ Badr Bádsháh kí giriftárí ká ḥál us kí máñ Gulnár se kahe, aur us kí madad ke wáste waháñ ḥáẓir rahiyo; jo wuh kahe, so kíjiyo."

Barq, yih ḥukm 'Abdulla ká sunkar, fi-l-faur Malika Leb ke maḥall meñ já, aur us k͟hawáṣṣ ko 'Abdulla ke ḥukm se ágáh kar use le, ásmán ko uṛá, aur ṯurfatu-l-'ain meñ, bích mulk-i-Írán ke pahuñcháyá, aur Gulnár ke maḥall kí chhat par, ki us ke kamre se lagí hu‚í thí, le jákar, istáda kiyá. Us k͟hawáṣṣ ne zíne kí ráh se, níche jáke, Malika Gulnár, aur Malika Faráshí ko, ki donoñ bá-ham apne dard-dukh kí báteñ kar rahí thíñ, baṛe ádáb se salám kiyá, aur Badr kí giriftárí ká ḥál, Malika Leb ke háth meñ ma'riẓ 'arẓ meñ lá‚í. Gulnár Badr ká ḥál sunkar, bahut k͟hush hu‚í, aur uṭhkar us k͟hawáṣṣ ko gale se lagáyá; aur us kí k͟habar pahuñcháne se bahut mamnún hu‚í; aur us ne apne ahl-káron ko, ḥukm diyá, ki "Tum naqqáre aur damáme bij-wáke tamám shahr meñ ishtihár kar do, ki Badr Bádsháh jald yaháñ pahuñchá cháhtá hai." Phir us ne k͟hush-bú-dár chízeñ ág par rakhke, apne bhá‚í Malik Ṣáliḥ ko mamlukat daryá‚í se ṯalab kiyá. Jab wuh pahuñchá, to Malika Gulnár ne kahá, "Bhá‚í, tumhárá bhánjá Badr, mulk-i-jádú meñ, Malika Leb ke háth meñ qaid hai, ab yaháñ merá aur tum-hárá kám hai, ki us mulk meñ jáke use qaid se rihá‚í

Digitized by Google

dilwá,úñ." Malik Ṣáliḥ ne apní daryá,í fauj ko ḥukm diyá, ki "Tum jald apne ta,íñ daryá kí ráh, mulk-i-jádú meñ pahuñchá,o, maiñ qabl pahuñchne tumháre ke, apne ta,íñ waháñ pahuñchá,úñgá."

Ba'd us ke fauj jinnát kí be-shumár apne sáth leke, Malika Gulnár aur Malika Faráshí, aur dúsrí shah-zádiyoñ samet, ki daryá,í thíñ, hawá par sawár hu,á, aur ek dam meñ bích mulk-i-jádú ke pahuñchá; aur waháñ jáne ke sáth, Malika Leb, aur dúsre átish-parastoñ ko ek-bárgí qatl, aur nest wa ná-búd kiyá. Aur Malika Gulnár ne us khawáṣṣ ko, jo Badr kí khabar pahuñcháne ke wásṭe, mulk-i-Írán meñ ga,í thí, farmáyá, ki "Jald, wuh qafas, jis meñ Badr Bádsháh, merá farzand, hai lá." Wuh khawáṣṣ fauran pinjra uṭhá lá,í. Malika Gulnár ne Badr ko us meñ se báhar nikálá, aur páni us par ḍálke, kahá, "Is qálib-i-ajnabí ko chhoṛ, aur apne aṣlí qálib meñ á." Usí waqt, Badr apní shakl-i-aṣlí meñ áyá; Malika ne use apne síne se lagáyá aur bahut khush hu,í.

Phir Badr apne hosh wa ḥawás meñ áke apne mámún, Malik Ṣáliḥ aur Malika Faráshí apní nání se, usí ṭaraḥ har ek se pahchán pahchán, gale miltá gayá. Phir Malika Gulnár, waháñ se 'Abdulla-i-pír ke ghar á,í, aur us se muláqát karke baṛí shukr-guzárí kí, ki "Tum ne Malik Badr kí baṛí khidmat aur khabar-gírí karke, ham sab ko niháyat mamnún kiyá; ab jo khidmat aur kám hamáre muwáfiq ho kaho, ki ham us ko ba-khushí ba-já lá,eñ." 'Abdulla ne kahá, "Mere nazdík munásib yih hai, ki tum Badr Bádsháh apne beṭe kí shádí, is bíbí se, jise maiñ ne tumháre pás bhejá thá, kar do, ki wuh bíbí niháyat ḥasín aur dánishmand hai." Malika Gulnár ne use ba-dil manẓúr karke, us bíbí ko, libás-i-fákhira, sháhána, pahnáke Badr Bádsháh kí shádí us ke sáth kar dí. Badr Bádsháh ne kahá, "Áp ká farmáná, aur 'Abdulla-i-pír ká, ki merá muḥsin murabbí hai, ba-já láyá; magar maiñ shádí Jawáhar shahzádí-i-mulk Samandal se karúñgá." Us kí máñ ne muskuráke kahá, ki "Bahut achchhá; us kí bhí tadbír kí jáwegí." Yih kahke us ne fauj-i-daryá,í aur fauj-i-jinnát ko, jo ḥáẓir thí, ḥukm kiyá, ki "Tum sab jákar shahroñ daryá,í aur khushkí meñ talásh karo, ki agar ko,í shahzádí, ḥusn aur salíqe meñ muwáfiq Bádsháh Badr mere farzand ke ho, to mujhe khabar karo, tá maiñ us kí shádí kí dar-khwást Badr ke wásṭe karúñ." Badr ne kahá, "Yih sab talásh be-fá,ida hai, tum jántí ho, ki maiñ shahzádí-i-Samandál par 'áshiq húñ, aur misl us kí, ko,í shahzádí rú,e-zamín par nahíñ;

Digitized by Google

aur ba-ẓáhir wuh, jo mere sáth bad-sulúkí se pesh á,í, maḥẓ apne máñ-báp ke qaid hone se. Ab agar malik-i-Samandál ko qaid se chhuṛákar, áp dar-khwást us kí mere wáste kíjiyegá, to wuh kabhí inkár na karegá." Malika Gulnár ne kahá, "Ai mere farzand, Malik-i-Samandál ko, Malik Ṣáliḥ, tumháre mámún ne qaid kar rakhá hai, agar wuh use qaid se chhuṛákar yaháñ ṭalab kare, to us se ḥál qubúl yá inkár ká daryáft kiyá já,e." Phir Badr yih sab ḥál Malik Ṣáliḥ se kahke Malik-i-Samandál kí rihá,í kí guft-gú zabán par láyá. Malik Ṣáliḥ ne bháñje kí kháṭir se, ek angíṭhí átish se bharí hu,í mañgwá,í, aur kuchh chíz us meñ ḍál, afsún ko paṛhá. Ba-mujarrad uṭhne dhú,eñ ke, zamín meñ jumbish hu,í, aur Malik-i-Samandál, afsaroñ sáth, ki us par mu'aiyin the, ḥáẓir hu,á. Badr Bádsháh-i-Írán ne, apne ta,íñ Malik-i-Samandál ke qadmoñ par ḍálá, aur phir donoñ zánúñ par us ke rú-ba-rú zamín par khaṛe hoke, kahá, "Jis shakhṣ ke wáste, tum se Malik Ṣáliḥ ne dar-khwást kí thí, wuh shakhṣ maiñ húñ, Bádsháh Párs ká; ab ummedwár húñ, ki mere ḥál par mihrbání farmá,iye. Aur mujhe yaqín hai, ki tum rawá-dár mere halák hone ke na hoge; jo kuchh hu,á so hu,á; ab mujhe ba-sabab qubúl karne is waṣlat ke sar-faráz kíjiye." Malik-i-Samandál ne jaldí se sar Badr Bádsháh-i-Írán ká zamín se uṭhákar use apne gale lagáyá, aur kahá, "Agar tumhárá ḥál muḥabbat ká, Jawáhar ke sáth aisá hai, ki be us kí waṣlat ke halák ho já,oge, to maiñ ráẓí húñ, aur ab Jawáhar ko maiñ ne ba-khushí tumheñ diyá. Wuh ab tumhárí hai, aur wuh merí tábi' marẓí kí hai, kabhí us ne mere khiláf marẓí ke nahíñ kiyá."

Phir Malik-i-Samandál ne, apne ek afsar ko, ki ḥasb ijázat Malik Ṣáliḥ ke, us ke ham-ráh rahtá thá, ḥukm kiyá, "Jaldí já, aur shahzádí Jawáhar ko, jaháñ kahíñ ho, ḍhúñḍhkar le á." Wuh afsar ba-mújib ḥukm Malik-i-Samandál ke jákar, shahzádí Jawáhar ko, us kí khawáṣṣoñ samet, ḍhúñḍhkar, le áyá. Bádsháh Samandál ne use apne gale lagáke kahá, "Ai farzand, maiñ ne terí shádí Bádsháh-i-Írán se, jo sámne maujúd hai, kar dí; is Bádsháh ke sanjída aur fahmída hone meñ kuchh shakk nahíñ. Sab shahzádiyoñ se terí 'izzat aur hurmat ziyáda karegá; aur ham ko aur tujhe apne se ráẓí aur khush-núd rakhegá." Shahzádí Jawáhar ne, Malik-i-Samandál se kahá, "Áp ne jo kuchh farmáyá maiñ ne ba-dil us ko qubúl kiyá; lekin maiñ mutaraṣṣid húñ, ki Bádsháh-i-Párs merá quṣúr, jo ghuṣṣe meñ mujh se us kí khidmat meñ sar-zad hu,á, mu'áf kare." Malik-i-

Digitized by Google

Samandál ne Bádsháh Párs se us ko, mu'áf kar dene ko kahá.

Phir rusúm us shádí kí barí dhúm aur takallufát se, usí shahr-i-jádú meñ hu,e, aur jitne 'áshiq, ki Malika Leb ke jádú ke sabab se chár-pá,e bane hu,e áwára aur pareshán phirte the, ba-mujarrad us ke máre jáne ke, sab apní aṣlí shakl wa ṣúrat meñ á,e, aur wáste shukr-guzárí Badr, sháh-i-Írán, aur Malika Gulnár, aur Malik Ṣáliḥ ke ḥáẓir hu,e, aur un se rukhṣat ho hokar, apne apne mulkoñ ko ga,e.

Phir Malik Ṣáliḥ, aur Malik-i-Samandál ne, apne mulk wa kishwar daryá kí ráh lí. Aur Bádsháh-i-Írán, Malika Gulnár, aur Malika Faráshí, aur dúsrí shahzádiyoñ ke sáth ma' shahzádí Jawáhar wa-ghaira ke, rawána mulk-i-Írán ká hu,á; aur ba'd kitne roz ke, Malik Ṣáliḥ kishwar-i-Írán meñ áyá, aur Malika Faráshí, aur dúsrí shahzádiyoñ ko, ki us ke aqribá, aur rishte-dároñ se thíñ, sáth lekar apní wiláyat-i-daryá kí ṭaraf rawána hu,á.

Dáru-l-ḥukúmat Landan meñ chhápá gayá, W. H. Allen wa Ko. ke chhápe-kháne meñ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google